СЛОВАРЬ

РОСИЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ

ТОМ ТРЕТІЙ.

П—С

ЗІБРАЛИ І ВПОРЯДКУВАЛИ

М. Уманець і А. Спілка.

ДОДАТОК ДО „ЗОРІ“ 1896 РОКУ.

ЛЬВІВ, 1896.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Відтворив з оригиналу у вересні 2009 р
Віктор Кубайчук
(Інститут теоретичної фізики
ім. М.М. Боголюбова НАН України)

СЛОВАРЬ РОСИЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ.

П.

Па́ва, здр. **па́вушка,** самиця пт. Pavo cristatus = па́ва, здр. пави́чка (С. Л.), па́вонька. — Прилетіла пава, серед двору впала. н. п.

Павили́на, навили́ца, рос. Cuscuta = пові́ти́ця, привіти́ця. С. Ан.

Павіа́нъ, Simius = павія́н, з породи малп.

Павли́ниться = инди́чити ся, пиндю́чити ся і т. д. д. під сл. **Ва́жничать.**

Павли́ній, павли́новый, павли́ный = па́ви́ний. С. З.

Павли́нъ, Pavo cristatus = па́ви́ч (С. З. Л.), паву́н, паву́к (С. З. Л.) — Helicophanta brevipes = куртоні́г. С. Жел. — Роспринди́в ся, як павич. С. З. — Сидить павун на могилї, спустив пірья по долинї. н. п. Б.

Павли́ныя о́чки, рос. Aquilegia vulgaris L. = о́рлики, дзвоно́чки, голубки́, оксами́т. С. Ан.

Па́ворозокъ, па́ворозъ = поворо́зка, поворо́зочка.

Па́вушка = д. **Па́ва.**

Павъ = д. **Павли́нъ.**

Па́вѣтеръ = ходови́й ві́тер. Ман.

Па́губа = 1. згу́ба (С. З.), погибель (С. Л.), заги́ба (С. Л.), заги́н (С. Л.). — Хай перестане дївчат любити, бо то есть згуба цїлого сьвіту. н. п. — Ой ти дївчино, моя люба, твоя краса — моя згуба. н. п. — Видячи отчизну до крайнеї приходячую згуби. Мазена. С. З. — Лукавий спокусив, бо він мого загину хоче і він мене підвів. Гр. Чайч.
2. згу́ба (С. З.), утра́та (С. Ш.), стра́та (С. З.). — Чия згуба, в того річей повна губа. н. пр. — Не хочеш утрати, не йди нї в куми, нї в свати. н. пр. — Хто-ж мі страту нагородить. н. п. Б.

Па́губникъ, ца = погуби́тель, ка, згу́бця (С. Ж. З.).

Па́губность = згу́бність.

Па́губный, но = згу́бний, но.

Па́далина, па́далица = па́далиця.

Па́далище = па́дло (С. З. Л.), сте́рво (С. Л.). — Потяг падло в проваллю. — Лежить, як пес на стерві. н. пр.

Па́далищный = па́дловий, сте́рвин.

Па́даль = 1. д. **Па́далина.** 2. д. **Па́далище.**

Па́даніе = па́дання.

Па́дать, пасть = 1. па́дати, упа́сти, впа́сти, вали́ти ся, повали́ти ся, по троху — підпада́ти, підпа́сти. — Упав до долу. — Пъяний з ніг валить ся. — Снїжок підпадає.
2. ги́нути (С. З.), загиба́ти, поги́нути, заги́нути (С. Аф. З.), зги́нути (С. Аф. З.), — Багато згинуло козаків у тій баталії.
3. упада́ти, підупада́ти, занепада́ти, упа́сти, підупа́сти. — Упав в тїсну діру. С. Ш. — Промисли що року упадають. — **Па́даетъ жре́бій** = випада́є йому. — **Па́даетъ подозрѣ́ніе** = па́дає вина́. — — **Па́дать, упа́сть въ о́бморокъ** = млї́ти, зомлїва́ти (С. Аф.), умлїва́ти (С. Ш.), зомлї́ти, умлї́ти. - З жалю умлїває. н. п. — **Па́дать ду́хомъ** = в ту́гу, в журбу́ вдава́тись, жури́ти ся.

Падё́жъ = падїж, упа́док (С. Ш.), опа́да, спа́док (С. Ж.), падь, по́шесть, дох, ви́здих. — Не маєш статку (худоби), не буде й упадку. н. пр. — У нас дох на курей. Хар.

Паде́жъ = паде́ж, відмі́нок. — Перший відмінок найчастїше на питання „хто“ або „що“?, другий на питання „чий“ або „кого“ і т. д. Гр. См. Ст.

Паде́ніе = па́дання, упада́ння.

Па́дина = ло́щина, падь, пад (Херс.).

Па́дкій = ла́сий (С. Л.), охо́чий, ква́пний,

скварки́й, квапли́вий (С. З.). — Ласий на ковбаси. н. пр. — Ласий, як муха до патоки. н. пр. — До ковбаси скваркий, а від рала — швидче драла. Кн. — До меду він наче муха та скварий. Кп.

Па́дкость = квапли́вість.

Па́дубъ, рос. Fraxinus excelsior L. = я́сень, ясени́на. С. Ан.

Паду́чаяболе́знь, Epilepsia = чо́рна не́міч (С. Л.), чо́рна хворо́ба, бо́лість (С. Л.), причи́нна, не дуже сильна — мимохі́д, мимохі́дник, у дітей — роди́мець (С. З.). — Щоб на тебе причинна вдарила! н. пр. — Упав чоловік; я догадав ся що се його причинна вдарила, швидче кожухом прикрив його. Кп. — В чистий четверг купають ся від чорноі хвороби. Ос. — Щоб тебе родимець побив! н. пр.

Па́дчерица = па́дчерка, па́сербиця. С. З. Л.

Падь = д. **Па́дина.**

Паёкъ = па́йка.

Па́жить = ви́гон, ви́пас, пастівни́к, пасови́сько.

Пажъ = 1. паж (що вчить ся в пажеському корпусі).

2. джу́ра, чу́ра. — Сам царь Лазарь середину держить, його джура, Відослав, з ним поруч. Ст. С.

Пази́ло = фуга́нок, уто́рник (С. Ш.).

Пази́ть = жолобити.

Пазни́къ = 1. д. **Пази́ло.**

2. рос. Hypochaeris, Achyrophorus — хвоста́ч, петро́ва за́куска. С. Ан.

Па́зуха = 1. па́зуха па́зушня (Номис). — Мати рве пазуху, дітям ховаючи, а діти — од матері ховаючи. н. пр.

2. паха́, пахва́ (д. **Мы́шка 3**).

Па́зушина = ді́рка, я́мка.

Па́зушистый = дірча́тий, дірча́стий, ямкува́тий.

Па́зушный = па́зуховий.

Пазъ, мн. **пазы́** = жо́лоб, жолобо́к, рівчачо́к, в клепках для дна — уто́ра, частіше мн. уто́ри (С. Л. Ш.), в стовпах — ушу́л, частіше мн. ушу́ли. — Ця діжка тече в уторах. С. Ш.

Пай = пай, па́йка.

Па́йщикъ, ца = спі́льник, ця. — Брали пиву в спілку! Коли спільник, а не злодюга, так бери своє принародно. Кн.

Пайщи́на = спі́лка, товари́ство (д. **Ассоціа́ція**).

Паке́тъ = паке́т, кове́рта (Гал.).

Па́кленъ, рос. Acer Tataricum L. = д. **Неклёнъ.**

Паклу́нъ = рос. Teucrium Chamaedrys L. — чебре́ць лісови́й, самоси́л, ма́точник польови́й, Т. Polium L. — сіда́ч, сива́ш. С. Ан.

Па́кля = кло́ччя (С. З.), пачіски́. — Се клоччя не пропаще — його беруть у н. забивати щілини. Кп.

Па́кляный = кло́ччаний, з кло́ччя. — Як з клоччя батіг. н. пр.

Пакова́ть, ся = пакува́ти, ся. — Хоч пакуй ся, та й на Кубанські степи. Лев.

Па́колокъ = па́кіл.

Па́костить = па́костити, ка́постити (С. Л.), паску́дити (С. З. Л.), шко́дити, нівечити.

Па́костникъ, ца = па́косник (К. Ч. Р.), ка́посник (С. З. Л.), паску́дник (С. З.), шко́дник, ця.

Па́костничать = д. **Па́костить.**

Па́костный = па́косний (С. Л.), ка́посний (С. З. Л.), паску́дний, шкодли́вий. С. Л.

Па́кость = па́кость (С. Л.), ка́пость (С. З. Л.), паску́дство, паску́дність, мерзе́нство, шко́да. — Хто другому капости вигадує, себе самого до біди призводить. Зіньк.

Пала́та, частіше мн. **пала́ты** = па́ла́ц, буди́нок, пала́ти, хоро́ми, го́рниці. — Церкви та палати і ні однісінькоі хати. К. Ш. — Колись в хороми я зайшов, давно покинуті панами. В. Щ. — На горі стояв палац панський. н. о. — **Ума́ пала́та** = голова́, розу́мна голова́, голова́тий. — **Казённая пала́та** = губе́рська устано́ва скарбово́го міністе́рства. — **Суде́бная пала́та** = суд дру́гої інстанції. — Так саме зовуть ся і ті будинки, де вони містять ся.

Пала́тка = наме́т, накриття́, шате́р, шатро́, аби яка — халабу́да, халабу́дка, на базарі або на ярмарку — я́тка, я́точка. — Під вербою намет стоїть, а в наметі козак лежить. н. п. — Ой напъняли козаченьки великий намет. н. п. — Которії багатиї під наметом сіли. н. п. — Наглядів білий шатер, а біля шатра коня припъято. н. к. — Не має тих яток, де продають батьків та маток. н. пр.

Палаче́вскій, палаче́въ = катівськи́й, ка́тів, ка́товий. — І жінки їх теж терпіли пекельниї муки: їх шпигали, мордували катівськиї руки. Галуз. — Щоб тебе не минули катівські руки. н. пр. — Катова сокира. К. Кр.

Пала́чъ = кат, поб. катю́га. С. З. Л. — Хто не слухає тата, той послухає ката. н. пр. — Чужа хата — гірша ката. н. пр. — І спали, упившись кровію, кати. К. Ш. — І найстаршиї Ляхи смерть йому читають. Прочитали — і кати мотуз натягають. Руд.

Пала́шъ = меч, міч (прямий, гострий з обох боків). — Рубає мечем голови з плечей. н. п. — Міч — самосіч. н. п.

Па́левый = 1. блїдо-жо́втий, полови́й (колір).
2. гли́няний з полі́вою білою або блї-до-жо́втою (про посуду).

Палени́на = па́лятина, сма́лятина, шма́лятина. — Щось наче шмалятину чуть.

Палёный = сма́(шма́)ля(е)ний. — Шмалений кабан.

Па́лецъ = 1. па́лець, пу́чка, здр. па́льчик, па́лю́шок. С. З. Л. — Вхопив, аж пальцї знать. н. пр. — Дай панові пучку, а він за ручку. н. пр. — На одній руцї пучки, та не однакові. н. пр. — На руках і на ногах холонуть пучки. Кн. — **Безымя́нный па́лецъ** = д. під сл. **Безымя́нный.**
2. (в машинах) — па́лець, зуб.

Па́лечный = па́лешний, пальцьови́й. — Палешне колесо. (Д. під сл. **Зу́бчатый**).

Палиса́дина = па́ля, кіл, тонка — тичи́на.

Палиса́дникъ = палїса́дник, при́садок (Кн.), горо́дчик (Кр.). — Оце добре, що біля двору завели присадки: курява у вікна не так лїзти ме. Кн. — І памятник Катерининому сьпівацї не тулив ся б в маленькому присадку. Кн.

Пали́тель = палі́й. С. З.

Пали́тельный = пальни́й, запа́льний.

Пали́ть = пали́ти і д. **Обжига́ть.**

Па́лка, здр. **па́лочка** = па́лиця (С. З. Л.), здр. па́личка, поб. палюга́, палимо́н, зб. палїччя, що з нею ходять — цїпо́к (С. З. Л.), здр. цїпо́чок, поб. цїпу́ра (С. Л.), загнута з одного краю — кий, кій, зб. кія́ччя, (С. Л.), попівська або чернеча — патери́ця (С. З. Л.), чабанська — ґирли́ґа (С. Аф. Л.), з гаком, щоб ловити овець — берна́к (Ман.), не отесана і товста — лома́ка, здр. лома́чка, зб. лома́ччя (С. З. Л.), для гри в опуки — ги́лка (С. З. Л.), для чистки плуга — и́стик, що нею перебивають у печі — ожо́г, що нею перегортають огнище — жи́жло, до нартів або та, що дїти грають ся у конї — джиґа́н (Кр.), залїзна або деревьяна з метал. ручкою на взір молотка або сокирки — ке́леп (С. Л. З.), топіре́ць (Гал.), з гвіздком на кінцї — осьо́н, з карлючкою — ко́стур, карлю́чка, ще загострена — клю́чка, сми́кавка, щоб грати ся у свинки то-що — ковінька, (С. Л.), кови́зка (Ман.), з булавою на кінцї — булава́, кийо́к, кійо́к, ще й загнута — ковінька (д. **Клюка́**), з карбами - карб, карбі́ж, карбо́ванка (д. **Би́рка**), гайдарів, що на ній накарбовано число овець — гайда́рка, на котрих чіпляють ся і сушать ся неводи — ти́чка, пі́дтич, що стромляють ся для рослин — тичи́на, ти́чка, маленька для застромлювання, для скручування або для играшки — пати́к, пати́чок, пати́чка (Кр.), цу́рка, цу́рочка, для гри на цимбалах — би́льце, у шевцїв, щоб вирівнювати — змо́рщина, щоб лощити - клеса́чка (Ман.), з роскепом для лову раків — рогу́ля, щоб повертати млинове каміння — мельо́н, у копаниць — сапи́лно у мітли — мі́тлище, держа́к, де́ржално (д. **Метлови́ще**), у кочерги — кочержи́лно (д. **Держа́лка**), у коси — кісся́ (д. **Коса́ 2**), у ціпа — цїпи́лно (д. **Держа́лка**) у списа — ра́тище (д. **Копьё**), у черпака — держа́к, де́ржално (д. **Держа́лка**) — І без палицї похожаю. Сам. — А та палиця пан називаєть ся — треба її слухати н. пр. — Старцї палїччям міняють ся, та то могрич пъють. н. пр. — А ти б її палюгою. Кр. — Язик до Київа доведе і до кия. н. пр. — Взяв у руку цїпок про случай. Кн. — В руцї цїпок, а на другій заснула дитина. К. Ш. — Ударив його цїпком. н. о. — Цїпок у руки взяв і почвалав. Гр. — Аж ось і сам старий іде з цїпочком тихо по під тином. К. Ш. — А як між собою заведуть ся, то я й цїпуру покажу: ось я вас помирю. О. С. — У батюшки патериця з срібною головкою. н. о — І чабани хутко закидали ґирлиґами і стали збирать овець до купи. Ст. Х. — Ломакою по спинї оперіщив. С. З. — Взявши келеп в руки, та й піду. С. З. — Келепом по ребрах добре торкає. н. д. — Капоснї хлопцї що поставляєш тички сїтї сушити, а вони й повалять. Чайч. — Чи не той то хміль що по тичинї въеть ся? н. п. — Нї Богові сьвічка, нї чортові ожог. н. пр. — Грати у гилки. С. З.

Пало́мникъ = богомо́лець, проча́нин, мн. проча́не. С. З.

Пало́мничество = про́ща. С. З.

Па́лочка = д. **Па́лка** здр.

Па́лочникъ = рос. Typha L. — рогі́з (укр.), па́лки (Гал.), Typha augustifolia L. — кія́х, кіяшо́к, рогі́з, T. latifolia L. — кіяхи́, рогі́з, султа́нчики. С. Ан.

Па́лочный = па́лишний, кийо́вий.

Па́лочье = палїччя, кия́ччя, лома́ччя (д. **Па́лка** зб.).

Па́лтусъ, риба Pleuronectes hypoglossus = з поро́ди однобо́ких.

Па́луба = 1. чарда́к, черда́к (на суднах). С. Л. — То й друг на чардак виступає, до козаків словами промовляє. н. д. — Чайки були без чардака. н. о. — На чердаці „Князя Пожарського" і тїсно і холодно, треба в каютї сидїть. Кн.

2. па́луба (повозка крита). С. З. — Скриньки і инче речи, в палуби забравши, до Київа припровадили. Маркович. С. З.

3. д. **Кро́вля** і **Крыша.**

Пальба́ = пальба́, стрільба́, стріля́ння. — Не їдьте туди, там тепер у салдатів пальба йде. Кн.

Пальцево́й = д. **Па́лечный.**

Па́мятливость = памъятли́вість.

Па́мятливый = памъятли́вий (С. Л.), памъятки́й, памъяту́щий (С. Л), тямки́й (С. Ш.).

Па́мятникъ = па́мъятник (С. Жел.). па́мъяток, па́мъятка. — Лишили безлїч памъяток монументальних. Пр. — **Надгро́бный па́мятникъ** = надмоги́льний па́мъятник, надгро́бок, нагре́бок. С. З.

Па́мятный = 1. памъятни́й, незабу́тнїй. С. Л.

2. памъятко́вий.

Па́мятно = в па́мъятку, в по́мки, в тямки́, в знаки́. С. Л. — Чи в помки вам яка пожежа була? С. Л. — Той день дав ся мінї в тямки. — Йому і не в тямки було, що він се зробив. С. З. — Чи тобі в тямки? С. Ш.

Па́мятовать, ся = памъята́ти, ся, памъятува́ти.

Па́мять = 1. па́мъять (С. Л.), тя́ма, тя́мка (С. Ш.), по́мка, па́мороки (С. Л.), Остатнє. здаєть ся, вживаєть ся тільки у виразї: „забити па́мороки". — Таку ледачу памъять маю, що й не згадаю. Б. Г. — **Въ па́мять врѣзаться** = в тямки́, в знаки́ да́тись. — **Приводи́ть на па́мять** = прига́дувати.

2. спо́мин, зга́дка. — Посажу коло хатини на спомин дружинї і яблуню і грушечку на спомин єдиній. К. Ш. — **На па́мять** = 1. д. **Наизу́сть.** 2. на спо́мин, на зга́дку, на неза́будь.

3. (вещ) — па́мъятка. — Се мінї зосталась памъятка після батька.

4. поминки, панахви́да.

Панёва = пла́хта. С. З. — По малюнку: карта́та, карта́цька (С. З.), синя — синя́тка, червона, викрашена червцем — черча́та, черча́ста (С. З.).

Панѐлина = пла́нка.

Пане́ль = 1. пла́нка. — Треба вже однаково і планки з підлогою красити.

2. пішоход. — У Київі пішоходи, наче стіл. — У людей і на пішоходах рівнїш, нїж у нас у хатї. Кн.

Па́ника = поля́ка (Ман.), переполо́х, по́плох. — Тодї як скотина пропадала, яка поляка йняла. Ман. — Як уздріли його — усе село до бору навтїкача, усї мов одно переняли ся поплохом. Кн.

Панихи́да = панахи́да, панахви́да, параста́с, в 40-ий день після смерти — сороко́вини. — І панахвиди править, у ставники сьвічки по 10 хунтів ставить. Гр.

Пантало́ны = штани́, шарова́ри, узенькі — гала́нцї, спідні — спі́днї, хутряні вовною в середину — ю́ршанї. (Д. під сл. **Брюки**).

Пантоми́на = ми́ги. — Почав щось на мигах говорити. Руд.

Па́нцырь = па́нцир.

Па́перть = притво́р. С. Жел.

Папи́роса, папиро́ска = цига́рка, мн. цига́рки́. Кр.

Папиро́сный = цига́рошний.

Папиро́сникъ, ца = цига́рошник, цига́рник, ця.

Папиро́сница = ду́дочка, з очерету — очере́тянка.

Па́пка = те́ка. С. Ш.

Па́поротникъ = рос. Aspidium Filix mas Sw. — па́пороть, A. F. femina Sw. — па́пороть, жіно́ча па́пороть, A. Thelypteris Sw. — болотяна́ па́пороть. С. Ан.

Па́поротный = па́поротниковий.

Па́пороть = 1. кісточки́ в пти́чих кри́лах під плече́м.

2. полоте́нце. С. Жел. Пар. — Лапи з полотенцем, як у качки. н. о.

3. д. **Па́поротникъ.**

Па́ра = па́ра, волів запряжених — супру́га (С. З.), волів з возом — парови́ця. С. З. — Пара коней. — Пара чобіт. — Волів супруга добра. С. З. — **Составля́ть, подбира́ть, подобра́ть подъ пару, па́ры** = парува́ти, ся, спарува́ти, добіра́ти до па́ри. — Не мінї старому з нею паруватись. Ган. Бар. — От уже друге лїто не спарую вола: усї ярмарки витоптав, а пари йому нема. Кн. — **Па́рою лошаде́й** = па́рою коней, удву́конь.

Пара́бола = 1. при́чта, при́тча.

2. матем. — пара́бола.

Параболи́чески = при́тчою, при́тчами, при́чтою, при́чтами. — Почав він говорити, та все якось притчами.

Параграфъ = артику́л.

Пара́дный = 1. пара́дний (С. Жел.).
2. пишний, роскі́шний, показни́й, що до одежі — ша́тний (С. З.), оша́тний. — На добрих копях, шатно і при оружжю. Л. Сам.

Пара́дъ = 1. пара́да. С. Жел. Пар.
2. д. **Наря́дъ 2.**

Парази́тъ = чужоїд. — Живе, наче вовчок той на тютюні — чужоїдом. — Вік свій звікував чужоїдом: аби йому хліб, а чий він — байдуже, аби не його. Кн.

Парали́чная ръ́па, рос. Bryonia alba = нечіна́й зілля, перестý́п, перестý́пень. С. Ап.

Парали́чъ, Paralysis = підві́й. С. Жел.

Параллелипедъ = гранча́к.

Паралле́льный, но = рівноле́жний (С. Жел.), рівнода́льний, но, по́руч, впо́руч, опору́ч. — Кругові лінії, проведені доокола землї рівнобіжно з рівником, звуть ся рівнолежними. Зем.

Паралле́ль = 1. рівноле́жник. С. Жел.
2. порівня́ння.

Парапе́тъ = 1. вал, окі́п.
2. би́льця і т. д. д. **Пери́ла.**

Парафи́нъ = земляни́й віск. Хар.

Пара́шка = катери́нка (Гал.). — Коло дверей стояла звичайна арештанська посуда „катеринка“. Фр.

Па́рдва = д. **Бека́съ.**

Паренёкъ = парубі́йка (С. З. Л.), парубча́ (С. Л.), парубчу́к (С. Л.), хло́пець, хлопча́к, пахо́лок (С. З.). Д. **Па́рень.**

Парени́на = пар. — Зъорав і під пар зоставив десятину.

Паре́ніе = ширя́ння, шуга́ння, буя́ння (д. **Пари́ть**).

Па́реніе = па́ріння.

Па́рень = па́рубок, здр. парубча́, парубчу́к, парубі́йка (д. **Паренёкъ**), мн. — парубки́, парубъя́та, зб. парубо́цство (С. З. Л.), хло́пець, здр. хло́пко, хлопча́, хлопча́к (д. **Паренёкъ**), мн. хло́пці, хлопъя́та, па́рень, поб. парня́га (С. З.), мн. па́рні, челяди́н. — У неділю на вигоні дівчата гуляли, жартували з парубками, деякі сьпівали. К. Ш. — Як я наше тепе рішне парубоцтво прирівняю до діда. Кн. — Хлопче молодче, який ти ледащо! Полюбив дівчину сам не знаєш на що. н. п. — Всї дівчата яко мога хлопців кинули, побігли зострічать сліпого. К. Ш. — Та піди, хлопку, до винниці та вточи горілки. н. д. — Та туман яром котить ся, парню гулять хочеть ся. н. п. — Він парняга добрий. — На те й мати родила, щоб дївчина любила хорошого челядина. н. п. — **Па́рнемъ быть, пробы́ть** = парубкува́ти, хлопцюва́ти, пропарубкува́ти, спарубкува́ти, похлопцюва́ти, довго — напарубкува́тись. — Я й спарубкував а волї в батька не зазнав. Чайч. — Ще й не напарубкував ся, як пішов у москалї.

Пари́ = закла́д. — Заклад не йде в лад. н. пр. — **Держа́ть пари́** = об закла́д, у закла́д би́тись, йти́, заклада́ти ся. — Боже борони йти в заклад. н. пр. — Можна бити ся об заклад, що... Кн. — Спорь як хоч, а об заклад не бий ся. н. пр. — Не заходь з дядьком у заклад. н. пр. — Собаки закладались, та хвостів позбувались. н. пр. — Син з батьком закладавсь, та в яйцї оставсь. н. пр.

Па́ристый = пари́стий (д. **Па́рный 1**).

Пари́ть = ширя́ти, шуга́ти (С. Л.), лїтати, буя́ти (С. Ш.),носи́тись. — А думка край сьвіта на хмарі гуля, орлом сизокрилим лїтає, ширяє, аж небо блакитне широкими бъє. К. Ш. — Ширяє мріями геть понад землею. — Шуляк шугає. С. Л. — Буяли в небі крилами орлиці. С. Ш. — Та лїтає орел, та лїтає сизий, він лїтає в високости. н. п.

Па́рить, вы́парить, ся = 1. па́рити, ви́парити, ся. — Парила капусту та вже розпарила. — Треба діжку випарити.
2. па́рити, шпа́рити, чухра́ти, періщити, ви́парити і т. д. д. **Бить** (різками).
3. під пар, під толо́ку, на перелїг зоставля́ти (землю).
4. парува́ти ся (С. З.), спарува́ти ся. — Горобцї тепер саме почали парувати ся.

Парке́тъ, парке́тный полъ = тафльо́вана підло́га. С. Ш.

Па́ркій = парки́й.

Парла́ментскій = ра́дний.

Парла́ментъ = ра́да держа́вна, генера́льна. С. Жел. — Барвінський вибраний послом до Ради державної. Пр. — Романчук промовляв на Раді державній. Пр.

Па́рма = д. **Барвена́.**

Пармаза́нъ = сир па́рмський.

Па́рневъ = па́рубків, хло́пців, па́рнів, парубо́цький, парубо́чий, хлопъя́чий. — Лаврін знав парубоцький звичай і повів усю парубочу ватагу в шинк. Лев.

Парни́къ = парни́к.

Па́рникъ = пари́стий (д. **Па́рный 1**).

Парни́шка = д. **Паренёкъ.**

Парно́й = те́плий. — **Парно́е молоко́** = те́пле молоко́ (С. Ш.) і д. під сл. **Молоко́.**

Па́рный = 1. пари́стий, до па́ри, спаро́ваний. — Під такого вола не знайдеш

паристого. Кн. — Кубків паристих в середині визолочуваних 4. Ст. О. — Добре коні спаровані, так і віз рівно йде. Кн. — **Не па́рный** = не пари́стий, про чоботи, рукавиці — ро́спарки, про волів — ро́спари. Ман. — Чоботи не паристі.

2. па́рний, на па́ру ко́ней, удву́конь. — Санки удвуконь.

Парови́къ = парови́к (С. Жел.), парівни́к.

Парово́зъ = парові́з (С. Жел.), маши́на парова́.

Парово́й = 1. парови́й. — Парова машина.

2. парнико́вий. — Се не городні, а парникові огірки. — **Парово́е по́ле** = д. **Паръ 2.**

3. въя́лений. — Въялена риба.

Пароко́нный = двуко́нний. С. Л.

Пароксизмъ = пере́падок. — Що дня у ранці і у вечері перепадок: спершу мерзну аж трушу ся, а потім кине мене в піт... Мине перепадок і легше стане. Кн.

Паро́ль = га́сло. С З. — Сьогодня гасло: Мария. Маркович. С. З.

Паро́льный = гаслови́й.

Паро́мъ = поро́н. С. Л. — На пороні переправились через річку.

Паро́мщикъ = поро́нщик, переві́зник на пороні.

Парохо́дъ = парохі́д, пароплáв. — Сьогодня сподіваються ся на пароплав з Гурева. Кн.

Парохо́дство = пароплавба́. — В конторі пароплавби купив білет. Кн.

Парте́ръ = па́ртер.

Па́ртія = 1. сторона́, сторо́ництво, па́ртия.

2. робочих, рибалок і т. д. — ватáга, чумаків — ва́лка (С. Л.), війська — д. **Отря́дъ 2.**

3. па́ртия. (Ціла гра спочатку до кінця, частина краму, що куплена або призначена на продаж разом, теж про людей, що беруть шлюб).

Па́русить = парусúти. С. Жел.

Па́русъ = па́рус (С. Жел.), вітри́ло, здр. вітри́льце, жа́гель (С. Жел.), жа́глик (Як.), боковий — косе́ць. — Готово! Парус роспустили, посунули по синій хвилі. К. Ш. — І попливе човен з широкими вітрилами і добрим кормилом. К. Ш. — Зараз згорнули вітрила і поплили на човні. Сам. — Вохкість з жагликів аж капле, округи густий туман. „Засьвіти огонь на щоглі!“ каже гучно копитан. Як. — Вже вітер жаглик надимає... Прощай, прощай мій рідний краю. Як.

Па́русный = па́русний (С. Жел.), вітри́льний. — Щоглу управив в помості з дрючком поперечним вітрильним. Ніщ.

Парча́ = парча́ (С. Жел.), грезе́т.

Парчево́й = парче́вий, грезето́вий (С. З. Жел.). — Взяла очіпок грезетовий. Кот.

Парши́вецъ = пархáч, парх, шолуди́вець.

Парши́вить, ся = парши́вити, ся. — Одна вівця шолудива цілу отару паршивить.

Парши́вый = парши́вий, шолуди́вий, пархáтий. С. З. — Шолудиве порося і в Петрівку мерзне. н. пр. — Жид пархатий.

Паршъ, частіше мн. **парши́** = па́рші (С. З.), па́рхи, шо́луді (С. З.).

Парши́вѣть, опарши́вѣть = парши́віти, шолуди́віти і д. **Опарши́вѣть.**

Паръ = 1. па́ра (С. З.), дух. — Як вода кипить, то з неї пара йде. Де-що про Сьв. Б.

2. па́р, толо́ка (С. З. Ш.), облі́г, пере́лі́г (С. З.). — Років 10 або 15 перелогом лежить земля. н. о. — То оце було поорем років 3, та й пускаєм знову на переліг, а орем новину. н. о. — **Быть подъ па́ромъ** = парува́ти, толокува́ти, перело́гом обло́гом лежа́ти.

Пасе́ніе = па́ства, пасі́ння. — Волів прижене з пастви. Чайч. — Не до пасіння ягнят було тому, кого природа щедро наділила. Кн.

Па́сквиль = па́шквиль (С. З.), при́кладка. — Школярі скомпонували віршу на свого дяка, а він божить ся, що за сю прикладку буде їх шкварити. Кв.

Па́сленъ = рос. Solanum Dulcamara L. — паслі́н, гли́стник, глистя́к, пасьльо́н, во́вчі я́годи, падти́нник, паслі́н-гли́стник, S. nigrum L. — паслі́н, чо́рний паслі́н. С. Ан.

Па́смурный, но = 1. хмарни́й, хму́рний, охма́рений. — У дївчини серце, як літнєє сонце: хоч воно й хмарне, хмарнесеньке, та тепле, теплесеньке. н. п.

2. похму́рий, хму́рий (С. З. Л.), охма́рений, нахму́рий (С. З.), пону́рий (С. З. Л.), похню́пий (С. З. Л.), сумови́тий. — Похмурий обрій життя його не вияснив ся. Кн. — Дитинний вік Шевченка минав хмуро. Кн. — Пані така охмарена: з очей знати, що плакала. Кн.

Па́смурѣть = хма́рити ся, хму́рити ся, охма́рювати ся. — Ой хмарить ся — дощ буде, туманить ся — дощ буде. н. п. — Весела твар його з того слова почала охмарювати ся. Кн.

Пасова́ть = пасува́ти.

Паспо́ртный = пашпорто́вий, біле́тний.

Паспо́ртъ = па́шпорт, біле́т. (Пр. д. під сл. **Биле́тъ.**)

Па́стбище = па́ства, пастове́нь, пастівни́к, пасови́ця, пасови́ще, па́ша, па-

совисько, вигон, випас. — Волів прижене з пастви. Чайч. — Попереду вийшов з острова пастівник, а потім і косить стали. н. о. — Займи й пашу на пашу — нехай попасеть ся. н. пр. — Скотарство вимагало пасовищ. Кн. — Землї б досить було, та пасовища нема, сутяжно про скотину. Кн.

Па́ства = 1. д. **Па́стбище.**
2. па́ства, пара́хвія, парахвія́не. — Який піп, така його й парахвія. н. пр.

Пастерна́къ, рос. Pastinaca sativa L. = пастерна́к, пустерна́к. С. Ан.

Пасти́, сь = па́сти, ся, випаса́ти, в дорозї — попаса́ти, на ходу — по́паски (Сп.), про пастухів — чабанува́ти, череднику-ва́ти, гайдарува́ти, про диких птиць і тварів — жирува́ти. — Іде Марко з чумаками, ідучи сьпіває, не поспіша до господи — воли попасає. К. Ш. — Отара ж попаски попхалась навмання. Гр.

Пастила́ = пави́дло (сухе). С. З.

Пасто́ръ = па́стор.

Пасту́хъ, здр. **пастушо́къ** = пасту́х, здр. пастушо́к, пастуша́, овець — вівча́рь, чаба́н, гайда́рь, вата́жник, здр. вівча́рик, чабане́ць, рогатої худоби — скота́рь, ста́дник, го́нщик (С. З.), корів, телят тощо в чередї — чередни́к, корі́вник, коней — ста́дник, табу́нщик (С. З. Л. Ш.), свиней — свина́рь, свинопа́с (С. З. Л.), телят — теля́тник (С. Ш.), кіз — коза́рь, гусей — гуся́тник, коней в степу на ніч — кона́рь (Сп.), старший чабан — ота́ман, ли́чман, отага́с, молодший або помішник — підпа́сок, підпа́сач (С. Л.), старший гурта — гуртопра́в (С. Л.), останнї — гайда́рь, гайда́й (С. Л.), кухарь у чабанів — байба́ра. — Який пастух, така й череда. н. пр. — Побраталась свиня з пастухом. н. пр. — Коли б можна бути через зїму котом, через лїто пастухом, а на Великдень попом. н. пр. — Як сніг упаде, то й пастух пропаде, як сніг ростане, то й пастух устане. н. пр. — Колишнє пастуша „стад непорочних“ повернули на кухарча. Кн. — Був на селї вівчарь Тарас, він панових овечок пас. Б. Г. — Сопілка вівчареви втїха. н. пр. — І вівчарик на ґирлиґу похиливсь. В. Щ. — Була отара добра в чабана. Чайч. — Був собі чабанець такий, що змалку все вівцї пас. н. к. — Вже панський стадник Онанас, покинувши товар, що пас. Гр. — Чередник погнав скотину попід гору на долину. В. Щ. — Як би Бог слухав чередника, уся б худоба вигинула. н. пр. — чередник ляснув пугою і погнав череду на толоку. Ск. — Раз прибив ся такий кінь до табунщиків. н. к. — Став він до свинаря за підпасача. н. к. — Ватажники ватагу гнали. К. Ш. — Як чередї без личмана, так військови без гетьмана. н. пр. — А сам попереду, як личман, іде. С. З. — Я був за байбару, а отагас як оперіще мене ґирлиґою за те, що не послухав. Чигир. — Два чабани, чи мало було і підпасачів. Ст. Х. — Ми його на веснї до чередника за підпасача оддамо. Кн. — **Быть пастухо́мъ** = череднику-ва́ти, чабанува́ти, чаба́нити, ватажникува́ти, гайдарюва́ти, скотарува́ти. — **Безъ пастуха́** (про стадо) — само́пас, бе́збеш. — Череда ходить самопас. — Череда пішла безбеш. Ман.

Пасту́шескій, пасту́шій = чередників, чабанів, чаба́нський, пастухів, пасту́ший, вівча́рський, гайдарів, гайда́рський, скотарі́в, скота́рський, свинарів, свина́рський, теля́тників (С. Ш.), табу́нщиків (С. Ш). — **Пасту́шья изба́** = чаба́рня.

Пасту́шка = пасту́шка, чередни́ця, корі́вниця, теля́тниця, гуся́тниця.

Пасту́шья су́мка, трава́, рос. Capsella Bursa pastoris Moench. = о́чки (Ман.), ріжу́ха, мішо́чки (Под. Вол.), ві́нички, гри́цики, зозу́льник, сї́рики (Полїсся), черви́шник. С. Ан.

Пасть = 1. па́ща (С. Л.), пе́лька (С. З.), пащека (С. Л.). — Самсон як ухватив лева за пащу. н. о. — Мінї на груди він стрибнув, та в пащу я йому ввіткнув мій келеп. О. Пч. — З пащек лядських вирвавши. С. З. — Вилаю так, що і в пельку не полїзе н. пр.
2. па́стка і д. **Западня́** і **Лову́шка.**

Пасть = упа́сти, полягти́.

Пастьба́ = ви́пас, випаса́ння, по́пас, попаса́ння, па́ства, пасї́ння. (Д. пр. під сл. **Пасе́ніе**). — **Вре́мя пастьбы́** = пасови́ця.

Па́сха = па́ска, вели́кдень. С. З. Л. — Верба бъє, не я бъю, за тиждень Великдень, ось недалечко червоне яєчко. н. пр. — Кажуть „Великдень“, а він зовсїм не великий. н. пр. — **Недѣ́ля Св. Па́схи** = д. під сл. **Недѣ́ля.**

Пасха́льный = велико́дний. — Діждали великодних сьвят. н. к. — Великоднї сьвятки. С. З.

Па́сынковать = пасинкува́ти.

Па́сынокъ = па́синок, па́серб. — Ми отцеві свойому сини, а не пасинки. С. З.

Па́сѣка = па́сіка. С. З. Л.

Па́сѣчникъ = па́сїшник. С. З. Л. — **Быть па́сѣчникомъ** = пасїшникува́ти. С. З.

Па́тока = па́тока (од меду, од сахарю), маля́са, меля́са (од буряків).

Патріа́рхъ = патріа́рха.

Патріо́тъ, патріоти́ческій = патріо́та, патріо́т, патріоти́чний. — Потомок гетьмана дурного і презавзятий патріот. К. Ш.

Патро́нница, патронта́шъ = ладівни́ця (С. З. Л.), ладу́нка (С З.), куле́шниця (С. Л. Жел.), пришиті до чумарки — гузарі́. — У ладівниці ні однісінького набою. п. д — З шабельтасами і кулешницями козацькими. Л. В.

Патру́ль = дозо́р, обхо́д.

Па́ужина = по́лудень, підвечі́рок. С. З.

Па́ужинать = полу́днувати, підвечі́ркувати. С. З.

Па́уза = зупи́нка, переста́нок. — Дивись бо в ноти: бачиш зупинка — і стань. Кн.

Пау́къ, ком. Aranea = паву́к. С. З. Л. — **Пау́къ крестови́къ** = хреща́тник. — З довгими ногами — коса́рь. — Tetragnatha — тене́тник. С. Ш. — Lycosa Tarantula — тара́нтул, тара́нтух. — Така сила тарантухів на горо́ді. Чайч.

Паути́на = павути́на, па́воть, зб — павути́ння, спочатку осені́ — ба́бине лі́то. — Було вродили сливи, та як упала на садок павоть, то так і пропала садовина. Хар. — Почав він снувати павутиння, щоб йому заплутати темних людей. Кн.

Паути́нный = павути́ний.

Пау́чій = павуко́вий.

Пафъ = бах, бух, баба́х! — Коли се щось біля річки бах! — Я так і затрусила ся. Чайч. — А він бабах з рушниці!

Паха́ніе = ора́ння, о́ранка (С. З. Л.), ралом — ра́лянка.

Па́ханый = о́раний.

Па́харскій = па́харський (С. З.), хлібо-ро́бський. — У пахарській хаті Україна мати обох нас родила. К. Д.

Па́харь = па́харь (С. З.), хліборо́б (С. З.), ра́тай (С. Л.), ора́ч (С. З.), плуга́тарь, плуга́ч (С. З.), що оре сохою — сохови́к. — Вона хороша, як тая квітка, а таки йде заміж за хлібороба. Кв. — Орачі повипрягали волів, пасуть. н. о.

Паха́ть = ора́ти (С. З. Л.), ралом — ра́лити, з середини до країв — ора́ти в розгі́н, в друге — двої́ти, в третє — трої́ти, ралом в другий бік — до́вжити (Лев.). — Кому чорт не орав, то й сіяти не буде. н. пр. — Та й орав мужик край дороги. н. п. — І учора орав і сьогодня орав! Ой хто-ж, хто-ж тобі, моє серденько, волів поганяв. н. п. — Сусід жито уже сіє, у сусіда зеленіє, а у мене не орано і ще й жито не сіяне н. п.

Пахви́ = підхві́стя. — **Сбить съ нахве́й** = зби́ти з пантели́ку, заби́ти ба́ки.

Пахлу́нъ = д. **Паклу́нъ.**

Па́хнуть = па́хнути, тхну́ти (С. Ш.), души́ти (С. Л.), трохи — пахті́ти (С. З.), погано — нести́, смерді́ти. С. Л. — Квітки пахнуть ясним ранком. Аф. — Мнясце пахтить. Б. Г. — Риба тхне від голови. С. Ш. — Від тебе горілка так і душить. С. Л. — Звідки се так гаррю несе? С. Л. — Не їла душа часнику, не буде й смердіти. н. пр.

Пахови́на = пахвина́.

Пахово́й = пахвови́й.

Пахота́ = 1. духо́та, заду́ха.

2. д. **Паха́ніе.** — **Око́нчить пахоту́** = об'ора́тись. — Люди вже об'орались, пооб'орювались. О. С.

Па́хотникъ = д. **Па́харь.**

Па́хотный = 1. о́рний (С. Жел.), хлібо-ро́бний. — Орна земля. — Опріч лісу і пасовища орної землі припадає на чоловіка. Кн. — Хліборобна земля. Чайч.

2. хліборо́бський.

Па́хоть = ріллі́я, о́ранка. — Біла рілля, чорне васіння? (п. з. папір і письмо). — Раз якось журавлі унадились клювати зерно на рілі. — Гр. Чайч.

Па́хтать, спа́хтать = колоти́ти, збива́ти, зби́ти ма́сло.

Паху́честь = паху́чість, пах.

Паху́чій = паху́чий, пахню́чий, пахню́щий, запашни́й, духови́тий. — Ой посійте там рутоньки, пахнючої марупоньки. н. п. — Запашний василечок. н. п.

Пахъ = пахва́.

Па́чеси = кло́ччя, пачіски́.

Па́чка = па́чка, жму́т, жмуто́к (С. Л.), въя́зка. — Пачка паперу. — Жмут шовку. — Є у мене чималенький жмуток її листів. Кн.

Па́чканіе = 1. каля́ння, ма́зання.

2. ма́зання, ля́пання.

Па́чкать, запа́чкать, ся = 1. каля́ти, ся (С. Л.), ма́зати, ся, валя́ти, ся, му́рзати ся, бру́дити, ми́зькати, пля́ми́ти, салом або чим жирним — яло́зити, ся (Ос.), смальцюва́ти, борошном — борошни́ти, крівю — кріва́вити, мов квачем — квацюва́ти і т. д. д. **Запа́чкать, ся.** — Добра птиця свого гнізда не каляє. н. пр. — Не мурзай ся коло коліс, спідничку вбереш. Кн. — Аби на двір — вона й мурза-

ть ся коло калюжі. Кн. — Дивись же міні! хвартушок білий, чистий, бережи, не мизькай. Кн.

2. про малювання і писання — ля́пати, ма́зати, квацюва́ти, дря́пати, ба́зграти.

Пачкотня́ = ляпани́на, базграни́на. — Деж таки, щоб пан відповідав на базgranину простого хлопа. Фр.

Пачку́нъ, пачку́нья = 1. нехлю́й, нехлю́я, нечепу́ра, замазу́ра (сп. р.), я-ло́зник, ця, му́рза, заму́рза (сп. р.), і д. **Неопря́тный.** — Хоч тричі ва день умивай її — не поможе. — Мурза мурзою й буде. Кн. — Який з тебе ялозник: учора надів білу сорочку, а сьогодні хоч в жлукто її. Кн.

2. д. **Мара́тель.**

Паша́ = баша́. — Турецький баша. С. Ш.

Па́шенный = о́рний.

Паши́на = пахвина́.

Пашня́ = ни́ва, о́рне по́ле, рілля́.

Па́юсная икра́ = кавъя́р. — І кавъяру везе з Дону. К. Ш.

Пая́льный = пая́льний (С. Жел.), лю́то́вний.

Пая́ніе, пая́ть = пая́ння, лютува́ння, пая́ти, лютува́ти (С. Жел.). — Зломила ся сережка, чи можна ж її спаяти? Кн. — Цемент, що споює народ з інтелигенцією. Кн.

Пая́сничать = куме́дничати, блазнува́ти, ду́рника стро́їти.

Пая́цъ = куме́дник, кумедії́йник, бла́зень,

Пая́тельный = д. **Пая́льный.**

Пега́съ, риба Pegasus (Belone rostrata) = сарга́н.

Педа́ль = ступи́р, в верстаку — ша́йда.

Пейза́жъ, пейзажи́стъ = краjо́браз; краеви́д (С. Жел.); маля́р, що малю́є край́бра́зи.

Пека́рня = хлі́бопе́кня, пека́рня (С. З.).

Пе́карь, ка = пе́карь, ка (С. З.), хлі́бопе́к, хлі́бопе́ка (С. Ш.), печі́льник, ця, що пече на базарь — перепіча́йка (С. З.). — Бач, яка я печільниця, що треба показувати, як паску пекти. Чайч.

Пеклёванный = питльо́ваний.

Пелена́ = 1. насті́льник, ска́терка, скатерти́на, о́брус (д. **Насто́льникъ**).

2. покрива́ло, плащани́ця.

3. пелю́шка (д. **Пелёнка**).

Пелена́льный = сповива́льний.

Пелена́ть, спелена́ть = повива́ти, сповива́ти, вповива́ти, пови́ти, спови́ти. С. З. Л. — Не одцуравсь того слова, що мати співала, як малого сповивала з малим розмовляє. К. Ш.

Пелёнка, пелёночка = пелю́шка (С. З. Л.), разом з сповивачем — пови́ток, спови́ток (С. Л.), пови́ття (С. З.), пови́точок, під голову — пригол́о́вач, пригол́о́вок, пригол́о́вичок, на руки — підру́чник. — Спить в пелюшках під вербою дитяточко. К. Ш. — Яке в пелюшках, таке і в редюшках. н. пр. — А в біленькі пелюшки сповивала, а з шовку сповивачик сукала. н. п. — Напоїла роменом, сповила тебе в пелюшки шовкові кволе та слабе. В. Щ. — Єсть у мене два хвартушки, буду драти на пелюшки. н. п. — Треба ж і до малої дитини кинути ся, підложити суху пелюшку. Кв. — Гей, про ту волю козацькую, що була й минула, тепер вона, мов дитина, в сповитку заснула. н. п.

Пелёночный = пелюшко́вий.

Пелери́на = дармові́с. — Треба, щоб і дармовіс був довгий. К. К. (Мартин Боруля).

Пеле́сина = пля́ма, блезно́, ли́сина (на шкурі).

Пеле́сый = пері́стий, ряби́й.

Пелика́нъ, пт. Pelicanus anocrotalis = ба́ба пти́ця. С. Л. Ш.

Пело́вый = поло́въяний, змі́шаний з поло́вою.

Пельме́ни = ушки́. С. З. Ш.

Пена́лъ = пірни́к, перна́ч. — Пані подарувала міні перпач такий гарний, усе в йому: і пера і ручки і ножик. Кн.

Пенёкъ = 1. пень, здр. пеньо́к.

2. мн. **пеньки́** — палки́, колодочки́ (у птиць).

Пе́нный = штрапни́й — Штрапні гроші.

Пе́нтюхъ = тюхті́й (С. Ш.), теле́пало, мни́кало і д. ще під сл. **Неотёса.** — Таке з тебе мникало, наче баба в чотирьох кожухах. Кн.

Пень = 1. пе́нь, що в землї — корч, над землею зараз — при́корень.

2. йо́лоп, бо́вдур, те́лепень, теле́пало, тюхті́й, бе́цман, штурпа́к, чвала́й. (д. **Глупе́цъ, Дура́къ, Неотёса** і **О́лухъ**). — **Сталъ въ пе́нь** = як пень став.

Пенька́ = пря́диво (С. Л.), коно́плї.

Пенько́вый = прядівъя́ний, конопля́ний.

Пе́ня = пеня́; штрап.

Пеня́ть = вимовля́ти, доріка́ти, кори́ти, наріка́ти. — А хазяїн його лає, ще й хазяйка вимовляє. н. п.

Пепели́стый = попели́стий.

Пепели́ть, ся = попели́ти, ся, попелі́ти.

Пепели́ще = 1. попе(і)ли́ще, попе(і)ли́ця. — Прохололо... ні іскорки: лежить попелище. Аф.

2. бáтьківщина, материзна, ріднá осéля.

Пепеловидный, пепелоцвѣтный = попелá(я́)стий. С. З. — Попелястий віл. Б. Г. — Стару попелясту гуску забив хворостиною. Фр.

Пéпелъ = пóпіл. С. З. — Золото і в попелї блищить. — **Превратить ся въ пéпелъ** = спопелїти.

Пéпельникъ = попільни́к, попільня́.

Пéпельный = попелá(я́)стий. — Борода у його вже попеляста. Кн.

Первáчъ = первáк, первачóк. С. З.

Пéрвенецъ = первáк (С. З. Л.), первачóк (С. З. Кр.), первачá, первíсток (С. З.), первíстка, первíтка (Нїс.), первóріден (К. Св. П.). — Я первак у своїх батьків, мене мати повила, як тебе ще й на думції не носила. Кн. — Повила молодця первісточка. Кн. — Пестить Горпина свою дівчину первістку. М. В. — Взяли мого первісточка під аршин. Кн. — У корови знайшло ся первача — бичок. Кн. — Первак, снопок. С. З. — Що ваш первак грушевий квас. Кот.

Пéрвенство = 1. пéрвость (С. Ж.), пéршість, пéршеньствó. — Вам першеньствó. Кр.

2. переваґа, пéред.

Первенствовáть = верховóдити, пéред вести, головувáти (С. Л.). — Нема Січі, пропав і той, хто всім верховодив. К. Ш. — Твоє діло верховодити на полї, а в хатї я голова. Кн. — Верховодить курка, доки курчата виростуть. н. пр.

Пéрвина = первинá, першинá, перв(ш)и́нка.

Первобы́тный = первíстний, предковíчний, предковéцький. — Первістний устрій Полян був родовим. Кн.

Пéрвое = впéрве, спéршу, впéрше.

Первоклáссный = першоря́дний. — Хоч би був і першорядний талант або сам генїй. Кн.

Первоначáльный, но = первíстний, первíтний, но, початкóвий, спéршу (С. Л.), спочáтку, з самóго почáтку, насáмперéд. С. Л. — В первістній своїй формі гусла є дуже архаїчний струмент. З. Боян. — Се залежало не від науки шкільної, а від первістного виховання. Зап. Кн. — Ту статтю надруковано первістно у Вѣст. Европы. З. Ог. — Розклали воду на дві первітні частини. Де-що про Сьв. Б. — В йому первістна причина. Кн. — Початкові селитьби заводили біля річок, по низинах. Кн. — Історая з самого початку застає Полян. Кв.

Первопу́тіе = первозíмм'я.

Перворóдный, перворождённый = первóріден і д. **Пéрвенецъ.**

Первостатéйный, первостепéнный = перво(шо)ря́дний. Лев.

Первоцвѣтъ, рос. Primula officinalis Jacq. = прóлїски, просерéнь, ряст, бóжі ру́чки, біла бу́квиця, кóтики, лїсовé зїлля, медяни́к, медяни́чки, медяни́к-зїлля, николáйки, сорóчі лáпки (Укр.), клю́чики, кукурíчка, гади́нниця (Гал.). С. Ан.

Пéрвый = пéрвий, пéрший, перéднїй, поперéднїй; стáрший, найстáрший; крáщий, найкрáщий, славнїйший, найславнїйший. — **Во пéрвыхъ** = пéрве, пéрше, впéрве, впéрше, в первáх, пéршим рáзом. — Тарас в первах не няв тому віри. Кн — Треба уважати, що він помилив ся не першим разом. Кн. — **Первóнá-перво** = насáмперед, наперед усьóго, в первáх. — В первах заплати гроші, а тодї й бери собі. Кн. — **Въ пéрвый разъ** = упéрве, впéрв(ш)е, пéршим рáзом, впервáх. — Не відомо у кого впервах Тарас почав учити ся. Кн. — **Пéрвый сортъ** = первáк, первачóк.

Пердёжъ = пердїння. — Срання пердїнням не одбудеш. н. пр.

Перебавля́ть, перебáвить = передавáти, наддавáти, передáти, наддáти. — Передав кутї меду. н. пр.

Перебáлтывать, переболтáть, ся = 1. переколóчувати, перебóвтувати, переколоти́ти, перебовтáти. — Треба перебовтати наливку.

2. перебрíхувати, перебрехáти.

Перебарабóшить = розворуши́ти, розкуйóвдити, розки́дати, поперекидáти.

Перебивáть, переби́ть = 1. перебивáти, переби́ти, ви́бити, перелупи́ти, перелупцювáти, перетовкти́, батогами — перебатóжити, перешмагáти, на мотлох — перетрощи́ти, перемотлоши́ти. — Перебили усїх. — Усіх чисто людей у містї вибито і місто спалено. Чайч. — Перетовкли всю посуду.

2. перебивáти, перешкожáти, переби́ти, на перешкóдї стáти, річ — перечéплювати, перепиня́ти, перехóплювати, перебаранчáти, перечепи́ти і т. д. — Не перепиняйте мене, а то й казати не буду. Чайч.

Перебивáть, переби́ть, ся = 1. д. **Перебивáть.**

2. перебивáти ся, перемагáти ся (С. Л.),

бідкати ся, обертати ся, пробувати ся, сяк-так, нудити сьвітом, перебіти ся, перемогти ся, перебідкати ся, перебідувати.

Перебивка = 1. перебивання, пересипання.

2. перебій. — Він пішов на перебій і одбив у мене.

Перебираніе = перебірання, перебірка.

Перебирать, перебрать = 1. розбірати розібрати. — Розбірати папери.

2. забірати, набірати, забрати, набрати, понабірати. — Набрав більше як на сто карбованців.

3. перебірати, вередувати, вигадувати. — Не в рідного батька перебірати. н. пр. — Не вигадуй — їж що єсть!

4. перекидати, пересипати, перекидати, пересипати. — Перекидали стару хату і поставили нову.

Перебираться, перебраться = 1. д. **Перебирать.**

2. перебирати ся, переїздити, переносити ся, перебрати ся, переїхати, перенести ся. — Переїхав у наше село. Кот.

Перебить = д. **Перебивать.**

Перебой = перебій.

Перебойникъ = битка.

Перебойщикъ, ца = перекупщик, перекуп (С. З.), перекупка (С. З.).

Переболтать = д. **Перебалтывать.**

Переболѣть = виболїти, переслабувати, прослабувати, перехворіти, перехворувати, пронедужати.

Переборазживать, переборанивать, перебороздить, переборонить = перескорожувати, перескородити, переволочувати, переволочити.

Переборать, перебороть = перемагати, перемогти. — Багато лиха зазнав, а все переміг. Чайч.

Переборка = 1. перебірання, розбірання і т. д. д. **Перебирать.**

2. перегородка, розгородка, пересїчка (Черн. Чайч.).

Перебороздить = д. **Переборазживать.**

Перебормотать = перемимрити, перехамаркати, перехарамаркати.

Перебороть = д. **Переборать.**

Переборчивый = перебірчик, здр. перебірниченько, вередливий. — Перебірчику місячоньку, усїх зірочок перебрав, одну собі сподобав. н. п. — Пан Халуненько, перебірниченько. н. к. — В їжі та ще в одежі він був трохи вередливый. Кн.

Переборчивость = вередливість, бришкання.

Переборъ = 1. перебір.

2. забора (на пр. Днїпровські забори).

Перебраживать, перебродить = 1. вибродити, поблукати, повештати ся, поповештати ся, пошвандяти, посновигати, обникати, попотиняти ся. — Поповештав ся таки й я по сьвіту. Чайч. Див. ще під сл. **Бродить 1.**

2. переґравати, переґрати, виграти ся, перешумувати і т. д. д. **Бродить 2.** — Вино перешумувало. — Ще не виграв ся сирівець. Чайч.

Перебранивать, перебранить, ся = перелаювати ся, перелаяти ся, вилаяти (всїх). — Жінки перелаювались через тин. — З нею кожне боїть ся заводити ся — вона кожного перелає. Чайч.

Перебранка = лайка, сварка, лаяння (обопільне). С. Л.

Перебрасываніе = перекидання.

Перебрасывать, перебросать, перебросить, ся = перекидати, перешпурнути, перекинути, ся, поперекидати. — Поперекидай мінї мішки через тин. Чайч.

Перебрать, ся = д. **Перебирать, ся.**

Перебредить = перебрехати, переїначити (переказуючи що).

Перебрести, перебресть = 1. перелїзти, перечвалати, перечалапати. — На силу переліз через хату — такий слабий.

2. перебрести (у брід).

Перебривать, перебрить, ся = переголювати, переголити, ся.

Перебродить = д. **Перебраживать.**

Перебросать, перебросить, ся = д. **Перебрасывать, ся.**

Перебрызгивать, перебрызгать, ся = перебризкувати, перехлюпувати, перебризкати, перехлюпати, ся.

Перебудить = побудити (всїх або багато).

Перебучить = позолити.

Перебывать, перебыть = побувати, перебувати, перевертати ся, побути, перебути, перевернути ся. — Побував скрізь. — У нас сьогодня багато гостей перебувало. — Всього перебуло.

Перебѣгать, перебѣгивать, перебѣжать = 1. перебігати, перебігти (С. З.), дуже швидко — перечухрати, перемахнути. — Вже як заєць перебіжить через дорогу, то вже без халепи не обійти ся. К. Х.

2. передавати ся, перекидати ся, передати ся, перекинути ся. — Перекинув ся до Ляхів.

3. виперeжáти, ви́передити. — Хоч як він швидко біг, а я випередив.

Перебѣ́гать = ви́бігати, оббíгати. — Вибігав скрізь — нїгде нема.

Перебѣ́гъ = 1. перебі́г.
2. утїчка, мандрíвка

Перебѣжáть = д. **Перебѣгáть.**

Перебѣ́жка = 1. д. **Перебѣ́гъ.**
2. ви́передки, перегóн. — Одвели на випередки дві верстви.

Перебѣ́жчикъ = перевíтник, перевíдник, перекúдчик (С. З.), перéкидько, перекúньчик, перéвертень (С. З.), метунéць. — Привели перекидьків з Дорошенкового табору. Кн. — Не покладайтесь на його, пане, він у нас метунець: сьогодня з вами, завтра з нами, вранцї до жидів, а у вечері од жидів до панів. Кн.

Перебѣ́ливать, перебѣли́ть = 1. перебілювати, перебіли́ти, побіли́ти (знову).
2. перепи́сувати, переписáти, поперепи́сувати. — Попереписуєм усе чистенько, тодї й підем. Чайч.

Перебѣси́ться = переказúти ся, ви́казити ся, перемордувáти ся, про худобу після дроковиці — передрочи́ти ся. — Тепер перемордував ся трохи — спокійнїший став.

Перевáливать, перевали́ть, ся = 1. перекидáти, перекúнути, ся. — Треба перекинути сіно на другий віз.
2. перевóзити, перевезти́, ся. — Перевезти через річку на той бік.
3. перехóдити, перейти́. — Йому вже перейшло за 70 лїт.
4. перехиляти ся, перехили́ти ся. — **Ходи́ть перевáливаясь** = перéхильцем ходи́ти, перевáги-вáги. — **Перевáливаясь ходя́щій, въ перевáлку** = качконóгий. Чайч.

Перевaля́ть = 1. переборóти, повали́ти. — Борець усїх переборов.
2. перекачáти, переваля́ти. — Перекачав у піску всї яблука.
3. перевали́ти. — Треба перевалити повсть, бо скімшила ся.

Перевaля́ться = 1. ви́качати ся, ви́валяти ся, закаляти ся і т. д. д. **Запáчкаться.**
2. переболїти, переслабувáти, перехорувáти. — Багато людей переболїло за се лїто

Перевáривать, перевари́ть, ся = переварювати, перевари́ти, ся.

Перевезти́ = д. **Перевози́ть.**

Перевернýть = д. **Перевёртывать.**

Перевёрстывать, переверстáть = вирíвнювати, рівня́ти, перелаштóвувати, ви́рівняти, перелаштувáти.

Перевёртывать, переверну́ть, ся = 1. перевертáти, перекидáти, ся, перевернýти, перекúнути, ся. — Він натрапив колесами на горб і перекинув ся. Лев. — Перевернув ся на другий бік. — **И кóсти мои́ въ моги́лѣ перевéрнутся** = і кістп мої струхнýть ся в я́мі. Номис.
2. перегортáти, перегорнýти, ся. — Часом шелесне хтось, перегортаючи листки. Лев. В. — Треба перегортати соломою яблука, щоб не побились у дорозї.
3. повертáти, повернýти (в иньший бік).
4. перекрýчувати, перекрути́ти. — Перекрутив замóк.

Перевёртышъ = штурханéць, стусáн. — Дав йому такого стусана, що той аж перекинув ся.

Перевéрчивать, перевертѣ́ть = перекрýчувати, перекрути́ти. — Перекрутив замóк.

Переверша́ть, переверши́ть = пересýжувати, пересуди́ти.

Перевéсть = д. **Переводи́ть.**

Перевзнýздывать, перевзнуздáть = перегнýздувати, перегнуздáти.

Перевивáть, переви́ть, ся = 1. перевивáти, перeплїтáти, пересýкувати, переви́ти, переплести́, пересукáти, ся. — Червоною стьожечкою косу перевито. Мир. — Треба пересукати цей мотузок.
2. перекидáти, перекладáти, перекúдати, переклáсти. — Перекласти сїно на другий віз.

Перевинти́ть = перешрубувáти.

Перевирáть, переврáть = перебрíхувати, перебрехáти, переверзти́, поперебрíхувати. — Нїкóли не скаже як слїд: усе поперебріхує, поперекручує. Чайч.

Переви́ры = брéхнї.

Перевисáть, переви́снуть = звисáти, перехиля́ти ся, зви́снути, перехили́ти ся.

Переви́слый = зви́слий, перехи́лений, похи́лий.

Переви́ть = д. **Перевивáть.**

Перевóдина = підвáлина (під підлогою), свóлок (під стелею).

Переводи́ть, перевести́, ся = 1. переводити, перевести́. — Перевів через кладку.
2. перекладáти (С. Л.), тлумáчити (С. Ш.), переклáсти, перелóжити (С. Л.), перетлумáчити. — Тодї переклали Кирило і Методій Сьв. письмо з грецької мови на словъянську. Г. См. Ст. — Слово о полкові Игоревим. Перетлумачив К. Шейковський.

3. виводити, вибавляти, вигублювати, вивести, вибавити, вигубити, повиводити і т. д. — Вибавив мишей — пацюки завелись. Чайч. — **Перевести дух** = д. **Передохнуть.**

Переводный = 1. переведений.

2. переводний.

3. перероблений, перекладний.

Переводчикъ = перекладчик (С. Жел.), ця, перекладач (С. Ж.), перекладарь Лобода), тлумач, **ка** (С. Ш.).

Переводъ = 1. перевід.

2. переклад (С. Жел. З. Л.), тлумачення (С. Ш.), віршом — пересьпів. — Йов. Пересьпів П. Ратая. Л. 1869. — Слово о полкові Игоревому. Пересьпів з старосьвітської грамоти. Переклав В. Кендзерський. — **Въ переводѣ значитъ** = перекладом єсть. К. Св. П. — Переклади з Гоголя О. Пчілки.

Перевозить, перевезти, ся = перевозити, перевезти, ся, поперевозити. — Поки поперевозимо кавуни з баштана, то й вечір. Чайч.

Перевозка, перевозъ = перевіз, хліба з поля — возовиця.

Перевозчикъ = перевізник (С. Жел.), перевозець. — Ой ви хлопці, перевозці. н. п.

Переволакивать, переволочь = переволікати, перетягати, переволокти, перетягти, поперетягати. — Поперетягай ці мішки в хату. Чайч.

Переволока, переволокъ = волок, у запорожців — прогной (Д. під сл. **Мѣсто**).

Переволноваться = перетурбувати ся, перехвилювати ся, перекипіти, перелютувати.

Переволочина = д. **Переводина.**

Переволочь = д. **Переволакивать.**

Переворачивать, переворотить, ся = перевертати (С. Л.), перекидати, перевернути, перекинути, ся. — **П. на изнанку** = лицювати, вивертати, перелицювати (С. З), вивернути, поперелицьовувати (про де-кільки).

Переворашивать, переворошить, ся = перевертати, перегортати, переворушувати, перевернути, перегорнути, переворушити, ся. — Листочки паперу шурхать, перегортувані його пальцями. О. Мир.

Переворовать = перекрасти.

Переворотить, ся = д. **Переворачивать, ся.**

Переворотъ = 1. перевертання, перекидання.

2. переворот, переворотъ. С. Жел.

Переворчать = перебурчати (про людей), перегарчати (про собак).

Переврать = д. **Перевирать.**

Перевѣвать, перевѣять, ся = перевіювати, перевіяти, ся, поперевіювати. — Ще не все жито поперевіювали. Чайч.

Перевѣдываться, перевѣдаться = розправляти ся, розправити ся. — Я з ним розправлюсь за се.

Перевѣнчивать, перевѣнчать, ся = вінчати, звінчати, перевінчати, ся.

Перевѣрить, перевѣрить = перевіряти, перевірити.

Перевѣсить = д. **Перевѣшивать.**

Перевѣска = переважування.

Перевѣсло = 1. дужка (у відра або в кошика).

2. коромисло (не велике).

Перевѣсъ = перевага, перемога. С. З. Л. — Польща давно мала перевагу на своїм боці. Бар. О. — Перевагу над ним бере на півночі Москва. Бар. О. — Ти серце їх закрив і затуманив, не дай же їм на суді переваги. К. І. — Мині дали перевагу, бо постать у мене показніша. Кн. — **Взять перевѣсъ** = гору взяти (С. Л.), верх узяти, осилкувати.

Перевѣшать = перевішати.

Перевѣшивать, перевѣсить, ся = 1. переважувати, переважити, ся. — На його терезах 4 пуди, а переважили на казених, так трохи не пъять. Кн.

2. вішати, чіпляти, повісити, почепити на инше місце. — Повісь цю картину на инше місце.

3. переважувати, перемагати, гору, верх брати, переважити, перемогти (С. З.), гору, верх взяти. — Правда кривду переважить. н. пр. — Один другого не переважить, хоч на одній гильці повісь. н. пр. — Старші люди правду кажуть: два хитрих мудрого не переважуть. Б. Г.

4. переважувати ся, перехиляти ся, перевисати, переважити ся, перехилити ся (С. Л.), перевиснути. — Не переважуй ся за бильця, а то голова боліти ме. Кн. — **Перевѣсившись** = перехилившись, перехильці, перехильцем.

Перевѣять = д. **Перевѣвать.**

Перевязать = д. **Перевязывать.**

Перевязка = 1. перевъязування.

2. перевъязка.

Перевязывать, перевязать, ся = перевъязувати, перевъязати, ся, мотузкою — перемотузити.

Пе́ревязь = перевíсся, черезплíчник (К. З. о. Ю. Р. С Жел.), пе́ревъязь. — Рушниця у його на перевъязї, так і руки йому гулящі. Кп.

Перега́живать, перега́дить = перепаску́жувати, перепаску́дити (С. Л.), перепога́нити, перегидити, перепа́костити, попаску́дити, попога́нити.

Перега́нивать = д. **Перегоня́ть.**

Перега́чивать, перегати́ть = перега́чувати, перегати́ти, поперега́чувати.

Перегиба́ть, перегну́ть, ся = 1. перегина́ти, перегну́ти, ся.

2. перехиля́ти, перехили́ти, ся. — Не перехиляй ся, бо впадеш.

Переги́бъ = 1. перегина́ння.

2. зало́м (С. З.), за́крут.

Перегла́дывать, переглода́ть = перегриза́ти, перегри́зти, поперегриза́ти.

Перегла́живать, перегла́дить = перегла́жувати, перегла́дити, перепрасува́ти, погла́дити, попрасува́ти.

Перегло́хнуть = 1. поглу́хнути. — Поглухли — не чують. К. Ш.

2. поглуши́ти ся. — Од буръяну всї квітки поглушили ся.

Переглота́ть = поковта́ти.

Переглуши́ть = поглуши́ти.

Перегля́дка = переглядя́ння, пере́гляд, пере́гляди.

Перегля́дывать, перегляде́ть, ся = переглядя́ти, передивля́тись, перегля́нути, передиви́тись, попереглядя́ти, попередивля́тись. — Усе передивив ся і нїчого не знайшов. — Попереглядав я знову ті книжки — і не знайшов. Чайч.

Перегля́дываться, перегляну́ться = перегля́дувати ся, передивля́ти ся, згляда́ти ся, взира́ти ся, перегля́нути ся, згля́нути ся, взирну́ти ся. — Зглянулись ми з дїдусем — що се за дивовижа така? Ос. — Вони один на одного зглянулись. н. к. — А вони проміж себе взирають ся, один о́дному на взнаки дають. Чайч. — Іззирають ся в розмові очі з очами. К. Д.

Перегна́ивать, перегнои́ть = перегно́ювати, перегної́ти.

Перегна́ть = д. **Перегоня́ть.**

Перегнива́ть, перегни́ть = перегнива́ти, гни́ти, тру́хнути (С. Ш.), перегни́ти, погни́ти, потру́хнути. — Потрухли чумацькі вози і запози. н. пр.

Перегно́й = перегні́й.

Перегнои́ть = д. **Перегна́ивать.**

Перегну́ть, ся = д. **Перегиба́ть, ся.**

Перегнѣ́ваться = перегнївати ся, пересе́рдити ся.

Перегова́ривать, переговори́ть, ся = 1. переговóрювати, ся, перемовля́ти, ся (С. Л.), переговори́ти, перемо́вити, ся. — Той Гнат Голий, що здавна зо мною перемовляв ся. І. Г.

2. перека́зувати, перемовля́ти, перека́зати, перебала́кати (С. Л.), перемо́вити. — То я з ним постояла: які були вірні слова, то всї я з ним перемовила. н. п. — Нехай опісля перебалакаєм.

3. пересу́жувати, суди́ти, осужда́ти, обмовля́ти, пересуди́ти, обмо́вити. — За очі судять.

Перегово́рщикъ = 1. посере́дник.

2. пересу́дливий.

Перегово́ръ, частїше мн. **перегово́ры** = 1. перемо́ва, перегово́ри. С. Жел.

2. пере́суди, осу́да, поговір. — Була слава, були поговори та на тую дївчиноньку, що чорнії брови. н. п.

Перегоди́ть = потріва́ти, пережда́ти, перетріва́ти (С. З.), перечасува́ти, почека́ти, перечека́ти. — Потрівай, не тїкай — куплю черевички. н. п. — Перечасуймо трохи, поки дощ перейде. Чайч. — Переждали ми і годину і дві, а його нема та й нема. — **Перегодя́** = перего́дом (С. З.), зго́дом. — Перегодом в чистім полї зацьвіли волошки. н. п. — Нехай трохм згодом.

Перегодова́лый = д. **Годова́лый.**

Перегодова́ть = пролїтува́ти.

Перего́нка = 1. переганя́ння. — **Въ перего́нку** = на ввипередки. — Давай бігати на ввипередки!

2. перегін.

Перего́нный = перегінний. — **П. сосу́дъ** = ле́мбик.

Перегоня́ть, перегна́ть = 1. випережа́ти (С. Л.), поперережа́ти, обмина́ти, ви́передити (С. Л.), попереди́ти, обмину́ти. — Дуже він швидко біг, та я випередив його.

2. перего́нити, перегна́ти. — Жили ми добре, поки нас не перегнали сюди. Кн.

3. переганя́ти, перегна́ти. С. Л. — Перегнав на лембик.

Перегора́живать, перегороди́ть, ся = перегоро́жувати, перетина́ти, перегороди́ти, ся, поперегоро́жувати. — Оце! всї шляхи поперегорожувано, — нїкуди й проїхати. Чайч.

Перегора́ть, перегорѣ́ть = перегоря́ти, перегорі́ти, на попіл — попелї́ти, спопелї́ти.

Перегоревáть = перетужи́ти, пересумувáти, перебі́дкати ся.

Перегóркнуть = згі́ркнути.

Перегорóдка = загорóдка (С. Л.), перегорóдка, перети́ка, перéсїчка (Чер. Чайч.), в човнї — порі́г в рі́чцї, в ставу — яз, ї́з (Ос.) і д. **Забóй, ка 2.**

Перегорѣ́ть = д. **Перегорáть.**

Перегости́ть = перегостювáти.

Переграфи́ть = перелинї́яти.

Перегребáть, перегрéсть = перегромáжувати, перегрібáти, перегортáти, перегромáдити, перегребти́, перегорну́ти.

Перегружáть, перегрузи́ть, ся = перегружáти, перепакóвувати, перекладáти, перегрузи́ти, ся і т. д. — Перепакувавши вою клажу з возів на машину, сїли ми спочити. Кн.

Перегру́зка = перепакувáння. — Знов перепакування: з машини пакуй на вози. Кн.

Перегрѣвáть, перегрѣ́ть = перегрівáти, перегрі́ти.

Перегрызáть, перегры́зть = перегризáти, перегри́зти, ви́гризти, поперегризáти, повигризáти. — Як би кайдани перегризти. К. Ш. — Повигризала усе.

Перегрязни́ть = перекаля́ти, переваля́ти, побруди́ти. — Перекаляв усю одежу.

Перегудѣ́ть = перегусти́, перегудї́ти, перегучáти.

Перегу́лъ = перепі́й. — З перепою болить голова.

Перегуля́ть = перепи́ти.

Передавáть, передáть, ся = 1. передавáти, передáти, ся. — Чарку з рук до рук передавали. — Мати передала Оксаною дочцї хлїба. Чайч. — Передав кутї меду. н. пр.

2. перекáзувати, переказáти, наказáти. С. Л. — Що до тебе нї письма послати, нї людьми переказати. н. п. — Молодицї переказували Мотрі, як її судить свекруха. Лев. — Тарас нереказував мінї де-які епізоди з свого життя. Кн. — Переказав через його, щоб ми не жахались. Кн. — Ой далеко я живу од милого та нїким наказáти. н. п.

3. д. **Перебѣгáть 2.** — **Передáть вéксель** = пережировáти. — Узяв та вексель той на жінку і пережировав. Кн.

Передáвливать, передави́ть, ся = дави́ти, души́ти, подави́ти, ви́давити, подуши́ти, ви́душити, почави́ти. — Усїх подушили.

Передáривать, передари́ть = обдарóвувати, роздарóвувати, обдарувáти, роздарувáти.

Передáтчикъ = д. **Перебѣ́жчикъ.**

Передáча = передавáння, на словах — перéказ. С. Л. — Непевний переказ звісток пашкодив їм. Кн.

Передвáивать, передвои́ть = переганя́ти, перегнáти (спирт, оцет).

Передвигáть, передви́нуть, ся = пересувáти, пересóвувати пересу́нути, ся. — Пересунь оцю скриню на друге місце. — Вітер буває од того, що воздух пересовується ся на друге місто. — Осередок сили культурної пересунуть самі обставини з одного краю до другого. Кн.

Передвижéніе = пересувáння.

Передвижнóй = рухóмий, пересувни́й, походя́щий. — Сьвя́та суть двоякії: рухомиї, котрі переміняють ся кождого року, і не рухомиї, котрі кождого року в один день припадають. Б. Н. — Походящий стіл, а не вкопаний у землю. Чайч. Хар.

Передвои́ть = д. **Передвáивать.**

Передёргивать, передёрнуть, ся = просми́кувати, просмикну́ти, ся.

Передержáтель = передéржанець. С. Жел. — Ви передержанцї! ревнув писарь, ви передержуєте біглих! Десяцькі! Шукайте скрізь. Кв.

Передéрживать, передержáть, ся = 1. передéржувати, перехóвувати, перетри́мувати, передержáти і т. д. — Ви передержуєте біглих. Кв. — Переховує у себе злодійкуватих людей.

2. трáтити (більш як призначено), перетрáчувати, перетрáтити, ся.

Передёрнуть = д. **Передёргивать.**

Передирáть, передрáть, ся = 1. роздирáти, обдирáти, передирáти, розідрáти, роздéрти, обідрáти, подрáти, передрáти, ся. — Розідрав на шматки. — Подрав усю одежу. — Передрав та й кинув.

2. перешмагáти, перелупи́ти, одшмагáти, одчухрáти, ви́шпарити, одлу́щити (всїх або багатьох), перечухрáти, перекатувáти. — Козаки перешмагали нагайками всїх, хто зараз не розійшов ся.

3. би́ти ся, поби́ти ся, за чуби — перечу́бити ся. — Почали змагать ся і всї побили ся.

Переди́ть = випережáти.

Передкóвый = 1. перéднїй. — Переднї колеса.

2. передкóвий. — Купив передкового товару на чоботи.

Передневáть = переднювáти.

Перéдникъ, перéдничекъ = хвáртух (С. З.), хвартуши́на, здр. хвартушóк (С. Ш.), фáр-

тух і т. д., попере́дник, попере́дничок (Чайч.), запа́ска, запасчи́на, запа́сочка (С. З. Л.). — Запаскою частіше зоветь ся шматок тканини, котрою запинають ся, замісць спідниці. — На бережку у ставка, на дощечці у млинка хвартух прала дівчина. н. п. — На камені ноги мила, тонкий хвартух замочила. н. пр. — Як була я молодою преподобницею, повісила хвартушину над віконицею. н. п. — Ой назбірала грушок повненький хвартушок. н. п. — На опеньки ходила, запасчину згубила. н. п.

Пере́дній = пере́дній. — **Пере́дняя часть** = пе́ред, гостра — посо́к, у волока — біжни́й кіне́ць, що має широкий перед — переди́стий.

Пере́дняя = пере́дня, при́хата, при́сінок, при́сінки. — У присінках пани сиділи, на дворі ж вкруг стояв народ. Кот.

Передово́й = передови́й, пере́дній, передови́к, передня́к, напередо́вець. — Біжить верховий — передовик... ударили в дзвони. Кн. — **Передова́я статья́** = провідна́, всту́пна статтяʹ.

Передовѣря́ть, передовѣрить = перевіря́ти, переві́рити.

Передо́къ = передо́к (передня частина чобіт, екіпажа то що), у плузі — коліснѧ́, колішня́. (Чайч.).

Передо́мъ = упере́д, впере́д.

Передохну́ть = переди́хати, од(від)ди́хати, перевести́, звести́ дух (С. Аф.), од(від)са́пати ся, відпочи́ти, перепочи́ти (С. Л.). — Я од твоїх жартів і досі оддихати не можу. Кр. — Ніколи й духу перевести. Кн.

Передо́хнуть = подо́хнути, ви́дохнути, ви́здихати, поздиха́ти, пови́здиха́ти. — Воли та корови усі поздихають. н. п. — А бодай би вони тобі всі виздихали!

Передра́ж(з)нивать, передразни́ть, ся = передра́жнювати, перекривля́ти, передражни́ти, перекриви́ти, ся, кількох — попередра́жнювати, поперекривля́ти.

Передра́ть = д. **Передира́ть.**

Передробля́ть, передроби́ть, ся = роздрібля́ти, роздроби́ти, перекришити, ся.

Передро́гнуть = переме́рзти ся.

Передрожа́ть = перетруси́ти ся, передріжа́ти, перетремтіти.

Передрябнуть = пов'я́нути, перев'я́нути потру́хнути, стру́хнути. — Редька уся потрухла.

Передря́га = тріво́га, колотне́ча, бе́шкет.

Передумывать, передумать, ся = розду́мувати, переду́мувати, розду́мати, переду́мати, ся, переми́слити, перемірку́вати.

Передури́ть = передурі́ти, перепустува́ти.

Передуши́ть = подуши́ти, ви́душити, подави́ти, ви́давити. — Тхір у нас усі кури видушив. Кр. — Сучого сина зьвірюка половину кролів видавив. н. к

Перёдъ = пе́ред, чобіт, екіпажа — передо́к. — **Взять перёдъ** = ви́передити, попереди́ти.

Передышка = перепочи́вок, перепочи́нок.

Передѣва́ть, передѣ́ть, ся = переодяга́ти (С. Л.), передяга́ти, переодягти́, ся, перебра́ти ся (д. **Переодѣва́ть**).

Передѣливать, передѣля́ть, передѣли́ть, ся переділя́ти, переділи́ти, ся.

Передѣлка = переро́бка, перемайструва́ння, начиння — пере́сипка, чобіт — перетя́жка. — Як взяли ся за перемайстрування будинку, так і перевели гроші на воші. Кн.

Передѣлъ = 1. переділ.
2. д. **Передѣлка.**

Передѣлывать, передѣлать, ся = 1. переро́блювати, переробити (С. Л.), перемайструва́ти, перечини́ти, перелаштува́ти, начиння — пересипа́ти, пересипати, попересипа́ти, одежу на виворіт — перелицюва́ти (С. Л.), з народнього на книжне — пописьмачити, на свій лад — переіна́кшити, переіна́чити (С. Л.), про що лихе — перекоїти ся. — Переробив усе по свойому. — Комору перемайстрував на хату, та й гаразд. Кн. — Треба мині в своєму творі перемайструвати одну подробицю. Кн. — Треба покликати бондаря — хай діжечки попересипає, а то вже дожили ся, що ні в чому буде й огірки на зіму посолити. Чайч. — Містив у збірник усе, як воно було записано, не вважаючи, що дещиця покалічене, пописьмачене. Номис.
2. пороби́ти, нароби́ти, перероби́ти. — В один день багато діла поробив. — Робиш що дня до крівавого поту й не переробиш ніколи роботу. Гр. Ч.

Передѣльный = переді́льний.

Передѣля́ть = д. **Передѣливать.**

Передѣть = д. **Передѣва́ть.**

Переёмъ = 1. перейма́ння, займа́ння, за́йманка.
2. пере́йма. — Ой люди, люди, хто найшов чіпця — перейма буде. Буде перейма чарка горілки, хто найшов чіпця моєї жінки. н. п.
3. перехва́т. — Кожух з перехватом.

Пережа́ривать, пережа́рить, ся = перені́ка́ти, пересма́жувати, перешква́рювати, перепекти́ і т д. д. **Жа́рить 1** і 2; попекти́, посма́жити.

Пережа́ть = д. **Перѐжима́ть** і **Пережина́ть.**

Пережда́ть = д. **Пережнда́ть.**

Пережёвывать, пережева́ть = пережо́вувати, пережува́ти, пережма́кати, про жуйних — перереми́ґати.

Пережела́ть, ся = перехотіти, ся, перемаву́ти ся.

Пережёлкнуть = пожо́вкнути. — Усе листя пожовкло.

Пережелти́ть = пережовти́ти; пожовти́ти. — Дуже вже жовто — пережовтив. — Пожовтили усі крашанки.

Пережени́ть, ся = пережени́ти, пожени́ти, ся, попереже́нювати. — Переженив усіх синів. — Наші хлопці всі вже пожени́ли ся.

Пережéчь = д **Пережига́ть.**

Пережива́ть, пережи́ть = пережива́ти, перебува́ти, пережи́ти (С. Л.), перебу́ти (С. Л.), побува́ти, побу́ти, пожи́ти. — Пережив усіх дітей і зостав ся сам віку доживати. — Я твоє багатство переживу, а ти мого вбожества не переживеш. н пр. — Біс біду перебуде — одна згине, друга буде. н. пр. — Побував скрізь. — Наші злидні ваше багатство перебудуть. н. пр.

Пережига́ть, пережéчь, ся = перепа́лювати, перепали́ти, ся (С. Л.), про волосся — перешмали́ти, ся. — Казав лікарь — перепалить галуну. Кн. — **Пережжённый** = перепа́лений. — По́ять дитину перепаленим ячменем. Кп.

Пережида́ть, пережда́ть = пережида́ти, перežда́ти (С. Л.), перетріва́ти (С. З. Л.), перегоди́ти (С. Л.), перечека́ти (С. Л.), не довго — перечасува́ти (С. Л.), день — переднюва́ти, тиждень — перетижнюва́ти, зїму — перезї́мува́ти, літо — перелітува́ти, лежачи — переле́жати, стоячи — перестóяти, сидючи — пересйдіти. — Якось перетрівати лиху годину. Коц. — Заміж вийти — не дощову годину пересидіти. н. пр.

Пережижа́ть, пережи́дить = переріди́ти.

Пережима́ть, пережа́ть, ся = 1. дави́ти, вида́влювати, чави́ти, віча́влювати, ви́давити, ви́чавити, подави́ти, почави́ти, ся (знов).

2. викру́чувати, віджима́ти, ви́крутити, віджа́ти, ся, повикру́чувати, повіджима́ти. - Переполоскала і віджала всї сорочки.

3. перетяга́ти, перетягти́. — Перетягли жилу.

4. д. **Перемина́ть, ся 2.**

Пережина́ть, пережа́ть = пожина́ти, вижина́ти, пожа́ти, ви́жати. — За малу годину вижали всю ниву.

Пережира́ть, пережра́ть = трі́скати, ло́пати, же́рти, потрі́скати, поло́пати, поже́рти. — Увесь хліб потріскали.

Пережи́ть = д. **Пережива́ть.**

Перезва́нивать = передзво́нювати.

Перезва́ть = д. **Перезыва́ть.**

Перезвони́ть = передзвони́ти, перекалата́ти, перебла́говістити.

Перездра́стоваться = поздоро́вкати ся, перездоро́вкати ся, подаючи руки — перечоло́мкати ся, скидаючи шапку — перешапкува́ти ся.

Перезимова́ть = перезї́мува́ти, ви́зїмувати.

Перезноби́ть = 1. поморо́зити, одморо́зити, поодморо́зювати. — Поодморозювали в дорозї руки й ноги.

2. перетруси́ти, переморо́зити. — Лихоманка перетрусила.

Перезли́ться = пересе́рдити ся, перелютува́ти, перегнїва́ти ся.

Перезрѣва́ть, перезрѣ́ть = переспіва́ти (С. Л.), перестига́ти, переспі́ти, перести́гнути, про людину — перестарі́ти ся, перехожа́ти (С. Л.). — Дівка — як ягідка: гарна доки не переспіє. Кп.

Перезрѣ́лый = переспі́лий, перести́глий, про насіння, що вже й тріснуло — ре́панка, ре́паник, ре́пало, ре́панець, про людину — переста́ркуватий.

Перезуди́ть = пересвербі́ти.

Перезыва́ть, перезва́ть, ся = перекликати, перема́нювати, перекли́кати, перемани́ти, ся. — Як би мінї перекликати сюди Лавріна, яб на віки зостала ся у матері. Лев. — Я шавлію пересію, руту перетичу, а до себе миленького таки перекличу. н. пр.

Перезяба́ть, перезя́бнуть = перемерза́ти, переме́рзнути. — Здорово перемерзли на холодї, аж зуби торохтять. Кп.

Переи́грывать, переигра́ть, ся = перегра́вати, перегра́ти, ся.

Переимено́вывать, переименова́ть, ся = перемено́вувати, перемену́вати. С. Жел.

Переи́мчивый = переня́тливий.

Переи́мчивость = переня́тливість.

Переина́чивать, переина́чить = переіна́к-

шувати, переінакшити (С. Жел.), переінчити, перекрутити, перевернути.

Перейскивать, перенскать = перешукувати, перешукати, винишпорити. — Ходить він, перешукує, що єсть у возах — тим і харчуєть ся. К. З. о Ю. Р.

Перейти = д. **Переходить.**

Перекаливать, перекалить, ся = перегартовувати, перегартувати, ся.

Перекалывать, переколоть, ся = 1. виколювати, виколоти, поколоти. — Що з того, що ви нас виколите? Нас є багацько, то виколють і вас. н. о. К. З. о Ю. Р. — Поколи усіх кабанів.

2. поколоти, ся. — Поколов собі пальці, поки нарвав шипшини.

3. розколювати, розколоти, ся, порозколювати, порубати, поколоти, ся. — Порубали усі дрова.

4. перешпилювати, перешпилити, ся. — Треба перешпилити квітку на другий бік.

5. тріскати ся, потріскати ся. — Дошки потріскались од жару.

Перекапризничать = перевередувати, передрочити ся.

Перекапывать, перекопать, ся = перекопувати, перекопати, ся (знову, або багато, або впоперек). — Перекопав грядку. — Перекопав дорогу, щоб не їздили. — Перекопав увесь город.

Перекатать = д. **Перекатывать.**

Перекати-поле = рос. Gypsophila paniculata L. — перекоти поле, коти поле, катун. Asparagus officinalis L. — підчос, заячий холодок, шпараги. С. Ан.

Перекатить = д. **Перекатывать** і **Перекачивать.**

Перекать = 1. перекочування, перекачування.

2. гуркіт (С. Аф.), гуркотня (С. З.), грюкіт, гуркотання, гуркотнеча.

Перекатывать, перекатать, ся = 1. перекачувати, перекачати, на маглї — перемаглювувати, перемаглювати, ся. — Треба перекачати сорочку, бо щось погано викачана. — Перекачала усї сорочки.

2. побити, вибити (всїх), перешмагати.

3. перекочувати, перекотити, ся. — На силу перекотили цю колоду.

Перекачивать, перекатить, ся = д. **Перекатывать 3.**

Перекачивать, перекачнуть, ся = перехиляти, перехилити, переважити, ся. — Човен перехилив ся на бік.

Перекашивать, перекосить, ся = 1. викосювати, викосити, покосити, ся. — Уже все сїно покосили.

2. кривити, покривити, скривити, скосити, ся.

Переквашивать, переквасить, ся = переквасювати, переквасити, ся.

Перекидать, перекидывать, перекинуть, ся = 1. перекидати, перекинути, ся (Д. **Перебрасывать, ся**).

2. д. **Перебѣгать.**

Перекипать, перекипѣть = перекипати, перекипіти. — Та вуте вже їсти, а то й каша перекипить. Чайч.

Перекисать, перекиснуть = перекисати, перекиснути.

Перекись = перекис.

Перекладина = перечка, поперечка, поперечина, ділина, між кроквами — банта, бантина (С. З. Ш.), до котрої привішують тушї — трипуль (Ман.), під стелею — сволок (С. З.), трам, трамок, трямок (С. З. Ш.), через канаву або через річку — кладка, в драбині — щабель, щаблї, в меблях між ніжками — обніжжа, в санках між полозками — перечка (С. Л.), на хрестї — перехрестя, в улику — сніз, снова, мн. снози. — Край Варшави два стовпи, на стовпах ділина, під стовпами молодий козак з Чигирина. Руд. — Дай курці грядку, а вона летить на банту. н. пр. — Ой у полї річка, через річку кладка н. пр. — З стїни на стїну перекинули трамки, а по трамках стелю з дошок. Кн. — Трохи не долїз, як щабель поломив ся.

Перекладка = перекладання.

Перекладывать, переклásть = перекладати, переставляти, перекласти, переставити, поперекладати, попереставляти. — Переклав з бочки в дїжку. — Погано поскладав, треба перекласти — Переставив пічку.

Перекладывать, переложить, ся = 1. перекладати, переложити, ся, поперекладати. — Треба поперекладати сїном, щоб пляшки в дорозї не побили ся.

2. передавати, передати, соли — пересолювати, пересолити, чого рідкого — переборщити. — Передав кутї меду. н. пр.

Переклеивать, переклеить = переклеювати, переклеїти, поперклеювати, карюком — перекарючити.

Переклеймить = переклейнити, перетаврувати. — Переклейнити треба вівцю. Чайч.

Перекликать, перекликать, перекликнуть, ся = 1. перекликати, окликати (Сп.),

переклика́ти, перекли́кнути, окли́кнути, ся. — Рано збудять, оглядітись не дадуть, перекличуть, до майдану поведуть. В. Щ.

2. перекликати ся, перегу́кувати ся (С. Л.), перегукну́ти ся. — Поросходились, та й давай перегукуватись: аж луна по лісу йде.

Перекли́чка = перекликання, о́клик (Сп.).

Перекова́ть = д. **Переко́вывать.**

Переков́еркивать, переков́еркать, ся = переверта́ти, перекру́чувати, переверну́ти, перекрути́ти, ся, переколерса́ти, поперевертати і т. д. — Все по свойому перековерсають. Гул. Ар.

Переко́вывать, перекова́ть = 1. переко́вувати, перекува́ти. — Перекувати підкову.

2. зако́вувати, позако́вувати. — Позаковували їх та й повели.

Перековыря́ть = поколупа́ти.

Перекока́ть, ся = побити, перебити, потовкти́, перетовкти́, ся. — Горшки в дорозі побили ся.

Переколачивать, переколоти́ть, ся = 1. перебива́ти, перебити, ся. — Перебий гвіздок на друге місце.

2. вибива́ти, ви́бити, ся, повибива́ти. — Повибивай кожухи та нехай провітрять ся, тоді й складай у скриню.

3. д. **Перебива́ться 2.**

Переколо́ть = д. **Перека́лывать.**

Переко́мкивать, переко́мкать = перемина́ти, перемня́ти, помня́ти, пожу́жмити.

Переконопа́чивать, переконопа́тить = перекояопа́чувати, переконопа́тити, перенаклюва́ти.

Перекона́ть = д. **Перека́пывать.**

Перекопти́ть = д. **Перека́нчивать.**

Переко́пъ = 1. переко́пування.

2. перекіп.

Перекорми́ть = обгодува́ти.

Перекоро́бить, ся = переко́рчити, перегну́ти, пережоло́бити, перешкару́бити, спачи́ти, ся, поко́рчити, ся і т. д.

Переко́рщикъ, ца = перекірливий, ва.

Переко́ръ, частіше **переко́ры** = перекі́р, супере́чка (С. З.), змага́ння. — Нехай буде гречка, аби не суперечка. н. пр.

Перекоря́ться = супереча́ти ся, спереча́ти ся, спреча́ти ся (С. Л.), змага́ти ся.

Переко́сина = кривина́ (С. Л.), криви́зна (С. Пар.), косина́ (Кп.).

Перекоси́ть = д. **Перека́шивать.**

Переко́съ = перекі́с.

Перекось = д. **Переко́сина.**

Перекочёвывать, перекочева́ть = перекочо́вувати, переїзди́ти, переселя́ти ся, перекочува́ти, переїхати, пересели́ти ся, перемандрува́ти.

Перекра́ивать, перекрои́ть = перекро́ювати, перекро́їти, перекра́яти.

Перекра́шивать, перекра́сить, ся = перекра́сювати, перефарбо́вувати, перемальо́вувати, перекраси́ти, перефарбува́ти, перемалюва́ти, ся.

Перекрести́ть = д. **Перекре́щивать.**

Перекрёстный = середохре́стний, перехре́стний. — Розняли Гонту на четверо, розвезли тіло і поприбивали на середохрестних шляхах. К. Ш.

Перекрёстокъ = перехре́стя (С. Л.), розхре́стя, розпу́ття (С. Л.), роздоро́жжя (С. Л.), розви́лки, росто́ка, розъїзд, ро́зворотень. — Кинули малото на розпутті. К. Ш. — На розпутті кобзарь сидить та на кобзї грає. К. Ш. — Їде козак вулицею, дійшов до ростоки, та й спинив ся. Мова.

Пе́рекресть, перекреще́нецъ, нка = ви́хрест, ка (С. Аф.), пере́хрест, ка (С. З.). — Чоловік худородний — з жида перехрест. Мазепа. С. З.

Перекре́щивать, перекрести́ть, ся = 1. перехре́щувати, вихре́щувати, перехрести́ти, ви́хрестити, ся. — Був жид та вихрестив ся.

2. перехре́щувати, пере́хрести́ти, ся, скрізь — обхрести́ти. — Мати перехрестила дитину. — Обхрестила всю хату.

Перекриви́ть = покриви́ти. — Покривив усї гвіздки.

Перекри́кивать, перекрича́ть = перекри́кувати, перегу́кувати, перекрича́ти, перегука́ти, перегвалтува́ти, про жидів — переджерґота́ти і т. д. д. **Крича́ть.**

Перекрои́ть = д. **Перекра́ивать.**

Перекропи́ть = покропи́ти, побри́зькати,

Перекро́шивать, перекроши́ть, ся = покриши́ти, ся. — Покришили огірки до холодника. — Хліб покришив ся.

Перекру́чивать, перекрути́ть, ся = перекру́чувати, перекрути́ти, ся. — Крути та не перекручуй. н. пр. — Ми правду, на користь собі, туди й сюди перекрутить уміем завсїгди. Гр. Чайч.

Перекрыва́ть, перекры́ть, ся = 1. перекри́вати, перекри́ти, покрива́ти, покри́ти, ся. — Перекрив хату. — Як хата трохи протїка, то вже й наймать перекривати? Ні в мене думка не така. Гр. Чайч.

2. побити. — Побив козирем.

Перекувы́ркивать, перекувы́ркать, пере-

кувы́ркнуть, ся = перекида́ти, переки́нути, ся. перебрикну́ти ся.

Перекуда́хтать = перекквокта́ти, перекудкуда́кати.

Перекукова́ть = перекува́ти.

Перекулика́ть = перепи́ти ся, налига́ти ся.

Перекуми́ться = покума́ти ся, перекума́ти ся. — Зо всім селом і перекумала ся і пересварила ся. Кн.

Перекупа́ть, перекупи́ть = перекупа́ти, перекупо́вувати, перекупля́ти, переќуплювати, перекупи́ти. — Я хотів купити, та він перекупив. — Шибаї перекуповують ще за городом.

Перекупа́ть = покупа́ти, ви́купати. — Покупав коней. та тоді й сам почав купатись.

Переќупоривать, переќупорить = переко́ркува́ти.

Перекупщи́къ, ца = пере́куп (С. З.), переќупник, переќупчик, пере́купка (С. З.).

Переќуривать, перекури́ть, ся = переќурювати, перекури́ти, ся.

Перекуса́ть, ся = покуса́ти, ся.

Переќусывать, перекуси́ть = 1. переќусювати, перегриза́ти, перекуси́ти, перегри́зти. — Вовк перекусив ногу у собаки
2. переќусювати, перекуси́ти, перехопи́ти, приснїдати, ґамну́ти. — Треба хоч чого небудь перехопити, поки до обіда.

Переќутывать, переќутать = обќутувати, обгорта́ти, пообќутувати, пообгорта́ти, позатушко́вувати.

Перелага́ть, переложи́ть = перекла́да́ти, перекла́сти.

Перела́живать, переладить = перела́жувати, перела́гожувати, перела́дити, переладнува́ти, переладна́ти.

Перела́живать, перела́зить = перела́зити ви́лазити. — Вилазив скрізь.

Перела́мывать, переломи́ть, перелома́ть, ся = перело́млювати, переломи́ти, перелама́ти, поломи́ти, полама́ти, перетрощи́ти, потрощи́ти, ся. — Переломив палицю.

Переля́ть = перега́вкати, перебреха́ти. — Собаки перегавкали. (Д. під сл. **Переставáть**).

Перелга́ть = д. **Перелыга́ть.**

Перелега́ть, переле́чь = 1. переляга́ти, перелягти́. — Переляж на тапчан.
2. переверта́ти ся, переверну́ти ся. — Перевернув ся на другий бік.

Переле́жалый = злежа́лий, заваля́щий.

Переле́живать, перележа́ть, ся = 1. переле́жувати, обле́жувати, переле́жати, одле́жати. — Одлежав боки
2. зле́жувати ся, зле́жати ся. — Борошно злежало ся.

Перелета́ть, перелетѣ́ть = перелїта́ти, перелетїти, перели́нути, перешугну́ти, переки́нути ся. — Горобець перелетів через дерево та й сів. — Думками вона перекинулась не знать як далеко. Кн.

Перелётный = перелїтний.

Перелётъ = переліт.

Переле́чь = д. **Перелега́ть.**

Перелива́ть, перели́ть, ся = 1. перелива́ти, перето́чувати, пересипа́ти, перели́ти, перелля́ти, переточи́ти, пересипати, ся, перехлю́пати, через край — переб́урхати. — Ходімте, поможете мінї переточить горілку. К. К. — Ну, пересип борщ в маненький горщик, то й спорожнищ цей. Чайч.
3. перелива́ти, перели́ти, ся, поперелива́ти. — Дзвони переливали на гармати.
3. перелива́ти ся, линї́ти, лелї́ти (Ман.). — Гречки линїють. Ман.

Перели́вчатый = одмі́тний, міню́чий, мінли́вий (С. Жел.), міньо́ний, селезни́стий (про тканину). — Воно одмітне — зараз то буде сїре, а то біле. Хар. Чайч.

Перели́въ = 1. перелива́ння, перето́чування.
2. перели́в, частїше мн. перели́ви (переміна в голосї або в кольорах).

Перели́зывать, перелиза́ть = обли́зувати, вили́зувати, облиза́ти, ви́лизати, повили́зувати, пообли́зувати.

Перелинева́ть = полинїяти, перелинїяти.

Перели́нка = линя́ння.

Перелиня́лый = ви́линялий.

Перелиня́ть = ви́линяти.

Пере́листывать, перелистова́ть = перегорта́ти, перего́ртувати, перегорну́ти. — Перегортає листи в книжцї, не читаючи навіть. — Взяла альбом з фотографиями і стала перегортувати його. Кн.

Перели́ть = д. **Перелива́ть.**

Перелицева́ть = перелицюва́ти, ви́лицювати.

Перелови́ть = ви́ловити, перелови́ти.

Перело́гъ = перелі́г, облі́г. С. З. — Років 10 або 15 перелогом лежить земля. п. о. Д. ще під сл. **Паръ 2.**

Переложи́ть = д. **Перелага́ть.**

Перело́й = капа́чка (так саме і в чеській мові: kapačka).

Перело́йная трава́, рос. Parnasia palustris L.

= біловóр, гадáй-зілля, мáточник білий. С. Ан.

Переломáть, переломи́ть, ся = д. **Перелáмывать, ся.**

Перелóмъ = 1. змамáння, полóм.

2. злóм, злáмане місце. — Треба зъязати на зломі.

3. у хворобі — перелóм, перемóга. — **На перелóмъ** = на перекір. — **Перелóмъ постá** = середопістя.

Перелóпываться, перелóпаться = тріскати ся, лóпати ся, потріскати ся, полóпати ся. — Потріскались горшки од жару. — Полопались усі струни.

Перелýживать, перелуди́ть = полуди́ти, побіли́ти.

Перелукáть, перелукнýть = переки́дати, перекйнути, перешпу(жбу)рнýти.

Перелупи́ть = облупи́ти, пооблýплювати.

Перелущи́ть = полýскати, полузáти. — Полускали всі оріхи.

Перелыгáть, перелгáть = перебріхувати, перебрехáти. — Що не скажи йому, він усе перебреше.

Перелѣзáть, перелѣзть = перелáзити, перелізти.

Перелѣпливать, перелѣплять, перелѣпить, ся = переліплювати, переліпи́ти, ся.

Перелѣсокъ = перéлісок, перéліс, гайóк, лісóк, молодни́к, молодничóк.

Перелѣсье = д. **Поля́на.**

Перелѣтовáть = перелітувáти.

Перемáзывать, перемáзать, ся = мáзати, масти́ти, шмарувáти (все або ще), помáзати, помастити, пошмарувáти, пообмáзувати, ся.

Перемалёвывать, перемалевáть = 1. перемальóвувати, перемалювáти. — Перемалював картину.

2. помалювáти, понамальóвувати. — Понамальовував чимало за се літо.

Перемáлывать, перемолóть = перемéлювати, перемолóти.

Перемáнивать, перемани́ть = перемáнювати, перенáжувати, перемовля́ти, перевáблювати, перемани́ти (С. Л.), перенáдити (С. З. Л.), перемóвити, перевáбити (С. З.), перевєднáти. — Я шавлію пересію, руту пересажу, таки свого миленького к собі перенажу. н. п. — До себе народ переваблюли. Самойлович. С. З.

Перемáнщикъ, ца = перемóвник, ця.

Перемáрывать, перемарáть, ся = 1. каляти, вимáзувати, покаля́ти, ви́мазати, позакáлювати, повимáзувати, пообмáзувати, ся. — Позакалював усю одежу.

2. вичіркувати, перечіркувати, повичіркувати, поперечі(é)ркувати. — Що було написано, геть усе поперечеркував.

Перемáсливать, перемáслить, ся = 1. перемáщувати, перемасти́ти, ся.

2. ви́ялозити, ви́смальцювати, заялóзити, засмальцювáти позаялóзювати, позасмальцьóвувати, ся.

Перемáтывать, перемотáть, ся = перемóтувати, перемотáти, ся.

Перемáхивать, перемахáть, перемахнýть, ся = 1. перестри́бувати, перестрибнýти, перескóчити; перебігáти, перебігти.

2. перекйвувати ся, перекивáти ся.

Перемáчивать, перемочи́ть, ся = 1. мочи́ти, помочи́ти, перемочи́ти, пообмóчувати, ся. — Не домокло, треба ще помочити. — Дуже довго мочив, та й перемочив. — Пообмочувались, поливаючи грядки.

2. обпісювати ся, обсцикáти ся, пообпісювати ся, пообсцикáти ся. — Діти пообпісювались у ночі.

Перемáщивать, перемости́ть = перемóщувати, перестéлювати, перебуркóвувати, перемости́ти і т. д. д. **Мости́ть 1.**

Перемáяться = перемогти́ ся, перебідкати ся.

Перемéдливать = д. **Пережидáть.**

Перемежáться, перемежи́ться = 1. переставáти, переривáти ся, перестáти, перервáти ся.

2. міня́ти ся, зміня́ти ся, переміня́ти ся, зміни́ти ся, переміни́ти ся. — **Перемежáющаяся лихорáдка** = гнітю́чка.

Перемежёвывать, перемежевáть, ся = 1. перемежóвувати. перемежувáти, ся. — Межували не раз, та знов треба було перемежовувати.

2. намежóвувати, розмежóвувати, намежувáти, розмежувáти, ся, понамежóвувати, порозмежóвувати. — Порозмежовували наші наділи.

Перемéжка = перéрва, перестáнок. — Працює без перестанку.

Перемéжливый, перемéжный = пери́вний.

Перемерзáть, перемёрзнуть = мéрзнути, змéрзнути, перемéрзнути, ви́мерзнути, позамерзáти, повимерзáти.

Перемёрзлый = помéрзлий, перемéрзлий.

Перемерéть = ви́мерти, повимирáти.

Переметáть, переместú = перемітáти, перемести́.

Перемётный = перекидни́й. — **Перемётная сумá** = непе́вний, вітрогóн, жéвжик, шалобрóд, слизькоязи́кий (власне: а) нестатечний в своїх прихильностях і б) той, що не держить таїни, котру йому довірено).

Перемéтчикъ = д. **Перебѣ́жчикъ.**

Перемётъ = 1. перекидáння.

2. перемéт. — Ловить рибу переметом.

Перемётывать, переметáть, переметнýть, ся = 1. д. **Перебрáсывать, ся.**

2. перешивáти, переши́ти (на живу нитку), нафастригувáти (знову), перериґóвувати, перериґовáти. — Зариґовала та не доладу, веліли перериґовать. Кн.

3. д. **Перебѣгáть 2.**

Перемечтáть = перемáрити, перемріяти.

Перемигáть = переморгáти, перелýпати (д. **Мигáть**).

Перемúгиваться, перемигнýться = змóргувати ся, перемóргувати ся, зморгнýти ся, переморгнýти ся (С. Л.). — Зморгнулись одно на одне. н. к.

Переминáть, перемя́ть, ся = 1. переминáти, перетирáти, перемнятi, перемъя́ти, помня́ти, помъя́ти, перетéрти, ся (д. **Мять 1** і **2**).

2. переминáти ся, мня́ти ся, мýлити ся, перемня́ти ся. — Довго мняв ся, поки сказав. — **П. съ ногú нá ногу** = топтáти ся, переступáти.

Перемирúть, ся = помири́ти, поєднáти, ся.

Перемúріе = прими́рря, прими́рок (Л. В. С. З.), замирéння (Кр.).

Перемолáчивать, перемолотúть = перемолóчувати, перемолоти́ти, помолоти́ти, в околот — переколотáти.

Перемóлвить = **Переговáривать 2.**

Перемолóтъ = перемолóт, колосків — колосувáння.

Перемолóть = д. **Перемáлывать.**

Переморúть = ви́морити, ви́губити, перевести́, ви́вести, повивóдити, попеpевóдити. — Галуном повиводили усіх блощиць.

Переморóзить = поморóзити, заморóзити, позаморóзювати.

Переморосúть = перемря́чити.

Перемостúть = д. **Перемáщивать.**

Перемотáть = д. **Перемáтывать.**

Перемочúть = д. **Перемáчивать.**

Перемудря́ть, перемудрúть, ся = перемудрувáти.

Перемутúть = 1. скаламýтити, сколоти́ти.

Та налетіли гуси з далекого краю, та сколотили воду в тихому Дунаю. н. п.

2. перебаламýтити, пересвари́ти, між родичами — розрідни́ти. — Пересварив усіх.

Перемýчить = перемýчити, перемордувáти, перекатувáти.

Перемывáть, перемы́ть, ся = перемивáти, переми́ти, поми́ти, ся, про білизну — перепірáти, перепрáти, попрáти, ся, посуду теплою водою — перебáнити (С. Л.), побáнити, стіл, лавку то що, витираючи — перешарувáти (С. Л.). — Сорочка через 3 дні перепіраєть ся. н. к. Гр. Ч.

Перемы́кивать, перемы́кать = 1. перечі́сувати, перечесáти (льон, коноплї).

2. витéрплювати, перетéрплювати, ви́терпіти, перетерпі́ти, перебідувáти.

Перемы́слить = д. **Передýмывать.**

Перемы́чка = 1. склепі́ння і д. **А'рка.**

2. загáта.

3. д. **Переклáдина.**

4. перечі́сування (льону, коноплї).

Перемѣ́на = перемі́на, перемі́нка, змі́на (С. Л.), одмі́на (С. Л.), замі́на і д. **Измѣнéніе.** — Щоденна переміна робітників не довела до добра. Кн. — Що разу одміна: вранції одно, а в обід друге. Кп. — У нас їжа без одміни: хліб та вода — вся наша їда. Кп. — Нема в його й сорочки на перемінку. Кп.

Перемѣнúть, ся = д. **Перемѣня́ть, ся.**

Перемѣ́нный = перемі́нний.

Перемѣ́нчивый = нестáлий, перепáдистий.

Перемѣня́ть, перемѣнúть, ся = 1. переміня́ти, одміня́ти, зміня́ти, заміня́ти, переміни́ти, одміни́ти (С. Л.), зміни́ти, заміни́ти, ся (С. Л.), поінáкшити, дно — передни́ти (Д. **Измѣнúть 1**). — Не одміний ся ні в чім, як слово і рученьку подала. Ч. К.

2. міня́ти ся, зміня́ти ся, поміня́ти ся, заміня́ти ся, одміня́ти ся (С. Л.). — Поміняли ся хрестами і с того часу побратими.

3. міня́ти ся, зміня́ти ся, міни́ти ся, обертáти ся, зміни́ти ся (С. Л.), поміни́ти ся (С. Л.), обернýти ся. — Помінив ся на виду.

Перемѣ́ривать, перемѣ́рить, ся = переміря́ти, перемі́рити, ся.

Перемѣсúть = д. **Перемѣ́шивать.**

Перемѣстúть = д. **Перемѣщáть.**

Пéремѣсь = мішани́на.

Перемѣ́тить = перезначи́ти, перетавру-

ва́ти, перекарбува́ти, перештампова́ти (д. **Мѣтить**).

Перемѣченіе = перезна́чка, перетавру-ва́ння.

Перемѣшивать, перемѣсить, ся = переміші(сю)вати, переміси́ти, ся. — Перемісити тісто.

Перемѣшивать, перемѣша́ть, ся = 1. пере-мі́шувати, переміша́ти, поміша́ти, ся. — Помішав землю з глиною.
2. перегорта́ти, перегріба́ти, перегор-ну́ти, перегребти́, ся. — Перегорни в печі.
3. переворушувати, переворуши́ти, пе-рекуйовдити. — Перекуйовдив мої книжки і папери.

Перемѣща́ть, перемѣсти́ть, ся = переміща́ти, перекладáти, перемісти́ти, ся, перено́сити ся, перенести́ ся.

Перемѣще́ніе = перемі́щування, тасова́н-ня. — От переміщуванням геть чисто зруй-новано і достатки і здоровъя його. Кн. — Почало ся тасовання станів людности. Кн.

Перемя́ть, ся = д. **Перемина́ть, ся.**

Перена́шивать, переноси́ть, ся = 1. пе-рено́сити, перенести́, поперено́сити, ся. — Переніс усе в хату. — Переносять ся в сусіди до нас.
2. зно́сити, зноси́ти, ся. — Обидві свити зносили ся.

Перени́зывать, перениза́ть, ся = перени́-зувати, перениза́ти, поперени́зувати, ся. — Порвала намисто, то треба поперенизу-вати, а то порозгублюєть ся. Чайч.

Перени́зка = перени́зування.

Перенима́ть, переня́ть, ся = 1. перейма́-ти, перехо́плювати, переня́ти, перехо-пи́ти, ся. — Не все те переймати, що по воді пливе. н. пр. — **Побѣжа́лъ, чтобъ пе-реня́ть** = побіг на впере́йми. н. о.
2. перейма́ти, навча́ти ся, переня́ти, навчи́ти ся. — Челядь переймає панські звичаї. Кн. — Од батьків діти і собі на-вчають ся.

Переноси́ть, перенести́, ся = 1. перено́-сити, перенести́, ся, на иньшу кватирю — перебіра́ти ся, перебра́ти ся. — **Пе-реноси́ть вѣсти** = розно́сити бре́хні, розбрі́хувати, роздзво́нювати.
2. терпі́ти, вите́рплювати, ви́терпіти, перетерпі́ти. — Витерпів багато лиха.

Перено́сица = перені́сся.

Перено́съ = перено́ска.

Перено́сы = плі́тки, бре́хні.

Переночёвывать, переночева́ть = перено-чува́ти, обночува́ти, заночува́ти. — Ви-брали дворик веселий, просимось обночу-вати. Ос.

Перепо́щикъ, ца = 1. д. **Носи́льщикъ.**
2. плету́н, ха.

Перепырну́ть = перепорину́ти, перепур-ну́ти. — З берега пурнув та на той бік пе-репурнув.

Перенюхивать, перенюхать, ся = пере-ню́хувати, перенюхати, обню́хати, ся.

Переня́ть = д. **Перенима́ть.**

Переобува́ть, переобу́ть, ся = перебува́ти, перезува́ти, перевзува́ти, перебу́ти, пе-резу́ти, перевзу́ти, ся. — Треба перебу-ти ся, — щось муляє в чоботї. Чайч.

Переодѣва́ніе = передяга́ння. С. Л.

Переодѣва́ть, переодѣть, ся = передяга́-ти, перебіра́ти ся, переодяга́ти (С. Л.), передягти́, ся, перебра́ти ся. — Царенко перебрав ся за старця. н. к. — Перебрав ся в панський жупан, а душа та сама — жи-дівська. Кп.

Переора́ть = перекрича́ти, перегука́ти, перега́ласува́ти, переѓорлати, перегвал-тува́ти.

Переосвидѣтельствовать = переглядіти.

Переоцѣнка = перецїнува́ння.

Переоцѣнивать, переоцѣни́ть = перецїня́-ти, перецїнува́ти.

Перепа́дать = попа́дати. — Всї попадали у воду.

Перепада́ть, перепа́сть = перепада́ти (С З.), перепа́сти. — Дощі перепадають. — І йому де-що перепадає од цього.

Перепа́дчивый = перепа́дистий.

Перепа́ивать, перепая́ть = перелюто́вува-ти, перелютова́ти, перепая́ти.

Перепа́ивать, перепои́ть = напува́ти, по-напува́ти, напо́ювати, понапо́ювати. — Понапував гостей.

Перепа́костить = попаску́дити, спаску́ди ти, понївечити, знївечити, перенївечити

Перепа́лзывать, переползти́ = перела́зи ти, перелїзти.

Перепали́ть = попали́ти, перепали́ти, пір ря, шерсть — пошмали́ти, перешмали́ти

Перепа́лывать, переполо́ть, ся = перепо́ лювати, переполо́ти, ся, пополо́ти, по випо́лювати.

Перепа́ривать, перепа́рить = перепа́рю вати, перепа́рити.

Перепа́рхивать, перепорха́ть, перепорх ну́ть = перелїта́ти, перелетїти, пере ли́нути, перепурхну́ти.

Перепа́рывать, перепоро́ть = 1. роспо́рювати, роспоро́ти, попоро́ти, пороспо́рювати. — Що нашила, то все попорола.
2. перешмага́ти, перебато́жити, перечухра́ти. — Перешмагали всїх різками.

Перепа́сть = д. **Перепада́ть.**

Перепа́хивать, перепаха́ть, ся = 1. перео́рювати, переора́ти, вдруге — двоїти, ви́двоїти, втрете — троїти, ви́тро́їти. — Треба переорати, бо погано з'орано.
2. перео́рювати, переора́ти, ся. — Переорав дорогу. — Не переорюй межи нікому н. пр.
3. поора́ти, повио́рювати, ся. — Поорав усе поле. — Геть усе повиорювали.

Перепа́чкивать, перепа́чкать, ся = покаля́ти, перекаля́ти, закаля́ти, позака́лювати, забрудни́ти, ся, лице — заму́рзати, обму́рзати, ся, чим жирним — заяло́зити, засмальцюва́ти, ся, позаяло́зювати і т. д., чим рідким — заквацюва́ти і т. д. д. **Па́чкать.**

Перепа́шка = перео́р.

Перепая́ть = д. **Перепа́ивать.**

Перепека́ть, перепе́чь, ся = 1. перепіка́ти, перепекти́, ся. — Хлїб перепік ся. — Не вгадала — перепекла пироги.
2. напекти́, понапіка́ти. — Понапікали і понаварювали всього багато.

Перепелёнывать, перепелена́ть, ся = 1. переспови́ва́ти, переспови́ти. — Треба переповити дитину.
2. спови́ти, поспови́ва́ти. — Сповила усїх дїтей.

Перепелёсый = 1. весня́нкуватий, веснува́тий, коноплі́стий, ряби́й (С. З.), таранкува́тий (С. Ш.). — Гарненька, тільки трошки веснувата.
2. пери́стий, пері́стий (С. З.). — Ой дам тобі перісту телицю. н. п.

Перепели́ный = перепели́ний, перепеля́чий.

Перепёлка = перепели́ця (С. З. Л.), перепе́лочка, перепі́лочка, перепе́лонька, перепели́чка. — Ой ти знав на що брав мене невеличку, згодувала мене мати, як перепеличку. н. п.

Перепёлкинъ = перепеля́чий. Найшов яйце перепеляче. н. о.

Пе́репелонъ = перепели́ний.

Перепёлочный = перепеля́чий. — **Перепёлочная трава́,** рос. Eryngium campestre L. = бі́лий буді́к, колю́чка, миколаї́чики, ада́мова голова́. С. Ан.

Пе́репелъ, пт. Tetrao coturnix = пе́репел, ласк. — перепе́лонько. — Мисливець сїтку розіпъяв і, сюрчучи немов перепелиця, у житї перепела він піймав. Гр. Чайч.

Перепеля́стый = д. **Перепелёсый.**

Перепеля́тникъ = 1. пт. Falco nisus — кі́бець, кі́бчик.
2. перепеля́тник (що ловить перепелів).

Перепеча́тка = 1. передрукува́ння.
2. пере́друк.

Перепеча́тывать, перепеча́тать, ся = передруко́вувати, передрукува́ти, ся.

Перепе́чь = д. **Перепека́ть.**

Перепива́ть, перепи́ть, ся = перепива́ти, перепи́ти, ся, попоперепива́ти ся, попи́ти ся. Він усїх перепив. — Всї попереписвали ся. — Попили ся на весїллї як свинї. Чайч.

Перепи́ливать, перепили́ть, ся = перепи́лювати, перепиля́ти, ся.

Перепи́ска = 1. пере́пис (С. Ш.), перепи́сування.
2. пере́писка, листува́ння. — Листування їх вело ся не довго. Кн.

Перепи́сывать, переписа́ть, ся = 1. перепи́сувати, спи́сувати, переписа́ти, списа́ти, ся, скопіюва́ти, ізкопіюва́ти, поперепи́сувати і т. д. — Треба переписати, бо погано написано. — Той лист ізкопіювавши, послали. Л. В.
2. спи́сувати ся, листува́ти ся (С. Л. Ос.), сла́ти ся. — Дорошенко через ченця листував ся з Шереметєвим. Кн.

Пе́репись = пере́пис, спис, о́пис (С. З.).

Перепи́счикъ, ца = перепи́сувач, ка, пи́сар, пи́сарь, копії́ста. — Поправляю та лаю темного переписувача пъяницю Нечаєва. Кн. — Писарі там пишуть. Кот.

Перепи́ть, ся = д. **Перепива́ть, ся.**

Перепи́хивать, перепиха́ть, перепихну́ть, ся = 1. перепи́хувати, перепха́ти, перепхну́ти, ся. — Перепхнув човен на той бік.
2. повпиха́ти, позапиха́ти. — Повпихав усе клоччя в щілини — такі здорові.

Перепла́вливать, переплавля́ть, перепла́вить, ся = 1. перето́плювати, перелива́ти, перетопи́ти, перели́ти, ся. — Перетопили чавун. — Неначе срібло куте, бите і семикратне перелите огнем в горнилї. К. Ш.
2. перепавля́ти, переганя́ти, перепла́вити, перегна́ти, ся. — Дніпром до нас дрова переплавляють.

Перепласта́ть = переплата́ти, перекарбува́ти.

Перепла́та = перепла́тка.

Перепла́чивать, переплати́ть, ся = пере-

пла́чувати, передава́ти, переплати́ти, переда́ти, ся. — Передав на кожусі три карбова́нці. Кп.

Переплéскать = перехлю́пати.

Переплета́ть, переплéсть, переплести́, ся = 1. переплїта́ти, перевива́ти, переплести́, перевити́, ся. — Переплела косу, бо погано була заплетена. — Переплела косу стьожкою.

2. переплу́тувати, сплїта́ти, переплу́тати, сплести́, ся, посплїта́ти ся. — Гилки посплїтали ся.

3. оправля́ти, опра́вити, ся (С. Жел.), завести́ у палїту́рки. — Книжка зовсїм розбила ся, мусїв завести у палїтурки.

Переплётный = опра́вний, палїту́рний.

Переплётчикъ = палїту́рник, книгоплéт (С. Жел.).

Переплётъ = 1. переплїта́ння, переплїт. 2. опра́ва (С. З. Жел. Л.), палї(я)ту́рки (С. Жел.). — Дав на церкву евангелїю в дорогїй оправі. С. Л. — Книжка в оправі. Кр — Треба книжки в палїтурки позаводити. Кп. — Книжки усі в палїтурках. Кп.

Переплыва́ть, переплы́ть = перепльива́ти, перепли́сти́, перепли́нути. — Анї її (річку) перебрести, анї її переплинути, то прийдеть ся молодому на чужинї та й загинути. н. п.

Перепляса́ть = перетанцюва́ти. — Перетанцював зо всїми дївчатами. — Перетанцював усїх.

Перепои́ть = д. **Перепа́ивать.**

Перепо́й = перепі́й. — Хрипить з перепою.

Перепола́скивать, переполоска́ть, ся = переполї́скувати, переполоска́ти, ся. — У недїлю рано зілля копала, а в понедїлок переполоскала. н. п.

Переполза́ть, переползти́, перепо́лзть = д. **Перепа́лзывать.**

[П]**ерепо́лзать** = ви́лазити. — Вилазив скрізь по всїх кутках.

Переполня́ть, перепо́лнить, ся = переповня́ти, перепо́внити, ся.

Переполоска́ть = д. **Перепола́скивать.**

Переполо́ть = д. **Перепа́лывать.**

Переполо́хъ = переполо́х, споло́х, ро́зрух. (Пр. д. під сл. **Испу́гъ** і **Перепу́гъ**). — **Мужской переполо́хъ,** рос. Campanula Cervicaria L. = звонки́, звоно́чки, дзвінки́, дзвіно́чок, лиша́йник.

Переполоши́ть = переполо́хати, переляка́ти, зґвалтува́ти.

Перепо́на, перепо́нка = плїва́, плї́нка, у птиць — полотéнце пра́пірка, в бу́дові д. **Перекла́дина.** — Лапи з полотенцем, як у качки н. о. — Коли б і в курки була плїнка на ногах, тоді б і вона по гусячі плавала. Кп.

Перепончатокры́лый = костокри́лий. — Через базарь кажан костокрилий перелетить. К. Ш.

Перепоро́ть = д. **Перепа́рывать.**

Перепо́ртить, ся = перенївечити (С. Л.), перепаску́дити (С. Л.), понївечити, попаску́дити, попсува́ти, перепа́костити, спаску́дити, спога́нити, спарта́чити, попарта́чити, ся.

Перепорха́ть = д. **Перепа́рхивать.**

Перепоя́сывать, перепоя́сать = підпері́зувати, підпереза́ти, ся (знову).

Перепра́ва = перепра́ва, переві́з. — Через той лиман - річеньку переправу мали. н. п. — На той бік гукає: „Подай перевозу, — я перевезу ся“. н. п.

Переправля́ть, перепра́вить, ся = 1. переправля́ти, ся, перево́зити, ся, перебіра́ти ся, перепра́вити, ся (С. Л.), перевезти́, ся, перебра́ти ся, на швидку — перехопи́ти ся.

2. поправля́ти, справля́ти, попра́вити, спра́вити, пола́годити, ся.

Перепро́бовать = 1. перекуштува́ти, пересмакува́ти. — Перекуштував усі кримські вина — нема кращого, як червоне воронцовське.

2. спро́бувати, перепро́бувати.

Перепродава́ть, перепрода́ть, ся = перепро́дувати, перепрода́ти, ся.

Перепрода́жа = перепро́даж.

Перепру́да = зага́та, гре́бля.

Перепружа́ть, перепру́живать, перепруди́ть, ся = перега́чувати, зага́чувати, перегати́ти, загати́ти, ся. — Хотіли отут Десну перегатити та відвести її далї. Кн.

Перепры́гивать, перепрыгну́ть = перестри́бувати, перепли́гувати, перескóкувати, перестрибну́ти, перепли́гнути, перескóчити, перескікну́ти. С. Л.

Перепры́скивать, перепры́скать, ся = 1. перебри́зькувати, перепри́скувати, перебри́зь(прис)кати. — Вода перебризькує через камінь.

2. побри́зькати. — Побризькав усі квітки.

Перепрѣва́ть, перепрѣ́ть = 1. перепріва́ти, перепрі́ти. — Гляди, щоб каша не перепріла.

2. перемлїва́ти, перемлї́ти.

Перепряга́ть, перепря́чь = перепряга́ти, перепрягти́. — Треба перепрягти коней.

Перепря́жка = перепряга́ння.

Перепрямля́ть, перепрями́ть = випрямля́ти, ви́прямити, повипрямля́ти. — Повипрямляв усї гвіздки.

Перепря́сть = попрясти́. — Попряла усї кужелї.

Перепря́тать, ся = переховáти, ся. — Злодійських вещей чи не переховували? Б. Н.

Перепря́чь = д. **Перепрягáть.**

Перепу́гивать, перепугáть, ся = 1. переля́кувати, переполо́хувати, перестрáшувати (С. Ж.), перелякáти (С. З. Л.), переполо́хати (С. З. Л.), переполоши́ти (С. Л.), пережахáти, ся, попереля́кувати, ся. — Кайдаш перелякав ся, одвів очі од страшної картини. Лев. — Як би росказать про якого небудь одного магната історию-правду, тоб перелякать саме пекло можна. К. Ш. — Свиня як закувіка, аж вовк перелякав ся. п. к. — Усі поперелякувались. Чайч. 2. споло́хувати, споло́хати, сполохну́ти. — Живе, як сорока на тину — хто йде, сполохне. п. пр.

Перепу́гъ = переля́к (С. З. Л.), переполо́х (С. З. Л.), пере́страх (С. Ж.), надто великий — пристрі́т. — Ляк сили додає, а переляк одіймає. н. пр. — З переляку Ганусенька трохи не зомліла. П. Пр. — З переляку почали пани, а за ними жиди і єзуїти втікати в Польщу. Бар. О. — Кабан як розбіжить ся з перестраху, як ударить ся об дуб рилом. н. к. — Визиваю пристріт із голови, з очей, із рук, із ніг і т. д. н. з. Яст.

Перепускáть, перепусти́ть, ся = спускáти, спусти́ти; пропускáти, пропусти́ти; перепускáти, перепусти́ти. — Спустив воду з верхнього ставу в нижній. — Пропустив валку чумаків через міст. — Перепустив води багато.

Перепу́тывать, перепу́тать = переплу́тувати, переплу́тати, ся, поплу́тати, ся, снуючи основу — наклáсти дя́дька. — Усе в голові переплутало ся. Кн. — А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. Кот. Чайч.

Перепу́тье, у виразі: **на перепу́тьи** = по доро́зї. — Заїхав до його по дорозї.

Перепущáть = д. **Перепускáть.**

Перепѣвáть, перепѣ́ть, ся = пересьпі́вувати, пересьпівáти, ся. — А ну, пересьпівай ще (частїше: просьпівай ще) оцю пісню! — Пересьпівав усї піснї — більше не знаю. — Поки я не пересьпіваю усїх пісень. н. к. — Він пересьпівав усїх. — Соловейки пересьпівують ся. — **Ночна́я куку́шка перепоётъ денну́ю,** н. пр. = жі́нка скорі́ше умо́вить чоловіка, нїж хто иньший.

Перепя́ливать, перепя́лить, ся = напинáти, напъясти́ знов.

Перепя́тнывать, перепятнáть, ся = поплями́ти, ся,

Перерабо́тка = переро́бка, переро́блювання.

Перерабо́тывать, перерабо́тать, ся = переро́блювати, переробити, ся.

Перерáнить = порáнити (багатьох).

Перервáть = д. **Перерывáть.**

Перержáвѣть = перержáвіти.

Перерисо́вывать, перерисовáть, ся = перемальо́вувати, перемалювáти, ся,

Перерождáть, перероди́ть, ся = перерождáти, перероди́ти, ся.

Переростáть, перерóсть = переростáти, перерости́, ви́гнати ся. — Переріс своїх товаришів. — От вигнав ся, що вже й нікуди рости.

Перерубáть, перерубить, ся = переру́бувати, перетинáти, одру́бувати, перерубáти, перетя́ти, перетну́ти, одрубáти, ся, цюкаючи — перецю́кати. — Перерубав на двоє. — Рубав дрова, та й перетяв собі палець. — Лучче б був одрубав собі палець або ногу перетяв, як оце мало зо мною склатись. К. Х. — А у його така шабля, що на що наставиш, так і перетне. п. к. Ман. — Нещастя стане тим ножем, що перетне нитку життя. Кн. — Цюкав, цюкав, насилу перецюкав.

Переругáть, ся = перелáяти, ся, пересвари́ти ся. — Усїх перелаяв. — Вони між собою пересварили ся.

Перерывáть, переры́ть = 1. перериватú, переко́пувати, перери́ти, перекопáти. — Треба вдруге перекопати грядки. — Перекопали дорогу — треба объїздити.
2. перерýшувати, перевертáти, переворуши́ти (С. Л.), перерýшити, перекуйо́вдити (С. Л.), перевернýти, перековерсáти, перемотлоши́ти. — Перерушив усї мої папери. — Перекуйовдив постіль.

Перерывáть, перервáть, ся = 1. перериватú, перервáти, перешматувáти, перешматкувáти, ся. — Перервав нитку. — Як сіпонув, так і перешматував.
2. перебивáти, перехо́плювати, перече́плювати, перебúти, перехопи́ти, перечепи́ти. — Він перебив нашу розмову.

Переры́въ = 1. переко́пування.
2. пере́рва, пере́йма (С. З.); перестáн, перестáнок. — Периодичному виданню у нас тяжко перебути хоч рік без перерви. Кн. — **На переры́вѣ** = на пере́рваному. —

Звяжи на перерваному. — **Перерывами** = перейомом, в ряди-годи. С. Л.

Перерыть = д. **Перерывать.**

Переѣзъ = 1. перерізування.
2. переріз (місце, де перерізано).

Перерѣзывать, перерѣзать, ся = 1. перерізувати, перерізати, перетинати, перерізати, перетяти, перетнути, ся, великими шматками, скибами то-що — перебатувати, зразу — перечесати, чикаючи — перечикати, швидко аби-як — перечикрижити. — Перерізав пополам. — Перетяв палець. — От він узяв, тай перетяв одного разу зубами. н. о. — Перечикала шийку курчаті. Ос.
2. порізати, вирізати. — Порізала усіх курей. — Усіх людей Татари вирізали. н о.
3. переймати, перегорожувати, переняти, перегородити, заступити (дорогу).

Переряжать, перерядить, ся = передягати, ся, перебірати ся, передягти, ся, перебрати ся. — Передягла ся в нову одежу. — Князь перебрав ся за старця. н. к.

Перерѣшать, перерѣшить = перерішати, пересужувати, перерішити, пересудити.

Пересадка = пересажування.

Пересаживать, пересадить, ся = 1. пересажувати, пересадовити, пересадити, ся, попересажувати. — Пересадила на другу грядку. — Пересадили хлопця через перелаз. — Пересадовили їх у другий вагон.
2. перешивати, перешити. — Треба перешити ґудзики.

Пересаживаться, пересѣсть = пересїдати, пересїсти. — Пересядь на ослін, а то цей стільчик хитаєть ся.

Пересаливать, пересалить, ся = засмальцьовувати, заялозювати, засмальцювати, заялозити, ся, позасмальцьовувати і т. д.

Пересаливать, пересолить = 1. пересолювати, пересолити. — Пересолила борщ, такий як ропа.
2. переборщати, переборщити, передати куті меду. — Почав росказувать дуже добре, а на при кінцї переборщив отими жартами.

Пересверливать, пересверлить = пересвердлювати, пересвердлити, перевертїти.

Пересвистывать, пересвистать = пересвистувати, пересвистїти, попересвистувати. — Пересвистів усїх. — Попересвистував усї пісні.

Пересвистываться, пересвиснуться = пересвистувати ся, пересвиснути ся. — Почали вони пересвистувати ся та й зійшлись.

Переселенецъ = переселенець, переходець (С. Ж.).

Переселять, переселить, ся = переселяти, ся, переходити, перебірати ся, перевозити ся, переносити ся, переселити, ся, перейти, перебрати ся, перевезти ся, перенести ся, попереселяти, ся і т. д. — Батьки Шевченка перебрали ся з Моринець в Кирилівку. Кн. — **Переселиться въ вѣчность** = перебрати ся до Божої оселї. — Душа його покинула нас та перебрала ся до Божої оселї. Кн.

Пересердиться = пересердити ся, відсердити ся (Чайч.), перегнївати ся, перелютувати.

Пересиживать, пересидѣть = пересижувати, пересидїти. — Пересидїв ногу.

Пересиливать, пересилить = перемагати (С. З. Л.), переважувати, переважати (С. Л.), перемогти (С. Л.), переважити, подужати (С. З. Л.), здолати і д. **Одолѣвать** і **Осиливать.** — Кому Бог поможе, то й все переможе. н. пр. — Правда кривду переважить. н. пр. — Чорти б твого батька вбили з чорними бровами, а я свої в сажу вмажу — твої переважу. н. п. — Не подужають вони козацької сили. Б. Х. Кост.

Пересинивать, пересинить, ся = пересинювати, пересинити, ся.

Перескабливать, перескоблить = 1. перегембльовувати, перегемблювати. — Перегемблював дошки.
2. перескс(шк)ромажувати, перескрібати, перескромадити, перескребти.

Пересказъ, пересказы = 1. переказ, 2. д. **Переносы.**

Пересказчикъ, ца = 1. оповідач, 2. д. **Переносщикъ, ца 2.**

Пересказывать, пересказать = переказувати, наказувати, переказати, наказати. — Молодицї переказували Мотрі, як її судить свекруха. Лев. — Ой болить головонька, нічим завъязати, ой далеко до родини, нїким наказати. н. п. (Д. ще під сл. **Передавать 2.**)

Перескакивать, перескочить, перескокнуть = перестрибувати, переплигувати, перескокувати, перестрибнути, переплигнути, перескочити, перескікнути. — Перестрибнув через рівчак. — Перескочив через тин та й сїв. — Байдуже гори та яри — всї враз перестрибну — кат їх бери. Гр. Чайч.

Перескакивать, перескакать = д. **Перебѣгать 3.**

Перескоблить = д. **Перескабливать.**
Перескокнуть, перескочить = д. **Перескакивать.**
Перескребать, перескрёбывать, перескресть = перескрібати, перескребти.
Переслаивать, переслоить = перекладати, перекласти (шарами).
Переслать = д. **Пересылать.**
Переслащивать, пересластить = пересоложувати, пересолодити. — Пересолодила баба квашу. Кп.
Переслушивать, переслушать = переслухувати, вислухувати, переслухати, вислухати. — Всього не переслухаєш, що люди кажуть. — Вислухавши всіх, тоді й каже.
Переслѣдывать, переслѣдовать = переслідкувати.
Переслѣжина = 1. д. **Кривизна** (деревини, колоди).
2. дроска, сказа, скалина, близно. С. Пар. Д. ще під сл. **Изъянъ.**
Пересмаливать, пересмолить = пересмолювати, пересмолити.
Пересматривать, пересмотрѣть, ся = 1. передивляти ся, переглядати (С. Л.), перегля(е)жувати (С. Л.), перезирати, передивити ся (С. Л.), переглянути, переглядіти. — Казали дядько, щоб я вівці передивив ся — чи нема у якої черви. н. к. Ман. — Переглядаючи зшитки своїх віршів, вибрав з них. Кп. Зап.
2. переглядати ся (С. Л.), переглядувати ся, зглядати ся (С. Л.), ззирати ся (С. З.), переглянути ся, зглянути ся, ззирнути ся. — А вони між собою переглядають ся. — Зглянулись ми з дідусем — що се за дивовижа така. Ос. Д. ще під сл. **Переглядываться.**
Пересмолить = д. **Пересмаливать.**
Пересмотръ = перегляд. С. Л. — Перегляд українських книжок. Ос.
Пересмотрѣть = д. **Пересматривать.**
Пересмѣивать, пересмѣять, ся = 1. пересьміювати, висьміювати і т. д. д. **Осмѣивать.**
2. пересьміхати ся, пересьміхнути ся. — Дивлюсь, що се вони пересьміхають ся, аж вони змовились піддурити. н. о.
3. пересьміювати ся, пересьміяти ся, регочучи — перереготати.
Пересмѣхаться, пересмѣхнуться = д. **Пересмѣиваться 2.**
Пересмѣшить = пересьмішити, насьмішити (усіх).
Пересмѣшливый = д. **Насмѣшливый.**
Пересмѣшникъ, ца = д. **Насмѣшникъ, ца.**
Пересмѣять, ся = д. **Пересмѣивать, ся.**
Пересмяглый = смажний, пересмаглий, попечений. — Смажні уста.
Пересмягнуть = пересмагнути, попектись.
— **Пересолаживать, пересолодить** = пересоложувати, пересолодити.
Пересолить = д. **Пересаливать.**
Пересолъ = пересіл. — Недосіл на столі, а пересіл на голові. н. пр.
Пересорить = 1. позасьмічувати. — Позасьмічували лушпинням усю хату.
2. процындрити, розтринькати. — Розтринькав багато грошей.
Пересосать = пересcати, пересмоктати.
Пересохлый = пересохлий, висхлий.
Пересохнуть = д. **Пересыхать.**
Пересочинять, пересочинить = перекомпоновувати, перероблювати, перекомпонувати, переробити.
Пересыпать = д. **Пересыпать.**
Переспоривать, переспорить = перемагати, перемогти (в спірці), переспорити, переговорити, перeперти, забити баки. — Уже як бачу я, тебе не перeперти: хто дурнем уродивсь, тому дурним і вмерти. Гул. Ар. — Спорили довго, а на решті він таки забив йому баки.
Переспрашивать, переспросить = перепитувати, переспитувати, опитувати, перепитати, переспитати. — А в козака та дні дівоньки — одна другу перепитує — чи бачила жениха мого. п. п.
Переспросъ = перепитування.
Переспѣвать, переспѣть = д. **Перезрѣвать.**
Переспѣлый = д. **Перезрѣлый.**
Перессоривать, перессорить, ся = пересварити, ся, перелаяти ся, між родичами — розріднити, ся.
Переставать, перестать = переставати, угавати (С. Ш.), вгавати, перестати, устати (С. Л. Ш.), про вітер, гомін — ущухнути (С. Ш.), унишкнути, занишкнути, про дощ — передощити, про нудоту — перенудити, про біль зубів — упити, боятись — перебояти ся, сердитись — пересердити ся, відсердитися, журити ся — пережурити ся, віджурити ся, гавкати — перегавкати, перебрехати і т. д. — Хилили ся густі лози, та вже й перестали, дивили ся карі очі, та й плакати стали. н. п. — Бог дасть передощить — буде ясно. Хер. — Унили зуби. Хер. — Еге! вже я не той! перебояв ся; піду серед ночі куди хочете. Кр. — Скоро собака перебрехан, ми тоді тихцем до комори. Кп.

Переста́вливать, переставля́ть, переста́вить, ся = переставля́ти, переставовля́ти, переста́вити, перестанови́ти. ся.

Переста́ивать, перестоя́ть, ся = пересто́ювати, перестоя́ти, *ся*. — **Перестоя́лый** (про трушки, овочі) — перестіи́. — Усї груші гнилобокі, бо перестій, давно треба було обтрусить. Кн. — Колись смашний був квасок, а тепер — перестій. Кн.

Перестарѣ́лый = перестарі́лий, переста́ркуватий.

Перестарѣ́ть = переста́ріти ся.

Переста́ть = д. **Перестава́ть.**

Перестёгивать, перестега́ть, ся = 1. перестьо́бувати, перестьо́бати. — Треба перестьобати ковдрю.
2. защіпа́ти, застїба́ти, запипа́ти, защіпну́ти і т. д. (на ново). — Защіпни краще ґудзики.
3. перестьо́бати, перешмага́ти, перебато́жити. — За це їх усїх перешмагали різками.

Перестекли́ть = перес(ш)кли́ти. — Треба перешклити вікна.

Перестига́ть, перести́чь, перести́гнуть = д. **Перегоня́ть 1.**

Перестила́ть, перестла́ть = перестила́ти, перестеля́ти, пересте́лювати, перестели́ти. — Перестели постїль. — Треба перестелити поміст.

Перести́рывать, перестира́ть, ся = перепіра́ти, перепра́ти, ся (Д. під сл. **Перемыва́ть**).

Перести́чь = д. **Перестига́ть.**

Перестóй = пересіи́. (При д. під сл. **Переста́иваться**).

Перестоя́ть, ся = д. **Переста́ивать, ся.**

Перестопа́ть = перестогна́ти.

Перестра́гивать, перестрога́ть = перестру́гувати, переструга́ти, гемблем — перегемблюва́ти.

Перестрада́ть = перетерпі́ти, перему́чити ся, перепеча́лити ся (Лев).

Перестра́ивать, перестро́ить = 1. перестро́ювати, перебудо́вувати, перероблювати, перестро́їти, переробити, перебудува́ти, перемайструва́ти, про хату ще — переки́дати, про баркан — переси́пати. — Перебудував хату — тепер просторнїша. — Стара вже хата стала — треба перекидати та нового дерева додати. Чайч.
2. понастро́ювати, понабудо́вувати, понастро́їти, понабудува́ти. — Понабудував багато в дворі.
3. перестро́ювати, перестро́їти, переладнува́ти. — *Переладнував бандуру і знов* почав грати.

Перестраща́ть = перестраха́ти, настраха́ти, наляка́ти (багатьох), попереля́кувати.

Перестрига́ть, перестри́чь = перестрига́ти, перестри́гти.

Перестрога́ть = д. **Перестра́гивать.**

Перестро́ить = д. **Перестра́ивать.**

Перестро́йка = перебудува́ння, перемайструва́ння. — Обридло мінї оце перемайстрування: тільки те й роби, що з хати в хату переходь. Кн.

Перестрѣ́ливать, перестрѣля́ть = 1. постріля́ти, ви́стріляти. — Се гайдамаки; вистріляймо їх вражих синів. К. З. о Ю. Р.
2. вистре́лювати, повистре́лювати. — Повистрелювали всї набої.

Перестрѣ́ливаться, перестрѣля́ться = перестре́лювати ся, перестріля́ти ся.

Перестрѣ́лка = стріля́ння, перестрі́лювання.

Переступа́ть, переступи́ть = переступа́ти, пересяга́ти, переступи́ти, пересягну́ти, широко ступаючи — пере́ци́бати.

Переступе́нь = д. **Пара́личная рѣ́па.**

Перестуча́ть = престу́кати, перестукотїти.

Пересуда́чивать, пересуда́чить = пересу́жувати, пересудити і д. **Осужда́ть 2.**

Пересуди́ть = д. **Пересужда́ть.**

Пересу́дчикъ = пересу́дливий.

Пересу́ды = осу́да, пере́суди, погові́р, сла́ва. — Смерть не така страшная, як осуда людськая. н. пр. — Була слава, стали поговори та на тую дївчиноньку, що чорнії брови. н. п.

Пересужда́ть, пересу́живать, пересуди́ть = 1. пересу́жувати, пересуди́ти; перера́дити, переміркува́ти.
2. д. **Пересуда́чивать.**

Пересули́ть = наобіця́ти (надто багато).

Пересу́чивать, пересучи́ть = пересу́кувати, пересука́ти.

Пересу́чка = пересу́кування.

Пересу́шивать, пересуши́ть, ся = 1. пересу́шувати, пересуши́ти, ся. — Пересушили дуже сухарі.
2. повису́шувати, ся. — Повисушували усї сорочки.

Пересчи́тывать, пересчита́ть, перече́сть, ся = перелї́чувати, перерахо́вувати, перелїчи́ти (С. Л.), перерахова́ти, ся. — І Словʼян сімʼю велику, во тьмі і неволї, перелїчив до одного. К. Ш. — Перелїчу днї і лїта, кого я де, коли любив, кому яке до-

бро зробив. К. Ш. — Дід взяв і перелічив усї яблука. н. к.

Пересылáть, переслáть, ся = пересилáти, переслáти, ся.

Пересы́лка = перéсилка, пересилáння. — **Послáть когó по пересы́лкѣ** = послáти під калавýром.

Пересыпáть, пересы́пать = пересипáти, пересúпати; перетрýшувати, перетрусúти.

Пересыпáть, переспáть = пересипáти, переспáти.

Пересы́тить = д. **Пересыщáть.**

Пересытúть = д. **Пересычáть.**

Пересыхáть, пересóхнуть = пересихáти, пересóхнути, попересихáти, повсихáти. — Були річки — повсихали. н. п.

Пересычáть, пересытúть = пересолóжувати, переситúти, передавáти, передáти мéду.

Пересыщáть = д. **Пресыщáть, ся.**

Пересѣвáть, пересѣ́ять = пересівáти, пересіяти, на решеті — переточúти, перерешетувáти. — Треба ті споминки переточити і дещицю з них повикидати геть. Кн.

Пересѣдáть, пересѣ́сть = пересідáти, пересїсти.

Пересѣ́дина = скалýбина, рубéць.

Пересѣ́длывать, пересѣдлáть = сідлáти, кульбáчити нá ново, пересїдлáти, перекульбáчити.

Пересѣкáть, пересѣ́чь = 1. перерýбувати, перетинáти, перерубáти, перетяти, перетнýти. (Д. **Перерубáть**).
2. переймáти, перепиняти, заступáти, перегорóжувати, загорóжувати, переняти, перепинúти, пере(заго)родúти (дорогу).
3. д. **Перестёгивать 3.**

Пересѣ́къ = перерíз, шаплúк.

Пересѣ́сть = д. **Пересѣдáть.**

Пересѣ́чь = д. **Пересѣкáть.**

Пересѣ́ять = д. **Пересѣвáть.**

Перетáлкивать, перетолкáть, -кнýть = перепихáти, перепúхувати, перештóвхувати, перепхáти, перепхнýти, перештóвхнути. — Перепхнув човен на той бік річки.

Перетанцовáть = перетанцювáти.

Перетáпливать, перетопúть, ся = перетóплювати, перетопúти, ся.

Перетáптывать, перетоптáть = перетóптувати, перетоптáти, потоптáти.

Перетáскивать, перетаскáть, перетащúть = перетáскувати, перетягáти, переволїкáти, перетаскáти, перетягтú, переволоктú, перепéрти (Ос.), поперетягáти і т. д. — Поперетягали дубки з берега на двір. — Сей злодіячка чимало добра перетягав у людей.

Перетáчивать, перетачáть = перешивáти, перешúти.

Перетáчивать, переточúть = перегóстрювати, перетóчувати, перегострúти, переточúти.

Перетащúть = д. **Перетáскивать.**

Перетекáть, перетéчь = перетїкáти, переливáти ся, перетїктú, перелúти ся.

Перетерéть = д. **Перетирáть.**

Перетéрпливать, перетерпѣ́ть = перетéрплювати, витéрплювати, перетерпíти, вúтерпіти (С. Л.).

Перетёсывать, перетесáть = перетїсувати, перетесáти; повитїсувати, потесáти. — Перетесати брус, щоб рівний був. — Повитїсував усї дошки.

Перетирáть, перетерéть = 1. перетирáти, перетéрти, повитерáти, віхтем або піском — перешарувáти. — Треба перетерти, бо не добре витерто. — Уже всї тарілки повитерала.
2. перетирáти, перетéрти, перешмýгляти, перешмóргати, поперетирáти і т. д. — Перешмугляв мотузок.

Переткáть, переткнýть = д. **Перетыкáть.**

Перетлѣвáть, перетлѣ́ть = перетлївáти, перетлїти; перегнивáти, перегнúти, потрýхнути. — В печі перетлїло. — Потрухли чумацькі вози і занози. н. пр.

Перетолкáть, перетолкнýть = д. **Перетáлкивать.**

Перетóлки = д. **Пересýды.**

Перетолковáть = 1. д. **Перетолкóвывать.** 2. д. **Переговáривать 1.**

Перетолкóвывать, перетолковáть = перевертáти, перекрýчувати, перебрíхувати, перевернýти, перекрутúти. перебрехáти, перетовктú (чужі речі), поперевертáти і т. д. — Йому так казано, а він по своєму перевернув. — Не зрозуміла та й перетовкла в своїй ступі. Кп.

Перетолóчь = перетовктú, потовктú.

Перетопúть = 1. д. **Перетáпливать.**
2. потопúти, поперетóплювати. — Потопили багато людей. — Поперетоплювали усїх.

Перетóпки = від топлення — вúтопки, від сала — вúшкварки (С. Аф.), шквáрки.

Перетоптáть = д. **Перетáптывать.**

Переторгóвывать, переторговáть = 1. перебивáти, набивáти, перебúти, набúти (цїну на торзї).

2. перекупо́вувати, перепродава́ти, перекупи́ти, перепрода́ти, перегандлюва́ти.

Перето́ржка = оста́нній торг.

Перетоскова́ть = пересумува́ти, віджури́ти ся (Г. Барв.).

Переточи́ть = д. **Перета́чивать.**

Перетрави́ть = ви́труїти, потруїти, повитру́ювати. — Мишаком потруїв усїх мишей.

Перетрево́житься = перетурбува́ти ся, протурбува́ти ся, переполоши́ти ся (С. Л.).

Перетрёпывать, перетрепа́ть = перетира́ти, перете́рти, перетїпати (на пр. льон, коноплї), одлупи́ти, одлупцюва́ти, перелупцюва́ти (на пр. по пиці), перескубти (за волосся).

Перетре́скиваться, перетре́скаться = перетрі́скувати ся, потрі́скати ся, поло́пати ся. — Кахлї потріскались од жару.

Перетрепета́ть = перетремтіти, перетрі́пати ся.

Перетро́гать = перешу́пати, перема́цати.

Перетру́сить = перебоя́ти ся.

Перетру́ситься = д. **Перепуга́ться.**

Перетру́шивать, перетруси́ть, ся = перетру́шу(сю)вати, перетруси́ти. — Перетрусив сїно.

Перетрясе́ть, перетря́сывать, перетрясти́, ся = перетру́сювати, перетрясти, ся.

Перетъ́ка = пере́тичка. — Біла хустка з червоними перетичками. С. Л.

Перетыка́ть, перетка́ть = перетика́ти, перетка́ти.

Перетъ́кивать, перетъ́кать = 1. перетика́ти, перети́кати. — Погано позатика́в, треба перети́кати.

2. позатика́ти, повтика́ти, позастромля́ти, повстромля́ти. — Позатика́в усї щілини. — Позастромляв усі кілки.

Пере́ть = пе́рти, напира́ти. — Поперед себе та вражих Ляхів облавою пруть. н. п.

Перетя́гивать, перетяну́ть, ся = 1. перетяга́ти, перева́жувати, перетягти́, перева́жити. — Схопились за палицю і давай тягатись, та таки я його перетяг. — Я переважив його на три хунти. — **Перетя́гивая другъ дру́га** = навперева́ги.

2. перетяга́ти, переволі́ка́ти, перетягти́, переволокти́. — Перетягли човен через мілину тай знов попливли.

Перетя́гиваться, перетяну́ться = зтя́гуватись ду́же, перетяга́ти ся, перетягну́ти ся.

Перетя́пывать, перетя́пать = д. **Переруби́ть.**

Переубѣжда́ть, переубѣди́ть, ся = перевіря́ти, перевірити, перекона́ти, ся.

Переу́гливать, переу́глить = перепа́лювати, перепали́ти на ву́гілля.

Переу́локъ = проу́лок, прову́лок, прову́лочок (С. Л.), що немає виходу — зазу́бень (С. Л.), дуже вузький — сутки́, су́точки́, су́тїсок.

Переу́мничать = перемудрува́ти.

Переупря́мить = перемогти́, перепе́рти.

Переутю́живать, переутю́жить = перегла́джувати, перегла́дити, перепрасува́ти.

Переу́чивать, переучи́ть, ся = 1. переу́чувати, перевча́ти, перевчи́ти, ся (знову або на иньший лад).

2. понау́чувати, понавча́ти (всїх або багатьох).

Переу́чка = переу́чуваняя.

Переха́живать = д. **Переходи́ть.**

Перехва́ливать, перехвали́ть = 1. перехва́лювати, перехвали́ти, пересла́вити. — Перехвалив на один бік. н. пр.

2. порозхва́лювати.

Перехва́тывать, перехвата́ть, перехвати́ть = 1. перехо́плювати, захо́плювати, перехапа́ти, схопи́ти, захопи́ти, посхо́плювати, позахо́плювати, похапа́ти. — Соцькі метнулись по ярмарку і перехапали усїх циган. — Приїхали копитани, гречаники похапали. н. п. — Тут зараз усїх злодіїв і посхоплювали.

2. перехо́плювати, перейма́ти, перехопи́ти, переня́ти. С. Л. — Не все те переймати, що по воді пливе. н. пр.

3. перехо́плювати, перехопи́ти, вхопи́ти (підъїсти на швидку або позичить на короткий час). — Як бігла через місточок та вхопила клеповий листочок, як бігла через гребельку, та вхопила водицї кропельку — тільки пила, тільки й їла. (н. к. про козу-дерезу.)

Перехва́тъ = 1. перехо́плювання, перейма́ння, пере́йма. — **На перехва́тъ** = на перебі́й, наввй́передки.

2. перехва́т, стан (про одежу). — **Съ перехва́томъ** (про посуду) — перевъязкувата.

Перехвора́ть = переболі́ти, переслабува́ти, ви́боліти і д. **Переболѣ́ть.** — За ним і всї ми переслабували.

Перехитря́ть, перехитри́ть = 1. перехитрува́ти, передури́ти. — Він усїх перехитрував.

2. перемудрува́ти. — Почав добре та на при кінци перемудрував.

Переходи́ть, перейти́ = 1. перехо́дити, перехожа́ти, перейти́; перебіра́тись, перебра́тись. — Перейшов дорогу. — Сьвіт перехожати. К. Ш. — Він до нас перейшов жити. — Він перебрав ся тимчасом на другу кватирю. Кп.
2. перехо́дити, перейти́ (до кого), достава́ти ся, доста́ти ся (кому). — Ся хата достала ся йому від батька
3. вихо́жувати, обхо́дити, ви́ходити, обходи́ти. обійти́. — Виходив усі улиці і провулки. — Обійшов скрізь.

Перехо́дный = перехі́дний (С. Жел.), переступни́й.

Перехо́дчивый = д. **Переме́нчивый.**

Перехо́дъ = перехід.

Перехола́живать, перехолоди́ть = перехоло́жувати, перехолоди́ти, перестуди́ти.

Перехоте́ть, ся = перехотіти, перехтіти, ся, перебажа́ти. ся, переману́ти ся, перекортіти.

Перехули́ть = переганути, переганьбити.

Перецара́пывать, перецара́пать = подря́пати, пошкря́бати, передря́пати, перешкрябну́ти (Чайч.), передряпну́ти. — Кицька подряпала їй усю руку.

Пе́рецъ, рос. Piper nigrum = пе́рець, здр. пе́рчик, одно зерно — перчи́на. — Заправив, як за перець. н. пр. — **П. ди́кій** = д. під сл. **Во́лчій — В. пе́рецъ. — П. стручко́вый,** Capsicum annuum L. = стрючкова́тий пе́рець, перчи́ця (С. Ан.).

Перецыга́нивать, перецыга́нить = д. **Пересме́ивать**

Переце́живать, переце́ди́ть = переціжувати, перецідити, поперецїжувати.

Переце́ловать = перецілува́ти.

Переце́нивать, переце́ни́ть, ся = 1. перецїно́вувати, перецїнува́ти, переціни́ти.
2. поцїпува́ти.
3. д. **Пересужда́ть.**

Переце́пливать, переце́пи́ть = перече́(і)плювати, перечепи́ти.

Перечека́нивать, перечека́нить = перебива́ти, переби́ти; набива́ти, наби́ти, понабива́ти.

Пе́речень = пере́лїк, рее́стр. — Хиба він забуде! у його є реєстр усіх твоїх гріхів і вчинків. Кп

Перечёркивать, перечерка́ть, перечеркну́ть = перече́(і)ркувати, перечеркну́ти.

Перече́рнивать, перечерни́ть = 1. перече́рпювати, перечорни́ти.
2. і 3. — д. **Перема́рывать.**

Перече́рчивать, перечерти́ть = перерисо́вувати, перерисува́ти; понарисо́вувати. — Понарисовував багато плянів.

Перече́сть = д. **Пересчи́тывать** і **Перечи́тывать.**

Перечёсывать, перечеса́ть, ся = 1. перечі́сувати, перечеса́ти, ся.
2. начі́сувати, начеса́ти (багато), поначі́сувати.
3. начу́хати, розчу́хати, роздря́пати. — Розчухав болячку, вона й розъятрилась.

Перечётъ = д. **Перечень. — На перечётъ** = під ліко́м. — Цього року не вродило нічого: всї вишнї під ліко́м. Кр.

Перечи́нивать, перечини́ть, ся = 1. перела́тувати, перелата́ти. — Перелатав свиту, а то погано була залатана.
2. перела́гожувати, перела́годити, пола́годити (багато)

Перечисле́ніе = перелїчування, пере́лїк.

Перечисля́ть, перечи́слить = 1. перелїчувати, перерахо́вувати, перелїчи́ти. перерахува́ти (Д. **Пересчи́тывать**).
2. перепи́сувати, переписа́ти. — Отож і переписали мене з каптанистів до волового парку в Дахнівку. Кп.

Перечистить = д. **Перечища́ть.**

Перечи́тывать, перечита́ть, перече́сть = перечи́тувати, перечита́ти, поперечи́тувати, попрочи́тувати. — Перечитав і вдруге. — Перечитав багато книжок. — Дайте мінї книжок, а то вже всї ті попрочитував. Чайч.

Пере́чить = пере́чити, супере́чити.

Перечища́ть, перечи́стить = перечища́ти, перечи́стити (знову або багато) став од мулу — перешлямува́ти, землю од бурьяну — пересапа́ти, переполо́ти і т. д. д. **Очища́ть.**

Перечнево́й = перелічни́й.

Пе́речница = перча́нка (С. Л.), перцївка. (С. Пар.). — Казала тобі: стовчи перцю, а ти подала порожню перчанку. Кн.

Пе́речный = перцьо́вий. С. Жел. — **П. трава́,** Lepidium lativolium L. = хрі́ниця, хріно́к, соба́чий хрін, горо́бъяча ка́шка, гірча́к, L. sativum L. — жеру́ха, жиру́ха. С. Ан. — **П. зерно́** = перчи́на. С. Л.

Переша́гивать, перешагну́ть = переступа́ти, переступити. — Чуже переступи, та не займи. н. пр.

Переша́гивать, перешага́ть = д. **Исха́живать.**

Переша́ривать, переша́рить = перешу́кувати, переша́рювати, перетру́сювати, перешука́ти і т. д.

Перешéекъ = ши́я, ши́йка (С. Жел.), межимо́рря (С. Пар.), пере́сип. — З Перекопу шлях іде шиєю до Криму. Кн. — Смуга землі дуже вузька, що лучить два континента або суші, зоветь ся шийка. Зем.

Перешéлецъ = перехо́дець і д. **Переселéнецъ.**

Перешелуши́ть = перелу́щити, перелу́скати.

Перешёпты = шушу́кання. — От не люблю вже я того шушукання! Сидять та шушукають ся.

Перешёптываться, перешептáться, перешепну́ться = перешéптувати ся, шушу́кати ся, тишкувáти ся, перешептáти ся. — Про що вони шушукають ся, що й не чути? — Козаки і дівчата тишкували ся. Макар. — Панночки тишкуючись, на сьміх його піднімали К. Х. — **Раки перешептáлись** = ра́ки вишептались.

Перешибáть, перешиби́ть, ся = 1. перебивáти, перетинáти, переби́ти, перетя́ти, ся. — Палицею перебив йому руку.

2. перемагáти, переважáти, перемогти́ (С. Л.), перева́жити, го́ру взя́ти. (Д. **Превосходи́ть**).

Переши́бъ = 1. перебивáння.

2. д. **Перелóмъ 2.**

Перешивáть, переши́ть, ся = 1. перешивáти, переши́ти. — Попорола і знов перешила.

2. понашивáти. — Скільки сорочок понашивала!

Перешипѣ́ть = перешипíти, про гадюк — пересичáти, про масло, сало на огні — перешкварчáти.

Перештемпелевáть = перештампувáти.

Перешумѣ́ть = перешуміти, перегомоніти.

Перещеголя́ть = 1. перехверцювáти, перехвинтити.

2. перемогти́, го́ру взя́ти.

Перещу́пывать, перещу́пать = перелáпувати, перелáпати, перемáцати.

Переѣдáть, переѣ́сть = 1. перегризáти, перегри́зти. — Як би кайдани перегризти... Так не ті їх ковалі кували, не так залізо гартували, щоб перегризти. К. Ш

2. переїдáти, переїсти. — Ржа переїла залізо.

3. поїдáти, поїсти, позъїдáти. — Що було — усе позъїдали.

Переѣ́здить = ви́їздити, объїздити. — Виїздили Польщу і всю Україну, а не бачили такої, як ся Катерина. К. Ш.

Переѣ́здъ = 1. перéїзд, перéїздка, на другу кварту — перебíрка,

2. перéїздка.

Переѣзжáть, переѣ́хать = 1. переїзди́ти, переїхати, попереїзди́ти. — Переїхав на той бік. — Уже всі попереїзди́ли, — сама вона зостала ся по той бік, плаче — „се ж мене кинули". Чайч.

2. перевóзитись, перебірáтись, перевезти́сь, перебрáти ся.

Переѣ́сть = д. **Переѣдáть.**

Пери́ла = би́льця (С. Л.), баля́си (С. Аф. З. Л. Ш.), по́руччя, по́ручні (С. Л.), по́ручі, побíчниця.

Пери́льный = баля́сний.

Пери́на = пери́на, здр. пери́нка, пери́нонька.

Пери́стый = пíръєвáтий. — Пікчемний півень, а здаєть ся великим, бо пíръєватий. Кн.

Пери́ться = в палки́, в колодочки́ вбивáти ся.

Періóдъ, періоди́ческій = период, периоди́чний. С. Жел.

Пéрка = наконéшник (у свердла).

Перкáль, перкáлевый = перкáль, перкалéвий. С. Жел.

Перламу́тъ, перламу́тръ = перлому́т.

Перлóвый = перлóвий. — **П. кáша** = пинцáк, логáза (Под.).

Перлъ, пéрлы = пéрло, одно зерно — перли́на, мн. пéрли, ласк. пéрлоньки. — Сльози як перло. н. пр. — Зубоньки — як перлоньки. н. п.

Пермéнь = д. **Пельмéнь.**

Пернáтый = пернáтий, пери́стий. — **Пернáтыя** = птáство. — Як птиці пернатії в полі без древа ночувати, як рибі без води проживати. н. д.

Перó, мн. **пéрья** = 1. перó (у птиць, у риб), одно — пери́на, пíръїна, здр. перце, легенько — пíръїнка, пíръїночка, мн. пíрря, здр. пíръячко, у молодих птиць — палки, палочки́, колодочки́. — **Плáвательныя пéрья** = плавці́. — Перо страшне не в гусака, а у дяка. н. пр. — Заревіло море. Хвилі горами здимались. По тих горах, як пíръїни, судна колихались П. Пр. — Та бодай тиї гуси с пíрьячком пропали. н. п. — Вирвіть у гуски плавці, то й не попливе. Кн.

2. лóпать, пелю́стка (д. під сл. **Весло́** і **Лóпасть**).

Перóвникъ = д. **Пенáлъ.**

Перовóй = крилови́й (що вживаеть ся в крилах вітряка, на пр. дошки).

Перпендикуля́рный, но = сторчови́й (Кн.),

стрімки́й (С. Пар.), сторч, на́сторч, стрі́мко.

Перпендикуля́ръ = сторча́к.

Пе́рси = пе́рса.

Пе́рсикъ, рос. Persica vulgaris Dc. = бруеквина́. С. Ан. Ш.

Пе́рстенъ, перстенёкъ = пе́рстень, пе́рстїнь, здр. персте́ник, пе́рстник (С. З.), персте́ник, пе́рстник (С. З.), каблу́чка, обіде́ць. С. Л. З.

Перстнево́й = перстне́вий, перстньо́вий. С. Жел.

Перстъ = д. **Па́лецъ.**

Персть = земля́, пил, по́рох.

Перу́нъ = бли́скавка; громова́ стріла́.

Перха́ть, перхну́ть = пи́рхати, пирхну́ти. С. З. — Нігде ані шиширхне, хиба то декуди крізь сон що небудь пирхне. Гул. Ар.

Перхо́та = пи́рхання.

Пе́рхоть = лупа́, у дїтей — тїмени́ця (С. Ш.). — Повна голова лупи. Кр. — Що дня голову йому мию, а лупи не виведу і де вона береть ся. Кн.

Перцо́вка = перцївка, перчакі́вка. С. З.

Перча́тка = рукави́чка (С. Жел.), пальча́тка.

Перча́точникъ, ца = рукави́ч(ш)ник, ця. С. Жел.

Перча́точный = рукави́шний.

Перши́ть = дра́ти в го́рлї.

Пёрышко = д. **Перо́** (здр.).

Перяно́й = пі́ръяни́й. С. Жел.

Песи́ка = 1. рос. д. **Па́сленъ.**

2. те́мна смýга на шкýрі у ди́ких зьві́рів.

Пе́сикъ = 1. пе́сик, цу́цик, цуциня́, щеня́. С. З.

2. пейс, пе́йсик (у жидів).

Пе́сій = соба́чий, пе́ський (С. З.). — **Пе́сья трава́,** рос. Dactylis glomerata L. = мітли́ця, вівсю́к, пері́йка. — **Пе́сій гроздъ,** рос. Solanum Dulcamara L. = д. **Па́сленъ.** — **П. язы́къ,** рос. Cynoglossum officinale L. = жи́вокіст, чорноко́рінь, ку́ряча слїпота́, соба́чка, соба́чий ко́рінь, воло́вий язи́к. С. Ан.

Пескова́тый = піскува́тий.

Песо́къ = пісо́к, одно зерно піску — пісчи́на, глибо́кий — пісчуга́, зернатий — жорства́.

Песо́чница = пісо́шниця, пісо́чниця (С. Жел.), пісковня́.

Песо́чный = пісо́ч(ш)ний, піскови́й.

Пе́стикъ = 1. товка́чик (С. Ш.) і д. здр. **Пестъ.**

2. Pistillum — ма́точка (Степ. О.), ма́точник (С. Пар.).

3. рос. Polygonum bistoria L. — ле́вурда, ра́кові ши́йки, рачки́, дику́ша. С. Ан.

Пестово́й = товкаче́вий, макого́нний.

Пестреди́на, пе́стредь = пі́стря, тяжи́на (С. Ш.).

Пестреди́нный = пістрьо́вий, тяжи́новий (С. Ш.). — Пістрьові штани.

Пёстренькій = рябе́нький. — Тричі рябеньке. н. пр.

Пестри́ть = рябйти. — **Пестри́тъ въ глаза́хъ** = рябіє, рябйть в оча́х. — Лигнув божої сльози (горілочки), так у його й рябить в очах. Кн.

Пестрота́ = рябй́зна (С. Жел.), рябoти́ння, пестри́ння (С. Жел. З.). — Не до смаку мінї таке ряботиння: і синє і зелене, і червоне і всяке. Кн.

Пестру́ха = рябу́ха.

Пестру́шка = 1. риба Salmo fario — пеструха, пестру́шка. С. Жел.

2. ми́ша, Mus lemmus.

Пёстрый = рябйй, пері́стий (С. З. Пар.), мере́жаний, пи́саний, сорока́тий, строка́тий (С. З. Пар.), про птиць — зозуля́стий, різнопе́рий. — Рябе і в краму дороге. н. пр. — Їдним волом сивим а другим перістим. н. п. — Ой дам тобі, честний отче, перісту телицю. н. п. — Отам де буде перістний віл — по рудому білий. н. к. Ман. — Шапка сива, а свита періста. н. пр. — На тому килимі і синє і жовте, і біле і червоне і всяке; такий — аж тричі перістий, так у вічі і бъє. Кн. — Носить ся, як дурень з писаною торбою. н пр. — Оту зозулясту курку піймай. Чайч. — Строкатий кінь.

Пестрѣ́ть = рябі́ти. — Бачите — онде хатки рябіють. Кр.

Пе́стрядь = д. **Пестреди́на.**

Пестъ, здр. **Пе́стикъ** = щоб товкти — товка́ч (С. З. Ш.), здр. товка́чик (С. Ш.), товка́чка, товка́чечка (К. З. о Ю. Р.), ступи́р (С. З.), тлу́чок (С. Ш.), щоб розтирати — макогі́н (С. З. Л.), мъя́ло, розтирати сало в ковганцї — ко́вганок. — Дай дурню товкач, він і вікна побъє. н. пр. — Носить ся, як баба з ступирем. н. пр. — Взяв макогін та за ним наздогін. н. о. — Мовчи, невістко, не роззівляй туби, як ухвачу мъяло, вибъю тобі зуби. н. п.

Песча́никъ = пісковéць. С. Жел. Вол. Зап. Сид.

Песча́ный = піскови́й (С. Жел.), піскува́тий (Сн. С. Жел.).

Песча́нистый = піскува́тий. С. Л. — Земля піскувата.

Песчи́на = пісчи́на.

Пёсъ = пес, соба́ка.

Пе́телька = д. **Пе́тля** (здр.).

Петли́ца = петли́ця. С. Жел. — Та щось нишком розмовляли: об отечестві, здаєть ся, та нових петлицях, та про муштри ще новіші. К. Ш.

Пе́тля = 1. петля́, здр. пете́лька, в сорочці — за́стіжка, особлива, щоб завъязувати — за́шмор (С. Аф.). — Стьожка в застіжках. Номис.
2. завіса. С. Л. — Хвіртка на поржавілих завісах. Кв.
3. ба́бка (металева в одежі). С. Ш.
4. о́чко, ві́чко (в плетінні).

Петро́вки, Петро́въ постъ = петрі́вка (С. З.), те що в петрівку — петрі́вочний, петрівча́ний (Лев.). — Шолудове порося і в петрівку змерзне. н. пр.

Петро́въ-день = сьвя́то сьв. Ап. Петра́ і Павла́. — **Это было до Петрова́ дня, по́слѣ П. д.** = се було́ до Пе́тра, після Пе́тра. — **На Петро́въ день** = на Пе́тра. — **Петро́въ крестъ, цвѣтъ,** рос. Lathraea Squamaria L = петрі́в хрест, ма́слянки, шпара́говий ряст. — **Петро́въ батóгъ, батоже́къ,** рос. Cichorium Intybus L. = петрі́в баті́г, петро́ві батоги́. С. Ан.

Петроле́умъ = гас.

Петру́шечный = петру́шковий.

Петру́шка, рос. Petroselinum sativum Hoffm. = петру́шка. — **П. соба́чья,** рос. Aethus Cynapium L. = коко́риш. С. Ан.

Печа́лить = жури́ти, смути́ти, засму́чувати, ту́ги завдава́ти. — Та не журь мене, моя мати, бо я й сам журю ся. н. п. — Чого тобі, мій синку, сумувати і серцю неньки туги завдавати? Б. К. (Д. теж під сл. **Опеча́лить**).

Печа́литься = жури́ти ся, сумува́ти, смути́ти ся, смуткува́ти, тужи́ти, скорбува́ти, в ту́гу, в журбу́ вдава́ти ся, за ким — побива́ти ся. С. Л. — Ой як міні не журить ся, що на серденьку туга, що я покидаю вірненького друга. н. п. — Не журись та Богу помолись. н. пр. — Рідна мама не жури ся, та й у журбу не вдавай ся. н. п. — Царю Лазе, володарю славний! Не жури ся, не смути ся серцем. Ст. С. — Ой бачить ся не журю ся, в тугу не вдаю ся, а як вийду за ворота — від вітру валю ся. н. п. — Сумували дід та баба, сидячи у хаті, сумували, дивувались з чого донька въяне. Гр. Ч. — Згубиш — не смутись, а знайдеш — не веселись. н. пр. — І жив, не любила і вмер, не тужила. н. п. — Як служиш, то нічим не тужиш. н. пр. — Будем служити, не будем тужити. н. пр. — І Боже, як вона за ним побивала ся!

Печа́ловаться = 1. д. **Печа́литься.**
2. бідка́ти ся, бідкува́ти. — А отечество так любить, так за ним бідкує. К. Ш.
3. пе(і)клува́ти ся, побива́ти ся (С. З.) і д. **Забо́титься.** — Вік піклував ся про їх, а вони міні за те начхали. Кр. — День крізь день піклував ся я про неї десять тижнів. Кн. — Як я коло вас побиваю ся, що ви міні здоровъя збавили. Г. Бар.

Печа́ливый = пе(і)клува́тий (С. З.) і д. **Забо́тливый.**

Печа́ль = журба́, журбо́та, ту́га, сум, сму́ток, смута́, сумота́, сумова́ння, печа́ль, жаль, жальо́к, жа́лощі, журі́ння, скру́ха, скорбо́та, гризо́та, ф(п)расу́нок, поту́га. С. З. Л. Ш. — Журба сушить, журба крушить козаченка молодого. н. п. — Нема щастя ні за мною, ні передо мною, тільки туга за тугою, журба за журбою. н. п. — Нехай спить та нехай не встане, нехай твоя головонька од журботи одстане. н. п. — У діброві зелененькій дівчина сьпіває, вона ж міні молодому тугу наганяє. н. п. — Ой і ходю, блудю по підлозі, як місяць в крузі, пізно ляжу, рано встану, а серденько в тузі. н. п. — Повій вітре по темному лугу, розвій, розбий із серденька тугу. н. п. — Лиха та радість, по якій смуток ваступає. н. пр. — Голосом моїм до Бога обізву ся помолившись, і заплачу од печалі, од скорботи похилившись. К. П. — Щоб та печаль, як той москаль, не перла ся в самотну душу. К. Ш. — З жалю слова не вимовить. С. Л. — Буде тяжкий жальок на нас нападати. н. п. — Не поможе й трунок, як прийде фрасунок. н. пр. — Козаченьку велика потуга, повтікали волики із плуга. н. п.

Печа́льный, но = журни́й, но, журли́вий, во, сумни́й, но, смутни́й, но, сумли́вий, во, тужни́й, но, тужли́вий, во, засму́чений, скорбо́тний, но, жа́лісний, но, жа́лісливий, во, здр. смутне́нький, смутне́сенький. — Поливали доріженьку, тай курить ся курно, розважали дівчиноньку, тай журить ся жу́рно. н. п. — І погляд в очуньках ясних такий був щирий та журний. О. Пч. — Чого, пане, такі журливі? Ось рушаймо до ставу, там по воді розвіємо журбу. Кц. — Він журливо дививсь на кобзу, куди й поділись жарти і сьміхи. О. Ст. — Усі дівоньки веселенькі, його Маруся смутнeнька сидить. н. п. — Смутний та не веселий сидів пан сотник. Кв.

Печа́таніе = друкува́ння.

Печа́тать = 1. печа́тати, запеча́тувати.
2. друкува́ти (С. З. Л.), печа́тати. — Книги которі дають до друку чтет і друкува-

ти позволяет. Б. П. — Письмом польским і руським друкувати. Ст. Л.

Печа́тникъ = друка́р, друка́рь (С. З.), печа́тник (С. Жел.). Друкарю! Не дрімай, де треба — точку став. Б. Б.

Печа́тный = 1. печа́тний, штемпо́ваний. — Штемпована мірка. — Онде злодій штемпований кайдани волочить. К. Ш.

2. друко́ваний. — Грамота друкованая. С. З.

Печа́тня = друка́рня (С. З Л.), печа́тня (С. Жел.), тиска́рня.

Печа́точникъ = печатка́рь. С. Жел.

Печа́точный = печа́тковий.

Печа́ть = 1. печа́ть, частіше — печа́тка.

2. друк, друкува́ння. — Апостол острожського друку. Кіев. Ст. — **Отда́ть въ печа́ть** = відда́ти до дру́ку.

3. письме́нство.

4. друк, письмо́. — Книжка друкована церковно-словьянським письмом. — **Ме́лкая печа́ть** = дрі́бний друк.

Печа́ть соломо́нова, печа́тки, рос. Convallaria Polygonatum L. = куп, куп-зілля, купина, чемери́ця, ра́кові шийки, натя́гач, одха́сник. С. Ан.

Печéніе = печі́ння.

Печёнка = д. **Пе́чень.**

Печёночникъ, рос. Agrimonia Eupatorium L. = пари́ло, парни́к, глади́шник, кожу́шка, кожу́шечки, ли́пник, репъяшкі́, печі́нник. С. Ан.

Печёночный = печі́нковий.

Печёный = пече́ний. — Кидай і печене й варене, та біжи. н. пр.

Пе́чень = печі́нка. С. З.

Пече́нье = 1. печі́ння.

2. пече́не, пе́чиво, солодке — пу́ндики.

Печери́ца, гр. Agaricus campestris L. = печери́ця.

Печея́ = пе́карка, печі́льниця, перепеча́йка (д. під сл. **Пе́карь, ка**).

Пе́чка = д. **Печь** (здр.).

Печни́къ = пічни́к, му́ляр.

Печно́й = пічни́й, печови́й, гру́бний (Чайч.). — Одна труба печова, а друга грубна Хар. Чайч.

Печу́ра = пічу́рка, закапе́лок. (С. Аф.).

Пе́чь = піч, здр. пі́чка. — Ой піч ходить на ногах, діжу носять на руках. н. п. — Затопила піч. — Пече ж наша, пече, печи нам коровай грече. п. п. — *Частини печі:* під нею пусте місце на хліб — мече́ть (Ев.), на дрова — пі́дпічок, підпі́ччя (М. Л.), шпанда́ри, для курей — ку́ча (М. Л.), передня частина, де ставлять горшки — при́пічок (С. З. М. Л.), середина печі — че́люсті (С. З. М. Л.) спід — черí́нь (С. З.), чі́рінь, пе́чище, частина печі над челюстями — ко́мін (М. Л.), місце за пічкою коло полу — за́пічок, закапе́лок (С. Аф. З.). — **Ба́нная печь** = ка́м'янка. — **Гонча́рная п.** = го́рен (С. Л.). — **Известко́вая п.** = ванья́рка (С. Л.), ванéльня, горн (Катеринос. Чайч.). — **Кирпи́че-обжига́тельная п.** = го́рен, па́лянка, гарто́вня. (С. Л.). — **Ко́мнатная, огрѣва́тельная печь** = гру́ба, гру́бка. С. Аф. З. Л. — **Кухо́нная п.** = вари́ста піч. — **Лѣ́тняя п.** (в сінях або на дворі) — каби́ця. С. Л. — **Плави́ленная п.** (на пр. на гутах) — гу́та. — **У́гольная п.** = угля́рня. — Пічка, в котрій роспарюють ся обіддя — варова́ па́рня, де роспарюють ся полозки — сухопа́рня, в ній бга́льня, на котрій гнуть ся полозки. — **Ма́зать печь** = ма́зати піч (зверху), хутрува́ти (в середині). — **Онъ изъ семи́ печéй хлѣ́бы ѣда́лъ** = був у бува́льцях. н. пр. — Не топила й не варила, на припічку жар, жар. н. п. — Під челюстями запіканку поставив. С. З. — Такий убогий, що й кошеняти нічим с запічка виманити. н. пр. — Химка сидячи на ослончику, підкладала солому у грубку. Кот. — Чуже діло роблячи, чужі печі хутруючи. н. п. — Лізь під штандари. н. к. — Чогось мої гречаники на черіні сіли. н. п.

Печь, ся = 1. пекти́, що з борошна в маслі — сма́жити, пря́жити.

2. пекти́, шква́рити, ся. — Сонце пече, шкварить.

3. пе(і)клува́ти ся, турбува́ти ся, упада́ти (коло кого) і д. **Забо́титься.**

Пешня́ = пішня́.

Пеще́ра = печéра, печéря. С. Л.

Пеще́рный = печéрний.

Пивни́ца = пи́вниця. — Та піди, хлопче, до пивниці, та вточи ще й пива. п. п.

Пивно́й = пи́вний.

Пи́во, пивцо́ = пи́во, пивце́. — А від пива болить спина, а від меду голова. п. п.

Пивоваре́ніе = пивни́цтво, брова́рство. — Так саме підупало і пивництво — броварів поменшало. Кн.

Пивова́ренный, пивова́рный = брова́рський, брова́рний. — Броварна посуда. — **П. заво́дъ** = бро́вар, бро́варь (С. З. Л Ш.), брова́рня (С. Ш.), пивова́рня. — Годі вам по броварнях пиво варити. н. д.

Пивова́ръ = брова́рник (С. З. Л.), брова́р (С. Ш.).

Пивова́рня = д. **Пивова́ренный заво́дъ.**

Пи́галица, нт. Fringa vanellus = ча́йка. С. З. Л. — Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі. н. п. — Чайка кигиче. н. п.

Пи́галицынъ = ча́йчин.

Пи́галка = д. **Пи́галица.**

Пи́гва, пи́гвовое де́рево, рос. Cydonia vulgaris Pers. = ґду́ля, квіт, квітове́ де́рево (С. Ап.), ґду́ля.

Пигме́й = куца́н, куца́к, в жарт — курду́пель (С. З).

Пи́гусъ = бі́ґос (С. Ш.), *бі́гус* (С. З.).

Пи́жма, рос. Tanacetum vulgare L. = пи́жмо, навро́тич, при́воротень, на́воротень, корова́й. С. Ап.

Пи́ка = спис на ра́тищі. — Списом його проколов і одправив к батькам на вечерю. Дум. Д. *ще під сл.* **Копьё.**

Пи́кать, пи́кнуть = пі́кати, пі-пі́кати, пища́ти, пи́снути. — **Пи́кнуть не смѣ́етъ** = не сьміє пи́снути.

Пике́тъ = 1. беке́т (С. Ш. К. З. о Ю. Р.), ча́та (С. З.). — І коло Уманя часто чати отправуючи. Л. С.

2. пике́т (гра в карти)

Пи́ки = вини (С. Л.), вино́, одна карта з сіп масті — вино́вка (С. Л.).

Пикни́къ = гу́лянка (в складку, за городом).

Пи́кнуть = д. **Пи́кать.**

Пико́вка = вино́вка (д. **Пи́ки**).

Пи́ковый = вино́вий. С. Л. — Винова масть.

Пила́ = пи́лка, з одною ручкою — ножі́вка.

Пила́въ = стра́ва з варе́ного ри́жу з бараниною.

Пиле́ніе = пиля́ння, пи́лянка. — А скільки взяв за пилянку дров?

Пилигри́мъ = проча́н, мн. проча́не.

Пилика́ло, пилика́льщикъ = цигі́кало.

Пилика́ть = 1. цигі́кати, цугі́кати (Граб.). — Цигикає на скрипці.

2. пі́пі́кати. — Пінікає якась пташечка.

Пили́льщикъ = пиля́р (Умань), *що впилює дошки* — терти́ч(и)ник, трач. С. Ш.

Пили́ть = 1. пиля́ти (С. З.), щербатим ножем — чи́кати, чипиля́ти.

2. го́лову гри́зти, мо́ркву скребти́, скрома́дити, чуба ми́лити. — Трохи не що дня гризе йому голову.

Пи́лка = д. **Пиле́ніе.**

Пилова́ть = д. **Пили́ть.**

Пило́вка = д. **Пиле́ніе.**

Пи́льный = пило́вий. — **Пи́льный заво́дъ** = пи́льня. — **П. ме́льница** = та(е)рта́к, та(е)ртачо́к (водяний). С. Ш. — **П. трава́,** рос. Serratula tinctoria L. = страхополо́х, будячо́к, я́ловень. С. Ап.

Пи́льщикъ = д. **Пили́льщикъ.**

Пилю́къ = ка́ня.

Пилю́ля = пилю́ля, горо́шинка апте́чна (Ніс.). — **Проглоти́ть пилю́лю** = мо́вчки проковтну́ти, мо́вчки сте́рпіти.

Пи́мы = чо́боти (з оленячої шкури).

Пина́ть, пнуть = пха́ти, пхну́ти, шту́рхати, штурхну́ти (ногою), копну́ти ного́ю.

Пино́къ = стуса́н, штурхане́ць.

Пи́пка = лю́лька, лю́лечка. — А тютюн та люлька козаку в дорозі знадобиться. н. п.

Пирами́дный = пирами́довий.

Пира́тъ = д. **Корса́ръ.**

Пи́рный = бенке́тний, бенкето́вий. С. Ш. — Запросила до себе гостей на бенкетний день. н. п. — З нами вони садовились раз враз і за стіл бенкетовий. Ніщ.

Пирова́ніе = бенкетува́ння.

Пирова́ть = бенкетува́ти, балюва́ти, балува́ти. С Аф. Л. Ш. — Тут не бояв ся і Юнони, пустив ся все бенкетувать. Кот. — **Пиру́ющій** = бенкето́вець. С. Ж.

Пиро́гъ = пирі́г, здр. пиріжо́к, пиріже́чок, мн. пироги́, пиріжки́, пиріже́чки, великі — пирожа́чча (Полт. Чайч.), гречаний з сиром — ле́жень, з горохом — горохов'я́ник, з калиною — калі́яяник, з кропом і цибулею — книш, кукурузяний з сиром — манту́ла, без начинки — сту́лень (С. З.). — Залюбки книші побгали, стульні й паляниці. Макар.

Пиро́жное = пе́чиво, на пр. пу́ндик (С. З.), марципа́н (С. З.), вергу́н, вергуне́ць, вергу́нчик (С. Аф.). — Полтавські пундики пряжені. Кот. — Обійдеть ся циганське весілля і без марципанів. п. пр.

Пиро́жный = пирого́вий.

Пиро́нъ, богемський гранат = кру́хлик. С. Жел.

Пиру́шка = гу́лянка, погуля́нка, погуля́ння (С. З.), вечірня для молодіжи — вечерни́ці, після хрестин — похре́стини, після миру — перепро́сини, прощальна — відклі́нне. — Мав у себе на погулянні значне товариство. Л. В. — Помирились і він поклпкав до себе усіх на перепросини. н. о.

Пируэ́тъ = викрута́с.

Пи́ршественный = д. **Пи́рный.**

Пи́ршество = д. **Пиръ.**

Пи́ршествовать = д. **Пирова́ть.**

Пиръ = бенке́т (С. Аф. З. Л. Ш.), бал (С. Аф. Ш.) у́чта (С. З. Ш) і д. **Пиру́шка.**

— Пили козаки, мед-вино кружали, вони до себе Палія на бенкет зазивали. н. п. — Тоді він взяв до себе батька та матір і такий бенкет задав, що я ще й не бачив ніколи такого. н. о. Яст. — Що день було у їх похмілля, що день бенкети, моз весілля. Кот. — Розмова Голятовського на учті в О. Миколая. Л. В. — **Люби́тель пиро́въ** = бенкета́рь.

Писа́ніе = 1. писа́ння.
2. письмо́.

Пи́саный = 1. пи́саний.
2. розмальо́ваний.

Писари́шка = писарчу́к. С. З. Л.

Пи́сарская = писа́рня (д. під сл. **Канцеля́рія**).

Пи́сарскій = писарський. — **П. до́лжность** = писа́рство. — Пробув на писарстві шість років.

Пи́са́рша = пи́сарьша, писари́ха (С. З.).

Пи́сарь = пи́сарь (Лів.), пи́сар (Прав.), син його — писаре́нко, дочка — писарі́вна, аби який або молодий помішник — писарчу́к, писарча́, мн. — писарчуки́, писарча́та. — **Пи́саремъ быть** = писарюва́ти. — Наш писар у нас уже сім год писарює, то знає, з кого є що взяти, а з кого ні. Чайч. — Тут за столом повно писарчат; пишуть усе, аж пера риплять. Кн.

Писа́тель, ница = писа́тель, ка, письме́нник, ця, аби який — письма́к, писа́ка, останнє слово вживаєть ся иноді і в похвалу, на пр. О! з його добрий писа́ка! — **Писа́тель ико́нъ** = маля́р, аби який — богома́з.

Писа́ть, ся = 1. писа́ти, ся, погано — маглюва́ти (Ос.), дря́пати, шкря́бати. — Так перо пише, як муха дише. н. пр. — Дряпає як курка.
2. малюва́ти, ся.

Писе́цъ = д. **Пи́сарь.**

Пиская́рь, риба Cyprinus gobio = писка́рь (С. З.), пічку́р, пічкуре́ць.

Пи́скать, пи́скнуть = пища́ти, пи́скнути.

Пискотня́ = писк, пи́скнява (С. З.), пискотня́.

Писку́лька = пи́щик. С. З.

Писку́нъ, нья = писку́н, ха.

Пистоле́тный = писто́льний.

Пистоле́тъ = писто́ль (С. Л.), писто́лля. — Ой не вспів козак Перебийніс на могилу зъїздити, та як узяв джура, та узяв малий є пистоля палити. н. д.

Пису́лька = пису́лька, ка́рточка, цеду́лка, цеду́лочка.

Писцо́вый = писарський.

Писчебума́жный = папіро́вий. — **П. фа́брика** = папі́рня. С. З.

Пи́счій = писа́льний, писарський. — **Пи́счая бума́га** = напі́р, папе́р, бома́га, писарський папір. — Писарського паніру нема у мене. є, та тільки не писарський, а той, що на квітки. Кн. — Д. ще під сл. **Бума́га.**

Пи́сьменность = письме́нство.

Пи́сьменный = 1. руко́писний, пи́саний.
2. писарський.
3. листо́вний, листови́й, письмо́вний. — Зсилання листового, ні словесного не имію. Брюховец. С. З. — Учав просить указу листовного. Кост. Мазепа. — Листовне повідомити. Кіев. Ст. — Нехай би був письмовно подав звістку. Кн.

Письмецо́ = листо́к, письме́чко і д. **Пису́лька.**

Письмо́ = 1. письмо́ (С. Л.), лист. — Чи письма писати, до милої слати? н. п. — Чи до неї лист писати, чи до неї мандруватм? н. п. — А ще од своїх рук листи писав, до Василя Молдавського посилав. н. д. — Гей сїв Сава в кінці стола дрібні листи пише. н. п. — **Отвѣ́тное письмо́** = о́дпис (від)пис, о́дписка, ві́двість, ві́дповідь (д. під сл. **Отвѣ́тъ**). — **Откры́тое письмо́** = одве́ртий, отво́ристий лист (С. З. Л.).
2. писа́ння, письмо́.

Письмово́децъ, письмоводи́тель = д. **Пи́сарь.**

Письмоно́сецъ = пошта́рь, листоно́ша. — Раз у ранці, ледве сонце встало, листоноша лист приніс дрібненький. Ст. С.

Пита́ніе = годува́ння, харчува́ння.

Пита́тель = корми́тель, годува́льник (Чайч.), пити́мий.

Пита́тельница = 1. корми́телька, пити́ма (С. З.).
2. ма́мка.

Пита́тельность = си́тність, си́ток. — Не ситна твоя картопля: їси її скільки, живіт надме, а ситку у неї не має. Кн.

Пита́тельный = си́тний (С. З. Л.), тра(е)вний (С. Л. Ш.), харчовни́й, про пашу — пашни́й. — Оця картопля так так що ситна! Зъїси — і чуєш силу. Кн.

Пита́ть, ся = годува́ти (С. Аф. З. Л.), харчува́ти (С. З.), живи́ти, ся. — Земля всіх годує і людину і рослину. Кн. (Пр. ще д. під сл. **Корми́ть**). — **Пита́ть довѣ́ріе** = ма́ти ві́ру (до кого), ня́ти ві́ри, дійма́ти ві́ри (кому). — Не йме йому віри. Граб. — Віри не діймаю. Г. Бар. — **П. надѐжду** = ма́ти, живи́ти, голу́бити надію. — На сина голубила надію, вітер її розвіяв по

чужому полю. Кн. — **П. нéнависть** = мáти ненáвисть, ненáвидїти. — **Питáться надéждою** = сподївáти ся, покладáти надїю.

Питéйный = 1. питни́й. — Питний мед.
2. трункóвий. С. Ш. — **Питéйный домъ** = шинóк, шинк. С. З.

Питóмецъ, питóмица = вихованéць, годóванець, нка. — Нїженський лицей дав Українї чимало годованцїв. Кн. — Дїтсй Біг-ма! Отсе сирітка — наша годованка. Кн. Д. ще під сл. **Воспи́танникъ, ца.**

Питóмникъ = шкїлка (Степ. О.), садїбня, розсáдник.

Питýхъ = питéць, питýн (Харьк. Чайч.).

Пить = пи́ти, здр. — пи́точки, пи́тоньки (С. З. Л.), багато з жадобою — дýдлити, жлýктити, лигáти, черкáти, цмýлити (К. Ч. Р.), хлистáти (С. Л.), ковтками — ковтáти, ґóльґати, чарками багато і часто — чаркувáти, просто з великої посуди, на пр. воду з відра, горілку з пляшки — нáхильцї, нáхильцем, нáхилки пити (С. Л.). — Питочки вона не хоче, їстки не бере ся. Макар. — Як то рідну матінку зоставить? Хто їй питочки і їсти без мене поставить? Макар. — Горілку, мед не чаркою, постав цем черкає. К. Ш. — Ой прошу вас, миле браття, не бийте, ой куплю вам цебер меду — нахильцї пийте. н. п. — **Пить кругову́ю** = кружáти, круглáти (С. З.), кружля́ти. — Зевес тодї кружав сивуху і оселедцем заїдав. Кот. — Журба в шинку мед-горілку поставцем кружала. К. Ш. **Пить гóрькую чáшу** = бідувáти. — **Пить гóрькую, пить мёртвую чáшу** = без прóсипу пи́ти. — **Пить къ комý лйбо** = пи́ти до кóго, припивáти. — Не кажи: здоров! Не до тебе пьють. н. пр. — Козак до Ляха горілкою припиває, скляницею межи очі морськає. н. д.

Питьё = 1. питтá (С. Л.), питвó, нáпій, питéння, за-для худоби — пíйло (С. Л.). — Не до їжі, не до питва, пане; мене хлібом вдовольнило лихо, а вином начастувала скрута. Ст. С. (Д. ще під сл. **Напи́токъ**). — **Волшéбное питьé** = даннá (д. під сл. **Напи́токъ**). — **Гóдный для питья́** = питни́й, гóжий.
2. питтá.

Питьевóй = питни́й. — У мене питний мед. Хар. Чайч.

Пихáніе = пхáнná.

Пихáть, пихнýть = пхáти, штýрхати (С. З.), тручáти (С. Ш.), пхнýти, штурхнýти, ти́снути. — Куди пхайте, то пхайте, аби не до хати. н. пр. — Свій свойому добра не мислить: як побачить па сухому, то в болото тисне. н. пр. — Дурня на голову тручай, а він на ноги паде. пр.

Пи́хта, рос. Pinus, abies sibirica = сви́рка, свиркóве дéрево, шмéрка. С. Ан.

Пи́чкать = пхáти, напихáти.

Пичýга, пичýжка = птáшка, птáшечка.

Пи́шка, пт. Motacilla = трясогýзка, трясíхвостка. С. Ш.

Пи́ща = їжа (С. Л.), їдá (С. Л.), харч, харчі́ (С. З.), стрáва (С. З.), потрáва і д. **Кýшанье.** — **Пи́ща холóдная, не варёная** = сировá харч. Чайч. — У їх їжа така, що дай Боже і всякому. Кн. — Яка харч, така й робота. н. пр. — Набрав він собі харчі на три днї, та й пішов. н. к. — Д. ще під сл. **Кýшанье.**

Пищáль = 1. самопáл, пищáль, пищáлка (С. Ж.). — Пищаль семипяденная. н. д.
2. сопíлка, дýдка, дýдочка; пи́щик.
3. писáк (у колїсників для обточування ступиць).

Пищáльникъ, ца, рос. Sambucus racemosa L. = червóна бузинá. С. Ан.

Пищáть = пищáти, пискотїти (С. Л.), дуже тоненько — пíкати, піпíкати.

Пищеварéніе = харчоварíння, травíння.

Пищевари́тельный = харчовари́стий.

Пищóкъ = д. **Вáбикъ 1.**

Пищýха = зьв. Lepus alpinus, Pall. — зáєць гíрський, пт. Certhia familiaris — ковáль. С. Жел.

Піáно, піани́ссимо, муз. = ти́хо, помáлу, дýже помáлу. — Помалу, малу, чумаче, грай, не врази мого серденька вкрай. н. к.

Піóнъ, рос. Paeonia officinalis Retz. = пивóнія. С. Ан.

Піявица, піявка, Hirudo medicinalis = пьявка.

Плáваніе = плав (С. З.), плáвання, плавбá. — Утїнка на плаву. н. п. — Не скрізь Днипром плавба безпечна: на порогах... Кн.

Плáватель = плавéць.

Плáвательный = пливни́й. — **Плáвательная перепóнка, п. пéрья** = д. під сл. **Перепóнка** (у птиць) і під сл. **Перó.**

Плáвать = плáвати, пли́вати, витягуючи руки поверх води — сажня́ми плáвати. — Ой у полї озеречко, там пливало відеречко. н. п.

Плáвень = плáвень, плав. — Тепер селезень і утїнка сидять на одну плаву та їдять ряску. н. п.

Плави́ленный завóдъ = топлени́ня (С. Жел. Ш.), гамáрня (Вол.). — **П. искýсство** = топля́рство (С. Пар.), гамáрство.

Плави́льня = топі́льня (С. Пар.), **гама́рня.**

Плави́льщикъ = гама́рник.

Пла́вить = 1. **гна́ти, сплавля́ти.** — Напяв ся плоти гнати по Дніпру.

2. топи́ти (С. Ш.), розтопля́ти. — З нас деруть ремінь, а з їх бувало й лій топили. К. Ш.

Пла́вка = 1. сплав (водою).

2. то́плення. С. Ш.

Пла́вкій = розто́пистий. С. Пар.

Пла́вкость = розто́пистість. С. Пар.

Плавле́ніе = д. **Пла́вка 2.**

Пла́вный, но = рі́вний, но, легки́й, ко, пливни́й, но (С. Жел.), пла́вний (С. Жел.), плавки́й, пла́вко, плавкі́ш (С. Л.). — Легка хода. — Пливна бесіда. Фр. — Гарно читає: виразно, плавко. Кн.

Пла́вность = пла́вність. С. Жел.

Пла́кальщикъ, ца = плаку́н, пла́чка, пла́чниця (С. Жел. Пар).

Пла́каніе = пла́кання, плач.

Плака́тъ = па́шпорт.

Пла́кать = пла́кати, сильно — рида́ти, хлипаючи — хли́пати, голосячи — голоси́ти, з ревом — реві́ти, грубо — ру́(ю́)мати, ру́(ю́)мсати, тихенько — пхи́кати, сли́пити, ки́снути. — Вона плаче і ридає, свою долю проклинає. н. п. — Голосить на всю улицю. — Не румсай, доню! Пожаль ся сліз. Кн. — Не румсай — сльози не вода. — Питають у мене: чого я румсала? Чого очі зарумсані? Кн. — Не слинь, Паньку, і не журись. Гул. Ар. — А воно стоїть у куточку і пхикає. н. о.

Пла́каться = жалкува́ти ся, бідкати ся. нарі́ка́ти (на кого).

Пла́кса = пла́кса (сп. р.), плаксі́й, плаксу́ха, плаксі́йка, рю́ма, рю́мса (сп. р.), ре́ва (сп. р.), *ню́ня, тонкослі́зка* (С. Ш.), ру́мса. — Така плаксійка, є чого, нічого, усе плаче. Ман. — *Годі тобі, румса! Тільки* й знаєш, що плачеш. Кн.

Плакси́вый = *плакси́вий, плачли́вий*, ревли́вий, ну(ю)ня́вий і д. **Пла́кса.** — Таке *воно* у нас нуняве; не так глянь на його — зараз і плаче... тонкослізка. Кн.

Плаку́нъ = рос. Lythrum salicaria L. — залізня́к чо́рний, залізня́к черво́ний, тверд́як, польові васи́льки, верба́ трава́, підбере́жник, плаку́н, Epilobium angustifolium L. — ди́кий льон, льоно́к. С. Ап.

Плаку́ша = д. **Клику́ша.**

Пламени́стый = полумъяни́стий, поломі́ни́стий.

Пла́менный, но = 1. полумъя́ний, по́ломі́нний. — Так і обдало усю хату полумъяним сьвітом. Кн.

2. палки́й, пальо́ний. — Ми бачили не діда, а пальоного парубка. Кн. — Як пальоно ми цілували ся! Здаєть ся з під тих поцілунків било полумъям. Кн.

Пла́мень, пла́мя = по́лумъя, по́ломінь (С. Жел. Пар.), синє — *же́врі́й.* — Полумъєм бъє від його. Кн. — Головешки то там то сям тлїють і полумъя бува блисне, як вітер повіє. Аф.

Пламенѣ́ть = пала́ти, палахті́ти, палахкоті́ти. — Стіг сїна палав навкруги. Кн. — Серце її палало огнем кохання. Кн. — Мов та сьвічка, що палахкотіла перед ним широким полумъям. Бар.

Пла́мя = д. **Пла́мень.**

Плане́та = плани́да. С. Л. — І доглядїлись люди, що иньші зірки ходять округи тих нерухомих зірок і прозвали їх ходячими зірками або *планидами. Де-що про Сьв. Б.*

Плане́тный = плани́дний.

Планирова́ть = 1. рівня́ти, вирі́внювати.

2. розбива́ти по пла́ну, планува́ти.

Пла́нка = плани́ця.

Планово́й = планови́й.

Планта́ція = планта́ция. — **Бакчева́я п.** = башта́н (д. **Бакча́**). — **Свеклови́шная п.** = буря́шник. — **Таба́чная п.** = тютюни́ще.

Планъ = план, плант.

Пласта́ть = плата́ти, карбува́ти. — Тіло козацьке карбували, у чисте поле роскидали. н. п.

Пласти́на = пласти́на, в колодязі — зру́бина, ця́мрина, в мості — мости́на, мо́стниця.

Пластова́ть = д. **Пласта́ть.**

Пластово́й = ски́бчатий.

Пластъ = ски́ба, шар (С. Жел.), ряд, верства́ (С. Жел. Пар.), як лопатою копнуть — штих (Ман.). — *Зняв верхній шар землї*, а там глина. — Зняли один шар, другий, а *з під третього й вода ринула. Кн.* — Пихн на чотири штихи. н. пр.

Пла́стырь = *пла́стирь, по́лїпка*, пля́стир (С. Пар.).

Пла́та = 1. плати́ж, опла́та, ви́плата, ро́зплатка.

2. пла́та, запла́та (С. Ж.), платня́ (Гал.), за дзвін по небіщику — подзві́ння (С. З. Ос.), за образу — безче́стя, за нахідку — пере́йма, за колодку на маслниці — коколо́дне, з нового члена якого товариства — вступне́, вписове́, дальше — вкла́дка (С. З. Ф. д. ще під сл. **Взносъ**), за помел хлїба

зерном — ро́змір, мірчу́к, проме́л, за квартиру — комі́рне́ (С. Жел.), за землю грошима — ра́та, чинш (С, З.), снопами — скі́пщина (С. З.), зерном як сіють — при́сїв, при́сївок, жінці після родин, як виходить вперше — виводне́, за випас худоби — рогове́ (С. З.), за переїзд через міст — мостове́ (С. З.). — Нехай воно йому на подзвіння буде. п. пр. — Заплатив безчестя три карбованця. — Хто найде чіпця моеї жінки — перейма буде кварта горілки. н. п. — Чинші і всякі плати мають давати поддании́. С. З. — Жеби рата дорочная до скарбу належная була вистачена. Самойлович. С. З. — Брали мостово́го по пів золотого. п. д. — **За плату** = пла́тно. — **Пла́та впере́дъ** = з гори́.

Платёжный = платіжний, пла́тний.

Платёжъ = платїж, опла́та.

Плате́льщикъ, ца = пла́тник, ця. С. Жел.

Плати́ть, заплати́ть = 1. плати́ти, заплати́ти, довг — верта́ти, віддава́ти, бу́ти пла́тним, верну́ти, відда́ти (позичку). — Бувши винним, треба буть і платним. п. пр.
2. від(од)дя́чувати, одд́ячити.

Плати́ть, запла́тить = лата́ти, залата́ти. — Залатав свиту.

Плато́къ, платочекъ = ху́стка, хусти́на, хусти́нка, ху́сточка (С. З. Л.), з полотна — шири́на, шири́ночка (Гал. С. З. Жел.). — Дарувала шиту шовкову хустину, щоб згадував на чужині. К. Ш. — Тоді в мене хрестини, як є що в хустинї. п. пр. — Ой дай мінї, моя мати, шовкову хустину — най я вийду на улицю на час, на годину. н. п. — Хусточка ж моя, шовковая! Чи на те ж тебе я заробляла, щоб нелюбу, та й не милому та ії я почіпляла? н. п. — Дівка шириночку шиє. н. п.

Плато́чный = хустковий.

Пла́тье = 1. оде́жа, о́дїж, оде́жина, убір, убра́ння, пла́ття, лїтне — лїтни́к, сукняне — сукма́н, сукма́на, су́кня (С. З.). — Єдні сукню королевськую, другиї за руку хватаючи, цїлували. Л. В. (Д. під сл. **Одёжа**).
2. пла́ття, су́кня (С. З. Л. Прав.), в жарт — плахі́ття. — На дївочках добре плаття, а на парубках усе шмаття. н. п. — Горда та пишна в зеленій сукні ходить, цареві, королеві голови не склонить. н. п. — Ой чого ти, Лемерівно, у свитї йдеш, а чи в мене дорогих суконь не маєш? н. п. — Моя дочка як панночка — на лицю біленька, на ній сукні дорогі — сама молоденька. н. п. Под. — Єї шовкова сукня зашелестїла, як посохле листя. Бар.

Пла́тьецо = пла́ттячко, су́конка.

Платяно́е = д. **Менструа́ція.**

Платяно́й = оде́жний.

Плау́нъ, рос. Lycopodium clavatum = дереза́. С. Ан.

Пла́ха = коло́да, коло́дка (С. Пар.), на котрій рубають дрова — дри́вітня. (Номис).

Плацъ = плац, пляц, майда́н. — Ой як вийдем на майдан та вдаримо в барабан. н. п.

Плаче́вный, но = 1. плачли́вий, во (С. З.); бідола́шний, жалі́бни́й, но. — З жалобою моєю плачливою. Л. В. — Судила ся їй доля плачлива: з пъяницею побрала ся. Кн.
2. журни́й, смутни́й, но, тужли́вий, во, жалі́бни́й, но. — Смутний голос.

Плаче́ніе = лата́ння, зала́тування.

Плачея́ = д. **Пла́кальщица** і **Пла́кса.**

Плаче́ный = ла́таний, пола́таний. — Латана свита.

Плачли́вый = д. **Плакси́вый.**

Плачъ = плач, голосний — голосі́ння (С. Л.), сильний — рида́ння, надто голосний — леме́нт (С. Ж.), довгий — ру́(ю)мсання.

Плашко́тъ = ба́рка.

Плашмя́ = пла́зом, ле́жма́, лежмо́м, лїгма́, ле́жміть, ле́зьма. С. Жел. Пар.

Плащани́ца = плащани́ця.

Плащъ = плащ (С. Жел. Л.), кере́я (К. Ч. Р.), гуцульський — сарда́к (Федьк.), д. ще під сл. **Епанча́.** — Шевченко накипув його своїм плащем. Кн.

Плева́ = 1. плїва́, плївка.
2. поло́ва (д. **Мяки́на**).

Плева́ка = плюва́ка, плюва́чка.

Плева́льникъ, ца = плюва́льниця.

Плева́ніе = плюва́ння.

Плева́ть, ся, плю́нуть, ся = плюва́ти, плю́нути, ся.

Пле́велъ, пле́велы = 1. рос. Lolium L. — мітли́ця.
2. поло́ва (д. **Мяки́на**).

Плева́къ = 1. плюво́к, харкоти́ння.
2. червячо́к, з ко́трого випло́жуєть ся му́ха.

Плёвый = мізе́рний, нікче́мний.

Племени́тый = сїмяни́стий. (Пр. д. під сл. **Плодови́тый**).

Пле́мя = 1. пле́мъя, плі́мъя, племено́, наро́д. — Не на наше племъя ляже сором тій неволі. Ос.
2. рід, поколі́ння, плід (С. З.), пле́мъя, плі́мъя, наща́док (С. З.), наща́дки, лайливо — ко́дло (С. З. Л.). — Поколїння поколїнню об тобі розкаже — і твоя, кобзарю, слава не вмре, не поляже. Ос. — Ні роду, ні плоду. Кр. — Кляне твій рід і плід. н. о

Племя́нникъ = небо́ж (С. З. Л.), небі́ж (С. Л.), племе́(і)нник, по братові — брата́нич, брата́нчик (С. Ш.), синове́ць (С. З.), по сестрі — се́стрич, сестре́нець (С. З.), се́стри́нець (Л. Сам.). — Сомко заслихавши певне о зміні сестренця своєго Юрася Хмельницького. Л. В.

Племя́нница = небо́га (С. З. Л.), здр. небі́жка, племе́(і)нниця, по братові — бра-та́ничка, синови́ця, по сестрі — сестри́чина, сестри́ниця.

Племя́нниковъ = небо́жів.

Племя́нничій = небо́гів, небо́жів.

Племенно́й = племі́нний. — **Племенно́й быкъ** = буга́й. — **П. жеребе́цъ, бо́ровъ** = ста́дник. С. З.

Плена́ = 1. ска́за, щерби́нка (на пр. на марморі, на металю).

2. плі́ва́, здр. плі́вка, на молоці — шку́рка, кожушо́к.

Плени́стый = щербинова́тий.

Плёнка, плёночка = д. **Плена́ 2.**

Плеска́ніе = плю́скання, плюск, хлю́пання.

Плеска́ть, ся, плесну́ть, ся = 1. плю́скати, ся, плюскотіти, хлю́пати, ся, хлюпотіти, хлюпоска́ти, ся, хлюпоста́ти, ся (Ос.), плюсну́ти, хлюпну́ти, ся. — Дитина плюскаєть ся в воді рученятами. Кн. — Хлюпоцуть ся качаточка поміж осокою. К. Ш.

2. плеска́ти (С. З.), ля́пати, плесну́ти, ля́пнути (в долоні). — Іде малий та в долоні плеще. н. п.

Плескъ = д. **Плеска́ніе.**

Плёскъ = хвіст з перо́м у вели́ких риб.

Плесна́, Metatorsus = пле́сно (С. Жел.), плесно́ (Чайч.), плю́сно (С. Жел.), плі́сня́ (Пк.) — передня частина ступні.

Плесну́ть, ся = д. **Плеска́ть, ся.**

Плести́, пле́сть, спле́сть, ся = 1. плести́, сплести́, ся. — Сплїв батіг.

2. плести́ ся, ви́ти ся, обвива́ти, обповива́ти, обпови́ти. — Чи не той то хміль, що по тичині въеть ся? н. д. (Д. ще під сл. **Обвива́ть, ся**).

3. пле́скати і т. д. д. **Болта́ть 3.** — З тебе усе село буде сьміятись, коли будеш отаке плескати. н. о. Гр. Чайч.

Плести́ся = пле́нтати ся (С. З.), волокти́ ся (С. Л.), тягти́ ся (С. Л.), чвала́ти (С. Л.), теле́пати ся (С. Ш.), тіпати ся, плуга́нити ся, плужи́ти ся. — Воно поміж народом плентадось, то й бачило доволї. Г. Бар. — Вони тихо плентались дорогою. Лев. — Доки він плентав ся чужими шляхами. Кн. — Розпитав кудою йти і поплентав ся. Кн. (Д. ще під сл. **Брести́**).

Плесь = хлюп, плюсь. — Пливе човен води повен, та все хлюп, хлюп. н. п.

Плете́льщикъ, ца = плетїй, ка (С. Жел.), кошиків — кошика́рь (С. Жел.).

Плете́ніе = плетїння, весїльного вінка — вінкопле́тини.

Плетени́ца, плетёнка = плетени́ця, ко́шик, кошо́вка і т. д. д. **Корзи́на.**

Плетёный = пле́тений.

Плете́нь = плетїнь, пліт, тин (С. Л. Ш.), тино́к, лї́са, лї́ска (С. Л.), покриття на йому — острі́шок, острі́шина, накидане гноєм — зага́та, поперешний — пере́ти́нок, місце, де перелазять — перела́з, місце коло тину — перетїнок у воді для лову риби — їз, їзо́к. — Поплели навкруги плетнї, а проїхати й нікуди. Кн. — Циган своє за пліт волочить та ще хвалить. н. пр. — Вчепив ся, як слїпий плота. н. пр. — З доброго плота добрий і кіл н. пр. — Близько двору коло плота поглядаю на ворота. Руд. — Ой як би я волів мала, то б такими козаками плоти підпирала. н. п. — Живе, як сорока на тину — хто йде, сполохне. н. пр. — Хоч з чинами та попід тинами. н. пр. — Хоч бий, хоч лай, тільки через тин не кидай. н. п. — Через низький тин усї собаки скачуть. н. пр. — З улицї лїса добра, нова, торік городив її. Кн. — Сидить півень на загатї, крикнув: кукуріку! н. п. — Як би мінї не тини та не перетинки, ходив би я до дївчини що день, що годинки. н. п. — За поповим перелазом там стояло троє разом. н. п. — **Ста́вить плете́нь** = тини́ти (С. Ш.).

Плетеше́къ = 1. па́смо, ста́лька (С. З.) — Заплела косу у три стальки.

2. шнур, шнуро́к.

Плете́й = плетїйка.

Плетнёвый = пле́тений. — **Плетнёвая и́згорода** = д. **Плете́нь.**

Плеть, плётка = 1. з прядива — плі́ть, баті́г, батіжо́к (С. Ш.), пу́га, пу́жка (Ос.), з ремінія — карба́ч, малаха́й, канчу́к, товста і коротка — нага́й, нага́йка, з трьома кінцями — тройча́тка (С. Ш.). — Та взяв милий дротяную пліть, та й став милу у плеченьки гріть. н. п. — Та взяв милий дротяну нагайку, та бив жінку з вечера до ранку. н. п. — В руках нагайський малахай. н. о. (Д. ще під сл. **Нага́йка**). — **Пле́тью о́буха не перешибёшъ** = голово́ю му́ра не пробъєш. н. пр.

2. гу́дина, огу́дина (С. З.), зб. — о́гуд

(С. З.), огу́диння, на пр. у огірків, кавунів і динь.

Плеха = д. **Непотре́бница.**

Плечево́й = пле́чний. С. Жел. — **Плечева́я кость** = ці́вка. Чайч.

Плечи́стый = плеча́тий, плеча́стий, плечи́стий. С. Жел.

Плечно́й = д. **Плечево́й.**

Плечо́, здр. **пле́чико,** поб. **плечи́ще** = 1. плече́, здр. плеченя́, тко, мн. пле́ченьки, плечи́ці, ра́мо (С. З. Л.). — **Плечо́ съ плечо́мъ** = по́пліч (С. З.), о́пліч (С. Л.), пліч-о́-пліч (С. Л.). — Івась Коновченко тее зачуває, велику радість має, з полковником попліч сідає. н. д. — **Черезъ плечо́** = по́зпліч. — **Говори́ть зъ плеча́** = необміркува́вши.

2. лопа́тка. — Купив лопатку телятини.

Плея́ды, сузірря = волосожа́р (С. З. Л.) кво́чка (С. Л.), кво́чка з курча́тами.

Пли́нтусъ = пли́нтус, ли́штва.

Плита́ = 1. плитня́к (камінь).

2. пли́та, пли́тка, та́фля, та́хля (С. Ш.).

Пли́тный = плито́вий, плитняко́вий.

Плове́цъ = д. **Пла́ватель.**

Плову́чій = плаву́чий. — **П. мостъ** = живи́й, наплавни́й міст.

Пло́въ = д. **Пила́въ.**

Плоди́ть, ся = плоди́ти, розво́дити, води́ти, ся.

Плодови́тость = плі́дність, плодю́чість, родови́тість, родю́чість. С. Жел.

Плодови́тый, то = про рослину і тварь — плі́дний, но (С. Ж. Жел.), про тварь — сі́менистий, плодю́чий (С. Жел.), плодли́вий (С. Жел.), плідли́вий, родови́тий, про дерево ще — родю́че, про землю, країну — родю́ча (С. Л.), хлібoро́дна, хлі́бна, хлібода́йна, врожа́йна, урожа́йна (С. Ш.), ту́чна, про кішку, вівцю — котю́ча, про свиню — поро́слива (С. Л.). — Плідне дерево в раю приймають, безплідне з раю викидають. н. пр — Плідна матка С. Жел. — Корови добрі на молоко і сіменисті — що весни по телятку. Кн. — Чи не свиня ж була: тричі на рік з поросятами, та коли не 12, так 10, така сіениста. Кн. — Родюча земля. С. Л. — Ся країна славна споконвіку родючою землею. Бар. О. — Земля хоч суписок, а проте родюча. Кн.

Плодовый = плодови́й, овоче́вий, овоще́вий. — Хто б шляхтичу сад овощовий по грис. С. Л.

Плодоизгна́ніе = ви́плив. — З баби і з матері вона тим жила, що випливи робила: дасть дання на виплив і виплила дитина мертва. Кн.

Плодоно́сный = д. **Плодови́тый.** (Про землю і дерева).

Плодоперемѣ́нный = плодозмі́нний.

Плодоро́діе = урожа́йність (С. Ш. Жел.), родю́чість (С. Жел.) і д. **Плодови́тость.**

Плодоро́дный = урожа́йний і т. д. д. **Плодови́тый** (про землю).

Плодъ = плід, о́воч, о́вощ, ча́род, зоставлений на насіння — насі́нник, садовий — садовина́ (С. З.), городній — горо́дина, огоро́дина, зірваний — рвани́ця, рвани́чка; добу́ток. — Чий корінь, того й плід. н. пр. Ман. — Який дід, такий його й плід. н. пр. — Принесіть же овощ достойний покаяння. К. Св. П. — Усяке бо дерево, що не родить доброго овощу, рубають і кидають у огонь. К. Св. П. — Добутком такої переміни стала одірваність інтелігенциї од народу. Кн.

Плои́ть = фалдува́ти. С. Ш.

Пломби́рова́ть = пломбува́ти.

Пло́скій = рі́вний, пло́ский (С. Жел.), пла́ский (С. З.), плеска́тий, плескува́тий (С. Л.). — Хто служить з ласки, того мішок плаский. н. пр.

Плоскова́тый = плеска́тий, плескува́тий.

Плоскогу́бцы = обце́ньки. С. З.

Плоского́рье = узгі́ръя.

Пло́скость = 1. пло́ща (С. Л.), площи́на (С. Л. Піс.), площовина́, плащи́на (С. З.). — Україна розлягаеть ся скрізь плащиною. Куліш. С. З.

2. д. **По́плость.**

Плости́ть = плющи́ти, розплю́щувати.

Плотва́, риба Cyprinus idus = плі́тка (С. З. Л.), плі́точка, особливої породи — красно́пірка — Коли не з удкою, так з вершою ловив сперва овсяночку, а там давав ся знать ся й пліточкам. Бодянський. С. З.

Плоти́на, плоти́нка = гре́бля, гре́белька, зага́та, га́тка. С. З Л. — В кінці греблі шумлять верби, що я насадила. н. п. — Як бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку. п. к.

Плоти́ть, сплоти́ть = зъєдиня́ти, злуча́ти, зъєдини́ти, злучи́ти; збива́ти, пригання́ти.

Плоти́ца, плоти́чка = д. **Плотва́.**

Пло́тникъ = те́сля, те́сляр (С. З. Л. Ш.), тесля́к, те́сник (С. З.), здр. — те́слик (С. Ш.). тесе́льчик (С. Ш.), соки́рник, що обробляє балки — баля́р. — І в договорі положили, щоб теслі і другі майстрі лагинські помогли Троянам достроїть новий городок.

Кот. — Тесляр на наймичку свою, иначе на свою дитину, теслю було і струг покине, та й дивить ся. К. Ш. — Ой як ми будем до одної ходити, наймемо собі тесника домовину зробити. н п. — Ой ішло два тесельчики; сїкуть-рубають самбір-деревце. н. п. Гал.

Плóтничать = теслювáти, майструвáти, теслярувáти (С. Ш.).

Плóтничій, плóтническій = тéсельський (С. Ш.), теслярський. — Тесельський цех. С. Ш.

Плóтничество = теслярство, теслерство. С. Ш.

Плóтничный = тéсельський. С. Ш.

Плóтность = щільність, дебéлість.

Плóтный, но = щільний, но (С. Л. Жел.). суцільний, не (С. Л.), дебéлий, ло, про чоловіка — опáсистий (С. З. Л.), гладкúй (С. Л.), тїлúстий. — О полуднї гребли сїно і в валочки клали щільно. н. п. — Гляньте в середину — яка дебела кленина. Кп. — Щільно причинені двері. Лев. В.

Плотнѣ́ть = міцнїти, міцнїшати, про чоловіка — глáдшати.

Плотовóй = плитовúй.

Плотоугóдіе = пóхіть. С. Пар.

Плотоугóдливый = похітлúвий.

Плотоя́децъ = мясоїд, мясожéрець. С. Жел.

Плотоя́дный = мясожéрний. С. Жел.

Плóтскій = тїлéсний. С. Ш.

Плоть = 1. плит, пліт, мн. плотú, невеликий з 3—5 дубків — тóрок Мап.
2. для прання — клáдка.

Плоть = 1. тїло. — Терпи тїло, маєш, чого хтїло. н. пр. — **Кра́йняя плоть** = залýпа. С. Жел.
2. плоть, бруд (Херс).

Плóхо = погáно (С. Л.), абú-як, зле, кéпсько, негáрно, не дóбре, не гарáзд, не до ладý, не до дїла. С. Л. — Погано баба танцює, та ще й довго. н. пр.

Плохова́тый, то = поганéнький, ко, абúякий, абú-як, благéнький (С. Аф. Ш.), лихéнький, невірненький. — Благенька свита. — Перше було ходить у невірненькій свиточцї, а тепер на йому жупан. К. З. о Ю Р.

Плохóвецъ, рос. Daphne mezereum L. = д. під сл. **Вóлчій.**

Плоховѣ́coватый = простéнький, простáцький; д. **Плохова́тый.**

Плохóй = погáний, кéпський (С. З.), благúй (С. Аф. Ш.), мúршавий, мізéрний, абú-якúй, якúй-нéбудь, незнáть якúй (С. Л.), невíрний. — Кепський господарь, як десять робіт зачинає, жадної не кінчає. н. п. — Благий уже у мене човен. — Блага уже у мене хати. С. Аф. — То в которого не було драної невірної кожушини. н. д. —
Плóхо дѣ́ло = кéпська спрáва; не перéливки. — Грицько зобачив, що кепська справа. н. п. С. З. — Я вже бачу, що не переливки, та павтїкача.

Плохóнекъ, плохóнько = д. **Плохова́тый.**

Плоша́ть = 1. гíршати, поганїти, поганїшати.
2. неглядїти, недбáти, хúбити. — **Не плоша́й** = бережúсь. — **На Бóга надѣ́йся (уповáй), а самъ не плоша́й** = на Бóга покладáй ся, а сам робúти не нурáй ся. н. пр. (Д. ще під сл. **Богъ**).

Плóше = гíрше, поганїше. — Йому гірше стало. — Хоч гірше, аби иньше. н. пр.

Плóшечный = каганцéвий.

Плошинá = простóта, простáк, плохýта.

Плóшка = каганéць, каганóк. С. З. Л. - Живе, як каганець без лою. н. пр.

Площа́дка = 1. д. **Плóщадь** здр.
2. пóміст.

Площаднóй = 1. майдáнний, пляцовúй.
2. базáрьний, неподóбний. — Лаєть ся неподобними словами. Кр.

Плóщадь = майдáн (С. З. Л.), здр. майдáнчик (С. Л.), плац, пляц, площа. — **Торгóвая плóщадь** = мíсто (С. З.), торгóвиця (С. Ш.), торг, здр. торжóк (С. Ш.), де важниця — важня́. — До сходу сонця рано-рано у Вифлеємі на майданї зійшов ся люд. К. Ш. — Ой як вийдемо на майдан, та вдаримо в барабан. н. п. — Рано збудять, оглядїтись не дадуть, перекличуть, до майдану поведуть, стануть вчить.. В. Щ. — Стояли в шиках посреді майдану сїчового Л. В. — Ватага перейшла на соборний майдан. Пр. — Не велику й не багату чоловік построїв хату, — та й поставив у селї коло міста на шпилї. В. Щ. — Куди ідеш? на торговицю. С Ш. — Не хоче коза на торг, так ведуть. н. пр. — Бути козї на торзї н. пр. — Пішов котик на торжок, купив в N. пиріжок. н. п.

Площúть = д. **Плостúть.**

Площúца = мандавóшка.

Плуговóй = плуговúй.

Плугодéржка, рос. Ononis spinosa L. = вóвча, бичáча травá, вовчýг, яглúця, ягúль. С. Ан.

Плугъ = плуг, плужóк, що робить велику борозну — борознúстий. — Плуг складаеть ся з двох частин: 1. плуг, 2. колíшня́, колíсня́ або телíга, телїжка. *Частúни*

плу́га: 1. градíль (основа або ричаг плуга), в йому ко́чит, ко́чик (Полт.), кучу́к (Херс.) — се кілок, за котрий чіпляеть тяж, гужа́ (Полт.) — ремінь або ланцюг, що звязуе плуг з колішнею, і па́склин — клин в градíлї, що держить чересло. 2. чересло́, що ріже землю, а в йому заборозе́ники — кілочки, що регулїрують чересло. 3. стовба́ — зъединяе граділь з лемішем. 4. жа́бка, щоб піднімать або опускать граділь. 5. полúця, полúчка, що одвертае скиби землї. 6. лемíш — підрізуе скибу, кінець його — перó. 7. чепíга — дві ручки плугові, щоб повертати плуг — робо́ча, де треба одрізувати скибу, і я́лова або гуля́ча, що йде по борознї. 8. хвостовики́, їх два, кожний нарізно зоветь ся за́хвісток, вони звязують чепігу з лемішем, щоб брать глибшу або мільшу борозну. — Нема над те реиесло, як леміш та чересло. н. пр. — На весілля берись, а за чепігу держись. н. пр. — Гей, гей воли! Чого ж ви стали? Чи поле дуже заросло? Чи леміша иржа поїла? Чи затупилось чересло. Руд. — *Части́ни колі́шнї:* 1. вісь, кінці її — рукави́, середина — плече́, на нїй залїзнї штабви зверху — сто́си, знизу — підíсок, на кінці рукавів — за́гвіздок або заколе́сник — кілочок. 2. ко́лесо одно ціле, а друге без обода — бара́не́ць, в йому сту́пиця або коло́дка або ма́точина, з шпицями і залїзним обручем навкруги ступиці — ри́хвою. 3. сокирня́ або тупірня́ — регулятор для постанови плуга на ширшу або вузчу скибу, в нїй кладеть ся соки́ра. 4. ключ, до котрого чіпляють війце, а в йому крючо́к (Херс.) або шлю́га або начо́ка (Полт.), що за його чіпляють війце. 5. війце́ — дишель: коли припрягають друге війце, то між ними приробляють скра́клї. — Всї назви, належачі до плуга, записані Ф. Красиньським в с. Керелївцї в Звенигородщинї і провірені від людей з Полтавщини (село Срібне) і Херсонщини (с. Перемори); які були одміни в останнїх — те визначено — Полт. Херс.

Плу́жка = ру́чка (скрипки).

Плужни́къ = лемíш (д. під сл. **Плугъ**).

Плута́ть, ся = плу́тати, ся, блука́ти, блуди́ти, пле́нтати ся.

Плути́шка = шалага́н, шалапу́т.

Плу́тни, частіше мн. **плу́тни** = шахра́йство (С. З.), шалапу́тня (С. З.), шалапу́тнява (С. З. Л.), крутїйство, крута́рство, **ви́**крутнї, моше́нство.

Плутова́тый = шахраюва́тий.

Плутова́ть = шахрува́ти (С. Л.), шахраюва́ти, махля́рити, махлюва́ти.

Плутовско́й = шахра́йський.

Плутовство́ = д. **Плу́тня.**

Плуть = шахра́й (С. З.), шалапу́п, плутя́га (С. З.); крутїй.

Плыть = плисти́, пли́нути, на спинї — голів че́рева. — **П. внизъ по рѣкѣ** = на низ плисти́, за водо́ю. — Пливе човен води повен. н. п. — По небу блакітному хмарочка пливе, питай її, брате, куди вона пливе? І. Г. — Сльоза за сльозою пливе. Кн.

Плѣни́тель, ница = чарівни́к, ця, ласк. чарівни́ченька. — Ой ти дївчина-чарівниченька причарувала мое серденько. н. п.

Плѣни́тельность = прина́дність. — Усьміх розлив ся по його очах, додаючи їм ще більше принадности. Фр.

Плѣни́тельный, но = прина́дний, но, знадли́вий, во, звабли́вий, во, чарівни́й, зала́сний. — Нїколи ще зоря любови не сяла для нього так чудово, так принадно. Фр. — І дивить ся всюди усе так зваблиBo, що тільки б здаеть ся радів. Чайч. — Козак та воля — заласна доля. н. пр.

Плѣни́ть = д. **Плѣня́ть.**

Плѣнникъ, ца = полоне́ник (С. Л. Жел.), полоня́нець, полоняни́н (С. Жел.), полоня́нка, бра́нець (С. Ш.), бра́нка (С. Л. Ш.), невільник, ця, вязень. — Нїхто не може челяднику anї полоненику своему нїчого записати, вольним його не вчинивши. Ст. Л. — Гей темницю одмикайте, з неї бранців випускайте. Коп. — Межи ними дївка бранка сидить собі на конику. н. д. — Гей ти, дївко-бранка, Маруся попівна Богуславка, чому ти можеш знати, що у нашій землї за день тепера? н. д.

Плѣнническій = нево́льницький.

Плѣ́нный = плінний, поло́нний (С. Жел.); д. **Плѣнникъ.** — **Плѣнные** = полоня́не, бра́нцї, нево́льники, ясúр (С. З.). — Хан у Крим повернув, набравши ясиру. Л. Сам. — Аби здобичами і ясирами не отягчати ся. Л. В. — У сьвяту недїлю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволї заплакали. н. д

Плѣнъ = плїн (С. Жел.), поло́н (С. Жел.), нево́ля, бран. — Визволь, Господи! всїх бідних невольників з тяжкої неволї турецької. — Стару неньку зарубали, а миленьку в полон взяли. н. д. — Чи у бран забрали? н. д.

Плѣня́ть, плѣни́ть = 1. полони́ти, запо-

лони́ти (С. Л.), в нево́лю, у бра́н забра́ти, взя́ти. — Мале дївча полонили, тільки хлопци не вловили. І. Г. — Отця, неньку погубили, мене малу полонили. І. Г.

2. чарува́ти (С. Л,), на́дити, ва́бити, учарува́ти (С. Ш.),. причарува́ти (С. З.), прина́дити, прива́бити (С. Л.). — Причарувала мою ти душу, тепер без тебе плакати мушу. н. п. — Ти принадив мою душу, пригорнув її до себе. К. П.

Плѣсень = цьвіль (С. З.), на кружках у діжках — плїснявка. Лев. — Уся стїна цьвіллю взялась. Кп.

Плѣсневѣлый = цьвілий.

Плѣсневѣть = цьвісти́ (С. Л.), зацьвіта́ти (С. З.), цьві́ллю, мо́хом бра́тись, оброста́ти.

Плѣсна = плїснявка (на язику).

Плѣснь = д. **Плѣсень.**

Плѣша́къ, плѣши́вецъ = плїши́вець (С. Жел.), голомо́зько, голомши́вець, шолудивець, лиса́к.

Плѣши́вый = плїши́вий (С. Жел.), голомо́зий (С. Аф. Жел. З. Л.), голомши́вий, шолуди́вий, ли́сий, про вівцю — штимува́та. — **Плѣши́вая голова́** = ги́ря (Ос.). — Багато, як у голомозого чуприни. н. пр. — Насьміяв ся шолудивий голомозому. н. пр. — Шолудиве порося і у Петрівку змерзне. н. пр. — Забажала гиря кісничків. н. пр.

Плѣши́вѣть = ли́сїти, шолуди́віти. — Вже над чолом лисїє, а він за дївчатами гайсає. Кп.

Плѣшина, плѣшь = ли́сина, плїш (С. Жел.), голомо́зина (С. Жел.), шо́лудї. — Аби голова, а шолудї будуть. н. пр.

Плюга́вецъ = плюга́вець, ми́ршавець, пога́нець.

Плюга́вый = плюга́вий, ми́ршавий, пога́ний.

Плюну́ть = д. **Плева́ть.**

Плюсна́ = д. **Плесна́.**

Плю́сникъ, рос. Sticta pulmonacea Ach. = дубо́ва ла́па. С. Ан.

Плющи́ть = д. **Плости́ть.**

Плющъ, рос. Hedera Helix L. = плющ, прочита́н (Под.), пові́йка. С. Ан.

Плясáть = танцюва́ти, таньцюва́ти (С. Ш.), танчи́ти (С. Ш.), гопака — гопцюва́ти. — Аби таньцювати, а робити і лихо навчить. н. пр. — Ріжуть скрипки і бандури! Дївчата гопцюють. Гул. Ар.

Пля́ска = та́не́ць, та́нцї, та́ньцї. С. Ш. — Які грачі, такі й таньцї — позбивали собі пальцї. н. пр.

Плясу́нъ, плясу́нья = танцюри́стий, таньцюри́стий, таньцюри́ста, таньцюри́стка, тане́чниця, таньцю́ра (сп. р.). — С. Ш. Л. — Ледачій танечницї і хвартух на завадї. н. пр.

Плясово́й = тане́шний, до та́нцю. — Заграйте якої небудь до танцю.

Пневмати́ческій = пневмати́чний. — **П. маши́на** = духова́ маши́на.

Пни́стый = пенякува́тий.

По = по, до, з, за (на питання: по чому? по що, по кого? по кім, по чім?). — По синьому морю. — Робити по закону. — До смерти тебе не забуду. — Вода дойшла до мосту. С. Л. — Пішов би я в лїс по дрова — в мене жінка чорноброва. н. п. — Дївчинонька по гриби ходила. н. п. — Пішла на базарь по нитки. — Пішов по лїкаря. — Плаче за братом. — Не суди мене з очей, суди з плечей. н. пр. — **Идти́ по́ полю, по́ лѣсу** = йти́ полем, лїсом, га́єм. — Чорнобрива дївчинонька ходя гаєм плаче. н. п. — **Сдѣлалъ по его́ совѣту** = зроби́в за його́ пора́дою, як він ра́див. — **По дѣлу** = за дїлом. — Тату! ось до вас чоловік прийшов за дїлом. Кр. — **По оши́бкѣ** = через поми́лку, помили́вшись (Чайч.). — **По э́тому дѣлу** = в сїй спра́ві. — **Нѣмецъ по происхожде́нію** = Нїмець з ро́ду, ро́дом. — **По о́бщему согла́сію** = за спільною зго́дою. — **По ми́лости ба́рской** = з ла́ски па́нської. — **По не́нависти ко мнѣ** = з нена́висти до ме́не. — **По моему́ мнѣнію** = на мою́ ду́мку. — **По несогла́сію** = через незго́ду. — Через незгоду всї пропали, самі себе звоювали. п. Мазепина. — **Родня́ по женѣ** = ро́дич через жінку, по жінцї. — **Скуча́ть по женѣ** = за жінкою ну́дитись. — **Вздыха́ть по не́й** = зітха́ти за не́ю. — Кого кохає, за тим і зітхає. н. пр. — **Вы́стрѣлить по ко́мъ** = стре́лити на ко́го.

Поалѣть = почервонї́ти, зчервонї́ти.

Поа́хать = поо́хкати.

Поба́бничать = побабува́ти, поба́бити. — Побабувала років скільки, та й кинула.

Побагровѣть = почервонї́ти, зчервонї́ти.

Поба́иваться = боя́ти ся (трохи) — Вона таки боїть ся трохи свого чоловіка.

Побалабо́нить = побазі́кати; подзвони́ти, потеле́нькати.

Побалагу́рить = побала́кати, побазі́кати.

Побаламу́тить = побаламу́тити, покаламу́тити.

Поба́ливать = болі́ти (часом, трохи), нед́угувати. — Голова часом болить.

Побаловáть = 1. побáчувати ся, попустувáти, погрáти ся. — Побалував ся трохи, пора й за книжки.
2. побáлувати, попéстити, помáзати (кого .

Побáлтывать = 1. сколóчувати, колотúти (по троху або часами).
2. балáкати, белькотáти. — Дитина починає вже белькотати.

Побáнить = побáнити, помúти.

Побарабóшить = покуйóвдити, покудóвчити і т. д. д. **Барабóшить.**

Побарáхтаться = поповтýзити ся, побóрсати ся; поборікáти ся.

Побáриться = запанíти, попанíти. — Сидить мила — запаніла, чорт ма дров ні поліна. н. п.

Побáрски = по пáнському, як пан.

Побáрствовать = попанувáти.

Побарышничать = побаришувáти, погандлювáти.

Побасéнка = побрéхéнька. С. Л. Кв.

Побаю́кать = полюляти, полюлюкати, поколихáти, поколисáти.

Побáять = побалáкати.

Побездѣльничать = побайдикувáти, поледарювáти, прогуляти (де-яку годину).

Побезпокóить, ся = потурбувáти, ся (С. Л.), поклопотáти, ся.

Побергáть, ся = берегтú, стерегтú, ся.

Поберéжникъ = береговúй вíтер.

Поберéжный = береговúй, прибережнúй. — **П. жúтель** = бережáнин. — Усі бережане змагають ся протя його волі. Кн

Поберéжье = бéрег, приберéжжя.

Поберéчь, ся = поберегтú, ся, постерегтú, ся, поглядíти, пошанувáти, попильнувáти (С. З.). — Пошануй худобу раз, вона тебе десять раз пошанує. н. пр.

обесѣдовать = побалáкати (С. З.), порозмовляти.

Побивáть, побúть = побивáти, побúти, попобúти, хворостиною — хльóсту дáти, почухрáти, палицею — поломáчити, посуду — потовктú, хліб, траву — потолóчити, трохи — поколóшкати. — Попобив його добре та й пустив. Чайч. — Потовк горшки й миски. — Гряд поколошкав трохи хліб. Чайч. — Ще й мінї він ребра поломачив. Гр. Чайч.

Побирáть = забірáти, забрáти, взяти. — **Чортъ тебя поберú** = нехáй тебé чортú вíзьмуть.

Побирáться = старцювáти, просúти мúлостиню, попід вíконню ходúти.

Побирóха = прошáк і д. **Нúщій.**

Побúть = д. **Побивáть.**

Поблáговѣстить = подзвонúти.

Поблагодарúть = подякувати. — Встаньте, бонре, встаньте, шапочки поздіймайте і подякуйте. в. п. — Подякував за хліб, за сіль і за науку добрим людям. К. Ш. — Хліборобб уклонив ся бабі, подякував тай поїхав. н. к. Гр. Чайч.

Поблагопріятствовать = погодúти, пощастúти, поспріяти. — І розміг ся чумаченько, доля погодила: дванадцять пар волів має та ще й грошей силу. Мова. — Погодив міні Бог і па сей рік: почав я розживатись. О. Ст. — Спасибі попа! поспріяв міні придбати обложок. Кн.

Поблажáть = потурáти. С. З. Л. — Не потурай дитині. С. З. — Не потурай журбі: вона тебе під серце, а ти їй під ніс перцю. н. пр. — Я своїм парахвіянам не потураю, мужикові ні по що у зуби глядіти. Лев. — А козак добре дбає, на жінку не потурає, жінці віри не діймає. п. д. — Коли у тебе гроші є, що не скажи, всяк потурає, брехню за правду всяк приймає. Ал. — То ти, дочко, не потурай свекрусі, не мовчи їй. Лев.

Поблажéнствовать = пораювáти.

Поблáживать, поблажúть = дурíти, пустувáти (часом).

Поблáжка = потурáння, пóпуск (С. З.).

Поблевáть = поблювáти.

Поблёклый = зівъялий, зблякли̂й (на пр. квітки), полиня̂лий (на пр. тканина), змарнілий (чоловік).

Поблéкнуть = збля̂кнути (С. З. Л.), зівъя̂нути, побля̂кнути. полиняти, попúдіти, змарніти, помарніти. — Сиві воли поздихають, так саме й корови, біле личенько не зблякне, ані чорні брови. н. п. — Полиняли брови, помарніло личко, обсипала дітвора, як перепеличку. н. п. — Всі мої квіти лугові пониділи, що твоїх козаків у себе не виділи. н. п.

Поблестѣть = поблищáти, поблúскати.

Поблеять = побéкати, помéкати і т. д. д. **Блеять.**

Поблистáть = д. **Поблестѣть.**

Поблудúть = 1. поблукáти, поблудúти, потиняти ся. — Поблукавши мій Петрусь, та й до дому знов вернувсь. Кот.
2. побахуровáти, поволочúти ся.

Поблуждáть = д. **Поблудúть 1.**

Поблѣднѣлый = зблідлий, побілілий, пополотнілий. — Сидить Гали в головах у брата, дрібні сльози ронить на чоло пополотніле брата. Ст. С.

Поблѣднѣть = збліднути (С. Л.), збліднїти, поблїднути, побілїти (С. Л.), як полотно — пополотнїти (С. Л.). — Поблїдла на виду. К. Ч. Р. — *Побілїв, як крейда, як* стїна. н. пр. — Вона вся пополотнїла з ляку.

Побогатырски = по лицарському.

Побогатѣть = забагатїти, побагатшати, розбагатїти, розжити ся, про кількох — порозживати ся.

Пободать = поколоти, побуцати, побуцькати.

Пободриться = побадьорити ся, побасувати. — Кобила не така, як Свиридова або Стецькова, що гонів з десять як побасували, то й ноги повідкидали. К. Х.

Побожиться = забожити ся, покляcти ся, заприсягти. — Готов забожить ся. Кн.

Побой = побій. С. Жел. — Ти заплатиш мінї за побій. Сп.

Побоище = д. **Битва.**

Поболтать = 1. побовтати, поколотити, сколотити.
2. побалакати, побазїкати. С. Л.
3. поколихати, похитати, помахати, подриґати.

Поболѣть = поболїти, послабувати, похворїти, похорувати. — Поболить та й перестане. — Бодай же вам, чумаченьки, воли похворїли, як ви мої чаєнята з кашою поїли. н п.

Поборать, побороть = 1. поборювати, побороти, збороти. — Не той козак, що поборов, а той, що виврнув ся. н. пр.
2. перемагати, змагати, верх, гору брати, перемогти, змогти, подужати (С. Л.), здолїти, верх, гору взяти. (Д. **Одолѣвать**).
3. заступати ся, обороняти, рятувати, заступити ся, оборонити, порятувати.

Побормотать = 1. побуркотати, потуркотати.
2. побурмотати, помурмотати, помимрити, похарамаркати.

Поборникъ, ца = заступник, ця, оборонець, оборонця (С. З.).

Поборонить, побороновать = заволочити, заскородити (д. **Боронить** 2).

Поборо́ть = д. **Поборать.**

Поборъ, частїше мн. **поборы** = здирство.

Побочный = 1. побічний, боковий, сторонній.
2. д. **Незаконнорожденный.**

Побоярски = д. **Побарски.**

Побояться = побояти ся; постерегти ся.

Пображивать = 1. плентати ся і т. д. д. **Брести.**
2. д. **Бродить 3.** (починати).

Пображничать = погуляти.

Побранивать, побранить, ся = лаяти, ся, злаяти, покартати, полаяти, ся. — Полаялись та побились молодицї. Лев. — Покартай словами його, а не бий. Номис.

Побранка = лайка, сварка.

Побрасывать = кидати, розкидати.

Побратанецъ, побратимъ = побратим, названий брат.

Побратски = побратерськи, братецьки, за брат. — Вони братецьки мов жили. Гр. — Їли разом, за брат жили. н. о. Кіев. Ст.

Побрезгать = погребати, погребувати, погидувати; погордувати. — Та ще й не погидували нашими злиднями, а привітали мов рідню. Лев. В.

Побренчать = побрязчати, побринькати і т. д. д. **Брезжать.**

Побрести, побресть = побрести, потягти, повіяти ся, почвалати, поплентати ся (Ос.), потелпати ся, пошкандибати. — Побрів народ, як очманїлий, побрів од шинку до шинка. В. Ш. — Взявши торбу, потяг у Вільшану. К. Ш. — А він набрав дров, та й потяг собі помалу. Чайч. — Воно й повіяло ся з нашого села. Кн. — Ціпок у руки взяв і почвалав. Гр. — Потелпавсь по воду. Кр.

Побрить, ся = поголити, ся, виголити, ся, оголити, ся. — Брати на панщину ходили, поки лоби їм поголили. К. Ш Він чистенько оголив ся і в жупана нарядив ся. н. п.

Побродить = поблукати, повештати ся і т. д. д. **Бродить.**

Побросать = покидати. С. Л.

Побрызгать = побризкати, побризькати, поприскати, попорськати (К. Ч. Р.).

Побрюзжать = побурчати, помурчати, побурмотати, побуркотїти.

Побрякать = побрязкати, побрязчати, забрязчати.

Побрякушка = брязкало, брязкальце і д. **Бренчалка.**

Побряцать = побрязчати і д. **Брезжать.**

Побудительный = спонукаючий.

Побуждать, побудить = будити, спонукати. — Оповідач мовчить за причини, не виявляє пружин, які спонукали до походів Русів. Бар. О.

Побужденіе = *побудка, повод, спонукання.* — На ради з такими побудками то сюди то туди хвіяли ся. Л. В. — Зробив так

за поводом власпої волї моєї. Л. В. — Не дбали про задоволеннє егоїстичних спонукапь самолюбства. Пр.

Побу́йствовать = побушува́ти, побуя́ти, пошарабу́рити, повойдува́ти.

Побунтова́ть = побунтува́ти, ся.

Побура́вить = посве́рдлити, повертїти.

Побурла́чить = побурлакува́ти, пробурлакува́ти.

Побурли́ть = побушува́ти, побурха́ти, поклекотїти.

Побурча́ть = побурча́ти, побуркота́ти, побуркотїти, побурхотїти.

Побуча́ть = погудїти, погусти́ і т. д. д. **Бунча́ть.**

Побушева́ть = д. **Побу́йствовать.**

Побу́чить = позоли́ти, полу́жити. — Позолили мої дївчата плаття. К. З. о. Ю. Р.

Побуя́нить = д. **Побу́йствовать.**

Побыва́ть = побува́ти; одві́дати, наві́дати.

Побы́ть = побу́ти, пробу́ти.

Побычи́ться = 1. похму́рити ся.

2. спина́ти ся, опина́ти ся, пруча́ти ся (де-кільки часу).

Побѣ́гать = побі́гати.

Побѣгу́шки, у виразї: **„на побѣгу́шкахъ"** = у побіге́ньках, за понїхача бу́ти. — Цїлий день у побігеньках. Лев.

Побѣ́гъ = 1. утїчка, уте́ча, тїка́ння, утїк, утїка́нка, 'втек. С. Ш. — Для утїчки з тюрми. Б. П. — Утїкапка не славна, але пожитечна. н. пр.

2. паси́нок, пасинки́ (відсїля гл. пасинкува́ти), на́рост, па́го́нець і т. д. д. **О'тпрыскъ.**

Побѣ́да = 1. побі́да, ст. звитя́жство (С. Ж.). — Зичим хвалебного над неприятелем звитяжства. Кіев. Ст.

2. перемо́га.

Побѣди́тель, ница = побі́дник, ця, стор. — звитя́жця (С. Ж.). — Еул, Енеїв як наслїдник, похвальну рацию сказав і свій палаш, що звав ся побідник, до боку Низа привъязав. Кот. — Придбав собі славу побідника. Пр. — Кияне вийшли назустріч побідникові. Бар. О. — Поляки обходили ся, як побідники з завойованими. Бар. О.

Побѣди́ть = д. **Побѣжда́ть.**

Побѣ́дный, побѣдоно́сный = побі́дний.

Побѣжа́ть = побі́гти, швидко — дремену́ти, чкурну́ти, махну́ти, дмухну́ти, шасну́ти, шатну́ти, тупаючи — затупотїти, про дітей — покопотїти (К. Д.). — Втік — не втік, а побігти можна. н. пр. — Дременув, аж литками креше. н. пр. — І красти бублики шатнули школярі. Гр.

Побѣжда́ть, побѣди́ть = побіжда́ти, побива́ти, ст. звитяжа́ти (С. Ж.), побіди́ти, поби́ти, звитя́жити, повоюва́ти, звоюва́ти; перемага́ти, змага́ти, перемогти́ і т. д. д. **Оси́ливать.** — Пан Хмельницький добре вчипив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив. н. д. — Сагайдак і шаблю, которими неприятеля звитяжав. Кіев. Ст. — Радять ся, як їм того змія (що напав на їх) повоювати. н. к. — Мазепа бояв ся Палія, щоб він його пе звоював. н. о. К. З. о Ю. Р. — Та ми ж його (Турка) та не звоюєм, тільки роздратуєм. н. п.

Побѣ́жка = біг, хода́. — У цього коня добра хода.

Побѣ́жникъ = довги́йремі́нь замі́сць ди́шля в санка́х (в Сібіру, де їздять собаками).

Побѣ́ливать = біли́ти, побіля́ти.

Побѣли́ть = побіли́ти, ви́білити, про кілько — повибі́люва́ти.

Побѣси́ть = подратува́ти, посе́рдити.

Побѣси́ться = покази́ти ся; полютова́ти; помордува́ти ся, подурі́ти. (Д. **Бѣситься**).

Побѣснова́ться = полютова́ти.

Пова́диться = д. **Пова́живаться.**

Пова́дка = 1. зви́чка; уна́да (С. Ш.).

2. потура́ння, по́нуск (д. **Побла́жка**).

Пова́дливый, во, пова́дный, но = зви́чний, но, зви́клий, ло; уна́дний, но, упа́дливий, во. С. Ш.

Пова́дчикъ = приві́дця.

Пова́живать = води́ти або вози́ти (часом).

Пова́живаться, пова́диться = звика́ти, зви́кнути; уна́жувати ся, уна́дити ся (С. Л. Ш.), пона́дити ся (С. Л.), зна́дити ся (С. Л.), зана́дити ся, роспона́дити ся. — Звик по недїлях байдики бити, так і в понедїлок не візьмеь ся за роботу. Кн. — Унадив ся, як свиня у моркву. н. пр. — Посіяла мак пад водою, та внадив ся дяк з бородою. в. п. Под. — Унадилась свиноґа до чужого болота. н. пр. — Як вовк до кошари унадив ся. н. пр. — Лисичка внадилась до тиєї яблуньки. н. к. — Оце поминаю, що вона понадилась проти череди і під вербу виходити. Кн. — В той садок до яблук занадив ся сокіл. н. к. — Роспонадив ся вовк, ще йде. н. к. Ман.

Пова́жничать = попиша́ти ся, повелича́ти ся, побундю́чити ся.

Пова́ксить = поваксува́ти. — Поваксував чоботи.

Повали́ть, ся = 1. повали́ти, звали́ти, ся, покоти́ти ся. — Вітер дуба звалив. — І покотились яничари. К. Ш.

2. суну́ти, посу́нути, пошеле́вкати. —

Коли це люди як сунуть з хати. н. к. — Так і пошелевкали всі в хату. Полт. Чайч.

Поваалка, у виразі: **„въ повалку“** = покотом. С. З. — Покотом полягали. С. З. — Зійшло сонце, — ляшки-панки покотом лежали. К. Ш.

Повалъ = 1. д. **Моръ, Падёжъ.**

2. у виразі: **„на повалъ“** = лоском, покотом. С. З. — **Убилъ на повалъ** = на смерть забив.

Повальный = поголовний. — **Повальная болѣзнь** = пошесть, повітря і д **Моръ.** — Була пошесть, то всїх нас перекачало. Кр.

Повараксать = побазграти, поляпати.

Поварганить = побринькати, пограти на дримбі.

Поваренный = кухенний.

Поварёнокъ = кухарча (Ос.), кухтик. С. Л. — Тарас мусів зробитись кухарчам. Кн. — Повернув ся Шевченко до пекарні на кухарча. Кн.

Поваривать = варити (по малу).

Поварить = поварити.

Повариха = 1. куховарка, кухарка (Пр. д. під сл. **Кухарка**), поварька (д. під сл. **Поварня**).

2. жінка кухарева.

Поварничать = кухарювати, куховарити.

Поварня = пекарня, кухня (С. З. Л.), поварня. — Повернув його на пекарню навчати ся куховарству. Кн. — Піймали ту рибку, понесли її на поварню, а поварька й каже.. н. к. Ман. (Пр. д. ще під сл. **Кухня**).

Поварской = кухарський.

Поварство = кухарство, куховарство. — Навчати ся куховарству. Кн.

Поваръ = кухарь, кухар (С. Л.), куховар. — Щоб кухарь з голоду умер, то б на цвинтарі не поховали. н. пр. — Гадав зробити з його куховара і повернув його до пекарні. Кн

Повахлять = побазграти, попартолити.

Поващивать = повощувати, вощити (по малу).

Поввёртывать = повкручувати.

Поведеніе = поводіння (С. Жел.), поводжене (Кн.), поведїнка, поведенция (С. З.), повелачка (Ман.). — Таке поводжене скидаєть ся на панські примхи. Кн.

Поведёрно = відрами, на відро.

Повелитель, ница = повелитель, ка.

Повеличать = повеличати, прославити.

Повелѣвать, повелѣть = 1. веліти, наказувати. загадувати, звеліти, наказати, загадати.

2. панувати, верховодити (С. Л.).

Повелѣніе = велїння, наказ (С. Л.), загад (С. Л.).

Повергать, повергнуть, ся = кидати, ся, скидати, ся, падати, валити, ся (С. Л.), кинути, ся, скинути, упасти, звалити, ся, повалити, ся, підгорнути (Ос.).

Повернуть, ся = повернути, завернути, ся.

Повёрстный = верстовий.

Повёрстывать, поверстать, ся = рівняти, порівняти, зрівняти, ся.

Повертень, рос Tropaeolum L. = красоля, красулька. С. Ан.

Повёртывать, повернуть, ся = вертїти, повертати, повернути, обернути, ся.

Повертѣть, ся = повертїти, покрутити, ся.

Поверхностно = зверху, позверховне (Л. В.).

Поверхностный = 1. верхнїй, поверховий, 2. неглибокий, безосновний.

Поверхность = верх, поверх (С. Л.), поверхня. — Доторкнувшись до сдвабного верху. Кн. — Озираючи поверхню царства. Пр.

Поверхъ = зверху, на версї (С. Л.), по версї (С. Л.).

Повеселить, ся = повеселити, звеселити, ся.

Повеселѣть = повеселїти, повеселїшати (С. Л.). — І у вас трохи повеселїшало.

Повести, повесть = повести, силоміць — попровадити, потягти.

Повечеріе = вечірня.

Повечерѣть = повечеріти, звечеріти. — Звечеріло, ніч заходить, місяць з хмари не виходить. В. Щ. — Ой уже вечір, та й повечеріло. н. п.

Повздорить = посердитися, посварити ся.

Повивальный = повивочний, бабницький. **П. бабка** = д. **Акушерка.**

Повивать, повить = 1. повивати, сповивати, сповити (д. **Пеленать**).

2. бабувати, бабити. С. Ш.

Повивное = повивочне.

Повивальщица = повитуха, сповитуха.

Повидать, ся = побачити, ся, зобачити, ся. — Як побачиш, що хто йде, то пигай. н. о. Грін. Чайч. — Бог дасть ще побачимось.

Повидимому = здаєть ся, мабуть, либовь, видно, на око. — На око наче що и добре воно, а яка в його душа — не вгадати. Кн.

Повилика, повилица, рос. Cuscuta Tourn. = повітиця, привітиця (С. Ан.), Convolvulus

arvensis L. = берізка (С. Л.), повійка (С. Ан.).

Повилять = покрутити, повертіти, повиляти.

Повиниться = признати ся.

Повинная = признання. — **Принести повинную** = признати ся.

Повинность = повинність, натуральна — од(від)буток. — Стійковий відбуток заідає нас під жнива. Кн. — Прості люди опріч того справляли відбутки иньчі: давали підводи, робочих на шляхи і т. и. Кн.

Повинный = 1. винуватий, винний, винен. — Він в сьому ділі не винний.
2. повинний, повинен. С. Л. — Що винен, віддати повинен н. пр.
3. слухняний; покірний.
4. винуватий, що признав ся в своїй вині.

Повиноваться = слухати ся (С. Л.), корити ся, покоряти ся, послухати (С. Л.).

Повиновеніе = послух (С. Л.), послухання (С. Л.), слухнянство, послухнянство (С. З.), покора. С. З.

Повинтить = поґвинтувати, пошрубувати.

Повирать = 1. побріхувати.
2. підбріхувати, прибріхувати.

Повруха (сп. р.) = брехун, брехуха, брехачка (сп. р.) і д. **Враль.**

Повисать, повиснуть = 1. повисати, повиснути, почепитись (С. Л.). — Він упав та й повис.
2. звисати, звиснути, позвисати. — Гилки так і позвисали до долу.

Повислый = звислий.

Повисѣть = повисіти.

Повитель = д. **Повилика.**

Повитуха = 1. повитуха, сповитуха і д. **Акушерка.** 2. д **Повилика.**

Повить = д. **Повивать.**

Повить = повити, поплести, покрутити, посукати. — Сів плести батіг, поплів трохи тай кипув.

Повихать, повихвуть, ся = звихати, вивихати, звихнути, вивихнути, ся.

Повихлять = 1. почвалати, почелепати.
2. д. **Повилять.**

Повладычествовать = попанувати, погосподарювати, поволодарювати.

Повладѣть = поволодіти.

Повластвовать = д. **Повладычествовать.**

Повлачить, повлечь, ся = поволокти, потягти, ся.

Поводить, повести = поводити, повести. — Повів очима. — **Поводить, повело** = корчить, скорчило (на пр. тіло), пачить, попачило, зпачило, подубило (на пр. дошку).

Поводѣться = поводити ся, знати ся (з ким). — **Съ кѣмъ поведёшься, отъ того наберёшься,** н. пр. = з яким пристаєш, таким сам стаєш. н. пр.

Поводокъ = д. **Поводъ 1.** здр.

Поводокъ = повіль, повінь і д. **Водополь.**

Поводъ = 1. повід. — Взяла коня за шовковий повід. н. п.
2. привід, повід, притока, причина. — За приводом сієї книжки. Кн. — Лишень притоки шукає, щоб помстити ся на хлопцеві. Фр. — **По какому поводу** = з якого поводу, приводу. — З якого приводу така папя на мене? Кн. — **Безъ всякаго повода** = без ніякої причини.

Поводянѣть = поводніти.

Повоевать = повоювати, звоювати. — Повоювали трохи, та й замирили. — Хоче нами козаками Турка звоювати. н. п.

Повоень = д. **Повилика.**

Повозить = повозити.

Повозиться = пововтузити ся і т. д. д. **Возиться 2.**

Повозка = віз, вівок, повозка, з будкою — буда, будка (С. Ш.), велика татарська — гарба, на двох колесах — біда, бідка (С. Ш.), потанепька — тарадайка (С. Ш.), торохтілка, чортопхайка (С. Л.). — Ми поідемо будою. С. Ш. — Поїхав бідою. С. Ш. — Торохтілка торкоче, а коник бігти не хоче. н. пр.

Повой = 1. сповивання. 2. д. **Повилика.**

Повойникъ = 1. жіночий головний убір (московок).
2. рос. Althaea officinalis L. = калачики, проскурняк, дика рожа. С. Ан.

Поволакивать = потягати. — **Поволакивать глазами** = поводити очима.

Поволока = зашморг. С. Аф. — Червонепька як маківка, а сама неначе ластівка, а очиці з зашморгом. С. Аф.

Поволочить, ся = поволочити, ся і т. д. д. **Волочить, ся.**

Поволочка = скубка, таска (С. Ш.).

Поволочь, ся = поволокти, потягти, ся.

Повольничать = посваволити.

Повольный = повільний.

Повопить = поголосити, погаласувати, полементувати, порепетувати.

Поворачивать, поворотить = повертати, обертати, навертати, повернути і т. д. — **Ну! поворачивай ся!** = ну, мерщій!

Повора́шивать, поворошú́ть = ворушú́ти, поворушú́ти.

Пово́рина = замо́к (дерев. брусок, що лучить дві дошки або два бруса).

Поворкова́ть = повуркотіти, побуркота́ти, потуркота́ти.

Поворова́ть = покра́сти.

Поворовскú́ = зло́дійськи, по зло́дійському, як зло́дій.

Поворо́вывать = кра́сти, окрада́ти (де-коли, по малу).

Поворотú́ть, ся = д. **Повора́чивать, ся.**

Поворо́тливый = 1. повороткий (С. Л.). — Повороткий човен.

2. мото́рний, меткий, шамкий (С. Л.), поворотний, поворотнúця. — Така поворотниця, як ведмідь. Кр.

Поворо́тъ = поворо́т, зворо́т, поворо́тка, вороття́. — Сонце стоїть саме на південному звороті, ходім до борщу. Кн. — Тільки доїдете до верб, так зараз і поворотка. Чайч.

Поворо́чать = поворо́чати.

Поворошú́ть = д. **Повора́шивать.**

Поворча́ть = побурча́ти, помурча́ти і т. д. д. **Ворча́ть.**

Повострú́ть = погострú́ти.

Повощú́ть = повощú́ти.

Повра́ть = побреха́ти.

Повреждá́ть, поврединть, ся = шко́дити (С. З.), псува́ти, ся (С. Ж.), пошко́дити (С. Л.), на(за)шко́дити (С. З.), попсува́ти, ся, здоровлю — зашко́дити, зава́дити. — Як можна морально зашкодити. Кн.

Поврежде́ніе = шко́да (С. Л.), здоровлю від надсади — д. **Надры́въ 2.**

Повременú́ть = д. **Погодú́ть.**

Повреме́нный, но = часовий, ча́сом. — **Повреме́нное изда́ніе** = часо́пис.

Повсего́дный, но = щоро́чний, що ро́ку, що го́ду (д. **Ежего́дный**).

Повседне́вный, но = щоде́нний, но, що дня́, по вся́к день. — Нема йому впину: по всяк день зранку до ночі п'є. Кн. (д. ще під сл. **Ежедне́вный**).

Повсемѣ́стный, но = повсю́дний, повсю́ди, всю́ди, скрізь, по всіх усю́дах. — Се повсюдна вигадка, я чув про неї і в Киіві і в Полтаві. Кп. — Нехай скрізь по всіх усюдах на землї знають.

Повсемѣ́сячный, но = що місяцьо́вий, що місяця.

Повсеча́сный, но = **Ежеча́сный.**

Повстрѣча́ться = зустріти ся, здиба́ти ся.

Повсю́ду = д. **Повсемѣ́стно.**

Повторе́ніе = повторе́ння.

Повторú́тельный, но = повто́рний, не. С. З.

Повторя́ть, повторú́ть, ся = повторя́ти, повторú́ти, ся, у дру́ге каза́ти, робити що.

Повы́бросать = повикида́ти. — Взяла і кісточки собаці повикидала н. к. Ман.

Повы́везти = повиво́зити.

Повы́вести = повиво́дити.

Повы́вестись = повиво́дитись, позво́дитись, попереводитись. — Було багато яблунь, та всі попереводились.

Повы́дергать = ви́смикати, повисмика́ти.

Повы́дѣлать = повиробля́ти.

Повы́жать = ви́давити, ви́крутити, повикру́чувати.

Повыжига́ть = повипа́лювати.

Повыка́ть, повы́кнуть = звика́ти, привика́ти, призвича́юватись, зви́(приви́)кнути, призвича́їтись.

Повыка́рмливать = повигоду́вувати. — Чи не на сало повигодовували кабанів? Лев. В

Повы́нести = повино́сити. — Повиносили геть усе з хати.

Повы́рубить = ви́рубати, повируба́ти, повиру́бувати. — Багато лісу було, та повирубували.

Повырыва́ть = повирива́ти, волосся, пірья — повискуба́ти, повиску́бувати.

Повы́сказать = ви́казати, повика́зувати.

Повы́скакать = 1. повибіга́ти, повиска́кувати.

2. ви́пасти, повипада́ти.

Повы́таскать = повиволіка́ти (Ос.), повитяга́ти.

Повы́чка = д. **Привы́чка.**

Повыша́ть, повы́сить, ся = підійма́ти, підніма́ти, підно́сити, підня́ти, піднести́, ся (д. **Возвыша́ть, ся**).

Повыше́ніе = повише́ння, підня́ття.

Повышива́ть = повишива́ти, мережками — повимере́жувати, шовком, сріблом або золотом — погапту́вати.

Повѣва́ть = повіва́ти, подиха́ти (С. Л.). Вітер віе, повіває, казаночок простигає. В. Щ. — Вітерець подихає.

Повѣнча́ть, ся = повінча́ти, звінча́ти, перевінча́ти, ся. — Ходім, серце, повінчаймось, коли вірно любиш. н. п.

Повѣ́ренный = пові́ренний, пові́рний (С. З.).

Повѣ́рить = 1. пові́рити, поня́ти, доня́ти ві́ри. — А вже козакові віри доняв. н. д

2. д. **Повѣря́ть.**

Повѣ́рка = пові́рка.

Повѣріе = повірьѧ.

Повѣря́ть, повѣ́рить = 1. довіря́ти, звіря́ти, ся (С Л.), здава́ти ся, покладáти ся на кóго, приручáти, доручáти, довірити, звіриги, ся, здáти ся, поклáсти ся на кóго, приручи́ти, доручи́ти (кому). – Він на ню все звіряв, а вона що зробила. Харьк. Чайч — Покидаєш мене, серденягко моє, кому ж приручаєш? Приручаю тебе та єдиному Богу, а сам я поіду в далеку дорогу. н. п.
2. повіря́ти, перевіря́ти, повíрити, перевíрити. — Стала громада на тому, щоб перевірити гроші. Кн.

Повѣ́са = ши́беник (С. Л.), пали́вода (С. З. Л.), пали́сьвіт (С. Л.), гультя́й (С. З), гульви́са (С. З. Л.), жиру́н. — Тимош і Юрій були паливоди своєвольниї. Л. В. — Паливода і горлоріз. Кот. — Не слухняна душа, гульвиса, за книжку не сяде, все гульвики спрасляє. Кн. — Батькові гроші марнує... зпечевья зробив ся жирупом, а був колись роботяга. Кн.

Повѣ́сить, ся = повíсити, ся, почепи́ти, ся. С. Л. — Повісив па кілочку. — **Повѣ́сить гóлову** = пону́ритись (С. Л.), зажури́тись, засумувáти. — **П. посъ** = похнюпитись. С. Л. — **Повѣ́сившійся, повѣ́шенный** = вíшальник.

Повѣ́сничать = ши́беничати, гультяювáти, пустувáти, гу́львики справля́ти, бáйдики би́ти.

Повѣствова́ніе = оповідáння (С. Л.), óповідь.

Повѣствова́тель, ница = повідáч (С. З. Л.). оповідáч, ка. — Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем. н. пр.

Повѣствова́ть = оповідáти, оповíдувати (С. З.). — Таке людям оповідають, що хіба тільки в гарному сні присниться ся. Ос. — Що отся молодичка оповідувала. К. Х.

Повѣствова́тельный = оповідáльний, повістьóвий.

Повѣ́стка = пóвістка.

По́вѣсть = пóвість, оповідáння.

По́вѣтеръ = завíтром.

Повѣ́тріе = повíтря, пóшесть.

Повѣща́ть, повѣсти́ть = оповіщáти, оповісти́ти.

Повѣ́ять = 1. повíяти (С. Л.), повіну́ти, подихну́ти, пахну́ти (С. Л.). — Повій, вітре, з Украйни, де покинув я дівчину. Руд. — Знов з поля вітерець повіне. н. о. — Як із Низу тихий вітер повіне, вся ваша сторожа погине. н. п. — Подихнув вітерець.
2. повíяти (хліб).

Повяда́ть, повя́нуть = въя́нути, повъя́нути, зівъя́нути.

Повяза́ть = повъязáти, завъязáти, ви́въязати, звъязáти. — Взяли ж мене повъязали і в снопики поскладали. н. п. — Завъязав хустку па шию. — Нема краще як чернигівська молодичка вивъяже голову. Кн. — Ой пішов чумак в Самарь на базарь, червоною хустиною голову звъязав. н. п.

Повя́зка = повъя́зка.

Повя́зывать = завъя́зувати.

По́вязь = повъя́зка.

Повя́лить = повъя́лити.

Повя́лый = повъя́лий, зівъя́лий.

Повя́нуть = д. **Повяда́ть.**

Погада́ть = поворожи́ти, заворожи́ти. — Заворожи й міні, циганочко! Чайч.

Пога́нецъ = погáнець, плюгáвець, паску́да (сп. р.).

Пога́нить = погáнити, паску́дити.

Пога́ный = погáний, паску́дний, плюгáвий, мерзéний.

Погань = пóгань, паску́дство, нéчисть, мерзóта.

Пога́ркать = погукáти, погóрлати.

Погарцова́ть = пога(е)рцювáти.

Погаса́ть, пога́снуть = 1. гáснути, ту́хнути, погáснути, поту́хнути. — Гасне люлька в роті. К. Ш. — Прибіг па пожежу, коли вже погасло.
2. утихáти, утихоми́рювати ся, ути́хнути, утихоми́рити ся, у(в)гамувáти ся.

Погаша́ть, погаси́ть = 1. гаси́ти, туши́ти, погаси́ти, потуши́ти. — Потуши сьвічку.
2. утихоми́рювати (С. Ш), гамувáти, утихоми́рити, угамувáти. С. Ш.

Погаше́ніе = гасíння.

Погиба́ть, поги́бнуть = ги́нути (С Л.), загибáти (С. З. Л.), погибáти, загинáти (С. Л), за(по)ги́нути (С. Аф. З.), пропáсти, зги́нути (С. З.), занапасти́тись (С. Л.), запропасти́тись, сконáти. посконáти. — Гине слава, батьківщина К. Ш. — Ой поіхав в Московщину, та там і загинув, свою рідну Украіну на віки покинув. н. п. — Чи з кохання загибати? н п. — Згинули, мов іх земля поглинула. М. В. — Загиб, загиб у Синицях Пелех молоденький. н. п. — Хоч ізгинь, пропади, а до мене не ходи. н. п. — Бодай ги посконали що нас розлучили. н. п. Б.

Поги́бель = поги́бель, заги́ба (С. Л.), заги́н (С. Л.), стрáта, згу́ба (С. З.). — Серце, Катерино, не показуй людям сльози, терпи до загину. К. Ш. — Видячи отчизну

до крайнеї приходячую згуби. Мазепа. С. З. — Ой ти дївчино, моя люба, твоя краса — моя згуба, брови чорні, очі сиві, а я хлопець нещасливий. н. п.

Погибельный = згу́бний.

Поги́блый = пропа́щий.

Поги́бнуть = д. **Погиба́ть.**

По́гибь = кривина́, зало́м (Ман.).

Погла́дить = погла́дити, порівня́ти і т. д. д. **Гла́дить.**

Погла́дывать = погри́зти і т. д. д. **Глода́ть.**

Погладѣть = поглядїти, ґави, ви́трішки полови́ти.

Поглода́ть = погри́зти і д. **Глода́ть.**

Погло́хнуть = заглу́хнути, заглуши́ти ся.

Поглоща́ть, поглоти́ть = глита́ти, гли́мати, ковтати, погли́нути (С. З. Л.), ковтну́ти, проковтну́ти; втя́гувати, вбіра́ти. — Згинули, мов їх земля поглинула. М. В. — Щоб мене земля поглинула! Зїньк. — Крейда вбірає вохкість. Кр. — Пісок втягує в себе воду. Кр.

Поглоще́ніе = глита́ння; втя́гування.

Поглуми́ться = поглуми́ти ся, поглузува́ти, покепкува́ти, насьміяти ся. — Знаю вашу славу — поглузують, покепкують, тай кинуть під лаву. К. Ш.

Поглупѣть = подурнїти, подурнїшати, дурнїшим ста́ти.

Погля́дывать = 1. поглида́ти (С. З.), позира́ти. — По дворику походжає, на сонечко поглядає, чи високо сонце сходить? н. п. — Сестра нїби позирає на перелаз. Кн. — Позирає в вікно. К. З. о Ю. Р.

2. догляда́ти, нагляда́ти, назира́ти. — Я піду на хвилину, а ти доглядай за дітьми.

Поглядѣть = поглядїти, подиви́тись. — Подиви ся, доню, яка и стара — мінї в домовину лягати пора. н. п. — Ти думаєш, ненько, що тут мінї добре, прийди, подиви ся, яке мінї горе. н. п.

Погля́нуть = погля́нути, позирну́ти. — Як зачув Новак Дебенич теє, позирнув на короленка Марка. Ст. С.

Погна́ть, ся = погна́ти, ся, поту́рити, попу́дити, заня́ти. — Він за ним погнав ся, та не здогнав. — От який зьвір вирветь ся з пущі, так багатирь поженеть ся за ним та й забъє. н. к. Ман. — Сів на свого кониченька, потурив за ними у погоню. Ст. С. — Як заняв пан Хмельницький поперед себе жидів череду. н. д.

Погнива́ть, погни́ть = гни́ти, гноїти ся, гни́сти, тру́хнути, погни́ти, потру́хнути і т. д. д. **Гнить.**

Погнои́ть, ся = погноїти, згноїти, ся.

Погнуси́ть = погугня́вити.

Погну́ть, ся = погну́ти, зігну́ти, позгина́ти, ся.

Погнуша́ться = погре́бати (С. З.), погидува́ти, поги́дитись, побри́дитись. — Не погребайте моїм хлїбом — сіллю.

Погнѣ́ваться = погнївати ся, посе́рдити ся, поре́мствувати. — Посердив ся трохи, тай помирились.

Погнѣ́здно = попа́рно, па́рами.

Погова́ривать = бала́кати, поде́йкувати (С. З.). — Давно вже люди балакають про це. — На неї ще й подейкують. Сп. — На ню подейкують, що вона таки відьоха. Харьк. Чайч.

Поговори́ть = побала́кати, поговори́ти, помо́вити, порозмовля́ти; поми́мрити, похама́ркати і т. д. д. **Говори́ть.** — Нї с ким мінї порадитись, нї с ким побалакать, нї с ким думи розділить, нї с ким і заплакать. Грінченко.

Погово́рка = 1. розмо́ва, бала́чка.

2. при́казка, прислі́въя (С. З.), приговірка. — До казки приказка годить ся. н. пр.

3. помо́вка, чу́тка, поголо́ска. С. З. — Про вовка помовка, а вовк у хату. н. пр. — Давно вже про це чутка йде.

Поговѣ́ть = поговіти.

Пого́да = пого́да, годи́на. — **Хоро́шая, пріятная пого́да** = до́бра, хоро́ша годи́на і просто годи́на. — **Дурна́я, ненастная пого́да** = него́да. — **Снѣжная п.** = снїгови́ця. — **Суха́я вѣтряная п.** = суховітриця. — **Наста́ла, наступа́еть, бу́деть хоро́шая п.** = на годи́нї ста́ло, розгоди́нюєть ся, на годи́ну кладе́ть ся (Харьк. Чайч.). — І в годину і в негоду безперестанно народу плине з хурами зерна до знакомого млина. В. Щ. — Коли на Мартина хороша година, то буде добре на людей і на врожай. н. пр. — Ластівки вилїтають — годину обіцають. н. пр. — Треба вистигать косить за годину. С. Аф.

Погоди́ть = потрі(и)ва́ти, підожда́ти, почека́ти. — **Погоди́!** = стрі(и)ва́й, трі(и)ва́й, пострі(и)ва́й. — Пострівай, не тікай! — Куплю черевички. н. п. — Пострівай! А таки дійду сліда. н. к. — **Погодя́** = згодо́м, переґо́дом, тро́хи зго́дом. — Коли чую перегодом хтось кричить. н. о. — Приходь трохи згодом. н. о. — Трохи перегодом іде огородом н. п. — Щож ти наймеш ся? Пита мене трохи згодом. О. Мир.

Пого́дишка = него́да, него́донька.

Погоди́чный = д. **Пого́дный.**

Пого́дки = одно́ по о́дному. — Пъятеро дїток — одно по одному.

Пого́дливый = него́дящий, непого́жий.

Пого́дно = 1. на рік, річно, на го́д.
2. через рік, год.

Пого́дный = роковий, годовий, поро́чний.

Пого́жій (тільки про годину) = годи́няний, ясни́й, со́няшний. — Годиняне літо. С. Л. — Годиняний день. С. Л.

Поголи́ть = обголи́ти; поголи́ти.

Поголо́вный, но = поголо́вний, но, усї до о́дного.

Поголо́вщина = пісполи́те руше́ння. С. З.

Поголода́ть = поголодува́ти, погові́ти.

Поголубѣ́ть = поголубі́ти.

Пого́нка = д. **Нагоня́й.**

Пого́нный = повздо́вжний.

Пого́нщикъ = 1. пого́нець, пого́нич.
2. гіне́ць.

Пого́нщичій = пого́нецький.

Пого́нъ = 1. пого́ня.
2. прогі́н.
3. пого́н (галун на військових мундирах).
4. фус, фу́си, гу́ща (після горілки).

Пого́ня = пого́ня, гони́тва. — **Въ пого́ню** = на здогі́н, в догі́н, в пого́нь, в пого́ню. — Кинувся за ним на здогін. — А баба-яга як почула, та за ним в погонь. н. к. Ман. Гонитва за Татарами. К. Б.

Погоня́лка = баті́г, пу́га, бич і все иньше, чим поганяють.

Погоня́ть = погоня́ти, паня́ти, торка́ти, волів — ге́йкати, в ліво — со́бкати, коней ще — ньо́кати, бичем — бичува́ти. — І учора орав, і сьогодня орав, ой хто ж тобі, моє серденько, волів поганяв? н. п. — Паняй лишень, бо стає вже попочі. Кв. — А ну, торкай, хлопче, щоб ще за видна доїхати. Граб.

Погора́ть, погорѣ́ть = горі́ти, погорі́ти, згорі́ти.

Погорева́ть = погорюва́ти, посумува́ти, потужи́ти, пожури́ти ся.

Пого́рный = нагі́рний.

Погородскі́ = погородя́нському.

Погорѣ́лый = погорі́лий.

Погорѣ́ть = д. **Погора́ть.**

Погорѣ́лецъ = погорі́лець.

Погорячи́ться = погорячі́ти ся, погніва́ти ся, посе́рдити ся.

Погоспо́дски = по па́нському.

Погости́ть = погостюва́ти.

Погоспо́дствовать = попанува́ти, пропанува́ти.

Пого́стъ = цви́нтарь. С. З. Л. — З довгою рукою під цвинтарь. н. пр. — І років через сто на цвинтарь прийде внук. Гул. Ар.

По́готову = більше, гірше.

Погра́бить = 1. пограбува́ти, пога́рбати, поша́рпати (д. **Гра́бить 2**).
2. погрома́дити, погребти́ (д. **Гра́бить 1**).

Погра́живать, погрози́ть, ся = похваля́ти ся, нахваля́ти ся, погро́жувати (С. З.), свари́ти ся (С. З.), страха́ти, похвали́ти ся (С. Л.), погрози́ти, посвари́ти ся (Ос.), по(на)страха́ти. - Запорожців погрожует Мазепа і перестерегает. Кочубей. С. З. — Він похваляв ся підпалить. н. о. — Скінчивши так сю поважну рацию, пан-отець посварив ся на сина пучкою. Лев. В.

Погра́кать = погука́ти, про воронів — покра́(я́)кати, покрю́кати.

Погрäни́ть = пошлїхова́ти.

Погрaни́чіе = погряни́ччя, узгряни́ччя (С. Ш.). — Вони узгряниччя людом осадили. К. Д.

Пограни́чный = погряни́чний, порубе́жний, обмі́жний. — **П. знакъ** = коне́ць, ставити — концюва́ти. — Грянницю обходили, частиї конці висипуючи. Л. В.

Погреба́льный = похоро́нний.

Погреба́льщикъ = гробоко́п, моги́льник.

Погреба́ть, погребсти́, погрести́ = хова́ти, хорони́ти, похова́ти, похорони́ти. С. З. Л. — Піп людей ховає, ховають і його. н. пр. — То не хмари ясне сонце заступали, то не буйні вітри в темнім лузї бушовали, то козаки Хмельницького ховали, батька свого оплакали. н. о. — Казав себе поховати в степу при долинї, казав собі насипати високу могилу. н. п. — У холоднїй ямі мене поховали, ще й ногами зверху землю притоптали. Гр. Чайч.

Погребе́ніе = по́хоро́н (С. Л.), хова́ння.

Погребе́цъ = погребе́ць (Лів.), пу́здро, пузде́рко, пузде́рок, пузде́рочко (С. З.). — Пуздерочко з срібними фляшками. Кочубей. С. З.

Погре́бица = погре́биця, пригре́биця, погребня́к, погребни́к.

Погребно́й = погрі́бний, льохови́й, склепови́й.

Погребсти́ = д. **Погреба́ть.**

Погребщи́къ = д. **Винопрода́вецъ.**

По́гребъ = по́гріб (Лів. С. Л.), льох (Прав. С. З. Л.), холодни́к, гли́бка (С. Л.), темни́к (С. З. Ш.), на квашенину — квасни́к, на пиво, мед то-що — пивни́ця, для бджіл — омшани́к, темни́к, бджоляни́к (Чайч.), камъяний, дужни́й — скле́п (С. З.), з ходами — похідни́й (Чайч.), передня частина погріба — д. **Погре́бица.** — Скрізь ходи, тільки у той погріб не заходь. н. к. Ман.

— Полізь у погріб та вточи квасу. н. к. Ман. — То грім загнав їх в темний льох. Кот. — Аж кишить невольника у Сиракузах в льохах і тюрмах. К. Ш. — Піди, хлопче, до пивниці та вточи ще пива. н. д. — Піди до пивниці та наточи з барильця дулівки. Кн. — Заховати своїх бджілок у омшаник. О. Мир. — Склеп одбили, вина ренські повибірали. Мазепа. С. З.

Погре́зить, ся = приверзти́ ся, помарити, ся. — Таке ж приверзеть ся у ві сні.

Погремо́къ, рос. Alectorolophris (Rhimantus Crista Galli) = бубовни́к, жо́вті бра́тчики, бря́згітка, коноплі́ник, липчи́ця (укр.), дзві́не́ць, звіно́чки (гал.). С. Ан.

Погрему́шка = бря́зкало, бря́зкітка, бря́зкальце, брязкотіло, гу́ркало, торо́хкало, торохтілка, торохтілочка. (Пр. д. під сл. **Бренча́лка**).

Погремѣ́ть = погреміти, погрімотіти, пог у́ркати, погуркотіти, погрюкотіти, погурча́ти і т. д. д. **Гремѣ́ть**.

Погрести́, погре́сть = 1. д. **Погра́бить 2.** — 2. д. **Погреба́ть.**

Погрози́ть = д. **Погра́живать.**

Погромля́ть, погроми́ть = розбива́ти, руйнува́ти, плюндрува́ти, пусто́шити, ни́щити, розби́ти, порозбива́ти, поруйнува́ти, сплюндрува́ти, спусто́шити.

Погро́мъ = ро́зрух, руйнува́ння, сплюндрова́ння, спустоше́ння (С. Пар.). — Україна через нутряні розрухи ні на віщо звела ся. Ч. К. — Сваволенства і розрухи межи людьми діють ся. Ст. Л.

Погрохота́ть = погуркотіти, погрюкотіти, погрю́кати, погу́ркати.

Погруби́ть, погрубія́нить = погрубія́нити.

Погрубѣ́ть = погрубіти, погрубішати, погру́бнути, потвердіти, потвердішати, потве́рднути.

Погру́дно = ку́пами. — Продає картоплю купами.

Погружа́ть, погрузи́ть, ся = 1. порина́ти, пори́нути, затопи́ти (С. Л.), зану́рити (С. Л.), потопи́ти, ся. — Любо місяцю з зорями в воду поринати. К. Д. — Я сів і увесь поринув в єдине бажання. Кн. — Як набігла хвиля, так і потопив ся човен.
2. нава́жувати, ся, нахурува́ти, ся, накла́сти ху́ру, наванта́жити. — Тільки нахурували ся, зараз і поїхали.

Погруза́ть, погру́знуть = тону́ти, топи́ти ся, потону́ти, затопи́ти ся, в болоті — загруза́ти, загру́знути (С. Л.).

Погру́злый = зато́плений; загру́злий.

Погру́зка = нава́жування, хурува́ння.

Погрусти́ть = пожури́ти ся, посумува́ти, потужи́ти. — Може ще раз пожурю ся, з дітками заплачу, може ще раз сонце правди хоч крізь сон побачу. К. Ш. — І жив — не любила, і вмер — не тужила, тоді тільки потужила, як на лаві положила. н. п. — Посумувала трошки та й з думки викинула.

Погры́зть = погри́зти, поточи́ти (д. **Гры́зть**).

Погрѣва́ть, погрѣ́ть, ся = гріти, погріти, ся, перегріти ся. — Пусти, свату, перегріти ся, на молоду подивити ся. н. п.

Погрѣша́ть, погрѣши́ть = 1. гріши́ти, погріхувати, погріши́ти, зогріши́ти, прогрішити ся.
2. помиля́ти ся (С. З.), омиля́ти ся, помили́ти ся, омили́ти ся (С. Л.), схибну́ти ся, схибити, зми́лити. (Пр. д. під сл. **Ошиба́ться**).

Погрѣ́шность = о́гріх (С. Л.), огрі́шок, про́гріх, по́ми́лка (С. Л.), оми́лка (С. Ж.), хи́ба (Ос.), охи́ба (С. З.). — Кожний свої хиби визначає. н. пр. — Зробив невеликий огріх: укосив ся в вашу траву. Кп. — Не вельми то великий огрішок, що не так сказав. Кп. (Д. ще під сл. **Оши́бка**).

Погря́дно = грядка́ми. — Продав огірки грядками.

Погряза́ть, погря́знуть = в болоті — гру́знути, погру́знути, загру́знути (С. Л.), у воді — тону́ти, затону́ти, затопи́ти ся.

Погря́злый = загру́злий.

Погрязнѣ́ть = по(за)каля́ти ся, побруднiти.

Погуби́тель, ница = погуби́тель, ка, згу́бця (С. З. Ж.).

Погубля́ть, погуби́ть = губи́ти, збавля́ти, занапаща́ти (С. Аф.), запропаща́ти (С. Аф.), ни́щити, погуби́ти, загуби́ти (С. Аф.), згуби́ти (С. Л. З.), занапасти́ти (С. Аф. Л.), зба́вити, з сьві́та звести́, смерть заподіяти, стра́тити, сьвіт завъяза́ти. — Загубить душу. С. Аф. — Мене сестри з сьвіту згубили, під кущем у лісі мене положили. Гр. Чайч. — Мабуть ти наважила звести мене з сьвіта. Лев. — Ти ж мінї вік занапастив. н. о. — Давай радитись, як би його звести — давай, кажуть, спалим. п. к. Ман. — Взяли мене заміж дали і сьвіт мінї завъязали. п. п.

Погуда́ло = 1. д. **Гуди́ла** і 2. д. **Заба́вникъ.**

Погу́дка = 1. го́лос, сьпів.
2. при́казка, ви́гадка, при́кладка. С. З.

Погудѣ́ть = погусти́, погуча́ти і д. **Гудѣ́ть.**

Погу́ливать = розгу́лювати.

Погули́ть = поагу́кати; потішити, поба́вити (д. **Гу́лить**).

Погулю́кать = погра́ти у піжмурки, у папа́са.

Погуля́ть = погуля́ти.

Погуня́вѣть = пошолуди́віти.

Погустѣ́ть = погусті́шати, потужа́віти, потугі́шати, про листя — порясні́ти.

Погово́рить = побала́кати, порозмовля́ти, побазі́кати.

Подава́тель = подава́льник, пода́вач, подаве́ць (д. **Пода́тель**).

Подава́ть, пода́ть, ся = 1. подава́ти, пода́ти, ся. — **Пода́й, те** = ке, ке́те. С. Л. — А кете лиш кресало! К. Ш.

2. посува́ти, ся, посу́нути ся. — **Пода́й ся впере́дъ** = посу́нь ся напере́д.

3. схиля́ти ся, наверта́ти ся, схили́ти ся, наверну́ти ся. — Я росказав їм усе діло, тепер і вони схиляють ся на мій бік. — **Пода́ться** (про здоровля, літа) — осу́нутись.

Подавля́ть, подави́ть, ся = 1. дави́ти, души́ти, чави́ти, подави́ти, подуши́ти (С. Л.), почави́ти, ся. — Подушили багато людей.

2. пригнїта́ти, утиска́ти (С. Ш.), глуши́ти (С. Аф.), заглуша́ти, тлуми́ти, затлумля́ти, заглуши́ти, затлуми́ти (С. З.). — Пригнїтають пашу мову.

3. дави́ти ся, подави́ти ся, удави́ти ся. — Бодай ти галушкою подавив ся. н. пр.

Пода́вно = пото́му, поготі́в. — Ти не знаеш, а я й пото́му. Чайч. — Тепер доппів нема, а там і пото́му. Чайч. — Лев став такий плохенький, коли щеня не задавив, мене не займе й поготів. Б. Г.

Подано́къ = піддавки́. — Грати в піддавки.

Пода́кать = пота́кати, поеге́кати, притакну́ти.

Подари́ть = подарува́ти. С. Л. — Спарувать та й чортові подарувать. н. пр. — Коли подарував, то не надійсь одібрать. н. п.

Пода́рокъ, здр. **пода́рочекъ** = дару́нок (С. Л.), подару́вок, подару́ночок, пода́рок, гости́нець, дарови́зна, баз(с)ари́нка, при умовах — порукави́шне, на спомин — па́мъятка, па сьвятках начальникам — рале́ць. — Ой що то мінї за такі дарунки: білі перла і коралї білу шию гнули. н. п. — Подарунки без штанів за Днївром бігають. н. пр. — Соколят побрали, турецькому царю в подарок послали. н. п. — Я грошей не платив — се даровизна від дядька. Кн. — Чумак понавозив жінцї і дїтям усяких басаринків. н. к. (Д. ще під сл. **Гости́нецъ** і **Даръ**).

Пода́ро́чный = подару́нковий, подарко́вий.

Пода́тель, ница = подава́льник, ця, пода́вач, подаве́ць, пода́вця. — Я тобі, Марусю, не подавець, що подам тобі гребінець. н. п. — Я, пане, кажу до його, тільки давець-подавець, а на суд сама вона стане. Кн. — Через сього подавцю листа до вашої милости посилаючи. Кіев. Ст. — Подавцї Христові! Згляньте ся на мене бідного! Кн. (Записано в Київській Лаврі від старця).

Пода́тливость = усту́пливість, усту́пчивість (С. Жел.), схи́льчивість (С. Жел. Пар.).

Пода́тливый = усту́пний (С. Ш.), усту́пчивий, (С. Жел. Ш.), услу́хливий (С. Ш.), схи́льчивий (С. Жел. Пар.), зго́дливий, неспере́чливий, поту́льний, хистки́й, здатни́й. — Нема в його твердої вдачі, пригрій його — він і подаеть ся, сказано — потульне серце в його. Кн. — Він напосів ся, а я людина потульна і згодив ся. Кн. — Людина хисткої вдачі — він і перейшов до їх табору. Кн. — Турок нехай Москаля ще поляка, так Москаль здатнїший буде на умову. Ч. К.

Податно́й = податни́й, податко́вий. — Уряд податковий. С. Пар.

Пода́ть = д. **Подава́ть**.

По́дать = по́дать, пода́ток (С. З.), дани́на, о́платка (Кр.), дра́ча, подере́ча (Катеринос. Чайч.), з прибутку $^1/_{10}$ — десяти́на, з душі — поду́шне, на волосні потреби — волосне́, від димаря — димове́, поди́мне, верхове́, коми́нне́, від бджіл — очкове́, воскове́, новоско́ве, за землю — ланове́, чинш (С. З.), від вола́ — рогове́, новоло́вщина (С. З.), від млинового кола — поколе́сне, поколе́щина, поголовна — головнина́, од рала — рале́ць. — Пересїчно на чоловіка припадає самих земельних податків 12 рублїв на рік. Кн. — Інок вільний єсть од всїх податків. Б. Н. — Без всяких тяжарів і податків. С. З. — Тягнуть великі оплаткі. Кр. — Чинші і всякіє плати мають давати піддапнії. С. З.

Пода́ча = подава́ння, пода́ння.

Пода́чка = пода́ння (С. З.), да́ток, да́тка (С. З.), да́чка. — Підлизуєть ся до панів, звик на датки, так де вже йому до роботи. Кн. — Жадними, хоч би найбільшими, не уводячи ся датками. Орлик. С. З. — **Живётъ пода́чками** = в ру́ку диви́ть ся.

Подая́ніе = пода́ння (С. З.), ми́лостиня.

Подбавля́ть, подба́вить, ся = добавля́ти, прибавля́ти, підбі́льшувати, прикида́ти,

підкида́ти, доба́вити, приба́вити, підбільшити, прики́нути, підки́нути, ся.

Подба́вка = д. **Доба́вка** і **Надба́вка.**

Подба́лтывать, подболта́ть = підмі́шувати, підміша́ти, уколоти́ти.

Подбива́ть, подби́ть, ся = 1. підбива́ти, підби́ти, стелю до́шками — підшива́ти, підши́ти, про кілько — попідбива́ти, попідшива́ти. — **Подби́ть гвоздя́ми** = підби́ти гвіздка́ми, поцьвяхува́ти, чоботи — підкува́ти. — **П. глазъ** = підби́ти око, ставника́ поста́вити. — **П. подъ себя́** = підтопта́ти. — **Подби́ться** = підби́ти ся, підтопта́ти ся, приту́пати но́ги. — На жовтім піску підбив ся. н. д. — Щось почав одставати — певне підтоптав ся. — **Подбива́ть, подби́ть пла́тье** = підшива́ти, підши́ти, хутром — ви́хутрувати (С. Л.), про кілько — попідшива́ти, пови хутро́вувати.

2. підбива́ти, під(на)мовля́ти (С. З. Л.), підуща́ти, настре́нчувати, підцько́вувати (С. З.), підбу́рювати (С. Л.), підби́ти, пі́д(на)мо́вити (С Л.), піджиґну́ти, підусти́ти (С. З.), настре́нчити, підцькува́ти, наштíрити. — А на людей папа підцьковувати не боїш ся? К. Х. — Один на сопілку грає, другий дівча підмовляє. н. п. Под.

3. піддо́брювати ся, підла́зити, підле́щувати ся, кідмо́щувати ся, підстила́ти ся (С. З.), підсипа́ти ся (С. З.), підлабу́знювати ся, прилабу́знювати ся, запобіга́ти ла́ски, лести́ти ся, піддо́брити ся, підлї́зти, підлести́ти ся (С. З.), підмости́ти ся, підси́пати ся, кідлабу́знити ся, запобі́гти ла́ски. — Вже під його підстилались козаки й міщане. Макар. С. З. — Пан Турн щось дуже підсипав ся царя Латина до дочки. Кот. — На при кінці і до Козаренків підлабузнив ся. Зіньк. — І прилабузнивсь до Киприди, мов до просителя писець. Кот. — Не лестись: хіба я забула, що ти сьогодня зробив? Чайч.

Подби́вка = 1. підбива́ння.

2. д. **Подкла́дка.**

Подбира́ть, подобра́ть, ся = 1. підбира́ти, на(по)збіра́ти, підібра́ти, зібра́ти, ви́збірати. — Насилу позбірав — такого багато порозсипало ся. — Розбила лямпу, то визбірай шкло, щоб хто ногу не заскабив. Кр.

2. підніма́ти, підсми́кувати, ся, підтика́ти ся (Ос.), підня́ти, підсмикву́ти, ся, підти́кати ся, підкача́ти. — Підсмикни спідницю, а то аж волочить ся. — Підкачав штани.

3. підбира́ти, добіра́ти, підібра́ти, добра́ти, до пари — добіра́ти до па́ри, парува́ти, спарува́ти. — Хотів молитись, тай молитви не добрав, тільки заплакав. Ос. — Коли б спарувать, та чортові оддать. н. пр.

4. д. **Подбива́ться 3.**

5. підкрадати ся, підкра́сти ся. — Він підкрав ся до баштану тай давай кавуни рвати.

Подби́ть = д. **Подбива́ть.**

Подблю́дный = що підклада́єть ся під блю́до, на пр. кружечок або що. — **П. пѣ́сня** = що сьпіва́ють в Моско́вщині жінки́ на сьвятка́х, воро́жучи на блю́дах.

Подбодря́ть, подбодри́ть, ся = підбадьо́рувати, підбадьо́рити, ся. — Разом з тим він підбадьорував молодїж. Кн.

Подбо́й = 1. д. **Подкла́дка.**

2. підбива́ння, підко́вування (чобіт гвіздками).

Подбо́йка = ба́бка (маленьке ковадло у шевців).

Подболта́ть = д. **Подба́лтывать.**

Подбо́рный = підбо́рний.

Подборо́дникъ = підго́рля, підборі́ддя.

Подборо́докъ = підборі́ддя, борода́, спідня частина — во́ло, хто має велике воло — вола́стий. — Сїла й вона біля його, правою рукою торкаючись до підборіддя. Сам. — Лице горіло румъяицем од висків до самого підборіддя. Лев. — Вуси чималенькі, а на бороді самий пушок. — І я там була, мед-вино пила, по бороді текло, а в рот не попало. н. к. — Упала та вдарила ся бородою об стіл. Кр.

Подбо́рщикъ = підбі́рач. — На всї руки бірач: і смушки підбере і стережись, щоб ключа до скрині не підібрав. Кн.

Подбо́ръ = 1. підбіра́ння, збіра́ння.

2. підбі́р, добі́р (С. Л.), на пари — парува́ння.

3. підпя́ток, ко́рок, ко́рки (Ос.). — Один чобіт на підкові, а другий на корку, а хто хоче лиха знати, то засватай дворку. н. п.

Подбоче́ниться = у бо́ки взя́ти ся.

Подбра́сывать, подбро́сить = підкида́ти, викида́ти, підки́нути, ви́кинути, дитину на руках, бавлячи — чу́кати, ґу́цати, чуки́кати, мняч під гилку — підгиля́ти, підгили́ти. — Підкинув у гору. — А ну, хто вище викине. н. к.

Подбрива́ть, подбри́ть, ся = 1. підго́лювати, підголи́ти, ся. С. Л. — Підголив бороду. н. к.

2. обкрада́ти, обкра́сти, обікра́сти.

Подбро́сить = д. **Подбра́сывать.**

Подбрю́шина = підчере́вина.

Подбрю́шникъ = попру́га. С. Жел.

Подбрю́шный = підчере́вий. С. Л.

Подбѣга́ть, подбѣжа́ть = підбіга́ти, підбі́гти.

Подбѣ́ливать, подбѣли́ть = підбі́лювати, забі́лювати, підбіли́ти, забіли́ти, попідбі́лювати, позабі́лювати.

Подбѣ́лка = 1. підбі́лювання, забі́лювання. 2. забі́л (на пр. сметана до борщу).

Подбѣ́лъ = 1. д. **Подбѣ́лка 1.** 2. рос. д. **Мать** і **Ма́чиха.**

Подва́ливать, подвали́ть, ся = підко́чувати, підкоти́ти, ся.

Подва́лъ = д. **По́гребъ.**

Подва́ривать, подвари́ть, ся = 1. підва́рювати, дова́рювати, підвари́ти, довари́ти, ся. — Треба ще доварити, бо не зовсім зварилось.

2. нава́рювати, навари́ти. — Наварити вісь.

Подвезти́ = д. **Подвози́ть.**

Подверга́ть, подве́ргнуть, ся = віддава́ти, підво́дити, підляга́ти, відда́ти, підвести́, підлягти́, підпа́сти. — **Подве́ргнуться наказа́нію** = підпа́сти під ка́ру. — **Подве́ргнуть пы́ткѣ** = взя́ти на му́ки. — **Подве́ргнуть отвѣ́тственности** = підвести́ під одві́т. — **П. суду́** = відда́ти під су́д.

Подвереди́ться = пору́шити ся, підірва́ти ся і д. **Надорва́ть ся 2.**

Подвёртывать, подверну́ть, ся = підгорта́ти, підсо́вувати, підклада́ти, підко́чувати, підгорну́ти, підсу́нути, підкла́сти, підкача́ти, несподівано надійти — наверну́ти ся, наско́чити, підско́чити. С. Л. — Підгорнувши невеличке ручепя під біле личко. В. Щ. — Підсунув йому вексель до підпису. — Підкачай штани, бо задрипаеш ся. Кр.

По́двесель, подвеселько́мъ = д. **На́веселѣ.**

Подвеселя́ть, подвесели́ть, ся = підвеселя́ти, підпо́ювати, підвесели́ти, ся, підпоі́ти, підпива́ти, підпи́ти.

Подвести́, подве́сть = д. **Подводи́ть.**

Подвздо́хи = зду́хвина, здухови́на (С. Жел.), голо́дна я́мка (між ребрами і клубом), голоднї́вка, голодни́ця, голодня́нка (С. Жел.), бе́бехи (С. Аф. З. Ш.). — Не бий теляти по здуховині. Полт. — Треба шапкою вдарить о праву здуховину і тричі плюнуть на видлі (п. зам. від перелогів. Яст.). — Як йому не хиріть, коли надсадили бебехи. С. Аф.

Подвздо́шный = здухо́виний.

Подвива́ть, подви́ть, ся = 1. підвива́ти, підкру́чувати і д. **Завива́ть** і **Навива́ть.** 2. підла́зити, підмо́щуватись і т. д. д. **Подбива́ться 3.**

Подвивно́й = підкру́чений, прису́каний.

Подви́гать = посо́вати, пору́хати.

Подвига́ть, подви́нуть, ся = посува́ти, посо́вувати, присо́вувати, посу́нути, прису́нути, ся. С. З. Л. — Посуньте ся, дівчатка, а від стола та до запічка. н. п. — Посуньсь, брате, нехай чоловік сяде. Той посунув ся. н. к. Ман. — Посунь ся, Ляше, хай Русин сяде. н. пр. — Старче! село горить! А я за суму тай дальше посуну. н. пр. — Зелененький барвіночку стели ся низенько, а ти милий чорнобривий присунь ся близенько. н. п. — **Подвига́ясь** = посо́вуючись, по́сувом.

Подви́гаться = посо́ватись.

Подви́гивать = посува́ти.

Подви́гнуть, ся = зру́шити, пору́шити, ся, нахили́ти, ся до...

По́двигъ = по́двиг (С. Жел.), вели́кий у-чи́нок, вели́ке дїло. — Се подвиг є не задля тих, чия мета в життї утіхи. Зіньк.

Подви́жникъ, ца = подви́жник, ця (С. Жел.), трудівни́к, ця. — Живцем стоять перед мене історичні дїячі і трудівники. Кн. — Ліпше буде щоб люди знали наймення тієї великої трудівниці. Кн.

Подви́жность = рухли́вість, руха́вість. С. Жел.

Подвижно́й = 1. рухли́вий, руха́вий (С. Жел.). движки́й, метки́й (С. Л.), потовку́чий, непосидю́щий. — По улицях раз у раз бачиш рухливих жидків. Пр. — Хоч старий, та ще движкий, раз у раз на ногах. Кп. — Про екіпажі — бігки́й (С. Л.).

2. похідни́й, походя́щий, рухо́мий. — Похідний млин. — Походящий стіл. Сп. (Д. ще під сл. **Передвижно́й**).

Подвиза́ться = тружда́ти ся, боро́ти ся.

Подви́нуть, ся = д. **Подвига́ть, ся.**

Подви́ть, ся = д. **Подвива́ть, ся.**

Подвла́стный = підвла́стний (С. Жел.), підвла́дний, підле́глий, підда́ний, підле́жний (С. Жел.).

Подво́да = підво́да, ху́ра, фу́ра. С. Ш.

Подводи́ть, подвести́, ся = 1. підво́дити, приво́дити, підвести́. привести́, ся. — Підвели йому коня. — **Подвести́ итóгъ** = підсумува́ти.

2. наво́дити, навести́. — Той наймит і навів злодіїв до хазяїна.
3. підма́нювати, підво́дити, підду́рювати, підмани́ти, підвести́, піддури́ти.

Подво́дный = підво́дний.

Подво́дчикъ = підво́дчик (С. Л.), пого́нець, хурщи́к (С. Ш.) і т. д. д. **Изво́зникъ.**

По́двое = подво́х, по́два. — Я не вмію так як ти: подвох разом любити. н. п.

Подвози́ть, подвезти́, подве́зть, ся = підво́зити, приво́зити, надво́зити, підвезти́, ся і т. д.

Подво́зный = надве́зений.

Подво́зчикъ = возі́льник, возі́й.

Подво́зъ = приво́з, на́воз,

Подво́и = приві́й, мн. приво́ї (у сохи).

Подвола́кивать, подволо́чь, ся = підволі́кати, підволокти́, ся.

Подволо́ка = 1. підволіка́ння.
2. горі́ще, гора́. С. З.

Подвора́чивать, подвороти́ть = 1. підко́чувати, підкоти́ти. — Підкотив камінь під хату. — Підкотив віз під повітку. Чайч
2. підгорта́ти, підгорну́ти, підобга́ти. — Підгорнувши невеличке рученя під біле личко. В. Щ. — Сидить мила у порога, ніжки підобгавши. н. п.

Подворо́тня = підворі́тниця.

Подво́рье = 1. заї́зд, заї́здний дім, постоя́лий двір.
2. подві́рря (дім з церквою або каплицею у го́роді для пробування ченців).

Подво́хъ = підхі́д, підкі́п, ка́верза (С. З.).

Подвы́пить = підпи́ти. — **Подвы́пившій** = підпи́лий, пъянува́тий, пъяне́нький, на підпи́тку. — А вже підпилий як заспе, то хоч коти гармати — і усом не моргне. К. Ш.

Подвыша́ть, подвы́сить, ся = підніма́ти, підно́сити, ся і т. д. д. **Возвыша́ть, ся.**

Подвѣва́ть, подвѣ́ять, ся = 1. підду́вати, підду́ти, підмухну́ти.
2. ві́яти, провіва́ти, прові́яти.

Подвѣ́домственность = зале́жність (С. Жел.), підле́глість (С. Л.).

Повѣ́домственный = зале́жний, підле́глий, підле́жний (С. Жел.), підвла́стний (С. Жел.).

Подвѣне́чный = вінча́льний, шлю́бний.

Подвѣ́сить, ся = д. **Подвѣ́шивать, ся.**

Подвѣ́ска, по́двѣсь = на́віска, наві́ски, при́чіпка, при́чіпок.

Подвѣ́тренный = підві́тряний.

Подвѣ́сокъ = підва́жок (що причеплюеть ся для ваги).

Подвѣ́шивать, подвѣ́сить, ся = чіпля́ти, почепи́ти, причепи́ти.

Подвѣ́ять = д. **Подвѣва́ть.**

По́двязи = ре(и)што́ва́ння (С. З. Л.), ришту́нок (д. **Лѣса́**).

Подвяза́ть = д. **Подвя́зывать.**

Подвя́зка = 1. підвя́зування.
2. пі́двязка, у личаків, у постолів — воло́ка.

Подвя́зникъ = де́рево для́ риштова́ння.

Подвя́зочный = підвя́зковий.

Подвя́зывать, подвяза́ть, ся = 1. підвя́зувати, підʼязувати, підвяза́ти, ся. — **Подвяза́ться кушако́мъ** = підпереза́ти ся по́ясом.
2. ришту́ва́ти. — **Подвя́зывать лѣса́** = ста́вити ришто́вання.

Подга́дить = напаску́дити.

Подгиба́ть, подогну́ть, ся = 1. підгина́ти, підігну́ти, підібга́ти. — Сидить мила в кінці стола, ніжки підобгавши. н. п.
2. підгорта́ти, підгорну́ти, ся.

Подгла́дывать, подглода́ть = підгриза́ти, підгри́зти.

Подгла́зный = підо́чний.

Подгла́зье = я́мка під о́ком.

Подглода́ть = д. **Подгла́дывать.**

Подгля́дчикъ, ца = підгля́дач, догля́дач, ка, шпиг (С. З.). — Бач, чортова доглядачка, таки вздріла. Кв.

Подгля́дываніе = підглядá́ння.

Подгля́дывать, подглядѣ́ть = підгляда́ти, підгля́жувати (С. З.), підгле́жувати, підзира́ти, піддивля́ти ся, пантрува́ти (С. З.), зори́ти очи́ма, відгля́діти, піддиви́ти ся, піду́здрити, підзорі́ти, припантрува́ти, призврі́ти (С. Л.). — От він заховавсь десь і підзирає. п к. Гр. Чайч. — Призріли люди, що він що ночі божої таска сіно. С. Л.

Подгнива́ть, подгни́ть = підгнива́ти, підгнити, попідгнива́ти. — **Подгни́вшій** = притрю́хлий.

Подгнѣ́та = підпа́л (С. З.), ро́зпал. — Принеси трісок на підпал.

Подгнѣта́ть, подгнѣти́ть = 1. підпа́лювати, підпали́ти.
2. підбу́рювати, підмовля́ти, підʼю́жувати і д. **Подбива́ть 2.**

Подгова́риваніе = підмовля́ння, підмо́ва.

Подгова́ривать, подговори́ть = підмовля́ти (С. З. Л.), намовля́ти (С. Л.), підуща́ти, підма́нювати, настре́нчувати, під-

мóвити (С. Л.), підговорúти (С. Л.), намóвити і т. д. д. ще **Подбивáть 2.** — Вони пьють та гуляють, із собою Семена Палія на охоту підмовляють. н. п. — На віщо ви її підмовляли йти в Київ? Лев. — Підмовляла дівчина молодого козака: а ти, серце, ходи. н. п. — Ой пьють-гуляють, дівча підмовляють: гей поїдьмо з нами. н. п. — Воду набірала, Марка намовляла: мандруй, Марку, і зо мною молодою. н. п. — У жидовство ані у бесурменство намовляти не мають. Ст. Л. — Мене, мамо, москаль знає, жить до себе підмовляє. н. п.

Подговóрщикъ, ца = підмóвник, ця (С. Пар.), наýстник, ця, шепотúнник, ця.

Подговóръ = підмóва, намóва, наущéння. — Ти дівчино спамъятай ся, на підмову не давай ся. н. п. — З намови і поради ріжних людей. Б. Н.

Подголóвокъ = підголóвач.

Подгóнъ = пригóн. — Тепер на ярмарку пригону мало було.

Подгонять, подогнать, ся = 1. підганяти, поганяти, підігнáти, ся.

2. прилáжувати, прилаштóвувати, приправляти, прилáдити, приладнáти, прилаштувáти, припрáвити, ся.

Подгорáживать, подгородúть, ся = підгорóжувати, підгородити, ся.

Подгорáть, подгорѣть = підгоряти, підс(ш)мáлювати ся, підпікáти ся, підпаляти ся, підгорíти, підс(ш)малúти ся, підпектú ся, підпалúти ся, присмаглúти ся, присмáжити ся. — Пирожки трохи присмаглили ся. Кр. — Печене порося аж присмагло. С. З.

Подгóрье = підгíрря.

Подгóрный = підгíрний.

Подгорóдный = підгорóдний, пригорóдний

Подгорѣлый = підпáчений, присмáглий.

Подгорѣть = д. **Подгорáть.**

Подгорюниваться, подгорюниться = журúти ся, зажурúти ся, засмутúти ся. — Сидить зажурившись.

Подготовлять, подготóвить, ся = 1. ви(на)готóвлювати (Ман.), підлáгожувати, підлáжувати, ви(на)готóвити, підготувáти, підлáдити, підладнáти.

2. розпочинáти, надрóблювати, розпочáти, надробúти, ся.

Подгрáбливать, подгрáбить, ся = підгрібáти, підгортáти, підгромáжувати, підгребтú, підгорнýти, підгромáдити, ся. — Підгребти сіно до стога.

Подгребáть, подгрéсть = д. **Подгрáбливать.**

Подгрёбки = вúгрібки.

Подгрúфокъ = пристрýнник. — Вподовж нижньої части брямки, супроти ручки, прироблена деревъяна полоска, міцно прикріплена до брямки — се єсть приструнник. До його навъязані всї струни бандури. Боян. Зоря 1895—1.

Подгрýдный = підгрýдний.

Подгрýдокъ = підгóрля.

Подгрызáть, подгрызть = підгризáти, підгрúзти, попідгризáти.

Подгýзокъ = підгýзок.

Подгýливать, подгулять, подгульнýть = підпивáти, підпити. — **Подгулявшій** = д. **Подпúвшій.** — **Подгулявши** = на підпúтку. — На підпитку нема спинку. н. пр.

Подгущáть, подгустúть = густúти, підгустúти.

Поддáбриваться, поддóбриться = піддóбрювати ся, придóбрювати ся, піддóбрити ся, придóбрити ся. — Бач як придобрúв ся, — все помагає. Полт. Чайч. — Щоб піддобрити ся до Преосьвященного. Лев. В.

Поддáбриваніе = піддóбрювання, придóбрювання, похлібство.

Поддавáть, поддáть, ся = піддавáти, піддáти, ся; подавáти ся, підлягáти, повільняти ся, подáти ся, підлягтú. — Сумно я ходжу, хоч я і сьмію ся, великая туга, та не подаю ся. н. п. — Не підлягайте впливу нудьги. Кн.

Поддавкú = піддавкú.

Поддáкивать, поддакнýть = тáкати (С. Ш.), підтакáти (С. З.), потáкувати, притáкувати, підтакнýти, потакнýти, притакнýти, підбрíхувати, підбрехáти, не в одно — перетáкувати, перетакнýти. — Добрі хлопці: один бреше, другий потакує. Чайч.

Поддáкивающій = тáкач (С. Ш.), потáкач (С. З.), потáкувач (Чайч.), підтáкач, підбрéхач. — Потакач тим і живе, що язиком грає. н. пр.

Поддáлбливать, поддолбúть, ся = піддóвбувати, піддовбтú, ся.

Пóдданическій = піддáнський. С. Л.

Пóдданичество = піддáнство.

Пóдданный, ая = піддáний, на (С. Л.), піддáнець (С. З. Л.), піддáниця, піддáнка (С. Л.), піддáнок, підвлáсний, підвлáдний, на, підлéглий. — А також всі його підданці носили латані галанці. Кот.

Поддáнство = піддáнство.

Поддáть, ся = д. **Поддавáть, ся.**

Поддвигáть, поддвúнуть, ся = підсувáти, підсóвувати, підсýнути, ся. — Підсунь скриню під кровать.

Поддёвка = чумáрка, чинáрка, каптáн.

Поддергáй = куцопéрий (що носить куцу одежу).

Поддёргивать, поддёргать, поддёрнуть, ся = підсмúкувати, підсмикáти (С. Л.), підсмúкати, підсмикнýти, ся, про кілько — попідсмúкувати, ся.

Поддéрживать, поддержáть, ся = піддéржувати, підтрúмувати, підпирáти, піддéржати, підтрúмати, підпéрти; запомогáти, підпомогáти, засúлювати, підбічувати, запомогтú і т. д. д. **Защищáть** і **Охранáть.** — *Вона за руку не веде, вона* тільки твій розум засилює, щоб сама ти свій шлях пізнала. К. Д. — **П. рóдственныя сношéнія** = родáти ся.

Поддéржка = підмóга, запомóга.

Поддёрнуть = д. **Поддёргивать.**

Поддóбриться = д. **Поддáбриваться.**

Поддолбúть = д. **Поддáлбливать.**

Поддóнъ, поддóнокъ = піддóн, підставка (С. Жел.), піднóс (на пр. для пляшок, чарок то що), підкладка, піддниіще (на пр. під діжу або що). — *Всі* чарочки на підносах повихиляла. н. п.

Поддрýжье = другі дружкú: піддрýжба, піддрýжий (С. З.), піддрýжко, піддрýжка. Кв.

Поддрáзнивать, поддразнúть = піддратóвувати, піддрóчувати, піддратувáти, піддрочúти.

Поддувáло = піддувáло, прогáри.

Поддувáть, поддýть = піддувáти, піддмýхувати, піддýти (С. Жел.), піддмухнýти.

Поддымки, поддымье = час, колú тóпить ся „**курная изба**“ (д. під сл. **Изба**).

Поддѣвáло = д. **Обмáнщикъ.**

Поддѣвáть, поддѣть = 1. піддягáти, піддягтú, одягáти під... — Піддягни ще під свиту хоч оцей каптанок — вже ж воно тепліше буде.

2. підчéплювати, підчепúти (зачепити зі споду).

3. піддýрювати, підмáнювати і д. **Обмáнывать.**

4. крáсти, підкрадáти, підчéплювати, укрáсти, підчепúти.

Поддѣвка = д. **Поддёвка** (тепер частїще пишуть се слово, як воно вимовляеть ся, себто через „ё“, а не через „ѣ“).

Поддѣлка = підрóблювання; підрóблення (С. Жел.), фальш, хвальш. С. Ш.

Поддѣлывать, поддѣлать, ся = 1. підрóблювати, підробляти, підробúти, прирóблювати, приробúти (зі споду).

2. підробляти (С. Жел.), фальшувáти, хвальшувáти, підробúти, зфальшувáти. — Підробляти гроші. — Хто би листи або печаті фальшував. Ст. Л.

3. підрóблювати ся, підмóщувати ся, підлабýзяювати ся, підкидáти ся, підстилáти ся (С. З.), підсипáти ся (С. З.), мостúти ся, лакýзити ся (Ман.), підбармóвувати ся, примóщувати ся; примáзувати ся, прилабýзнювати ся, підробúти ся, підноровúти ся, підвернýти ся, присьóрбати ся (С. Л.), підкипути ся, підмостúти ся і т. д, — А Іван підсипаеть ся до пана, трохи в руку його не цілує. Кн. — На при кінці і до Козаренків підлабузнив ся. Зіньк. — Вона не знала, як під кого підвернутись. Кв.

Поддѣлыватель, ница, поддѣльщикъ, ца = фальшовнúк, хвальшо(і)внúк, ця (С. Ш.), тільки грошей — грошорóб.

Поддѣльный = 1. підрóблений (С. Л.), підрóбляний (К. Кр.), підбóрний (С. З. Л.), фальшúвий, хвальшúвий. С. Ш. — Були там купчики проворні, що їздили по ярмаркам і на аршинець на підборний поганий продавали крам. Кот. — Кинули ся до тієї метрики; він глянув і зараз каже: вона підборна! Хиба се моя рука? і рука і печатка підборні. Кн. — Хиба ж не видно, що це хвальшиві гроші?

2. прикидлúвий (на пр. смуток, сьміх то-що). Гр. Чайч.

Поддѣть = д. **Поддѣвáть.**

Подёнка, ком. Ephemera = подéнька. С. Жел.

Подённикъ = д. **Дневнúкъ.**

Подённый, но = подéнний, но. — **П. рабóта** = подéнщина.

Подёнщикъ, ца = подéнщик, ця (С. Жел.), подéнний, ця (Харьк. Чайч.), подéнник, ця (Черн. Чайч.), подéнчичка. — Оце наймала поденниць мазати хату — так дорого. Чайч.

Подёнщина = подéнщина.

Подёргать = посмúкати, посіпати, пошáрпати, потóргати.

Подёргивать = смúкати, сіпати, посмúкувати.

Подёргивать, ся, подёрнуть, ся = затягáти, заволікáти, затягтú, заволоктú, ся. — **П. льдóмъ** = шéрхнути, зашéрхнути.

— **Подёрнуть плёнкой, налётомъ** = затягти́ плі́вкою, присма́гнути.

Подержа́ніе = 1. держа́ння, трима́ння.

2. ужи́ток (на якийсь час). — **Дать, взять на подержа́ніе** = пози́чити (на який час).

Подéржанный = ужи́ваний (С. Ш.), не нови́й, но́шеяий.

Подержа́ть, ся = подéржа́ти, потри́ма́ти, ся.

Подёрнуть, ся = д. **Подёргивать, ся.**

Подешевѣ́ть = подеше́вшати (С. Л.), подешеві́ти.

Поджа́ривать, поджа́рить, ся = піджа́рювати, підпіка́ти, підсма́жувати, підж́арити, підпекти́, підсма́жити, ся.

Поджа́ристый = підпе́чений.

Поджа́рый = худорля́вий, сухорля́вий. С. З. Л.

Поджа́ть = д. **Поджима́ть.**

Поджéчь = д. **Поджига́ть.**

Поживо́тникъ = д. **Подбрю́шникъ.**

Подживо́тье = д. **Подбрю́шина.**

Поджи́га = 1. підпа́л.

2. д. **Подгово́рщикъ.**

Поджига́ніе = підпа́люваиня, підпа́л.

Поджига́тель, ница = палі́й (С. З. Л.), підпа́ляч, ка.

Поджига́ть, поджéчь, ся = 1. підпа́лювати (С. З.), підпали́ти, ся (С. З.), про декілько — попідпа́лювати, в печі — підто́плювати, підпа́лювати, підтопи́ти, ся.

— **Поджéчь кого́** = спали́ти. — Добре вогонь горить, як є чим підпалить. н. пр. — Оженив ся навіспий та взяв біснувату, та не мали що робити — підпалили хату. н. пр. — Осичина, чом не гориш та все куриш ся? Як би ж мене підпалили, я б горіла — не курила ся. н. п. — От раз жінка підпалила в хаті. н. к. Ман. — На що ж ти похваляв ся, що спалиш мене? Кр.

2. підпіка́ти, підпаля́ти, підсма́(шма́)-лювати, підпекти́, підпали́ти, підшмали́ти, ся. — Підпекти пироги.

3. підбу́рювати і т. д. д. **Подбива́ть 2.**

Поджида́ть, подожда́ть = піджида́ти, наджида́ти, спожида́ти (С. Л.), очі́кувати, підожда́ти (С. Л.), потрі(и)ва́ти (С. Л.), почека́ти, постріва́ти, затріва́ти, зачека́ти. С. Л. — Оддає йому коня та й каже: підожди, я тобі ще гостинця дам. н. к. Ман. — Зачекай, я перше піду обмиюсь. н. к. — Пострівайте, поки я поражусь з Кривоносом об моєму ділі. О. Ст. (Пр. д. ще під сл. **Ожида́ть**). — **Подожди́!** = трі(и)ва́й, потрі(и)ва́й, стріва́й, підожди́, почека́й!

Поджи́лки = жи́жки́. С. Аф. — Аж жижки трясуть ся. С. Аф.

Поджима́ть, поджа́ть, ся = підгорта́ти, підгорну́ти, підобга́ти, ся (С. Л.). — Сідай, Грицю, коло мене, ще й ніжечки підгорни, я ж тебе поцілую, ти ж мене обійми. н. п. — Сидить мила на припічку, ніжки підобгавши. н. п.

Поджо́гъ = підпа́лювання, підпа́л. — Без підпалу дрова не горять. н. пр. — А в попелі тліє огню іскра великого, тліє не вгасає, підпалу жде, як той местник часу дожидає. К. Ш.

Подзадо́ривать, подзадо́рить, ся = піддро́чувати, ся, підштри́кувати, підбу́рювати (С. Л.), підцько́вувати, підъю́жувати, розпаля́ти, ся, піддрочи́ти, ся, підштрикну́ти, підбу́рити, ся, підцькува́ти, розпали́ти. ся. — А ну! піддрочи дяка! Чи не дасть стусана. Кн. — Коли б його не підъюжував на мене. Кп. — Він і так сердить ся, а той іще підштрикує.

Подзакуси́ть = підъї́сти, підживи́ти ся, приснідати.

Подза́ривать, подза́рить = д. **Подзадо́ривать.**

Подзаты́локъ = карк, гамали́к (С. З.), за́дня части́на шиї під поти́лицею.

Подзаты́льникъ = 1. голо́вний жіно́чий убі́р у моско́вок, що надіва́єть ся на поти́лицю.

2. поти́лишник. С. З. Л. — **Дать подзаты́льникъ** = поти́лишника да́ти, в поти́лицю загили́ти. — **Надава́ть подзаты́льниковъ** = поти́лишянками нагодува́ти. Номис.

Подземе́лье = підземе́лля.

Подзе́мный = підзе́мний, підземе́льний, попідзе́мний. — Вирвав того дуба з корінням, тай подавсь аж у підземельне царство. н. к. Ман.

Подзо́рный = прозо́рний. — **Подзо́рная труба́** = д. **Зри́тельная т.**

Подзыва́ть, подозва́ть = підзива́ти, підклика́ти, прикликáти, підізва́ти, підкли́кати (С. Л.), прикли́кати, покли́кати до се́бе (Чайч.). — Підізвав до себе та тоді й каже... — Підкликає жида і питає ну що ж, як? н. о. Яст.

Поди́виться = подивува́ти ся. — Еней тому подивував ся, у баби сучої спитав ся. Кот

Подира́ть, подра́ть, ся = 1. дра́ти, шкря́бати, скубти́ поску́бувати, подра́ти, пошкря́бати, поскубти́, скубну́ти. — Все лице пошкрябала біленьке, продиравшись по купцах колючих. Гр. Чайч. — Скубне за

чуба, та й знов питае, а не знае — знов поскубуе. — **Моро́зъ по ко́жѣ подира́етъ** = моро́з но за шку́рою.

2. пачи́ти ся, коло́ти ся, трі́скати ся, попачи́ти ся, потрі́скати ся, розколо́ти ся, поколо́ти ся. — Дошка од жару потріскала ся.

Подка́лывать, подколо́ть, ся = 1. підко́лювати, підштри́кувати, підколо́ти, підштрикну́ти, де-кілько — попідко́лювати і т. д. — Підколола собі палець шпичкою. Чайч.

2. підшпи́лювати, підшпили́ти, ся, про де-кілько — попідшпи́лювати. — Підшпилила спідницю шпильками.

3. підруба́ти, вруба́ти (ще). — Врубай ще дровець.

Подканцеляри́стъ = підканцеляри́ст. Кот.

Подка́пывать, подкопа́ть, ся = підко́пувати, підрива́ти, підноря́ти, ся, підкопа́ти, підри́ти, ся, про де-кілько — попідко́пувати і т. д.

Подка́рмливать, подкорми́ть, ся = 1. підгодо́вувати, підгодува́ти, підхарчи́ти, підхарчува́ти, підживи́ти, ся, про де-кілько — попідгодо́вувати і т. д., про худобу — підпаса́ти, підпасти́. — Ой матінко-лебідочко, підгодуй нас хоч трішечки. п. п. — Підгодувались трохи і конеи підпасли та й поїхали.

2. прико́рмлювати, пригодо́вувати, припа́жувати ко́рмом, прикормити, пригодува́ти, про худобу — припаса́ти, припасти́, ся, зїмою — призїмова́ти, ся.

Подкарау́ливать, подкарау́лить = підстерега́ти (С. Л.), пристерега́ти, засїда́ти (С. Л.), чига́ти (С. Л.), пантрува́ти, сочи́ти, підстерегти́, пристерегти́, засїсти, попантрува́ти, присочи́ти. — Хто-ж це його дом приглядае? — А ну, каже, давай підстережу я його. н. п. Гр. Чайч. — Нехай присочить його. К. З. о. Ю. Р. — Засїдають два стрельчики, хочуть його вбити. н. п.

Подка́тывать, подка́чивать, подката́ть, подкати́ть, ся = підко́чувати, підто́чувати, підкоти́ти, підточи́ти, ся. — Підкотив камінь під хату. — Підточив віз під повітку.

Подка́шивать, подкоси́ть, ся = підко́шувати, підкоси́ти, ся.

Подква́шивать, подква́сить, ся = підква́шувати, підква́сити, ся.

Подки́дывать, подки́нуть = д. **Подбра́сывать.**

Подки́дышъ, подки́дышекъ = підки́док, підки́дьок (С. Жел.), жін. р. — підкида́чка (С. Жел.), сп. р. — підкидча́, підки́дько, поки́дько. — Вигодував покидька на свою голову. Кн. — Не мое воно — покидько. Кн.

По́дкладень = по́дкладка (яйце, що підкладають ся під квочку).

Подкла́дка = 1. підста́ва, пі́дставка (С. Жел.), підкла́дка.

2. в одежі — підши́вка (С. Жел.), підби́вка, підбі́йка, підкла́дка.

Подкла́дъ = 1. підклада́ння, підкла́д.

2. д. **По́дкладень** і **Подкла́дка 1.**

Подкла́дывать, подкла́сть, подложи́ть, ся = 1. підклада́ти, підкла́сти, ся. — **Подкла́дывать я́йца подъ насѣ́дку** = підсипа́ти кво́чку.

2. підшива́ти, підбива́ти, підши́ти, підби́ти, ся (підшивку). — Він лисом підшитий, псом підбитий. н. пр.

Подкла́дышъ = д. **По́дкладень.**

Подклёвывать, подклева́ть, ся = клюва́ти, дзю́бати, дзьо́бати, поклюва́ти, подзьо́(дзю́)бати, ся. — Курка подзьобала увесь овес.

Подкле́ивать, подкле́ить, ся = підкле́ювати, підкле́їти, ся, карюком — підкарю́чити, ся, про де-кілько — попідкле́ювати, ся.

Подклѣ́тъ = д. **Кладова́я.**

Подко́ва = підко́ва, на чоботях або на черевиках — підко́ва, підкі́вка, часгіше мн. підківки́, що привъязують ся, щоб ходить по льоду — бузлу́к.

Подко́вывать, подкова́ть, ся = підко́вувати, підкува́ти, ся.

Подковы́ривать, подковыря́ть, подковырну́ть = підколу́пувати, підколупа́ти, підколупну́ти.

Подко́жный = підшку́рний.

Подкола́чивать, подколоти́ть, ся = підбива́ти, підби́ти, ся. — Треба підбити під це дощечку.

Подколо́дникъ = д. **Ольша́нка.**

Подколо́ть = д. **Подка́лывать.**

Подколѣ́нокъ = жижка. С. Аф.

Подкопа́ть = д. **Подка́пывать.**

Подко́пъ = 1. підкі́п, тайни́к, потайни́к. — Порох засипаю — потайники вже зроблені. К. Ш. (Д. ще під сл. **Ми́на**).

2. підкі́п, пі́дступ, підхі́д, (д **Кова́рство** і **Подво́хъ**).

Подкорми́ть, ся = д. **Подка́рмливать.**

Подкра́дкою = кра́дькома́. С. З. Л.

Подкра́дываться, подкра́сться = підкрада́ти ся, кра́сти ся, пла́стати, підбармо́вувати ся, підкра́сти ся, про де-кілько — попідкрада́ти ся.

Подкрапи́вница = д. **Королёкъ 2.**

Подкра́шивать, подкра́сить, ся = підкра́шувати, підмальо́вувати, підбармо́вувати, підкраси́ти (С. Л.), підмалюва́ти (С. Л.), прифарбува́ти, під карий колїр — накарува́ти, під який иньший колїр — підсини́ти, підчорни́ти і т. д. д. **Кра́сить.**

Подкру́чивать, подкрути́ть, ся = підкру́чувати, підкрути́ти, ся, про де-кілько — попідкручувати.

Подкрѣ́па = підпо́ра.

Подкрѣпле́ніе = підкре́п (С. Жел.), по́кріпость, підси́лок (С. Л.), піджи́ва (С. Л.), підмо́га, запомо́га.

Подкрѣпля́ть, подкрѣпи́ть, ся = 1. підкріпля́ти, ся (С. Жел.), підкрепля́ти, ся, покріпля́ти, ся (С. Жел.), підпира́ти (С. Жел.), підкріпи́ти, ся, покріпи́ти, ся, підне́рти; підпомога́ти (С. З.), запомога́ти, підси́лювати, підпомогти́, запомогти́, підси́лити, ся (С. Л.); підживля́ти, підживи́ти, ся (С. З. Л.). — Мовлено правду, которую доводами підперти латво. Л. В. — За столом сиділи, покріпляли сили. К. Д. — Пішли вони у дворець, підкрепились. н. к. Ман. — Холодцем та ковбасою закусили та, як то кажуть, і підкрепили ся. Кот.

Подкузьми́ть = підвести́, підъїсти, підмани́ти. — Це він підъїв Якова, це через його він три днї у вежі просид в. Та я тож тебе підъїм. Кр.

Подкулика́ть = підпи́ти.

Подкупа́ть, подкупи́ть = підкупа́ти, підкупля́ти (К. Кр.), підпла́чувати, могори́чити, підкупи́ти, перекупи́ти, підплати́ти, підмогори́чити, ся, ску́п да́ти (Катеринос. Чайч.), де-кільки — попідкупа́ти і т. д. — З тюрми утїк, варту перекупивши. Б. Н.

Подкупно́й = підкупни́й, підку́плений, ку́плений.

По́дкупъ = підкуп, підку́пство (С. Жел.), скуп (Катеринос. Чайч.). — А писарь з його скуп узяв, то тепер уже за його. Чайч.

Подку́пщикъ = підку́пник (С. Жел.), на́купень (С. З.), переку́пчик.

Подку́ривать, подкури́ть = підку́рювати, підкури́ти.

Подлага́ть, подложи́ть = підклада́ти, підкла́сти, підложи́ти (С. З.), попідклада́ти.

Подла́живать, подла́дить, ся = 1. підла́жувати, підстро́ювати, підла́дити, підладнува́ти, підстро́їти, ся.

2. підла́гожувати ся (С. Л.), підли́зувати ся, віддо́брювати ся, вридо́брювати ся і т. д. д. **Подла́зить 2.**

Подла́за = підли́за (С. Л.), підли́зник, підли́зуха, прили́за (С. Л.) підлепливий, підле́пний (Лев.), вле́сливий, підхлїбник.

Подла́зить, подлѣ́зть = 1. підла́зити, підлїза́ти, підлїзти, про де-кільки — попідлїза́ти.

2. підла́зити, підли́зувати ся, лиза́ти ся, підлабу́знювати ся, лабу́зити ся, прили́зувати ся, підхлїблювати ся, лести́ти ся, підлїзти, підлиза́ти ся, підлабу́знити ся, прилабу́знити ся і т. д. д. **Подольща́ться.**

Подла́зъ = д. **Подла́за.**

Подла́мывать, подломи́ть, ся = підло́млювати, підломи́ти, ся, заломи́ти ся.

Подла́скиваться, подласка́ться = підла́щувати ся і д. **Подла́зить 2.** і **Подольща́ться.**

Подлега́ть, подле́чь = ляга́ти, заляга́ти, лягти́, залягти́ (під що не́будь).

Подлежа́ть = нале́жа́ти, підляга́ти, підпада́ти. — Се дїло належить до суда. — Він за се підпадає під тяжку кару. — **Это подлежи́тъ сомнѣ́нію** = се річ непевна.

Подлежа́щій = належа́чий (С. З.), нале́житий (С. З.), нале́жний (С. З. Пар.), прина́ле́жний (С. Пар.), зале́жний (С. Пар.), підле́глий (С. З.). — Належачий братству церковному львовському. С. З. — Належитую честь йому віддати.

Подлета́ть, подлетѣ́ть = підлїта́ти, підлетї́ти, підли́нути.

Подлётокъ = пі́длїток.

Подле́цъ = подля́к, падлю́ка (С. Жел. З. Л.), паску́да (С. З.), пога́нець (С. Жел.). — Кругом паскуда! Чого ж на його не плюють? К. Ш.

Подле́чь = д. **Подлега́ть.**

Подлива́ть, подли́ть, ся = підлива́ти, підсипа́ти, підли́ти, підси́пати, ся, багато — підбу́рити, про де-кілько — попідлива́ти, попідсипа́ти. — Підсип ще борщу. А ну, підсип в чарку оцієї животкової. Кн.

Подли́вка = 1. підлива́ння, підсипа́ння.

2. підли́ва, підли́вка (С. З.), підле́ва (С. З.), обли́вка, по́ливка. — До вовчого мъясива собача підлива. н. пр. — Свинячу го-

лову до хріну і локшину на переміну, потім з підлевою индик. Кот.

Подливной = підливний. — **Подливное колесо** = підсобійне колесо і д. під сл. **Колесо**.

Подлиза = підлиза.

Подлизывать, подлизать, ся = підлизувати, підлизати, ся, облизувати, облизати.

Подлинникъ = д. **Оригиналъ 1.**

Подлинно = справді, власне, дійсно, авжеж, в самій речі (С. Л.), саме так. — Він справді такий, як про його кажуть.

Подлинность = справжність (С. Пар.), певність, правдивість.

Подлинный = справжній (С. Пар.), сущий, справдешний, щирий (С. Л.), правдивий, власний. — Се його власні слова.

Подлипало = 1. підлипайло, підлиза і т. д. д. **Подлаза.**

2. д. **Волокита 2.**

Подлипальство = підлизування, підлесливість, підхлїбство.

Подлипать, подлипнуть = 1. підлипати, підлипнути, прилипнути (зі споду).

2. д. **Подлазить 2.** і **Подольщаться.**

3. д. **Волочиться 2.**

Подлить = д. **Подливать.**

Подличать = робити, чинити що паскудне, ганебне.

Подло = гидко, паскудно, ганебно.

Подлобье = підлобья.

Подлогъ = підлог (С. Жел.), підбор, фальш, фальшивство, хвальш. С. Ш.

Подложный = д. **Поддѣльный 1.**

Подломить, ся = д. **Подламывать.**

Подлость = підлість (С. Жел.), підлота, паскудство, мерзенність (С. Пар.), погань (С. З. Жел.). — Одна підлота неминуче тягне за собою й другу. Кн. — **Подлость тайную сдѣлать** = гадючку вкинути.

Подлунный = підмісяшний. С. Жел. — **Подлунный міръ** = сьвіт Божий.

Подлый = підлий (С. Жел.), подлий, подлячий (С. Жел.), падлюшний, паскудний, поганий (С. Жел.); плазовитий. — От подла дитина! Кр. — **Подлый поступокъ** = ганебний вчинок.

Подлѣ = біля, коло, побіля, край, обік, поруч, поплїч. (Пр. д. під сл. **Возлѣ**).

Подлѣзать = д. **Подлазить.**

Подлѣкарь = підлїкарь.

Подлѣплять, подлѣпить = підлїплювати, підлїпити.

Подлѣсникъ = д. **Водникъ 2.**

Подлѣсокъ = 1. підлїсся, залїсок, прилїсся і д. **Опушка 2.**

2. рос. Viola canina L. = братки, сокирки. С. Ан.

Подлѣсье = д. **Опушка 2.**

Подлянка = паскуда, ледащиця. — Ой послухай, синку, що говорить вдова: моя дочка ледащиця не почує дома. н. п.

Подмазывать, подмазать = підмазувати, підмащувати, шмарувати, підмазати, підмастити, помазати, пошмарувати, багато — попідмазувати і т. д.

Подмазчикъ = шмаровоз. С. З. — Тут всякиї були пронози, перекупки і шмаровози. Кот.

Подмалёвка = підмальовування.

Подмалёвывать, подмалевать, ся = підмальовувати, підмалювати, ся.

Подманивать, подманить = 1. підманювати (С. З.), підманити, приманювати, приважувати, приманити, принадити.

2. піддурювати, підмовляти (С. З.), намовляти, піддурити, підмовити, намовити, перемовити.

Подманка, подманъ = підмана, підманювання і д. **Подговоръ.**

Подмаренникъ = рос. Galium L. — гірчак, **П. жёлтый,** G. verum L. — буркун зїлля, дереза, дрібноцьвіт, жовтенька кашка, медяник, медявник, медова трава, сиворотень. С. Ан.

Подмасливать, подмаслить, ся = 1. підмаслювати, підмащувати, підмаслити, підмастити, ся.

2. підмазувати, підмогорічувати, підмаслювати, хлїбити, підмазати, підмогоричити, підхлїбити. — Підмазав станового, та й пішло діло на лад.

Подмастерье = підмайстер (С. Жел.), челядник.

Подматывать, подмотать = підмотувати, підмотати.

Подмахивать, подмахнуть = 1. змахувати, змахнути (зі споду).

2. підписувати на швидку.

Подмачивать, подмочить, ся = підмочувати, підмочити, ся; підсцикати, підсцяти, підбурити.

Подмащивать, подмостить = підмощувати, підмостити, ставити риштовання,

Подмерза́ть, подмёрзнуть = підмерза́ти, примерза́ти, підме́рзнути.

Подмета́льщикъ, ца = метільник, ця, метільничка. — Я до печі куховарочку найму, а до хати та метільничку. н. п.

Подмета́ть, подмести́, сть = підміта́ти, підме́сти́, заміта́ти, заме́сти́, повідміта́ти. — Підмети хату. — Підмети сьміття під припічок.

Подмета́ть = д. **Подмётывать.**

Подмётка = 1. підміта́ння.

2. підме́ток (нова підошва до старих чобіт). Кр.

Подмётный = підкидни́й. — **Подмётное дитя́** = д. **Подки́дышъ.**

Подмёточный = підме́тковий (д. **Подмётка 2.**).

Подмётывать, подмета́ть -ну́ть = 1. підкида́ти, підки́нути (д. **Подбра́сывать**).

2. пришива́ти на живу́ ни́тку, підстьо́бувати, підстьоба́ти.

3. підкида́ти, підки́нути підме́тки. — Чоботи ще добрі, треба тільки підкинути підметки.

Подмётышъ = д. **Подки́дышъ.**

Подми́гивать, подмигну́ть = підмо́ргувати, підморгну́ти. С. Л.

Подмина́ть, подмя́ть = підтопта́ти. — Медвідь підтоптав його під себе.

Подмо́га = д. **По́мощь.**

Подмога́ть, подмо́чь = запомога́ти, підпомога́ти, підсобля́ти, запомогти́, підпомогти́, підсоби́ти, зарятува́ти. (Д. **Помога́ть**).

Подмока́ть, подмо́кнуть = підмока́ти, підмо́кнути, примо́кнути, примокрі́ти.

Подмола́живать, подмолоди́ть, ся = 1. підмоло́жувати, підмолоди́ти, ся.

2. підсоло́жувати, підсолоди́ти (на пр. пиво квас).

Подмо́лвить = підтакну́ти, притакну́ти, потакну́ти (д. **Подда́кивать**).

Подмора́живать, подморо́зить, ся = 1. підморо́зювати, підморо́зити, ся. — Підморозити рибу.

2. підмерза́ти, підме́рзнути. — На дворі підмерзає.

Подмости́ть, ся = д. **Подма́щивать, ся.**

Подмо́стки = ришто́ва́ння, підмо́стка, підмо́сток (С. Ж.); при́мость (С. З. Жел.), при́містки (С. Жел.). — Лежав на примості. С. З.

Подмочи́ть = д. **Подма́чивать.**

Подмо́чка = підмо́чка.

Подмо́чь = д. **Подмога́ть.**

Подмыва́ть, подмы́ть, ся = 1. підмива́ти, підми́ти, ся. — Підмий дитину.

2. ми́ти, підмива́ти, розмива́ти, підми́ти, розми́ти. — Не рад явір хилити ся — вода корінь мив. н. п. — Підмило греблю.

Подмы́лье = ми́лини, зми́лини, обми́лки.

Подмы́шка = паха́, пахва́ (д. **Мышка 3**).

Подмы́шковый = пахвови́й.

Подмѣ́нивать, подмѣня́ть, подмѣни́ть, ся = підмі́нювати, підклада́ти, підміни́ти, підкла́сти, підложи́ти, ся.

Подмѣси́ть = підміси́ти. — Підміси борошна в тісто.

Подмѣ́ска = підмі́шування, підмі́сювання.

Подмѣ́съ = 1. д. **Подмѣ́ска.**

2. при́мішка. С. Жел.

По́дмѣсь = д. **Подмѣ́съ 2.**

Подмѣча́ть, подмѣ́тить = підгляда́ти, постерега́ти, виміча́ти, пристерега́ти, назнава́ти, поміча́ти, сочи́ти, підгляді́ти, по(при)стерегти́, помі́тити, запримі́тити.

(Д. **Замѣ́тить 2, Подгля́дывать** і **Подсма́тривать**). — Сочи ж його добре, чи не носить він висівок до шинку. Кн.

Подмѣ́шивать, подмѣша́ть, ся = підмі́шувати, примі́шувати, підміша́ти, приміша́ти, ся (С. Жел.).

Подмя́ть = д. **По́дмина́ть.**

Подна́рье = мі́сце під по́лом (д. **На́ры**).

Подналу́ть = підду́рити, підмани́ти, підголи́ти, кількох — попідду́рювати і т. д.

Поднача́льный = піднача́льний, підвла́стний, підле́жний. С. Жел.

Поднебе́сный = піднебе́сний. С. Жел.

Подне́бе́сье = піднебе́ссяя.

Поднёбный = піднебі́нний.

Подне́бье = піднебе́ння (С. Жел.) і д. **Нёбо.**

Поднево́льный = підневі́льний, поневі́льний, приневі́льний.

Поднесе́ніе = підно́сі́ння.

Поднести́ = д. **Подноси́ть.**

Поднима́ть, подня́ть, ся = підніма́ти, підійма́ти, підня́ти, ся, важницею — підва́жувати, підва́жити; підво́дити, зво́дити, підвести́, звести́, ся; здійма́ти, ся, знїма́ти, зня́ти, ся, про сьвітило ще — підбива́ти ся, підби́ти ся (С. Л.), підійти́, про рослину — підганя́ти ся, підгна́ти ся, ви́гнатись. — Таке важке, що не піднімеш. — Підняв на улиці. — Тісто в діжі піднялось. — Підняли його на улиці пъяного. — Ой галочки-чубарочки, підніміть ся в гору! Ой раді б ми підняти ся, та крилець не маєм. н. д. — Підвів ся

ся він трохи з ліжка. — Звів ся та й пішов. — А Богдан лежить ще там на лаві, не зведе й голівоньки з похмілля. Ст. С. — Шабля не візьме, рука не зведеть ся. К. Ш. — Ой поїхав козаченько з Лубень до Прилуки, ой плакала дівчинонька, здіймаючи руки. н. п. — Крилечками стрепенули, знялись в парі й полинули. н. п. — Сонце вже підбилось височенько. С. Л. — Сонце вже геть підійшло. Кр. — **Поднима́ть ссо́ру, шумъ** = збива́ти бу́чу, колотне́чу. — За онучу, та збили бучу. н. пр. — **Поднима́ть носъ** = кирпу гну́ти, чва́нитись. — Стара не страшна, так молода кирпу гне. Кот. — **П. на́ смѣхъ** = на глу́м бра́ти, взя́ти, глузува́ти, осьмія́ти. — Спостерігши, що її взяли на глум, майнула з хати. Кн. — **Поднима́ть крестъ** = зво́дити хрест. — Почали хрести зводити на баню. Кн. — **Подня́лся вѣ́теръ** = схопи́в ся ві́тер. — Схопила ся шурябуря і стіжечок ізвернула. н. п. — **Подня́ть на себя́ ру́ки** = само́му собі́ смерть заподія́ти, ру́ки на се́бе наложи́ти. — **Подня́ть за́йца, медвѣ́дя** = ви́гнати за́йця, ведме́дя. — **Подня́ть вопро́съ** = зня́ти річ, пита́ння. — **П. паруса́** = розпусти́ти паруси́, вітри́ла, напарусити. — **П. крикъ** = счини́ти крик, ґвалт. — **П. хвостъ, пла́тье** = заде́рти, задра́ти, позадира́ти. — **Подня́ть ору́жіе** = взя́тись за збро́ю, повста́ти. — **Подня́ться войно́ю** = повста́ти. — **Подня́ть больно́го на́ ноги** = відходи́ти, відха́яти, одвола́ти. — **Поднима́ться на что́ либо** = пъясти́ ся.

Подновля́ть, поднови́ть, ся = підновля́ти, відновля́ти, поновля́ти, піднови́ти, ся і т. д., кілько — попідновля́ти і т. д.

Подного́тная, у виразах: „**онъ зна́стъ всю подного́тную**“ або „**вы́сказалъ всю подного́тную**“ = він знає всі та́йности, він ви́казав всі та́йности (ніби і те, що під нігтем, йому́ відоме).

Подно́жіе = підні́жжя, гори — підгі́рря.

Подно́жка = ступи́ця, ступі́йка, ступе́нька. — Правою на ступицю, а лівою просто у віз, тай беркиць на сіно. Кн. — Як зачепив крилом, так ступиця і одскочила. Кн.

Подно́жки = рушни́к або яка́ и́ньша тка́нина, що простелюється молоди́м під но́ги підчас вінча́ння. — Та поможи Боже на рушнику стати — тоді не розлучать ні батько ні мати. н. п.

Подно́жный = підно́жний, підно́жичий (С. З.). — **П. кормъ** = па́ша. — Пустив волів на пашу.

Подноси́ть, поднести́, ся = підно́сити, надно́сити, піднести́, надне́сти́, ся. — Піднеси ближче. — Таке важке, що не піднесу. — Наднеси ще трохи кавунів.

Подно́съ = підні́с (С. Жел.), підно́с, та́ця(а) (С. Ш.), таріле́ць. — Всі чарочки на підносах повихиляла. н. п.

Подно́щикъ = розно́щик напоїв у шинку́, на́ймит шинкаря́, що подає горілку.

Подня́ть = д. **Поднима́ть.**

Поднѣпро́вье = подніпря́нщина. С. З.

Подо́ = д. **Подъ.**

Подоба́етъ = годи́ть ся (С. Ж.), слі́д, нале́жить, ли́чить, прихо́дить ся. — **Не подоба́етъ** = не подо́ба, не слі́д, не годи́ть ся, не ли́чить і т. д. — Не подоба зірці без місяця та й зіходити, не подоба дівці до козаченька й виходити. н. п. — Не личить нашій честі і повазі вбачати кров посельську в себе дома. К. Б.

Подо́біе = 1. схо́жість, подо́ба (С. З. Л.), * подобе́нство (С. Ж. З.).

2 мані́р, взі́р (С. З.), кшталт, штиб, шти́ль (С. З.). — **На подо́біе** = на взі́р, взо́ром, на кшта́лт (С. З.), на шти́б і д. ще під сл. **Мане́ръ 2.**

Подо́блачный = підхма́рний.

Подо́бно = 1. тре́ба, слі́д, пови́нно, нале́жить, прихо́дить ся.

2. як, та́к як, мов, на́че, непа́че, так са́ме, похо́же. — **Подо́бно звѣ́рю, бро́сился** = мов зьвір той (так як зьвір) ки́нув ся.

Подо́бный = схо́жий (С. Л.), похо́жий, поді́бний.

Подобостра́стіе = підле́сливість, плазу́нство (С. Пар.).

Подобостра́стный, но = підле́сливий, обле́сливий, во, підле́слий (С. Жел.), лакеюва́тий (С. З.), підлабу́зник, невольни́чий (С. Жел.), плазови́й (С. Жел.). — Облесливий, як собака. н. пр. — Був у пана змалку і став підлабузником, боїть ся свого слова промовити, все щоб під панові мислї. Кн.

Подобра́ть, ся = д. **Подбира́ть, ся.**

Подобрѣ́ть = подобрі́ти, подобрі́шати (С. Л.), пощирі́ти, здо́брити ся (С. Л.).

Подови́къ = це́гла, що нею вистила́єть ся че́рінь у пе́чі.

Подо́вый, подово́й = чері́не́вий (належний до че́ріня або спечений на че́ріні).

Подогна́ть, ся = д. **Подгоня́ть, ся.**

Подогну́ть, ся = д. **Подгиба́ть, ся.**

Подогрѣвáть, подогрѣть, ся = розігрівáти, розігріти, ся. — Розігрій борщ учорашнїй.

Пододвигáть, пододвúнуть, ся = підсувáти, надсувáти, підсýнути, надсýнути, ся. — Підсунь скриню під ліжко.

Подождáть = д. **Поджидáть.**

Подожжéнный = підпáлений; підпéчений; підшмáлений (д. **Поджигáть 1** і 2).

Подозвáть = д. **Подзывáть.**

Подозрúтельность = підзóрливість, підглéдність. — Він нікому не йме віри, до всїх підгледність має на думці. Кп.

Подозрúтельный, но = непéвний, підзóрний, но (С. З.), підзóрливий, во, підóзрілий (С. Жел.), підозрíлий (С. Жел.), заздрíнний (С. Л.), зазóрливий (С. Л.); неймовíрний, невíрливий (С. Жел.). — Проте батюшка усе крив ся і магущі здавалось те непевним. Лев. В. — Підзорно мінї те здалось. Ч. К. — Совість подзорная єсть яже із легких домислов мнит собі доброє злим бити. Б. Н. — Підзорливо дивуюзи — чого встряв він у таку справу. Лев. В. — Сьвідетством людей віри годних і не підозрілих. Ст. Л. — Ну що ж, найшли що підозрілого? Фр. — Неймовірний або чоловік та жінка без віри не спілка. Грінч.-Чайч

Подозрѣвáть = підзóрити, прúздріти, заздрівáти (Лев.), зазóрити (С. Л.), підозрівáти (С. Жел.), покладáти гріх на кóго. — Нічого не підзорячи, Гриць почав докладнїйше доводити. Лев. В. — І ворог наш не відважить ся приздріти нас. Пр.

Подозрѣ́ніе = підзóр (С. Жел. З.), прúзра (С. Л.), прúздра, приздрíння, підозрíння (С. Жел.), підозрíлість (С. Жел.), постерегáння. — Брехня воно чи нї, та річ таківська, що правда і підзор одно для мене. К. Ш. Т. — Він нюхав воздух і очицями моргав, а на Антонію з підзором поглядав. К. Д. Ж. — Писаря військового взято на Сибір, маючи на його подзор. Л. С. — Не мав на його призри. С. Л. — Ніхто в сьвіті не кине на Шевченка приздрою за нещиріость. Кп. — Ні на кого, як на його моя приздра: він торік обтрусив мою нбтуню, він і тепер підрізав улик. Кп. — При сьвідетстві і признаках яких случних або підозрінню знатном. Ст. Л.

Подóй = удíй. С. Ш. — Не пцтай корову по удою. н. пр.

Подóйникъ = дійнúця (Д. **Доёнка**).

Подóйный = удíйний.

Подойтú = д. **Подходúть.**

Подоúть = подоїти, здоїти, вúдоїти.

Подокóнникъ = підлокóтник (С. Л.), варцáби (Гал.). — Вона сперла лікті о варцаби і довго стояла задумавшись. Фр.

Подокóнье = 1. підвíконня. — Щоб не прийшлось по підвіконню руку простягати. 2. д. **Подокóнникъ.**

Подокóнный = підвікóнний.

Подолбúть = подовбáти, подовбтú, подлýбати, пощюкати.

Подóліе = подíл, подíлля, підгíрря.

Подóлъ = 1. д. **Подóліе.**

2. пéленá (С. З. Л.), підшита — підтичка (С. З.). — Забери в пелену. С. Л. — Який вийшов с під пелени, таким буде і до труни. н. пр. — Сюди-туди дубком стрепену, натрусила жолудьків пелену. н. п.

Подольщáться, подольстúться = підлéщувати ся, лестúти ся, влещáти ся, підлабýзнювати ся, підлúзувати ся, підлицяти ся, підмóщувати ся, підсипáти ся (С. З.), підстилáти ся (С. З.), підлестúти ся, влестúти ся (С. Л.), підлáщити ся (С. Л.), підлáстити ся, приластúти ся, підлабýзнити ся, прилабýзнити ся, прилабýзити ся, підмостити ся, підсúпати ся, підшúлити ся, припохлїбити ся, прислужúти ся, примаслити ся, прилестúти ся. — Та я готовий жити з вами, як з братом, підлещував ся жид. Лев. — Він підлестивсь до нашого Гегьмана. Ч. К. — Хоч до кого підлестить ся і що хоче взнає. Макар. — Він довго не казав, а як вона підлестилась добре, він і сказав. н. к. — Не лестись! Хіба я забула, що ти зробив? Чайч. — Пан суворий, а вона таки підлащилась до його, так що він няв їй віри. Кп. — Собака приластилась до тих сторожів. н. к. Гр. Чайч. — От вона до його прилестилась та й питає. н. к. Гр. Чайч. — Потім знову підластив ся і знову відкинув ся. Кроп. — Вона така підлизуха: підлижеть ся, підмостить ся. Чайч. — О! цей примаслитись уміє, облесливий. Кр. (д. ще під сл. **Подлáзить** 2).

Подóнки = одéнки, подéнки, подїння (Граб.), вúбовтки, щербéць, ощáдок, густі — гýща, фуз (С. Ш.), фус, фýси (С. Ш.), тіста або що — поскрéбок (С. З.), пóс(ш)крібки, вúшкрібки. — Зостались тільки поденки у діжці. Хар. — **Подóнки óбщества** = пóтолоч.

Подоплёка, подоплéчье = підшúвка полотнянá в москóвських сорочкáх від кóміра до пóяса, спéреду і ззáду.

Подопрѣвáть, подопрѣть = заприáти, запріти (зі спиду).

Подорвáть = д. **Подрывáть.**

Подоро́жная = подоро́жня (білет на проїзд на поштових коних).

Подоро́жникъ = 1. рос. Plantago lanceolata L. = подоро́жник, ра́нник, пора́нник, порі́зник, стяга́ч, соба́чі язички́, P. major L. = подоро́жник, трипу́тник, три́путень, ба́бка. С. Ан.

2. пт. Emberiza nivalis = посьмітю́х (С. Пар.), сусі́дка. Катеринос. Чайч.

Подоро́жный = 1. придоро́жній (що при дорозї).

2. подоро́жній (здатний в дорозї).

Подорѣ́шникъ, рос. Asarum = д. **Водни́къ** 2.

Подо́са = короте́нька шерсть на соболя́х або на и́ньших зьвірка́х.

Подоса́довать = посе́рдити ся.

Подо́сина = піді́сок. С. З. (д. **Ось**).

Подоси́нный = підіско́вий (зроблений з підіска або такий, що вживаеть ся на підіски).

Подоси́новикъ, гр. Boletus aurantiacus = підоси́чник.

Подо́ска = д. **Подо́сина.**

Подосла́нецъ = догля́дач, підслу́хач, шпиг.

Подосла́ть = д. **Подсыла́ть.**

Подоспѣва́ть, подоспѣ́ть = наспіва́ти, приспіва́ти, наспі́ти (С Л.), приспі́ти, надійти́ (С. Л.), насти́гнути, нахопи́ти ся. — Зараз зібрав ся писати до Вас, аж тут і Ваш лист наспів.

Подостла́ть = д. **Подстила́ть.**

Подо́сь = д. **Подо́са.**

Подоставля́ть = подостача́ти, повистача́ти, понастача́ти.

Подотка́ть = д. **Подтыка́ть.**

Подо́хнуть = подо́хнути, поги́нути, поздиха́ти, ви́здихати, повиздиха́ти. — Воли та корови усї поздихають, біле личко, чорні брови по вік не злиняють. н. п. — Бодай вони тобі повиздихали!

Подочерёдный = підчергови́й.

Подохо́дный = з дохо́ду.

Подо́шва = підо́шва (спідня частина ступнї і товста шкура, що підшиваеть ся під обувья). — Находив ся, аж підошви горять — Ой тим не прийшов, що чорт мае підошов. н. п. — **Подо́шва горы́** = спід, низ гори́, підгі́рря, обні́жжя. — Найнизша частина гори зоветь ся обніжже. Зем.

Подо́шевный, подо́швенный = підошо́вний.

Подпада́ть, подпа́сть = 1. припада́ти, припа́сти. — Дитина припадае до матери. — Царівна ж як побачила його, так і припада до його. н. к. Ман.

2. д. **Подольща́ться.** 3. д. **Подверга́ться.**

Подпа́ивать, подпои́ть = підпо́ювати, підпої́ти, кількох — попідпо́ювати.

Подпа́ивать, подпая́ть = припа́ювати, прилюто́вувати, припая́ти, прилютова́ти (зі споду).

Подпа́костить = нака́постити, нашко́дити, напаску́дити.

Подпа́лзывать, подползти́ = підлїза́ти, підповза́ти, підлї́зти, підповзти́.

Подпа́лка = за́смажка, на пр. у борщ, а більше підпалена — підпа́лка.

Подпа́ривать, подпа́рить = підпа́рювати, підпа́рити.

Подпа́рывать, подпоро́ть, ся = розпо́рювати, розпоро́ти, ся (зі споду).

Подпа́сть = д. **Подпада́ть.**

Подпа́хивать, подпахну́ть = підміта́ти, зміта́ти, підмести́, змести́. — Підмела хату.

Подпа́хивать, подпаха́ть = під'о́рювати, під'ора́ти.

Подпёка = підпе́ка (частина хлїба або пирога, що зі споду підпечена).

Подпека́ть, подпе́чь, ся = підпіка́ти, підпа́лювати, підпекти́, підпали́ти, ся, багато — попідпіка́ти, попідпа́лювати, ся.

Подпере́ть = д. **Подпира́ть.**

Подпёрка = ло́пать (у млиновому колесї).

Подпе́чекъ = пі́дпічок, підпі́ччя, штанда́ри (С. Жел.). — Лізь під штандари. н. к.

Подпива́ть, подпи́ть = підпива́ти, підпи́ти, підпія́чити. — Та там, бач, гуляння було, так ми трохи й підпіячили. н. о. Гр. Чайч.

Подпи́ливать, подпили́ть = підпи́лювати, підпиля́ти.

Подпи́локъ = терпу́г (С. Ш.), терпужо́к, пи́льник, підпи́лок, великий — ра́шпиль.

Подпи́лочный = терпуго́вий.

Подпира́ть, подпере́ть, ся = підпира́ти, підпе́рти, підопе́рти, ся, про кілько — попідпира́ти.

Подписа́ть = д. **Подпи́сывать.**

Подписа́тель = підпи́сач.

Подпи́ска = 1. підпи́сування.

2. передпла́та, пренумера́та (Гал.). — Вона збірала передплату на „Живописную Україну“ Шевченка в Чернигові і в Полтаві. Кн.

Подпи́счикъ = 1. підпи́сник. С. Пар.

2. д. **Абоне́нтъ.**

Подпи́сывать, подписа́ть, ся = підпи́сувати, підписа́ти, ся, кілько — попідпи́сувати, під чужу руку — підво́дити ру́ку.

— То рука не батькова, він підвів його руку, сфальшував. Кн.

Пóдпись = пíдпис. С. З. — Листи з подписами руки писаря гродського. Ст. Л. — З підписів на умові бачимо. Кн. — Котрий то тестамент сьвідітелями моїми, з подписом їх власних рук, для лїпшої ваги, потвержаю. Кіев. Ст.

Подпи́ть = д. **Подпивáть.**

Подпла́чивать, подплати́ть = підлáтувати (С. З.), залáтувати, підлатáти (С. З.), залатáти (зі споду).

Подплетáть, подплéсть = 1. підплїтáти, підплести́.
2. підбивáти, перечéплювати, підби́ти, перечепи́ти (кого ногою).
3. д. **Обмáнывать.**

Подплывáть, подплы́ть = підпливáти, підпливти́, підплисти́, підпли́нути, про кількох — попідпливáти. — Підплив до плоту. — Підплив під міст. — Як сїконе її, так вона кровю і підпливла. н. к. Ман.

Подпля́сывать = пританцьóвувати.

Подползáть = д. **Подпáлзывать.**

Подполкóвникъ, ца = підполкóвник, ця (військовий урядовець 7 ранги, жінка його).

Подполкóвничій = підполкóвницький.

Подпóлье = пóгріб, льох, я́ма під хáтою, мíсце під помóстом, в народнїх казках — підземéлля.

Подпóльный = що під помóстом, в народ. казках — підземéльний.

Подпóра = 1. підпóра, здр. підпíрка (С. Жел.), супóра, підвáлина, сохá (Ос.).
2. підпóра, пóміч, підмóга, оборóна. — Не бачимо нїякої підпори йому. Кн. — Чоловік як ворона, а все жінцї оборона. н. пр.

Подпорóжье = запорóжжя (місце на річцї нижче порогів).

Подпорóть = д. **Подпáрывать.**

Подпору́чикъ, ца = підпору́чик, ця (військовий урядовець 13 ранги, жінка його).

Подпору́чичій = підпору́чицький.

Подпóчва = підгру́нтя, підґру́нтя (С. Жел.), підóшва, живетéнь, живéць, цїли́к, цїли́вá, щирéць.

Подпóчвенный = підгрунтóвий. — **Подпóчвенная водá** = підшку́рна, зашку́рна водá (Херс.).

Подпоя́ска = 1. підперíзування.
2. пóяс, перезóк.

Подпоя́сывать, подпоя́сать, ся = підперíзувати, підперезáти, ся. — Обувсь, одягсь, підперезавсь тай зовсїм зібравсь. н. пр. — Не зобута, не зодягнена, тільки личком підперезаная. н. п. — Широким поясом підперізують ся. Чайч.

Подправля́ть, подпрáвить = підправля́ти, підпрáвити.

Подпрéчь = д. **Подпрягáть.**

Подпру́га = попру́га (С. Жел.), коло сїдла — трок. — Привъязав сакви до троку. Макар.

Подпру́живать, подпру́жить = підтягáти, підтягти́, стягти́ попру́гу.

Подпры́гивать, подпрыгну́ть = підпли́гувати, підстри́бувати (С. Л.), підскáкувати (С. Л.), вискáкувати, вибри́кувати, підплигну́ти і т. д.

Подпрягáть, подпря́чь = підпрягáти, припрягáти, бичувáти, підбичóвувати, підпрягти́ і т. д. — Йду на гору — не бичую, а з гори йду — не гальмую. н. п.

Подпускáть, подпусти́ть, ся = підпускáти, припускáти, підпусти́ти, припусти́ти, про кількох — попідпускáти.

Подпушáть, подпу́шивать, подпуши́ть = підшивáти, підбивáти, підши́ти, підби́ти ху́тром.

Подпущáть = д. **Подпускáть.**

Подпѣвáть, подпѣ́ть = підсьпíвувати, присьпíвувати, підсьпівáти. — Я заведу пісню, а ви мінї присьпівуйте. Кн. Музики приграваютъ, дружечки присьпівують. Федь.

Подрáвнивать, подровня́ть = підрíвнювати, підрівня́ти.

Подражáніе = наслїдування (С. Жел.), переймáння. — Твори наших письменників до І. Котляревського являють ся переважно наслїдуванем взорців византийських. Ог.

Подражáтель, ница = наслїдувач (С. Жел.), наслїдувáтель, ка (С. Жел.), подóбник (С. Ж.), перéймець, поета — підсьпíвач (С. З.). — Яко поет правдивий, а не підсьпівач, має він у своєму голосї щось праведно своє. К. Х.

Подражáтельность = наслїдування, услїдування. — Спостерегаємо в недугах нервових услїдування. Кн.

Подражáть = наслїдувати (С. Пар.), услїдóвувати, уступáти у слїд, переймáти, панові в життї — пани́ти ся. — Шевченко не услїдовує народної пісні. Кн. — Панська вигадка, а варто, щоб її переймали. Кн.

Подраздѣлéніе = подíл, підроздíл (С. Пар.).

Подраздѣля́ть, подраздѣли́ть, ся = поділя́ти, розділя́ти, передїля́ти, поділи́ти і т. д. (поділене на дрібнїше).

Подрáзнивать, подразни́ть = дратувáти,

дрочи́ти, подратува́ти, подрочи́ти. — Я не забарю ся, тільки хлопців подрочу, та й назад верну ся. н. п.

Подразумѣва́ть = підрозуміва́ти, припуска́ти. С. Жел.

Подраста́ть, подрости́ = підроста́ти, надроста́ти, підрости́ (С. Л.), підбільшати (С. З.), побільшати, про кілько — попідроста́ти, про вовну — підруни́ти ся. — А як стала підростати — стали хлопці ці лувати. н. п. — Як підбільшав і став валастати ся по сьвітах. Номис. С. З. — Поки маленькі дїти — гарненькі, побільшають — погіршають н. пр.

Подра́ть = д. **Подира́ть.**

Подра́ться = 1. побити ся (С. Л.), за чуби — поску́бти́ ся, почу́бити ся. — Він побив ся з писарем. Кн. — Бо ті попи, бо ті дяки за книші побьють ся, полають ся. н. п. 2. подра́ти ся, подерти ся, поша́рпати ся. — Штани в його полатані, подрана свитина. Як. — Пошарпалась одежа.

Подребезжа́ть = подеренча́ти, подренчати, поджирча́ти і т. д. д. **Дребезжа́ть.**

Подребе́рье = підребе́рря (С. Жел.) і д. **Подвздо́хи.**

Подрема́ть = подріма́ти, покуня́ти.

Подри́зникъ = підри́зник.

Подрисо́вывать, подрисова́ть = підмальо́вувати, підбармо́вувати, смужку — підво́дити, підмалюва́ти, підбармува́ти, підвести́.

Подробно́сть = подро́биця (С. Жел. Л.), подро́бина, подро́бність. С. Жел. — Брюлов спостеріг, що подробиції у Шевченка виразнійші. Кн. — Найпростійшу річ викладав у подробицях. Лев. В.

Подро́бный, но = дрі́бний, но, дрібне́нько, подрі́бний, но (С. Жел.). — Виргилїй і не нам був рівня, а добре він начухав тїмъя, поки дрібненько описав. Кот. — Ти роскажи дрібніш. Кр.

Подровня́ть = д. **Подра́внивать.**

Подрожа́ть = подріжа́ти, подріготїти, потремтїти, потрясти́ ся, на сьміх кажуть — попоїсти, пополови́ти дріжаків, поскака́ти халя́ндри.

Подроста́ть = д. **Подраста́ть.**

Подро́стокъ = підрі́сток, ви́росток, підлїток, хлопець — парубі́йко (С. Жел.), парубча́к (С. Жел.), підпарубо́чий (С. Жел.), ви́парубок, півпа́рубок, півпа́рубка (Ман.), дївчина — підлї́ток (С. З. Л.), підді́вка (С. Жел.), пі́ддівок. — Дїти ще підлїтки у неї, робітника нема Кн. — Вже в мене старший хлопчик півпарубочим виріс. Ос. — Дївчина Маруся не зросла до розуму, підлїток. Гр. Чайч.

Подро́сть = па́молодь, па́молодок і д. **О́тпрыскъ.**

Подро́сть = д. **Подраста́ть.**

Подруба́ть, подруби́ть = підруба́ти (С. Л.), підтя́ти (С. Л.), підотну́ти, підчеса́ти (топке), підцю́кати (С. Л.), про кілько — попідру́бувати, попідтина́ти. — Як уже добре підотну і стане дуб хилитись. К. Х. — Хто підотне дуба того Руська правда карала... Кн.

Подру́бка = підру́бка, підчо́с (Лев.).

Подру́га = по́друга, по́дружка, подру́жина (Лев.), това́ришка (С. Л. Ш.), това́рка (С. Ш.), други́ня (С. Аф.), щира — побрати́ма, відносно до чоловіка — дружи́на, дружинонька, подру́жжя. — Коли не хочеш, моя мила, дружиною бути, то дай мінї таке зілля, щоб тебе забути. н. п. — Вона звікувала вірним моїм подружжям. Кн.

Подру́жески = подру́зськи, потовари́шськи.

Подружи́ть, ся = подружи́ти, ся, потова́ришити, потоваришува́ти, сприя́телити ся. — Шуткома-жартома тай сприятелили ся ми так, що один без одного, як риба без води. Кн.

Подрумя́нивать, подрумя́нить, ся = підрумя́нювати, підрумя́нити, ся (С. Жел.).

Подру́чникъ = підру́чник (Лев.), підру́чний, поміщни́к, поплі́чник (Ос.).

Подру́чный = 1. д. **Подру́чникъ.** 2. пра́вий (кінь), борозе́нний (віл, а з лївого боку — то підру́чний). С. Аф.

Подрыпа́ть, подры́ть, ся = підко́пувати, підкопа́ти, ся, норі́ти, підноря́ти. — Підкопав дерево. — Він усе підкопуєть ся під мене.

Подрыва́ть, подорва́ть, ся = 1. зрива́ти, зірвати, зруйнува́ти, висадити (порохом). 2. шко́дити, пошко́дити, ущербити (С. Ш.), про здоровля — поруша́ти, ся, підверeжати ся, надверeжа́ти ся, надвереждати ся, пору́шити, ся, підвереди́ти ся, надвередити ся, надірва́ти ся (д. **Надорва́ться 2**), обнату́жити ся, від праці — перепрацюва́ти ся.

Подры́въ = 1. зрив, ви́бух (К. Б.). 2. шко́да, збиток, уще́рб (С. Ш.). — Се причинило ся на шкоду торговлї. Пр.

Подры́ть, ся = д. **Подрыва́ть, ся.**

Подрѣза́ть, подрѣ́зывать, подрѣ́зать, ся = підрі́зувати, підрі́за́ти (С. Л.), підрі́зати.

ся, підтяти (С. Л.), підотнути, підкроїти, підкраяти (С. Л.), підчикрижити, про кілько — попідрізувати, попідтинати. — Пелени підтяти С. Л. — Мене дївка підкроїла і каптана підкроїла. н. п. — **Подрѣзать волосы** = підстригти. — **Подрѣзать кому крылья** = обоpкати, приборкати (С. Л.), надборкати, кількох — переборкати. — Як приборканому степовому птаху. Кул. С. З. — На що ви ляхи принесли оці цяцьки? Хочете упъять нас у неволю приборкати. Б. Х. Кост.

Подрѣзной = на підрізах. — Санки на підрізах.

Подрѣзъ = вадріз, заріз (С. Пар.). — Зламало ся саме на надрізї.

Подрѣзывать = д. **Подрѣзать.**

Подрѣзь = 1. проріз. С. Пар. — Чоботи добрі, та тільки коло підошви проріз маленький.
2. підрізи. — Санки на підрізах.

Подрѣшето = підситок. С. З.

Подряблый = повъялий, про дерево і овоч — потрухлий.

Подрябнуть = повъянути, потрухнути, потрухлявіти (С. Ш.).

Подрягать, ся = подригати, ся.

Подрядить, ся = д. **Подряжать, ся.**

Подрядный = рядний підрядний.

Подрядчикъ, ца = рядчик (С. Жел.), підрядчик, ця (С. Жел.). — Договорили рядчика нову церкву ставити.

Подрядъ = ряда, підряд (С. Жел.).

Подряжать, подрядить, ся = підряжати, підгожувати, підгожати, ся, підрядити (С. Жел.), підгодити, згодити, поняти, ся. — А я вже звощика згодила. Кр. — Попяли ся ми тільки до Покрови волів попасати. Кн.

Подрясникъ = підрясник.

Подсаживать, подсадить = 1. підсажувати, підсадити. — Підсади хлопця на коня.
2. присажувати, присадити, засадити. — Присадив ще десять кущів агрусу.

Подсаливать, подсалить = підсалювати, шмарувати, підсалити, підмазати салом, підшмарувати, вишмарувати.

Подсасывать, подсосать = підтягати, підтягти. — Вода підтягла його під пліт.

Подсвѣчникъ = сьвічник, сьвітильник (Сп.), посьвітач, посьвітич (С. Жел.), в стінї перед образом — сьвітач (Хар.), в церкві перед образами — ставник (С. З.). — І засьвітивши сьвічку, не ставлять під посудину, а на сьвічнику, то й сьвітить вона всїм хто в хатї. К. Св. п. — Молебні день у день спасителеві править, у ставники сьвічки по 10 хунтів ставить. Гр. — Піп послав ставник і звелів читати по мертвому псалтирі. Кв.

Подсиживать, подсидѣть = 1. засїдати, чатувати (С. З.), засїсти. — Ой не лїтай, утко! Засїдають два стрельчики, хочуть тебе вбити. н. п. — Чатує на його. С. З.
2. визнавати, вивідувати, визнати, вивідати (хитрощами); підходити, підійти. — Ще ніколи не було такого, але ти вже оце штукою підійшов під нього. Руд.

Подсинивать, подсинить = підсинювати, підсинити, всинити, попідсинювати.

Подскабливать, подскоблить = підс(ш)крібати, підшкрабувати (Кр.), підшкребти. — Жиди підшкрібують (або: підшкрабують) ті білети, та й знов вони йдуть. Кр.

Подсказывать, подсказать = підказувати, підказати.

Подскакивать, подскакать, подскочить, подскакнуть = підскокувати, підскочити, підскікнути, підстрибувати, підстрибнути; вибрикувати; прискакувати, прискочити, скочити. — Підскочив трохи не під стелю. — Підстрибує високо в гору. — Як підстрибну вище од неї. п. о. Гр. Чайч. — Ач як вибрикує! — Були б убили, коли б не прискочили хлопці. — Тільки вздрів мене, скочив до мене. Гр. Чайч.

Подскокъ = підскік.

Подскребать, подскресть = підс(ш)крібати, підскромажувати, підс(ш)кребти, підскромадити.

Подслащивать, подсластить = підсоложувати, обсоложувати, присоложувати, підсолодити і т. д.

Подслуживать, подслужить, ся = прислужувати, ся, піддобрювати ся, прислужити, ся, піддобрити ся.

Подслушивать, подслушать = підслухувати, підслухати, ходити на підслухи, підслухати.

Подслушиваніе = підслух, підслухи, прислухання. — Та стали жиди Меєра на підслухи висилати. н. д.

Подслушиватель, подслушникъ = підслухач. С. Жел.

Подслѣповатый = підслїпий, підслїпа, слїпоокий, невидющий.

Подсматривальщикъ, ца = д. **Подглядчикъ, ца.**

Подсматривать, подсмотрѣть = підгля-

да́ти (С. Л.), підгля́дувати (С З.), підгле́жувати, підливля́ти ся, назоря́ти, підглядіти і т. д. д. **Подгля́дывать.** — Назорив, що вони прийшли туди. Гр. Чайч.

Подсмо́трщикъ = д. **Подгля́дчикъ.**

Подсмо́тръ = підглядáння.

Подсмѣ́ивать, подсмѣя́ть, ся = підсьмі́ювати, ся, глузува́ти, підсьміяти ся, посьмія́ти ся (з кого), насьмія́ти ся (над ким), поглузува́ти.

Подснѣ́жный = підсні́жний.

Подснѣ́жникъ, рос. = Anemone Hepatica L. — пролі́ска, частїше про́лїски, пере́лїска, перво́цьвіт, Crocus reticulatus M. B. — бранду́ші, бранду́шки, просере́н, про́сирень, просуре́нок, Galantus nivalis L — підснї́жник, про́серень, Scilla cernua Hoffm. — про́лїски голубі́, S. bifolia L — ряст, Sempervivum tectorum L. — до́ля, ско́чки. С. Ан.

Подсо́ба = посо́ба, по́міч, запомо́га (д. **По́мощь**).

Подсобля́ть, подсоби́ть = підсобля́ти, підпомога́ти, підсоби́ти, підпомогти́, підрятува́ти. (д. **Помога́ть**).

Подсо́вывать, подсова́ть, подсу́нуть, ся = підсува́ти, підпиха́ти, підсу́нути, підпідхну́ти, про де-кільки — попідсо́вувати, попідпиха́ти. — Підсунь скриню під кро́вать.

Подсоли́ть = підсоли́ти.

Подсо́лнечная = сьвіт бо́жий.

Подсо́лнечниковый = со́няшниковий. Ос.

Подсо́лнечникъ, рос. Helianthus annuus L. = со́ннишник, со́нячник, со́яшник (С. Ан.), насіння його — пасї́ння (С. Ан.), кабачки́ (Катеринос.), листя і стебло — сояшничі́ння (Кр.). — А он сояшник як височенко вигнав ся. Кроп.

Подсоса́ть = д. **Подса́сывать.**

Подсо́хнуть = д. **Подсыха́ть.**

Подспа́ривать, подспори́ть = помога́ти, допомога́ти, підпомога́ти, приспоря́ти, помогти́ і т. д. — Нехай Бог помогає та приспоряє худобою і дїточками. Шишацький. С. З.

Подспо́рье = підмо́га, посо́ба, запомо́га; дода́ток.

Подста́ва = підгі́н, підста́ва. — Послали коней на підгін.

Подста́вка = пі́дставка, пі́дмостка, підпі́рка, в скрипцї чи в инших музичних струментах — кобі́лка, ко́ник, для веретена — хло́пець, щоб вкочувати бочки — шна́ги, під вал на кінцях — кізли́на. — Стіл хитаєть ся, — підмости яку підмостку під ніжку. Гр. Чайч.

Подставля́ть, подста́вить = підставля́ти, підста́вити, про де-кільки — попідставля́ти. — **Подста́вить но́гу** (кому, щоб упав) — перече́плювати, перечепи́ти. — **Подста́вить но́жку** = гадю́чку вки́нути.

Подставно́й = підставни́й.

Подстё́гивать, подстега́ть = підшива́ти, підбива́ти, підши́ти, підби́ти. — Верх добрий на кохтї, та треба чим новеньким підбити. Кн.

Подстё́гивать, подстегну́ть = стьо́бати, стьобву́ти. — Стьобни правого коня, а то зовсїм не везе.

Подстерега́ть, подстере́чь = вистерега́ти, пристерега́ти, варту́вати, чатува́ти (С. З. Кр.), пантрува́ти, сочи́ти, чига́ти (С. З. Л.), ви́стерегти, пристерегти́, призо́рити, припантрува́ти. — Я таки пристережу, хто мої динї переводить. н. к. Руд. — Ми на тебе давно вже чигаєм. К. Д. — Злобу свою криючи, Дорошенко начав на винищення Запорожцїв чигати. Л. В. — Чатує на його. С. З.

Подстила́ть, подостла́ть, ся = сла́ти, підстила́ти, підосла́ти, ся, підстели́ти, ся, попідстила́ти.

Подсти́лка = 1. підстила́ння, підсте́лювання.

2. пості́лка, підкла́д, в чоботях — у́стілка, здр. у́стілочка, у́стілонька (С. Ш.), з хворосту — оде́нок.

Подсто́жникъ = підсто́жжя, сто́жище, сти́ртище, стожа́р, стожа́рня.

Подсто́й = сушня́к.

Подсто́йный = сухи́й, посо́хлий, усо́хлий (про дерева).

Подстра́ивать, подстро́ить = д. **Подла́живать 1.**

Подсторожи́ть = д. **Подстерега́ть.**

Подстрека́тель, ница = підмо́вник, ця. С. Пар.

Подстрека́тельство = підмо́ва (С. Жел. Л.), підбива́ння, намо́ва, напра́ва, наущен́ня. (Пр. д. під сл. **Наущéніе** і **Подговóръ**).

Подстрека́ть, подстрекну́ть = підмовля́ти (С. Жел. Л.), намовля́ти (С. Л.), підбу́рювати (С. Л.), підво́дити, підцько́вувати, нашпі́гувати, підъюжувати, підмо́вити, підбу́рити, підвести́, підзигну́ти, підцькува́ти, д. теж **Подбива́ть 2.** і **Подгова́ривать.**

Подстригáть, подстрѝчь, ся = підстригá-ти, пристригáти, підстрѝгти, пристрѝгти, ся, дуже низько — підгóлювати, підголѝти, ся.

Подстрогáть = підстругáти, де-кілько — попідстругувати.

Подстрѣ́ливать, подстрѣлѝть = підстрé-лювати, підстрéлити, пристрéлити, декількох — попідстрéлювати.

Подстрѣ́лина = д. **Подпóра 1.**

Подступáть, подступѝть = підступáти, приступáти, наближáти ся, підступѝти, приступѝти, ся, наблѝзити ся (С. Л.).

Пóдступъ = пíдступ, прѝступ. — Такий сердитий, що ні приступу до його.

Подстывáть, подстыть = 1. простигáти, вистигáти, холóнути, вичахáти, простѝгти, захолóнути, охо(прохо)лóнути, вѝчахнути.

2. замерзáти, замéрзти, трохи — зашéрхнути. — Вода заперхла.

Подстя́гивать, подстягнýть = припрягá-ти, припрягтѝ.

Подсудѝмый = підсýдний, підсýдник, (К. Б.), що був під судом — сýжений, сýджений. — Не пускають мене з села: ти, кажуть, підсудний, сиди дома, доки вийде суд. Кп.

Подсýдность = прѝсуд. С. Жел. — До того вряду, під чиїм присудом будеть. Ст. Л. — Вести до того врядника, в чиїм присуді есть. Ст. Л.

Подсýнуть = д. **Подсóвывать.**

Подсупóнивать, подсупóнить = підтягá-ти, підтягтѝ супóню.

Подсýшивать, подсушѝть = підсýшувати, підсушѝти.

Подсылáть, подослáть, ся = підсилáти, підіслáти, ся.

Подсы́лъ = підсѝлка, підсилáння.

Подсыпáть, подсы́пать ся = підсипáти, присипáти, підсѝпати, ся.

Подсы́пка = підсѝпка, присѝпка.

Подсытѝть = д. **Подсы́чивать.**

Подсыхáть, подсóхнуть = підсихáти, надсихáти, присихáти, підсóхнути і т. д.

Подсы́чивать, подсытѝть = підсолóжувати, засолóжувати, підсолодѝти, засолодѝти.

Подсѣвáть, подсѣ́ять = 1. підсіваáти, присівáти, підсíяти, присíяти.

2. просíювати, просíяти.

Подсѣ́въ = 1. підсівáння.

2. підсів, прѝсів.

Подсѣдáть, подсѣ́сть = підсідáти, присідáти, підмóщувати ся, підсíсти і т. д., про кількох — попідсідáти.

Подсѣдéльникъ = попрýга, черезсідéльник, черезседілок. С. Жел.

Подсѣдéльный = підкульбáшний. — **Подсѣдéльная лóшадь** = кінь під верх, кінь під сідлó.

Подсѣ́ка = зруб. — Пустив коней на зруб пастись.

Подсѣкáть, подсѣ́чь = підсікáти, підтинáти (С. Ж.), підсíкти, підтя́ти, підотнýти, надцю́кати, про кількох — попідсікáти, попідтинáти.

Подсѣ́сть = д. **Подсѣдáть.**

Подсѣ́ять = д. **Подсѣвáть.**

Подтáивать, подтáять = тáнути, потáнути (помалу).

Подтакáла, подтáкивальщикъ, ца = д. **Поддáкивающій.**

Подтáкивать = д. **Поддáкивать.**

Подтáлкивать, подтолкнýть, ся = підпихáти, підштóвхувати, підіпхнýти, підпихнýти (С. Л.), підштовхнýти (С. Л.). — Аптін козу веде, чортова коза не йде, він її підпихає. н. п.

Подтáлкивать, подтолóчь = притовктѝ, патовктѝ ще.

Подтáпливать, подтопѝть, ся = 1. підпáлювати, підпалѝти, затопѝти. — Підпалила в печі.

2. підігрівáти, розігрівáти, нагрівáти, підігрíти і т. д. — Розігрій молоко.

3. підтóплювати, підтопѝти, затопѝти. — Підняв високо воду і підтопив мій млин.

Подтáптывать, подтоптáть = підтóптувати, підтоптáти.

Подтáскивать, подтаскáть, подтащѝть = підтягáти, підволікáти, підтягтѝ, підволоктѝ.

Подтáчивать, подточѝть = 1. підгóстрювати, підгострѝти. — Підгострив трохи сокиру.

2. підтóчувати, підточѝти. — Черви підточили корінь. — Похилив ся, як той підточений дуб. Кроп.

Подтáчивать, подтачáть, ся = підшивáти, підшѝти, ся.

Подтащѝть = д. **Подтáскивать.**

Подтáять = д. **Подтáивать.**

Подтверждáть, подтвердѝть, ся = стверджáти (С. З. Л.), стверждáти (С. Ж.), потвержáти, потверждáти (С. Жел.), стверджувати

ди́ти, ся (С. З.), потверди́ти (С. Жел.), затверди́ти, ся. — Петров був на опиті і затвердив свій донос на Шевченка. Кн.

Подтвержде́ніе = стверже́ння, стве́рждення (С. Жел.), потве́рження, потве́рждення (С. Жел.). — По стверженню пактов. Л. *В.* — Просил на тое озеро нашого (гетьманського) потверження. Кiев. Ст.

Подтека́ть, подте́чь = підтїка́ти, підтекти́, попідтїка́ти.

Подтёлокъ = тели́чка.

Подтере́ть = д. **Подтира́ть.**

Подтёсывать, подтеса́ть = підте́сувати, підтеса́ти.

Подте́чь = д. **Подтека́ть.**

Подти́бривать, подти́брить = кра́сти, укра́сти, підчепи́ти, підцу́пити, підцю́пити (С. Л.), підчикри́жити.

Подтира́ть, подтере́ть, ся = підтира́ти, підте́рти, ся.

Подти́рка = 1. підтира́ння.
2. пі́дтирка (С. Жел.), сти́рка.

Подти́скивать, подти́скать, подти́снуть, ся = підтиска́ти, підтика́ти, підстромля́ти, підпиха́ти, підти́скати, підти́снути, підіткну́ти, підстроми́ти, підіпхну́ти.

Подто́къ = підтїка́ння.

Подтолка́ть = д. **Подта́лкивать.**

Подтоло́чь = д. **Подта́лкивать.**

Подтопи́ть = д. **Подта́пливать.**

Подто́пка = підпа́л, ро́зпал. — Принеси трісок на підпал. — Без підпалу дрова не горять. н. пр.

Подтопля́ть = д. **Подта́пливать.**

Подтопта́ть = д. **Подта́птывать.**

Подто́пъ = підто́п. — Підняв воду і зробив підтоп.

Подтормози́ть = загальмува́ти (С. Аф.), підгальмува́ти.

Подточи́ть = д. **Подта́чивать.**

Подтра́вливать, подтрави́ть = підцько́вувати, нацько́вувати, підцькува́ти, нацькува́ти. С. З.

Подтру́нивать, подтруни́ть = підсьмі́ювати ся, насьміха́ти ся, глузува́ти, кепкува́ти, підсьмія́ти ся, насьмія́ти ся, поглузува́ти, покепкува́ти

Подтру́шивать, подтруси́ть = підтру́шу(сю)вати, притру́шу(сю)вати, під(при)труси́ти.

Подтыка́ть, подты́кать, подоткну́ть, ся = 1. підтика́ти, підстромля́ти, підіткну́ти, підстроми́ти.
2. підтика́ти ся, підти́кати ся. — І підтикала ся і підсмикала ся.

Подтыка́ть, подотка́ть = підтика́ти, надтика́ти, підітка́ти, надітка́ти, притка́ти. — Треба приткати полотна.

Подтя́гивать, подтяну́ть, ся = 1. підтяга́ти, підтягти́, ся, підпу́дити.
2. тягти́, підсьпі́вувати. — Сидиш в ряду, тягни й коляду. н. пр.

Подтя́жка = 1. підтяга́ння.
2. підтя́жка (С. Жел.), шле́йка, шлі́йка (С. Жел.).

Подтяну́ть = д. **Подтя́гивать.**

Подтя́пать, подтя́пнуть = д **Подти́бривать.**

Подуба́сить = побити́, подуба́сити, поломá чати, попобити́, пополупи́ти. (Д. **Поби́ть**).

Подубру́сникъ = д. **Пово́йникъ.**

Подува́ть, поду́ть = ду́ти, подува́ти. подму́хувати, повіва́ти (С. Л.) подиха́ти (С. Л.), поду́ти, поду́нути, подму́хати, подмухну́ти, духну́ти, гупу́ти, дмухну́ти, подихну́ти, повійну́ти, повіну́ти, пові́яти, війнути. — А він як подмухнув своїм духом. г. к. — Подмухну́ть на неї два морози. Гр. Чайч. — Дмухнуло вітром і те кохання розвіяло ся. Кн. — Як подме вітр м, — так і задзвенять шибки. Гр. Чайч. — Як гуне такий вітер! Гр. Чайч. — Вітер як духнув. н. к. — Подихнув сьвіжий вітерець. — Вітер віє, повіває, казаночок проститає. В. Щ. — Вітрець холодний на неї подував і вона, не розцьвівши, завъяла. Кропив

Поду́ди́ть = погра́ти на ду́ду́, на сопі́лку.

Поду́мать = поду́мати, погада́ти, помислити, помірку́ва́ти, поміз́кува́ти, пораху́ва́ти. С. Л. — Поміркував собі, далі й каже. н. к. Гр Чайч. — Наші порахували, та й випустили їх. К. З. о Ю. Р.

Поду́мывать = розду́мувати.

Подура́цки = як ду́рень.

Подура́чить = подури́ти, поморо́чити, проморо́чити.

Подура́читься, подури́ть = подурі́ти, попустува́ти, пожирува́ти.

Подурнѣть = попоганїти (С. Л.), спогані́ти, погі́ршати, помарні́ти, змарнї́ти (С. Л.), поми́ршавіти, поміз́ернїти, поміз́ернішати, прими́ршавіти. примі́зернїти, поневірнїти. — Поки діти маленькі — гарненькі, побільшають — погіршають. н. пр — Ли енько змарніла, наче хворобу перебула... зжовкла. Кн. — Полиняли брови, помарніло личко, обсипала дітвора, як перепеличку. н. п.

Подурнѣлый = спогані́лий, змарнї́лий.

Подусти́тель, ница = д. **Подстрека́тель, ница.**

Подустить = д. **Подстрекать** і **Подучать.**

Подуть = д. **Подувать.**

Подучать, подучивать, подучить = під'учати, намовляти, підмовляти, призводити, направляти, під'учити, під'устити, наустити (С. Л.), намовити, навчити призвести, направити. — Се він призвів його на се діло.

Подушевно = по души, по щирости, по приятельськи.

Подушевный = щирий, щиросердечний; приятельський.

Подушечный = подушчаний. Гр. Чайч.

Подушка = подушка, пухова — пуховиця, маленька під голову — підголовок, думка, до шитва, важка — цегелка.

Подушный = подушний. — **Подушное** = подушне. — Мов за подушне обступили. К. Ш.

Подущать = д. **Подстрекать** і **Подучать.**

Подущеніе = намова, направа, наущення. — З якої причини, або би з намови, або з чиєю помочю той злий учинок... Кіев. Ст. (Пр. д. теж під сл. „**Наущеніе** і **Подговоръ**").

Подхватить = д. **Подхватывать.**

Подхватцы = кліщі.

Подхватъ = 1. підхоплювання.

2. в одежі: місце під нахвою. — **На подхватъ** = на розхват. — Понавозили багато кавунів і всі зараз на розхват розкупили.

Подхватывать, подхватить = 1. підхоплювати, підхопити (С. Л.). — Підхопив його на руки, та й поніс.

2. примовляти, присьпівувати, підхоплювати, примовити, присьпівати, підхопити. — Се добре! — „а вже-ж" — примовив другий. — Почав він сьпівати, а ми разом як підхопили.

3. підчеплювати, підхоплювати, підчепити, підхопити. — Підчепив собі таку кралю, що хоч би кому! — Гарного собі парубка підхопила. Кроп..

Подхвостникъ = підхвістя (С. Пар.), підлогоня (при сідлі).

Подхвостный = підхвістний.

Подходить, подойти = 1. підходити, підійти. — Підійшли під міст.

2. підходити, надходити, наближати ся, підступати, наступати, приступати, ся, підійти, надійти, наблизити ся, підступити, приступити, ся. — Підійшов до його, аж він... — На дворі, бач, наступає сьвято. К. Ш. — Як же-ж бо до його приступитись. К.

2. підходити, підпадати, походити, вдавати (на кого або на що), вдавати ся (в кого або на що). — Сей колір вдає в синій. — Трохи підходить, та ні, не те. — **Подойти ласкою, хитростью** = підлащити ся, підластити ся, підгорнути ся і т. д. д. **Подольщаться.**

Подходка = скребок (С. Пар.); білик (струменти кушнірські).

Подходчивый = улесливий, підлесливий, підлиза і т. д. д. **Вкрадчивый** і **Льстивый.**

Подходъ = підхід.

Подходящій = підхожий, слушний, случний (С. З.). — Нема нічого підхожого. Кр. — Тиі листи міти у слушнім схованю. С. З. — **Дѣло подходящее** = на руку ковінька.

Подхомутникъ = підкладка під хамутом.

Подцапать, подцапнуть = 1. д. **Подхватить** і 2. д. **Подтибрить.**

Подцвѣчать, подцвѣтить = д **Подкрашивать.**

Подцѣпливать, подцѣплять, подцѣпить = 1. підчеплювати, підчепити.

2. д. **Подтибривать.**

Подцѣпка = 1. підчеплювання.

2. причінка.

Подчаливать, подчалить = рівняти грунтвагою (д. **Отвѣсъ**).

Подчашій = підчаший, підчашник. С. Пар.

Подчёркивать, подчеркнуть = підче(і)ркувати, підкреслювати, підчеркнути, підкреслити. — Автор підкреслює той безперечний факт. Груш. Зап.

Подчернивать, подчернить = підчернювати, підчорнити.

Подчерчивать, подчертить = д. **Подчёркивать.**

Подчивать = д. **Потчевать** (як тепер пишуть).

Подчинённость = підлеглість (С. Л.), підвластність підвладність, залежність.

Подчинённый = підлеглий, підвластний, підвладний, підручник.

Подчинять, подчинить, ся = підгортати, підклоняти, покоряти, привергати, ся, підлягати (кому, чому), піддавати ся, підпадати (під кого), підгорнути, підклонити, покорити, привернути, ся, підлягти, піддати ся, підпасти. — Польща підгорнула під себе велику часть Білої Руси. Лев. — Не хотів він підлягати панській волі. Кн. — Мусів підлягати тому присуду. Кн. — Україна підпала під Москву. Пр.

Подчищáть, подчи́стить = 1. підчищáти підчи́стити.

2. д. **Подскáбливать.**

Подчóсъ, рос. Asparagus officinalis L. = підчóс, шпарáґи, холодóк, зáячий холодóк. С. Ап.

Подчрéвный = д. **Подбрю́шный.**

Подшéйникъ = підборі́ддя (в уздї).

Подшéрстокъ = пух під шéрстю.

Подшибáть, подшиби́ть = підбивáти, підби́ти. — Підбив око.

Подшивáть, подши́ть = 1. підшивáти; підтóчувати, підши́ти, підточи́ти, на плечах в сорочках — підоплéчувати. — Підшила підбійку.

2. прибивáти (зі споду), підбивáти, підшивати, підби́ти, підши́ти. — Підшив стелю дошками.

Подши́вка = 1. підшивáння, підбивáння, підтóчування.

2. пі́дшивка, підбі́йка.

Подши́пникъ = підши́пник. С. Жел.

Подштáнники = спіднї (штани). — Купив дві пари спіднїх.

Подшу́чивать, подшути́ть = д. **Подсмѣ́ивать.**

Подъ = черíнь, чирíнь. С. З. Л. (Д. **Печь**). — Гречаники не вдали ся, на черінї іспекли ся. н. п.

Подъ, подó = під, по-під. — Під ним кониченько, під ним вороненький. н. п. — Чи я тобі не казала, як стояли під повіткою. н. п. — Собачі голоса не йдуть по-під небеса. н. пр. — Ой на горі та женцї жнуть, а по-під горою, по-під зеленою козаки ідуть. н. п. — По-під діброводю стоять. К. Ш. — **Пóдъ вечеръ, подъ у́тро** = нáд вечір, над вечори́, над сьвіт (Кр.), перед сьвíтом. — **Подъ мы́шки** (взять) = під си́лу, по-під си́лу. — **Подъ óкнами** = попід вíконню. — **Подъ плетня́ми** = попід ти́нню. — **Подъ пья́ную ру́ку** = на підпи́тку, по пъя́ному. — **Подъ рукóю** = на пóхватї. — **Сѣсть подъ окнó** = сї́сти кóло вікнá. — **Ѣ́хать пóдъ гору** = ї́хати з гори́.

Подъёмистый = місткúй (про судна).

Подъёмный = під'éмний. — **П. мостъ** = звíдний міст. С. Жел. — **Подъёмное ору́діе** = підóйма (С. Жел.), під віз — важни́ця (С. Аф.). — **Подъёмныя дéньги** = подорóжне (С. Пар.), подорóжні грóші. — **П. лóшадь** = д. **Ломовáя.**

Подъёмъ = 1. піднї́мáння, підіймáння, підня́ття.

2. рушáння (на пр. в дорогу). С. Л.

3. підóйма (С. Жел.), під віз — важни́ця (С. Аф.).

4. під'йóм (на пр. на нозї, в чоботї). С. Жел. — **Въ подъёмъ** = під си́лу, в мíру, сáме враз. — **Дéньги на подъёмъ** = д. **Подъёмныя дéньги.**

Подъи́збица = д. **Поднóлье.**

Подъѣдáть, подъѣ́сть = підъїдáти, підгризáти, підъї́сти, підгри́зти, підточи́ти.

Подъѣ́здъ = 1. підъї́зд, при́їзд. — Приїзд туди поганий, кіньми не можна підъїхати, пройдіть пішки. Кр.

2. ґáнок, ґáнки, рундýк (д. під сл. **Крыльцó**).

Подъѣзжáть, подъѣ́хать = 1. підъїзди́ти, підъїзжáти, надъїзди́ти, підъї́хати, надъї́хати.

2. д. **Подбивáться 3.**

Подъѣ́сть = д. **Подъѣдáть.**

Подъязы́чный = під'язи́чний.

Подъярéмный = під'ярéмний. — **П. живóтное** = під'ярéмник (С. Жел.), робóча скоти́на.

Подыгрывать, подыгрáть = пригравáти, прибри́нькувати, приграти, прибри́нькáти. — Музики пригравають, дружечки присьпівують. Федь.

Подымáть, подня́ть = д. **Поднимáть.**

Поды́мное, поды́мная подать, поды́мщина = поди́мне (С. З.), димовé (д. **Налóгъ, Пóдать**).

Поды́скивать, подыскáть, ся = 1. підшу́кувати, пришу́кувати, підшукáти, пришукáти, добірáти, добрáти. — Хотїв молитись, тай молитви не добрав, тільки заплакав. Ос.

2. підглядáти, слї́дкувáти (за ким), підкóпувати ся, підкопáти ся (під кого).

Подышáть = поди́хати, поди́хати ся. — — Оттим би вітром подихати. Кн.

Поды́щикъ = шпиґ, шпиґóн (С. З.). — Шпиг сю пісню пильно слухав, от і догадав ся. Макар.

Подѣвáть, подѣ́ть, ся = дї́ти, ся (С. Л.), подї́ти, ся, подї́нути, ся, заподї́ти, ся (С. Л.), дївáти, ся (С. Л.). — Де ти дїв мою шапку? С. Л. — Де подїлось козачество, червоні жупани, де подїлась доля, воля, бунчуки, гетьмани? К. Ш. — Думи мої, думи мої, квіти, мої д ти! виростав вас, доглядав вас, де-ж міні вас дїти? К. Ш.

Подѣ́лать, ся = поробúти, ся (С. Л.), подї́яти, ся, вдї́яти, починúти, ся. — Поробив усе діло. — Поробив трохи, тай кинув. — Старі на конях їздять і жінки

поробились козаками. І. Г. — Вони поробились той купцем, той старцем. н. к. Гр. Чайч. — Пороблю вам усе діло тай піду. Лев. — Вдвох з маленьким колись Келем поробили ся старезними дїдуганами. Лев. В. — Що йому подїялось? — Та що подїєш — така вже воля Божа. н. о. Гр. Чайч. — Часом і сльози і зло велике проймало, та нїчого не вдїє. О. Мир. — Що вже не робили — нїчого не вдїють. н. к. Гр. Чайч. — Та вже бачить, що нїчого не вдїє, та й кинув. н. о. Гр. Чайч — Назад вернулись, нїчого не вдїявши. Ч. К.

Подѣйствовать = вдїяти, удїяти (С. Ш.), поробити, мати силу, вплив. — **На него ничѣмъ нельзя подѣйствовать** = нїчого з ним не вдїєш, не поробиш.

Подѣлить, ся = подїлити, ся, передїлити, ся, попаювати, найбільше про здобич — подуванити, багато — порозділяти, порозкраювати, пополам — пороздвоювати, всїх — обдїлити. — Обідрали, передїлили ся удвох. н. к. — Сїрко все військо своє здобичами кримськими подуванив. Л. В. — Подуванили землю на три руки. С. Л.

Подѣлка = робітка (дрібна).

Подѣлочный матеріалъ = надібок, знадібок. — Поломав ся віз, а тут і знадібку не має.

Подѣлывать = пороблятн. — Що ви там пороблєте? Гр. Чайч.

Подѣльчивый = подїльчивий.

Подѣлятъся, подѣлиться = дїлити ся, подїляти ся, подїлити ся.

Подѣтски = по дитячи, по дїтячи.

Подѣть, ся = д. **Подѣвать, ся.**

Подюжинно = дюжинами, надюжини.

Подюжѣть = подужчати.

Поединокъ = поєдинок, на війні — герць. — На герць викликає. н д.

Поединочный = поєдинковий.

Поёмный лугъ = пійма, луки, плавнї, заплава, болонь, оболоня (д. під сл. **Лугъ**).

Поёмъ = пійма і д. **Водополь.**

Поерепениться = покостричити ся, покомезити ся.

Пожадничать = пожадати (чого), поласитись (на що).

Пожалить = вжалити, ужалити, уджиґнути.

Пожаловать = 1. пожалувати, надати (С. Л.), дарувати, подарувати. — Привилеї, в той час надані. С. З.

2. одвідати (кого), завітати (до кого). — **Добро пожаловать** = д. під сл. **Жаловать 3.**

Пожаловаться = пожалїти ся, поскаржити ся (на кого), оскаржити (кого).

Пожалуй = нехай так, сількісь (С. З.), іноси (С. З.). — Сїлькісь! нехай і так буде! Кн. — **По мнѣ пожалуй** = про мене. — Про мене — нехай вовк траву їсть. н. пр. — Про мене, хоч головою об тин. н. пр.

Пожалуйста = будь ласкав, будьте ласкаві.

Пожалѣть = пожалїти (С. Л.), пожалувати (С. Л.), пожалкувати, ся (С. З.), жалїти ся, пошкодувати, пошанувати. — Ой хтож тебе, моя доню, жалувати буде? Пожалїють мене та добриї люди. н. п. — Ой є в мене мати, вона ж мене пожалує, як свого дитяти. н. п. — Та так жалібно, що хто почує, зостановить ся, послуха та і пожалкує. П. Пр. — Пожалкувала його. К. З. о Ю. Р. — Пожалкував ся Бог на рака, дав йому з заду очі. н. пр. — Жаль ся, Боже, її молодости. К. Д. — Такому паскудному і гарбуза пожалкував давати. Кв. — Ти ж казав їй про гроші? А для неї не пошкодую. Лев. В.

Пожарить = попекти, посмажити і т. д. д. **Жарить.**

Пожарище = пожарина (С. З.), пожарище, погорілище, згарище (С. З.). — Сидить господарь на дворищі, на сумнім чорнім пожарищі — та й плаче бідний. О. Пч. — Ой я в чужім краї, як на пожарищі, нїхто ж мене не пригорне при лихій годинї. н. п.

Пожарный = пожарний, пожежний. — **Пожарная команда** = пожежна справа. — **П. сарай** = пожарня. — **П. труба** = гасїль.

Пожаръ = пожар (С. Л. Жел.), пожежа (С. З. Л. Жел.), пожега. — Торік була пожежа, а й досі шмалятину чуть. н. пр. — Тут скоїла ся пригода, що була іскрою, від котрої заняла ся пожежа. Бар. О.

Пожатіе = потиск (руки).

Пожать, ся = д. **Пожимать і Пожинать.**

Подождать = пождати, потрі(и)вати, почекати. — Потрівай не тїкай — куплю черевички. н. п.

Пожевать = пожувати, (жуйку) — поремиґати.

Пожевывать = жувати (по малу).

Пожеланіе = бажання, жадання.

Пожелать = похотїти, захотїти (С. Л.), захтїти (С. Л.), схотїти, побажати, забажати, ся (С. Л.), пожадати (С. Л.), пож(з)ичити (С. Л.), обволити, закортїти, з'охотити ся, забагнути ся. — Захотї-

ла вража баба молодою бути. н. п. — Надивлюсь на твоє щастя, та побажаю тобі ще більшого. н. к. Гр. Чайч. — Усе, чого душа забажає. н. к. — Забажала гиря кісничків. н. пр. — Згнущають ся всї, кому забагнеть ся. Кроп.

Пожела́тель = хотїй.

Пожёлклый = пожо́вклий (С. З. Ос.), трохи — прижо́вклий. — Минають дні, минають ночі, минає лїто, шелестить пожовкле листя. К. Ш — І листя пожовкле вітри рознесли. К. Ш.

Пожёлкнуть = пожо́вкнути, ужо́вкнути, трохи — прижо́вкнути.

Пожелти́ть = пожовти́ти, ви́жовтити.

Пожелтѣ́лый = д. **Пожёлклый.**

Пожелтѣ́ть = пожовтїти (С. Л.), пожо́вкнути, пожо́вкти (С. Л.), ужо́вкнути, трохи — прижо́вкнути.

Пожема́ниться = поманїрити ся, поманїжити ся, похизува́ти ся.

Пожени́ть, ся = пожени́ти, ся, попарува́ти, ся, побра́ти ся, одружи́ти ся С. Л.), поня́ти ся, про кількох — переженити, ся, поодру́жувати, ся. — Попаруєм дїток. К. Д.

По́женка = д. **По́жня.**

Поже́нски = по жіно́чому.

Поже́ртвованіе = 1. же́ртвування, офірова́ння.

2. **Же́ртва.**

Поже́ртвовать = поже́ртвувати, офірува́ти. С. Жел — **П. жи́знью** = відда́ти життя́ своє́, наложи́ти голово́ю.

Пожестикули́ровать = потелесува́ти.

Пожёстклый = затвердїлий, пошкару́блий, зашкару́блий.

Пожёсткнуть, пожестѣ́ть = за(по)тве́рднути, по(за)шкару́біти, по(за)шкару́бнути.

Поже́чь, ся = попали́ти, ся.

Пожи́ва, пожи́вка, пожи́вишка = пожи́ва, пожи́вка, пожи́ток (С. Жел.), зиск (С. Жел.), лахва́ (С. З.), у бджіл — вз'я́ток. — Дасть Бог день, дасть і пожиток. н. пр.

Пожива́ть = пожива́ти, ма́ти ся. — **Каково́ пожива́ете** = як ся ма́єте?

Поживля́ться, поживи́ться = живи́ти ся, поживля́ти ся, поживи́ти ся, трохи — підживи́ти ся.

Пожига́ть, поже́чь, ся = пали́ти, попали́ти, спали́ти, ся. — Попалив усї свої папери.

Пожидѣ́ть = порідшати.

Пожи́зненный, но = доживо́тний (С. Жел. Л.), дові́чний (С. Л.), до жи́зности, до живо́ття (Лев.), до життя́, по ві́к (С. Л.). — Іміння хто в заставі або доживотним правом держати будеть. Ст. Л. — Землї уряд Литовський віддавав переважно до життя. Кн.

Пожило́е = постоя́ле, комірне́ (д. під сл. **Пла́та**).

Пожиле́цъ, пожили́чка = пожиле́ць, пожили́ця, пожили́чка, постоя́льник, ця (С. З), сусїда, підсусїдок, комі́рник (д. під сл. **Жиле́цъ**).

Пожило́й = по́старий, лїтний (С. Л.), приста́ркуватий (С. Л.), підста́ркуватий. — **Пожилы́я де́ньги** = д. **Пожило́е.**

Пожима́ть, пожа́ть = ти́скати, стиска́ти, поти́скувати, поти́скати, сти́снути; рука́ти ся, порука́ти ся, пору́чкати ся. — Він дивить ся, вихваляє, стискає міні руку. Пісоч. — Зустрілись, поручкались тай пішли. Хар. (Пр. д. ще під сл. **Жать 1**). — **Пожима́ть, пожа́ть плеча́ми** = здвига́ти, сти́снути плечи́ма.

Пожима́ться, пожа́ться = щу́лити ся, ко́рчити ся, зщу́лити ся, ско́рчити ся.

Пожина́ть, пожа́ть = зжина́ти, зжа́ти, пожа́ти (хлїб). — **Пожа́ть ла́вры** = запобі́гти сла́ви.

Пожира́ть, пожра́ть = же́рти, заже́рти, поже́рти, поглину́ти, потрі́скати, поло́пати. — Щоб нас живих земли пожерла. н. пр. — Цукроварні пожерли гаї. Кн. — Уже тепер правда на віки померла, а щира неправда увесь сьвіт зажерла. н. п. — Наша невістка що не дай — потріска. н. пр.

Пожирѣ́ть = погла́дч(ш)ати.

Пожи́тки = пожи́тки, збі́жжя (С. Аф.), худо́ба (С. З. Л.), скарб, мана́ття, мана́тки (С. З.), мизе́рия (С. Л.). Пр. д. під сл. **Иму́щество.**

Пожи́ть = пожи́ти, довго — нажи́ти ся, набу́ти ся (С. Л.), трохи — пережи́ти, перебу́ти. — Що вже мабуть набув ся у місті, що до дому вернув ся. С. Л. — Ні н нажила ся, нї я набула ся, нї я з своїм родом не обізнала ся. н. п. — Нас з тобою теє лихо не зляка: перебудем під стріхою в козака. В. Г. — **Пожи́ть въ свое́ удово́льствіе** = пороскошува́ти.

Пожитьё = пожиття́.

По́жниво = стерня́. С. Ж. — Стерня добра, а сядь на ній, то й коле. н. пр. (Пр. д. ще під сл. **Жни́во**).

По́жня, по́женка = га́лява, поля́на.

Пожра́ніе = пожире́ння, пота́ла (С. З.). —

Переказуе змій цареві, щоб він або три вози золота дав або старшу дочку на пожирення. н. к. Гр. Чайч. — Тіло мое поховайте, зьвіру птиці па поталу не дайте. н. д.

Пожра́ть = д. **Пожира́ть.**

Пожужжа́ть = подзизча́ти, подзвижча́ти, подирча́ти, погусті́ і т. д. д. **Жужжа́ть.**

Пожури́ть = накарта́ти, покарта́ти, погри́мати, нами́лити го́лову, чу́ба.

Пожурча́ть = подзюрча́ти, подзюркоті́ти і т. д. д. **Журча́ть.**

Пожу́хнуть = полиня́ти, поме́рхнути і т. д. д. **Жу́хнуть.**

Пожучи́ть = д. **Пожури́ть.**

Позаба́вить, ся = поба́вити, потішити, ся.

Позаби́ть = позабива́ти.

Позаблева́ть = позабльо́вувати.

Позаблёкнуть = д. **Заблёкнуть.**

Позаболѣ́ть = поболі́ти, похорі́ти, похворі́ти, посла́бнути, позанеду́жувати. — Воли ж йому похоріли, сам чумак заслаб. н. п. — Усі наймити позанедужували.

Позабо́титься = поклопота́ти, ся, погурбува́ти ся, подба́ти, попильнува́ти, розстара́ти ся.

Позабра́ть = позабіра́ти. — Позабірали усїх у волость.

Позабри́ть = поголи́ти, позаго́лювати. — Брати па панщину ходили, поки лоби їм поголили. К. Ш.

Позабра́сывать, позаброса́ть = позакида́ти.

Позабры́згать, ся = д. **Забры́згать, ся.**

Позабыва́ть, позабы́ть = позабува́ти, забу́ти, ся. — Усе позабував. — Не знав, та й забув ся. н. пр.

Позабѣ́гать = забі́гати. — Забігали слуги, заметушили ся.

Позабѣжа́ть = позабіга́ти, порозбіга́ти, ся. — Кудись вони порозбігали ся.

Позавали́ть = позава́лювати, позасипа́ти, позакида́ти (по троху).

Позавести́ = позаво́дити, порозво́дити. — Порозводив сади та горо́ди.

Позави́довать = позави́дувати, позаздрити. — Як позаздрили, то стали доглядати ся пильненько. Гр. Чайч.

Позавинти́ть = позаґви́нчувати, позашрубувати.

Позави́ть = позавива́ти, позаплїта́ти. — Позаплїтала стьожки в коси.

Позавора́чивать, ся = позаверта́ти, позагорта́ти, пообверта́ти, пообгорта́ти, позаві́рчувати.

Позавра́ться = забреха́ти ся (трохи).

Поза́втракать = поснїдати (С. Л.), поснїдува́ти. — Поснїдай трошки — на обіді менше зъїси. н. пр.

Позавчера́ = позавчо́ра (С. З.), перед'учо́ра. — Перед учора тиждень минув. Федь.

Позавяда́ть, позавя́нуть = въя́нути, повъя́нути, завъя́нути, збля́кнути, забля́кнути (трохи).

Позавяза́ть = позавъя́зувати.

Позага́дить = запога́нити, запаску́дити, позапога́нювати, позапаску́жувати.

Позагна́ть = позаганя́ти, позайма́ти.

Позагиба́ть = позагина́ти і т. д. д. **Загиба́ть.**

Позаглядѣ́ться = задивити ся, заґа́вити ся. — Я на неї задивив ся — мінї віз уломив ся. н. п.

Позагну́ть, ся = загну́ти, позагина́ти, ся, закарлю́чити, закандзю́бити, ся (трохи).

Позагоня́ть = позаганя́ти, замордува́ти (д. **Зага́нивать 1**).

Позагорѣ́ть = позагоря́ти, зашмали́ти ся (трохи) і т. д. д. **Загора́ть.**

Позагости́ться = загостюва́ти ся (трохи).

Позагра́бить = пограбува́ти, нага́рбати, награбува́ти.

Позадви́нуть = позасува́ти.

Позадержа́ть = д. **Задержа́ть.**

Позади́ = поза́ду, зза́ду. — Попереду Дорошенко... а позаду Сагайдашний... н. п. — Нехай тебе візьмуть ті, що ззаду летять. н. к. — **Идти́ позади́ кого́** = іти́ поза́ду, зза́ду або за ки́м. — **Позади́ избы́** = поза ха́тою.

Позадо́брить = д. **Задо́брить.**

Позадолжа́ть = напозича́ти ся і д. **Задолжа́ть.**

Позаду́ть = позадува́ти, позадима́ти.

По́задь = д. **Позади́.**

Позадѣ́лать = д. **Задѣ́лать.**

Позаже́чь = позапа́лювати, позасьвічувати. — Позасьвічували усі сьвічки.

Позазва́ть = позаклика́ти. — Позакликав усїх до себе.

Поза́имствованіе = по́зичка.

Поза́имствовать, ся = 1. пози́чити, ви́зичити (у кого або кому), взя́ти або да́ти у пози́ку.
2. переня́ти (д. **Занима́ть 1** і **2**).

Позака́пывать = позако́пувати, повко́пувати.

Позакли́нивать = позаплїшувати.

Позакла́дывать = позаклада́ти і т. д. д. **Закла́дывать.**

Позаклейть = позакле́ювати.

Позаконопа́тить = позаконопа́чувати, позашпаґльо́вувати (д. **Законопа́чивать**).

Позакопа́ть = позако́пувати, повко́пувати (д. **Зака́пывать**).

Позакры́ть = позакрива́ти, позатуля́ти. позачиня́ти і т. д. д. **Закрыва́ть.** — Шинки позачиняли в селі і нема місця, деб людям зібрати ся. Кн.

Позаку́порить = позатика́ти і т. д. д. **Заку́поривать.**

Позакуси́ть = підъїсти, перехопи́ти (д. **Закуси́ть 2**).

Позаложи́ть = позаклада́ти, позаставля́ти і т. д. д. **Закла́дывать.**

Позалѣзть = позала́зити.

Позалѣпи́ть = позаліплювати.

Позама́зать = повма́зувати і т. д. д **Зама́зать.**

Позама́щивать = повимо́щувати, повистила́ти і т. д. д. **Зама́щивать.**

Позамета́ть = позаміта́ти і т. д. д. **Замести́** і **Замета́ть.**

Позамкну́ть = позамика́ти, позапіра́ти.

Позанима́ть = напозича́ти, назазича́ти, набра́ти на́бір.

Позанози́ть = заскали́ти, заска́бити, поскали́ти і д. **Занози́ть.**

Позапасти́ = позапаса́ти, попапаса́ти і т. д. д. **Запаса́ть.**

Позапаи́ть = позалива́ти, позалюто́вувати.

Позапере́ть = позапира́ти і т. д. д. **Запере́ть.**

Позапеча́тать = позапеча́тувати. — Позапечатував усї листи.

Позаписа́ть = позапи́сувати.

Позапрошлого́дній = позаторі́шпій. — Жалко, нк позаторішнього снігу. н. пр.

Позапро́шлый = пред'останнїй. — **П. годъ** = поза́торік.

Позапря́тать = похова́ти, позахо́вувати.

Позапря́чь, ся = позапряга́ти, ся.

Поза́риться = пола́сити ся, поква́пити ся (С. З. Л.), поласува́ти, зазіхну́ти. — Не пойму віри, щоб вона й на гроші не поласила ся. Лев. В. — Та поласували на великі гроші і вкрали. п. к. Гр. Чайч. (д. **За́риться 1**).

Позары́ть = позако́пувати, позарива́ти.

Позарѣзать = порі́зати.

Позаряди́ть = понабива́ти (д. **Заряди́ть 1**).

Позасади́ть = позаса́жувати і т. д. д. **Засади́ть.**

Позасну́ть = позасипа́ти, посну́ти (д. **Засну́ть**), позасина́ти (Черніг. Чайч.).

Позасоли́ть = посоли́ти.

Позастанови́ть = позастановля́ти, позаставля́ти, позагоро́жувати (д. **Заста́вить, заста́вливать**).

Позасте́гнуть, ся = позастїба́ти, позащіпа́ти, ся і т. д. д. **Застёгивать.**

Позастоя́ться = засто́яти ся (трохи).

Позастрахова́ть, ся = позас(ш)трахо́вувати, ся.

Позастро́ить = позабудо́вувати.

Позасы́пать = позасипа́ти.

Позасѣсть = позасїда́ти.

Позасѣ́чь = позабива́ти і т. д. д. **Засѣка́ть.**

Позата́врить = потаврува́ти (д. **Затаври́ть**).

Позатвори́ть, ся = позачиня́ти, ся. — Позачиняли усі вікна. — Позачиняли ся та й сидять. — От він велїв позачиняти вікна. п. к. Мап.

Позате́плить = позасьві́чувати (д. **Зате́плить**). — Позасьвічуй усї лампадки.

Позати́хнуть = прити́хнути.

Позаткну́ть = позатика́ти (д. **Заткну́ть**).

Позатопи́ть = позатопля́ти і т. д. д. **Зата́пливать.**

Позату́хнуть = прига́снути.

Позаты́кать = позатика́ти, позастро́млювати, повту́лювати і т. д. д. **Заткну́ть.**

Позаха́пать = позахо́плювати і т. д. д. **Заха́пать.**

Позачеркну́ть = позаче́ркувати, позачі́ркува́ти, повиче́(і)ркувати (д. **Захѣ́рпвать**).

Позашвыря́ть = позакида́ти і т. д. д. **Зашвы́ривать.**

Позаши́ть, ся = позашива́ти, ся.

Позва́нивать = подзво́нювати, дзвони́ти дзеле́нькати (С. Л.), дзе́нькати і т. д. д. **Звони́ть** (инколи).

Позва́ть = д. **Позыва́ть.**

Позвенѣ́ть = подзвенїти, подзече́нькати, подзе́ленькати, подзеленча́ти, подзеньча́ти, потеле́нькати.

Позволе́ніе = дозві́л (С. Л. Сп.), звол́ення (Л. С.), дозволе́ння (С. Л.), призволе́ння, — Не турбуй сн ти, діду, про теє: я здобуду од батька дозволу. Гр. Чайч. — Лазаревський добув дозвіл побачитись з Шевченком. Кп. — З вашого дозволу я ще чарчину проковтну. Кн.

Позволи́тельный, но = дозві́льний, ві́льний, но; дозво́лений, незаборо́нений, но. — Се дїло не грішне, дозвільне усім

людям. Кп. — Вільно йому мантачити, бо грошей повна кишеня. С. Л.

Позволя́ть, позво́лить = дозволя́ти, позволя́ти, дозво́лити (С. Л.), позво́лити, подозво́лити. — Позволь, батьку отамане, нам на башті стати, не позволим ворогові Січу руйнувати. н. п. — **Е́сли позво́лить вре́мя** = як дасть час, як ма́ти му час. — Як дасть час, так і завтра зроблю. Кп.

Позвони́ть = подзвони́ти, подзе́нькати, подзеле́нькати.

Позвоно́къ = 1. въязо́к, въязова́ кістка (С. Пар.), о́кість (С. Л.). — **Поясни́чные позвонки́** = попере́кові кістки́. Гр. Чайч. — **Спинны́е позвонки́** = похре́бтина. — **Хвостовы́е п.** = ку́пер. — **Ше́йные п.** = въязові́, каркові́ кістки́.
2. дзво́ник (у корови), калата́ло, цокоту́ха (Гр. Чайч.).

Позвоно́чный = хребто́вий, хребе́тний. — **Позвоно́чный столбъ** = хребе́т, похре́бтина, кістня́к, окостя́к. — **Позвоно́чное живо́тное** = хребе́тник (С. Жел.), хребто́ва твар.

Позвѣ́рски = як зьвір, по зьвіря́чому.

Поздáть, опоздáть = пізни́ти ся, бари́ти ся, га́яти ся, опізни́ти ся і т. д. д. **Запа́здывать** і **Опа́здывать**.

Поздненькій, поздне́нько = пізне́нький, пізне́нько, на́дпізь (С. Л.). — Ото учора надпізь прийшли ми до дому. С. Л.

Позднёхонько = пізне́сенько, ду́же пізно.

По́здній, по́здно, по́здо = пізні́й (С. З. Л.), пізно, не ра́но. — Рання пташка пісні сьпіває, а пізня очі протирає. н. пр. — Вже пізня година. — Пізні дині. — **По́зднее потóмство** = дале́кі нащáдки.

Подноватый = д. **По́здненькій.**

Позднѣ́е, по́зже = пізніш, пізніше. С. Л. — **Какъ мо́жно позднѣ́е** = як найпізніше.

Поздня́къ = пізня́к, пізню́к. — Пізнюк бичок.

По́здо = д. **По́здно.**

Поздоро́ваться = поздоро́вкати ся (С. З. Л.), поздоро́вити ся (С. Л.), повіта́ти ся, привіта́ти ся (С. Л.), вранці — на добри́день да́ти, добри́день одда́ти (Лев.), поздоро́вити дне́м (К. З. о Ю. Р.), знявши шапку — пошапкува́ти ся, подавши руку — порука́ти ся, поручка́ти ся, почоло́мкати ся (С. Л.), чоло́м да́ти, з кількома — переэдоро́вкати ся, перевіта́ти ся. — Прийшов, поздоровкав ся, сів на лаві Мир. О. — Як увійшли у хату і гості знов поздоровкались з хазяїном. Лев. — Шапки не здіймав, на добридень не давав. н. д.

Поздоро́ву = до́бре, гара́зд, щасли́во, в до́брому здоро́влю. (Д. під сл. **Здоро́во**).

Поздоровѣ́ть = поздоро́вшати, поздорові́ти, поду́жчати, поміцні́шати.

Поздрави́тель, ница = поздорови́тель, ка, на різдвяних сьвятках з поздоровними віршами — віршова́льник, віршовни́к, на новий рік з посипанням — посипа́льник, поси́пач, посі́вач.

Поздрави́тельный = поздоро́вний, привітни́й. — І випив першу поздоровну чарку. п. о. Мак.

Поздравле́ніе = поздоровле́ння, привіта́ння. — Зичливое наше засилаєм поздоровлення. Кіев. Ст.

Поздравля́льщикъ, ца = д. **Поздрави́тель.**

Поздравля́ть, поздра́вить = поздоровля́ти, віншува́ти (С. З.), поздоро́вити, повіншува́ти, на Різдво віршами — віршува́ти (С. Аф. З.), на Новий Рік, посипаючи зерном — посипа́ти, засіва́ти. С. З. — Віншуємо вас сею колядою. віншуй вас Боже щастям, здоровлям. н. п. Под. — Генеральні особи віншовали пану Гегьману. Л. В. — У дудочку граю, Христа забавляю, вас з празником поздоровляю. п. вірша.

Поздра́вствоваться = д. **Поздоро́ваться.**

Позелени́ть = позелени́ти. — Весна не зійде садочок твій позеленить. К. Ш.

Позеленѣ́ть = позелені́ти.

Поземе́льное = поземе́льне. — Поземельного платимо дуже багато.

Поземе́льный = поземе́льний, грунтови́й.

Позёмистый, позёмный = позе́мий, призе́мкуватий (С. Жел.), долова́тий (С. Пар.), низьки́й. — **Позёмистое расте́ніе** = сте́люх (Херс.).

По́земъ = 1. земля́, грунт. 2. гній.

По́зже = д. **Позднѣ́е.**

Пози́ція = по́стать, поста́ва, стано́вище (С. Жел.), стано́висько (С. З.). — З того становиська рано рушивши. Л. В.

Позлащáть, позлати́ть, ся = золоти́ти, позоло́чувати, визоло́чувати, позолоти́ти, ви́золотити, обзолоти́ти, ся. — Позолочуваний перстінь. Гр. Чайч. — Як би мині голубонько мій, я б його крильця обзолотила. н. п. — Сонце обзолотило промінням. Лев.

Позли́ть, ся = посе́рдити, ся.

Позлодѣ́йски = як зло́дій, як лихо́дій.

Позлосло́вить = полихосло́вити.

Познавáть, познáть = дознавáти, дознáти.

Познакóмить, ся = познайóмити, ся, познакóмити, ся (С. Жел.), пізнáти ся, спізнáти ся (С. З. Л.), зізнáти ся, близько — опізнáти ся (С. Л.), обізнáти ся. — Як же він з тобою спізнав ся? Ган. Бар. — Піди, спізнай ся з вим, та й до себе клич. Кн. — Ні я пажила ся, ні а набула ся, ні я з своїм родом не обізнала ся. н. п.

Познáніе = пізнáння (С. Жел.), вíдання, вíдóмість.

Познoблять, познобúть, ся = морóзити, поморóзити; вúморозити. — Мороз побив, поморозив. К. Ш. — Виморозили усіх тарганів.

Позобáть = подзьóбати, подзьюбати, поклювáти. — Кури подзюбали трохи. — Кури увесь корм подзьобали.

Позолóта = позолóта (С. Жел.), позолóчення (С. Жел.), позолóчування. — **Наводúть позолóту** = д. **Позлащáть.**

Позолотúть = д. **Позлащáть.**

Позóрить = ганьбúти (С. З.), ганьбувáти (С. Л.), гáнити, ослáвлювати, неслáвити. — Служив Москві Івашс, а вона ж його ганс. н. пр. — Принародно ославлював її. Кп.

Позóрище = позóрище, видóвище, видóвисько. С. Жел. — Бо на позорище ведуть старого дурня муштровати. К. Ш.

Позóрный = ганéбний (С. Л.), соромíтний, срамóтний (С. Жел.). — Ганебної слави повні халяви. н. пр. — І забудеть ся срамотня давняя година і оживе добра слава — слава України. К. Ш.

Позóръ = позóр (С. Жел.), страмóвище (С. Жел.), стидóвище (С. Жел.), ганьбá, нарýга, неслáва, публíка. — Нема у їх ні сорому, ні позору. Кп. — Страмовище та й годі! Катеринос. — Ой сьміх та й публіка: била жінка чоловіка! н. п.

Позрѣть = поспíти, вúспіти, достúгти, вúстигти, достигáти, дойтú.

Позубúть, позубрúть, ся = пощербúти, ся, пощербáтіти. — Гей ковяку турки вбили, ляхи шаблю пощербили. В. Щ. — Була правда та пощербатіла. н. пр. Гр. Чайч.

Позубоскáлить = поглузувáти, покепкувáти, поглумувáти.

Позудѣть = посвербíти. — Посвербіло трошки.

Позумéнтный = брузумéнтовий.

Позумéнтщикъ = шмýкляр. С. З. Жел.

Позумéнтщичій = шмýкля(е)рський.

Позумéнтъ = брузумéнт (С. Л. Жел.), галýн (С. Л. Жел.), пасамáн (С. Жел.), ґас, ґальóн (С. Жел.), карýнка (С. Жел. З.). — Нате й мій галун до церкви. н. пр. — Аж зирк Паллалтова ладунка і золота на ній карунка. Кот.

Позыбать, ся = поколихáти, ся.

Позывáть, позвáть = клúкати, звáти, поклúкати (С. Л.), кликнýти, вклúкати, гукнýти, узвáти, позвáти, запросúти. — Покликав їх до себе на весілля. н. к. — Заглядає — не вигляне чорнобрива з хати, не покличе стара мати в хату вечеряти. К. Ш. — Нас Мордохай покликав на могорич. К. К. — Аби жив до жнив, а в жнива і аби хто покличе. н. пр. Гр. Чайч. — Узвали мене в хату. С. Л. — Він паззивав повну хату гостей, а убогого брата і не покликав. н. к. Гр. Чайч. — Запросили його до себе в хату. — **Позывáетъ на ѣдý** = на їду тягне, їсти хóчеть ся. — **Позывáетъ на рвóту** = нýдить, на блювóту тягне, з душі вéрне. — І горілка та погана і шинкарь прескверний, бо тварюка, як марюка, аж із душі верне. Дум.

Пóзывъ = хіть, охóта (С. Пар.), жадóба (С. Жел.), жáдібка (С. Л. Жел.). — Нема ніякої охоти до їжі.

Позычáть = подзичáти, погучáти, подзвякати.

Позѣвывать = позїхáти. С. З.

Позѣвóта = зївáчка, пóзїхи. — Зівачка напала.

Позябáть, позябнуть = мéрзнути, мéрзти, помéрзнути, помéрзти.

Позяблый = мéрзлий, помéрзлий.

Пóйво = пíйло. С. З. — Дай пійла корові.

Поигрáть, ся = 1. погрáти, ся, побáвити ся, погулáти, пожартувáти, в чит чи лишку — поцятáти ся. — Кинули вони грати в картки, „давайте„ каже, краще так у що пограємо“ Чайч. — Ій тільки хотілось, щоб він увійшов до неї у хату, щоб пожартувати, посьміяти ся. О. Мир. — Ой не буду почувати, не буду, пожартую трішечки та й піду. н. п. — А ке лиш поцятаймось. Кв. 2. погрáти, на бубоні — побубнúти, на дудці — подудíти, недбало або погано на струнному струменті — побрúнькати, поцигúкати і т. д. д. **Игрáть 2.**

Поизбáвить, ся = повизволяти, ся, порятувáти, повибавляти, пооослобоняти, ся і д. **Избавлять.** — Повизволяв з неволі багато людей.

Поизбаловáть, ся = д. **Избаловáть, ся.**

Поизбúться = побúти ся, позбивáти ся і д. **Избивáть 2.**

Поизвóзничать = похурманувáти, почумакувáти.

Поизгни́ть = погни́ти, потру́хнути. — Потрухли всї вози і занози (перевелась чумачка). н. пр.

Поиздержа́ть, ся = ви́тратити, ся. — Їхав чумак та й витратив ся з хлїба. н. к.

Поиздѣва́ться = поглумува́ти, поглузува́ти, покепкува́ти, покпи́ти, ся, позбиткува́ти ся. — Поглузують, покепкують, та й кинуть під лаву. К. Ш.

Поизмя́ться = помня́ти ся (трохи).

По́йло = пі́йло. С. З.

Пойма́ть, ся = пійма́ти, ся, спійма́ти, полови́ти, злови́ти (С. З. Л.), влови́ти (С. Л.), схопи́ти, зла́пати (С. З.), доско́чити. — Піймали злодія. — Ви б мене ізъїли, як би вловили. Б. Г. — Коли́ б Енея вона злапала, уже б тоді весела стала. Кот. — Ой як злапали Степана та й руки звязали, до тяжкої неволї на віки віддали. п. п. — Тікай, тікай, козаченьку, хотять тя злапати. п. п. — Половили велику щуку. н. к. — Вовка живцем доскочили. К. Дівоче серце.

Поимённый, но = поіме́нний, іменни́й, наймення.

Поименованный = на́званий, мене́нний (С. З.), помене́нний (С. Л.).

Поименова́ть = поменува́ти, помени́ти (С. З. Л. Жел.), намени́ти (С. Л.).

По́имка = пійма́ння, зла́пання.

По́имщикъ = лове́ць.

Поимя́нно = д. **Поимённо.**

Поиндѣ́чьи = по индичачи, по инди́чому.

По́ино́чески = по черне́чі. — Та по молодечі, а не по чернечі будеш Богові молитись. К. Ш.

Поинтере́сничать = похизува́ти ся. — Коли вже вам хочеть ся похизувати ся в моему кобеняцї. Номис. С. З.

Поинтересова́ться = зацїка́вити ся.

По́йный = вйпоєний молоко́м.

Поиска́ть = пошука́ти (С. З. Л.), прошука́ти (С. З.). тишком — поша́рити, скрізь — ви́шукати, ви́шарити, в голові — поська́ти (д. **Иска́ть**). — Ой піду я боса полем, пошукаю свою долю. К. Ш. — Доброго, кажуть, пошукай, а ледаче само тебе знайде. О. Мир. — А тим часом пошукаєм на край сьвіта раю. К. Ш.

Поисказить = понївечити, поко́рчити.

Поисковыря́ть = поколупа́ти, покопирса́ти.

Поискриви́ть = покриви́ти (трохи).

Поискроши́ть = покриши́ти (по троху).

По́искъ, частїше мн. **по́иски** = шука́ння, шукани́на.

Поисписа́ть, ся = пописа́ти, зписа́ти, ся, позпи́сувати, ся.

Поиспра́вить, ся = попра́вити, ся, пола́годити, поналагожувати, поналаднува́ти.

Поиспро́бовать = попро́бувати, на смак — покоштува́ти (трохи).

Пои́стинѣ = попра́вдї, навспра́вжки́, навспра́вжнє. — Скажу тобі поправдї. С. Л.

Пойти́ = 1. піти́ (С. Л.), пійти́ (С. Л.), швидко або дрібно ступаючи — почимчикува́ти, потюпати, з разу швидко — майну́ти, широко ступаючи — поци́бати, поволом або важко ступаючи — попле́нтати ся, почеле́пати, почвала́ти, поча́пати (С. Л.), попха́ти ся (С. З Л.), поплуга́нити ся, шкандибаючи — пошкандиба́ти, поди́бати, пошкитильга́ти, пошкунди́льгати, далеко десь або невідомо куди — помандрува́ти (С. З.), повіяти ся (С. З.). Д. **Идти́ 1.** — Пішов на заробітки. — Ой пішов милий за лїс, чорнії брови заніс. н. п. — А як теє дївчина зачула, тай із улицї майнула. н. п. — Подибала стара мати дочку з милим розлучати. К. Ш. — Втомила ся, не спочивать, пішла в снопи — пошкандибала Івася сина годувать. К. Ш. — Козаченьку, мій соболю, візьми мене із собою, помандрую я з тобою. п. п. — Він за шапку і повінв ся. Номис. С. З. — **Пойти́ куда́ глаза́ глядя́тъ** = піти́ сьвіт за́ очі. — Піду лиш н сьвіт за очі — що буде, те й буде. К. Ш. — **Пойти́, пошло́ на несча́стіе** = піти́, пішло́сь на ли́хо, на про́пасть. — Вже як піде на лихо та на безголовъя, то де той і розум дїнеть ся. К. Х. — **Пойти́ въ плясъ** = піти́ у тане́ць, піти́ в ско́ки та в бо́ки. — **Пойдёмъ-ка** = ходім лише́нь, ходім-те, ходіть!

2. повести́ ся, пощасти́ти, потала́нити, похворту́нити (д. **Идти́ 2**).

3. поча́ти, зача́ти, взя́ти і т. д. д. **Нача́ть.** — **Пошли́ пляса́ть** = почали́ танцюва́ти.

Пои́ть, ся = поїти, напува́ти, ся, з пальця на пр. теля або ягня — пля́кати. Ман. — Напувала з повного відра. н. п.

Пока́ = по́ки (С. З. Л.), по́кіль (С. Л.), до́ки (С. Аф. З. Л.), до́кіль (С. Л.), за́ким (С. Л.), за́кіль (С. Л.), ним, нїм (С. З. Л.), нїм по́ки, аж, тим ча́сом (С. Л.). — Поки сонце зійде, роса очі виїсть. н. пр. — Покіль молодшим був, то він його і жалував. н. к. — Доки ти будеш пустовати? С. Л. — Заким з водою прийшла, то й ве-

черя відійшла. н. п. — Заким у Броварах лаштували коней, Шевченко поголив ся. Кн. — А заким пріє каша, ми поміркуємо. Кн. — Посидь, закіль я вернусь. С. Л. — Нім пироги будуть, то баба умре. С. З. — А нім тоє буде, пришли намисто з шиї своєї. Мазепа. С. З. — Сидів, аж сонце зайшло. С. Л. — Нехай тим часом посидять. С. Л. — **Пока́ ещё́ свѣтло́** = за́видна. С. Л. — **Пока́ не жа́рко** = захолодки́. С. Л. — **Пока́ что́** = по́ки, до́ки-що.

Покаба́цки = як у шинку́. — Кричить, лаєть ся, як у шинку.

Пока́верзить = поковерзува́ти, покрути́ти, поколобро́дити, проковерзувати.

Покадѣ́ть = покади́ти, покури́ти, прокади́ти.

Показа́ніе = по́ка́з (С. Жел.), ви́каз, ви́казка, *виявле́яня* (С. Пар.), сьвідоцтво.

Показа́тель, ница = 1. пока́з(ж)чик (С. Жел.), пока́зник (С. Жел. Пар.), ука́зник (С. Ш.), ука́зчик, ця (С. Ш.). — Майстер майстрові не указчик. н. пр.

2. дока́жчик, ви́каз(ж)чик, дово́дчик (С. Л.).

Показа́ть, ся = д. **Пока́зывать, ся.**

Показа́цки = по коза́цьки, по коза́цькому. — Як все діло покінчаєм, по козацьки погуляєм. н. п.

Показно́й = показни́й, оглядни́й.

Пока́зъ = по́ка́з.

Пока́зывать, показа́ть, ся = 1. пока́зувати (С. Л.), ука́зувати, виявля́ти, ся, показа́ти (С. Л.), указа́ти, ся (С. Ш.), ви́явити, появи́ти, ся, да́ти ся у вічі. — Покажи, що там таке. — Укажи ся вівцею, а вовки готові. н. пр. — Сором і очі появити. н. пр. — Привели його до матері. К. З. о Ю. Р. — **П. язы́къ** = соло́пити, висоло́плювати, ви́солопити. С. Аф. — **П. зу́бы** = ска́лити, виска́лювати (С. Аф.), ви́скалити, ви́щерити. — Вовк вискалив зуби, та й клаца. С. Аф. — **П. приме́ръ** = дава́ти, да́ти при́від, при́звід. — Батько привід дає, то й діти пъють. С. Л. — **П. фо́кусы** = штукарюва́ти, шту́ки викида́ти. — **П. спи́ну** = пъята́ми накива́ти. — **Показа́ться вдали́** = замання́чити, не ясно — замрі́ти, забовані́ти (С. Аф.). — **П. изъ за чего́** = витика́ти ся, ви́ткнути ся.

2. здава́ти ся, видава́ти ся, зда́ти ся, ви́дати ся, прида́ти ся (д. **Каза́ться 1.**). — Мінї здалось, що ти не здужаєш. — З того дня місяців чотири прожило ся, моїй же парочцї мов у ві снї здало ся. К. Д. Ж. — Дївчина в дверях уявила ся і здало ся, що красою усе зало осьвітило сн. Мова. — Може він їй тріску дав, а їй уже так видало ся, що то ніж. н. к — Такий йому смашний хлїб придав ся, ще й не їв нікoли. п. о.

3. подо́бати ся, сподо́бати ся (д. **Каза́ться 2.**).

4. (в судових справах) — пока́зувати, вика́зувати, виявля́ти, висьвідча́ти, показа́ти, ви́казати, ви́явити, ви́сьвідчити. — Тоді всї чотирі злочинці, висьвідчаючи їден на другого, призналисъ, як ходили красти. Кіев. Ст.

Покако́вски = як, по я́кому (С. Л.).

Покалку́ньи = по инди́чому. — Не вспіють квартою в ротах пополоскать, — вже й по индичому в шинку заґерготали. Гул. Ар.

Пока́лывать, поколо́ть = коло́ти, штрика́ти (часом, з легка), поколо́ти, поштрика́ти, шпига́ти, пошпига́ти. — **Въ боку́ пока́лываетъ** = у бік ча́сом ко́ле, шпига́є.

Покаля́кать = побала́кати, побазі́кати.

Покалѣ́чить = покалї́чити, скалї́чити, *багатьох або кількох* — перекалї́чити, позкалї́чувати.

Пока́мѣсть = 1. по́ки і т. д. д. **Пока́.**

2. по́ки-що, до́ки-що, тим ча́сом (С. З.), про час. — Я піду до дядька, а ти покищо витопи піч.

Пока́пать = пока́пати, покра́пати.

Покапри́зничать = поверeдува́ти, покомезити ся, похимерува́ти, похиморо́дити і т. д. д. **Капри́зничать.**

Покара́бкаться = подра́ти ся.

Покара́ть = покара́ти, накара́ти.

Покарау́лить = постерегти́, повартува́ти, початува́ти. — Постережи тут, поки я пообідаю.

Пока́ркать = покра́(я́)кати, покру́(ю́)кати.

Пока́рмливать = годува́ти, корми́ти (по троху), підгодо́вувати.

Поката́ть = 1. покача́ти (рублем і качалкою), помаґлюва́ти (на маґлї).

2. поката́ти, повози́ти. — Покатай мене на човнї.

3. поби́ти, ви́бити, одлупи́ти, одлупцюва́ти і т. д. д. **Бить.**

Пока́тистый = поко́тистий, зго́ристий і д. **Пока́тый.**

Покати́ть, ся = 1. покоти́ти, ся. — Граб уломив ся, дїд покотив ся. н. к. — Покотив кавун а він і впав у калюжу.

2. поїхати, покоти́ти. — Доти лях му-

тив, поки ся не напив і не наїв, а як ся напив і наїв, то й далї покотив. н. пр.

Покáтость = згóристість, згірря, похи́лість, спáдистість, відкíт.

Покáть = д. **Наклóнъ 1** і 2.

Покáтый, то = згóристий (С. Жел. Сп.), нахи́лий, похи́лий, ло, нахи́листий, припáдистий (С. Жел.), спáдистий, то (С. Жел.), набóковатий, положи́стий, укóсистий, то (С. Ш.), покóтистий, розкóтистий, покóчастий, то.

Покачáть, ся = цохитáти, поколихáти, погойдáти, ся (С. Л.), дитину на руках — погицáти. — Билина не хоче поколихати горобця-молодця. н. к. — **Покачáть головóю** = похитáти, крутнýти головóю.

Покáчиваться = 1. колихáти ся, гойдáти ся (часом, злегка).

2. похи́тувати ся, вихи́тувати ся.

Покачнýть, ся = похитнýти, ся (С. Л.), хитнýти, ся, поколихнýти, ся (С. З.), схитнýти, ся (С. Л.), схибнýти, ся, хильнýти. — А човен був хисткий, схитнув ся, вона у воду. Кн. — Пливе човен води повен, та коли-б не схибнув ся. н. п.

Покáшливать = кахи́кати. С. Л.

Покáшлять = покахи́кати.

Покаяніе = покýта (С. Жел. З. Л.), кáяння, кáяття, спокýта, покая́ння (С. Жел.). — Де гріх, там і покута. н. пр. — Як молитва та покута, то і гріх забутий. н. пр. — Я за тебе Господа благав, щоб він тобі на покуту час дав. К. Ст. — Признавала ся я, прохала на каяття собі милости. Кн. — Є каяття, та вороття не має. н. пр.

Покая́нникъ, ца = покутáр, ка, покая́нник, ця. С. Жел.

Покая́нный = покутни́чий, покая́нний. С. Жел.

Покáяться = покáяти ся, спокутувáти. — Покайте ся, образ Божий багном не скверніте. К. Ш. — Не сьвятий, щоб не согрішив, не чорт, щоб не спокутував. н. пр. — Я сей гріх спокутувала. Ч. К.

Поквáкать = покря́кати і т. д. д. **Квáкать.**

Поквáснуть = поквáснути, поки́снути.

Поквитáться = поквітувáти ся.

Покéркать = покíркати, покірчáти.

Покивáть = покивáти, похитáти і т. д. д. **Кивáть.** — **П. ногóю** = подри́ґати.

Покидáть, поки́нуть = 1. покидáти, лишáти, облишáти, поки́нути, лиши́ти, облиши́ти. — Покинув батька й матір. — Облишмо, куме, всякеє діло, випъємо, куме, ще й у неділю. н. п.

2. ки́дати, поки́дати. — Покидали усе у воду.

Поки́дывать = ки́дати.

Поки́дышъ = поки́нуте, поки́дьок.

Поки́нутый, ая = ки́нутий, поки́нутий, та, ли́шений, зали́шений, про жінку — поки́нута, ли́шена, зали́шена, ли́шанка, покидя́чка. (Пр. д. під сл. **Брóшенный**).

Поки́пно = пáчками, въязками.

Покипѣть = покипіти.

Покислѣть = покисліти, покваснíти.

Поклáдистый = потýльний (Кн.), потульчи́вий (С. Жел.). — Батько — людина потульна, не змагаєть ся. Кн.

Поклáжа = 1. кладíння.

2. клáжа, вагá (С. Аф.) і д. **Кладь 1.**

Поклáняться = поклáняти ся, багато — попоклáняти ся. — Попокланяв ся, поки впрохав.

Покланя́ться, поклони́ться = 1. поклоня́ти ся, поклони́ти ся.

2. клáняти ся, у(в)клоня́ти ся, у(в)клони́ти ся (С. Ш.), відклони́ти ся, чолóм дáти. — Одъїзжаючи, він шапочку зняв, низенько вклонив ся. н. п. — Не вклоню ся багачу, бо я свій хліб молочу. н. пр. — І поїхав князенко до батька, уклонивсь йому в ноги низенько. Гр. Чайч.

Поклáсть = поклáсти.

Поклевáть = поклювáти, подзьó(ю)бати, поклю́кати, склювáти, позкльóвувати. — Подзьобали трохи. — Позкльовували усе.

Поклёвъ = клювáння, дзьó(ю)бання, клю́кання.

Поклегтáть = поклекотáти, побуркотáти.

Поклеи́ть = поклéїти, покарю́чити.

Поклейми́ть = поклейни́ти, потаврувáти і т. д. д. **Клейми́ть.**

Поклепáть = 1. поклепáти. — Рано встали, гострі коси поклепали. н. п.

2. наклепáти, оббрехáти. — Наклепав на його.

Поклёпъ = нáклеп (С. З.), пеня́ (С. З.), опорóк (Лев.). — Звів на його пеню.

Покли́кивать = покликáти; закликáти.

Поклони́ться = д. **Покланя́ться.**

Поклóнникъ, ца = 1. поклóнник, ця (С. Жел.), прочáнин, прочáнка, мн. прочáне (С. З.).

2. поклóнник, ця, чти́тель, ка, прихи́лець, прихи́льник, ця. — У Дунін-Борковської великої поклонниці Шевченкової музи. Кп.

Поклóнъ = поклін, уклін (С. Ш.). — По-

редава́ть покло́нъ = кла́няти ся кому́, до ко́го. — Та ви її знаєте! У Неділю, як я йшла до неї, то ви кланялись до неї. Кр. — **Отда́ть покло́нъ** = відклони́ти ся. — **Идти́ на покло́нъ, съ покло́номъ** = іти́ на ралє́ць. С. З. — Ніс на ралець паляницю. Граб.

Поклохта́ть = поквокта́ти.

Покля́пый = зі́гнутий, криви́й, скарлю́чений. — **Съ покля́пымъ но́сомъ** = плесконо́сий, кривоно́сий, кривоні́с.

Покля́сться = заприсягти́, ся, забожи́ти ся,

Покня́жески = по князськи́, по кня́жому. по князсько́му.

Покняжи́ть = покнязюва́ти.

Покобе́ниться = поко́рчити ся.

Покова́ть = покува́ти, поклепа́ти.

Покове́ркать = поко́рчити і т. д. д. **Кове́ркать.**

Поковыля́ть = поди́бати, пошкандиба́ти, пошкитильга́ти. (Пр. д. під сл. **Пойти́**).

Поковыря́ть = поколупа́ти, подлу́бати, подо́вбати, покопирса́ти.

Поко́й = 1. покі́й, кімна́та, го́рниця, ха́та. — Маненький будинок на три покої.

2. по́кій (С. Л.), спо́кій (С. Л.), супокі́й, упокі́й (С. Ш.), спочи́вок, опочи́вок. — Раю мій, покою! К. Ш. — Плачуть карі очі, що нема спокою ані в день, ні в ночі. н. п. — За дурною головою нема ногам упокою. н. пр. — Хліба-соли з упокоєм уживати. н. д. — Пора на опочивок іти. Сп. — **Оста́вьте меня́ въ поко́ѣ** = да́йте мінї спо́кій.

Поко́йникъ, ца = покі́йник, ця (С. Л), небі́жчик (С. З. Л.), небі́жник (С. З.), небі́жка. — За гетьманства славної память пебіжчика ясневельможного. Орлик. С. З. — Ходім лиш та помъянем небіжку. К. Х.

Поко́йный, но = 1. ти́хий, хо, спокі́йний, супокі́йний, ла́гідний, безнапа́сний, но.

2. покі́йний, небі́жчик (д. **Поко́йникъ**). — Покійний батько мій було росказують. н. к.

Поко́ить, ся = поко́їти ся, упоко́їти ся (С. Ш.), спочива́ти.

Пококе́тничать = похизува́ти ся, помаві́рити ся.

Покола́чивать = 1. вбива́ти, забива́ти.

2. би́ти, лупи́ти, лупцюва́ти.

Поколдова́ть = почарува́ти і т. д. д. **Волхвова́ть.**

Поколеба́ть, поколебну́ть, ся = 1. похита́ти, захита́ти, похитну́ти, ся. — На Українї і між осьвіченими людьми не так то легко захитати віру, як між Великоруссами. Бар.

2. похиби́ти, ся, похибну́ти, ся, заколиха́ти ся, заваѓати ся. (Пр. д. під сл. **Заколеба́ться**).

Поколоти́ть = поби́ти, одлупи́ти, одлупцюва́ти, одлу́щити, полата́ти кому́ бо́ки (Лев.), перего́ну, чо́су да́ти і т. д. д. **Откола́чивать 2;** посуд — поби́ти, потовкти́.

Поколо́ть, ся = 1. поколо́ти, ся. — Поколов пальці голкою. — Діти покололи ся шипшиною. — Покололи поросят.

2. розколо́ти ся, розлу́щити ся (Сп.), порозко́лювати ся. — Дошки порозколювали ся на сонці.

Поколыха́ть, ся = поколиха́ти, поколиса́ти, поколива́ти, пого́йдати і т. д. д. **Колыха́ть.**

Поколѣ́ніе = поколі́ння (С. Жел.), колі́но (С. Л.), пле́мъя (С. Жел.), рід, порі́ддя, порі́дня, зневажливо — ко́дло (С. З). — Покоління поколінню об тобі роскаже. Аф. — Нашому роду нема переводу. п. пр. (Д. **Колѣ́но 3**).

Поколѣ́нный = поколі́нний. — **Поколѣ́нная ро́спись** і просто **Поколѣ́нная** = табли́ця родово́ду.

Поколѣ́ть = подо́хнути, поздиха́ти, ви́здихати (д. **Издо́хнуть, Околѣва́ть**).

Пома́ндовать = поверхово́дити, постаршинува́ти, пома́ндувати.

Поко́мкать = помня́ти, зо(і)бга́ти, пожу́жмити (д. **Ко́мкать**). — Помняв його, понівечив як хотів. Б. Г.

Поко́нчить = скінчи́ти, покінча́(и́)ти, докінча́(и́)ти, ділo — дороби́ти, оброби́ти ся, упо́рати ся (д. **Ока́нчивать**). — Сьогодня швидко обробив ся. Кр. — **П. жизнь самоубі́йствомъ** = само́му собі́ смерть заподі́яти. — Він сам собі смерть заподіяв. Кр.

Поко́нъ = зви́чай (д. **Обы́чай**).

Покопа́ть, ся = покопа́ти, пори́ти, ся і т. д. д. **Копа́ть, ся.**

Покопё́нно = копи́цями, в копи́ці.

Поко́ра = до́кір, дорі́к, дога́на. — У чорницях добре жити, є що їсти й пити, тільки серденьку догана, що в чорнім ходити. н. пр.

Покоре́ніе = покоре́ннє. С. Жел.

Покори́тель, ница = покори́тель, ка. С. Жел.

Покори́ть = пога́нити, покори́ти (д. **Кори́ть**).

Покори́ть = д. **Покоря́ть.**

Поко́рливый = покі́рливий, ласка́вий, во. — Похирлеве те деревце похиляєть ся, по-

кірливе те дитятко поклоняеться. н. п. — Покірливе (ласкаве) телятко дві матері ссе. н. пр.

Покормить, ся = погодувати, покормити, похарчити, похарчувати, ся, худобу — попасти. — Ненько ж наша, лебідочко, погодуй нас хоч годочок. н. п. — Їсти зварити, погодувати там діти. Гр. Чайч.

Покормка = д. **Кормъ.**

Покорность = покора (С. З. Л.), покірність, покірливість, повинка. — Покора стіну пробивае. н. пр. — Покірливість її своїй долї турбувала мене. Кн.

Покорный, но = покірний, слухняний, послухняний, лагідний, но, покірливий, ласкавий, во.

Покоробиться = покородити ся, покорчити, ся, пожолобити, ся, покоржавіти, пошкалубити ся, попачити ся і т. д. д. **Коробить, ся.**

Покоровьи = як корова.

Покорствовать = корити ся. С. Л.

Покорять, покорить, ся = покоряти, ся (С. Л.), корити ся, підгортати, підбивати, підклоняти, ся, покорити, ся, упокорити ся (К. Б.), підгорнути, ся (Ос.), підбити, підклонити, ся, піддати ся, здати ся. — Тобі покоряюсь, на все соглашаюсь. Кот. — Більш треба коритись Богу, ніж людям. К. Св. п. — Коли Туречина підбила під свою кормигу Болгарів. Кн. — Се те саме, що в Лапландії підбити оленя під волю чоловіка. Кн.

Покосить, ся = покосити, ся. — Усе сїно покосили. — Покосив ся трохи тай кинув.

Покосить, ся = 1. покосити, скосити, покривити, ся, перехлябити ся. — Стара хата вже перехлябилась. Лев.

2. подивити ся на кого скрива, з коса, з'укоса.

Покосматѣть = покошлатїти, поволохатїти, покудлатїти.

Покосный = покісний. — **П. время** = косовиця.

Покосъ = покіс. — **Полоса покоса** = постать, ручка.

Покошечьи = як кішка, по кошечі.

Покража = 1. д. **Кража.**

2. крадене, крадїжка. — У його витрусили крадене.

Покрапать = покрапати, трохи — приросити.

Покрапывать = накрапати. — Став дощ накрапати. н. п.

Покрасить = покрасити, помалювати, похварбувати, червоно — почервонити і т. д. д. **Окрасить.**

Покраска = д. **Окраска.**

Покраснѣть = почервонїти, зачервонїти, дуже — зашаритись, від сорому, коли мовить ся в жарт — напекти раків, спекти рака. С. Л. — Почервонїв, аж зашарив ся. К. Х.

Покрасоваться = покрасувати ся, попишати ся. — Чи не краще ж їй красою гарно попишатися, молодим життям навтїшатись. Мова.

Покрасть = покрасти, обікрасти.

Покренить, ся = нахилити, похилити, ся на бік (про судна).

Покрестоваться = побратати ся, поміняти ся хрестами (братаючись).

Покривить, ся = покривити, ся, покривулити, знабочити ся. — Чоботи знабочились. Ман. — **Покривить душею** = зламати душу, покривити душею, взяти гріха на душу, збочити, схибнути. — Я думала він як старий чоловік зробить по правдї, аж і він збочив. Чайч.

Покрикивать = погукувати (Ос.), підгукувати. — Погукували плугатарі, поганяючи воли в плузї. Лев.

Покричать = покричати, погукати, погомонїти, йогримати, жалібно — поскиглити, поскімлити, на ґвалт — поґвалтувати і т. д. д. **Кричать.** — Ти погримаєш — заплаче. Мова.

Покровитель, ница = покровитель, ка (С. Жел.), добродїй, ка (С. Жел. Л.), ласкавець (С. Жел. З. Л.), охоронитель, ка (С. Жел.), оборонець і т. д. д. **Заступникъ** і **Защититель.**

Покровительство = покровительство (С. Жел.), охорона, оборона і д. **Защита 2.**

Покровительствовать = охороняти, боронити.

Покровительственный = охоронний.

Покровъ = покрів, покрівець. — **Покровъ Пресвятыя Богородицы** (Сьвято 1-го Листопаду) — Покрова, власне — Перша Покрова. — Один (починок) пряла до Різдва, другий до Миколи, а як третїй почала — стане до Покрови. н. п.

Покрой = крій, покрій. С. Жел. — Убрання городянського крою. Кн. — **На одинъ покрой** = на один лад, на один кшталт.

Покроить = покроїти, покраяти.

Покрома, покромка, покромь = крайка. С. З. Л.

Покро́мочный = крайкови́й.

Покромса́ть = почикри́жити, покре́мсати.

Покропа́ть = попарта́чити і т. д. д. **Кропа́ть.**

Покропи́ть = покропи́ти, побри́зкати, попри́скати, трохи — приросити.

Покроши́ть, ся = покриши́ти, ся. С. Л.

Покругли́ть = підкругля́ти.

Покругле́ть = закругля́(ли́)ти ся.

Покружи́ть, ся = покружля́ти, покружи́ти, ся і т. д. д. **Кружи́ть, ся.**

Покрупне́ть = побільшати.

Покрути́ть = покрути́ти і т. д. д. **Крути́ть.**

Покручи́ниться = пожури́ти ся, посумува́ти, потужи́ти. — Посумуєм удвох із тобою. К. Ш.

Покрыва́ло, покрыва́льце = покрива́ло (С. Жел.), покрива́йло (С. Жел.), покриття́, накриття́, накрива́ло, на́крив, здр. покри́тенька, на́кривка (С. Жел.), запина́ло, запина́чка (Полт. Чайч.), на голову — завива́ло, завива́йло, завива́дло (С. Л.), з серпанку — серпа́нок, серпа́нка (С. З.), а самий убір заміжних жінок з серпанку — намі́тка (С. З.), у церковних братчиків на похороні — по́клит, на ліжко — лі́жник (С. З.). — Поверх труни лежало парчове покривало. Кн. — Ішла з корчми, обпила ся, найшла штани — завила ся. Ото чудо, ото ладно, найшла собі завивадло. н. п. — Вибивайте кілочки, де висіли биндочки, забивайте нові на серпанки тонкиі н. п.

Покрыва́ніе = покрива́вня, окрива́ння, стріхою — пошива́ння.

Покрыва́ть, покры́ть, ся = 1. покрива́ти, кри́ти, окрива́ти, закрива́ти, обкрива́ти, у(в)крива́ти, ся, покри́ти, ся і т. д. зверху, розіпъявши що небудь — обпина́ти, папина́ти, напъясти́. — Покрив кожух сукном. — Укрив хату очеретом. — Встала весна, сонну землю вона розбудила. уквітчала її рястом, барвінком укрила. К. Ш. — Лиман човни вкрили. К. Ш. — Укрив ся кожухом. — **Покрыва́ться, покры́ться пы́лью, сне́гомъ** = припада́ти, припа́сти пи́лом, снігом, запороши́ти ся. С. Л. — Чи ти, милий, припав пилом, чи метелицею? н. п. — **П. водо́ю** = поня́ти ся, узя́ти ся водо́ю. С. Л. — Крига на Дніпрі поняла ся водою. — **П. ту́чами** = хма́рити ся, хмарніти, нахма́рити, ся, захма́рити ся (С. Л.), обхма́рити ся, поня́ти ся хма́рами. — Небо нахмарилось. — Отож попялась хмарою перша моя надія на осьвіту. Кп. — **П. тума́номъ** = затума́нити ся. С. Л. — **П. пе́ною** = запіпити ся. — **П. льдо́мъ** = заме́рзнути, злегка — заше́рхнути. С. Л. — **П. пя́тнами** = запля́мити ся. — **П. стру́помъ, лишая́ми** = узя́ти ся струпом, лишая́ми, заструпи́ти ся (С. Л.). — Усе тіло взяло ся лишаями. Кп. — **П. пузыря́ми** = спузи́ріти ся. Чайч. — **П. коро́ю** = зашкару́пити ся. — **П. сли́зью** = осли́знути. — **Покры́тый сли́зью** = осли́злий. — **П. сы́пью** = осипати, ви́сипати, попри́щити. — **П. морщи́нами** = перемо́рхнути ся. — **П. скла́дками** = побри́жити ся. — **П. на́кипью** = окипі́ти. — **Покрыва́ть кры́шу снопа́ми** = пошива́ти. — **П. огоро́жу тёрномъ** = терни́ти. — **Покры́ть же́стью** = обляшити. — **П. цеме́нтомъ** = поваппи́ти. — **Покры́тый ши́шками, пары́вами** = шишкува́тий, болячкува́тий.

2. побива́ти, поби́ти (в картах). — Побив восьмакою.

Покры́шка = д. **Покрыва́ло** і **Кры́шка.**

Покряхте́ть = покректа́ти.

Покувы́ркаться = поперекида́ти ся, поперевертати ся.

Поку́да, поку́дова = по́ки, до́ки, по́кищо, до ча́су і т. д. д. **Доко́ле** і **Пока́.**

Покуда́хтать = покудкуда́кати, поквокта́ти.

Поку́кать = покува́ти.

Покуми́ться = покума́ти ся. — Покумавсь пасічник з циганом. н. к. — Зо всіми швидко побратались, посватались і покумались. Кот.

Покупа́ть, купи́ть = купува́ти (С. З. Л.), купля́ти, покупля́ти, купи́ти, що сьвящевне, напр. образ — відміня́ти, відміни́ти. — Треба купувати хліба. бо до нового не вистачить. — За очі тільки яйця купувати. н. пр. — Купляти землю стало нам несиромежно. Кн.

Покупа́ть = покупа́ти, скупа́ти. — Треба скупати коня в річці.

Покупа́тель, ница = д. **Покупщи́къ, ца.**

Покупе́чески = по купе́цьки.

Покупе́чествовать = покупцюва́ти.

Поку́пка = 1. купова́ння, купі́вля. — Купівля таких земель мусіла переходити через Палату. Кп.

2. по́куп, по́купка. С. Жел.

Покупно́й = купо́ваний, ку́плений, крамни́й. — І по селах почали носити крамну

одежу. Граб. — Полотно куповане, а не саморобне.

Покупщи́къ = купе́ць, по́купе́ць (С. Жел.), покупни́к, ця (С. Жел.), покупа́ч, ка (С. Жел.). — Заочного купця пугами бьють н. пр.

Покурале́сить = поколобро́дити, попустува́ти.

Покурча́вѣть = покучеря́віти.

Покуса́ть, ся = покуса́ти, погри́зти, ся.

Покуси́ться = д. **Покуша́ться.**

Покути́ть = погуля́ти, побенкетува́ти, попія́чити.

Покуха́рить = покухова́рити, покухарюва́ти.

Поку́чно = ку́пами.

Поку́шать = поїсти, по́поїсти або ви́пити, пообі́дати, повече́ряти.

Покуша́ться, покуси́ться = куси́ти ся (С. З. Л.), ва́жити ся, покуси́ти ся (С. Жел.), пова́бити ся (С. З.). — Хоч кусили ся воювати, однак мало міли щастя. Л. В.

Покуше́ніе = поку́са (С. Жел.), за́мах. — Лядський замах на благочестие. К. Кр.

Пола́ = в одежі — пола́, здр. пілка, згорнута — при́піл, припо́ла, мн. при́поли (С. З.), запо́ла (С. З.), мн. запо́лля (С. З.), в столі — крило́. — Носив дрова у заполї. С. З. — Терпові вітки в заполля рубайте. н. д.

Пола́бзиться = пола́сти(щи)ти ся.

Полага́ть, положи́ть, ся = 1. кла́сти, покла́сти, ся. — **Положи́ть вмѣ́сто чего́** = підложи́ти. — **П. бо́льше чего́** = перекла́сти. — **П. основа́ніе** = основа́ти, заснова́ти, закла́сти, заложи́ти. — І заклав столицю. К. Ш. — **Положи́ться спать** = полягати спать, обікла́сти ся. — Зайшов я в одну хату, обіклались люди ото вже спать. н. о. Гр. Чайч. — **Положи́ть на но́ты** = завести́ у но́ти. — Коли б сї пісні та завести у ноти. Кп.

2. поклада́ти, покла́сти; ду́мати, гада́ти, ма́ти на ду́мці. — І поклав у першу неділю сватів засилати. М. В. — **Какъ вы полага́ете?** = як вам зда́є́ть ся, як на ва́шу ду́мку? — **Я полага́ю, что на́добно** = мині зда́є́ть ся, що тре́ба. — **Полага́ю свое́ю обя́занностью** = вважа́ю за обовъя́зок. — **Полага́ю вы́ѣхать на той недѣ́лѣ** = ду́мка (або: ду́маю) ви́їхати на тім ти́жні. — **На́до полага́ть, что...** = ма́буть що, ма́буть так, що... тре́ба ду́мати, що... — **Полага́ю его́ за че́стнаго человѣ́ка** = ма́ю його́ за чоловіка че́сного, дивлю́ ся на його, як на чоловіка че́сного. — **Положи́мъ, что э́то и сто́итъ** = неха́й і так, що се й кошту́є.

3. признача́ти, визнача́ти, призна́чити, ви́значити. — На се діло призначено чимало грошей. — **Положи́ли ему́ большо́е жа́лованье** = призна́чили йому́ вели́ку пла́ту.

4. поклада́ти ся (С. Л.), здава́ти ся (С. Л.), спуска́ти ся (С. Л.), склада́ти ся (С. З.), ві́рити на ко́го, надію кла́сти, впевня́ти ся на ко́го, покла́сти ся, здати ся (С. З.). спусти́ти ся, впе́внити ся. — На Бога покладай ся, а розуму тримай ся. н. пр. — Складайтесь на Бога. С. З. — На панську поміч не спускайтесь. Фр. — Я цілком здаюсь на вашу ласку. — Він брехун, на його вірити не можна. Кр. — Вона на його надію не кладе. К. З. о Ю. Р. — Не впевняй ся на лейстрових дуже. К. Д.

Пола́дить = погоди́ти ся (С. Л.), поєдна́ти ся, уладна́ти. — Заступники польскі не хотіли щиро уладнати спірку. Кн.

2. зроби́ти, пороби́ти (д. **Сдѣ́лать**).

Полакирова́ть = полачи́ти, полощи́ти.

Пола́комиться = пола́сува́ти (С. Л.), посмакува́ти. — Хоч за всї годи поласуємо, згадаємо, коли було Різдво. н. о. Гр. Чайч. — Піст осоружився і кортіло хоч раз поласувати. Лев. В.

Поласка́ть = поголу́бити, попе́стити, пое́стувати, поласка́вити, помилува́ти, пожа́лувати.

Поласка́ться = пола́стити ся, пола́щити ся.

Пола́ти = пі́л, а та дошка коло печі, що на не́й піл кладеть ся — припо́лок. — (В российських хатах піл робить ся здебільшого в горі аж під стелею, тим то нашому слову: пі́л відповідає більше те, що в рос. мові: **На́ры,** див. це слово).

Пола́тный = пі́льний, що зверху — надпі́льний.

Пола́ять = пога́вкати, побреха́ти. — Погавкають (собаки) тай перестануть. Б. Г.

По́лба, рос. Triticum spelta L. = по́лба (С. Жел.), бо́льба (Ман.), о́рки(і)ш, голо́мша (Гал. С. Ан. Жел. Пар.).

По́лгода, полуго́да = пів ро́ку. — За сї пів року багато зробив.

По́лдень = 1. пі́вдень, по́лу́день (С. З.). — **Въ по́лдень** = о півдня́, о пі́вдні, в пі́вдні, о по́лудні. — Сонце стоїть над головою тільки в півднї. Де-що про Сьв. Б. — О полуднї гребли сіно і в валочки клали щильно. н. пр. — Прийшов о півдня.

2. пі́вдень (С. Л.), низ. — Вітер з півдня.

Полднéвный = півдéнний. — Південна спека.

Пóлдникъ = пóлу́день (С. З.), полудни́к, підвечі́рок.

Пóлдничанье = полу́днування, полу́дання.

Пóлдничать = полу́днувати (С. З.), полу́днати (С. Л.), полудéнькувати, підвечі́ркувати (С. Л.), скінчити — прополу́днувати, відполу́днувати. — От, як надвечір сонечко схилилось, мій Влас полуднувати сів. Б. Г. — І думка то була така, щоб підвечіркувать смачненько. Гул. Ар.

Полдю́жины = шість.

Пóле = 1. пóле, орне, невелике — ни́ва, ни́вка, пооране — рілля́, велике, примірно десятин десять — лан, здр. ланóк (С. З. Л.), виоране на осінь — пар, на весну — зяб, зя́бля́ (С. Л.), засіяне яровим — яри́на́ (С. Л.), засіяне озимим — ози́мина́ (С. Л.), зоставлене під випас — толóка (С. З. Л.), зоставлене на спочивок і на сіножать — перелі́г, облі́г (С. З. Л.), ніколи не орапе або дуже давно — цілина́ (С. З. Л.), призначене під випас коло села або міста — ви́гон (С. Аф. Л.), на котрому жнуть — жни́во, після жнив — стерня́ (С. З. Л.), засіяне хлібом — па́шня (С. З.), виоране ралом — рали́ця, призначене під коноплі — підмéт (С. З. Л.), що не пускають під толоку — безтолóшне, над річкою або долиною — полóг, полóги (С. З.), сумежне з лугом — підлу́жжя, в низинах — пади́ (С. Л.), сумежне з хатою і обгорожене — левáда, левáдка (С. Л.), виоране весною — новóрілля, викорчуване — корчі́вка, теребі́вля (С. З.), раз з'оране — однóрілля́, оране за рік і заволочене — нáволок, наволóка, висилене — старопілля, де була пшениця — пшени́чище (С. Л.), д. б. жито — жи́тнище (С. Аф. Л.), д. б. мак — макови́ще, маковéць, д. б. овес — вівся́нище (С. Л.), ві́всище (Чайч.), д. б просо — прося́нище, просúще, прі́ська (С. Л.). д. б. гречка — гречкі́вка (Чайч.), д. б. баштан — баштани́ще, баштани́сько, д. б. льон — льни́ще. — **Паровóе пóле** = толóка (С. Ш.), пар, паровинá. — **Пóле би́твы** = бóїще, бойóвище. — Біла рілля, чорне насіння? (н. з. папір і писання). — Увесь лан ізжали і в копи поклали. Кв. — Нігде кінця не бачилось ланам, од жовтих скирд ломило землю там. В. Щ — Потім для худоби сусідської даром хазяйська толока. С. З. — На тім боці на толоці череда пасеться. н. п. — Череда звернула з толоки. Лев. — Купив ниву з цілиною. С. З. — Вже скільки літ земля лежить облогом. — Хто на стерніліг спать і од сонця катражку зробив. С. З. — О там підете пашнями. — Сарана пашням озиминим не шкодила. Л. В.

2. бéрег, край, пóле (в книжці або в рукопису).

3. кри́си (у бриля). — Бриль з величезними крисами.

Полеводство = хліборóбство, рільни́цтво (Гал. С. Жел).

Полевóй = польови́й. — **Полевáя горчи́ца,** рос. Sisymbrium officinale L. = сухорéбрик, сухорéбриця. С. Ан. — **П. пéрсикъ,** рос. Amygdalus nana L. = бобчу́к, зáячі óрі́шки, черсаки́, чéрсики, дівóча кров. С. Ан.

Полеви́ца, рос. Agrastis L. = метлю́г, мітли́ця, тонконі́г. С. Ан.

Полегчи́ть = д. 1. **Облегчи́ть** і д. 2. **Осконúть.**

Полежáть = полéжати; одпочи́ти.

Полéзность = кори́стність, пожи́точність, ужи́точність (С. Ш).

Полéзный, но = кори́стний, но, пожи́точний, спожи́точний, но (С Л.), вжи́точвий, пожитéчний (С. З.), для здоровля — помощний, пользови́тий (С. Л.), згі́дливий. — Се певно користніше буде, не даром же смакують люде. Б. Г. — Що єсть всьому народу пожиточно і що єсть шкодливо. Лев. В. — Своя воля добра та не пожитечна. н. пр. — Пользовита горілка. — А воно згідливе. Хар. Чайч. — **Полéзнымъ быть комý** = в пригóді стáти. — Спасибі вам велике, може і я вам коли за це в пригоді стану.

Полéй, рос. Mentha Pulegium L. = полі́й, блоховни́к. С. Ан.

Полелѣ́ять = попéстити і т. д. д. **Лелѣ́ять.**

Полеми́ческій = полемі́чний.

Полепетáть = побелькотáти і т. д. д. **Лепетáть.**

Полетáй = швидки́й, прудки́й (про чоловіка).

Полетáть = політáти.

Полётъ = льот, літ. — **Убúть на полётѣ** = убити на літу́. — **Ви́дно сóкола по полёту** = ви́дно сову́ по льоту́, ви́дно пáна по халя́вах. н. пр.

Полетѣ́ть = полетіти, поли́нути (С. З.). — Два голуби воду пили, знялись в парі й полетіли. н. п. — Полетіла б я до тебе, та крілець не маю. н. п. — Ой у броду пили голубоньки воду, вони пили, полину́ли, кри-

лечками стрепенули. н. п. — Поли́нь, поли́нь, соколонько, поперед нас, дай же таку вісточку неньці за нас. н. п — Стрепенеть ся бідне серце, як тільки згадаю; полину́в би я до тебе, та крилець не маю. Галуз. — Тільки б милої діждав ся, заховалось сонце, полину́в би до милої, до її віконця. Аф. — Полинула б я — веволя моя. н. п. — А ви поли́нули, мене покинули. н. п. — Козак як голуб, зняв ся тай поли́нув. н. п.

Поле́чь = поля́гти́.

По́лзаніе = по́взання, ла́зіння, лазня́.

По́лзать = по́взати (С. З.), ла́зити, плазува́ти (С. З.), рачки — рачкува́ти, ра́чки ла́зити, про собак — варува́ти. — Він плазує до дому. С. З. — Дитина рачкує.

По́лзкій = слизький.

Ползко́мъ = повзко́м (С. З.), по́повзом, пла́зом, по́сувом, ра́чки. — Доліз до дому рачки, такий пьяний. Кр. — Хоч рачки поліз, а свого доказав. н. пр.

Ползти́, ползть, попо́лзть = лі́зти, повзти́, плазува́ти (С. З.), пластува́ти ся, рачки — рачкува́ти. — От він намітивши ситеньку, в траву приліг, плазує помаленьку. Чайч. — Взяв мішок Іван з собою повен щоб набрати, та й почав він до баштану стиха плазувати. Гр. Чайч. — Пішком пластували ся до динь. Кп.

Ползу́нъ, ползу́нья = повзу́н, ха, лазій, ка, лазу́н (С. Жел.), лазню́к (С. Жел.).

Ползу́чій = 1. плазови́тий.

2. про рослини — витки́й, тичний (д. **Вьющійся**), по землі — сте́люх (Херс.).

Поли́ва = д. 1. **Подли́вка** і 2. **Глазу́рь.**

Полива́льникъ, полива́льня = полива́льниця.

Полива́ть, поли́ть = полива́ти, поли́ти.

Поли́вить = д. **Глазу́рить.**

Поливно́й = поливний.

Полиза́ть = полиза́ти, поли́зькати.

Полико́вать = порадіти.

Полинева́ть = полиніяти.

Полиня́ть = полиня́ти, злиня́ти. — Біле личко, чорні брови повік не злиняють. н п.

Поли́пъ, Polypus = поли́п. — **Поли́пъ прѣсново́дный,** Spongia fluviatilis L. = водяна́ гу́бка (С. Л.), бодя́га, надо́шник. С. Ан.

Полирова́ть = полірува́ти, лощи́ти (С. Л.), глянцюва́ти, ко́взати.

Полити́ческій = політи́чний.

Поли́ть, ся = поли́ти, зли́ти, полля́ти, ся, сильно — лину́ти, про дощ — сипну́ти, ушква́рити (С. Ш.), струмком — поцебеніти, подзюри́ти. — Треба злити долівку, щоб пилу не було. Чайч. — Зпіметь ся хвиля високо та так і лине на корабель. Чайч. — Вода так і лину́ла в ту дірку. Чайч. — У ранці сипнув дощ. Кр.

Полице́йскій = полице́йський, поліцийний.

Полицемѣ́рить = похитрува́ти і т. д. д. **Лицемѣ́рить.**

Поли́чное = полі́шне (С. З. Жел.), що до крадіжки — кра́дене. — **Найти́ поли́чное** = ви́трусити кра́дене.

По́лка, по́лочка = 1. поли́ця (С. З.), поли́чка, для посуди кілька полиць — ми́сник (С. З.), судни́к, для образів — бо́жник, божничо́к, божни́ця (С. Ш.), в улику, в димарі — сно́зи, в гончарні — пя́трини. — Ой стань, братіку, на стілець, подай з полиці гребінець. н. п. — Поклала на миснику та на полиці. С. З. — Намалюю матір, на божник поставлю. н. п.

2. поли́чка, пані́вка, натра́вка (С. З.). — Спалахнув з полички порох, гучно вистріл грянув. Мова. — Чи трапить ся стрілять... пшик порох на пановці. Гул. Ар.

Полко́вникъ, ца = полко́вник, ця, зб. — полко́вництво. (За Гетьманщини полковник на Украіні керував урядом цілої провінциі, на які поділяла ся Україна; тепер в Росиі — се урядовець військовий 6-оі ранги).

Полко́вническій, полко́вничій = полко́вницький. — **П. санъ** = полко́вництво. — Полковництво зложив з себе. К. Ч. Р.

Полково́й = полкови́й.

Полково́децъ = д. **Военача́льникъ.**

Полкъ = полк, повк, повчо́к. — Пусти ж мене, полковнику, із полку до дому. н. п. — Тікав повчок, малий, невеличок. н. д.

По́лненькій = повне́нький, повня́вий.

Полнёхонькій, ко = повне́(і)сенький, ко.

По́лниться = по́вните ся, сповня́ти ся і д. **Напа́лнивать.**

По́лно = 1. по́вно, впо́вні, повні́сенько, до кра́ю, про сипке — в щерть, про рідке — по вінця. — Насипав в щерть. — Наливай по вінця.

2. го́ді, бу́де, до́сить, край. — Годі тобі дуріти. — Та буде тобі їсти — ходім! (Д. ще під сл. **Дово́льно 1**).

Полнова́тый = д. **По́лненькій.**

Полновла́стный = великомо́жний.

Полново́діе = д. **Во́дополь.**

Полновѣ́сный = по́вної ваги́ (С. Пар.), важки́й.

Полногла́сіе = повноголо́с. Г. См. Ст

Полногру́дый = повногру́дий, груда́стий, цицятий.

Полнокро́вный = крови́стий.

Полноли́цый = повнови́дий (С. Л.), шока-

тий, миза́тий, грубо — пика́тий. — Діти повибігали з сїней кучеряві такі повновиді. Ос.

Полнолу́ніе = по́вня, упо́вня (С. Ш.), підпо́вня. — Після того місяць що день тай повнїшає, аж поки не зробить ся зовсїм повновидим. Се зветь ся підповня місяця. Після того місяць починає убувати. — Пля-ми, котрі бачимо в повнї місяця, як дивить ся на них... Осьвічена, як місяць в повнї. Де-що про Сьв. Б.

По́лность = по́вність, по́внява. — В засїках така повнява, що аж тріщить. Кн. — У повняві дознає недостатку, всї злигоднї підіймуть ся на його. К. П. — **По́лностью** = сповна́.

Полнота́ = 1. д. **По́лность.**
2. си́тість.

Полно́чный = півні́чний.

По́лночь = 1. пі́вніч, глупа́ ніч (С. Аф.). — **Въ по́лночь** = о півно́чі, у глупу́ ніч. — Пізно спати ми лягли, як о півночі прийшли. В. Щ. — Не пізно до свого дому і о півночі. н. пр. — Чароньки дївочі — горять чорні очі, як в чистому небі зорі о півно́чі. Руд. — У саму глупу ніч. С. Аф.
2. півні́ч, сївер.

По́лный = 1. по́вний, по́вен. — Без вікон, без дверей — повна хата людей? (п. з. — гарбуз) — Повнії чарки всїм наливайте, щоб через вінця лило ся. н. п. — Повен двір людей.
2. гладки́й (С. Аф.), повнобо́кий (С. З.), тїли́стий (Лев.), опа́систий (С. З. Л.), опо́листий (С. З. Л.), гру́бий (С. Л.), бари́лкуватий (С. Л.). Ополиста, румъяна черниця. Кн. — Оце який барилькуватий панок. С. Л.
3. рясни́й, опо́листий (про одежу. С. З.). — Рясна, ополиста свита.

Полнѣ́ть, пополнѣ́ть = 1. повнїшати, виповня́ти ся, сповня́ти ся, поповнїшати, ви́повнити ся (С. Аф.), спо́внити ся.
2. гла́дш(ч)ати (С. Аф.), набіра́ти тїла, си́тшати, гру́бшати, погла́дшати.

Полови́къ = 1. д. **Полови́на.**
2. півцегли́ни.
3. ки́лим, дорі́жка (вузький килим або полотно, що розстилаєть ся на підлозї).
4. щі́тка (замітати підлогу).

Полови́на, полови́нка = полови́на, пів, полови́ця (С. Жел. З.), полови́нка. — Минуло пів дня. — Більша половиця цїлого монастиря остала ся. Літ. Густ. С. З. — **На полови́ну уменьши́ть** = надполови́нити (К. Ч. Р.), переполови́нити (Лев.). — **Онъ съ нимъ въ полови́нѣ** = він з ним на́ спіл, зполови́ни. — У тебе є горо́д, а я достану чого небудь, та й посїємо на спіл. п. п. — **Полови́на свѣ́та** = пів сьві́та. Номис.

Полови́нка = 1. д. **Полови́на** (здр.).
2. шту́ка (сукна́).

Полови́нщикъ = полови́ч (С. Жел., спі́льник з полови́ни. — Ми половичі до того дїла. С. Жел.

Полови́ца = сте́лина, стели́ця, мости́на (С. З. Л.), мостни́ця. — Царь Петро приткнув ногу Полуботка шаблюкою і пристромив до стелини. н. о. — Зірви, сину, в коморі мостину, та сховай там чужую дитину. н. п.

Поло́вникъ = д. **Полови́нщикъ.**

Полово́діе = по́відь, пові́ддя, па́водь, поли́вода, розли́ва і д. **Во́доноль.**

Полово́й = прислу́жник в моско́вских трахти́рях.

Полово́й = 1. підло́говий. — **Полова́я доска́** = д. **Полови́ца.**
2. полови́й. С. Жел. — **Полово́е стремле́ніе** (у корів) — полюва́ння.

Половьё = полови́нки цегли́н.

Поло́гій = протя́глий і д. **Отло́гость.**

По́логъ, положе́къ = по́лог (С. Жел.), положо́к, заві́са (над ліжком). — А в мене подушки пуховиї, а в мене положок перебірчатий. н. п. — Покій і сон криють усе своїм пологом. О. Мир.

Положе́ніе = 1. поклада́ння.
2. стан (С. Жел. З.), стано́вище (С. Жел. Л.), стать (С. Жел.), положе́ння (С. Жел.). — Єдино щасливий стан народу. С. З. — Чи не стануть на стану ножиці, як ударить отут. Хар. — Шляхта опинила ся в становищі ворожому інтересам української маси. Кн. — Географічне положення нашого краю. Кн. — **Всё въ одно́мъ положе́ніи** = все в одні́й порі́. — **Обще́ственное положе́ніе** = стать.
3. стату́т, уста́ва (С. Жел. Ш.), устано́ва (С. Ш.), постано́ва (С. З. Жел.), ре́гула (С. З.), спра́ва. — Статут великого князства Литовського. Ст. Л. — Устава о волоках. С. З.

Положи́тельный, но = ста́лий (С. З.), стате́чний, но, (С. *Жел.*), стате́цький; рішу́чий, рішу́щий, ще. — Полагаючи сталую уфность (надію) в помоцї Божої. Орлик. С. З. — Ой зажурив ся статечний старостонько — з чого ми будем вінки вити, за що будем мід-горівку пити. н. п. Под. — Ой ви, старости, ви люди статецькиї, ой ви, бояре, ви сипи отецькиї. н. п. — **Положи́тельно всё, всѣхъ** = чи́сто все, всїх. —

Чисто всю моркву витолочили. Кр. — Роспитав усїх чисто. Кр.

Положи́ть, ся = д. **Полага́ть, ся.**

По́лозъ, здр. **полозо́къ,** мн. **поло́зья** = по́лоз, полозо́к, мн. полозі́, полозки́, са́нка, санни́ця (Под. С. Жел.), зігнутий кінець полоза — скорс, частина деревини, що з неї робять полоз — ско́рсено.

По́лозъ, Boa = по́лоз, уда́в. С. Ш.

Полока́ть = похлепта́ти і т. д. д. **Лока́ть.**

Поло́къ = 1. поли́ці (в лазнях).

2. стіл або ла́вка (в крамницях, де кладуть рибу або мнясо).

Поло́льщикъ, ца = поло́льник, ця, полові́льник, ця, подо́ля, половіля. С. Жел. — Наняла полольниць виполоти горо́д.

Поло́льникъ = са́па, са́пка (С. Жел.), сапа́чка (Чайч.), сапки́ (С. З.).

Полома́ть, ся = полама́ти, потрощи́ти, ся і д. **Лома́ть, ся.** — Взяли ж мене поламали і в пучечки повъязали. н. п.

Полони́ть = д. **Плѣни́ть.**

Полоса́, поло́ска = сму́га, сму́жка (С. З. Л.), па́смуга, па́смужка, стя́га́ (С. З. Л.), стя́жка, стя́жечка, пруг, пружо́к (С. Жел.), басама́н (С. Ш.), впоперек — пересму́га (Мал.), від чосу — перечі́с, заліза — шта́ба, шпу́га, скаба́, на колесо — ши́на, землї — сму́га, стя́га́, жнивна — по́стать, між нивами — обмі́жок, між десятинами — гри́вина, гривиця, лїсу узенька, що вигналась у поле — перелї́сок (Чайч.). — Посеред неба довга та широка смуга. Кн — Яка пута, така й смуга. н. пр. — Ясно зірка заблищала, більшою здала ся і огненною смугою в небі простягла ся. І. Г. — Від чола стягою довгою спадав назад чадри кінець. Пч. — У чисте високе віконце падали стяги ясного сьвіту на подвірря. О. Мир. — Як оця лавка — стяжечку маку посіяли. Хар. — Залізна штаба. С. З. — Кати роздягли Гонту і посадили на горячі штаби заліза. К. Ш. — Скаба залїзна. Катерин. Чайч. — Хустка у басамани. С. Ш. — Прийди, прийди щось ти дам, через плечі басаман. н. п.

Полоса́тый = смугна́стий (Лев.), посмуго́ваний, мере́жаний (С. З.), мере́жчатий, стовпа́тий, стрі́ча́тий, пері́стий (С. Жел. З.). — Спідниця посмугована. Кр.

Полоса́ть, полосну́ть = рі́зати, різону́ти.

Полоси́ть = смугова́ти (С. Жел.), басама́нити (С. Жел.), робйти сму́ги, шта́би (залїза).

Полоска́ніе = полоска́ння, хлю́пання.

Полоска́тельница = полоска́льниця.

Полоска́ть, ся = полоска́ти, ся, плюска́ти ся, плеска́ти ся, хлю́пати ся (С. З.), хлюпоста́ти, ся. — А я собі у ставочку полоскала ся. н. п. — Хлюпощуть ся качаточка поміж осокою. К. Ш.

Полосова́ть = д. **Полоси́ть.**

Полосово́й = штабови́й (про залїзо).

По́лость = поро́жнява, порожня́, порожне́та (С. Жел.), порожни́на (С. Пар.).

Полоте́нце = 1. рушни́к, ручни́к (С. З. Л.), утира́ло (С. Ш.), ути́рач (С. Л.). — А в тиєї далекої брівки па шнурочку, у сієї близенької рушник на кілочку. н. п.

2. ви́різані прикра́си у покрі́влї по моско́вських хата́х.

Поло́тнище = поло́тнище, полотни́на, пі́лка (С. Жел.), брит (С. Жел.), бри́та (С. Ш.). — Спідниця у три брити. С. Ш. — У три пілки не буде рясно.

Полотно́ = полотно́, здр. полоте́нце, полоте́нечко. — Купила полотенця на сорочки.

Полото́къ, по́лоть = півть, пі́лть. С. З. Жел. — Чотири повті солонини із них наробили. н. п. — Півтя ніхто не мастить. н. пр.

Поло́ть, вы́полоть = поло́ти, ви́полоти, сапкою — сапа́ти, ви́сапати, знову або багато — пересапувати, пересапа́ти, кукурузу — випрашувати.

Поло́тье = полі́ння, полоття́.

Полоу́мный = недоу́мкуватий, недоу́мок (С. З.), пришеле́пуватий (С. З.), прибйтий на цьвіту́ (С. Пав.), приду́ркуватий (С. З. Л.), безкле́пкий. — Недоумки все рего чуть та гукають против чоловіка мудрячого. К. С. З. — Д. ще під сл. **Глуповатый.**

По́лочка = д. **По́лка,** здр.

Поло́шить, всполо́шить, ся = поло́хати, споло́хати, ся, зґвалтува́ти, ся.

Поло́шливый = полохли́вий, лякли́вий, жахли́вий (д. **Пугли́вый**). — У верболозі притаївсь і якось там козу дурну і полохливу піймати умудривсь. Б. Г.

По́лпиво = пи́во молоде́.

Полпята́ = пі́впята ($4^{1}/_{2}$).

Полсема́ = півсьома́ ($6^{1}/_{2}$).

Полстево́й = повстьо́вий, повстяни́й (С. З.).

По́лстить = вали́ти, збива́ти повсть.

Полсть, по́лстка = повсть, повсти́на (С. З.).

Полстяно́й = д. **Полстево́й.**

Полти́на = копа́ ($^{1}/_{2}$ рубля, 50 копійок) С. З — За Тетяну сто кіп дав, бо Тетяну сподобав, за Марусю пьятака, бо Маруся не така. н. п.

Полти́нникъ = копови́к, коповичо́к (монета в 50 к.) — Ткни попові коповика па „Содухи" в церкві, нехай лежать сторчака

в сирій землї мертві. Гул. Ар. — Так ча сто крамарі: товчеть ся з пъятака, а прозїва коповика. Б. Б.

Полторá = півторá ($1\frac{1}{2}$) С. Л.

Полторáста = півторáста (150).

Полуаршúнный = піваршúновий.

Полубáринъ = панóк, пíдпанок, полýпанок. С. З. — Папам, підпанкам і слугам давали в пеклї добру хльору. Кот.

Полубóчка = полýбочка, перерíз, ширíтвас (С. З.). — Моя мати голубочка сіє муку з полубочки. н. п.

Полуведёрный = піввідéрний, піввідрóвий.

Полуведрó = піввідрá.

Полувёрстный = півверстовúй. — **Въ полувёрстномъ разстоя́нии** = на пів верствú.

Полугáръ = недóгáр.

Полуглáсный = півголóсний

Полугóдие = піврíччя, пíврік. — Число передплатників на друге піврічча значно побільшилось.

Полугодúчный, полугодовóй = піврóчний, півгодовúй.

Полýда = полýда, побíл.

Полудённый = півдéнний, півднéвий, півдньóвий.

Полýденный = півдéнний (що буває опівдня, дуе з півдня або лежить на південь). — Південна пора. — Південна спека. — Південний вітер. — Південна сторона. — З сього часу земна вісь починає нахилятись до сонця кінцем південним. Де-що про Сьв. Б.

Полудúкій = на пів дúкий. — Залинули до військового на пів дикого міста Орська. Кн.

Полудúть = полудúти, вúлудити, побілúти.

Полуднéвный = д. **Полýденный.**

Полужестокры́лый = півтвердокрúлий.

Полуимперiáлъ = червó(і)нець, червíнчик, червóний, золотúй (золота росийська монета в пять рублів, тепер по примусовому курсу 7 р. 50 к.). — Червінчиків чи мало я знайшла, та се й до тебе принесла. Б. Г.

Полукафтáнъ = каптанóк, юпка.

Полуконнá = полýкінок.

Полукрýглый = півкрýглий.

Полукрýгъ, полукрýжие = півкрýг, півкружáло, півкóло, півколíщатка. — Місяць ми бачимо що часу як кружало; иноді як півкружало. Де-що про Сьв. Б.

Полуживóй = лéдве живúй, придóхлий. — Ой я чумак нещасливий, з журби хожу ледве живий. н. п.

Полумотóкъ = пíвміток. — Допрядала півмітка. С. З. — Ой насуче ниток, що буде з півміток. Гул. Ар.

Полулýние, полумѣсяцъ = дрýга кватúря мíсяця. — Через сім днів після молодика ми бачимо місяць неначе півбухонця хліба. То друга кватиря місяця. Де-що про Сьв. Б.

Полумѣсячный = півмíсяч(ш)ний.

Полунóчникъ, ца = 1. полунóшник, ця. 2. д. **Козодóй.**

Полýночный = півнíчний (що буває опівночі або на півночі). — Північний час. — Північний край. — Так земля нахиляєть ся північним кінцем до сонця аж до 10 Червця. Де-що про Сьв. Б.

Полýнощный = пíвнічний (що буває опівночі).

Полуоборóтъ = півноворóта.

Полуодѣтый = не зóвсім одя́гнений, на пíв одя́гнений.

Полуóстровъ = пів'óстрів. — Менші частини континенту, що виступають далеко в море і оточені з трьох сторін, звуть ся півострови. Зем.

Полуоткры́тый = напіводкрúтий, напівродчúнений.

Полуофиціáльный = півурядóвий. — Часопись се півурядова. Кн.

Полуперчáтка = пальчáтка.

Полуполтúнникъ = півкóпи, четвертáк (срібна рос. монета = 25 к.).

Полупрозрáчный = напівпрозóрий.

Полупудóвый = півпудовúй.

Полупомѣшаный = непéвний, крýчений.

Полупья́ный = підпúлий, напів пья́ний. — А вже підпилий як засне, то хоч кати гармати і усом не моргне. К. Ш.

Полусапóжки = полýботки, один — полýботок.

Полусвѣтъ = полусьвíт.

Полусóнный = зáспаний, півсóнний.

Полусóтня = півсóтнї, півсóтка.

Полустúшие = піввíрша.

Полутóнъ = півтóн. С. Жел.

Полýторный = півторáчний, півторáк.

Полутьмá = прúсмерок.

Полутѣнь = сýтїнь. С. Жел.

Получáй = чай, зміщаний з якúм иньшим зíллям.

Получасовóй = півгодúнний, півчасовúй.

Получáтель, ница = відбирáтель, ка (С. Жел.), відбирáч, ка.

Получáть, получúть = приймáти, од(від)бирáти (С. Жел. З. Л.), одéржувати (С. Жел.), приня́ти, оді(віді)брáти (С. Л.), одержáти (С. З. Л.). — Тиї листи до рук

приняв. н. д. — Судді, підсудки, писарі, що одбірали хабарі. Кот. — Я що місяця від хазяїна гроші відбіраю. Хар. Чайч. — На два листи не одержав ніякої відповіді. Фр. — Чого требувати будеш, все одержиш. Ис. Копинський. С. З — **Получи́ть возмо́жность** = розмогти́ ся, спромогти́ ся (С. Л.). — **П. неуда́чу, отка́зъ** = о́близня пійма́ти (С. Л.), в сватанні — гарбуза́ з'їсти. — **П. вы́говоръ** = діста́ти нага́ну. — **П. наказа́ніе** = відбу́ти ка́ру. — **П. на́сморкъ** = захопи́ти не́жит. — **П. насле́дство** = одібра́ти спа́док. — **П. при́быль отъ торго́вли** = убаришува́ти (С. Ш.).

Получе́ніе = од(від)біра́ння. — Аби йому в одбіранню з млина розмірових приходів ніхто не важив ся чинити перешкоди. К. Ст.

Полуша́ріе = півку́ля. С. Жел.

Полуше́лковый = півшовко́вий.

Полушерстяно́й = піввовня́ний.

Полу́шка = дрібна́ мідяна́ рос. моне́та — $^1/_4$ к.

Полушта́бъ = ге́мбель, котрим ро́блять жолобки́.

Полушто́фъ = півква́рти, півквартівка (Кот.).

Полушу́бокъ = кожуша́нка, не довгий кожух до стану.

Полущи́ть = полу́скати, полуза́ти.

Полчаса́ = півгоди́ни.

Полъ = 1. по́міст, підло́га (дощаний), діл, долівка (глиняний або цегельний). — **На полу́** = на помо́сті, на підло́зі, на долівці, долі. — **Парке́тный полъ** = тарфльо́вана підло́га. С. Ш. — А в нашої удовиці хата на помості, приїхали до вдовиці три козаки в гості. н. п. — Гуляють гості — і покотились на помості. К. Ш. — Тоді ж мене сподівай ся в гості, як поросте у коморі трава на помості. н. п. — Сіли гості на помості варенуху пити. Кн. — У Туркені по тім боці хата на помості. К. Ш. — На підлозі пшениця не зійде. н. пр. — В сьвітлиці дубова підлога навощена. Кн. — Химерні тіні лежали *на* білій підлозі. Пр. — В сьвітлиці на підлозі лежали килими. Кн. — Пляшку об долівку брязь. Кн. — Хоч долі, аби у своїй волі. н. пр. — Послались долі і лягли. н. о. — Долі — дві волі: разом і нога і рука спить. н. пр.

2. пол (С. Жел.), стать, рід (С. Жел.). — І брехлива і крикдива — звісно жіноча стать. Кр. — Ганну до школи не оддали: як на її стать, так науки великої не треба. Питаєте ся, що воно таке „жіноча стать"? Це значить єн, на щот „женського полу". Кр. 3. ів, половина, поло пя. — **Въ по́лы, на́ полы** = попола́м, напів. — **Изъ полу́** = з полови́ни, на́ спіл (д. **Полови́на**).

Полыга́ла = підбре́хач.

Полыга́ть = підбре́(і)хувати.

По́лый = відкри́тий, поро́жній. — **По́лая вода́** = д. під сл. **Вода́**. — **П. грудь** = відкри́та, розхрі́стана. — **По́лое мѣсто** = поро́жнє мі́сце.

По́лымя = д. **Пла́мя**. — **Изъ огня́ да въ по́лымя**, н. пр. = з дощу́ та під ри́нву. н. пр.

Полы́нный = полиньо́вий, полинько́вий. — **Полы́нная во́дка** = полинівка, полиня́к.

Полы́нь, полыня́, рос. Artemisia absinthium L. = поли́нь, полиню́. С. Ан. — Гіркий, як полинь. н. пр. — **Ди́кая, лугова́я, ме́лкая полы́нь**, A. austriaca Jacq. = біле ві́ниччя, білі ві́нички, не́хворощ біла, поли́не́ць, ві́ниччя полинько́ве. С. Ан. — **Прутяна́я, ка́менная, степна́я, глуха́я полы́нь**, A. campestris L. = ві́нички, не́хворощ, чо́рна не́хворощ. С. Ан.

Полынья́ = 1. у́змінь (де бистра течія), тепли́на (С. Ш.), тепли́чина, ду́х (С. Л.), продухо́вина (де тепла течія), про́лив, прони́зина, прогальо́вина (С. З. Л.), на болоті — о́парь, прогній, ві́книна (Херс.). 2. поло́нка, ополо́нка. С. З. Л. — Крутить ся, як тріска в ополонці. н. пр.

Полысе́ть = поли́сіти. — Дурна голова не посивіє, не полисіє. н. пр.

По́льза = кори́сть (С. Л.), ужи́ток (С. Ш.), вжи́ток, пожи́ва, пожи́ток (С З.), зиск (С. З.), виго́да. — Тільки з його користі, як з чорта смальцю. н. пр. — Користі на два шаги, та й ті щербаті. н. пр. — Яка пожива з їх? Як з цапа молоко? Гул. Ар. — Із нашого женихання ні слави, ні вжитку, карим очам спання нема, ніжкам одпочинку. н. п. — Там ся ліниво працює, де пожитку не чує. н. пр. — Не менший пожиток з торгів. Ст. Л. — Пожиток з сповіді єсть той, же нам сповідь гріхи отпущаєть. Б. П. — Чи зиск чи страта — одна заплата. н. пр. — **Въ по́льзу** = *на* кори́сть, в кори́сть, на пожи́ток. — І все обридло їм, і все їм не *в користь*. Гул. Ар. — На користь громаді.

По́льзованіе = 1. користува́ння, пожива́ння, пожиткова́ння, ужиткова́ння (С. Ш.), ужива́ння (С. Ш.), ужи́ток (С. Ш.), вжи́ток. — По тих останках користування. Кн. — Усі *поля*, степи й луги оддав козацству я на вжиток в[...] вічний. К. Г.

2. го́їння і т. д. д. **Лѣче́ніе.**

По́льзоваться, воспо́льзоваться = живи́ти ся (С. Л.), кори́стувати ся (С. З. Л.), пожива́ти, ужива́ти (С. Л. Ш.), вжива́ти, зажива́ти (С. Л.), пожиткува́ти, поживи́ти ся, покори́стувати ся, скори́стувати ся. — Поляки і Русини мали користуватись рівними правами. Бар. О. — Скупий складає, а щедрий поживає. н. пр. — На сьвіті так скупий живе: і сам не пожива і людям не дає. Б. Б. — Хотіли моїм добром пожиткувати. — Єстесьмо невольниками прав. абисьмо вольности уживати могли. Ст. Л. — **По́льзоваться жи́знью** = ужива́ти сьві́та. — Уживай сьвіта, поки служать літа. н. пр. — **П. несча́стіемъ друго́го** = ли́хом торгува́ти.

По́льзовать, ся, вы́пользовать, ся = лі́чити, го́їти, ся і т. д. д. **Лѣчи́ть** і **Вы́пользовать, ся.**

По́лька = 1. по́лька, ляхі́вка, ля́шка (С. З.), дівчина — ляхі́вна. — Біда польку спокусила — пішла полька за Русина. н. пр. — Ой обізветь ся друга пані Ляшка. н. д. 2. по́лька (тане́ць).

По́льный = д. **Полево́й.**

По́льскій = по́льський, ля́хський (С. З.), ля́хівський, ля́дський (С. З.), ля́цький. — Та будемо од пана Хмельницького до города польського утікати. н. д. — Ляхів у пень рубайте, кров їх з жовтим піском мішайте. н. д — Спід неволі лядської ослобонили. Скоропад. С. З.

Польсти́ть = полести́ти, підлести́ти і т. д. д. **Льсти́ть.**

Польсти́ться = пола́сити ся (С. Л.), пова́бити ся (С. Л), пова́жити ся, покváпити ся (С. З. Л.). — Поласив ся на чуже добро. С. Л. — Повабились наші на мову лукаву, затоптали, закаляли козацькую славу. К. Д. — А ти поважилась на його красу, повабилась на його уроду. О. Мир.

По́льша = по́льща, ля́дщина, ля́дчина. — Пан Хмельницький добре вчинив: Польщу засмутив, Гетьманщину звеселив. н. д — По зъеднанню Литви з Лядчиною. С. З.

Полѣ́зть = полі́зти.

Полѣ́ниваться = ліну́вати ся.

Полѣни́ться = поліну́вати ся. С. З. — Не полінуйсь провіять. Гул. Ар.

Полѣ́ница = стос дров.

Полѣ́но, полѣ́нцо = полі́но, здр. полі́нце, поб. полі́няка, ру́банець (С. З.), товсте і коротке — оцу́пок, оцу́палок (С. З.), коротке — шви́рка (Сп.), на скалки — скални́к. — Сидить мила, запаніла, чорт ма дров ні поліна. н. п.

Полѣпи́ть, ся = поліпи́ти, ся.

Полѣ́ска, рос. Mercurialis perensis L. = про́ліска, бажа́нна трава́. С. Ап.

Полѣсо́вщикъ = д. **Лѣсни́къ 1.**

Полѣчи́ть, ся = полічи́ти, пого́їти, ся і т. д. д. **Лѣчи́ть, ся.** —Назбіраю зілля і погою юнакові рани. Ст. С.

Полюбе́зничать = пожениха́ти ся, поли́цяти ся. — Коли б не бояв ся, то б пожених ав ся, а то лихо, що боюсь — іздалека подивлюсь. н. п.

Полюби́ть, ся = полюби́ти, ся, улюби́ти, ся, злюби́ти, покоха́ти, ся (С. З. Л.), закоха́ти ся (С. Л.), укоха́ти, ся, вподо́бати, ся (С. Л.), сподо́бати, ся (С. З. Л.), поподо́бати ся (С. З. Л.), прийти́ до вподо́би, в о́ко впа́сти. — Раз пішов я на улицю тай тепер я каюсь — полюбив я дівчиноньку, аж ві сні жахаюсь. н. п. — Дуже пан улюбив Івана. Чайч. — Тільки Гаврила Довгополенка за те улюбив, що він йому пива купив. н. д. — Його козаки злюбили. К. З. о. Ю. Р. — Росла в наймах, виростала, з сиротою покохалась. К. Ш. — З ним, коли я покохаю, піду в тяжку турецьку неволю. К. К. — Коли я покохаю дівчину, покину матір я свою і душу їй віддам. К. К. — Чи подруга яка похвалила ся — кого укохала. О. Мир. — Я був нарубійка трудящий і тверезий, то господарь мене дуже вподобав. Ос. — Їй подобались не люди, а та дужа сила, що всім сьвітом володіє — та була їй мила. Гр. Чайч. — Що я рушників не придбала, а вже Нестора сподобала. н. п. — І я рудий, руду взяв, бо рудую сподобав. Кот. — Чи в любистку ти купав ся, що так міні сподобав ся? н. п. — За Тетяну рубля дав, бо Тетяну сподобав н. п. — Сподобав я там дівчину на імення Катерину. н. п. — Ой па що ж ти, моя доню, уповала, що ти того Чорноморця сподобала. н. п. — Вподо́бав я не з тим твою уроду, щоб славу паклика́ть на тебе і незгоду. Гул. Ар.

Полюбова́ться = полюбова́ти, ся, помилува́ти ся.

Полюбо́вникъ, ца = д. **Любо́вникъ.**

Полюбопы́тствовать = поціка́вити ся, розціка́вити ся. — Розцікавивсь він довідатись, що таке в неї є. Кр.

Полю́дье = льнува́ння. — Наша попадя поїхала на льнування.

Полюлю́кать = поколиха́ти і т. д. д. **Люлю́кать.**

Полюдски́ = по лю́дськи, по лю́дському.

По́люсъ = по́люс, біґу́н. С. Жел. — Ті місця на версі землі, крізь котрі повинна йти вісь земна, звуть ся, полюсами або бі-

гунами. Де-що про Сьв. Б. — Кінці осі земної звуть ся бігуни. Зем.

Полягáться = побрикáти ся і т. д. д. **Лягáться.**

Полягýшечьи = пожáбъячи.

Поля́къ = поля́к, лях, здр. ляшóк, поб. ляшýга, мн. ляхи́, ля́шеньки, зб ляхвá. С. З. — Знай, Ляше, по Случ наше. н. пр. — Подай, хлопче, батога. научу тя, Ляшуга. п. п. — Прийдеть ся Ляшенькам в Польщу утікати. н. д. — Утікали Ляхів де-які повки, їли Ляхів собоки і сірії вовки. н. д. — Милостивим добродієм Ляхва називає. К. З. о Ю. Р.

Поля́на, поля́нка = поля́на, поля́вина (Мап.), гáлява, гáлявина, гал, прогáлина, майдáн, кругла — гáло, кругля́к. — Пішла в ліс, перше на право, потім на ліво, вийшла на галяву, а на тій на галяві гарний дім. п. о.

Поляни́ка = д **Княжени́ка.**

Поля́рный = поля́рний, бігунóвий (С. Жел.). — Море сягає аж за полудневий круг бігуновий. Зем.

Помавáть, помаиýть = 1. кивáти, моргáти, кивнýти, моргнýти.
2. мáяти (С. З. Л), помáяти. — Військо йде, короговки мають. н. п.

Помáзанникъ = помáзаник, помáзанець (С. З.). — Яко помазанцю Божію. Скоропад. С. З.

Помáзать = помáзати, помасти́ти, намасти́ти і т. д. д. **Мáзать.** — Намасти голову. К. Св. п.

Помазóкъ = віхоть, віхтик, квач (С. З.), квáчик (С. З.), мази́ло (С. З.), мази́лка (С. З. на пр. підмазувати осї). — Він мазницю і *мазило пропив в шинку.* н. п. — Не пензлем так її, квачем малює. Гул. Ар.

Помáкивать, помакнýть = вмочáти, вмочи́ти. — Вмочає булку в молоко та й їсть.

Помалевáть = помалювáти.

Помалéньку, помалёхоньку = помалéньку, потрóшку, поволї, по мáлý-мáлý і д. **Исподволь** і **Мáло по мáлу.** — Помаленьку піймаєм старе́ньку. н. пр. — По мáлу-мáлу, чумаче, грай, не врази мого серденька вкрай. н. п.

Помáлчивать = мовчáти. — **Онъ бóльше помáлчиваетъ** = він усé більше мовчи́ть.

Помалѣ́ть = помéншати.

Помáнивать = д. **Мани́ть.**

Помáнка = 1. примáнювання, принáжування.
2. примáнка, принáда (С. З.).

Поманéриться = поманїрити ся, поманїжити *ся.*

Помарáть, ся = покаля́ти, вкаля́ти, ся і д. **Марáть, ся.**

Помáрка = зачéркнене, зачéркнуте (місце в написаному).

Помáрывать, помарáть = 1. вичíркувати, зачíркувати, перечíркувати, ви́черкнути, за(пере)черкнýти, повичíркувати.
2. каля́ти, покаля́ти і д. **Марáть.**

Помáсливать, помáслить = масти́ти, помасти́ти і д. **Мáслить.**

Поматерѣ́ть = підрости́, ви́рости; подýжчати, поміцнїшати і т. д. д. **Матерѣ́ть.**

Поматорѣ́ть = подýжчати, поміцнїшати і д. **Матерѣ́ть 2.**

Помáтывать = д. **Мотáть.**

Помáхивать = помáхувати, повівáти і д. **Махáть.**

Помáчивать = змóчувати, примóчувати.

Помáщивать, помости́ть, ся = мости́ти, стели́ти, помости́ти, ся і т. д. д. **Мости́ть.**

Помедвѣ́жьи = по ведмéжому, по ведмéдячи.

Помéдлить = побари́ти ся, погáяти ся, подля́ти ся ; д. **Повремени́ть** і **Погоди́ть.**

Помели́ще = помели́ще, дéржално (Помела).

Помелó = помелó. С. З.

Помелькáть = помигáти і т. д. д. **Мелькáть.**

Помелѣ́ть = помíльшати.

Помéньше = трóхи мéнше.

Померáнецъ, рос. Citrus aurantium = помарáнча, померáнця. С. Жел.

Померáнцевый = помаранчéвий. С. Жел.

Померéть = д. **Помирáть.**

Померéщиться = примрíятись, привердзти́ ся, вздрíти ся і д. **Мерéщиться.**

Померзáть, помёрзнуть = мéрзнути, помéрзнути, багато або всї — повимерзáти.

Померкáть, помёркнуть = мéрхнути, тьмíти, помéрхнути, потьмíти, потьмари́ти ся.

Помертвѣ́лый = помертвíлий.

Помертвѣ́ть = помертвíти, омертвíти, замéрти (С. З.).

Пометáть = покидати, пошвиргáти (д. **Побросáть**).

Пометáться = 1. поки́дати ся, ки́нути ся.
2. пометуши́ти ся.

Помётъ = 1. кал, пóслїд, гівнó, лайнó (С. З.), лайнóк, козячий, овечий, заячий —

бі́бки (С. Ш. Ман.), кінський — бала́бушки (С. Ш.), кружалки́, коровъячий — корівъя́к, корівня́к, сухий товарячий — кізя́к, птичий — по́слід, курячий — ку́рячки, мишачий — миша́к, гусениць на капусті — попільни́ця (Ман.). — Власне лайно ні смердить, ні пахне. н. пр. — Назбірай балабушків та заміси глину. С. Ш. — Всякого гівна по лопаті. н. пр.

2. плі́д, поно́с. — Близнят? Ого, в мене аж три поноси було — то шестеро синів. Кр.

Помечта́ть = пома́рити, помрі́яти (д. **Мечта́ть**).

Помига́ть = побли́мати і д. **Мига́ть**.

Помилова́ть = поголу́бити і д. **Милова́ть**.

Поми́ловать = поми́лувати, зми́лувати ся. — **Поми́луй Богъ** = боро́нь Бо́же, крий Бо́же, хай Бог боро́нить, ми́лує!

Помилосе́рдовать = змилосе́рдити ся, зми́лувати ся (С. З.). — Змилуй ся, пані, не дай загинуть. Кот.

Поми́мо = 1. д. **Ми́мо**.

2. без ме́не, окрі́м, опрі́ч ме́не.

Помина́льный = помина́льний. — **П. кни́жка** = грама́тка (С. Аф.), помина́льниця. поми́нник, помяни́к, субі́тник. С. З.

Помина́ніе = по́минки (С. З.), по́мини, заду́шна слу́жба (д. **Поми́нки 1**).

Помина́нье = д. під сл. **Помина́льный** — **П. книжка**.

Помина́ть, помяну́ть = 1. зга́дувати, згада́ти, памъята́ти, помъяну́ти. — А те, що минуло — не згадуйте пани браття. К. Ш. — І мене в семъї великій, в семъї вольній, новій, не забудьте помъянути не злим добрим словом. К. Д. — **Не тѣмъ будь помя́нутъ** = хай Бог простить. — Покійничок, хай йому Бог простить, був таки недобрий чоловік. Кп.

2. помина́ти, помъяну́ти, по граматці — почи́тувати.

Помина́ть, помя́ть = мня́ти, номня́ти; стопта́ти, ви́топтати, притопта́ти.

Поми́нки = 1. по́мин, по́минки (С. З.), по́мини, заду́шна слу́жба. — Поховати лицарів преславних, по їх смерти справить смутний помин. Ст. С.

2. по́минки. — Справили поминки на все село. С. З. — Зробити поминки я хочу, поставити обід старцям. Кот.

Поминове́ніе = д. **Поми́нки 1**.

Помину́тно = що хвили́ни; раз-у-ра́з. С. Л.

Поми́нъ = 1. спо́мин, зга́дка. — **И въ поми́ну (и въ поми́нѣ) не́ было** = і не зга́дували. — **Лёгокъ на поми́нѣ** = про во́вка помо́вка, а вовк у коша́рі. н. пр. — **И въ поми́нѣ нѣтъ** = і слі́ду не ма́є.

2. по́мин і д. **Поми́нки**. — Віддав гроші батюшці на помин душі батьково.

Поми́ны = д. **Поми́нки**.

Помира́ть, помере́ть = поміра́ти, поме́рти, кона́ти, скона́ти. С. З. — Вернись — хвора мати поміраєє. Не верну ся, хоч зараз сконає. н. п. — **Помира́ть со́ смѣху** = д. під сл. **Надорва́ть** — **Н. живо́тики**.

Помирво́лить = потура́ти.

Помири́ть, ся = помири́ти, ся, змири́ти, погоди́ти, поєдна́ти, ся. — Змирив він їх. Чайч. — Олію з водою ніко́ли не погодиш. н. пр. — Було полаялись, а тепер помирили ся.

По́мнить, вспо́мнить = памъята́ти (С. Л.), зазнава́ти, тя́мити (С. Ш.), спамъята́ти, згада́ти, зазна́ти. — Буде довго памъятати, не вгада, куди й тікати. П. Пр. — От і доживсь і дохмеливсь, до віку тямить буду. Гул. Ар. — Згадала баба, як дівкою була. н. пр. — І першу сарану зазнаю. Кот. — **По́мнится, по́мнилось** = памъята́єть ся, зга́дуєть ся, в па́мъятку, в по́мку. — **Не по́мнится** = не памъята́ю, не в по́мку міні. — **По́мнишь ли?** = чи памъята́єш, чи тобі́ в тямки́ (С. Ш.), чи тобі в по́мку? — В памьятку міні, що воно лежало отут. Кр. — Не в помку міні, щоб таке було. Чайч. — **Дать себя́ по́мнить** = в тямки́ да́тись (С. Ш.). в тя́мку да́тись. — Дав ся в тямки — ніко́ли не забуду. — Мабуть добре Московщина в тямку їй дала ся. К. Ш. — **Дать по́мнить** = па́мъятко́вого да́ти.

Помни́ться = зда́ти ся. — Се йому так здалось, а справді він нічого не бачив.

Помно́гу = бага́то, побага́то.

Помножа́ть, помно́жить, ся = помножа́ти, умно́жувати (С. Ш.), помно́жити, умно́жити, ся (С. Ш.).

Помо́га = д. **По́мощь**.

Помога́ть, помо́чь = помога́ти, до(за, під)помога́ти, пособля́ти, запобіга́ти (С. З.), послуго́вувати, рятува́ти, помогти́ (С. Л.), до(за, під)помогти́ (С. Л.), пособи́ти послугова́ти, запобі́гти (С. З.), по(за)рятува́ти (С. Л.), зара́дити (С. Л.), посилкува́ти. — **Помо́чь себѣ́** = зара́дити ся. Ос — Поможи Боже! Казав, що поможе. н. пр Ман. — Він їй нічим у господарстві не запомогав. Г. Бар. — Чого ти журиш ся? Я знаю, як тобі запомогти. н. к. Ман. — Кланяй ся гоже, пай тобі Господь допоможе. н. н. Под. — Як міг, так і допо-

міг. н. пр. — От вона його до себе пособляти попросила і тоді у їх робота дуже швидко закипіла. Гр. Чайч. — І вже не знаю, як мині бідній запобігти лихові. Коп. — Він не знайшов иньшого способу запобігти лихові, тільки крав. Кп. — Або як наймичка прохать до пані йде, щоб запобігла їй чим в нуждочці. Гул. Ар. — Порятуй мене в пригоді, а в добрім разі порятунку не треба. н. пр.

Помои = поми́ї, ви́полоски. С. Л.

Помойникъ, ца = поми́йниця.

Помойный = поми́йний.

Помокать, помокнуть = мо́кнути, вимока́ти, помо́кнути, ви́мокнути. — Дощів такого багато, що хліб вимок.

Помолачивать = молоти́ти по тро́ху.

Помолвка = 1. змо́вини, зару́чини. С. З. Л. — Справили ми змовини добре... за тиждень вінчати ся. Кн.

2. змо́ва, умо́ва, умо́вка (С. Ш.), уго́да.

Помолвливать, помолвить = 1. заруча́ти, заручи́ти (С. З.), рушники́ подава́ти. — **Помолвленный** = засва́таний, зару́чений. (Пр. д під сл. **Засватать**).

2. змовля́ти ся (С. Аф.), умовля́ти ся (С. Ш.), єдна́ти ся, змо́вити ся (С. Аф.), умо́вити ся (С. Ш.), поєдна́ти ся, погоди́ти ся.

Помолить, ся = помоли́ти, ся.

Помолодецки = помолоде́чі, помолоде́чому, помолоде́цькому. — Та помолодечі, а не почерпечі будеш Богові молитись. К. Ш.

Помолодечествовать = помолодцюва́ти.

Помолодѣть, помолодиться = помолоді́ти (С. Л.), відмолоді́ти, помолоді́шати, помоло́дшати (С. Л.). — Бороду зголив і відмолодів. Кн. — І старі непаче помолодшають. Ч. К.

Помолодить = підмолоди́ти.

Помоложавѣть = примолоді́ти, відмолоді́ти, відмолодні́ти.

Помолотить = помолоти́ти, змолоти́ти, обмолоти́ти, перемолоти́ти. — Помолотили до обід і кинули. — Перемолотили увесь хліб.

Помолоть = помоло́ти, змоло́ти. — Зрапку був вітрець, то вітряк трохи помолов. — Змололи усі три мішки жита.

Помолчать = помо́вча́ти. — Помовч, язичку, капки дам. н. пр.

Помолъ = 1. меління, поміл д **Молка**). 2. мли́во (С. З.), ме́лево. — Велика там вода, хоч є й багато млива. Гр. — **Плата за помолъ** = помо́льне, ви́мел, про́мел, частиною зерна — ро́змір, мірчу́к.

Помонашески = почерне́чі, почерне́чому. — Та помолодечі, а не почерпечі будеш Богові молотись. К. Ш.

Поморгать = поморга́ти і т. д. д. **Моргать**.

Поморецъ = поморяни́н.

Поморить = 1. повиво́дити, попереводи́ти, повигу́блювати. — Повиводили усіх мишей.

2. проморити. — Добре нас проморили, поки дали за́куску.

Поморіе = помо́рья, примо́рья.

Поморозить = поморо́зити (пошкодити або знищити морозом, продержати на морозі).

Поморосить = помря́чити, помигі́чити, поі́мжити.

Поморскій = помо́рський, примо́рський.

Поморщить, ся = помо́рщити, змо́рщити, ся, побри́жити ся, про садовину — помо́рхнути.

Помостить, ся = помости́ти, ся, дошками — ви́стелити, постели́ти, камінем — вибуркувати і т. д. д. **Намащивать**.

Помостъ = по́міст, помо́стка, при́мость (С. Л.).

Помотать = покива́ти і т. д. д. **Мотать**.

Помотаться = пове́штати ся, потиня́ти ся, поблукати. — Поблукавши мій Петрусь, тай до дому знов вернувсь. Кот.

Помохнатѣть = поволоха́тіти.

Помочи = д. **Подтяжка 2.**

Помочить, ся = 1. помочи́ти, ся, помо́кнути.

2. посця́ти, ви́сцяти ся, попі́сяти.

Помочь = д. **Помогать**.

Помоществовать = д. **Вспомоществовать** і **Помогать**.

Помощникъ, ца = поміщни́к, ця (С. Л.), помога́ч, ка (С. Ж. Л.), підпомо́щник. ця (К. Кр.), послуга́ч, посо́бник, ця, підру́чник, поплічник, у пастуха — підпа́сач, підпа́сич, у титаря — підтита́рій, підтита́рний (С. З.), у судді — підсу́док (С. З.), у дяка — підя́чий, у весільного старости — підста́роста (С. З.), у дружка — піддру́жий (С. З.), піддру́жба. — Сьв. Микола добрий поміщник в дорозі. н. о. — Не сама ж я прила, були поміщниці — хто за хліб, хто за сіль, хто за паляниці. н. п. — Ні грач, ні помога́ч. н. пр. — Суддею був ведмідь, вовки були підсудки. Б. Гр.

Помошный = помічни́й.

Помощь = по́міч (С. Л.), помо́га, допомо́га, запомо́га (С. Л), підпомо́га (С. З. Л.), підмо́га (С. З. Л.), підсо́ба. підпо́ра (С.

З.), порятува́ння, поря(а)ту́нок (С. З.), ря(а)ту́нок, ра́да, пора́да, приго́да, роботою з ласки до кого або за частування — толо́ка́ (С. З. Ш.), військова — поту́ги, поси́лок (Ос.), підси́лок (С. Л.). робочою худобою — су́пря́га. — **Богъ въ по́мощь** = Бо́же поможи́! Помога́й бі! — Спасибі Богу за помогу. н. пр. — Дзвін хвала Сьвятому Богу, Бог нам дасть і підпомогу. Скл. — Раз до ксьондза забрела кривая на ноги і бідная на дітей просила підмоги. Руд. — Аненька з сестрою живуть без підмоги в нужді. О. Ст. — Бог йому помога. Макар. — Я тобі у великій пригоді стану. я. к. — Подасть нам Бог рятунок проти сїх немилостивців. Ч. К. — Слезно прошу милостивого ратунку яко найскорійшого. Л. В. — Як наймит з панських рук рятунку й ласки жде. Гул. Ар. — Час приходить умірати, нікому поради дати. н. д. — Прохав пан на толоку жати, то в один день толокою зроблять що треба, та й напьють ся і наїдять ся. н. д. — Позвали на толоку. С. З. — Не сам один (копав криницю): толокою йому помагали. К. Ш.

По́мпа = смок, цмок (С. Жел.), водотя́г.

Помрача́ть, помрачи́ть, ся = тума́нити, ся, охма́рювати, ся, хму́рити ся (С. Л.), туманїти, затума́нити, ся, потьмари́ти, ся, похмарнїти; заморо́чити ся і д. **Омрача́ть, ся.** — І думнеє чоло похмарнїло, мабуть щось тяжке вимовить хотїлось. К. Ш. — Усі звізди потьмарило, половина місяця у хмари вступила. н. д. — Заморочилась голова.

Помраче́ніе = мана́ (С. Л.), на́пуст, моро́ка (С. З.), заморо́ка. — На тебе десь ману у Литві навели. Гр. — Обняв мою голову напуст, наче я здурів. Кн. — Замороки на неї упали. С. Жел.

Помудри́ть = помудрова́ти, похитрува́ти.

Помрачнѣ́ть = похмурнїти, похмарнїти, потуманїти, охма́рити ся. (Пр. д. під сл. **Омрача́ть** і **Помрача́ть**).

Помура́вить = полі́вити, полі́ти, навести́ полі́ву.

Помурча́ть = погарча́ти, пога́ркати.

Пому́слить, помусо́лить, ся = послі́пити, поялі́озити, пому́рзати, ся.

Помути́ть, ся = замути́ти, скаламу́тити, сколоти́ти, збаламу́тити. — Налетїли гуси з далекого краю та замутили воду в тихому Дунаю. н. п. — Два голуби воду пили, а два сколотили. н. п. — Скаламутив воду .— Збаламутив людей своїми звістками.

Пому́чить, ся = пому́чити, помордува́ти, покатува́ти, ся.

Помча́ть, ся = помча́ти, ся, майну́ти, махну́ти, попе́рти. — Вовк помчав ся по дорозї і завив на перелозї. В. Щ. — Сів на свого вороного зараз і майнув ним по широкім полї. Ст. С.

Помы́згать = 1. пошва́ндяти, пошмигля́ти, посновиґа́ти, попошва́ндяти. — Посновиґала там по всїм куткам. Б. Г. 2. подра́ти, поша́рпати (одежу).

Помыка́ть = попиха́ти (С. Жел.), коверзува́ти, со́бкати. — **Помыка́емый** = попи́хач. — Отак у ранцї жид поганий над козаком коверзував. К. Ш. — Сирота Ярема, сирота убогий, нї сестри, нї брата — нїкого нема, попихач жидівський виріс у порога. К. Ш.

Помы́кать = 1. почеса́ти (льон, коноплю). 2. побідува́ти.

Помы́лить = помили́ти.

Помы́лки = д. **Обмы́вки.**

По́мыселъ, по́мыслъ = по́мисл (С. Жел.), ду́мка (С. Л.), га́дка (С. Л.), мисль. — Пху! пху! уроки на сороки, а помисли на коромисли. н. зам. — У тебе мабуть бісова думка́. С. Л. — Анї гадки. С. Л.

Помы́слить = помі́слити, поду́мати, погада́ти, поміркува́ти, розва́жити.

Помы́ть = поми́ти, білизну — попра́ти, ви́прати і т. д, д. **Мыть.** — Так і ще ж дитини не скупала і полотен білих не попрала. Ст. С. — Не турбуй ся, молодице, сестро, я за тебе поперу полотна. Ст. С.

Помышле́ніе = д. **По́мыселъ.**

Помышля́ть = д. **Мы́слить.**

Помѣли́ть = побіли́ти, нама́зати, пате́рти кре́йдою.

Помѣня́ть, ся = поміня́ти, заміня́ти, проміня́ти, ся, про циган на міньбу кіньми — поміньжува́ти. — **Помѣня́емся!** = дава́й, те мінька́! К. Ч. Р.

Помѣри(я)ть, ся = помі́ряти, ся.

Помѣси́ть = поміси́ти.

Помѣсти́тельный, но = мі́сткий, просто́рий, влі́зний, но, про клунок то-що — паковни́й. — Хоч не візно, але влізно. н. пр.

По́мѣсный = мі́шаний і д. **По́мѣсь 2.**

Помѣсти́ть, ся = д. **Помѣща́ть, ся.**

Помѣстно = місця́ми, де́-де і д. **Мѣста́ми.**

Помѣстный = місце́вий, місцьо́вий (С. Жел.), крає́вий, краї́нний (д. **Мѣстный**).

Помѣстье = помі́стя, мае́тність (С. Л.), держа́ва (С. З. Л.). — Коли-б не позбув ся був своєї маетности... а то спродавсь до нин. Кн. — І держав добр духовних і мирських людей. Хмельн. С. З.

Помѣсъ = замі́с. — Не стало борошна на заміс.

По́мѣсь = 1. міша́ння, мішани́ця, мішани́на (різних пород творів того-ж роду).
2. мі́шанець (С. Жел.), су́ржик, ублюдок, перево́дня, собак різної породи — по́круч, перево́дня, від осла і кобили — ослю́к, віслю́к. — Се не чистий хорт, а переводня. н. о. — Це не охотницька собака, а покруч. Кр. — Як ослюк хвицне — в поліцию не йти. н. пр.

Помѣ́сячный, но = помі́сячний, но, щомі́сячний, що мі́сяця. — **П. пла́та** = мі́сячина.

Помѣ́та = 1. д. **Замѣ́та** і **Знакъ.**
2. по́мітка (на паперах). С. Жел.

Помѣ́тить, ся = 1. позначи́ти і т. д. д. **Мѣ́тить.**
2. наці́лити, ся.

Помѣ́тить = д. **Помѣча́ть.**

Помѣ́ха = помі́ха (С. Л.), замі́шка, перешко́да (С. З. Л.), прити́ка, прити́чина (С. З. Л.), пере́ка (С. Л.), пере́чка, перепо́на, припи́нка, зава́да (С. Аф.), пере́мішка (Хар. Сл). — Пішки не має замішки. н. пр. — Він волив тільки, щоб вона не чипила йому перешкоди. Лев. В. — Коли-б нам якої притичини. Куліш. С. З. — Ледачій танешниці і хвартух на заваді. н. пр. — **Ему все помѣ́ха** = йому́ й му́ха на зава́ді. н. пр. — **Помѣ́хой быть, стать** = перешкожа́ти, заважа́ти, на перешко́ді, на зава́ді бу́ти, ста́ти.

Помѣча́ть, помѣ́тить, ся = поміча́ти, помі́тити, ся.

Помѣ́шанный = божеві́льний (С. З. Л.), непе́вний (С. Л.), причи́нний (С. Л.), наві́сний (С. Л.), кру́чений (С. З.). — Й сама не зна, бо причинна, що такеє робить. К. Ш.

Помѣша́тельство = 1. д. **Помѣ́ха.**
2. божеві́лля (С. Жел.), божеві́льність, наві́же́нство (С. Л.).

Помѣша́ть = 1. перешко́дити (С. Л.), переби́ти, на перешко́ді ста́ти (С. Л.), на зава́ді ста́ти, побoрони́ти. — Всі сплять кругом, ніхто не перешкодить. Сам.
2. поміша́ти, переміша́ти. — Помішай ще, щоб добре зміпалось. — **П. дрова́ въ пе́чкѣ** = переби́ти, перегорну́ти в печі́.

Помѣша́ться = збожеволі́ти (С. Л.), стеря́ти ся, обезглу́здіти (С. З. Л.), оша-лі́ти, здурі́ти (С. Аф. Л.), з глу́зду зсу́нутись, знавісні́ти. (Пр. д. під сл. **Обезу́мѣть**).

Помѣ́шка = д. **Помѣ́ха.**

Помѣ́шкать = д. **Помѣ́длить.**

Помѣща́ть, помѣсти́ть, ся = місти́ти, ся, у(в)міща́ти (С. Л.), уміщувати (С. Ш.), помісти́ти, вмісти́ти, ся. — Містять ся люди, кому де любо. н. пр. — Школа містить ся в будинку пана. Кн.

Помѣще́ніе = 1. у(в)міще́ння (дія).
2. жи́тло, осе́ля і д. **Жили́ще,** для поклажі — мі́сце.

Помѣ́щикъ, ца = помі́щик, ця, пан, па́ні, держа́вець (стар.), ді́дич (Вол.), ді́дичка. — Що видячи панове державці українські мусіли утікати. Л. Сам.

Помѣ́щичій = помі́щицький, па́нський, скарбови́й (Прав.). — Панських груш не руш, як погниють — самі оддадуть. н. пр. — Се жито скарбове, а се наше. — **Помѣ́щичій крестья́нинъ** = д. **Крѣпостно́й 2.**

Помяни́къ = д. під сл. **Помина́льный.** — **П. кни́жка.**

Помяну́ть = д. **Помина́ть.**

Помя́ть = помъя́ти, помня́ти (С. Л.), помняшку́рити, покуйо́вдити (напр постіль), потоло́чити (хліб, траву. С. Л.), примотлоши́ти (солому).

Помяу́кать = поня́вкати, понявча́ти.

Понаба́вить = д. **Наба́вить.**

Понаби́ть = д. **Набива́ть.**

Понаблева́ть = понабльо́вувати, понавра́цати.

Понаболта́ть, ся = 1. понабо́втувати, пона-мі́шувати, понаколо́чувати (д. **Наба́лтывать 1.**).
2. понабрі́хувати, наверзти́ і т. д. д. **Наба́лтывать 2** і **3.**
3. д. **Наболта́ться.**

Понабра́ть = понабіра́ти і т. д. д. **Набира́ть.**

Понабро́диться = попотиня́ти ся, натиня́ти ся, попове́штати ся, поволочи́ти ся, наволочи́ти ся, попошва́(е́)ндяти.

Понаброса́ть = понакида́ти, нашпурля́ти, понава́лювати.

Понабры́згать = понабри́зкувати, поналя́пувати і т. д. д. **Набры́згать.**

Понабѣли́ть, ся = набіли́ти, ся (д. **Набѣ́ливать**).

Понавезти́ = понаво́зити (д. **Нава́живать**).

Понавести́ = понаво́дити (д. **Наводи́ть 6.**).

Понави́снуть = зви́снути, нави́снути, позвиса́ти, понависа́ти (д. **Нависа́ть**).

Понаворова́ть = понакрада́ти.

Понавостри́ть = підгостри́ти, нагостри́ти (трохи).

Понаврáть = набрехáти, понабріхувати (д. **Навирáть**).

Понавыкáть, понавыкнýть = понавикáти, позвикáти, понавчáти ся, поприучáти ся, попризвичáювати ся, навíкнути, звíкнути, привчúти ся, призвичáїти ся (по троху).

Понавѣдываться, понавѣдаться = одвідувати, навідувати ся, довідувати ся, одвідати, навідати, ся. — Треба частійше навідувати ся до його.

Понавѣрить = понавіряти, розвірити. — Шинкарь розвірив у позичку рублів сто. Сп.

Понавѣсить = понавішувати, порозвішувати і т. д. д. **Навѣсить.**

Понавѣстить = поодвідувати, понавідувати ся. — Приїхав недавно, та оце поодвідував усїх сусідів. — Понавідував ся до всіх.

Понавѣшать = понавішувати і д **Навѣсить.**

Понавязáть, понавязнуть = понавъязáти, поначіпляти і т. д. д. **Навязáть.**

Понагатить = понагáчувати.

Понаглядѣться = наглядіти ся, надивúти ся.

Понагнáть = понаганяти, пазганяти, поназгóнювати, понагóнити (д **Нагáнивать 5**).

Понагнýть, ся = понагинáти, понахиляти, ся. — Гилки аж понахиляли ся од снїгу.

Понаговорить = понаговóрювати, понакáзувати і д. **Наговóривать 1 і 2.**

Понагородить = понагорóжувати

Понагорѣть = нагоріти. — Сьвічки трохи нагоріли.

Понаготóвить = понаготóвлювати, понастачáти, страви — понавáрювати, понапікáти, одежі — понасправляти і т. д. д. **Наготóвливать.**

Понагрáбить = нагáрбати, награбувáти.

Понагрéзить, ся = д. **Нагрéзиться.**

Понагромоздить = 1. понавертáти, понакидати.
2. понабудóвувати.

Понагрызть = понагризáти і т. д. д. **Нагрызть.**

Понагрѣть = понагрівáти, понатóплювати, понапáлювати. — Понатоплювали так, що аж душно.

Понадавáть = понадавáти, поназдавáти.

Понадарить = понадарóвувати, поназдарóвувати.

Понадвигáть, понадвúнуть = посувáти, насувáти, підсувáти, посýнути і т. д

Понадвязáть = надплести і д. **Надвязáть.**

Понадгрызть = надгрúзти (трохи).

Понаддрáть, ся = надідрáти, наддéрти, ся (трохи).

Понадёргать = понасмикáти, повúсмикати, понадсмикáти, надскýбти.

Понаджéчь = надпалúти.

Понáдобиться = знáдобити ся (С. З. Л.), здáти ся (С. Л.), згодúти ся (С. З. Л.), придáти ся (Сп.), стáти у пригóдї (С. З. Л.), пригодúти ся (С. Л.). — Хліб в дорозі знáдобить ся. С. З. — В хазяйстві усе знадобить ся. н. пр. — Червінчиків чи мало я знайшла та се й до тебе принесла, щоб поділить ся — копійчина тобі згодить ся. Б. Глібова. — А тютюн та люлька козаку в дорозі знадобить ся. н. п. — Не плюй в колодязь — пригодить ся води напить ся. н. пр. — **Мнѣ понáдобились дéньги** = мінї трéба грóшей. — **Если понáдобиться** = кому трéба бýде. — **Мнѣ понáдобится** = мінї трéба бýде.

Понадоить = надоїти, нацяпати.

Понадорвáть, ся = д. **Надорвáть, ся.**

Понадоѣсть = набрúднути і т. д. д. **Надоѣдáть.**

Понадписáть = понадпúсувати.

Понадрѣзать = надрізати.

Понадстрóить = надбудувáти.

Понадувáть = 1. понадимáти. 2. понамітáти. 3. пообмáнювати і т. д. д. **Надувáть.**

Понадѣлать = понаробляти, повиробляти і д. **Надѣлать.**

Понадѣлить = понаділяти, пообділяти.

Понадѣть = повдягáти, поодягáти і т. д. д. **Надѣвáть.**

Понадѣяться = покладáти ся, складáти ся, покладáти надію і т. д. д. **Надѣяться.**

Понажáрить = понапікáти і т. д. д. **Нажáривать 1 і 2.**

Понажевáть = понажóвувати, нажвáкати

Понажéчь = понапáлювати, повипáлювати і т. д. д. **Нажéчь.**

Поназвáть, ся = понакликáти, насклúкати, понапрóшувати (д. **Назвáть 2**); понапрóшувати ся, понабивáти ся (д. **Назвáть, ся 4**).

Поназначáть = 1. повизначáти. 2. понастановляти (д. **Назначáть 1 і 2**).

Понаигрáться = награти ся, пожартувáти ся і т. д. д. **Наигрáться.**

Понаклáсть = понакладáти.

Понаклейть = понаклéювати, поналіплювати.

Понаклонить, ся = понадхиляти, надхилити, посхиляти, ся, похилити, ся (трохи), схилити ся, понахиляти (С. Л.).

Понаковáть = понакóвувати.

Понаковырять = надколупáти, надколупнути, вколупáти, вколупнути.

Понакопáть = понакóпувати.

Понакопить, ся = пазбірáти, ся.

Понакормить = понагодóвувати, понакóрмлювати і т. д. д. **Накáрмливать.**

Понакосить = понакóсювати.

Понакрáсить = понакрáшу(сю)вати і д. **Накрáсить.**

Понакренить, ся = нахилити, схилити, падáти, ся (про судна)

Понакрошить = понакришувати.

Понакрутить = понакру́чувати.

Понакупить = понакупáти, понакупляти, понакупóвувати, понакýплювати

Поналáдить = поналáгожувати, поналáжувати, понаправляти і д. **Налáдить.**

Поналгáть = набрехáти (де-кільки).

Поналетѣть = поналітáти.

Поналить = поналивáти, понасипáти.

Поналожить = понакладáти.

Поналѣзть = поналáзити.

Поналѣпить = поваліплювати.

Понамáзать = понамáзувати, понамáщувати і т. д. д. **Намáзать.**

Понамарёвъ = паламарéвий.

Понамáрь, понамарíха = паламáрь (С. Л.), паламáрка (К. З. о Ю. Р.), паламаріха. — Паламарь сьвічки поломав. н. пр.

Понаметáть = понакидáти, поскидáти і д. **Наметáть.**

Понамóкнуть = намóкнути, набрякнути (трохи).

Понамолóть = 1. понамéлювати. 2. д. **Намолóть 2.**

Понамостить = понамóщувати, понастилáти і т. д. д. **Намостить.**

Понамотáть = понамóтувати і д. **Намáтывать.**

Понамѣнять = понамінювати і д **Намѣнивать.**

Понамѣтить = д. **Намѣтить.**

Понамѣшáть = понамішувати, понамісювати (д. **Намѣсить**).

Понамякнуть = намякнути, розмякнути (трохи).

Понанести = понанóсити, позносити і т. д. д. **Панáшивать, нанéсть.**

Понанизáть = понанизувати, повинизувати, познизувати.

Понанять = понаймáти.

Понанюхаться = нанюхати ся, напáхати ся (д. **Нанюхаться**).

Понапáчкать = д. **Напáчкать.**

Понапечáтать = понадрукóвувати.

Понапéчь = понапікáти.

Понапилить = понапилювати.

Понаписáть = понаписувати.

Понапиться = понапивáти ся. — Попапивали ся тай почали ґвалтуватм.

Понапихáть = понапихáти і т. д. д. **Напихáть.**

Понапичкать = понапихáти і д. **Напичкать.**

Понаплéсть = понаплітáти і т. д. д. **Наплéсть.**

Понаплодить, ся = понаплóжувати, понарóжувати, ся.

Понапоить = понапóювати.

Понаползти = поналáзити (д. **Напáлзывать**).

Понапóлнить = посповняти, повиповняти (д. **Напáлнивать**).

Понапрáсну = дáрма (С. Аф.), дýрно, дарéмне (С. Жел.), надарéмне (Лев.), задáром, нáдурно, вдýрні. (Пр. д. під сл. **Напрáсно**).

Понапрокáзничать = д. **Напрокáзить.**

Понапросить = понапрóшувати, понаклікáти і т. д. д. **Напрáшивать.**

Понапроситься = понапрóхувати ся, понабивáти ся. — Вони самі понабивали ся до нас на обід, я їх сам не кликав.

Понапрясть = понапрядáти.

Понапрятать = понахóвувати.

Понапрячь, ся = д. **Напрягáть, ся.**

Понапугáть, ся = д. **Напугáть, ся.**

Понапýтать = понаплýтувати і т. д. д. **Напýтать.**

Понарабóтать = понаробляти (д. **Наработать**).

Понарвáть = понаривáти, грибів — пазбірáти, льону, коноплї — набрáти, маленьких гілочок — начухрáти.

Понарисовáть = понамальóнувати.

Понародить, ся = понарóжувати, понаплóжувати, ся, порозплóжувати ся.

Понаронять = порозгýблювати (д **Нарáнивать**).

Понарубить = понарýбувати і д. **Нарубáть.**

Понарыть = понаривáти, понакóпувати (д. **Нарывáть, нарыть**).

Понарѣзать = понарі́зувати, понакра́ювати і т. д. д **Нарѣзать.**

Понаряди́ть = повбіра́ти, повиряжа́ти, повистро́ювати (д. **Наряди́ть** 2).

Понасади́ть = понаса́жувати і д **Насади́ть.**

Понасказа́ть = понака́зувати і т. д. д. **Насказа́ть.**

Понаскобли́ть = понаскріба́ти, понаскрома́жувати і д. **Наскобли́ть.**

Понаскре́сть = понаскріба́ти і д. **Наскреба́ть.**

Понаслу́шаться = наслу́хати ся.

Понасмотрѣться = надиви́ти ся, наба́чити ся (багато), поназдивля́ти ся (д. **Насма́триваться** 2). — Поживете, то померите, що у нас тут робить ся. Ман.

Понасмѣши́ть = попосьміши́ти.

Понасоли́ть = понасо́лювати і д. **Насоли́ть.**

Понасори́ть = понатру́шувати, понасьмі́чувати (д. **Наса́ривать**).

Понаста́вить = понастановля́ти, понаставля́ти (д. **Наста́вить**).

Понастри́чь = понастрига́ти.

Понастрога́ть = понастру́гувати.

Понастро́ить = понабудо́вувати (Ос.) і т. д. д. **Настра́ивать.**

Понастрѣля́ть = понастрі́лювати, понабива́ти. — Багато понабивали дичини.

Понастря́пать = понаготовля́ти, понава́рювати, понапіка́ти.

Понасты́ть = нахоло́нути.

Понастуди́ть = д. **Настуди́ть.**

Понасу́пить, ся = д. **Насу́пить, ся.**

Понасу́слиться = понапива́ти ся, насмокта́ти ся, нахлю́щити ся.

Понасуши́ть = понасу́шувати (д. **Насу́шивать**).

Понасчита́ть = поналі́чувати (д. **Насчита́ть**).

Понасы́пать = понасипа́ти.

Понасыти́ть = д. **Насыти́ть.**

Понасы́тить = понагодо́вувати і д. **Насы́тить.**

Понасы́титься = понаїда́ти ся.

Понасѣсть = понасіда́ти. — Багато пилюки понасідало скрізь.

Понасѣять = понасіва́ти і т. д. д. **Насѣва́ть.**

Понатаска́ть = понано́сити, настяга́ти, позволіка́ти.

Поната́пливать = понатопля́ти, понапа́лювати.

Поната́ять = понаго́плювати ся, ната́нути.

Понатереби́ть = понарива́ти, понасмика́ти, льону, коноплі — понабіра́ти, пірря, волосся — понадера́ти, понаскуба́ти.

Понатерѣ́ть, ся = понатера́ти, понаму́лювати і д. **Натере́ть, ся** і **Натерѣть.**

Понатерпѣться = д. **Натерпѣться.**

Понатеса́ть, понатёсывать = понатї́сувати.

Понате́чь = натї́ка́ти (по малу).

Понати́скать = понапиха́ти, понапако́вувати, понатовкма́чувати.

Понатка́ть = натка́ти (по троху).

Понатоло́чь = д. **Натоло́чь.**

Понаторѣ́лый = д. **Наторѣ́лый.**

Понаторѣ́ть = д. **Наторѣ́ть** (трохи).

Понаточи́ть = пона(ви)го́стрювати.

Понатужи́ться = д. **Натужи́ться.**

Понату́житься = посилкува́ти ся (С. Л.), напру́жити си́ли, напру́чити ся, натягти́ ся (Полт. Чайч.), налягти́, напова́жити ся.

Понатузи́ть = надава́ти стусанів (д. **Натузи́ть**).

Понаты́кать = понатика́ти, настромля́ти, понастро́млювати.

Понатѣ́шиться = натї́шити ся в до́сталь.

Понаучи́ть, ся = навчи́ти, ви́вчити, ся (трохи).

Понахвата́ть = нахапа́ти, понахо́плювати.

Понахлеба́ться = насьо́рбати ся, нахлепта́ти ся, наду́лити ся.

Понаходи́ть = понахо́дити, познахо́дити, понашу́кувати і д. **Найти́** 1, 2 і 3.

Понаходи́ться = попоходи́ти, попоту́пати, понола́зити — Попоходив до його, поки виправив свої гроші.

Понацара́пать = д. **Нацара́пать.**

Понацѣди́ть = понаці́жувати, понато́чувати.

Понацѣпи́ть = начіпля́ти, поначі́плювати, поприче́плювати (д. **Нацѣпи́ть**).

Понача́льнически = поначáльницьки, як нача́льство.

Понача́льствовать = поначальникува́ти (не багато), постаршинува́ти, поверхово́дити (трохи).

Поначáть = позачина́ти, попочина́ти, порозпочина́ти, розча́ти (С. З.). — Порозпочинав багато діла, та ні одного до ладу не довів.

Поначе́сть = налі́чити і т. д. д. **Наче́сть** (по троху).

Поначини́ть = поначиня́ти, понабива́ти, понапиха́ти (д. **Начини́ть**).

Понашата́ться = попотиня́ти ся, попошва́ндяти, попове́штати ся. — Попотиняв ся я таки по сьвіту.

Понашелуши́ть = поналу́скувати, налу́скати, поналуза́ти.

Пона́шивать = носи́ти (інколи).

Понаши́ть = понашива́ти, одежі — наспрavля́ти.

Понашпили́ть = попришпи́лювати, поприко́лювати.

Понащепа́ть = понако́лювати, наскі́пати.

Понащипа́ть = д. **Нащипа́ть.**

Понащу́пать = понама́цувати, повала́пувати.

Понаѣ́здить = виї́здити, объї́здити (по троху).

Понаѣ́сться = понаїда́ти ся.

Понедѣ́льникъ = понеді́лок (С. З. Л.) понеді́лочок. — Та прийшов же тай в понеділок та нема Солохи — поле барвінок н. п. — Од понеділка до понеділка випъємо, куме, добра горілка. н. п. — В понеділок Бог сьвіта зачинав. З легеньким днем з понеділочком! н. пр. Ман. — **Чи́стый понедѣ́льникъ** = жи́лавий, жи́льний понеді́лок, жильни́к.

Понедѣ́льничанье = понеді́лкування.

Понедѣ́льничать = понеді́лкувати. С. З.

Понедѣ́льничный = понеді́лковий. — День понеділковий. Кіев. Ст.

Понедѣ́льный, но = тижньо́вий, потиже́нний, по, що ти́жня, по ти́жню, через ти́ждень (д. **Недѣ́льный** 3).

Понедѣ́льщикъ, ца = тижньо́вий, ва́. — Напяв тижньових робітників.

Понемно́гу = потро́ху, потро́шки, пома́лу, помале́ньку, пово́лї. — Хорошого потроху та з папкою. н. пр. — Потрошку го ропику. н. пр. — Як проживаєш? Та так перебиваємось потроху. н. о. Яст. — Присувала до жару — кипи корінь помалу. К. Ш. — Помаленьку піймаєм стареньку. н. пр

Понести́ = 1. поне́сти́. — Поніс на базарь. — Поніс трохи тай кинув.

2. вчини́ти, зроби́ти, спо́внити, ви́конати.

3. сте́рпіти, ви́терпіти, перете́рпіти. — **Понести́ наказа́ніе** = одбу́ти ка́ру.

4. д. **Забере́менѣть.**

По́ни = му́цик, куца́к, куца́н. — Копі маленькі — муцики. н. о.

Понижа́ть, пони́зить, ся = понижа́ти (С. Л.), пони́зити, ся, обви́зити, оса́жувати (С. Л.), осади́ти, голос — спуска́ти, спусти́ти, ціну — збива́ти, збавля́ти, зби́ти, зба́вити, морально — принижа́ти, прини́зити (С. Л.), про воду, опух — опада́ти, спада́ти.

Пони́же = трохи ни́жче.

Пониже́ніе = 1. пониже́ння.

2. упад, упа́док, води, опуху — спада́ння (С. Л.), спа́док (С. З. Л.).

Пониза́ть = пониза́ти, позни́зувати.

Пони́зовый = низови́й.

Поника́ть, пони́кнуть = ни́кнути, хили́ти ся, похиля́ти ся, пони́кнути, похили́ти ся, пону́рити го́лову, пону́рити ся (С. З. Л.), похню́пити ся (С. З.). — Поникли голови козачі. К. Ш.

Пони́клый = пони́клий, похи́лений, пону́рий (С. З. Л.).

Понима́ніе = розумі́ння, взаємне — порозумі́ння.

Понима́ть, поня́ть, ся = 1. розумі́ти (С. Л.), тя́мити (С. Л. Ш.), зрозумі́ти, врозумі́ти, розібра́ти, у(в)тя́мити (С. Л. Ш.), отя́мити, взя́ти у тямки́ (С. Л.), у(в)торо́пати (С. Л. Ш.), розторо́пати, де-що — протямля́ти, шу́пити (С. З. Л.), чо́впати (С. Л.), у(в)чо́впати, учовпти́ (С. Ш.), з трудом — дорозумува́ти ся (Ос.), добра́ти то́лку (Ман.), коли кажуть в жарт або глумливо — розддлу́бати, розшоло́пати (С. З. Л.), в(у)шоло́пати (С. Ш.), розчу́хати (С. З.), розчо́впати (С. З. Л.), розчу́мати (С. З.), розчуру́пати, розшулі́чити, глибоко — збагну́ти (С. З.), вбагну́ти, взаємно — порозумі́тити ся. — Ой нехай судять, як розуміють, прийде тая годинонька, вони й поніміють. н. п. — Вони ж не розуміли слова і боялись його спитати. К Св. П. — Розумію і арапську мову, та утну й по арнаутськи дрібно. Ст. С. — Я тоді не розуміла сього. Фр. — Плакала і вбивала ся, не можучи зрозуміти, що йому стало ся. Фр. — Прочитав він, що в листї стояло, зрозумів все, тай заплакав ревно. Ст. С. — Міцкевич признає, що литовської мови не розумів. Кп. — І як сам він мало тямив їхню розмову, то й вони мало розуміли його. Лев. В. — Треба тямити, як з людьми поводитись. Лев. В. — Прочитував одні і ті самі слова, не тямлючи, що читаю. Фр. — Чи тямить він хоч трошки в господарстві? Лев. В. — Коли не тямиш, то й не берись. — Він сам не тямив, що з ним робилось. О. Ст. — Та як же? Та що ж? Я нічого не второпаю. О. Мир. — Гаразд не второпала, що він там

по московськи каже. Ч. К. — Який же його одмінок второпає, що він верзе. Гул. Ар. — А *які єсть у обчестві, що протямлють* письма, то з писарем у їх одна свита. Хар. — Шупить Сірко, де кабана шмалять. н. пр. — Ти письменїший од мене — багато де чого шупиш. Гул. Ар. — Та я то і в картах трохи шуплю. Гул. Ар. — Трохи мене ти не морочиш, і е росчовпу, що ти пророчиш. Кот. — Хто-ж збагнув таємности людського життя і горювання. К. Х. — Не можна того жадним розумом збагнути. К. З. о Ю. Р. — І мигтю кинувсь до громади. просить собі у неї ради, чого собою не вбагне. Кот. — Ніяким способом не міг збагнути, щоб се могло бути. Фр. — Казок усїх і не збаг. еш. н. о. — Не здужав вбагнуть: чи то йому снилось, чи справдї на яву усе те діялось. О. Ст. — Рибалка трусить ся, стоїть, як пень, не розшолопає чи ніч, чи день. Б. Г.

2. понїма́ти, ся, поня́ти ся, узя́ти ся водо́ю (д. від сл. **Покрыва́ть, ся**).

3. парува́ти, жирува́ти, попарува́ти ся (про птицю). — Налетїли сірі гуси, стали жирувати. н. п. — Горобцї вже парують ся

Пони́щенски = злиде́нно, як ста́рець, по-старе́чому, постарча́чому.

Пони́вщенствовать = постарцюва́ти, по-же́брати, *полабзюкова́ти*.

Поновле́ніе = д. **Обновле́ніе**.

Поновля́ть, понови́ть, ся = поновля́ти, відновля́ти, понови́ти, віднови́ти, ся.

Поновѣ́ть = поновіти, поновішати.

Поножёвщина = різани́на.

Поноздрева́тѣть = подїрча́віти.

Понора́вливать, поноровля́ть, понорови́ть = 1. д. **Поджида́ть**.

2. потура́ти (С. З. Л.), попуска́ти. — Не потурай дитинї. С. З. Пр. д. ще під сл. **Поблажа́ть**.

Понoро́вка = д. **Побла́жка**.

Поноси́тель, ница = обмо́вник, ця (С. Пар.), осу́дник, ця (С. Жел. Пар.), нару́гач.

Поноси́тельный = ганебний, мерзе́ний, лихосло́вний (С. З.).

Поноси́ть = га́нити (С. З.), ганьби́ти обмовля́ти (Кр. С. Жел.), лихосло́вити (С. З.), бе́штати (С. Л.), шпе́тити (С. Л.). — Д. під сл. **Безче́стить** і **Злосло́вить**.

Поноси́ть, носи́ть = пописи́ти, про одежу — прино си́ти.

Поно́сный = 1. д. **Позо́рный**. 2. д. **Поноси́тельный**. 3. поно́сний, проно́сний.

Поно́съ = поно́с, проно́с, біѓу́нка (С. З. Л. Ш), біга́вка, біга́чка, біганка, побігу́ха (С. Л.), сра́чка (С. З.), сиру́ха, дри́сля (С. З.), свисту́ха (Мап.), коли ще ріже в животї — різа́к, різа́чка. — **Крова́вый поно́съ** = проно́с кріва́вий (Ст. лїчебник Кіев. Ст.), черві́нка, крівави́ця. — Коли в чоловіка з холерного краю показав ся пронос, то ще не можна одразу пізнати: чи то пронос холерний, чи так собі од чого другого. Ніс. — Войска большую трудность міли од хороб великих, а найбільше од бігунки. Л. Сам. — Скільки є там війська, все заслабло на тяжку хворобу, на тяжку бігачку-крівавицю. Ст. С. — Його дрисля нап ла. С. З.

Поноше́ніе = ганьба́ (С. Ж.), гане́тьба, огу́да, осу́да, обмо́ва, нару́га, зпева́га, д. **Позо́ръ**. — Смерть не така страшная, як осуда людськая. н. пр.

Попра́виться = полюби́ти ся, подо́бати ся (С. З. Л.), у(в)подо́бати ся (С. З. Л.), сподо́бати ся (С. З. Л.), до вподо́би прийти́сь, в о́ко впа́сти. запа́сти, підійти́, підпа́сти під ми́слї, приподо́бати ся. — Купцеві він полюбив ся, бо був робочий. н. о. — Чи в любистку ти купав ся, що так мінї сподобав ся? н. п. — Прибігла раз лисичка у садочок, вподоб вєь дуже їй привітненький куток. Б. Г. — Аби добрая, покірна й сорому боялась, та Панасові душею й серцем сподобалась. Мак. — Ой зевертай ся та й не вмивай ся, ти ж мінї, серденько, й так сподобав ся. н. п. — Те, що колись по веснї красувалось, те, що колись мінї так сподобалось, захляло. І. Г. — Де-ж ти такий милий взяв ся, що так мінї сподобав ся? н. п. (Д. ще під сл. **Полюби́ться**). — **Онъ ей попра́вился** = вона́ його́ вподо́бала (Чайч.), він їй до вподо́би.

Попуди́тельный = примусо́вий.

Понужда́ть, пону́дить = си́лувати (С. Жел. Л.), нево́лити (С. Жел. Л.), силкува́ти (С Л.), примуша́ти (С. З), нужди́ти (С. З.), приси́лувати (С. З. Л.), принево́лити (С. Жел.), знево́лити (С. Л.), приму́сити (С. Жел. З.), зму́сити (С. Л.). — Убожество і старість силують мене тебе швидче заміж оддати. Кот. — До гачення гребель примушали. Орлик. С. З.

Понужде́ніе = си́лування (С. Л.), при́мус (С. З.), прину́ка (С. З. Л.). — На милування нема силування. н. пр — Примусом не так навчиш ся, як залюбки. С. З. — Як не даси з прозьби, то даси з принуки. н. пр.

Понука́ніе = поганя́ння.

Понука́ть = поганя́ти, підганя́ти, ну́кати, принука́ти, коней — но́кати, ньо́кати, волів — ге́йкати. — Запряжи спершу, тодї й поганяй. н. пр.

Пону́ра = пону́ра (С. Л.), похню́па (С. Л.), похню́пий, пону́рий. С. З. Л.

Пону́ривать, пону́рить = ну́рити, уну́рувати (С. Ш.), похитя́ти, зхиля́ти, уну́рити, ся (С. Ш.), похню́пити, ся (С. З., похили́ти, зхили́ти, пону́рити (С. З., ся. — Став журитись, сидить, головоньку зхилив. Б. Г.

Пону́рный, пону́рый = пону́рий, похню́пий. С. З. Л.

Понутру́ = до вподо́би, до сподо́би, до смаку́, під нату́ру.

Поны́нѣ = і до́сї, до́сї (С. Аф. З.), до сього ча́су. — Відколи та й досі його не має. — А тільки віз і досї там. Б. Г.

Поны́ра = д. **Пропы́ра.**

Поны́рливый = д. **Вкра́дчивый, Иска́тельвый** і **Пропы́рливый.**

Поныря́ть = попурина́ти.

Понѣ́жить, ся = попе́стити, поголу́бити, помилува́ти, попі́жити, ся. — Роспovила. нагодувала, попестила, — і ніби сном, над сином сидя, задрімала К. Ш.

Попю́хать = попю́хати.

Поня́ньчить, ся = поня́ньчити; попе́стити, поба́вити і т. д. д. **Ня́ньчить, ся.**

Поня́тіе = 1. тя́ма (С. Л. Ш.), тям, тя́мка (С. Л. Ш.), стя́мок (С. З.). — З журби та з тривоги зовсім свій тям розгубила. М. В. — Як тяма є, нехай зробить. Номис.

2. розумі́ння, ду́мка, мисль. — Не було поміж народом певного розуміння про право власности на землю. Бар. О. — В громадських розуміннях істория положила на двох руських народностях свої сліди. Бар. О. — На Україні не могло витворить ся такого розуміння про громаду. Бар. О.

Поня́тливость = тяму́чість.

Поня́тливый = тямки́й (С. Л. Ш.), тяму́чий (С. Л. Ш.), тяму́щий (С. Ш.), тя́мний (С. Жел.), тямови́тий. — Хазяйка добра, чепа і товкуща і на полї і в торгу тямуща. Мак.

Поня́тность = я́сність, зрозумі́лість.

Поня́тный, но = 1. я́сний, но, зрозумі́лий, ло, розу́мний, но, розбі́рний, но, втямки́. — Наша власна мова, чим давнїйша, тим менше для нас зрозуміла. Г. См. Ст. — Писати про все як можна зрозумілою простому народові мовою. Ук. — Та все по нашому, щоб кожному воно розумно було. Кв.

2. д **Поня́тливый.**

Понято́й = понятий.

Поня́ть = д. **Понима́ть.**

Пообанкру́титься = побанкрутува́ти ся. — Багато купців побанкрутували ся.

Пообворова́ть = пообкрада́ти.

Пообдари́ть = пообдаро́вувати.

Пообду́мать = обду́мати, обми́слити, поміркува́ти, розміркува́ти, помізкува́ти, розва́жити, роски́нути голово́ю.

Пообезору́жить = порозззбро́ювати.

Пообзавести́ся = пообзаво́дити ся.

Пообкла́сть, ся = пообкла́дати, ся.

Пообклеи́ть, ся = пообкле́ювати, пооблїплювати, ся.

Пообкра́сть = пообкрада́ти.

Пооблачи́ть, ся = повбіра́ти, поодяга́ти, ся.

Пооблѣпи́ть = пооблїплювати.

Пообма́нывать = пообду́рювати, поошу́кувати.

Пообмы́слить = д. **Пообду́мать.**

Пообнища́лый = збіднї́лий, підупа́лий, з'убожі́лий, з'убожа́лий (С. Л.).

Пообнища́ть = збіднї́ти, підупа́сти, з'убожі́ти, з'убо́жити сь.

Пообобра́ть = пообібра́ти. — Драпіжцї худоби вапі пообібрали. Петрик. С. З.

Пообогрѣ́ться = зігрі́ти ся, нагрі́ти ся (трохи).

Поободра́ть, ся = пообдира́ти, пообша́рпувати, ся, кору, тіло то-що — пообшмо́ргувати (д. **Ободра́ть, ся**).

Пообожда́ть = підожда́ти, потріва́ти, перетріва́ти і т. д. д. **Обожда́ть.**

Пооборва́ть, ся = д. **Оборва́ть, ся.**

Пообсели́ть = позаселя́ти, поосаджувати (С. З.).

Пообсо́хнуть = обсо́хнути (трохи), присо́хнути, притря́хнути.

Пообши́ть = пообшива́ти, обши́ти.

Пообъѣ́здить = виї́здити, проїздити, повиїзжа́ти, попроїзжа́ти.

Пообѣ́дать = пообі́дати.

Пообѣднѣ́ть = збіднї́ти, прибіднї́ти, підупасти, з'убо́жіти.

Пообѣща́ть = наобіця́ти, приобіця́ти, пообіща́ти, ся, помени́ти ся. — Я поменив ся йому це дати. Чайч.

Поовдовѣ́ть = повдові́ти.

Поове́чьи = по ове́чому, як вівцї.

Пооглода́ть = обгри́зти, пообгриза́ти.

Поогло́хнуть = поглу́хнути.

Поо́даль = здаля́, віддаля́, оддалі́к, по́далї, осторо́нь (С. Л.), про будову — на о́дшибі (трохи). С. Л.

Поодари́ть = пообдаро́вувати.

Поодино́чки = поодно́му, пооди́нцю, по-

одйнці (С. Л.), поеди́ньо, поеди́нці. — Поодинцю з хати вивожайте. н. д.

Поодна́жды = по разу́. — Зверху вдарити два рази, а з боків по разу. п. о.

Поодѣ́ться = одягти́ ся, убра́ти ся; поодяга́ти ся, повдяга́ти ся, повбіра́ти ся. — Панночки зараяня повбірали ся, чекаючи на гостей. Лев. В.

Пооклевета́ть = оббреха́ти, обмо́вити; пообрі́хувати, пообмовля́ти.

Поокорми́ть = пообгодо́вувати.

Поопозда́ть = припізни́ти ся, запізни́ти ся, спізни́ти ся (трохи).

Поопьянѣ́лый = пьяпува́тий, спьянілий, підпи́лий.

Поопьянѣ́ть = спьяніти, підпи́ти.

Поора́торски = як речни́к.

Поора́ть = погаласува́ти, порепетува́ти, пого́рлати і д. **Ора́ть.**

Поосвободи́ть, ся = повизволя́ти, ся. — В Покуті, по Подолі, по Волині всі городи повизволялись. І. Г.

Поосиротѣ́ть = посиротіти, засиротіти (про богатьох).

Поостри́ть = погостри́ти, косу манточкою — поманта́чити.

Поотвали́ть, ся = поодва́лювати, ся.

Поотвезть = поодво́зити.

Поотвести́ = одвести́; поодво́дити.

Поотворя́ть = поод(від)чипя́ти, порозчиня́ти. — Порозчиняв усї вікна.

Поотвы́кнуть = одви́кнути по тро́ху.

Поотвяза́ть = одвъяза́ти; поодвя́зувати.

Поотгре́сть = понадгріба́ти.

Поотдѣ́лать = оброби́ти; пообробля́ти (трохи).

Поотколоти́ть = одби́ти; поодбива́ти.

Поотку́порить = повідтика́ти.

Поокрыва́ть = поодкрива́ти, поодчиня́ти, роти — порозлявля́ти і т. д. д. **Открыва́ть.** — Поодчиняли вікна. — Діти порозлявляли роти. Лев.

Поотлежа́ть = відле́жа́ти, повідле́жувати. С. З.

Поотлѣпи́ть, ся = одліпити; поодліплювати, ся.

Поотнима́ть = поодніма́ти, поодійма́ти, поодбіра́ти, повідніма́ти і т. д.

Поотобра́ть, ся = відібра́ти; повідбіра́ти, ся.

Поотомкну́ть, ся = поодмика́ти, порозмика́ти, поодпіра́ти, повідмика́ти, ся і т. д.

Поотторва́ть, ся = поодрива́ти, поодлира́ти, повідрива́ти, ся і т. д.

Поотпере́ть, ся = одпе́рти, одімкну́ти (по малу); поодпіра́ти, порозпіра́ти, поодмика́ти, повідпіра́ти, ся і т. д.

Поотрабо́тать = обробити (де-кільки або помалу).

Поотрабо́таться = пообробля́ти ся, (про косовицю) — пообко́сювати ся, (про оранку) — пооб'орювати ся і т. д. д. **Ока́нчивать рабо́ту.**

Поотрезви́ться = ви́тверезити ся (трохи)

Поотрыва́ть = поод(від)рива́ти, гілки, листя — пообчу́хрувати, позча́хувати, позчу́хрувати.

Поотста́ть = од(від)ста́ти, од(від)би́ти ся (трохи).

Пооттяга́ть = поодтяга́ти, поодсу́жувати.

Поотучи́ть, ся = од'учи́ти, ся (по троху).

Поотцо́вски = по ба́тьківськи, як ба́тько. — Буду йому пораду давати, по батьківськи научати. К. Ш.

Поохо́титься = пополюва́ти, прополюва́ти.

Пооцѣни́ть = поцінува́ти.

Поочаро́вывать = позчаро́вувати, почарува́ти.

Поочерёдно = почере́жно (Кв.), по че́рзї (С. Л.), почере́дно, під чергу́, черго́ю. — Почережно він обідав у дітей і в онуків. Кн. (Пр. д. ще під сл. **О'чередь**).

Почерёдный = черговий; почере́жний (д. **Очередно́й**).

Поощре́ніе = заохо́та, заохо́чення, заохо́чування (С. Жел.), під'охо́та, пона́да. С. Пар.

Поощри́тельный = заохо́чуючий.

Поощря́ть, поощри́ть, ся = заохо́чувати, ся (С. Жел.), поохо́чувати, ся (Лев.), підохо́чувати, ся, підбива́ти, додава́ти ду́ху, охо́ти, буди́ти, заохо́тити, ся (С. Жел.), під'охо́тити, ся, збуди́ти, дода́ти ду́ху, охо́ти, підби́ти. — Батько не поохочував мене до сього діла. Лев.

Поощрённый = заохо́чений. С. Пар.

Попада́ть, попа́сть = попада́ти, попа́сти, потрапля́ти (С. Л.), утрапля́ти (С. Л. Ш.), потра́пити, ся, натра́пити, у(в)тра́пити (С. Ш.). — Попав у яму. — Попав пальцем в небо! К. — Трапила коса на камінь. н. пр. — Хто куди втрапив. — Як раз у ярмарок утрапив. Ос. — Трапив його в саме чоло. н. д. — На силу натрапив стежку. Матері все було вгодиш, а вам не потрапиш вгодити. Лев. — Не потрапить без-

щасча нікуди, як ішла, так і впала у яму. Гр. Чайч. — Оцим яром утрапите до його. К. Ш. — Потрапив ся до його. Хар. Чайч. — Скажи, чорнява, як тебе звати, щоб потрапив до твоєї хати. н. п. — Куди ж нам до вас рівнятись? Ми за вами й не потрапимо. Кроп. — **Попада́ть, попа́сть въ цѣль** = влуча́ти (С. Л. Ш.), уціля́ти (С. Ш.), поціля́ти, утрапля́ти, потрапля́ти, влу́чити (С. Ш.), вці́лити (С. Ш.), поці́лити (Ос.), втра́пити, потра́пити. — Лу́пить ломакою по чому влучить. Лев. — Крути, вовчику, головою, щоб не поцілив булавою. н. к. — Не втрапила Лемерівна в деревце, та влучила сама себе в серце. н. п. — **Мѣтилъ въ со́кола, а попа́лъ въ воро́ну,** н. пр. = лу́чив воро́ну, а влу́чив коро́ву. н. пр. — **Какъ ни попа́ло** = аби́-як, як не́будь, як попа́ло. — **Попа́ли на мѣстѣ преступле́нія** = пійма́ли на гаря́чому вчинку, на шко́ді. — **Попа́сть на встрѣ́чу** = здиба́ти ся, спітка́ти ся і т. д. д. **Встрѣ́титься.** — **Попа́сть впроса́къ** = попа́сти в лабе́ти, влі́зти в боло́то, у ду́рні поши́ти ся, о́близня пійма́ти, вхопи́ти ши́лом па́токи. — **Попа́сть въ непрія́тность** = вклепа́ти ся, уло́пати ся (Ев.), ушеле́пкати ся (Мап.).

Попада́ться, попа́сться = 1. попада́ти ся, попа́сти ся. — Попав ся жучку панові в ручку. н. пр. — **Попада́ться на глаза́** = наверта́ти ся на о́чі. — І на очі не навертай ся, зараз лаяти ме. Ос. — **Попа́сться во лжи́** = вбреха́ти ся, пробреха́ти ся. — **П. въ кра́жѣ** = прокра́сти ся.
2. трапля́ти ся (С. Л. З. Ш.), луча́ти ся (С. Л.), тра́пити ся (С. З. Ш.), лучи́ти ся (С. З.).
3. зустріча́ти ся, здиба́ти ся, зустрі́ти ся, зди́бати ся, спітка́ти ся.

Попа́дать = попа́дати, покоти́ти ся.

Попадьи́нъ = попадін, папіма́тчин, матушчин.

Попадья́ = попадя́ (С. З. Л.), попадіха (С. З.), пані́-ма́тка (С. Л.), ма́тушка. — Журила ся попадя своєю бідою — бідна ж моя головонька, що піп з бородою. н. п. — Коли б нашій попаді та попова борода, давно б благочмним була. н. пр.

Попа́ивать = поїти, напува́ти (часто або від часу до часу).

Попа́костить = попаску́дити і т. д. д. **Па́костить.**

Попа́лзывать = ла́зити (по троху).

Попа́рно = па́рами.

Попа́рхивать = перелі́тати, перепу́рхувати.

Попа́сть, ся = д. **Попада́ть, ся.**

Попа́хивать, попаха́ть = ора́ти (по троху), поора́ти, попоора́ти. — Поорав трохи та й кинув. — Пореш день, то притомиш ся. Чайч.

Попа́хивать = 1. па́хнути, тху́ти (С. Ш.), пахті́ти души́ти (С. Л.), нести́, смерді́ти (не дуже). — Мнясце трохи душить. — Мнясце пахтить. Б. Г.
2. повіва́ти, подиха́ти. — Вітер віє, повіває. В. Щ. — Вітрець подихає. К. Д.

Попа́чкать = покаля́ти і т. д. д. **Па́чкать.** — Не дивись, що забродивсь, аби халяв не покаляв н. пр. — Хто в болото лізе, той ся покаляє. н. пр.

Попённый, по = од пня́. — Нанялись рубати ліс од пня.

Поперебить, ся = поперебива́ти, ся і д. **Перебива́ть 1.** — Поперебивали усі горшки.

Попереболта́ть, ся = поперебо́втувати, попереколо́чувати, ся (д. **Переба́лтывать 1**).

Поперебра́сывать, попереброса́ть = поперекида́ти (д. **Перебра́сывать**).

Поперевезти́, ся = поперево́зити, ся (д. **Перевози́ть**).

Поперевести́, ся = поперево́жувати, попереводи́ти; попереклада́ти; повиводити, повибавля́ти, ся і т. д. д. **Переводи́ть, ся.**

Поперевяза́ть, ся = поперевъя́зувати, ся.

Попереворачивать = попереверта́ти, поперекида́ти і т. д. д. **Перевора́чивать.**

Попереда́ть = попередава́ти і т. д. д. **Передава́ть.**

Попередѣ́лать = попереро́блювати. — По приказу Єремії багацько церков попереробльовали на костьоли. О. Ст.

Поперекова́ть = поперекo̍вувати; позако́вувати (д. **Переко́вывать**).

Попереколоти́ть = поперебива́ти; повибива́ти (д. **Переколачивать 1 і 2**).

Поперёкъ = 1. впо́перек (С. Л.), упо́перек (С. Ш.), впере́к, попере́к (С. З.). — Тоді дитину вчи, як упоперек на лавці лежить, а як уподовж ляже, тоді вже трудно вчити. н. пр. — Став йому наче та кістка вперек горла. Кн.
2. наперекі́р і т. д. д. **Вопреки́** і **Напреко́ръ.**

Попереме́нный, по = переміннй, на переміну, навпереміни, навпере́мінку, оди́н за о́дним, впереміш ку. — Усі стерегли сад навперемінку.

Поперепугáть, ся = попереля́куваˊти, ся і т. д. д. **Перепýгивать, ся.**

Поперерѣ́зать = 1. попереріˊзувати, попереретинáти. — Кобза і Марко духом попереретинали ремні, котрими поскручувані були руки козаків. О. Ст.

2. повирíзувати і т. д. д. **Перерѣ́зывать 1 і 2.** — Усіх повирізували.

Поперéть = попéрти, напéрти.

Пôперечёркивать = попереучé(і)ркувати.

Поперéчина = д. **Перекла́дина.**

Поперéчникъ = 1. д. **Діáметръ.**

2. шир, широтá. — **Поперéчника, въ поперéчникѣ** = у шир, завши́ршки.

Поперéчный, но = попереч(ш)ний (С. Л.), но (С. Пар.), перекóвий (С. Л.), впóперек, упóперек (С. Ш.), в прóгін, на прóліт. — **Поперéчная полóска** (в тканині) — перéтика. — **П. нитки** (в полотні) — піткáння.

Поперхнýться = попирхнýти ся, питтям — похлинýти ся. — Пив поспішаючись та як похлинув ся. Чайч.

Попечáлиться = посумувáти, просумувáти, пожури́ти ся, прожури́ти ся, потужи́ти. — Засьпіває тай згадає, що він сиротина, пожурить ся, посумує, сидячи під тином. К. Ш.

Попечáтать = подрукувáти.

Попечéніе = дбавня́ (С. Л.), клóпіт (С. З. Л.), пе(і)клувáння (С. Ж.), дóгляд (С. Л.), турбóта, турбáция (С. Ш.), старýпок. — **Попечéніе имѣ́ть** = пе(і)клувáти ся, дбáти, пекти́ ся, турбувáти ся, упадáти (коло кого) і д. **Забóтиться.**

Попечи́тель, ница = піклувáльник, ця (С. Жел.), пістýн, ка (С. Жел.), курáтор, кукíбниця. — Куратор шкільної київської округи згодив ся. Кн. — Наша пані про все село кукібниця й жалібниця. Кн.

Попечи́тельный = дбайли́вий, клопотли́вий і т. д. д. **Забóтливый.**

Попéчь, ся = попекти́, ся. — Попік собі руки.

Попéчься, попещи́ся = попіклувáти ся, поклопотáти, потурбувáти ся і т. д. д. **Позабóтиться.**

Поппвáть = попивáти (часто або потроху; напивáти ся (частенько).

Попили́кать = 1. поциги́кати. 2. попіпíкати (д. **Пили́кать**).

Попили́ть = попиля́ти (д. **Пили́ть**).

Попирáніе = топтáння. С. Ш.

Попирáть, попрáть, ся = 1. топтáти (С. Ш.), потоптáти, стоптáти. — Коли ж сіль утеряє силу... Ні на що не годить ся тоді вона, тільки щоб викинути геть, і щоб топтали її люди. К. Св. п.

2. д. **Одолѣвáть і Побѣждáть.**

Попировáть = побенкетувáти, погуля́ти, побалювáти. — Ідіть тепер спочити, а в почі побенькетуєм разом. Ст. Г.

Попи́сывать = пописувати, писáти (часами).

Попи́хивать, попихáть, попхнýть = попихáти, підпихáти, попхнýти, підіпхнýти.

Поплáвать = поплáвати, попли́вати.

Поплáвить = потопи́ти.

Поплавóкъ = поплавéць (С. Жел. З.), дерев'яний у неводів — галагáн (С. Жел. Аф.). — Вода шумить!... вода гуля!.. На березі рибалка молоденький на поплавець глядить і промовля: лови ся рибонько велика і маленька. Гул. Ар.

Поплáкать = поплáкати, поголоси́ти, порю́мати, порю́мсати і т. д. д. **Плáкать.**

Поплати́ть, ся = 1. позаплáчувати, повиплáчувати, оплати́ти, ся; припла́ти́ти ся. — Позаплачував усі довги. — Що був винен — скрізь оплатив ся.

2. полатáти, позалáтувати. — Позалатував усі дірки.

Поплевáть = поплювáти, крізь зуби — почви́ркати.

Поплёвывать = спльóвувати.

Поплескáть, ся = поплю́скати, похлю́пати, ся і т. д. д. **Плескáть, ся.**

Поплести́ = поплести́ і т. д. д. **Плести́.**

Поплести́сь = поплéнтати ся, почвалáти, потягти́ ся, повіяти ся, попхáти ся, почалáпати, почелéпати, потьóпати ся, потеліпáти ся, пошкандибáти, поди́бати, потетю́рити ся і т. д. д. **Плести́сь.** — Еней по берегу попхав ся і сам не знав, куди сложяв ся. Кот. — Сказав старий і пошкандибав далі. Фр. — Подибала стара мати свою Марину доганяти. К. Ш. — Кивне головою і почалапає собі дальше улицею. Фр.

Поплéчье = ýставка. — І сорочку пошила і уставки повишивала. М. В.

Поплóтничать = помайструвáти, потеслювáти.

Поплотнѣ́ть = поміцнíшати, подýжчати, поглáдшати.

Поплутáть = поблукáти, поплýтати ся, — Поблукавши мій Петрусь, та й до дому знов вернувсь. Кот.

Поплутовáть = пошахрувáти і т. д. д. **Плутовáть.**

Поплы́ть = поплисти́, поплисти́, попливсти́, поплину́ти, полину́ти. — Поплив на той бік річки. — Тай замовкла русалонька, в Дніпро полинула, мов пл'їточка. К. Ш.

Поплѣни́ть = в поло́н, в нево́лю, у бра́н забра́ти.

Поплѣши́вѣть = полисі́ти, пошолуди́віти. — Дурна голова не полисіє, не посивіє. н. пр.

Поплясáть = потанцюва́ти.

По́плясь = танцюва́ння.

Попо́ва скуфья́, попо́во гуме́пце = д. **Одува́нчикъ.**

Попо́вна = попі́вна (С. З.), дочка попаді удови — попадя́нка. — Дівка бранка Маруся попівна Богуславка. н. д. — Хапаєть ся, як попівна заміж. н. пр.

Попо́вичъ = попо́вич, попе́яко, мале — попеня́, син попаді удови — попаде́нко, попадчу́к.

Попо́вскій = попі́вський, попі́в. — Попівські очі має — що зобачить, то взяв би. н. пр. — Попівські очі завидющі. н. пр. — Не мала́ то мирянам журба: попова кишеня порвалась. н. пр.

Попо́вство = попі́вство.

Попо́въ = д. **Попо́вскій.**

Попо́йка = на́пійка, після хрестин — похре́стини, після храмового празника — похра́мини, після змовин — сва́чини і т. д. д. **Пиру́шка** і **Попра́здпество.**

Попола́мъ = попола́м (С. Жел.), на́спіл, на́впіл, (С. Л.), па́піл, на́поли, впіл, пілна́-піл (С. Л.). — **Чуръ попола́мъ!** = цур надво́х!

Попо́лдничать = пополу́днувати.

Попо́лзать = пола́зити і т. д. д. **По́лзать.**

По́ползень = 1. повзу́н, лазню́к.
2. прола́за, проно́за (С. З. Л.), про́йда (С. Л.), і д. **Пройдо́ха** і **Проны́ра.**
3. пт. Sitta Europea, Serthia familiaris — кова́лик, кова́льчик (С. Жел.), дереволá́з (С. Пар.).

Поползнове́ніе = по́тяг (С. Жел.), схи́льність (С. Пар.), хіть (до чого поганого).

Поползти́, попо́лзть = полі́зти, поплазува́ти, порачкува́ти і т. д. д. **Ползти́.**

Пополне́ніе = поповне́ння, сповне́ння.

Пополня́ть, попо́лнить, ся = поповня́ти, сповня́ти, виповня́ти, ся, повні́шати, попо́внити, ся і т. д., поповні́ти.

Пополнѣ́ть = поповні́ти, поповні́шати, погла́дшати і т. д. д. **Полнѣ́ть.**

Пополоска́ть, ся = пополоска́ти, ви́полоскати, ся.

Пополо́ть = пополо́ти, посапа́ти і т. д. д. **Поло́ть.**

Пополуго́дно, пополугоди́чно = піврі́чно, по пів ро́ку.

Пополу́дни = після півдня.

Попо́льзовать, ся = 1. полі́чи́ти, пого́їти, ся і т. д. д. **Лѣчи́ть, ся.**
2. покори́стувати ся (С. Л.), поживи́ти ся (С. Л.), пожиткува́ти (С. З.).

Попо́мнить = згада́ти, спамъята́ти, помина́ти. — **Не попо́мни зла́** = не зга́дуй, не помина́й ли́хом.

Попо́на = попо́на, стар. — ка́па (С. З.). — Коні в капах були при траурі. Маркович. С. З.

Попоро́ть = попоро́ти.

Попо́ртить, ся = попсува́ти, поні́вечити, спога́нити, ся, пошко́дити ся, про їстовне — посня́ді́ти, багато або все — переніве́чити, позво́дити і д. **Испо́ртить, ся.** — Лихий доброму попсує. н. пр. — Понівечите зерно, попріє воно, пропаде. Кп. — Сир поснядів. Ман. — Спод ваєтесь мабуть дощу, щоб попсував сіно. Лев. В. — Гряд увесь хліб попсував. Кр. — Чого ані міль, ані ржа не попсує. Ст. Л.

Попортня́жить = покравцюва́ти.

Попости́ть, ся, попо́стничать = попо́стити, ся, попо́сникати, попісникува́ти, попісни́ти, ся, в понеді́лки — попонеді́лкувати (С. З.). — Іди, небого, не жури ся, попонеділкуй, помоли ся. Кот.

Попо́тчевать = попо́штувати, трунками — почастува́ти (С. З. Л.) і д. **По́тчевать.**

Попра́вка = попра́ва, по́правка (С. Жел.), ла́гоження, в паперах — підмі́тка. — Ти на білеті на що підмітку зробив? Кр.

Поправля́ть, попра́вить, ся = 1. справля́ти (С. Л.), поправля́ти (С. Жел.), ла́годити (С. Л.), ладна́ти (С. Л.), спра́вити (С. Л.), пола́годити, поладна́ти (С. Л.), нала́годити, наладна́ти, наладнува́ти, налаштува́ти, трохи — підправля́ти, підпра́вити. — В чужій церкві сьвічок пе поправляй. п. пр. — Полагодив віз. — **Попра́вить свои́ обстоя́тельства, попра́виться въ сре́дствахъ** = підмогти́ ся, розжи́ти ся, призаможні́ти. — **Попра́виться по́слѣ болѣ́зни** = оду́жати, ви́дужати, ви́чуняти, ви́людніти, ви́гуляти ся.
2. виправля́ти (С. Л.), справля́ти, направля́ти, випрямля́ти, ви́правити, ся і т. д.

Попра́здничать, попра́здновать = попразникува́ти, посьвятку́вати.

Попра́зднество = попразе́н, попра́зник, оддання́ пра́звика, гулянка в сей день після храмового сьвята — похра́мини, ра́хта. — Учора храм гуляла, сьогодня похрамини, а завтра похмілля. Кн. — Не можна не випити: учора храмували, а сьогодня рахту справляли. Кн.

Попра́ть = д. **Понира́ть.**

Попрека́ть, попрекну́ть = кори́ти (С. З. Л.), доріка́ти (С. Л.), наріка́ти, докоря́ти (С. Л.), попріка́ти, допріка́ти (С. Л.), вимовля́ти, випіка́ти о́чі, цьві́кати у ві́чі, доріки́у́ти, попрікну́ти, ки́нути докі́р. — Щодня дорікає йому за ті гроші. — На що ти мене батьком попрікаєш? Кр. — Хазяін його лає, ще й хазяйка вимовляє. н. п. — Хлібом годуєте, а очі випікаєте. н. кр.

Попрёкъ = докі́р (С. З. Л.), допрі́к (С. Л.), нарі́ка́ння (С. Л.), дога́на (С. З. Л.), на́надь, на́падок, нападня́, вломи́нок, випіка́ння. — Гіркими сам себе докорами картав, докори жінчини своіми доповняв. К. Д. Ж. — Чи годила б ій і тепереньки, чи мовчала б на іі докори. О. Мир. — Кожний день терплю оті випікання.

Поприверéдничать = повередува́ти, покомези́ти ся, похимерува́ти, похиморо́дити.

Попривыка́ть, поприви́кнуть = позвика́ти, попривика́ти, попавика́ти, обго́втати ся, пообго́втати ся, ого́втати ся (С. Л.), нави́кнути (С. Л.), звикнути і д. **Привыка́ть.** — Та вже вона тут з нами оговтаєть ся. С. З. — Позвикали пить горілку.

Попривяза́ть = попривъя́зувати.

Попригна́ть = попригана́ти; позаганя́ти.

Попридви́нуть = поприсува́ти.

Поприжига́ть = поприпіка́ти.

Поприклеи́ть = поприкле́ювати.

Попримани́ть = попримáнювати, поприна́жувати.

Поприпо́мнить = понага́дувати, позга́дувати.

Попритворя́ть = попричиня́ти, позачиня́ти.

Попричеса́ть = попричі́сувати, позачі́сувати.

По́прище = 1. д. **Аре́на** 2. по́прище (С. Жел.), стан, шлях. — **П. литерату́рной дѣятельности** = літерату́рне по́ле. — **П. вое́нное** = військови́й стан, військова́ слу́жба. — **П. жизни** = вік.

Поприиска́ть = пришука́ти; попришу́кувати.

Поприобрѣ́сть = понабува́ти, понадба́ти.

Поприя́тельски = поприя́тельськи, як прия́тель.

Попро́бовать = спро́бувати, попро́бувати, на смак — покоштува́ти (С. З. Л.), скоштува́ти, посмакува́ти (С. Л.). — Дай попові покоштувати, а він і гамкне. н. пр. — Покоштувавши, сказали: дай Боже і на той рік діждати. Кв. — Набрав води, покоштував — не солона. н. к., Грін. — Сідайте, хоч покоштуйте, яке само. н. к. Грін. — А покоштуй, може соли треба. н. к. — Хведько не вчивсь: і скоштував березовоі каші. Гул. Ар. (д. ще під сл. **Испро́бовать**).

Попроси́ть, ся = попроха́ти, ся (С. Л.), попроси́ти, благаючи — поблага́ти, набридаючи — поканю́чити. — Заіхав до іі невістки, попрохавсь ночувати. н. к. — **Попроси́ть позволе́нія** = спита́ти ся. — **П. извине́нія** = перепроси́ти. — **Попроси́те ко мнѣ́** = покли́чте, запросі́ть до ме́не.

По́просту — про́сто, по́просту.

Попроша́йка = проша́к (С. Л.), лабза́, лабзю́к (С. З. Л.). — Він не лабза, під вікнами не ходить, в мозолів живе. Кн.

Попроша́йничать = лабзю́кати, цига́нити, каню́чити.

Попроща́ться = попроща́ти ся, попрости́ти ся. — Попростили ся, він і пішов. н. к.

Попры́гивать, попры́гать = плига́ти, стриба́ти, підплигувати, підстри́бувати, підска́кувати, вистри́бувати, поплига́ти, постриба́ти, поскакати.

Попрыгу́нъ, попрыгу́нья = скаку́н, скакуне́ць, скаку́ха, скакелю́ха, стриба́ч (С. Жел.), стрибу́н, стрибуне́ць, бри́ку́н, брикуне́ць, брику́ха (С. Ш.). — Жвавий коник-скакунець доцьвірінькав ся в кінець. Ст. Б.

Попры́скать, ся = побри́зкати, поприска́ти, покропи́ти, ся.

Попры́скивать, ся = бри́зкати, кропи́ти (по троху), про дощ — накрапа́ти.

Попрѣва́ть, попрѣ́ть = прі́ти, випріва́ти, попрі́ти, ви́прі́ти.

Попря́тать, ся = похова́ти, ся (С. З. Л.), схова́ти, ся. — Покрав тай поховав у себе. н. к. Ман. — От він ті червінці поховав у скриню. н. к. Грін. — Утікало три жиди, козаків злякались і всі троє де могли раптом поховались. Руд. — Сховались та й попались. н. пр

Попти́чьи = попти́чому, як пти́ця.

Попуга́й = папу́га. С. Жел.

Попугáичій = папу́жин (С. Жел.), папу́жний (С. З.). — Атласу папужного 24 локтя. Маркович. С. З.

Попугáть, ся = полякáти, ся, пополо́хати, ся, пострахáти, налякáти, ся. — Жінка і діти полякали ся, що це йому стало ся. н. о. Грінч.

Попу́дно = пудáми, на пуди́.

Попускáть, попусти́ть = попускáти, допускáти, припускáти, незабороня́ти, потурáти, попусти́ти і т. д. — То ти, дочко, не потурай свекрусі, не мовчи їй. Лев.

Попусто́му, по́пу́сту = подурно́му, дáрма, даре́мно, нáдурно, вду́рні, ду́рно, задáром, мáрно (д. **Напрáсно**).

Попу́тать = поплу́тати.

Попутеше́ствовать = помавдрувáти.

Попу́тникъ = д. **Подоро́жникъ.**

Попу́тный = 1. подоро́жній. — Подорожній товариш.

2. пого́дний, ходови́й (Мап.). — Потім поїхав назад, ходовий мінї боги вітер послали. Ніщ.

Попу́тчикъ, ца = попу́тчик, ця (С. Жел.), товáриш у доро́зї. — В дорозі товариш мовчий стóїть за віз шмаровний. н. пр.

Попущáть = д. **Попускáть.**

Попуще́ніе = по́пуск (С. З. Л.), по́пуст (С. Л.), допуще́ння. — А нї смерти, а нї попусту. н. пр. — В убозство попали з божого допущення. Ст. Л.

Попъ = піп, пан оте́ць (С. З.), бáтюшка (С. Ш.), здр. — по́пик, попо́к, по́понько. — Піп у дзвін, а чорт у макогін. н. пр. — Ґвалт миряне! в попа ладану не стало. н. пр. — Спусти ся попоньку на пристіл, то будеш мати що на стіл. н. пр.

Попылáть = попалáти, з шумом — попалахкотїти.

Попыли́ть = попили́ти, покури́ти, попороши́ти.

Попы́рка = д. **Нагоня́й.**

Попытáть, ся = попро́бувати, спро́бувати, сїкну́ти ся.

Попы́тка = про́ба (С. Жел.), спро́ба С. Жел.), стрібу́нок (С. Жел.), замір, зáхід. — Шкода й зáходу. — **Попы́тка не пытка, а спросъ не бѣ́дá,** н. пр. = спиток не вбиток. н. пр.

Попы́хъ = по́спіх. С. З. — **Впопыхáхъ, съ попыхо́въ** = з по́спіхом, поспішáючи, хапáючись, по́хапцем, на по́хапцї, квáплячись, захапáвшись. — Хапаючись, не знав за що й узятись. — Пакуючись похапцем, багато де чого позабував.

Попѣвáть = сьпівáти, висьпівувати.

Попѣту́шьи = попівнячи, як півень.

Попѣ́ть = посьпівáти.

Попя́лить = порозпинáти, понапинáти.

Попя́тить, ся = 1. посу́нути, ся назáд, позадкувáти.

2. одступи́ти ся. одрікти́ ся, зрікти́ ся, одмогти́ ся, одпе́рти ся, одцурáти ся.

Попятнáть = попля́мити — Розійдеть ся про вас не добра слава, поплямить вам повагу вашу чесну. К. Ш. Т.

Попя́тный, у виразі: **„на попя́тный дворъ"** = назáд, навспáк (С. З.).

Порá = 1. порá, час, годи́на, добá і т. д. д. **Вре́мя.** — Лиха година! — Ой у неділю в обідню годину сам в неволеньку попав ся. н. п. — Нічкі доби з неволі втікали. н. д. — Йшов Глек Петро уже пізненькою добою. А. Могила. — З тії доби, як перший злодій Каїн Авеля забив І. Г. — **Съ каки́хъ поръ, съ тѣхъ поръ какъ** = відко́ли. — Відколи поїхав — і досї вема. Чайч. — Відколи тут живу, — добра не бачу. Чайч. — **Съ э́той поры́** = з сього́ чáсу, відтепе́р. — **Съ тѣхъ поръ, съ той поры́** = з того чáсу, з тії доби. — З того часу, як женив ся, я ніколи не журив ся. Кот. — **Съ дáвнихъ поръ** = здáвна, з дáвнього чáсу. — **До си́хъ поръ** = до́сї, іло́сї, до сьо́го чáсу. — **До тѣхъ поръ покá** = до́ти, по́ки, по́ти. — Поти в руках крутив, поки таки поламав. Чайч. — **До кото́рыхъ поръ** = до́ки, до яко́го чáсу (д. **Доко́лѣ**). — **До поры́ до вре́мени** = до яко́гось чáсу. — **Съ кото́рыхъ поръ** = відко́ли, з яко́го чáсу. — Відколи се така боязка зробила ся? Чайч. — **Поро́ю** = йнколи, йнодї, чáсом, часáми.

2. порá, час. — Час до дому, час, час і пора! н. п.

По́ра, частїйше мн. **по́ры** = шпáра, шпáри, про́духи (С. Пар.). Від слова шпара певне йде слово зáшпари — біль в тїлї, переважно в пальцях, від холоду, що мов би заходить в ті шпари в тїлї.

Порабо́тать = поробити, попрацювáти. — Поробив трошки та й кипув.

Поработи́тель, ница = поработи́тель. ка. С. Жел.

Порабощáть, поработи́ть = рабовáти (С. З.), зневоля́ти (С. Ж.), уя́рмлювати (С. Ш.), порабовáти (С. З.), знево́лити, уярми́ти, зрабовáти. — Зневолена маса крепаків аж стогнала. Кн.

Порабощéніе = 1. рабовáння (С. З.), зневóлювання, уя́рмлювання (С. Ш.).
2. невóля, піддáнство.

Пóравну = рівно, пóрівну, нарíвно, на рівні части́ни.

Поравня́ть, ся = 1. порівня́ти, зрівня́ти, ся.
2. прирíвня́ти, ся.

Порáдовать, ся = порáдувати, зрáдувати, ся (С. Аф.), урáдувати, ся (С. Ш.), звесели́ти, ся, обвесели́ти, потїшити. порадїти, зрадїти (С. Аф. З. Л.). — Урадує́ть ся весь мир на землї. н. п. — А зіронька зійшла — усе поле та й осьвітила, а дївчина вийшла — козаченька та й звеселила. н. п.

Порадѣ́ть = поклопотáти, подбáти, постарáти ся, попильнувáти. — **П. комý** = поклопотáти за кóго.

Поражáть, порази́ть, ся = 1. д. **Побѣждáть.**
2. вражáти, врази́ти; здивувáти (С. Аф. Л.), зачудовáти, ся. — По малу-малу, чумаче, грай, не врази мого серденька вкрай н. к. — Вістка ця тяжко вразила мене. — Я здивований був її красою.
3. ударя́ти, уражáти, удáрити, врази́ти (С. Ш.). — Вдарив його в саме серце. — Хай на тебе хороба ударить. н. пр. — Трудно рану гоїти, а не уразити. н. пр.

Поражéніе = 1. порáза, порáзка (С. З. Л.), порáжка (С. Ж. З. Л.). — Такая Туркам поразка була. Л. Сам. — **Нанести́ поражéніе непріятелю** = поби́ти.
2. мед. Affectio — урáза, урáзка. С. Ш.

Поразбогатѣ́ть = забагáтїти, забагáтшати, розжи́ти ся (трохи), призаможнїти. — Захотіла вража баба тай забагатїти: підсипала курі́почку, щоб вивела дїти. н. п.

Поразбóйничать = похарцизувáти.

Поразбóйничьи = по розбíйницьки, по розбишáцькому, по харци́зьки, як розбíйник.

Поразболтáть = 1. порозбóвтувати.
2. порозбрíхувати, порозд зврóнювати.

Поразбрани́ть = розлáяти, перелáяти (всїх або багатьох).

Поразбросáть, ся = порозкидáти, ся.

Поразбры́згать, ся = порозбри́зькувати, ся.

Поразбѣжáться = розбíгти ся, порозбігáти ся. — Усї порозбігáли ся — нікого нема.

Поразвéдриться = розгоди́нити ся (трохи).

Поразвлéчь, ся = розвáжити, ся (трохи).

Поразвѣ́дать = довíдати ся (по малу).

Поразвѣ́сить = розвáжити, порозвáжувати. — Порозважував на хунти.

Поразвѣ́шать = порозвíшувати.

Поразвязáть, ся = порозвя́зувати, порозя́зувати, ся.

Поразглядѣ́ть = розглядїти, роздиви́ти ся (по малу).

Поразгнýть, ся = розігнýти, порозгинáти, ся.

Поразговори́ться = розбалакáти, ся (по малу).

Поразгорѣ́ться = д. **Разгорѣ́ться.**

Поразгрáбить = пограбувáти.

Поразда́ть = порозд авáти, набір — розвíрити. — Шинкарь розвірив рублів на 100. н. о.

Поразд ави́ть = порозд áвлювати, порозчáвлювати.

Поразд ви́нуть, ся = розсýнути, порозсувáти, порозсóвувати, ся.

Поразд умáть, ся = 1. поміркувáти, ся, подýмати, погадáти, помізкувáти, пометикувáти. — Коли хочеш що казать, то поміркуй, як почать. н. пр. — Я собі поміркувавши і з старою порадившись. К. Х. — Вернись, дочко, вернись, поміркуймо ся, хоч рочок, хоч два у мене покрасуєш ся. н. п.
2. роздýмати, ся (по малу).

Поразд ѣвáть, ся = порозд ягáти, порозбірáти, ся.

Поразжéчь, ся = розпали́ти, розпекти́, ся (по малу).

Порази́тельный, но = вражáючий; чудóвий, во, ди́вний, дивóзний, дивогля́дний, но (С. Пар.), на ди́во, на прóчуд. — Вражаюча вістка. — Вона була чудово гарна. — Та сон же, сон на прочуд дивний мінї приснив ся. К. Ш.

Порази́ть = д. **Поражáть.**

Поразлáкомить, ся = розлáсити, розласувáти, ся (по троху).

Поразлетѣ́ться = порозлїтáти ся. — Порозлітали ся горобцї.

Поразлéчь, ся = розлягти́ ся, порозлягáти ся.

Поразли́ть, ся = порозливáти, ся.

Поразложи́ть, ся = порозкладáти, ся.

Поразмежевáть, ся = порозмежóвувати, ся.

Поразмотáть, ся = порозмóтувати, ся.

Поразмы́слить = д. **Поразд ýмать.**

Поразмя́ть, ся = розімня́ти, ся (по малу).

Поразорвáть, ся = розірвáти, розідрáти, розшматувáти, розшáрпати, розпанáха-

ти, порозрива́ти, пороздира́ти, порозша́рпати, ся і т. д. — Наткнув на пеньок і розідрав штани.

Поразосла́ть, ся = порозсила́ти, ся.

Поразроня́ть, ся = розгуби́ти, порозгу́блювати, ся.

Поразсади́ть = розсади́ти, порозса́жувати.

Поразсказа́ть = росказа́ти, пороска́зувати.

Поразсмотрѣ́ть, ся = розглядіти, роздиви́ти, ся (по малу).

Поразста́вить = розста́вити, розстанови́ти, порозставля́ти, порозстановля́ти.

Поразсуди́ть = д. **Поразду́мать 1.**

Поразсѣдла́ть, ся = розсїдла́ти, порозсїдлувати, ся.

Поразсѣ́сть, ся = розсїсти, ся; порозсїда́ти ся.

Поразузна́ть = ви́знати, розізна́ти, ви́віда́ти, повиві́дувати, повизнава́ти, порозпи́тувати.

Поразшата́ть = розхита́ти, розго́йдати (трохи).

Поразшевели́ть = розворуши́ти (трохи).

Поразъѣ́хаться = розъїхати ся (трохи).

Пора́нить = пора́нити, пора́зити, ура́зити (С. Л. Ш.). — Трудно рану гоїти, а не уразити. н. пр.

Пораскида́ть, пораски́нуть, ся = розки́дати, розки́нути, порозкида́ти, ся.

Пораскла́сть, ся = порозклада́ти, ся.

Пораскле́ить, ся = порозкле́ювати, ся.

Пораскова́ть, ся = розкува́ти, ся (по малу).

Пораековыря́ть = розколупа́ти (трохи).

Пораскорми́ть, ся = розгодува́ти, ся (по малу).

Пораскра́сть = порозкрада́ти.

Пораскроши́ть = розкриши́ти (по троху).

Пораскупи́ть = розкупи́ти (по троху), порозку́плювати, порозкупо́вувати.

Пораспили́ть = розпиля́ти (по малу), порозпи́лювати.

Пораспи́ть, ся = ви́пити, розпи́ти, ся (по малу), повипива́ти. — Молод козак розпивсь, розгуляв ся. н. п.

Пораспиха́ть = порозпиха́ти.

Пораспло́ди́ть = порозво́дити, порозпло́джувати.

Пораспользти́ся = порозла́зити ся.

Пораспоро́ть, ся = розпоро́ти (трохи), порозпо́рювати, ся, попоро́ти ся.

Пораспрода́ть, ся = розпрода́ти, ви́продати, попро́дати (по малу), попродава́ти, повипро́дувати, порозпро́дувати, ся.

Пораспроси́ть = розпита́ти, ви́питати, перепита́ти, допита́ти ся. — Кого я люблю, принеси Боже! Ой хоч не його, то товариша його, перепитаю за здоровъячко його. н. п.

Распря́чься = розпрягти́ ся (по малу).

Пораспуга́ть = розполо́хати.

Пораспусти́ть = розпусти́ти (по малу), порозпуска́ти.

Распу́тать = розплу́тати (трохи або по малу).

Распу́хнуть = розпу́хнути (трохи).

Пораcтаска́ть = розтаска́ти (по троху), порозта́скувати.

Пораствори́ть, ся = розчини́ти, ся (трохи).

Пораcтеря́ть = порозгу́блювати.

Пораcтолстѣ́ть = погла́дшати (трохи).

Порасточи́ть = помарнува́ти, розтри́нькати, проци́ндрити (по троху) і т. д. д. **Расточи́ть.**

Порастра́тить = д. **Растра́тить.**

Порастрево́жить, ся = розтурбува́ти, потурбува́ти, стурбува́ти, ся (трохи).

Порасты́кать = понатика́ти, понастро́млювати.

Порасхи́тить = розкра́сти, порозкрада́ти (по троху).

Порасходи́ться = розійти́ ся, розходи́ти ся (по малу).

Порасхолоди́ть = розхолоди́ти (по троху).

Порва́ть, ся = порва́ти, подра́ти, ся, поде́рти, ся (С. Л.), поша́рпати (С. Л.), на шматки — пошматува́ти (С. Л.), пошматкува́ти, пошмата́ти, вздовж — розпана́хати, попана́хати, багато — переша́рпати, перешматува́ти, ся. — Порубав, пошматав, тай кинув у полї н. к. — Вітер пошматував вітрила. Чайч. — Штани в його полатані, подрана свитина. Як.

Поребя́чески = по дїтськи, по дити́нячи, по дїтя́чи, як дїти.

Поревѣ́ть = поревти́.

Поре́й, рос. Allium Porrum L. = по́ра, прас, пра́ж. С. Ан. (Частїйше вживаєть ся слово прас).

Поржа́вѣть = поржа́віти, поиржа́віти.

Порисова́ть = помалюва́ти; порисува́ти.

Порисова́ться = похизува́ти ся, похвасува́ти, похвесюва́ти, похвидлюва́ти. — Захотїло ся вам похизувати ся в моєму кобеняку. Номис.

По́ристый = подїркуватий, си́товий.

Порица́ніе = ганьба́ (С. Аф. З. Л.), га́на, нага́на, дога́на (С. З.), гу́дїння, осу́да,

опорóка. — Ні хвальби, ні ганьби я не сплітаю. К. Ш. — Догана мудрого більше стоїть, ніж похвала дурного. н. пр. — На маю роботу я зроду не чув гудїнни. Кн. — За се діло на мене опороки не буде. Лев.

Порицáтель, ница = гудїй, ка, огýдич, розгýдець.

Порицáть = гýдити (С. З. Л.), гáнити (С. З. Л.), ганьбúти, ганьбувáти, цихвирувáти. — Хвалячи продати, а гудячи купити. н. пр. — Свого ледачого не хвали, а чужого доброго не гуди. н. пр. — Попів гудьмо, а з попами будьмо. н. пр. — Так недотепа неборак ганьбує те, чого не знає і думає, що добре так. Б. Г. — А Іван козак звичайний обох їх не ганив. К. Ш. — Не чуєш, як тебе я ганю, Зевес! і усом не моргнеш. Кот. (Д. ще під сл. **Охуждáть**).

Пóрка = хлóст, хлóста. — Хлосту дати. С. З. — Задали йому хлости, засипали березової каші. Кн. — Хлосту своїм школярам дяк завдавав що суботи. Кн.

Пóровну = д. **Пóравну.**

Поровнять, ся = д. **Поравнять, ся.**

Порóгъ = 1. поріг, здр. порíжок (в будові, в греблі, в млині), в сїнях — сїнéшний поріг. Лев. — На порозі спіткнула ся. — Тільки переступила через поріг.

2. поріг, частїйше мн. порóги (стяга каміння через річку), забóра (стяга каміння до половини річки або й дальше, але з проходом), виступ на порогах — лáва, тихе місце на порогах — óдміть. Аф. — Бьють пороги, місяць сходить, як і перше сходив. К. Ш. — На Кодацькому порозі чотири лави: Проска, Гостренька, Вишнякова і Мишина. Аф.

Порóда = плід, порóда, порíддя, порíдня, породїння, рід, стан. зневажливо — кóдло (С. З.). — Добра порода та лиха врода. н. пр. — Свині не тутешні, доброго стану, буйні. Кн.

Порóдистый = порóдистий (С Жел.), расúстий, дóброго плóду.

Породúть = д. **Порождáть.**

Породнúть, ся = порідннти, ся, породичáти ся, породáти ся, через шлюб — посвóїти ся. — Вареоломей каже, що він порідних ся з Тарасом. Кн. — Бо мають там селитьби, бо породичали ся з татарами. Чайч.

Порождáть, породúть, ся = 1. порожáти, породúти, ся, сплодúти (С. З.). — Породила мене мати у високих у палатах. К. Ш. — Породила тая удівонька хорошого сина. н. п. — Дітей з жоною своєю сплоджених. Л. Сам.

2. творúти (С. Ш.), витворя́ти, у(в)чиня́ти, чинúти, утворúти, вчинúти, сплодúти, що лихе — кóїти, зкóїти, ся (С. З.). — Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як виходить — катує. н. пр. — Ті причини сплодили ворожі відносини російської критики до творів Шевченка. Кн.

Порождéніе = рід, плід, порíдня і т. д. д. **Поколѣ́ніе** і **Племя.** — Значить ся, Рувим був порідня Лії? Кр.

Порожмя́, порожнёмъ = порожнякóм, впорожнї. С. Жел. З. — Вони приїхали порожняком. С. З. — Ні з чим до млина, впорожні до дому. н. пр.

Порóж(зд)нить, опорóж(зд)нить = д. **Опорáжнивать.**

Порóзнить = різнúти (хвальшивити в гуртовому сьпіванні).

Порóзнично = нáрізно.

Пóрознь = рíзно, нáрізно, окрóме, осóбо, з'осóбна. С. Л. — Вже на дворі пізно — розійдемось різно. н. п. — Гуртом дешевше, а нарізно дорого.

Пóрозъ = кнур (д. **Кабáнъ**).

Поройться = позрóювати ся. — Бджоли вже позроювали ся.

Порóкъ = 1. порóк.

2. вáда і т. д. д. **Недостáтокъ 2.** — Одна у його вада, що трохи картавий. Лев.

Порóмъ = д. **Парóмъ.**

Поронúть, пороня́ть, ся = 1. повалúти, звалúти, ся; попáдати, покотúти, ся, посúпати ся.

2. погубúти, ся.

Поропта́ть = порéмствувати.

Поросёнокъ, поросёночекъ = порося́, порося́тко, паця́, паця́тко, кабанчик — поросю́к, пацю́к (С. З.), свинка — поросю́чка, мн. — порося́та, пáці, пацюкú (С. З.), більшиньке — пíдсвинок, властивий поросяті — порося́чий, пацю́чий, мъясо — порося́тина, паця́тина (С. З.). — Не до поросят свині, коли її смалять. н. пр. — Як годований підсвинок. К. Х. — Неборачок пацятинку їв. н. п.

Пороскóшествовать, пороскóшничать = пороскошувáти.

Порóслый = зарóслий, буръянами — буръянувáтий, очеретом — очерéтуватий.

Пóросль = 1. чагáр, чагарнúк, чагарí, кущí, молоднúк. — Є у мене топорець гостренький, той висїче чагар густенький. н. п. Б.

2. пáмолодь, пáмолодок, пáрост, пáросток, пáгонець і т. д. д. **О́тпрыскъ.** — І дерево якусь надію має, хоч зрубане, ще мислить зеленіти і паростки пускає мо-

лодиї. К. І. — А од корівня тихо-любо зелені *парости ростуть*. К. ІІІ. — *Твій рід* розмножить ся на сьвіті і памолодь кругом тебе рости ме. К І.

Поростáть, поростѝ = поростáти, заростáти, поростѝ, заростѝ. — І в тій у ямі як на те трава зелена поросте. К. Ш. — Заросли шляхи тернами. К. Ш.

Поростѝ, порóсть = поростѝ.

Поросятина = поросятина, пацятина (д. під сл. **Поросёнокъ**).

Поросячій = поросячий, пацючий (д. під сл. **Поросёнокъ**).

Поротозѣйничать = половѝти ґáви.

Порóть, ся = 1. (**распорóть**) — порóти, роспорóти, ся. — Пошила не так — треба пороти. — Недавно зашила, а воно роспоролось.

2. (**отпорóть**) — бѝти, вѝбити різкáми, шпáрити, вѝшпарити, одчухрáти, від(од)шмагáти.

3. (**напорóть**) — брехáти, *плестѝ*, верзтѝ, набрехáти і т. д. — **Порóть дичь** = дурнѝцю плестѝ, теревéні прáвити і т. д. д. **Ахинéю нестѝ, Вздóръ городѝть.** — **Порóть горячку** = д. під сл. **Горячка.**

Пороховнѝца = порохівнѝця, порошнѝця, ладівнѝця.

Пороховóе дéрево, Rhamnus Frangula L. = д. **Крушѝна.**

Пороховóй = пороховѝй. — **П. магазѝнъ, пóгребъ** = порохóвня. С. *Жел.*

Пороховщѝкъ = порохівнѝк.

Пóрохъ = пóрох, зерно — порошѝна. С. З.

Порóчить = гáнити (С. З), ганьбѝти, ганьбувáти (Ос.), неслáвити і д. **Безчéстить** і **Порицáть.**

Порóчный = грішний, ганéбний.

Порошѝть = порошѝти, мотрóшити. С. Жел.

Порошнѝца = д. **Пороховнѝца.**

Порошóкъ = порошóк, трухлявого дерева, пурхавки або гриба бздюхи — порохнá. С. Л.

Пóрта = двір турéцького султáна.

Пóртить, испóртить, ся = псувáти, ся (С. З. Л.), псýти ся (С. З.), вївечити, ся (С З. Л.), паскýдити, ся, гайнувáти, ся (С. Л), шкóдити, ся (С. З. Л.), казѝти, про чоловіка — ледащіти, нїчкéмнїти, собáчити ся, в роботї, тратячи багато знадібку — переводѝти, ріжучи що — кремсати, чикрѝжити, про яйця та де-які иньші їстовні речі — притухáти, про рибу і мъясо ще — дýху набірáти ся, д. ще під сл. **Испóртиться.** — Цап у горóдї капусту псує. Кот. — Родителї його нї в чім ладу не знали, опріч у тім, що вдвох усяк його псували. К. Д. Ж. — Хоч займає, не займає, нехай не цїлує, нехай мого біленького личенька не псує. н. п. — Не їсть, тільки нївечить хліб сьвятий. — Одна паршива вівця всю отару паскудить. н. пр. — Понюхав: еге! риба моя духу набіраеть ся. Кн.

Портки́ = спíднї (штани).

Портмоне́ = гаманéць, гаманóк, калѝтка, складничóк (Ман.). — І в моїм гаманцї шагреновім було цїлих 15 рублів. Сам.

Портнáя, портнѝха = 1. швáчка (С. З. Л.), швáчя, мóдниця. — Вона швачка й прачка, дотепна дївка. Кв.

2. кравчѝха. С. З.

Портнóй = кравéць (С. З. Л.), здр. — крáвчик (С. Л.), жінка його — кравчѝха (С. З.), син — кравчéнко, дочка — кравцівна. — **Портныхъ дѣлъ мáстеръ** = кравéць. — **Портнóе мастерствó** = кравéцтво. — Кравець крає, як сукна має. н. пр. — Вражі кравцї не вгодили і жупана вкоротили. н. п. — Закликають вони тодї всїх кравцїв, всїх швачок — шити ті плаття. н. к. — Одежі собі понашиє, та й кравцям платити не хоче. Ал. Ск.

Портняженіе, портняжество = кравéцтво. — Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайсь. н. пр. Кр.

Портняжескій, портняжный = кравéцький. С. Л.

Портняжить = кравцювáти (С. Л.), швачкувáти.

Портовóй = портовѝй.

Портомóй = прач, прачкáр.

Портомóя = прáчка.

Портрéтъ = патрéт (С. З.), парсýна.

Портсигáръ = цигáрник, цигáрниця.

Портулáкъ, рос. Portulaca oleracea L. = сóсонка (С. Ан.), блóшки (С. Пар.).

Портупéя = пéревісь. — Через плече висить срібна перевісь. Груш.

Портфéль = листóвня (С. Жел.), тéка (С. Ш.). — Котрий то лист у моїй коморцї, у листовнї. Якимович. С. З. — Послї 1846 року Шевченко не випустив нї одної поеми з своєї теки. К. Х.

Портъ = прѝстань, порт.

Порты́ = д. **Портки́.**

Портянка = онýча, онýчка. С. З. Л. — За онучу та збили бучу. н пр. — Гей будем браття та китайку драти, та в онучах топтати. н. п.

Портянóй = полотняний (з грубого полотна).

Порубéжіе, порубéжье, порубéжный = д. **Погранѝчіе, погранѝчный.**

По́рубень = обла́вок, обла́вка. С З. — Тую галеру за мальовані облавки брали. н. д (д. під сл. **Бортъ**).

Поруби́ть = поруба́ти, цюкаючи — поцю́кати, на шматки — порозру́бувати, порозтина́ти, пошмата́ти, пошаткува́ти (мов капусту шатківницею). — Порубав, пошматав, тай кинув у полї. н. к. — Гей виймайте ножі гострі, дїти, пошаткуйте на шматки зрадницю. Ст. С.

Пору́бка = по́руб (Сп.), руба́ння, ру́банка (С. З).

Порубщи́къ = руба́ч. С. Жел. — Гура! кричать рубачі при кождім упадку лїсового велетня. Фр.

Поруга́ніе = пору́га, нару́га. С. З. Л. — Щоб Бог не давав Україну на позор та поругу невірних. н. д. — Віри своєї християнської на поругу не дайте н. д. — Сьвяте наше жидові на поругу віддають. І. Г. — Щоб було ти лучче пропав, чім бачити мене у такій парузї. Кв. — Чернецький спалив Суботів і казав на паругу викинути кістки Хмельницького. Бар. О. — Покинув нас на сьміх людям, в паругу сусїдам. К. Ш. — Щоб над церквами нашими не було паруги. Кн.

Поруга́ть, ся = поля́ти, ся. С. З.

Пору́ка = 1. пору́чник (С. Жел. Пар. Ст. Л.), зару́чник (С. Жел.), ручи́тель, ка (С. Жел.), рукоїмця (Б. Н.). — Без поручника не дам грошей. Лев. — Рукоїмця, который ручить ся за кого, повинен виплатити за того. Б. Н.
2. пору́ка (С. Жел. Пар. Ст. Л.), зару́ка (С. Л. Жел.), запору́ка (С. Пар.), руко-є́(ї)мство (Ст. Л.). — Таковий мает наперед по собі поруку або рукоємство дати. Ст. Л. — Чого треба храпити в рукоїмстві? Б. Н.

Пору́сски = по росийськи, по моско́вськи, по моско́вському, як росия́не, як москалї, як у москалїв. — Яременко в пику тиче, по московськи лає. К. Ш.

Порусе́ть = порусявіти, побіля́віти.

Поруча́ть, поручи́ть, ся = прируча́ти, уруча́ти (С. Ш.), поруча́ти, припоруча́ти, приручи́ти (С. З. Л.), уручи́ти (С Л. Ш.), припоручи́ти, поручи́ти, ся. — Покидаєш мене, серденятко моє, та кому ж приручаєш? Приручаю тебе, серденятко моє, та єдиному Богу. н. п. — Живе він і поручають йому до рук ключі. н. к.

Поруче́йникъ серпообра́зный, р с Falcaria Rivini Host. = різа́к, різа́чка, серпоріз, сокирки́. С. Ан.

Поруче́ніе = припору́ка, поруче́ннє. С. Жел. — Начальство посилало його з припорукою в справах більшої ваги. Лев. В. — Справив я попову припоруку: купив вина, ладану... Кн.

По́ручень = по́руччя, по́ручі, по́ручнї (С. Л.).

Пору́чикъ, ца = пору́чник, ця. С. Жел.

Поручи́тель, ница = д. **Пору́ка 1.**

Поручи́тельство = д **Пору́ка 2.**

Поручи́ть, ся = 1. д. **Поруча́ть, ся.**
2. д. **Руча́ться.**

Пору́чичій = пору́чників.

По́ручъ = 1. д. **По́ручень.**
2. нара́квиця, нара́квицї (короткі рукави у сьвященика).

Порфи́ра = багряни́ця. — А з шкур їхніх собі багряницю пошив. К. Ш.

Порфироро́дный = царсько́го ро́ду.

Порха́ть, порхну́ть = пу́рхати (С. Л.), пурхну́ти.

Порхъ! = пу́рх!

По́рція = пай (С. Л.), пайо́к (С. Л.), па́йка (на пр. хлїба або що), по́рция (горілки).

По́рча = 1. псува́ння, нївечиння, нївець, шко́да (С. Л.), попсува́ння, і́пса, пору́ха. — За попсування межі „Руска правда“ присуджувала до тяжкої кари. Кн. — Вона своїм відьомським звичаєм і накоїла лиха: показала іпсу на нашій корові. Кн.
2. подія (С. З.), ча́ри, уро́ки (С. Ш.). — Тьфу! уроки на сороки, а помисли на коромисли. н. зам. — Занедужала, мабуть від уроків.

По́рченный = 1. зо(і)псо́ваний, попсо́ваний, знївечиний, понївечиний, спаску́жений; зледащ́ілий, поледащ́ілий, розледащ́ілий (д. **Испо́рченный**).
2. причи́нний, з'уро́чений. — Й сама не зна, бо причинна, що такеє ро́бить. К. Ш.

По́ршень = смок, цмок, шпи́ндель. (Перші два слова вживають ся переважно в знач. цїлого пристрою).

По́ры = д. **По́ра.**

Порыва́ть, ся = рва́ти, ся, порива́ти, ся (С З.), сїкати ся. — До шаблї пориваючи ся. С. З.

Поры́вистость = рву́чість. — Все дїло попсовала рвучість його; треба було не зразу, а помалу.

Поры́вистый = рвучки́й, рвачки́й (С. Л.), бурхли́вий, (С. Л.), менше — хвисткий, порськи́й, дуже сильний і раптовий — нага́льний. — Рвачкий вітер. Мап. — Вітер такий рвучкий, що й віяти не можна. Кп. — Вітер — як на те — рвучкий такий: оце як рвоне, аж млин затріщить. Кн.

Поры́въ = порива́ння, за́пал, вітру — бу́рхання. — На все у його саме пориван-

ня, сьогодня візьметь ся, а завтра кине, та за друге. Кн.

Порыга́ть = поблюва́ти, порига́ти.

Порыда́ть = порида́ти, поголоси́ти.

Порыже́ть = порудї́ти.

Поры́скать = побі́гати, погаса́ти, погання́ти.

Поры́ть, ся = пори́ти, покопа́ти, ся.

Порыча́ть = погарча́ти.

Порѣдѣ́ть = порідї́ти, порі́дшати (С. З.), порідї́шати, зрі́днути. — Золото моє, срібло! Я до його, а воно й зрідло. н. пр.

Порѣ́зать, ся = порі́зати, урі́зати, ся (С. Ш.), покра́яти (С. Л.), на дуже дрібні шматочки — покриши́ти аби-як — почикри́жити, на шматки — пошматува́ти (С. Л.), великими шматками — побатува́ти, на дїтській мові — почи́кати.

Порѣзви́ться = попустува́ти, пожирува́ти, побасува́ти. — А як десять лїт побасували, то й ноги повідкидали. К. Х.

Порѣ́зъ = порі́зане (місце), ура́за, ура́зка (С. Ш.).

Порѣ́чный = надрі́чний.

Порѣ́чье = надрі́ччя.

Порѣши́ть = покла́сти (С. З.), нава́жити ся. — І поклав у першу недїлю сватів засилати. М. В.

Порѣ́шня = д. **Вы́дра.**

Порябѣ́ть = порябі́ти.

Поряди́ть = д. **Подряди́ть.**

Поря́дкомъ = 1. в поря́дку, по поря́дку, як слїд, по ряду́. — Роскажи усе по ряду. К. Ч. Р.

2. до́бре, дово́лї, до́сить, чима́ло.

Поря́докъ = поря́док, пора́док (Прав. С. З.), лад, ряд, роспоря́док. — Вже не той порадок ведеть ся. С. З. — Що-ж робить, коли ладу немэ. — Але дарма ждати ладу, де зняла ся чернь на зваду. Мова. — На Русї був зовсїм иньший лад демократичний. Бар. О. — Добрий вечір, нене, чи є лад без мене? чи застеляні столи... н. п. — Завтра поставаймо таким самим роспорядком. Кр. — **Попоря́дку** = д. **Поря́дкомъ 1.** — **Въ поря́дкѣ веще́й** = як во́дить ся, як го́дить ся, як слїд, як звича́йно. — **Приведе́ніе въ поря́докъ** = порядкува́ння. — **Привести́ въ поря́докъ** = упорядкува́ти (С. Ш.), ула́годити, ула́дити (С. Ш.), уладна́ти (С. Ш.), припоряди́ти, ушикова́ти (С. Ш.), напосу́дити. — **П. въ боево́й поря́докъ** = ушикова́ти (С. Ш.).

Поря́дочно = до́сить, дово́лї, чима́ло; добря́че, не згі́рше.

Поря́дочный = поря́дний, пу́тнїй (С. Л.), путя́щий (С. Л.), годя́щий, добря́чий, не згі́рший; чима́лий (С. Л.). — Як не послухати? Чоловік заможний, порядний. Лев. В. — Піднїс мінї порядну чарку горівки. Фр. — Та й хазяйство ми таки порядне мали н. к. — От їдуть із ярмарку двоє господарів, у кожного віз порадний, воликів по парі. Руд. — Хоч би то путнщий чоловік був отой Розумовський, а то зовсїм ледащо. н. о. — Округ хутора годящий вал. К. Ч. Р. — Одщитав чимало грошей. н. о. — Викохав вас, вигодував, виросли чималі. К. Ш.

Поряжа́ть, поряди́ть, ся = д. **Подряжа́ть.**

Посади́ть, ся = 1. посади́ти, посадови́ти, ся (Ос.), посї́сти. — Посадовив його на дзиґлику. — Посадовили гостей. — Зібрали ся, як слїд, посїли, гомонять. Б. Г.

2. посажа́ти, посади́ти, дальше одросток — відсади́ти, чимало — засади́ти. — Посажу коло хатини на спомин дружинї і яблуню і грушечку на спомин единій. К. Ш. — **Посади́ть пу́говицы** = приши́ти ґу́дзики. — **Посади́ть пла́тье** = вкороти́ти, поу́зити оде́жу (свиту або що).

Поса́дка = сажа́ння.

Поса́дникъ, ца = поса́дник, ця.

Поса́дскій = місте́чко́вий.

Поса́дъ = місте́чко.

Посаже́нно = сяжня́ми, на сажнї, в сажнї, з са́жня. — Складати дрова в сажнї. — Платити з сажня.

Посаже́нный, ное = сажньови́й, сажньо́ве́.

Посажёный, ная, у виразах: **п. оте́цъ, п. мать** = поса́джений ба́тько (С. Жел.), голова́тий ба́тько, поса́джена ма́ти, голова́та. — **Быть посажёнымъ, ною** = батькува́ти, матерува́ти, за ба́тька, за ма́тїр бу́ти. Пр. д. під сл. **Мать** і **Оте́цъ.**

Поса́ливать, посоли́ть = соли́ти, посо́лювати, посоли́ти.

Поса́ливать, поса́лить = са́лити, виса́лювати, яло́зити, наса́лити, наяло́зити.

Посапо́жничать = пошевцюва́ти.

Посби́ть = позбива́ти (багато), зби́ти (трохи).

Посброса́ть = поскида́ти.

Посбы́ть = збу́ти, позбува́ти.

Посвари́ть, ся = навари́ти, понава́рювати, звари́ти, ся.

Посва́тать, ся = посва́тати, ся, ви́сватати.

Посвезти́ = позво́зити.

Посверли́ть = повертїти, попровірчувати. — Повертів дірки у дошці. Чайч.

Посвести́, посве́сть = звести́, позво́дити.

Посви́нски = по свиня́чому, як свиня́. — Живе як свиня. — Це вже не по людськи, а, вибачайте, по свинячому.

Посвидѣ́тельствовать = 1. посьві́дчити (С. З.), посьвідкува́ти, посьвідува́ти. — Ударив — то правда, але щоб вас подряпав, того я посьвідчити не можу. Фр.
2. посьві́дчити, у книги заве́сти́.

Посвидѣ́тельствованіе = посьві́дчення.

Посвирѣ́пствовать = полютова́ти, пролютова́ти.

Посвиста́ть = посвистїти.

По́свистъ = свист, ви́свист, по́свист. — Привчай коня до себе посвистом. Кроп.

Посви́стывать = висви́стувати.

Посви́ть = зви́ти, змота́ти, зплести́ (трохи), позвива́ти, позмо́тувати, позплїта́ти.

Посвоево́льничать = посваво́лити.

Посво́йски = по сво́йому, пона́ськи, по на́ському. С. Л.

Посво́иться = посвоїти ся.

Посволо́чь = зтягти́, позтяга́ти.

Посвороти́ть = зверну́ти (трохи).

Посвора́чивать = позгорта́ти.

Посвы́кнуться = зви́кнути до чо́го (по малу).

Посвѣжѣ́ть = посьвіжїти.

Посвѣти́ть = посьвіти́ти, присьвіти́ти.

Посвѣтли́ть = ви́яснити.

Посвѣтлѣ́ть = посьвітлїти, посьвітлїшати, пояснїти, на дворі — ви́яснити ся, обви́днїти, осьві́нути, про волосся — порусявіти, побіля́віти. — Нехай вияснить ся — бач як нахмарило. н. пр. — Трохи обвиднїє — тодї й поїдемо.

Посвѣ́чивать = сьвіти́ти, висьві́чувати, вили́скувати.

Посвяза́ть, ся = позвя́зувати, повъяза́ти, ся.

Посвяща́ть, посвяти́ть, ся = 1. посьвяща́ти, висьвя́чувати, посьвяти́ти, ви́сьвятити, ся (С. Л.). — Посьвятили паски. — Висьвятив ся на попа.
2. признача́ти, поклада́ти, призна́чити, покла́сти, відда́ти, присьвяти́ти ся (С. Л.). — Усе життя своє призначив на це дїло. — Коли просьвятивсь на дїти, то набереш ся з їми мороки. С. Л.
3. присьвяща́ти, присьвяти́ти. — Найкращу свою поему присьвятив він Григоровичу.

Посвяще́ніе = 1. посьвяче́ння, посьвяще́ння, висьвяч(щ)е́ння.
2. посьвя́та, присьвя́та.

Погла́зить = з'уро́чити.

Посгни́ть = погни́ти, потру́хнути, позгнива́ти.

Посгнои́ть = погноїти.

Посгрести́ = позгріба́ти, позгорта́ти, позгрома́жувати.

Посдви́нуть ся = позсува́ти, ся.

Посдра́ть = поздира́ти, про кожу то-що — пообшму́льгувати, пошму́гляти, пообшмо́ргувати. — Біле тїло козацьке коло жовтої костї пошмугляло. н. д.

Поселе́нецъ = поселе́нець, осе́льник, перший — оса́дчий.

Посёлокъ = сельце́, хутїр, ви́селок.

Поселе́ніе = 1. посїлля, осе́ля (С. Л.), селитьба (С. З. Л.).
2. засла́ння, поселе́нїє (на Сібіру).

Посслѣ́ть, ся = д. **Поссля́ть, ся.**

Посе́льски = по сїльськи́, по сїльсько́му, як в се́лах.

Посслянинъ, поссля́нка = селя́нин, селю́к, селя́нка, селю́чка (С. З.). — Знайшлись люди, котрі просту селючку Марусю, як рідну сестру, до серця пригорнули. К. Х.

Поссля́нскій = селя́нський.

Поссля́ть, посели́ть, ся = сели́ти, ся, оса́жувати (С. З. Л.), осели́ти, ся (С. Л.), поосели́ти, оносели́ти, ся, обсели́ти, осади́ти, ся (С. З.), осїсти, окуко́бити ся. — Мусїли тут оселити ся, відбувши кару. Кн. — Ґрунтів у його багато знатиме де вас опосслити. Кр. — Батько мій був з найперших сїчовиків, що осадились кошем на Чортомлику О Ст. — Брюлов гадав осадить хутїр на березї Днїпра. Кн. — Замануло ся їм окукобити ся в отсїй пустинї. Кн.

Посерди́ться, посердча́ть = посе́рдити ся, поре́мствувати, погнївати ся.

Посеребри́ть, ся = посрібни́ти, ви́срібнити, посрібри́ти ся.

Посжига́ть = попали́ти, поспа́лювати.

Посивѣ́ть = поси́віти, поси́зїти.

Посидѣ́лка = д. **Сидѣ́лка.**

Посидѣ́лки = вечерни́цї (С. Аф. З. Л.), рано удосьвіта — до́сьвітки (С. Аф. З.), у день — оде́нки (Под.), на короткий час — посиде́ньки, хата, де збірають ся на досьвітки — досьвітча́на ха́та. хазяйка — досьвітча́на ма́ти (С. Аф.). — Ой не ходи, Грицю, тай на вечерницї, бо на вечерницях дївки чарівницї. н. п. — По досьвіт-

каx не ходив та й не *волочив ся. н. п.* — Прийшла до вас на посиденьки.

Посидѣть = посидїти.

Посизѣть = посизїти.

Посильный, по = посильний, по силї, під силу, як посилля (С. Л.), по змозї. — Роби, сину, як посилля. С. Л.

Посильнѣть = подужчати, поможнїти.

Посинить, ся = посинити, висинити, ся.

Посинѣть = посинїти.

Посиротски = як сироти.

Поскабливать = пошкрібувати.

Поскакать = поскакати, пострибати. — І пострибала через двір у поле. К. Ш.

Поскитаться = побтукати, потиняти ся.

Поскласть = поскладати, в копицї — покопити (Мап.). — Як в стїжечки поскладаем, по козацьки погуляем н. п. — Покосили, погребли, а покопити — нї. н. *пр.*

Посклеить, ся = склеїти, посклеювати, ся.

Поскоблить = пошкребти, пошкромадити.

Поскользаться, поскользнуться = посковзати ся, поковзати ся, підсковзувати ся, посковзнути ся (С. Л.), поковзнути ся, осковзнути ся, послизнути ся (С. З.), пiдсковзнути ся (С. Л.). — На льоду посковзнув ся і упав.

Посконина = полотно товсте.

Посконный = коноплянний, плоскінний.

Посконь = коноплря, плоскінь (д. **Конопель**).

Посконникъ, рос. Eupatorium cannabinum L. = сїдач, сїдаш. С. Ан.

Поскопать = скопати, поскопувати.

Поскопить, ся = зібрати, назбірати, ся.

Поскорбѣть = потужити, посумувати.

Поскорѣе = скоріше, мерщій (С. Л.), швидче, метчій, хутчій. — І зняв шапочку швидче всіх, поклонив ся він нижче всїх. н. *п.* – Біжи мерщій.

Поскрёбки = вис(ш)крібки, вигребки.

Поскрёбокъ, поскрёбышъ = вишкрібок.

Поскрежетать = поскреготати.

Поскресть = пос(ш)кребти, пошкрябати, пос(ш)кромадити.

Поскривить, ся = покривити, ся.

Поскрипывать = вискрипувати. — Їдуть вози, вискрипуючи. н. п.

Поскрипѣть = поскрипіти, поскрипати, порипіти, порипати.

Поскроить, ся = зкроїти, ся, понакроювати.

Поскупить, ся = поскуплювати, поскуповувати, ся. — Поскуповував усе, що треба.

Поскупиться = поскупити ся, пошкодувати.

Поскупѣть = поскупіти, прискупіти.

Поскучать = понудьгувати.

Послабленіе = ослаба, пільга, полегкість, попуск, попуст, розпуст і т. д. д. **Облегченіе** і **Поблажка.** — Дали людям попуст, а вони й кинули ся до гульнї. Кн.

Послаблять, послабить = 1. попускати, попустити. — Попусти трохи вірьовку.
2. пільгувати, попускати, потурати, попільгувати, попустити і т. д. д. **Облегчать** і **Поблажать.** — В ри християнської у поругу не дайте, жидівському шабашу не пільгуйте. н. д.

Посланецъ = посланець. С. Л. — Посланця нї бъють, нї рубають. н. пр.

Посланіе = посланїе; лист.

Посланникъ = посел, посол (С. Жел.).

Послать = д. **Посылать.**

Пѣслень = д. **Пасленъ.**

Послесарить = послюсарювати.

Послетѣть, ся = позлїтати, ся.

Посливать = позливати, назливати.

Пословица = приказка, пословиця (С. З. Л.), прислівъя (С. Л.), приповідка (С. З. Л.), приповістка, помовка. — До казки приказка годить ся. н. пр. — Нї здумати, нї згадати, нї в приказцї сказати. н. пр. — К слову іде і прислівъя. н. пр. — Нема приповідки без правди. н. *пр.*

Пословичный = приказковии, прислoвний.

Посложить, ся = поскладати, ся.

Посломить = поламати.

Послоняться = поблукаги, потиняти ся.

Послужить = 1. послужити.
2. здати ся, придати ся. — **Э'то ни къ чему не послужитъ** = це нї на що не придасть ся, з цього нїчого не буде. — **Э'то послужило ему во вредъ** = це йому пошкодило. — **Э'то послужитъ вамъ въ пользу** = се стане вам у пригодї, се піде на користь вам.

Послужной = службовий.

Послушаніе = 1. слухняниство, послух, послухняство (С. З.), слухняність, слухъяність, послухання. — Нема у неї слухняности до батька. Кн. — Ця слухъяність твого сина аж на серцї в мене усьміхвулась радістю. Ст. Г.
2. (в монастирях) — послух.

Послушать, ся = послухати, ся, пошанувати ся.

Послушливый = слухняний (С. З. Л.),

слухъя́ний, послухня́ний, послу́хний (С. З.), шановли́вий. — Дитина моя рідная, слухняная. О. Мор.

Послу́шникъ, ца = 1. послуха́ч, ка і д. **Послу́шливый.**

2. по́слушник, ця, біля́к, білиця, черничка, слима́к (С. З.). — Без крику крадуть слимаки курей, гусей, качок, индиків. Кот.

Послу́шность = д. **Послуша́ніе 1.**

Послу́шный = д. **Послу́шливый.**

Послы́шать, ся = почу́ти, ся (С. З.), учу́ти, ся (С. Ш.), причу́ти ся. — Почувши такі речі, він пішов. — Пусти уха межи люди, то чимало учуєш. н. пр. — Се тобі мабуть так почуло ся. — То мабуть так міні учуло ся. н. к. — Щось міні ніби дзвонок причуває ся. Кр.

По́слѣ = пі́сля (С. Л.), опісля́ (С. З. Л.), по́слї, навпо́слї (С. Л.), навпісля́, упо́слї (С. Л. Ш.), на по́тім, на пото́му. — Після Великодня. — Нехай опісля коли небудь. — Щоб на по́тім на мене не плакала. Мазепа. С. З. — Та лиш на потому, не втече. Фр. — **По́слѣ обѣ́да** = після обід, по обі́дї. — Після обід — спати, і ніколи знати, що за горе в сьвіті. К. Х. — По обіді віддихали, потім коси поклепали. н. п. — **Пришéлъ по́слѣ всѣ́хъ** = прийшо́в після всїх, пізніше всїх.

Послѣди́ть = послїдкува́ти, посте́жити.

После́дній = послї́днїй, оста́ннїй (С. З. Л.), оста́тнїй (С. З. Л.), послїду́щий. — Останню свитину з каліки здирають. К. Ш. — Шевченко став останнім кобзарем і першим великим поетою нового письменства. Кп. — **Послѣ́днимъ быть** = пасти́ за́днї (Г. Барв.).

Послѣ́дователь, ница = послїдуватель, ка (С. Жел.), насту́пник, ця (С. Жел. Пар.).

Послѣ́довательность = послїдо́внiсть, насту́пність. С. Жел.

Послѣ́довательный, но = послїдо́вний, но, по ряду́. — Роскажи усе по ряду́. К. Ч Р.

Послѣ́довать = піти́, ру́шити (за ким), наслїдувати (кому), наступи́ти (після чого). — Пішов по батькові. — Лиха то радість, по якій смуток наступив. н. пр.

Послѣ́докъ = послїдок, оста́нок, ре́шта, що вигрібаєть ся або вишкрібаєть ся — ви́грібки, ви́шкрібки, після їжі — недо́їдки, од корму худоби — зъї́ди, зъїддя і т. д. д. під сл. **Оста́токъ.**

Послѣ́довый = послїдо́вий.

Послѣ́дствіе = на́слїдок (С. Жел.), по́слїд, послїдок (С. Жел.), ску́ток (С. Жел. З.). — Унія мусила мати згубні наслідки для обох народів. Бар. О. — Бог до щасливого препровадив скутку. С. З.

Послѣ́дующій = насту́пний, пото́мний (С. З. Л.). — Увесь потім наступний час не було нам попусту: навпаки що дня гірше. Кн. — Тепер і на потомниї часи. Л. С.

Послѣ́дъ = по́слїд (на пр. зерна), по́слїд, поза́ддя (Placenta uteris).

Послѣ́дышъ = мизи́нець, мизи́нка, в жарт — вишкрі́бок. — Це у мене мизинка — після неї вже нема дітей.

Послѣза́втра = пiслязá́втра, поза́втрьому.

Послѣ́нъ = д. **Па́сленъ.**

Послѣобѣ́денный = пообі́днїй. — Пообідній сон.

Послѣпи́ть = позлїплювати.

Послю́нить = посли́нити.

Посмани́ть = позма́нювати, позна́жувати, попереманювати, поперена́жувати.

Посма́тривать = погляда́ти, ся, позира́ти, спогляда́ти, вороже — зи́ркати. С. Л. — По дворику похожає, на сонечко поглядає: чи високо сонце сходить. н. п. — Їде полем, поглядає, де та доля спочиває. В. Щ. — Та на свого джуру поглядаєть ся. н. д. — На Дніпро позирав, тяжко плакав, ридав. К. Ш. — Позирай, дівко, на задні колеса. н. пр.

Посма́хивать, посмахну́ть = позма́хувати, позміта́ти, змахну́ти, змести́.

Посма́чивать = змо́чувати.

Посмести́, посме́сть = позміта́ти.

Посмета́ть = 1. поскида́ти.

2. позшива́ти, на швидку руку — нафастриґува́ти.

Посмирнѣ́ть = посмирнїшати, поти́хнути.

Посмо́лкнуть = замо́вкнути, прити́хнути, зани́шкнути.

Посморка́ться = ви́сякати ся.

Посмотрѣ́ть, ся = 1. подиви́ти ся (С. Л.), гля́нути (С. Л.), погля́нути (С. Л.), спогля́нути, згля́нути (С. Л.), позирну́ти, один на другого — згля́нути ся, люто — ви́зьвірити ся (С. Аф.). — Подиви ся, доню, яка я стара: міні в домовину лягати пора. н. п. — Ой піду я на гору крутую, стану, подивлюсь, які ті чужі землі. Чайч. — Я їй в очі подивлю ся — серце так забъєть ся. П. Пр. — Пішов до проса подивить ся: чи гарне? н. к. Ман. — Прикащик подививсь кругом — нема нікого. н. к. Грінч. — Глянь, подиви ся здалеку на мене, козаченько ти мій серденько. н. п. — Зглянулись ми з дідусем: що це за дивовижа така. Ос. — Так визьвірив ся, аж я злякав ся. С. Аф. — (Д. ще **Погляде́ть** і **Пере-**

гля́дываться). — **Посмотри́** = глянь, подивись.

2. поглядіти, подиви́ти ся, догля́нути, поберегти́, постерегти́, попильнува́ти. — Погляди дитину (або: подивись за дитиною), поки я упораюсь коло печі. — Побережи баштан — я піду за водою.

Посмыва́ть = позмива́ти.

Посмѣ́иваться, посмѣя́ться = 1. сьмія́ти ся, усьміха́ти ся (часто або часами), посьмія́ти ся, порегота́ти, пореготі́ти.

2. посьміха́ти ся, надсьміха́ти, ся, глузува́ти, кпи́ти, кепкува́ти, посьмія́ти ся (С. Л.), надсьмія́ти ся (С. Л.), поглузува́ти (С. Л.), поглумува́ти, покепкува́ти, покпи́ти, пошкилюва́ти. — Позвім, кажуть, того шолудивого, та поглузуєм з його. н. к. — З вороженьків покепкуєм. К. Ш. (Д. ще під сл. **Насмѣха́ться**).

Посмѣлѣ́е = сьмілі́ше, сьмілі́віше

Посмѣ́ть = посьмі́ти, насьмі́ти і т. д д. **Осмѣ́ливаться.**

Посмѣши́ть = посьміши́ти, насьміши́ти.

Посмѣ́шище = по́сьміх (С. З. Л.), сьміхо́вище (С. З.) посьміхо́вище (С. З.), посьміхо́висько (С. З.), посьмі́висько (С. З.), сьміх. — Скорий поспіх — людям посьміх. н. пр. — З посьміху люди бувають. н пр. — Дурив мало не два роки та й кинув на посьміх людям. Кроп. — Охріме! Не зробись сьміховищем села. Греб. — Не роби з себе сьміховище людське! — Чи я на посьміховище їм здав ся? Номис. — Тиї в посьмівиську у всіх були. П. Могила. С. З. — Війтові нічого не зробиш, тільки з себе сьміх. Фр.

Посмѣя́ніе = по́сьміх, осу́да, нару́га, пору́га, ганьба́. (Пр д. під сл. **Осужде́ніе, Охужде́ніе, Поруга́ніе і Посмѣшище**).

Посмѣя́ться = д. **Посмѣиваться.**

Поснести́, поснѐсть = позно́сити, позрива́ти. — У повідь позносило старенькі хатки. — Буря позривала стріхи.

Поснима́ть = позніма́ти, поздійма́ти, поздийма́ти.

Поснос́ить, ся = позно́сити, ся.

Посни́ться = присни́ти ся, приверзти́ ся. — Приснило ся мінї, буцїм... Таке иноді приверзеть ся у вісні, що й купи не держить ся.

Пособа́чьи = по соба́чому, як соба́ки.

Пособи́ть = д. **Пособля́ть.**

Посо́біе = 1. посо́ба, підсо́ба, помо́га, зарату́нок, поряту́нок і д. **По́мощь.** — Дано їм заратунку по 50 карбованців безвиплатно. Кн. — **Де́нежное посо́біе** = запомо́га грошима.

2. спо́сіб, за́соб. — **Уче́бное посо́біе** = підру́чник.

Пособля́ть, пособи́ть = д. **Помога́ть, помо́чь.**

Пособира́ть = позбіра́ти, усе — ви́збірати. С. Л.

Посо́бникъ, ца = помога́ч і т. д. д. **Помо́щникъ, ца.**

Пособра́ть, ся = позбіра́ти, ся.

Посо́вывать, посова́ть, ся = посува́ти, посо́вати, ся. — **Посо́вывая, сь** = по́сувом.

Посо́вѣститься = посоро́мити ся.

Посовѣ́товать, ся = пора́дити, ся (С. З. Л.), пора́яти, ся (С. З. Л.), нара́дити, ся, нара́нти (С З. Л.), вра́цити, прира́дити, прира́яти, ра́ду да́ти, перера́дити ся. — Порадь мене, що діяти — ой чи жити чи вмірати? Руд. — Порадь мене, дівчинонько, як рідная мати: ой чи мінї женити ся, чи тебе чекати? н. п. — Нема з ким тихо розмовляти, а нї порадитись — нема! К. Ш. — Прислали мене до тебе порадитись, як би нам разом. О. Ст. — Поки я поражусь з Кривоносом об моїм ділї. О. Ст. — Москаль з бісом порадились, тай на лихо понадились. н. пр. — Нарай, нарай, пане-брате, де дївчину взяти. н. п. — Я тебе пораю, як мене послухать тільки схочеш. Ст. С. — Розумний дуже жид, пораюсь з ним що скаже. К. К. — Пораяв я йому йти до Київа. Кн. — А ще к тому прираяли люди: піди заміж, добре тобі буде. н. п.

Посогна́ть = позганя́ти, поназганя́ти.

Посогну́ть = зігну́ти (трохи)

Посогрѣ́ть = зігрі́ти (трохи).

Посодви́нуть, ся = позсува́ти, позсо́вувати, ся.

Посодра́ть = 1. зідра́ти (з легка або трохи), злупи́ти.

2. поздира́ти.

Посодѣ́йствовать = підпомогти́, запомогти́, підсоби́ти і т. д. д. **Помо́чь.**

Посоедин́ять = позлуча́ти.

Посозва́ть = позвива́ти, позклика́ти, назвива́ти, понаклика́ти. — Понаклика́в гостей такого, що нема де й сїсти.

Посожалѣ́ть = пожалі́ти, пожалкува́ти.

Посозрѣ́ть = поспі́ти, присти́гти (С. Л.). — Жито поспіло, приспіло діло. н. п.

Посократи́ть = скороти́ти, вкороти́ти (трохи).

Посолда́тски = по салда́цькому, як салда́ти, як москалї.

Посо́лъ = 1. посе́л, посо́л (С. Жел.), 2. по-

сланéць. — Посел як осел: носить те, що на його зложать. н. пр. — Роспитавши деяких посланців, що діеть ся, звідки вони приїхали. О. Ст.

Посо́льскій = посéлський, посóлський (С. Жел.).

Посо́льство = посéльство, посóльство. С. Жел.

Посопротивля́ться = посперечáти ся, позмагáти ся.

Посопѣ́ть = посопти́.

Посори́ть = 1. посьмітúти, насьмітúти, напорошúти. — Насьмітили в хатї, аж гидко глянути.

2. розвíяти, розкúдати, провíяти, промантáчити, прогайнувáти, процúндрити, попереводúти. — Розвіяв богато грошей. — Чимало таки провіяв грошей на тих гулянках.

Пососа́ть = поссáти, посмоктáти, смокнýти. — Смокнула тай кинула. Кр. — Поссала трохи.

Посостá́рѣть = зістáріти ся.

Посо́тенно = сотня́ми, на сóтнї.

Посо́хнуть = посóхнути, посхнýти.

По́сохъ = 1. пáлиця, цінóк, кий, кéлеп (д. **Па́лка**).

2. патериця (д **Жевлъ**).

Посоше́къ, посошо́къ = 1. д. **Па́лка** (здр.). — **Посоше́къ вы́пить** = на кóнї, стременнóго випити. — Ну випиймо на конї тай годї.

2. **Посошо́къ узлова́тый, Христо́въ п.,** рос. Phlomis toberosa L. = кропивá глуха, свиня́ча бáбка, медовúк, медовнúк, нечýй-вітер. С. Ан.

Поспа́сть = спáсти. — Води богато спало. — **Поспа́сть съ лица́** = з лиця́ спáсти, змарнїти, схýднути. — **П. съ го́лоса** = спáсти з гóлосу. — Тахтаулївський дик пъє горілки богато і вже спадає з голосу. Кот.

Поспахну́ть = д. **Посмахну́ть.**

Поспеси́виться = попишáти ся, погордїти.

Поспеси́вѣть = запишáти ся, загордїти і д. **Загорди́ться.**

Поспили́ть, ся = надпиля́ти, ся.

Поспи́сывать = позписувати.

Поспи́ть = надпúти. — Надпийте трошки, я вам доспилю.

Поспо́рить = поспóрити, ся, посуперечáти ся, позмагáти ся. — З сином позмагай ся, тай на печі зоставай ся, а з зятем позмагай ся, то й з хати вибірай ся. н. пр. — Поборю ся з дужим морем, позмагаюсь з горем і покочу скрізь по полю веселую долю. Б. Г.

Поспосо́бствовать = помогтú, запомогтú і т. д. д. **Помо́чь.**

Поспу́гивать = позполóхувати.

Поспусти́ть, ся = спустúти, ся (трохи або помалу), поспускáти, ся. — **Пи́во поспусти́лось** = пúво сцїжене.

Поспѣва́ть, поспѣ́ть = 1. поспівáти, виспівáти (С. Аф.), спíти, спілїти, стúгнути, вистигáти, постигáти, пристигáти, поспíти (С. Л.), вúспіти (С. Аф.), вúстигнути, постúгнути, настúгнути, пристúгнути, пристúгти (С. Л.), встúгнути (Ос.), доспíти. — Жито поспіло, приспіло діло. н. п. — Жито виспіло. С. Аф. — Щоб пшениця виросла і поспіла. н. к. Гріяч. — Настигли яблука. Лев. — Настигли ягоди. н. к. — Доспіє й в нашій ниві колос. Ст. — **Ско́ро поспѣва́ющій** = скорóздрий, скороздрúвий, скороздрíлий, скóроздрій. — Овес скóроздрій вже й поспів.

2. поспівáти, вистигáти (С. Аф.), наспíспівáти, настигáти, встигáти (Лев.), приспівáти, поспíти (С. Л.), вúстигти (С. Аф.), наспíти, настúгти (С. Л.), настúгнути, приспíти, біжучи — збíгти. — Поспієм, поспієм з козами на торг. н. пр. — А наші не вистигли на ярмарок. С. Аф. — Уставай. та йди скорше та вистигай у город. н. о. Гріпч. — Бог поміг мінї настигнуть саме на весїлля. Мак. — Зо всім військом московським зшедши ся пристиг до Самари. Л. В. — Я з їм не збіжу. Кр. — Хіба яка копяка збіжить з паравозом? Кр.

Поспѣ́лый = спíлий, стúглий (С. Л.), поспíлий, пристúглий (С. Л.) і т. д. д. **Зрѣ́лый 1.**

Поспѣша́ть, поспѣши́ть = спішúти ся, поспішáти ся (С. Л.), скóрити ся, хапáти ся (С. З. Л. Ш.), похопля́ти ся, хватáти ся (С. Ш.), квáпити ся (С. З. Л.), поспішúти, ся (С. Л.), поскóрити ся (С. Л.), похопúти ся, поквáпити ся, порáнити ся (Полт. Чайч.). — Хапаеть ся (або: хватаеть ся), як попівна заміж. н. пр. — Коли діло йде, щоб добро зробити, то один перед другим хапають ся. Кот. — Нема чого хватати ся — успіємо зъїхати. Фр. — Не квап ся поперед батька в пекло. н. пр. — Скоро та не квап ся. н. пр. — **Поспѣши́ть — людéй насмѣши́ть,** н. пр. = скóрий пóспіх — лю́дям пóсьміх. н. пр.

Поспѣ́шествовать = д. **Помога́ть.**

Поспѣ́шливый, во = спíшний, но, поспíшний (С. Л.), хваткúй (С. З. Ш.), хап-

ки́й (С. Ш.), скванни́й (С. Л. Ш.), скваплі́вий, во (С. З.), кваплі́вий, во (С. З.), покві́пний, но, хаплі́вий, во (С. Ш.), похоплі́вий, во, по́хватний, хва́тський, хва́цький, ко (С. Ш.), хва́тко, ха́пко, хапко́м (С. З. Ш.), по́хватком, хватькома́ (Лев.), по́спіхом, похва́ткою, на швидку́ ру́ку, ско́рим ча́сом, пи́льною годи́ною. — І ти не дуже то хваткий і я не прудкий. н. пр. — Сю цедулку хватком в кутку писаную. С. З. — Хватким часом. С. З. — Пропадуть мої конопельки! подумала Кайданиха: похоплива невісточка попряде їх собі. Лев. — Ходячи відказує дияконові молитви, похапки відчитує евангелію. Лев. В. — Читав багато, але якось похапцем. Лев. В. — Похваткою причепурившись, сіла на ослоні. Лев. В. — Суд скваплиний рідко коли справедливий. н. пр. — Скваппо одягають ся і виходять. Фр. — Скорим часом, пильною годиною до города Чигрина прибувайте. н. д. — **Поспѣшливый человѣкъ** = скорохва́т, скорохва́тський.

Поспѣшность = спіх, по́спіх (С. Л.), спі́шність, скваплі́вість, хапа́ння, ха́пкість, хапани́на (С. Ш.), хапатня́ (С. Ш.), по́хоп (С. Ж.). — З того поспіху й горщик упустила. н. о. — Скорий поспіх — людям посьміх. н. пр. — Багато спіху, та мало по́ спіху (бо слово по́спіх має ще й друге знач. = рос. **успѣхъ**). н. пр. — Служба почтова вимагає уваги, а при тім як найбільшого поспіху. Фр. — Через оту хапанину багато де-чого позабувала. н. о.

Поспѣшный, но = 1. д. **Поспѣшливый.** — **Поспѣшная рабо́та** = хапли́ва (С. Ш.), нага́льна робо́та, хватани́на, хапани́на, хапови́ця, хапатня́. О. Ш. — **Взя́ться поспѣшно** = похопи́ти ся, прихвати́ти ся.

2. д. **Благопріятный** і **Попу́тный** (про вітер).

Посравни́ть, ся = порівня́ти, ся.

Посрамле́ніе = 1. осоро́млення.

2. со́ром, соромо́та, страмо́вище, глум (С. Л.), ганьба́, нага́на (С. Л.). — Танцювати не робота, а не вмієш — соромота. н. пр. — Ледацюця з мене кпить ся — міні соромота. н. пр. — Вскочив в таке страмовище, що сором і між люди. Кн.

Посрамля́ть, посрами́ть, ся = соро́мити (С. Л.), со́рому завдава́ти, ганьби́ти, осоро́мити, посороми́ти, ся (С. Л.), оганьби́ти, со́рому завда́ти, со́рому набра́ти ся. — Нехай же правда соромить твої очі неправедні. Кн.

Посрамоще́ніе = д. **Посрамле́ніе.**

Посреди́ = посере́д, насере́д, се́ре́д, посе́реду, посере́дині, осере́д, о́середь. С. Л. — Поховайте мене на могилї, серед степу широкого на Вкраїні милій. К. Ш. — Став серед улиці. Кн. — Попереду Дорошенко... а посередині пан хорунжий. н. п.

Посре́дникъ, ца = посере́дник, ця. — **Отда́ть дѣло на рѣше́ніе посре́дниковъ** = зда́тись, спусти́тись на люде́й.

Посре́днический = посере́дницький.

Посре́дничество = посере́дництво.

Посре́дственность = мі́рність, звича́йність. — Хвалений тенор С. гірш за всяку звичайність. Кн.

Посре́дственный, но = сере́дній, посере́дній, нічоге́нький, мі́рний, помі́рний, но, так собі́. — Не дуже роскішна кватиря, так собі нічогенька.

Посре́дство = 1. спо́сіб, за́соб.

2. посере́дництво.

Посре́дствомъ = че́рез. — **П. хи́трости** = хи́трощами. — **П. обма́на** = обма́ною, ома́ною, моше́нством. — Добра мої одібрані обманою. Л. В. — **П. э́того** = таки́м спо́собом, таки́м по́битом.

Посровня́ть = порівня́ти, зрівня́ти.

Посро́чный, но = строкови́й (С. Жел.), в стро́ки, на стро́к.

Посру́бливать = позру́бувати, позтина́ти (С. Л.).

Посрѣзать = зрі́зати, зітну́ти (трохи або помалу), позрі́зувати, позтина́ти (багато), позчу́хрувати (тоненькі гілочки).

Поссади́ть = позса́жувати, повиса́жувати.

Поссо́рить, ся = посвари́ти, ся (С. З. Л. Ос.), посе́рдити, ся (С. Л.), з родичем — розрідни́ти ся, дуже — погри́зти ся, в жарт кажучи — глек розби́ти. — А як ти з ним посварив ся, а може й побив ся. н. к. Руд. — Глек брехні назбірали, та й розбили. н. пр.

Поста́вить = д. **Поставля́ть.**

Поста́вка = 1. поста́ча, приста́вка, вистаче́ння (С. Л. З.). — Поняв ся на постачу тютюну. Кн.

2. постано́ва. — Постанова памъятника.

3. ви́става. — Вистава цієї драми...

Поставля́ть, поста́вить = 1. ста́вити, станови́ти, поставля́ти, постановля́ти, поста́вити, постанови́ти. — Постав на столї. — Поставлю хату і кімнату. К. Ш. — **Поста́вить на видъ** = зверну́ти ува́гу. — **П. въ тупи́къ** = оступа́чити. — **П. въ стро́й, въ боево́й поря́докъ** = ушику-

ва́ти. С. Ш. — **Поставля́ю до́лгомъ, за сча́стіе** = вважа́ю за обовя́зок, за ща́стя. 2. постача́ти (С. З. Л.), вистача́ти (С. З. Л.), приставля́ти, настача́ти (С. Л.), поста́чити, наста́чити, приста́вити, ви́стачити, багатьом — понастача́ти. — Він постачав борошно для війська. — Він нам дрова приставляє. Кр. — Годуй мене, харч постачай. Кп. — Д. ще під сл. **Доста́вить.** 3. настановля́ти, настанови́ти (С. З.), про попів — висьвяща́ти, ви́сьвятити і д. **Назнача́ть 2.** — Настановили його урядником. С. З. — Висьвятили його на попа.

Поста́вщикъ = доста́вник. С. Жел. Пар.

Поста́въ = 1. кро́сна (у ткацькому верстату). 2. млинови́й ка́мінь, ко́ло. — **Ме́льница о двухъ постава́хъ** = млин з двома́ ко́лами. Кіев. Ст. 1883 — VIII, 508—517.

Постано́вка = д. **Поста́вка 2 і 3.**

Постановле́ніе = 1. д. **Поста́вка 2 і 3.** 2. постано́ва (С. З. Л.), устано́ва (С. Л. Ш.), уста́ва (С. Ш.). — Комисія зробила постанову... сю постанову підписали... Кп. — В Руській Правді хоч і зустрічаємо деякі постанови... Кп. — Така вже, бачите, у нас установа. Федь. — Устава о волоках. С. Ш.

Постановля́ть, постанови́ть = постановля́ти, установля́ти (С. Ш.). постанови́ти, установи́ти, в раді — у(в)ра́дити. — Своєї ціни не установили. н. пр. — Ураджено в нас їхати на Амур. Чайч.

Постара́ться = постара́ти ся, поклопота́ти, подба́ти, попильнува́ти, посилкува́ти ся. — Поклопочіть, спасибі вам. — Не посилкуєть ся ні мало, щоб так палати перестало і щоб цей пожар погас. Кот.

Постарико́вски = постаре́чі.

Постарѣ́ть = поста́рітись, не дуже — зста́ріти (Ос.). — Хоч підтоптав ся він літами, але іде з молодиками. Як.

Постега́ть = 1. пошмага́ти, похви́ськати, похво́ськати, постьо́бати, попвьо́хати. — Похвискає було так, що аж сорочка до тїла пристане. Кп. 2. постьо́бати (про шитво).

Постекли́ть = пос(ш)кли́ти, ви́шклити (С. Л.).

Посте́ль, ка = по́стїль (С. Л.), посте́ля (С. Жел.), здр. — постївка, постїлонька, лі́жко (С. Л.), ліжни́ця. — Буде привітати, білу постіль слати. н. п. — Буде вона жаліти ся, що постілонька холодна, що сама вона голодна. Мова. — Ой уже ж Палїй меду-вина напив ся, та уже ж він на панське ліжко та спатоньки положив ся. н. п. — В тебе хата теплесенька, ліжко гарне, мнякесенькe. Мова. — **Постла́ть посте́ль** = постели́ти по́стїль.

Посте́льничій = посте́льник. С. Жел.

Посте́льный = постї́льний.

Посте́ля = д. **Посте́ль.**

Постепе́нность = ступне́вий ход (С. Пар.), поступо́вність.

Постепе́нный, но = ступне́вий (С. Пар.), ступне́во (С. Жел. Пар.), поступо́вний, поступо́вно (С. Жел.), черго́ю, попоря́дку, пома́лу-ма́лу, спрокво́ла, прокво́льно. — Ми тямимо, що вплив сієї ідеї переймає людей не зразу, а спроквола. Кп. — Поступ людський не летить, не біжить навзаводи, а йде прокволько. Пр.

Постере́ть, ся = сте́рти, ся (трохи).

Постере́чь, ся = постерегти́, ся, постерожи́ти, поберегти́, ся, попильнува́ти (С. З.), поглядїти, повартува́ти, попантрува́ти.

Постига́ть, пости́гнуть, пости́чь, ся = 1. захо́плювати, захопити (С. Аф.), зу́спіти (С. З.), за́спіти (Граб.), спітка́ти, ся (С. З.), здиба́ти. — Як вас за́спіла біда (Граб.). — Краще не єднатись з лихими людьми, щоб яка біда не спіткала вкупі з ними. Зіньк. — З жонатими, з парубками пила та гуляла, поки лихо не спіткало, поки не та стала. К. Ш. — Думав доля зустріне́ть ся — спіткало ся горе. К. Ш. — Щоб тебе перва куля у первій військовій потребі спіткала. н. п — Мене біда спіткала. С. З. — А тут не стями ся — спітка лиха година, тоді хоч сядь тай плач. Гул. Ар. — Не журіть ся, як спіткає коли небудь горе. Скл. 2. розумі́ти, зрозумі́ти (С. Л.), збагну́ти (С. З. Л.), спостерегти́. — Не можна всього того жадним розумом збагнути. К. З. о Ю. Р. — Хто ж збагнув таємности людського життя і горювання. К. Х. — Чого собою не збагне. Кот. — Він спостеріг їх заходи. Ки.

Постила́ = пави́дло (густе і трохи просушене). С. З.

Постила́ніе = слання́; мостїння.

Постила́ть, постла́ть, ся = 1. сла́ти, ся, стели́ти, ся, посла́ти (С. Л.), постели́ти, ся, простели́ти. — Постели постіль. — Послала ся на лаві. С. З. — Зняв свою торбину, на травиці простелив свитину. Руд. 2. стели́ти, мостити, постелити, помости́ти. — Помостили підлогу.

Пости́лка = 1. д. **Постила́ніе.** 2. пі́дстїлка (С. Жел.), що стелють свиням — барлі́г (С. Ш.). — Укинь-но свиням барлогу. С. Ш.

Постирáть, ся = попрáти, ся. — Попрала усі сорочки.

Пости́ть, ся = пости́ти, ся, по́стувати (С. Жел. Л.), пісникувáти (С. Л.), по понеділкам — понеділкувати. — Добре тому постити ся, де піч велика і є кому їсти зварити. н. пр. — Я пъятницю пісникую. Хар. Постимо, а сало меншає. н. пр.

Пости́чь = д. **Постигáть.**

Постлáть, ся = д. **Постилáть, ся.**

По́стникъ, ца = по́стник, ця (С. Жел. Пар.), пісни́ха (Мап.), безскоро́мник, ця. — А може постник ти великий, життям сьвятим відзначивсь. Кроп. — Сьвята безскоромниця — у середу губ до риби не притулить. Кн.

По́стничаніе = по́стувáння, піст.

По́стничать = д. **Пости́ть, ся.**

По́стный = пісни́й. С. Л. — Пісний день — Пісний борщ. — **По́стное ку́шанье** = пісни́на. — **По́стное мáсло** = олія.

Постово́й = стійчик. — Тоді стійчики, що замку стерегли, і застукали їх тут у лозах. н. о.

Посто́й, о́я = постíй, о́ю, стар. — стано́вище, стáция. С. З. — А у їх тоді саме був москаль на постої. п. о. — Доми козацькії од всяких становищ вольні були. С. З. — Та велів Хмельницький панам по мужикам стацию стояти, та не велів великої стації вимишляти. п. д.

Постонáть = постогнáти.

Постоптáть = стоптáти, стопцювáти.

Посторожи́ть = д. **Постерéчь.**

Посторони́ться = одійти́ у бік, оступи́ти ся, проступи́ти ся, осторони́ти ся. Кр.

Посторо́нній = сторо́нній, чужи́й; д. **Побо́чный 1.**

Постоя́лецъ, постоя́лица = постоя́льник, ця (С. З.), пожилéць, пожили́ця, пожили́чка (Мап. С. Л.), сусіда, підсусідок (С. З.), комірник і д. **Жилéцъ** і **Пожилéцъ.**

Постоя́лое = постоя́ле, комірнé.

Постоя́лый дворъ = постоя́лий, постоя́льний двір (С. З.), заїздний, заїзжий двір, зáїзд (Прав.), стáнция (Прав.). — Приїздить він в той город і став собі у заїзді. п. к. — Ночувати у заїзді... бр! а більше нігде. Кп. — І не сором вам? не до мене поїхали, а в заїзд. Кр.

Постоя́льщикъ, ца = д **Постоя́лецъ.**

Постоя́нный, но = 1. стáлий, стáле (С. Жел. Л.), постійний, но (С. Жел.), стані́ркий, станівни́й, статéчний (С. Жел.). — Людей розумних і сталих нам треба. Ч. К. — Станівка сей рік зіма. Хар. — В Абакумовці був шпиталь і сталий лікарь. Пр. — Прохав, щоб дали мині в академії сталу кватирю. Кн.

2. повсякчáсний, по вся́к час, завсегдáшній, безупи́нний, но, невиво́дний, но (С. Л.), разурáзній, раз-у-рáз (С. Л.), що рáзу́, раз-по́раз, усé. — Він усе сидить дома. — Разуразній провідач тутешнього театру. Кп.

Постоя́нство = постійність, стáлість (С. Ж.), статéчність (С. Ж. Жел.).

Постоя́ть = пото́яти. — **Посто́й** = тривáй і т. д. д. **Погоди́.**

Пострадáть = пострáждати (С. З. Кв.), потерпíти (С. Жел.), натерпіти ся, помýчити ся, притерпіти.

Пострáнствовать = помандрувáти, повандрувáти, попоїздити, попоходи́ти.

Пострáщать = пострахáти, настрахáти, полякáти, пожахáти. — Коли бити не хочеш, то хоч пострахай. Кр.

Пострекотáть = поскрекотáти.

Постригáть, постри́чь, ся = постригáти, постри́гти, ся, овець — поко́кати (Мап.). — **Постри́чься въ монáхи** = в ченці постри́гтись, вчерніти. — Пішов Гриць, зажуривсь, та в ченці постриг ся, така мабуть його доля, щоб він не женив ся. п п.

Пострижéніе = по́стриг. — Я ще не брав постригу (в ченці). Кп.

Построгáть =, поструґáти, гемблем — погемблювáти.

Построéніе = будовáння. С. Л. Ш.

Постро́йка = 1. д. **Построéніе.**

2. будо́ва (С. Л. Ш.), будівля (С. Ш.), будовáння (С. З. Л.), буди́нок (С. Л. Ш.). — Сьвітлиця по старосьвітскі зроблена, як по старих будовах позоставало ся. О. Ст. — Чий двір, того і будовання. Ст. Л. — Подварок... зо всім на все, з плацом, з будованнєм, з огородом. Кіев. Ст.

Постро́ить, ся = 1. постро́їти, побудувáти, ся, збудувáти (С. Л.), ви́будувати, постáвити, з каміню, з цегли — помуровáти, ви́муровати, змуровáти. — Построїли вони собі хатку та й живуть. п. к. — Побудували литвини церкву. п. к. — Щоб де було свій крам складати, він у дворі комору збудував. Б. Г. — Збудуй хату з лободи, а в чужую не води. п. н. — Не відразу Київ збудовано. н. пр. — Явора зрубали, труну збудували. п. п. — Келії од себе збудованої не міг продавати. Б. Н. — Сьвітлицю напротив старої хати собі вибудував. Ос. — Поставлю хату і кімнату. К. Ш. — Тоді він змуровав високу башту. н. о. Грінч.

2. вшикува́ти (С. З.), пошикува́ти, ушикова́ти, ся (С. З. Ш.). — Вшикувавши полки спільно з німецькими силами. Кіев. Ст. — Військо належите ушиковали. Л. В. — Стрепенулось, вшикувалось військо, в похід стало виступати зараз. Ст. С. — Ізбіглось військо, поки вшикувалось, нарештували самопали і гармати. І. Г.

Постро́мка = посторо́нок. С. Л. — Скаче, як теля на посторонку. н. пр.

Постро́мочный = посторо́нковий.

Поструга́ть = д. **Построга́ть.**

Пострѣлёнокъ = д. **Пострѣлъ** 2 (здр.).

Пострѣливать = стріля́ти, пали́ти, тара́хкати (иноді).

Пострѣлъ = 1. уда́р, грець (д **Апопле́ксія**). 2. ши́беник, пали́вода. пусту́н, бриву́н, здр. пу́стунчик, брикуне́ць.

3. рос. Anemone patens L. = сон, сон-трава́, сон блакі́тний, **Бѣлый пострѣлъ**, A. sylvestris L. — бі́лий сон, бі́ла ку́ряча сліпота́. С. Ан.

Пострѣля́ть = постріля́ти, перестріля́ти, ви́стріляти. — Усіх вистріляли качок на озері, ні одноі не зосталось. Чайч.

Пострясти́, постря́хивать, пострягну́ть = струси́ти, позтру́шувати.

Постуди́ть = постуди́ти, ви́студити.

Посту́кивать = стукоті́ти, грюкоті́ти, торохті́ти, погрімля́ти, токоті́ти. — Став козак конівкою по мосту добре погрімляти. п. д.

Поступа́тельный = поступо́вий.

Поступа́ть, поступи́ть = 1. поступова́ти (С. З. Л. Жел.), ді́яти, роби́ти, чини́ти, пово́дити ся, вді́яти (С. Ш.), учини́ти (С. Л. Ш.), зроби́ти. — Отак чини, як я чиню: люби жінку аби чию. н. п. Пр. д. ще під сл. **Дѣйствовать** і **Обраща́ться съ кѣмъ.** — **Поступа́ть пра́вильно, справедли́во** = попра́вді роби́ти. — Поправді роби, поправді й очі вилізуть. н. пр. — Поправді роби, доброго кінця сподівай ся. н. пр. — **Онъ ду́рно поступи́лъ** = він пога́но зроби́в.

2. уступа́ти (С. Ш.), става́ти, уступи́ти (С. Ш.), ста́ти. — **Поступи́ть на слу́жбу** = ста́ти на слу́жбу.

Поступа́ться, поступи́ться = поступа́ти, ся, уступува́ти (С. Ш.), поступи́ти, ся, уступа́ти, уступи́ти (С. Ш.). — Поляки поступають, чого в руках не мають. Самойлович. С. З.

Посту́покъ = вчи́нок (С. Л.), учи́нок (С. З. Ш.), поді́я (С. Жел.). — Ой ти пъєш, мене бъєш за які вчинки? чи я ж тобі не напряла за рік три починки. н. п. — Зрадливий вчинок Юзефовича приголомшив Костомарова. Кн. — За той вчинок призначено кару. Кн. — До учинку свого невстидливого. Справа. 1605 р С. З. — Не токмо треба сповідати си з учинков, але теж і з мислій. Б. Н.

Поступле́ніе = вступ.

Поступно́й = усту́плений.

Посту́пчивый = усту́пний. С. Ш.

По́ступь = хода́ (С. З. Л. Жел.), сту́пання (С. Жел.), по́ступ (С. Жел.), ви́ступка (С. Жел.). — Він проходив поуз варту двічі грізною лицарською ходою. Ст. Г. — По-над водою ходою тихою пішла. К. Ш.

Постуча́ть, ся = посту́кати, ся, постукоті́ти, погрю́кати, погрюкоті́ти, пögу́ркати, дуже — потара́хкати, часто — поторохті́ти, про що дзвінке — поцокота́ти, поцокоті́ти, дверима — похря́пати і т. д. д. **Стуча́ть.**

Постъ, поста́ = піст, по́сту, тільки про пісну їжу — пісно́та. — Як прийде піст — задереш хвіст. н. пр. — **Петро́въ постъ** = петрі́вка, належачий до сього посту — петрівча́ний, петрі́вочний. — **Рождё́ственскій постъ** = пилипівка. — **Спа́совъ постъ** = спа́сівка. С. З. — **Вели́кій постъ** = вели́кий піст, 1-й день його — чи́стий понеді́лок, жи́лавий понеді́лок, в жарт — полоскозу́б, 1-а неділя В. П. — жи́ляна, збі́рна, 4-а неділя В. П. — середохре́сна, середа тії неділі — хре́сти́, 5-а неділя В. П. — похва́льна, субота тії неділі — похвала́, 6-а неділя В. П. — ве́рбна, ве́рбниця, ве́рбич, 7-а неділя — бі́лий ти́ждень, четвер на цій неділї — чи́стий четвер. — Неділя збір — тече вода з гір. н. пр. — Прийде вербниця — назад зіма вернеть ця. н. пр. — Прийшов вербич — два кожухи тербич. н. пр.

По́стъ, по́ста = 1. сті́йка (С. Пар.), беке́т (К. З. о Ю. Р.). — Як на стійці козаки. Кот.

2. уря́д. С. Жел. — Сякий такий. уряд луччє, ніж проста служба.

Постыди́ть, ся = д. **Постыжа́ть.**

Посты́дный, но = срамо́тний, сороміцький; стидки́й і т. д. д. **Позо́рный.** — І забудеть ся срамотня давняя година. К. Ш. — Ніколи він ще не давав хабарів, обминаючи сей сороміцький консисторський звичай. Лев. В. — **Посты́дное положе́ніе** = страмо́вище.

Постыжа́ть, постыди́ть, ся = д. **Посрамля́ть, ся.**

Постылый = ости́лий (С. З.), осору́жний (С. З.), обри́дний (С. Л.), обри́длий (С.З.), оги́дний, оги́длий і т. д. д. під сл. **Опостылый.**

Постылѣть = обрида́ти, обри́длим, ости́лим става́ти, осору́жувати ся.

Постынуть = похоло́нути, пости́гнути.

Постягивать = постяга́ти, позволіка́ти, посцу́плювати.

Посу́да = посу́да, по́суд (С. Л. Ман.), начи́ння (С. З.), одна штука — посу́ди́на, велика для зсипання — всипище, мідяна — мідни́ця, в котрій розводять крейду — крейдя́нка, камъяна — ка́мъяника, для зсипки зерна — си́панка, си́пань. — От як би зрубать ту вербу, та зробить жолоба, от добре на всипище. Хар.

Посу́дникъ = ми́сник (С. З.), судни́к. — Поклала на мисннку та на полиці. С. З.

Посу́дный = посу́дний. — **П. шкафъ** = д. **Посу́дникъ.**

Посуди́ться = посуди́ти ся, попозива́ти ся, потяга́ти ся.

Посуети́ться = пометуши́ти ся.

Посули́ть = наобіца́ти, наобіця́ти.

Посу́лъ = д. **Обѣща́ніе.**

Посу́льный = обіця́ний.

Посу́пливать, посу́пить, ся = д. **Насу́пливать.**

Посурьми́ть = п^чорни́ти (волосся).

Посу́точный, но = поде́нний, но. — Наняв ся поденно.

По́суху = посухому.

Посучи́ть = посука́ти, всука́ти.

Посхва́тывать, ся = посхо́плювати, посхопля́ти, ся. — Гукали де-які і з радощів аж посхоплювали ся. О. Ст.

Посходи́ться = посхо́дити ся, позіхо́дити ся, посхо́жувати ся.

Посцѣпи́ться = позче́плювати ся.

Посчастли́виться, посчастли́вѣть = пощасти́ти, ся (С. Л. З.), потала́нити, похвирту́нити, погара́здити ся (Сп.). — Йому пощастило. — Був дуже радий, що йому скоро пощастило піймать і вигодувать такого коня. н. к. Грінч. — Але в тім отході не пощастило ся їм. Л. С. С. З. — Але не поталанило мині роздобути чого не будь важного. Кн. — Міні, спасибі Богові, похвортунило. Кроп.

Посчита́ть, ся = полічи́ти, порахува́ти, ся. — Я всі гроші оддав тобі? Та не знаю — ось зараз полічу. н. о. Грінч. — Невістка помотала починки, полічила чисниці та пасма. Лев. — Полічили, що достали, встали сіромахи. К. Ш. — Полічивши гроші, вона пронизувато глянула. Лев. В. — Вже я хотів йому ребра полічити. Кроп. — — Порахувала свої заробітки тай лягла спать. Як.

Посъѣда́ть = позъїда́ти.

Посъѣ́хаться = позъїзди́ти ся, понаїзди́ти.

Посыка́ть, посыкну́ть = д. **Нау́щать** і **Подстрека́ть.**

Посыла́ть, посла́ть, ся = сла́ти, засила́ти, посила́ти, відсила́ти, посла́ти, засла́ти, відісла́ти, ся, часто — ганя́ти (С. Л.). — Сама сїдає вечеряти, мене посилає по воду. н. п. — Та нехай батько листи засилає. н. п. — Раз у раз ганя мене до міста. С. Л.

Посыла́ться, посла́ться = здава́ти ся, склада́ти, зда́ти ся (на кого). — Здав ся циган на свої діти. н. пр.

Посылка = 1. сланя́, посила́ння.

2. поси́лка. С. Жел.

Посыльный = послане́ць, побіга́ч, гіне́ць.

Посыпа́ніе = си́пання, посипа́ння.

Посыпа́ть, посыпать, ся = посипа́ти, поси́пати, ся, разом багато — пороснути, борошном — поборошни́ти. — Яблучка так і пороснули у візок. н. к.

Посыпка = посипа́ння.

Посыха́ть, посо́хнуть = посиха́ти, усиха́ти (С. Ш.), посо́хнути, усо́хнути. — Зверху вершок усихає. н. п.

Посѣва́ть, посѣ́ять = сіяти, засіва́ти, засїяти, посіяти (С. Л.), без оранки — наволо́ком. — Посіяла руту-мъяту над водою, та виросла рута-мъята з лободою. н. п. — Посієш наволоком, то й уродить непароком. н. пр.

Посѣвъ = сів, посів, засів, засїво́к (найбільше те що сіють і засїяне); сія́ття (Кр.), сївба́ (С. З. Л.), сїйба́, сїяння, сїянка (найбільше як дія і час). — Ішов він через засів і рвали ученики його колоски. К. Св. П. — Що есть засївку в огороді. Кіев. Ст. — Рання сїйба хоч не вродить, та з хлїба не зводить. н. пр. — Гарець, два — уся й сїйба наша. Хар.

Посѣдѣть = поси́віти, трохи — присиві́ти. — Порожня голова не полисіє, ні посивіє. н. пр. — **Посѣдѣлый** = посиві́лий, си́вий. — Я б воліла посивіти в дівках, а ніж стать за жінку тому Марку. Ст. С.

Посѣка́ть, посѣчь, ся = 1. зру́бувати, зтина́ти (С. Л.), зруба́ти, стя́ти (С. Л.), зітну́ти, ся.

2. сікти, би́ти, ви́бити, різками то-що — шмага́ти, шпа́рити, чухра́ти, одшмага́-

ти, одчухрáти, ви́шпарити, лозиною — похвóїти, похворостíти, похвóськати, ви́хльостати і т. д. д. **Бить.**

3. д. **Засѣкáть 3.** — **Посѣчь капу́сту** = пошаткувáти (шатківницею).

Посѣкъ = д. **Пору́бка.**

Посѣменй́ть = засїяти.

Посѣрить = посїркувáти.

Посѣрѣть = посїрíти.

Посѣти́тель, ница = відвíдач, одвíдач, ка (С. Л.), провíдач, ка. — У Юргенсон не було нікого з одвідачів її ресторону. Кн. — Улибашев — критик Моцарта і разуразній провідач тутешнього театру. Кн.

Посѣти́ть = д. **Посѣщáть.**

Посѣтовать = 1. пожури́ти ся, посумувáти, потужи́ти.

2. побíдкати ся, порéмствувати.

Посѣчь = д. **Посѣкáть.**

Посѣщáть, посѣти́ть = одвíдувати, відвíдувати, навíдувати, ся, одвíдати, навíдати, ся, провíдати, перевíдати, завíдати до кóго (К. Д.), часто — вчащáти, внáжувати ся, внáдити ся, на коротку годину — навертáти ся, наверну́ти ся. (Пр. д. під сл. **Навѣсти́ть**).

Посѣщéніе = одвíдини, одвíдання (С. Л.), прóвід, прóвіди.

Посѣять = д. **Посѣвáть.**

Посягáтельство = пóсяг, посягáння (С. Жел.), зáмах. — Лядський замах на благочестие. К. Кр.

Посягáть, посягну́ть = посягáти (С. Жел.), вáжити ся (С. Л.), посягну́ти, повáжити ся.

Потаéнница, рос. Lathraea Squamaria L. = петрів хрест, мáслянки, шпарáговий ряст. С. Ап.

Потаéнный, но = таємний (С. Ш.), тáйний, но (С. Ш.), потайни́й, пóтай. — Таємні двері. — Тайний ворог. — Потайний собака. — Пóтай Бога, щоб і чорт не знав. н. пр.

Потазáть = д. **Побрани́ть** і **Пожури́ть.**

Потáивать = 1. ростóплювати (по малу, на пр. віск).

2. тáнути, ростóплювати ся (по малу, про сніг і криту).

Потайни́къ = тайни́к (С. Ш.), таємни́ця (С. Ш.), потайни́к.

Потайнóй = д. **Потаéнный.**

Потаи́ть, ся = утаїти (С. Ш.), потаїти, ся. — Жінка хіба не утає, чого не знає. н. пр.

Потакáло, потакáльщикъ, ца = потáкувач, ка, потакáйло і д. **Понорóвщикъ.**

Потакáть = потурáти (С. З. Л.), потакáти, подражáти (С. Л.), потоляти. — Коли у тебе гроші є, що не скажи — всяк потурає, брехню за правду всяк приймає. Ал. Скл. Д. ще під сл. **Поблажáть.**

Потáкать, потакну́ть = потáкувати, потакну́ти.

Поталáниться = д. **Посчастли́виться.**

Потáлкивать = попихáти, штóвхати (по малу), ззаду — підпихáти.

Потанцовáть = потанцювáти.

Потараторить = поцокотїти, полопотїти, подріботїти.

Потарáщить = ви́тріщити, ся, ви́рячити, ви́лупити (очі, де-який час), повитріщáти, повиря́чувати.

Потáска = д. **Потасóвка.**

Потáскивать, потаскáть = 1. таскáти, тягáти, волокти́, пéрти, таргáнити, потаскáти, потягти́, поволокти́, попéрти, потаргáнити, потарабáнити, поцу́пити. — Потяг сердешную в діброву, не на розмову, а щоб зъїсти. Б. Г. — Хіба яка зьвірюка за ноги у байрак поцупить. н. д.

2. тягáти, крáсти, потягти́, покрáсти. — Хтось у мене тягає гроші.

Потаску́нъ = волоцю́га, бáхур (С. Ш.), курвáль. — Чоловіка має, а з бахурами водить ся С. Аф.

Потаску́ха, потаску́шка = шльóндра, шлю́ха (С. З.), мандрьóха, повíя, нáплюга, нáплюха (С. З. Л.), підтїпанка (С. З.), потїпáха (С. Л.), нóйча, хльóрка (С. Л.), діптя́нка, ля́рва (С. З.), хвиндю́рка, ку́рва (С. З. Л.), финдю́рка (С. Ш.), шку́ра, католу́півна — У городі не без дурня, а у селі не без курви. н. пр. — На віщо бути вірною весь вік, коли за те... одно зневажне слово із потїпахою мене зрівнює. Сам. — Зрадів, що жінка заслабла тай знайшов собі католупівну. Кн.

Потасóвка = тáска (С. Ш.), таскани́на (С. Ш.), пóтаска, халазїя (С. З. Л. Ш.), прочухáн (С. З. Л.), прочухáнка (С. З.), поволóчка, тїпáчка, прас, чубани́на, чубрíй, пакарпáс (С. З.). — **Дать потасóвку** = халазїю, прочухáна, чубрія́ дáти. — Получиш добру халазїю, він видавить з тебе олію. Кот. — Дати йому прочухана. С. З. — Пішли кулачні накарпаси, в виски і в зуби стусани. Кот. — Дали Рутульцям накарпас. Кот.

Потату́йка, пт. Upupa epops = óдуд.

Потату́йкинъ = óдудів.

Потáтчикъ, ца = потáкач, ка, потакáйло і д. **Понорóвщикъ.**

Пота́чка = потура́ння (С. Л.), по́пуск (С. Л. Ос.), по́пуст, пото́ля (С. З.), пота́чка (С. Жел.) і д. **Побла́жка.**

Пота́шъ = по́таш (С. Жел.), смальцу́га, смальцю́га.

Пота́шный = поташо́вий, смальчу́жний. — **П. заво́дъ** = пота́шня (С. Л. Жел.), смальцу́га (С. З.), смальчу́жний заво́д, бу́да (С. Жел. Л.).

Потащи́ть, ся = 1. потягти́, поволокти́ (С. Л.), попе́рти, потири́ти (С. Ш.), поцу́пити (С. Л. Ос.), потараба́нити, потарга́нити, попрова́дити. — Вовк поцупив вівцю. С. Л. Д. теж під сл. **Потаска́ть 1.** 2. потягти́, ся (С. Л.), поволокти́ ся (С. Л.), попле́нтати ся, попха́ти ся (С. З. Л. Ос.). — Піднявся на ноги, здихнув тяжко, тай поплентавсь серденя в дорогу. Ос. Д. теж під сл. **Поплестись.**

Потверде́ть = потвердішати.

Потво́рство = д. **Побла́жка, Понoро́вка** і **Пота́чка.**

Потво́рствовать = потура́ти, потоля́ти і т. д. д. **Поблажать** і **Потакать.** — А він хоч бачить та мовчить, гріхам великим потурає. К. Ш. — Оттак, так! Потурай їм... Може колись і вбьють мене. Кр.

Потво́рщикъ, ца = д. **Потатчикъ, ца.**

Потёмки = темно́та (С. Л.), пітьма́. — **Въ потёмкахъ** = сме́рком, по́ночі (С. З. Л.), по́темки, по́темну. — Ми виїхали вже смерком. — Поночі шлюбу не давати. Ис. Копинський. С. З. — Хто виїздить поночі, той шукає немочі. н. пр. — Звелів засьвітити сьвітло, бо поночі нудно сидіти. н. о

Потемни́ть = д. **Потемня́ть.**

Потемне́лый = потемні́лий, поме́рхлий (про блиск).

Потемне́ть = потемніти, потемнішати (С. Ш.), потьма́ріти, потьмаріти, потьми́ти ся, потьмари́ти ся, на дворі — посутеніти, поночі́ти (Мал.), про блиск — поме́рхнути. — На дворі вже посутеніло. — Хай ще більше поночіє. Мал.

Потемня́ть, потемни́ть, ся = темни́ти (С. Ш.), тьмити (С. Ш.), потемни́ти, ся (С. Ш.) і д. **Затемня́ть** і **Омрача́ть.**

Потепле́ть = поте́пліти, потеплішати. — На дворі поте́пліло.

Потереби́ть = посми́кати, посіпати, пошарпати, про волосся, пірья — подра́ти, поску́бти, про льон, коноплю — подра́ти.

Потере́ть, ся = терну́ти, поте́рти, ся, віхтем — пошарува́ти, пошару́дити, тіло віріьовкою або що — пошмо́ргати, пошму́гляти, що небудь салом, дьоггем тощо — пошмарува́ти. — Сюди, туди терпув, тай далі махнув. н. пр. — Кайдани-залізо ноги пошмугляло, біле тіло молодецьке коло кості пошмугляло. Гр. Чайч.

Потерза́ть, ся = 1. подра́ти, поде́рти, поша́рпати, ся.
2. пому́чити, ся.

Потерпе́ть = потерпі́ти, наложи́ти. — Щоб наложив зрадник головою. н. п. — **П. фіа́ско, п. неуда́чу** = пійма́ти о́близня (С. З.), в сватанні — гарбуза́ зъїсти. С. Аф. З.

Поте́ря = згу́ба (С. З. Л.), утра́та (С. Ш.), тра́та (С. Ш.), втра́та, стра́та (С. Л.), шко́да (С. З. Л.), загу́бля, прона́жа, вте́ря. — Чия згуба, в того річий повна губа. н. пр. — Не сто кіп утрати. н. пр. — Не хочеш втрати — не лізь ні в куми ні в свати. н. пр. — Чи зиск, чи трата — одна заплата. н. пр. — Хто ж менї страту нагоро́дить? н. п. — Давай тоді шукати загублї. н. о. — Ох яка велика втеря! аж два шаги! Кр.

Поте́рянный = загу́блений, згу́блений, втра́чений, пропа́лий, пропа́щий. С. Л. — Пропапці гроші — Пропащий чоловік.

Потеря́ть, ся = загу́бити, згуби́ти, ся (С. Аф. З. Л.), утра́тити (С. Ш.), стра́тити, утеря́ти, ся (С. Ш.), потеря́ти, посі́яти, рі́ши́ти ся (С. Л.), стеря́ти ся. — Загубив десь люльку. С. Аф. — Іди, там чоловік загубив сало, то й твоє. н. к. — Що сорому наробила, добру славу загубила. Мова. — По опеньки ходила, запасчину згубила. н. п. — Місяцю з раю, сьвіти нашому короваю, абисьмо не зблудили, коровай не згубили. н. п. Под. — Лучче з розумним згубити, як з дурним знайти. н. пр. — Сумно так зробилось, неначе я що дороге згубила. К. К. — Панська ласка до порога, а поріг переступив, то вже ласку утратив. н. пр — А панові не хотілось утратити такого чоловіка. н. к. Грінч. — Потеряв же соловей голос через ячний колос, потеряв же козак долю через свою волю. н. п. — Вона зовсім стеряла ся — не знає, що й робить. Одним поглядом усе скаже і я знов збожеволю і стеряюсь. Кроп. — **Потеря́ть вре́мя** = вгаяти, прогайнува́ти, промарнувати, байдикуючи — пробайдикува́ти. — **П. дове́ріе** = зневі́рити ся. — Як його зневірити ся до рідної дитини. Кп. **П. де́вственность** = віно́к загуби́ти, скантова́ти ся. — Он — теща в хамуті! не догледіла дочки, дївка скантовала ся до шлюбу. Кр. (Пр. д. це під сл. **Девстенность**). — **Потеря́ть мно́го** = перегу́бити, позагу́блювати. — **П. му́жество,**

енéргію = обáбити ся. — **П. мѣнія** = проциганити. — **П. сѝлу** = вѝсильнити ся, вѝснажити ся. — **П. сознáніе** = опáморочити ся, стеряти ся. — Сьвідомости нема, він стеряв ся... швидче по лїкаря. Кп. — З переляку Люся стеряла ся і немов її стовма поставило: тільки очима блимає. Кп.

Потесáть = потесáти, гемблем — погемблювáти.

Пóтесь = стернó, правѝло, треплó, бабáйка (Аф.). Пр. д. під сл. **Веслó.**

Потéчь = потектѝ, дуже — рѝнути, гýнути (С. Л.), великими краплями — покотѝтись. — І покотились із очей до долу сльози. К. Ш. — Покотилась слина. Кот.

Потирáть, ся = тéрти, натирáти, ся (трохи), потирáти.

Потихóньку, потихóхонько = тѝхéнько (С. Ш.), тихéсенько (С Ш.), стѝха, потѝху, стихéнька, потихéсеньку, тихцéм, тѝшкóм (С. Л. Ш.). тихісенько (С. Ш.), помáлу (С. Л.), помалéньку (С. Л.), нѝшком, нѝщечком (С. З.). — Сиди тихенько, щоб не знало тебе лишенько. н. пр. — А лїга пливуть за ними, пливуть собі стиха, забірають за собою і добро і лихо. К. Ш. — До иньшої йдеш, а до мене стиха — помаленьку голос подаєш. н. п. — Вийди, Грицю, на улицю і ти, Коваленку, — пожартуєм, попустуєм стиха помаленьку. н. п. — Пливи доля за водою, а я стиха за тобою. н. п. — Білі руки до серденька ломить, своїй неньцї стихенька говорить. н. п. — Вітер піби потиху зворухне гилля. Кроп. — Потихесеньку-помалесеньку, моя матінко, йди — спить пьяниця в рубленій коморі, гляди ж його не розбуди. н. п. — Нахили ся тишком-нишком над румъяним білим личком. Руд.

Потлѝвость = потѝвість.

Потлѝвый = потѝвий, пітнявий.

Потлѣ́ть, ся = потлїти.

Потнѝкъ = пітнѝк (повсть, що підкладаєть ся під сїдло і черезсїдельник).

Пóтный = спітнїлий, пітний.

Потовóй = 1. потовий (С. Жел.). 2. д. **Пóтный.**

Потогóнный = потовий.

Потогóнъ, рос. Imperatoria Ostruthium L. = царь-зїлля, стародýб. С. Ан.

Потóкъ = потїк, течія́ (С. З. Л. Ш.), течеѝ (С. Л. Ш.), течій, водотéча (С. Л.), струмóк (С. Л. З), струмéнь (С. Л.), буркотливий — бурчáк (С. Аф. Л.). — Ходить сорока коло потока тай кряче. н. п. — Річки немає, а так тільки течія невелика. н. о.

Потолкáть, потолкнýть, ся = попхáти, поштóвхáти, поштýрхáти, попхнýти, ся і т. д.

Потолковáть = побалáкати. — Сідай та побалакаєм.

Потолóкъ = стéля. С. З. — Стеля увігнулась, серед хати стояв стовп і підперав сволок. Лев. — В хатї чисто та весело, як у віночку, і стеля і стїни вибілені. Кп. — Казав дяк, що курки не їсть, а на стелї повно кісточок. н. пр.

Потолóчина = стелина (кожна дошка або брус, з котрих кладеть ся стеля).

Потолóчный = стелевий.

Потолóчь, ся = потовктѝ, ся, потовкмáчити, рослину — вѝтолочити, вѝпасти.

Потолпѝться = потóвпити ся.

Потолстѣ́ть = потóвщати, поглáдшати, посѝтчати, в жарт — запузáтїти. — І погладшала лисичка і така ситенька стала. Гр. Чайч. — Скільки не їж — не забагатїєш, а запузатїєш. н. пр.

Потóль = пóти, пóтїль, дóти, дóтїль і д. **Дотóлѣ.**

Потомѝть, ся = поморѝти, ся; понýдити, ся.

Потóмно = томáми. — Почав видавати словарь томами.

Потóмокъ = потóмок (С. Жел.), нащáдок (С. Жел.), далекий — щáдок (С. З. Л.), відрíдок. — Потомок гетьмана дурного і презавзятий патриот. К. Ш. — Пропав — і нащадку нема. н. пр.

Потóмственный = потóмний, нащáдний. С. Жел. — Се земля моя, потомна, з батька, з дїда, з прадїда. Кп.

Потóмственность = потóмність. С. Жел.

Потóмство = потóмство, нащáд (С. Жел.), нащáдки, нащáдок (С. Л.), плід, порождéння, наслїддя, зневажливо — кóдло (С. З.). — Не маючи по собі потомства. Кіев. Ст. — Щоб йому дихать не дало з його нащадком. н. пр. — Промінь слави сяє над головами далеких нащадків його. Кп. — Поляне хочуть вигубуть нас усіх з нащадком. Бар. О. — Який дїд, такий його й плід. н. пр.

Потомý = бо (С. Аф. Л.), затíм (С. З. Л.), затíм що (С. Л.), тогó, тогó що (С. Ш.), через тé (С. Л.), оттѝм, томý, тим (С. Ш.), для тóго, задля тóго. — Казав не пий горілки, голова болїтиме, бо тепер душно. С. Аф. — Тим то вороги і жнуть не сїявши, що між нами росгич. Кн. — Чого ревеш? Того, що побили. С. Ш. — Кому чорт не орав, тому й сїяти не буде. н. пр. —

Потомý ѝменно = томý саме, оттѝм би

то. — **Потомý то и нѣтъ** = тим бо й бá!

Потóмъ = пóтім, пóтім тóго (С. Л.), потóму, після тóго, опісля́, навпісля́, навпóслї, потóм (С. З.), відтáк (Гал.), дáлї (С. Л.), а дáлї (С. Л.), напослї́док (С. Л.). — По обіді віддихали, пóтім коси поклепали. н. п. — Ой ти тепер кажеш, що я зоря ясна, а потóму скажеш, що доля нещасна. н. п. — Щоб єсь на потом на мене не плакала. Мазепа. С. З.

Потонýть = потонýти, втонýти, утонýти, у(в)топи́ти ся. — Плив, плив та на березї й утонув. С. Ш.

Потончáть, потонѣ́ть = потóнчати, потóншати. С. Ш.

Потопáть, потóпнуть, потопýть = тонýти, потопáти, потопýти, утонýти, потóпнути. — Павле! кобила плавле. Брешеш, Антоне, тож вона топе. н. пр. — Всі заходили ся виливати воду, щоб не потоп корабель. Чайч. — На Чорному морі потопали — пропадали. К. Ш.

Потóпать = потóпати, потýпати (С. Ш.), потупцювáти, потупкувáти.

Потопля́ть, потопи́ть, ся = топи́ти, у(в)топи́ти, ся, затóплювати, затопи́ти. С. Аф.

Потоптáть, ся = потоптáти, ся. С. Ш. — Топчу, топчу ряст! Дай, Боже, потоптати і того року діждати. н. пр.

Потóпъ = потóпа.

Поторговáть, ся = 1. поторгувáти, покрамарювáти, покрамувáти, покупцювáти, погандлювáти, в шинку — пошинкувáти, пошинкарювáти, на базарі — побазарювáти, на ярмарку — поярмаркувáти.
2. поторгувáти ся, потóржити ся (С. Ш.).

Потормоши́ть = посми́кати, посі́пати, потóрсати, потермóсити (С. Ш.).

Торопи́ть, ся = поскори́ти, ся (С. Л.), поспіши́ти, ся (С. Л.), похопи́ти ся.

Поторчáть = постирчáти.

Потосковáть = посумувáти, потужи́ти, доволї — попотужи́ти (Ос.), попожури́ти ся і д. **Попечáлиться.**

Потóчина = д. **Потóкъ.**

Поточи́ть = погостри́ти.

Потóчный = потóковий.

Потошни́ть = занýдити, завáдити. — Занудило трохи.

Потрáва = спаш (С. З. Л.), збій (Лев.), пóтолоч (Лев.), стрáвля. — Візьми за спаш. С. З. — Горобці пшеницю зъїли, а синиці у спаш попала. н. пр. — Живе з самих спашів: скубне стрижча пирію — плати йому три злотих. Кн. — Штрап за збій. Лев.

Потрави́ть = 1. спáсти (С. З.), спáшити, потолóчити, страви́ти, потрави́ти (С. З.).
2. пополювáти.
3. поцькувáти.

Потрáтить = потратити, протрáтити, ви́тратити, ся, про кількох — повтрáчувати ся, позиваючись — пропозивáти (Лев.), марно — помантáчити, поци́ндрити, промантáчити, проци́ндрити.

Потрафля́ть, потрáфить = 1. потрапля́ти, у(в)трапля́ти (С. Ш.), влучáти, потрáпити, у(в)трáпити (С. Ш.), влýчити.
2. годи́ти, догождáти, догоди́ти. — **На негó трýдно потрáфить** = йомý трýдно догоди́ти.

Потреблéніе = у(в)живáння (С. Ш.), поживáння, ужи́ток (С. Ш.), вжи́ток, ужи́вок (С. Ш.), ужи́вицн (С. Ш.), спожи́вок (С. З.), спóжив, спожи́ва (С. Жел.). — Для спільного всім уживання. Пр. — Роди, Боже, жито пшеницю добрим людям на вживицю. н. п.

Потребля́ть, потреби́ть = у(в)живáти (С. Жел. Ш.), поживáти, вжи́ти, пожи́ти, спожи́ти (Лев.). — Сидить Марко з матірью за столом і вечерю поживають вкупі. Ст. С. — Чи це лучче нам із панами з упокоєм хлїб-сіль уживати. н. д. — Бжоли спожили усю ситу. Лев.

Потрéбность = потрéба (С. З. Л.), потребíзна (С. Жел. Ос.), обіхі́дність. — Потребі кінця немає. н. пр.

Потрéбный = д. **Нáдобный** і **Необходи́мый** 1.

Потрéбовать = потрéбовати, прáвити.

Потревóжить = потурбувáти, потрівóжити (людину), сполóхати, сполоши́ти (птицю, зьвіря), зрýшити, зрухнýти (яку вещ), у(в)рази́ти (рану, болячку), поколóшкати, розколóшкати (волосся). — Не доторкай ся до плечей, бо уразиш болячку. С. Л.

Потрепáть = потріпáти, крилами — полопотїти.

Потрéскать = потрі́скати, полóпати, пожéрти.

Потрéскаться = потрі́скати ся, порéпати ся (С. Л.), полýскати ся, полóпати ся, розлýскати ся, порозтрі́скувати ся. — Аж шкура на їх порепалась. К. Х. — Руки порепались. — Насінники огірків вже порепали ся. Кн.

Потрещáть = потріщáти (С. Л.), потріскотáти (С. Л.), потріскотїти, поти́ркати, про масло, сало — пошкварчáти.

Потрóгивать, потрóгать = торкáти, дотикáти, чіпáти, займáти, поторкáти, ся, доткнýти, ся, доторкнýти ся.

Пóтрохъ, частїше мн. **потрохá, пóтрохи** = пóтрух (С. З.) у птиць, а у животини д. **Внýтренности.**

Потрошúть = тельбушúти (С. Ш.), требушúти, пáтрати (С. З.), росчиняти, перечиняти. — Слуги стали росчинять рибу і найшли хлючі. п. к. Грінч. — Патрати гусей.

Потрудúть = утруднúти; потурбувáти.

Потрудúться = 1. попрацювáти, поробúти. С. Л. — Поробив я на своєму віку чимало.
2. потурбувáти ся, поклопотáти ся, попіклувáти ся.

Потрунúть (надъ кѣмъ) = посьміяти ся, поглузувáти, покепкувáти (з кого).

Потрусúть = потрусúти.

Потрýсить = побояти ся.

Потрýшивать = трóхи боятись.

Потрясáть, потрястú = 1. трястú (С. Ш.), трусúти, тóрсати (С. Ш.), потрястú, потрусúти, потóрсати.
2. хитáти, захитáти, захитнýти і д. **Поколебáть 1.**

Потрясéніе = 1. трясїння, трусїння.
2. хитáння, захитáння.
3. колотнéча (С. Л.), рóзрух, трýса (С. З.). — Вчинив єси ясу і поміж панами велику трусу. п. д.

Потряхивать = трусúти.

Потýги = хвáтки, перéйми.

Потýда = дóти і т. д. д. **Дотóлѣ.**

Потужúть = потужúти і т. д. д. **Попечáлиться.**

Потузúть = побúти, одлупúти і т. д. д. **Поколотúть.**

Потуплять, потýпить, ся = потупляти (С. Жел.), потýпити, у(в)тýпити, ся (С. Ш.), похнюпити, ся (С. З.). — Очі в землю втупив. Ос. — Еней похнюпивсь, дослухав ся, Сивила що йому верзла. Кот. — Вона до його ласочкою, голубе мій! а він похнюпив ся, мовчить, очей не підведе... Кн.

Потýскнуть = помéрхнути.

Потускнѣ́ть = помéрхнути, потьмúти ся, потьмарúти.

Потухáть, потýхнуть = гáснути, перегасáти, погасáти, у(в)гасáти (С. Ш.), пригасáти, погáснути, угáснути (С. Ш.), пригáснути. — Гаснуть очі, заснули думи, серце спить. К. Ш. — Гасне люлька в роті. К. Ш. — Горить не вгасає. К. Ш.

Потучнѣ́ть = поглáдшати.

Потушáть, потушúть = 1. тушúти (С. Ш.), гасúти (С. Л.), потушúти, погасúти (С. Л.), у(в)гасúти (С. Ш.). — За царя Горошка, як людей було трошка, як сніг горів, а соломою тушили. н. пр. — Прибіг на пожежу, а вже й потушили. н. о.
2. гамувáти, тушúти, угамувáти (С. Ш.), утихомúрити, потушúти. — Мовчанка не пушить, а все гнів тушить. н. пр.

Пóтчевать, попóтчевать = угощáти (С. Ш.), гостúти, частувáти (С. Л. З.), угостúти (С. Ш.), почастувáти (С. З.), трак(х)тувáти (С. З. Л. Ш.), потрактувáти. — Єсть у мене отець-мати будуть шанувати, медом вином козаченька будуть частувати. н. п. — А у мене увесь рід багатий, будуть мене часто частувати. н. п. — І зараз попросивши в хату, горілкою почастував. Кот.

Пóтчеваніе = частувáння, трак(х)товáння. С. Л. Ш. — Яке частування, таке й дякування. н. пр

Потщúться = постарáти ся, посилкувáти ся.

Потъ = 1. піт. — Бурлак робить, заробляє, аж піт очі заливає. н. п. — Працює до крівавого поту. н. пр.
2. риба Plyseter macrocephalus = дивоглáвець (С. Пар.), плевýн (С. Жел. Пар.).

Потыка, у виразі: **„онъ у негó на потыкахъ“** = він у пьóго за попúхача.

Потыкáть = 1. ткáти.
2. пхáти, попихáти.

Потылица = потúлишник. С. З. (Удар по потилиці, а не сама потилиця, порівняй: **Затылокъ**).

Потысячно = тúсячами, з тúсячі. — Тисячами гинуть. К. Ш. — Він платить з тисячі (на пр. з тисячі цегли при будові).

Потычка = тумáк (С. Ш.), стусáн (С. З.), штурхáн, штурханéць.

Потѣ́лый = спітнїлий.

Потѣ́ніе = потїння.

Потѣснúть, ся = потїснýти, ся (С. Л.), стиснýти, ся.

Потѣ́ть, вспотѣ́ть = пітнїти, дуже — упрівáти, спітнїти, упрíти (С. Ш.). — Поки не упріти, поти не уміти. н. пр.

Потѣ́ха = потїха (С. Л.), кумéдія, чудасїя, чудорóдія (Полт. Чайч.).

Потѣшáть, потѣ́шить, ся = потїшáти, забавляти, потїшити, забáвити, ся (С. Аф.).

Потѣ́шникъ, ца = д. **Забáвникъ, ца.**

Потѣ́шный = втїшний, кумéдний (С. З. Л.), чудорóдний. — Втїшний хлопець. — Чу-

дородна людина. Полт. Чайч. — Кумедна казка. С. З.

Потя́гивать, потяну́ть, ся = 1. тягти́, потягти́, ся (С. Л.), поцу́пити. — То збоку ущіпне, то спереду поцупить. Гул. Ар. — **Потяну́ться за кѣмъ** = попну́ти ся, потягти́ ся.

2. д. **Попива́ть.**

Потя́гиваніе = тяга́ння, потяга́ння; по́тяги.

Потяго́та = по́тяги.

Потяжелѣ́ть = пова́жчати.

Поуба́вить = зба́вити, одба́вити (трохи).

Поубаю́кать = заколиха́ти (помалу).

Поубра́ть = прибра́ти (трохи).

Поубы́ть = убу́ти (С. Ш.), збу́ти (трохи). — Вода трохи збула́.

Поувезти́, поувéзть = повиво́зити.

Поувести́, поувéсть = повиво́дити.

Поувози́ть = повиво́зити, позво́зити.

Поуговори́ть = умо́вити (по троху).

Поугомони́ть, ся = у(в)гамува́ти, ся.

Поугорѣ́ть = уча́діти, поча́діти (трохи або багатьом).

Поудивля́ться = подивува́ти, продивува́ти, ся.

Поу́дить = поу́дити, полови́ти ри́бу (удкою).

Поу́жинать = повечéряти. — Повечерявши, вони полягали всі спати. н. о Грінч.

Поукла́сть = повкладáти. — Повкладали дітей спать. — Повкладав свої книжки в скриню.

Поукра́сить = поздо́блювати, квітками — поуквітчувати, заквітча́ти, цьвяшками — пообцьвяхо́вувати.

Поукроти́ть = погамува́ти.

Поуложи́ть = д. **Поукла́сть.**

Поуменьши́ть, ся = змéншити, ся, про декілько — повмéншувати, ся.

Поумнѣ́ть = порозумні́ти, порозумні́шати. — Догадав ся очкур завъязати, та й думає, що порозумнішав. н. пр.

Поуправля́ть = поору́довати, покерува́ти, попра́вити, прооруду́вати і т. д.

Поупря́миться = позмага́ти ся, посуперeча́ти ся, попруча́ти ся.

Поусéрдствовать = припильнува́ти. — Нумо, нумо припильнуймо! н. п.

Поуско́рить = приско́рити.

Поуспоко́ить, ся = вгамува́ти, ся, заспоко́їти, ся (трохи).

Поустарѣ́ть = поста́ріти, приста́ріти ся, про людину — підтопта́ти ся.

Поутру́ = зра́на, у(в)ра́нці, у(в)ра́ньці (С. З. Ш.), ра́нком. — Помер козак в неділеньку вранці, положили козака в сьвітлиці на лавці. н. п. — Вийшли в поле косарі косить ранком на зорі. н. п. — Завтра вранці, як підем по зайці. н. пр. — Зрана виїхав і на обід поспів.

Поуха́живать = пожениха́ти ся, полиця́ти ся, прожениха́ти ся, за кількома́ — перeжениха́ти ся. — Батько ще казали, щоб я й пожених ав си. Кв.

Поуходи́ть = повтіка́ти. — Почувши се, вони не довго ждали, взяли та й повтікали. Б. Г. — Тоді де-які люди повтікали з хати. п. к.

Поуча́ть, поучи́ть, ся = поуча́ти (С. Жел.), навча́ти, науча́ти, напу́чувати, повчи́ти (С. Л.), навчи́ти, ся. — Я старший, а ти менший, то тобі засъ мене повчати. Кроп. — А мати хоче научати. К. Ш. — На все добре напучує, а воно наче йому позакладало, не чує. Кн.

Поучéніе = 1. нау́ка, навча́ння.

2. д. **Про́повѣдь.**

Поучи́тельный = поуча́ючий, науча́ючий. — Се не тільки річ цікава, але й дуже потрібна і поучаюча. Бар. О. — Приснив ся сон не тільки цікавий, але й дуже поучаючий. Бар.

Поучи́ть, ся = 1. д. **Поуча́ть, ся.**

2. повчи́ти, ся. — Повчив ся трохи та й кинув.

3. д **Проучи́ть.**

Пофантазѣ́ровать = похимерува́ти, думка́ми в хма́рах політа́ти.

Пофранти́ть = похверцюва́ти (С. З. Ш.), почепури́ти ся, похізува́ти ся (С. З.). — Коли вже вам хочеть ся похізувати си в моєму кобеняці Номис. С. З.

Пофри́штикать = посні́дати.

Пофы́ркать = попи́рхати, почми́хати.

Поха́бникъ, ца = соромі́тник, безли́чник, ця (С. Ш.).

Поха́бный, но = срамо́тний, сороміцький (С. З.), соромни́цький, безсоро́мний (С. Пар.), стидки́й, стидни́й, безли́чний (С. Ш.), со́ромно, безсо́ромно, без сорому́, — Срамотні сьпіви аж лящать. К. Ш. — Не сьпівайте сороміцької, засьпівайте старосьвітської. н. пр. — Стидних пісень сьпівають. Кр.

Поха́бство = безсоро́мність. С. Пар.

Поха́живать = похожа́ти. С. Л. — По дворику похожає, на сонечко поглядає. н. п. — Похожаючи по корсунському саду, бачиш... Кн.

Похвала́ = хвала́, похвала́, хвальба́ (С. Л.), похвальба́. — Хвальба сорочки не

дасть. н. пр. — Кажете, щоб не хвалити вас, то й не буду. Бачу, ви похвальби не любите. Кр.

Похвáливать = похвалЯти, вихвалЯти.

Похвалúть, ся = д. **ПохвалЯть, ся.**

Похвальбá = хвальбá (С. Ш.), хвалїння, хвáсть (С. Ш.), хвáлка (С. З. Ш.), прúхвальба, похвáлка (С. З. Л.). — Хвальби повні торби, а в тих торбах пусто. н. пр. — Дайте сапчат хвастї підомчать. н. пр. — Була тая поголоска на всїй Українї альбо хвалка од шляхти. Л. С. — Похвалки злиї чинити. Мазепа. С. З.

Похвáльный, но = хвáльний (С. Ш.), похвáльний, но.

ПохвалЯть, ся, похвалúть, ся = хвалúти (С. Ш.), вихвалЯти, похвалúти, ся; похвалЯти ся, нахвалЯти ся, похвалúти ся. — Хвали мя, губонько, бо тя роздеру. н. пр. — Вже так його хвалять, та вихваляють. — Похвалили, що добре зробив. — Хвалила ся попадя село підпалити. н. п. — Лає, лає, ще й хвалить ся бити. н. п.

Похвáрывать = хорувáти, слабувáти, нездýжати, недомогáти (часто або часами).

Похвáстать = похвáстати, похвалúти ся (С. Ш.), повеличáти ся.

Похватáть = похапáти (С. Л. Ш.), похватáти (С. Ш.). — Приїхали копитани, гречаники похапали. н. п.

Похвáтски = хвáтсько, хвáцько. С. Ш.

Похворáть = послабувáти, похорувáти, пронездýжати.

Похитúтель, ница = хапкó, хапýн (С. Ш.), злодїй, ка.

Похитрúть = похитрувáти.

Похищáть, похúтить = крáсти, хапáти (С. Ш.), укрáсти, вхопúти, захопúти. схопúти, спірвáти, запорвáти. — На судний день чорт жидів хапає. н. пов. — Це не хлопець, а настоящий злодїй: де що спірве, зараз заховає так, що... Кр. — Ну, що вже запорвав, то вже твоє, але другим разом я тобі ребра полїчу. Кр.

Похищéніе = крадїж, ка (С. З. Л.), хáпання, хáпанка. С. Ш.

Похлебáть = посьóрбати, похлебтáти.

Похлёбка = ю́шка (С. З. Л.), горохова — горóхвянка, з рибою — сьорбá (С. Л.), щербá (С. З. Л.). — Сьорбай юшку, на днї риба єсть. н. пр. — Ти, Андрушку, хлещи юшку, а я мнясце бо мене дитина сєе. н. пр.

Похлёбочный = ю́шечний. С. Л.

Похлёбывать = сьóрбати, хлебтáти (часто або потроху).

Похлёстывать, похлестáть = хвúськати, похвúськати.

Похлóпать = полЯскати, полящáти, поплескáти.

Похлопотáть = поклопотáти, ся, попоходúти, попіклувáти ся. С. Л. — Багато я попоходив біля неї. С. Л.

Похлыстáть = д. **Похлестáть.**

Похмéлье = похмілля, пóхміль. — Голова болить з похмілля. — На похмілля знемагає. н. д.

Похмýриться = нахмáрити ся, насýпити ся, похнюпити ся.

Похны́кать = похлúпати, попхúкати.

Ходáтайствовать = поклопотáти.

Походúть (на кого або на що) = вдавáти (С. Л.), похóдити (на кого або на що), вдавáти ся (в кого. С. Л.), скидáти ся (на кого або на що). — Чи я тобі не вродливий, чи не в тебе вдав ся! К. Ш. — Бо мій батько робив гладко, а я в його вдав ся. н. п. — Оця кобила скидаєть ся на ту лошичку, що позаторік... Кн. — А воно на те скидаєть ся. Кн.

Походúть = походúти.

Похóдка = ходá (С. З. Л. Жел.), хід (С. Ш.), хіднЯ (С. Ш.), ходá, пóхід. — Я вашу сестру й по ходї й по очах наскрізь бачу. Лев. В. — Що то за личко хороше! а хода яка... і не бачивши видочка по ходї однїй можна б сказати, що се небесна урода. Зіньк. — Зовсїм батькова хідня. Херс. — Д. ще під сл. **Пóступь.** — **Съ утúною похóдкой** = качконóгий. — Ач яка качконога. Сн.

Похóдный = похíдний.

Похóдъ = 1. похíд, похóд, випрáва. С. Жел. — Засвистали козаченьки в поход з полуночі, заплакала Марусенька своі ясні очі. н. п. — Не вернув ся із походу гусаринмоскаль. К. Ш.

2. пóваг (лишок ваги), лúшка. — Шість хунтів з повагом (або: з лишкою).

3. збýток, схід, сход. С. Л. — Тепер на сей крам великий збуток.

Пóходя = хóдячи, входЯчку, на ходї. — Їсти входячку. — На ходї зірвав.

Похождéніе, частіше мн. **похождéнія** = 1. мандрувáння.

2. пригóда, частіше мн. пригóди (С. Жел.), прúключка (С. Пар.).

Похóжій = схóжий (С. Л. З.), похóжий, подíбний, парúстий, цїлком — вúкапаний, на луб — лубовáтий, на оклецок — оклéцьковатий і т. д. — Похожа свиня на коня. н. пр. — Син — викапаний бать-

ко. — **Быть похо́жимъ** = д. **Походи́ть** (на кого або на що).

Похозя́йничать, похозя́йствовать = похазяїнува́ти, погосподарюва́ти.

Похолодѣ́ть = похолоді́ти, похолодні́ти, *похолоднішати*, *костуденіти*. — На дворі похолоднішало.

Похорони́ть, ся = 1. похова́ти, ся (С. З. Л.), захова́ти. — Легше мінї, доню, тебе поховати, а ніж мінї та за його тебе заміж дати. н. п. — Поховали пана отамана в сиру землю глибоко. н. п. — У холоднїй ямі мене поховали, ще й ногами землю зверху притоптали. Гр. Чайч. — Не журися, мій милий, не дай серцю тугу, а як умру — поховаєш, озьмеш собі другу. н. п. Под — Були батько й мати, та судилось козакові обох поховати. П. Пр. — А лиха ще буде, буде, поки заховають. К. Ш.
2. схова́ти, *похова́ти, ся*, багато — *перехова́ти, ся*, поперехо́вувати. — Дівчинонько, моє серце, сховай мене під ряденце. н. п. — Сховались тай попались. н. пр. — Багато переховав краденого.

Похоро́нный = похоро́нний, погре́бний (С. З.). — Погре́бная одправа. С. З.

По́хороны = по́хорон, похова́ння, хороне́ння, погре́б (С. З.).

Похорохо́риться = попри́ндитись, поинди́чити ся.

Похорошѣ́ть = покра́щати (С. З. Л.), погарнішати, полу́ччати, полїпшати, помилїшати, погарнїти, почерпурнїти, ви́ладнїти, вилюднїти, про постать — постатнїти. — Прибери пня, то й він покращає. н. пр. — Щоб мінї надїти, аби погарнїти. О. Ст. — Якийсь миршавий був хлопець, а бач як вилюднїв. н. о. — Як вона погарнїшала!

Похотли́вый, во = похотли́вий, во (С. Жел.), пожадли́вий (С. Ж.), женихли́вий. — Не молода вже, а женихлива, усе до парубків липнеть ся. Кн. — Вовки в мъясниці женихливі — тїчками ходять. Кн.

Похотли́вость = по́хоть (С. Л. Жел.), хотли́вість, хти́вость (С. Ж.), жирува́ння (С. Л.), пожадли́вість (С. Ж.).

По́хоть = д. **Похотли́вость.**

Похохота́ть = поpегота́ти, ся, пореготі́ти.

Похрабри́ться = похрабрува́ти.

Похра́пывать, похрапѣ́ть = хропти́ (по малу), похропти́. — Хропить, аж хата ходором ходить.

Похрипѣ́ть = похрипі́ти, похавча́ти, поха́рча́ти.

Похристо́соваться = похристо́сувати ся.

Похрома́ть = пошкандиба́ти, пошкитильгать. (Пр. д. під сл. **Пойти́**).

Похрустѣ́ть = похру́мкати, похру́мати, похрумча́ти, похрумтіти, похрупотіти.

Поху́дшать = погіршати, попоганїти, споганїти. — Маленьке — миленьке, а побільшає — погіршає (про дитину н. пр.).

Похудѣ́ть = схуднути, поху́днути, оху́днути, похуднїти, охля́нути (С. З. Л.), помарнїти (С. Л.), змарнїти (С. Аф. З.), на виду — спа́сти з лиця́ (С. Л.), на тїлї — спа́сти з тїла, з ту́ку, з че́рева. *С. Л.* — Поки гладкий схудне, то худий здохне. н. пр. — Він схуд наче тараня. Лев. В. — Ой вже ж наші сіромахи та без харчів помарнїли. н. п. — Так з лиця спала, що й не пізнати. н. о.

Похудѣ́лый, похудѣ́вшій = сху́длий, поху́длий, змарнїлий, помарнїлий.

Похули́ть = погу́дити, пога́нити, поганьби́ти.

Похѣ́ривать, похѣ́рить = д. **Захѣ́ривать.**

Поцара́пать, ся = подря́пати, ся (С. Л.), пошкря́бати, смикаючи що — пошмо́ргати, пошму́гляти. — Так він у терен — хоч там і подряпаєть ся. н. к.

Поца́рствовать = поцарюва́ти.

Поцвѣсти́ = поцьвісти́.

Поцѣди́ть = поціди́ти.

Поцѣлова́ть, ся = поцілува́ти, ся, здоровкаючись — *почоло́мкати ся*, в жарт кажучи — цмо́кнути ся. С. Л. — Обнялись, поцілувались як слід. н. о. — Цмокнись з жінкою моєю, вона твоя буде. Г. Ар.

Поцѣлу́й = поцілу́нок. С. Л. — Поцілунок той і досї пече мене. Кн.

Поцѣни́ть = поцінува́ти, пооцїнювати.

Поцѣпи́ть, ся = почепи́ти, ся (С. З. Л.), причепи́ти, ся (С. З. Л.), очепі́рити ся. — Це ніс! Чорт двом ніс, та одному почепив. н. пр. — Так він як поплив бичок, очепірився йому за хвіст і поплив. н. о. Грінч.

Поча́вкать = поплямкати (С. Л.), поця́мкати (Фр), пожвя́кати.

Поча́рочно = чарка́ми.

Поча́сту = ча́сто, ча́сто-гу́сто (Чайч.).

Поча́ще = частїш (С. Л.), частїше.

По́чва = грунт, ґрунт. С. Л. — Коли б грунт був чорноземом, а то супісок. Кн. — Шевченко і муза його родились і зросли на грунті української народної історії. Кн. — **По́чва гли́нистая** = гли́нястий, глеюва́тий грунт, гли́няста земля́, глейовина́. — **П. нетро́нутая** = цілина́. С. З. — Купив ниву з цілиною. С. З. — **П. песча́-**

ная = піскува́та земля́. — **П. песча́нистая** = су́пісок. — **П. чернозёмная** = чорно́зем, чорно́земля.

Почва́ниться = почва́нити ся, попишати ся, побундю́чити ся, поприндити ся, побри́шкати.

По́чвенный = грунтови́й. — **По́чвенное колесо́** д. під сл. **Колесо́.**

Почелове́чески = полю́дськи.

Почему́, почёмъ = чом (С. З.), чому́ (С. З.), чого́ (С. З), на́ що́, про́ що, для чо́го, почі́м. після чо́го. — Чом, чом, чорнобров, чом до мене не прийшов? н. п. — Чому мині правди не скажеш? н. п. — Чого мині тяжко, чого мині нудно, чого серце плаче, ридає? К. Ш. — Не знаю що і після чого старі сумують. К. Ш. — **Вотъ почему́** = о́т через що́, ото́ж-то, от за-для то́го. — **Почему́ то** = чого́сь, чому́сь (С. З.).

По́черкъ = писа́ння, письмо́ (С. Пар.), по́черк (С. Жел.), рука́ (С. Жел. Пар.). — Давайте я розберу — я його руку добре знаю. — Хіба се моя рука? і рука і печатка підборні. Кп. — Він підвів під мою руку. п. о.

Почерни́ть = 1. почорни́ти, ви́чорнити, обчорни́ти.

2. д. **Захе́рить.**

Почерне́ть = почорні́ти, злегка — причорні́ти. — **Почерне́вшій** = почорнілий. С. Л. — Ой чого ти почорніло зелене поле? Почорніло я від крови за вашую волю. К. Ш.

Почерпа́ть, почерпну́ть = черпа́ти, черпну́ти.

Почерстве́ть = поче́рствіти.

Почерти́ть = порисова́ти.

Почерто́вски = почортя́чі.

Почеса́ть, ся = почеса́ти, ся, тіло руками — почу́хати, почухма́рити, поскрьо́бати, ся. — **Почеса́ть язы́къ** = попащикува́ти.

Поче́ствовать = пошанува́ти, у(в)шанува́ти (С. Ш.). — Ушанували його добрим словом і привітанням.

По́честь = шано́ба (С. З. Л.), ша́на (С. З. Л.), пова́га (С. Л.), поче́стка. — На що та й шаноба, як добре слово. п. пр.

Почесу́ха = коро́ста.

Почётный = поче́сний. С. З. Л. — Панове Запорозці! просимо на почесне (місце). С. Л. — Титарівна-Немирівна почесного роду. К. Ш.

Почётъ = шано́ба, честь, пова́га, поче́стка. — Спасибі вам, панове-молодці, преславні Запорозці, за честь, за славу, за повагу, що ви мині учинили. К. Ш. — Хороброму у нас хвала і слава, розумному шаноба і повага. К. Ш. — Не дивили ся чи родич, чи чужий приходить, всяке тут було шанобу по собі находить. Мак. Д. ще під сл. **По́честь.**

По́чечный = ні́ркови́й.

Почечу́йникъ, почечу́йная трава́, п. бреде́на, п. го́рецъ, рос. Polygonum Persicaria L. = гірча́к. С. Ан.

Почива́льный = спочива́льний.

Почива́льня = спочива́льня, спа́льня.

Почива́ніе = спочива́ння (С. З.), спочи́нок.

Почива́ть, почи́ть, опочи́ть = 1. спочива́ти, спочи́ти. — Прийдіть пізніше, бо пан ще спочивають. — Батюшка після обід спочивають.

2. спочива́ти, спочи́ти, опочи́ти, уме́рти, поме́рти. переста́вити ся, полягти́. — Т. Шевченко родив ся 25 лютого 1814 р., опочив 26 лютого 1861 р. (з напису на його могилі.). — Поїхав в Італію і там поліг. Кп.

Начина́ть, нача́ть = почина́ти, зачина́ти і т. д. д. **Начина́ть.**

Почи́нивать, почини́ть = ладна́ти (С. Л.), ла́годити (С. З. Л.), ла́дити (С. Л.), справля́ти (С. Л.), поправля́ти, трохи — підла́гожувати, підла́жувати, пола́годити (С. З.), поладна́ти, вала́годити, наладна́ти, наладнува́ти, спра́вити, попра́вити, підла́годити, підла́лити, пілладна́ти, одежу — лата́ти (С. З.), полата́ти. залата́ти (С. З.), підлата́ти, вла́тувати. влата́ти. — Треба віз полагодити. — Полагодити чоботи. Кр. — Влатати треба старий кожух. Полт. Чайч. — Церкву-домовину нема кому полагодить на тій Україні. К. Ш.

Почи́нка = ла́гоження, попра́ва, попра́вка, одежі — лата́ння.

Почи́нный = початко́вий.

Почи́нъ = 1. почи́н (С. З. Л.), поча́ток (С. З. Л.), зачи́н і т. д. д. **Нача́ло 1.**

2. по́від. при́від (С. З.), при́звід і т. д. д **Иниціати́ва.**

Почи́слить, ся = полічи́ти, порахува́ти, ся.

Почи́стить = почи́стити, став од мулу — пошлямува́ти і т. д. д. **Очища́ть, Очи́стить 1.**

Почита́й = д. **Почти́.**

Почита́ніе = шанува́ння, пошанува́ння, поважа́ння.

Почита́тель, ница = шанува́тель, почита́тель, ка (С. Жел.), чти́тель, ка.

Почита́ть, ся, почти́ть = поважа́ти, ся (С. З. Л.), шапува́ти, ся (С. З. Л.), чти́ти, шти́ти (С. Жел.), пошапува́ти (С. З.), у-(в)шанува́ти (С. Ш.), вжа́лувати. — Ні, пе буду чужі воли пасти-заганяти, не буду я в чужій хаті тещу поважати К. Х. — Хто вік по божому прожив, того до смерти будуть поважати і добрим словом поминати. Б. Г. — А ти ім кажи, щоб вони любили і поважали одно одного н. о. Грінч. — І дівчата поглядають, всі сусіда поважають. н. п. — Взяв дід бабу за рученьку тай по вів в сьвітлицю, поважає старий бабу, як би й молодицю. н. п. — Всі поважають, на покуті сажають. Б. Г. — Шануй отця твого і матір твою. Б. Н. — Ой коби я мужа мала, я би його шанувала. н. п. Под. — Він так умів себе показать, що й Ляхи його шанували. І. Г. — Хто не зазнав лиха, той не вміє шанувати добра. н. пр. — Вельми у нас шанували діда і слухали ся паче батька. Кн. — Сина Івана оддали в салдати за те, що ти не навчила панів шанувати. К. Ш. — І всі його шанували, як батька старого. Гр. Чайч. — А я буду научати, як милого шанувати. н. п. — Ох я ж його хоч не люблю, шанувати мушу! Ох, Боже мій милосердний, вийми з його душу. н. п. — Пішла про неі слава всюди: іі шанують люди. Б. Г. — То буду я отця-матір штити й поважати. н. д. — Ушановано його як слід добрим словом і привітанням.

Почита́ть, поче́сть = вважа́ти, лічи́ти, полічити. — Чого лице од мене одвертаєш, мене собі за ворога вважаєш? К. І.

Почита́ть = почита́ти, прочита́ти.

По́чка = 1. анат. — нірка. С. Жел. — Жирується, як нірка в салі. н. пр.
2. на рослинах — бру́нька (С. Жел.), бросль (С. Жел.), бро́сток (С. Ш.), брост, бростина, бібдашок, бібъяшок, квіткова — пу́пъянок, пу́пъяшок (С. З.), що розпукується — розпу́ківка, розпу́калка, на тютюну — пасинки́. — Диво, що на березині бруньки. н. пр. — Молоденька, наче пупъянок. н. пр. — **Выбра́сывать по́чки** = набру́нькувати ся, бро́сти́ти ся (С. Аф. Ш.). — Дерево уже набруньковується. Ман. — Вишня почала вже броститись. С. Аф. Ш.

Почкова́ть = очкува́ти. С. Жел. — Очкувати дику яблуню.

По́чковый = 1. ні́рковий.
2. бруньковий, бростковий.

Почмо́кать = поцмо́кати.

Почо́кать, ся = поцо́кати, ся.

По́чта = по́шта. С. Л. — Це пошта здалека біжить. В. Щ.

Почтальо́нъ = пошта́р (С. Л.), пошта́рь, листоно́ша. — Не поспішай поштарю мій! В. Щ. і д. під сл. **Письмоно́сецъ.**

Почта́рь = д. **Почтальо́нъ.**

Почте́ніе = шано́ба (С. З.), ша́на (С. З.), шанува́ння (С. Л.), пошанува́ння, ша́йність, пова́га (С. З. Л.). — На що та й шаноба, як добреє слово. н. пр. — Ой були ми в пана, була нам повага: пили мед-горілку за Ганусю дівку. н. п. — Великоє пошанування од царя мали. Л. С. — Людям чини шайність, а коло себе май охайність. н. пр.

Почте́нный = пова́жний (С. З. Л.), шано́вний (С. З. Л.), поче́сний, пошти́вий, стате́чний. — Вона у нас жінка добра, розумна і поважна. Кот. — Поважноє писаніє ваше дойшло. Орлик. С. З. — Почесного роду. К. Ш. — Такій статечній людині не сором сказати — здорові були: він заробив собі шанобу. Кн.

Почти́ = сливе́ (С. З. Л.), ма́йже (С. Жел.), пра́ве (С. З.). Чайченко вживає ще — зато́го, але це слово більше відповідає рос. = **Вотъ-во́тъ** (д. це слово). — **Почти́ что** = ма́ло що (С. Л.), ма́ло не, тро́хи не (С. Л.), бе́змаль (С. Л. Ш). — У молодиках він любив скляного бога, а під старість сливе і в рот не брав. н. к. — Вона нападалась на Мелашку сливе кожного дня. Лев. — Ходить по пояс праве в грязюці. Помис. С. З. — Два парубчака майже однаких літ. Фр. — Отак переіхали ми майже цілу дорогу. Федь. — Почали описувати життя простого народу майже тією мовою, якою він сам говорить. Ук. — Безмаль не 20. С. Ш.

Почти́тельно = з шано́бою, шаноб(в)ли́во, пошти́во. — Уклонив ся йому чолом низько, далі склавши шанобливо руки, одійшов назад, немов од хана. Ст. С. — Одже йдіть ви за подвірря наше і зустріньте юнака поштиво. Ст. С.

Почти́тельность = пова́га (С. З.), шано́ба (С. З.), пошаяова́ння (С. Жел.), пошти́вість.

Почти́тельный = шаноб(в)ли́вий, пошановли́вий (С. Пар.), поче́стливий (С. Пар.), пошти́вий, шані́вний.

Почти́ть = д. **Почита́ть.**

Почтме́йстеръ = почтме́йстер, почма́йстер (Гал.).

Почтово́й, почто́вый = поштови́й.

Почтосодержа́тель = пошта́рь. — Біжи до поштаря за кіньми.

Почу́вствовать = почу́ти (С. З. Л.), почу́ти ся (С. Л.), вчу́ти, учу́ти (С. Ш.). — Тільки я ввійшла в хату, так зараз і почула, що для мене починаєть ся нове життя. Фр. — Оттоді вся громада почула, що болячка

усім коле. Кн. — Бий його дуже, щоб почувсь. С. Л. — Тепер і пани вчули, що хліб родить на мозолях. Кн.

Почудéсить, почудéсничать = похимерувáти, похимéрити ся. — Нічого він їм лихого не зробив, а так похимерити ся захтілось. Кр.

Почýдиться = здáти, вздрíти ся, обмáрити (Граб.), приверзти́ ся. — Міні здалось, що... — Це тобі приверзлось.

Почýять = д. **Почýвствовать.**

Пошабáшить = обробити ся, пошабáшити, перед неділею — посубóтіти. — Сьогодня швидко обробили ся. Кр.

Пошáливать, пошали́ть = пустувáти, дурíти, попустувáти, подурíти, пожирувáти, посваво́лити.

Пошалѣ́ть = подурíти і т. д. д. **Одурѣ́ть.**

Пошáрить = пошáрити, пони́шпорити, скрізь — вишарити, ви́нишпорити.

Пошáркать = почо́вгати.

Пошáтывать, пошатáть, пошатнýть, ся = хитати, захи́тувати, колихáти, похитáти, поколихáти (С. З.), похитнýти, поколихнýти, ся (С. З.), схитнýти ся, схибнýти ся, поточи́ти ся. — Зачепив возом, аж стовп похитнув ся. — Глечик схитнув ся і впав. Кр. — Гуляй, моя чорноброва, поки моя голова здорова, бо як моя голова схибнеть ся, тоді твоє гуляння минеть ся. н. п. — Нема гірше, як бурлацї — куди пихнуть, туди й поточи ся. н. пр. — Поточив ся і трохи не впав.

Пошвырять = поки́дати, пошпурля́ти.

Пошевéливать, пошевели́ть, пошевельнýть, ся = воруши́ти, поворуши́ти, зворуши́ти, ворохнýти ся, поворухнýти, зворухнýти, ся. С. Л.

Пóшевни = широ́кі санки, ви́стеляні лýбом.

Пошелестѣ́ть = пошелестіти (про листя, папір то-що), пошамотіти (глухо, на пр. про тканину).

Пошелудя́вѣть = пошолуди́віти.

Пошелуши́ть, ся = полýщити, ся.

Пошепеля́ть = пошепеля́ти, пошепеля́віти.

Пошептáть, ся = пошепотáти, пошептáти, ся, потишкувáти ся.

Пóшептомъ = пóшепки. — Сказав пóшепки.

Пошершáвѣть = пошаршáвіти, пошéрхнути.

Пошивáть, поши́ть = ши́ти, поши́ти, багато — понашивáти.

Пóшибъ = спóсіб, роб, пóбит (С. З.).

Поши́вка = шиття́, пошиття́, шитвó. — Заплатив за пошиття.

Пошинковáть = пошаткувáти. — Вже пошаткували капусту.

Пошипѣ́ть = пошипíти, про масло, сало — пошкварчáти, пошваркотіти, про гадюку — посичáти, про воду — побулькотіти, поклекотіти.

Пóшлина = ми́то (С. Жел. З.), з возів — возовé, за проїзд по мосту — *мостовé* (С. З.), мостовщи́на, через греблю — погребéльне, на винницях од казана — показáнщина. — **Дорóжная пóшлина** = подорóжчина. — **Базáрная, я́рмарочная п.** = містовé. — **Судéбная п.** = пересýдок, при́суди. — Аби жаден чоловік не мів новых мит вимишляти. Ст. Л. — Великиї мита брали: од возового по пів золотого. п. д. Пр. д. ще під сл. **Подать.**

Пóшлинный = митови́й.

Пóшлость = паскýдство; безсорóмність.

Пóшлый = паскýдний; безсорóмний, сорóміцький.

Пошлѣ́ть = мерзéнити ся.

Пошля́ться = поблукáти, потиня́ти ся, повéштати ся.

Поштемпелевáть = поштампувáти.

Поштýчно = штýками, од штýки.

Пошумѣ́ть = погомоніти, погаласувáти, про лист то-що — пошелестіти, про одежу — пошамотіти, про вогонь — погоготіти.

Пошуршáть = пошýрхати, пошамотіти.

Пошути́ть = пошуткувáти, пожартувáти. С. Л. — Не все журить ся — і пошуткувать можна трохи. Ч. К.

Пошутовски́ = *мов* блáзень.

Пошýчивать = шуткувáти (иноді або злегка).

Пощáда = лáска, милость, поми́лування, милосéрдя (С. Пар.). — Це вже я милость кладу на тебе, а то побити треба. Чайч.

Пощади́ть = поми́лувати, вжалувати.

Пощебетáть = пощебетáти, поцьвірíнькати, поцьвірінькáти.

Пощеголя́ть = д. **Пофранти́ть.**

Пощекотáть = полескотáти. С. Л.

Пощёлкать = поля́скати, зубами — поклáцати, насіння, горіхи то-що — полýскати, полузáти.

Пощéніе = пóстування.

Пощипáть = пощипáти, пірря, волосся — поскýбти́.

Пощёчина = ля́пас (С. З. Л.), ляпанéць, поля́пас, лящ (С. З. Л.), поли́чок (С. З.), нáморденъ. — Та вже для тебе обіщаюсь

Епееві я ляпас дать. Кот. — Зараз йому ляпаса по пиці. Кп. — За кучму сю твою велику, як дам тобі ляща у пику. Кот. — І поличків даппем обезчестивши. Л. В. —

Надава́ть пощёчинъ = наля́скати, лянанця́ми нагодува́ти.

Пощу́пать = полапати, пома́цати. С. Л. — Знайшов пе знайшов, а помацати можна. п. пр.

Пощу́пывать = ла́пати, ма́цати (инколи або злегка).

Поѣда́ть, поѣ́сть, ся = ї́сти, поїда́ти, зъїда́ти, поїсти, зъї́сти, ся, ви́їсти, трохи — попоїсти, усе — повиїда́ти, переїсти, усї харчі — повихарчо́вувати. — Дай хоч трохи попоїсти, а то опухну. п. к. — Виїв ммску борщу, ще й поїв усі пироги. Чайч. — Що варила — усе повиїдали. Чайч. — Усього хліба пе переїси. п. пр.

Поѣздить = поїздити.

Поѣздка = їзда́. С. Л.

Поѣздъ = одъїзд, відъїзд, ви́їзд.

По́ѣздъ = по́їзд (С. Жел.), иноді про залізницю — по́тяг (С. Жел.), весільний — по́їзд, а коли від хати до хати — перезва́ (С. З.). — Були у перезві. С. З.

Поѣзжа́лой = гі́нець, послане́ць.

Поѣзжа́не = поїзжа́не (С. З.), в перезві — перезвя́нии, перезвя́нка, перезвя́не.

Поѣзжа́той = поїзжа́нин, мп. — поїзжа́не. С. З.

Поѣсть = д. **Поѣда́ть.**

Поѣхать = поїхати.

Поэ́зія = поезія. — **Лири́ческая** п. = лірна поезія.

Поэкзаменова́ть = проекзаменува́ти.

Поэти́ческій, ски = поети́чний, по, поети́цький (С. З.).

Поэ́тому = тому́, через те́, то́ж-то. — Тому кожний чоловік повипеп зпати свій народ. Бар. О. — Тому-то треба добре прислухатись до своєї рідної мови. Бар. О.

Поэ́тъ = поета, сьпіве́ць (С. З.). — Дневник Шевченка, писаний поетою... Кп. — Як часом заговориш ти, твій голос так серденько гріє, пеначе чуєш то сьпівець віщує ласку і надію. І. Г.

Появля́ться, появи́ться = появля́ти ся, зъявля́ти ся, проявля́ти ся, объявля́ти ся, виступа́ти, витика́ти ся, зразу — вилина́ти, багато — висипа́ти, появи́ти ся, зъяви́ти ся, про(объ)яви́ти ся, ви́ступити, виткнути ся, висипати, про пошесть, кузьку то-що шкодливе, як спочатку — вклю́нути ся, а далї — вки́нути ся. —

Отку́да онъ появи́лся? = відкіля́ він взя́в ся? — **Отку́да у него́ появи́лись де́ньги** = відкіля́ у його взяли́сь гро́ші? — **У него́ появи́лись деньжо́нки** = у його завели́сь грошеня́та.

Появле́ніе = поя́ва, зъя́ва, зъя́вка (С. Л.), зъявле́ння (С. Л.), проя́ва.

Поягни́ться = окоти́ти ся.

Поякша́ться = злига́ти ся, полига́ти ся. — Полигали ся з жидами, та й пу руйнувати. К. Ш.

Пояри́ться = пояру́вати.

По́ярковый = зро́блений з во́впи я́рки.

По́ярокъ = во́впа з я́рки.

Поя́сать, ся = д. **Опоя́сывать.**

Поясне́ніе = поясне́ння, вияснення (С. Пар.), тлума́чення (С. Ш.), товма́чення (С. Ш.), висьвітле́ння (С. Пар.).

Поясни́ть, ся = д. **Поясня́ть, ся.**

Поясни́ца = по́перек (С. З.), кри́жі (С. Л.). — Вихиля черевом і попереком. Кв. — Крижі болять. С. Л.

Поясни́чный = попере́ковий.

Поясно́й = поясни́й.

Поясне́ть = пояспіти, пояспішати.

Поясня́ть, поясни́ть = поясвя́ти, виясня́ти (С. Пар.), тлума́чити (С. Ш.), товма́чити (С. Ш.), поясни́ти, ви́яснити (С. Пар.), ви́тлумачити, розтлума́чити, зъясува́ти, ви́сьвітлити (С. Пар.). — Все як слід йому вияснив. Чайч.

По́ясъ, поясо́къ, поясо́чекъ = по́яс, поясо́к, пас (С. З. Л.), тонепький — пе́рез, перезо́к, підпері́зка, ремінний — ре́тяг, ре́тязь, ретязо́к, ремі́нник, з окравки — окра́вка, шкуратяпий на гроші — че́рес (С. З. Л.), чересо́к, котрим тягнуть бурлаки судно або забродчики певід — ля́ма (Аф.). — Єсть у мене пояс, есть у мепе два — шовковиї обидва. н. п. — За царя Саса їж хліб, хоч роспережи паса. н. пр. — Тремтячими руками стали розпускати перезок, що обмотував її гнучкий стап. Лев. В. — Наберемо срібла, злота, набъем туго череся. Мова. — Добрий інтерес, коли повний черес. п. пр. — Сидить козак на могилї, сорочку латає, віп кипув ся до череса — копійки не мае. н. п.

Праба́ба, праба́бка = праба́ба. С. Жел.

Пра́вда = пра́вда, здр. пра́вдонька. — Правда кривду переважить. п. пр. — Була правда та заржавіла. н. пр. — Вона сказала правдоньку, а я вам дам порадоньку. Б. Г.

— **Въ пра́вду, за пра́вду** = спра́вді (С. З.), спра́вжки, ді́йсне, пе́вно. — Він справді такий, як про його кажуть. — Чи справжки чи на жарт? Гул. Ар. — **По пра́вдѣ**

= по пра́вді. — По правді роби, доброго й кінця сподівай ся. н. пр.

Правди́вость = правди́вість, справедли́вість, щи́рість.

Правди́вый, во = 1. правди́вий (С. Л.), справедли́вий, во, щи́рий, ро. — Він чоловік справедливий — по правді розсудить. 2. правди́вий (С. З.), справедли́вий, спра́вжній, справде́шній (С. З. Л.), пе́вний (С. З.). — Справжній козак. — Правдива звістка. — Певна чутка.

Правдолю́бецъ = правдолю́бця. С. З. — Ти-ж на правдолюбцю Пушкаря за тое уразив ся. Л. В.

Правдоподо́біе = правдоподо́бність, имові́рність (С. Пар.), можли́вість.

Правдоподо́бный = правдоподо́бний, имові́рний (С. Пар.), можли́вий, може́бний.

Правду́ха = щи́ра душа́, правди́ва душа́. — Козак — душа правдивая. З напису над мальованим запорожцем. К. З. о Ю. Р.

Пра́ведникъ, ца = пра́ведник, ця.

Пра́ведный = пра́ведний; справедли́вий.

Прави́ло = 1. стерно́ (С. Л.), прави́ло (Мал.), на плоту або на барці — трепло́ С. Л. Ш. Пр. д. під сл. **Весло́.**
2. д. **Ватерпа́съ** і **Отвѣ́съ.**
3. хвіст у хорта́.

Пра́вило = пра́вило (С. Жел.), ре́гула (С. Жел. З.). — Треба по правилах. н. о. Гр. Чайч. — Не то для тебе і задля рідного батька не зміню своєї регули. О. Ст.

Прави́лье = копи́л, правило (у шевців, д. під сл. **Инструме́нтъ**).

Пра́вильность = пра́вильність. С. Жел.

Пра́вильный, но = ві́рний, пра́вильний, но (С. Жел.), правди́вий, во. — Чи правдиво визначено дату — не відомо. Кн.

Прави́льникъ = костопра́в. — Покликали костоправа, щоб управив руку.

Пра́вильщикъ = д. **Возни́ца** і **Ку́черъ.**

Прави́тель, ница = прави́тель, управи́тель, ка, керма́нич. — Писарев був тоді — яко керманич канцелярії Генерал-Губернатора. Кн.

Прави́тельство = прави́тельство (С. Жел.), уря́д (С. Л.).

Прави́тельственный = правительстве́нний (С. Жел.), урядо́вий.

Пра́вить = 1. пра́вити, правува́ти (С. Л.), заправля́ти (С. Л.), управля́ти (С. Ш.), упра́вува́ти (С. З.), керува́ти (С. З. Л.), ору́дувати (С. З. Л.), верхово́дити (С. Л.). — П. Могила виправив привилей на митрополію Київську і правив церков Божюю, боронячи її од Ляхів і унітів. Літоп. Білозерського. — Не всім дано всеє знати і речами керувати. Маз. Зак. — Один стирник сам керує, весь корабель управує. Маз. Зак. — Пливуть собі та сьпівають, море вітер чує, попереду Гамалія байдаком керує. К. Ш. — Коня керують уздою, а чоловіка словом. н. пр. — Як тобі вже керувати краєм, коли власна і сестра не слуха. Ст. С. — Нема Січі, пропав і той, хто всім верховодив. К. Ш.
2. поправля́ти, виправля́ти і д. **Исправля́ть.**
3. д. **Выправля́ть 1** і **Выпря́мливать.**
4. справля́ти. — Він як раз тоді справляв поминки. — Справив добре іменини.
5. пра́вити, упра́вити. — Звихнув руку, костоправ довго правив та нічого не міг зробити, та вже лікарь управив. — **Пра́вить бри́тву** = гостри́ти бри́тву. — **П. покло́нъ** = переказувати поклін, кла́няти ся кому́ од ко́го, покланя́ти ся. — Покланяєть ся бідний невольник з неволі. н. д.

Правле́ніе = 1. правува́ння, ору́дування, керува́ння.
2. упра́ва (С. Ш.), уря́д, ряд (С. Ж.).

Пра́внукъ, пра́внука, пра́внучка = пра́внук, пра́внука.

Пра́во = д. **Впра́во.**

Пра́во = спра́вді, дійсно, пе́вне, да́лебі; справедливо, попра́вді. — Ні, справді, не мав часу — тим і не зайшов. — Поправді роби, доброго й кінця сподівай ся. н. пр.

Пра́во = 1. пра́во, власть, вла́да. — За право судись, а за чуб не берись. н. пр. — Він має право. — **Право представле́нія** = засту́пство. — **Онъ въ правѣ́** = він ма́є пра́во.
2. пра́во, правозна́вство.

Правобере́жный = правобере́жний, правобі́чний.

Правово́й = пра́вний. — Правний спосіб. С. З.

Правовѣ́децъ, правовѣ́дъ = правозна́вець, правозна́вця, пра́вник, юриста. С. Жел.

Правовѣ́дѣніе, правовѣ́дство = правозна́вство.

Правовѣ́рный = правові́рний.

Правонаруше́ніе = праволо́мство.

Правописа́ніе = правопис і право́пись. С. Жел.

Правосла́віе = правосла́віє, православність (С. Жел.), благоче́стя (С. Ш.).

Правосла́вный = правосла́вний, правові́рний (С. Жел.), благочести́вий (С. Ш.).

Правоспосо́бный = правопра́вний, пра-

возда́тний. — Із рода в рід бував, знай, правоправним. К. Д. Ж.

Правосу́діе = правосу́ддя.

Правосу́дный = правосу́дний, справедли́вий.

Правота́ = пра́вість, правди́вість.

Пра́вый = 1. пра́вий. — **Пра́вая сторона́, рука́** = прави́ця. С. З. — **По пра́вую сто́рону** = право́руч і д. **Впра́во.** — **На пра́вой сторонѣ́ лежа́щій** = правобі́чний.

2. правди́вий, справедли́вий. — Суд скваплививий рідко бува справедливий. н. пр. 3. безви́нний (С. Ш.), безпови́нний, безневи́нний (С. Ш.), неви́нний, непови́нний. 4. прями́й, пе́вний.

Пра́дѣдный, пра́дѣдовскій = пра́дідівський. — Спогадай на них ді́дівську, прадідівську славу. К. Ш.

Пра́дѣдъ, пра́дѣдушка = пра́дід.

Пра́зднество́ = сьвяткува́ння, після жнив — обжи́пки, після возовиці — обво́зини, після хрестин — похре́стини.

Пра́здникъ = пра́зник (С. Л.), сьвя́то (С. З. Л.). — У Бога щодня празник. н. пр — Три дні заходу, а день празник. н. пр. — У лінивого усе сьвято. н. пр. — Зваєм і без попа, що в Неділю сьвято. н. пр. — Про сьвято держав, та в будень сказав. н. пр. — Хто сьватові рад, досьвіта напьеть ся. н. пр. — **Пра́здникъ Обрѣ́занія Госпо́дня. Но́вый годъ** (1 Січня) — Нови́й рік, год. — На новий рік прибавилось дня на заячий скік. н. пр. — **П. Богоявле́ніе Госпо́дне. Креще́ніе** (6 Січня) — Водо́хрища (С. З.), Водо́хрещі, Хре́щі (С. З.). — **П. Срѣ́теніе Госпо́дне** (2 Лютого) — Стрі́тення (С. Л.), Стрі́чання, Громни́ці (Прав. С. З. Л.). — На Стрітенни зїма з лїтом пострічають ся. н. пр. — **П. Обрѣте́ніе главы́ Св. Іоанна Предте́чи** (24 Лютого) — Обрі́тення. — На Обрітення обертають ся птиці до гнїзда, хлїбороби до плугів. н. пр. — **П. Преподо́бнаго Алексѣ́я, человѣ́ка Бо́жія** (17 Марця) — Те́плого Оле́кси. — На Теплого Олекси щука риба лїд хвостом розбиває. н. пр. — **П. Благовѣ́щеніе Пресвяты́я Богоро́дицы** (25 Марця) — Благові́ще́ння (С. Ш.), Пе́рша Пречи́ста (С. З.). — Який день на Благовіщення, такий на Великдень. н. пр. — **П. Входъ Госпо́день въ Іерусали́мъ. Собо́ръ Арха́нгела Гавріи́ла** (26 Марця) — Благові́сника. С. Ш. — **П. Свято́й Па́схи. Воскресе́ніе Христо́во. Пра́здниковъ Пра́здникъ** — Вели́кдень, Па́ска, Велико́дні Сьвя́та (С. З. Л. Аф.). — К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька. н. пр. — От пробі Великдень, а він зовсїм не великий. н. пр. — Приходять ото Великодні Сьвята, дає вона йому три крапаночки. н. к. Ман. — **П. Великому́ченика Гео́ргія** (23 Квітня) — Ю́рія. — Як піде дощ на Юрія, то буде хлїб і в дурня. н. пр. — На Юрія сїна кинь, тай вила закинь. н. пр. — **П. Перенесе́ніе моще́й Св. Никола́я чудотво́рца** (9 Травня) — Сьв. Мико́ли, Весня́ного, лїтнього Мико́ли. — У дурня стане сїна до Юрія, а у розумного до Миколи. н. пр. — До Миколи вїколи не сїй гречки, не стрижи овечки. н. пр. — До весняного Миколи не можна купать ся. н. пр. — **П. Вознесе́ніе Госпо́дне** = Вше́стя. — Не прийдеть ся в Середу Вшестя, завше в Четвер. н. пр. — Не буде сього, як в Середу Вшестя. н. пр. — **П. Преполове́нія** = Пра́ва (С. З.), Перепла́вна Середа́ (на 4-му тижнї після Великодня). — Инаше о правій Середї, а ще тільки се́редохрести. Кв. — **П. День Св. Тро́йцы** — Тро́йця, Зеле́ні Сьвя́та (С. З. Л.). — **Тро́ицкіе пра́здники** — Зеле́ні Сьвя́та, Клеча́льна Неділя (С. З.). — **П. День Св. Ду́ха. Соше́ствіе Св. Ду́ха. Ду́ховъ день** = Сьв. Ду́ха. — До Сьвятого Духа не кидай кожуха, а по Сьвятім дусї — ще в кожусї. н. пр. — **П. Рождество́ Іоа́нна Предте́чи** (24 Червця) — Іва́на Купа́ла. — До Купала просо з ложку, то буде і в ложку. н. пр. — Після Івана Купала не треба жупана. н. пр. — **П. Св. Апо́столовъ Петра́ и Па́вла** (29 Червця) — Петра́ і Па́вла, частїше — Пе́тра́ — Прийшов Петро — вирвав листок. н. пр. — По Пе́тру то й по теплу. н. пр — **П. Собо́ръ 12 Апо́столовъ** (30 Червця) — Полу́петра. — Се скоїлось на самого Полупетра. С. З. — **П. Великому́ченика Пантелеймо́на** (27 Липця) — Пали́копа. С. З. — **П. Преображе́ніе Госпо́дне** (6 Серпня) — Спас. С. Л. — Прийде Спас, бери рукавиці про запас. н. пр. — **П. Успе́ніе Пресвяты́я Богоро́дицы** (15 Серпня) — Пе́рша Пречи́ста (С. Л.), Вели́ка Пречи́ста (С. З.), по Сл. Закр. се — друга Пречиста, бо перша — 25 Марця. — **П. Перенесе́ніе Нерукотворе́нного О́браза** (16 Серпня) — Пречи́сник. С. З. — **П. Усѣкнове́ніе Главы́ Св. Іоа́нна Предте́чи** (29 Серпня) — Головосі́ка. — **П. Рождество́ Пресвяты́я Богоро́дицы** (8 Вересня) — Дру́га Пречи́ста (С. Л.), Мала́ Пречи́ста (С. З.), по Сл. Закр. се — третя Пречиста, але Закревський певно помиляєть ся. — Прийшла друга Пречиста — взяла комаря нечиста. н. пр. — **П. Воздви́женіе Креста́ Госпо́дня** (14 Верес-

ня) — Здви́ження. С. Л. — **П. Покро́въ Пресвяты́я Богоро́дицы** (1 Жовтня) — Покро́ва (С. З. Л.), Тре́тя (С. Л.), остання Пречи́ста. — Хто сіє по Покрові — не буде що дати корові. н. пр. — Покрова усю землю листом покрила. н. пр. — Прийшла Покрова — на дереві голо. н. пр. — Прийшла третя Пречиста — на дереві чисто. н. пр — **П. Му́ченицы Параске́вы** (14 Жовтня) — Пе́рші Пара́ски. — **П. Му́ченицы Параске́вы** (28 Жовтня) — Дру́гі Пара́ски. — **П. Введе́ніе во хра́мъ Пресвяты́я Богоро́дицы** (21 Листопаду) — Введення́. — **П. Св. Чудотво́рца Никола́я Мурликі́йскаго** (6 Студня) — Сьв. Мико́ли, Зі́мнього Мико́ли. — **П. Рождество́ Го́спода на́шего Іису́са Христа́. П. Рождества́ Христо́ва** (25 Сту́дня) — Різдво́, Різдвя́ні Сьвя́та. С. З. Л. — **Рожде́ственскіе пра́здники** — різдвя́ні сьвя́та. — Не к Різдву іде, а к Великодню. н. пр. — **П. Преподо́бной Мела́ніи Ри́млянини** (31 Студня) — Мела́нки. — **П. храмово́й** — храм, ві́дпуст, о́дпуст. — **Кану́нъ пра́здника** — д. під сл. **Кану́нъ.** — **Второ́й день по́слѣ пра́здника** — по́празен, оддаця́ пра́зника (Лев.). — **Пра́здники** — празники́, сьвя́та, сьвятки́. — **На пра́здникахъ** — на сьвятка́х. — Ні холодно було, ні душно, а саме так, як в сіряках, па Великодних, мов, сьвятках. Кот. — **П. провести́** — відсьвяткува́ти, пересьвяткува́ти. — **Бу́детъ и на на́шей у́лицѣ пра́здникъ** — і в на́ше віко́нце засьві́тить сонце. н. пр. — **Быть у пра́здника** — 1. бу́ти на храму́, на о́дпусті. 2. наразя́тись, нахопи́тись на ли́хо, здобу́ти кло́поту, пійма́ти о́близня. — **П. жа́твы** — обжи́нки.

Пра́здничанье = сьвяткува́ння.

Пра́здничать = празникува́ти (С. Л.), сьвяткува́ти.

Пра́здничный = празнико́вий (С. Л.), сьвятко́вий, сьвятни́й, сьвятчаний. С. Л. — **Пра́здничный пода́рокъ** — празнико́ве. — Дав празникового три карбованця.

Пра́зднованіе = сьвяткува́ння. С. Л. — **П. храмово́го дня** — храмува́ння.

Пра́здновать = празникува́ти, сьвяткува́ти (С. Л.), сьвятува́ти (С. Л.), справля́ти сьвя́то. — Будь же здорова, а ції сьвятки сьвяткуй здорова. н. п. Под. — Дай же мі, Боже, неділі діждати — буду я знати, як сьвяткувати. н. п. Б. — І там в Острі Король сьвяткував Р. Х. Кіев. Ст. — Вільна справляла сьвято царевих іменин Кн.

Пра́здно = без ді́ла, без робо́ти, нічо́го не ро́блячи.

Празднosло́віе = базі́кання (С. Л.), верзі́ння, тереве́ні (С. Л.), побре́хе́ньки. — Яка там розмова, так одно базікання.

Пра́здность = безді́лля, ба́йдики (С. Аф.), гу́лі, ле́жа, леда́цтво, гультя́йство, порожнова́ння (С. З.). — Гулі не одного в лапті обули. н. пр. — З лежі не буде одежі. н. пр. — Гультяйством перенялись наші дівчата, роботи по шию, а вони байдикують. Кн. — І в порожнюванню часу не тратячи. Л. В.

Празднoшата́ющійся, празднoшата́ющаяся = ба́йда (сп. р.), гультя́й, ка (С. З.), гульві́са (С. З.). шве́ндя (сп. р.), швенде́лка (ж. р.), ве́штанець, снови́ґа, снови́ґайло, телі́па́йло.

Пра́здный = 1. поро́жній, ваканцьо́вий (С. З.). — Порожне місто. — Ваканцьова земля.
2. гуля́щий (С. Аф. З Л.), порожню́ючий (Ст. Л.). — На потіху гулящим людям. К. Х. — Цигане суть люди не потребніє і порожнуючіє. Ст. Л — **Пра́зднымъ быть, пробы́ть** = 1. порожнюва́ти (С. З.), вакува́ти, провакува́ти. 2. байдува́ти, ба́йдики би́ти (С. Аф.), гуля́ти, марнува́ти, пробайдува́ти, байдикува́ти, пробайдикува́ти. — Покинь, Байдо, байдувати! н. п. — Нічого не робить, байдики бьє. С. Аф. — Д. ще під сл. **Баклу́ши бить.**

Пра́ктика = пра́к(х)тика. С. Жел.

Практи́ческій = прак(х)ти́чний. С. Жел.

Прама́терь = прароди́телька, прама́ти (С. Жел.).

Пра́отецъ = прароди́тель, праба́тько (С. Жел.), пра́отець. — Праотче Адаме! К. Ш.

Пра́отческій = прароди́тельский, праба́тьківський.

Пра́порный = пра́пірний.

Пра́порщикъ = хору́нжий (у козаків, а в росийському війську се був урядовець (офицер) останньої ранги). — Лучче живий хорунжий, як мертвий сотник. н. пр.

Пра́поръ = короѓо́вка, пра́пір (С. З. д. під сл. **Зна́мя**).

Прапра́дѣдъ = прапра́дід.

Прароди́тель, ница = д. **Пра́отецъ** і **Прама́терь.**

Прасъ, рос. Allium Parrum L. = пор, праж (С. Ан.), прас (Херс.).

Прахво́стъ = шелі́хвіст, шалага́н, шахра́й, дури́сьвіт (С. З.).

Прахъ = 1. пóрох (С. З.), пил (С. З.), пóпіл. гіло (С. Ш.). — **Миръ прáху твоемý** = пером́ землянá тобі, нехáй тобі землянá перóм! — **Прахъ съ нимъ!** = цур йомý, хай йомý лúхо! — **Прáхомъ пошлó** = пішлó за вітром, дúмом до горú пішлó. в. пр.

Прáчешная = прачкáрня, прáльня (С. Л.).

Прáчешный = прáльний. — **П. валёкъ** = прач, прáник, прáльник. С. З. Л. Пр. д. під сл. **Валёкъ 1.**

Прáчка = прáля, прáчка. — Взяли мене за прачку до двору — я прати добре вміла. Кн.

Прáща, пращъ = швúгалка.

Пребывáніе = пробувáння (С. Л.), пробýток, пóбут (С. Л.), перебувáння, в гостях — гостювáння. — Підчас перебування Шевченка в арешті. Кн.

Пребывáть, пребы́ть = пробувáти, жúти, бýти, пробýти, прожúти, цілий вік або дуже довго — вікувáти, провікувáти. — Скажіть зірки, скажіть ясні, де він пробуває? Серце хоче вістку дати, та куди не знає. н. п. — Жили б ми з тобою, вік вікували, горенька, нуждоньки весь вік не знали. н. п.

Превзойтú = д. **Превосходúть.**

Превозмогáть, превозмóчь = перемагáти (С. З. Л.), пересúлювати, перемогтú (С. Л.), здолáти (С. З.), здолíти (С. З. Л.), подолíти, поґýлати (С. Л.), багатьох — поперемагáти, попересúлювати. — Кому Бог поможе, той все переможе. н. пр. — Коли б я не переміг своєї недолі, тоб пропав десь. Кн. — З великою натугою переміг я себе. Фр. — Сила обставин пересилила громаду. Кн.

Превозносúть, превознестú, превознéсть, ся = 1. вихвалáти, величáти, слáвити, ся, звеличáти (С. Л.).
2. вихвалáти ся, величáти ся, пишáти ся, бундю́чити ся і т. д. д. **Величáться, Вáжничать** і **Гордúться.**

Превознесéніе = вихвалáння, величáння.

Превосходúтельный = ясневельмóжний.

Превосходúтельство = ясневельмóжність.

Превосходúть, превзойтú = перевáжувати (С. Л.), переважáти, гóру брáти, перевишáти (С. Ж.), перевáжити, узя́ти гóру (С. Л.), повершúти, заломúти, в танцях — перетанцювáти, в съпівах — пересьпівáти і т. д. — Правда кривду переважить. н. пр. — Біс би твого батька бив з чорними бровами, а я свої брови змажу, таки твої перевáжу. н. п. — Шукати рівні їй вважав би я за гріх, бо переважила і праведниць усїх. К. Д. Ж. — Мене на лайку не переважиш. Кр. — Я завтра мабуть і вас повершу спати. Чайч. — Над Грицька нема й кращого шевця, він усіх шевців геть заломив. С. Л. — Він усїх перетанцював.

Превосхóдный, но = дýже гáрний, но, чудóвий, во (С. Л).

Превóсходство = перевáга, перемóга, перевишéння (С. Ж.).

Превосхóдствовать = д. **Превосходúть.**

Преврáтный, но = 1. нестáлий, нестатóчний, но і д. **Непостоя́нный.**
2. неправдúвий, перекрýчений, покрýчений, перевéрнутий, кривúй, непопрáвді, навпакú (С. Л.), навспáк (С. З.), назворíт, напереверт (Лев.), навúворіт, навпротú.

Превращáть, превратúть, ся = 1. перевертáти, перекидáти, переробля́ти, обертáти, ся, перевернýти, обернýти, перекúнути, переробúти, ся, перероди́ти ся. — От відьма знов перевернулась у сороку. Кр. — Як прилетів він туди, перевернув ся котиком. н. к. Ман. — Хоч як вертись і одступай ся, хоч в віщо хоч перекидай ся. Гул. Ар. — А воно не чоловік, а лукавий перекинувсь чоловіком. н. к. — Голуб перекинувсь у змія тай убив Івана. н. к. Гр. Чайч. — Русалка з звичайної дівчини перемінюєть ся в русалку, а опісля перекидаєть ся з русалки в звичайну рибку. Зап — Як молодиця перекинула ся зозулею. Бар. О. — От як переродила ся відьма. Кв. — **Превратúть, ся въ ничтó** = обернýти, повернýти, ся в нівець. — Напавши на Волоскую землю, в нівець усю повернули. Л. С. — Жид та Німець усе повéрнуть в нївець. н. пр. — Через горілку з господаря певного обернув ся в нївець. Кп. — **Превратúть, ся въ пéпелъ** = спалúти, попалúти, спопелíти. — **Превращáть, превратúть въ дрéбезги, въ порошóкъ** = мотлóшити, порохнúти, перемотлошúти, побúти на гамýз, на дрізкú (Ман.), на мóтлох, спорохнúти.
2. д. **Искажáть 2.**
3. д. **Измѣня́ться 1.**

Превращéніе = перевертáння, обертáння, одмíна, одмíнок і д. **Измѣнéніе.** — От відьма знов перевернулась у сороку. Це вже котре перевертання? Кр.

Превы́спренный = найвúщий, найвелúчний.

Превышáть, превы́сить, ся = 1. перевисшáти, надвишáти, перевúсшити, ся, вúгнати ся вúще понад щó íньше. — Столїтнїй дуб вигнав ся понад усї дерева.

2. д. **Превосходить.**

Превыше = вище, понад, по-за. — Орел по-за хмари полинув.

Превышеніе = перевисшення (С. Жел.), перевишка. — Єднали ся на 10 пудів, а тут ще перевишки пів пуда. Кн.

Преграда = д. **Преграждені̇е 2 і 3.**

Преграждать, преградить = 1. перегорожувати, перетинати, загорожувати, перегородити, загородити, перетяти, поперегорожувати, заступити дорогу. — Перетяв усї дороги і стежки. К. Д. — Оце! всї шляхи поперегорожувано — нікуди й проїхати. Чайч.
2. перепиняти (Лев.), перепинати (С. З.), запиняти, перешкожати (С. Л.), перепинити (С. Л.), запинити, перешкодити. на (або у) перешкодї стати.

Преграждені̇е = 1. перегорожування, перегорода (С. Ж.).
2. загорода, горожа.
3. перепона, перешкода, завада і д. **Препона.** — Жадної перепони не учинилисьмо. Л. В

Прегрѣшать, прегрѣшить = грішити, согрішати, согрішити, згрішити, прогрішити ся. — Не сьвятий, щоб не согрішив, не чорт, щоб не покаяв ся. н. пр. — Чим я прогрішив ся, що ви на мене каміння вергаєте? Кн.

Прегрѣшені̇е = гріх, прогрішення. — Кажіть, які у мене прегрішення? Кн.

Предавать, предать, ся = 1. віддавати, видавати; передавати, здавати, віддати, ся і т. д. — **Предать суду** = віддати під суд. — **П. тисненію** = надрукувати, видати. — **П. землѣ** = поховати. — **П. смерти** = стратити, смерть заподїяти. — **П. Богу духъ** = віддати душу Богові. — **П. казни** = скарати, стратити і д. **Казнить.** — **П. пыткѣ** = віддати на муки, на мордування. — **Предать себя волѣ Божіей** = здати ся на Бога. — **Предать кого** = видати кого, зрадити (кому), виказати на кого (або кого). — О! цей своїх товаришів не викаже. Кр. — **Предавать проклятію** = проклинати. — **П. забвенію** = забувати, не згадувати.
2. звіряти ся, здавати ся (на кого), віддавати ся (кому).
3. вдавати ся, вкидати ся, вдати ся, вкинути ся. С. Л. — Прощай, моя мила, в тугу не вдавай ся. н. п. — Він у горілку вкинув ся. С. Л.

Предані̇е = 1. оддання, віддання, видання. — **П. суду** = віддання під суд. — Палата затвердила віддання під суд. Кн.
2. переказ. — Історня та списана більше з переказів, аніж з фактів. Кн. — Народнї перекази з минулого брав Шевченко. Кн. — Тепер і маленькі народи зберегають вірно перекази своїх батьків. От.

Преданность = прихильність. С. З. Л. — Щирая прихильність всього війська низового Запорожського. Хмельницкий. С. З. — Брат відплачував йому за те щирою прихильностю. Бар. О. — Як гляну на їх муки, на їх прихильність до своєї віри. О. Ст. — Бачу, що н тебе ізнову прокинулась та прихильність. Пч. — Змалював кольористими рисами свою прихильність до родини. Лев. В.

Преданный, но = прихильний, но (С. З. Л.), прихилий, прихильник, ця. — Ти всюди був мінї слугою вірним, — як братнє серце, чурою прихильним. К. Б. — Рідко трапляло ся, щоб кріпак був прихильник до свого пана. Бар. О. — Він переносив ся думкою туди, де било ся жіноче серце, прихильне до нього. Фр. — І звеселять ся серцем чистим твої прихильники благнї, во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію. К. Ш.

Предатель, ница = зрадник, ця (С. Л.) і д. **Измѣнникъ, ца.**

Предательскій, ки = зрадливий, во, зрадецький, ко (С. Л.). Пр. д. під сл. **Вѣроломный** і **Измѣнническій.**

Предательство = зрада. Пр. д. під сл. **Измѣна.**

Предать, ся = д. **Предаваться.**

Предбудущій = д. **Будущій.**

Предвареніе = упереження; пересторога.

Предварительный, но = попередній, передущий (С. З. Л.), уперед, попереду, завчасу, загодя, заздалегідь зараня. — Попередній розгляд документів дає нам знати. Кн. — Книжку Костомарова видано без попередньої цензури. Кн. — Передуща оповістка не дійшла до мене. Кн.

Предварять, предварить = упережати, упередити (С. Ш.), попередити, випередити, запобігати, запобігти; предмовляти, предмовити, перестерегати, остерегати, перестерегти, остерегти. — **Предварить объ опасности** = перестерегти. — **П. приходомъ** = попередити. (Пр. д. під сл. **Предупреждать** і **Предостерегать**).

Предвидѣть = забачати (С. Л.), предбачати. — У тім дїлї він забачає щось не добре. С. Л.

Предвкуша́ть, предвкуси́ть = засмакува́ти, напере́д смакува́ти.

Предвкуше́ніе = за́смак. С. Пар.

Предводи́тель, ница = прові́дник, ця, прибо́дець, приві́дця, прово́дець, війська — д. **Военача́льникъ,** сторонництва — проводарь, проводи́рь, верхово́да, розбійників — ота́ман, ва́таг, ватажо́к, колядників — бере́за, голоти — голотово́да (К. Б.). — **Предводи́тель дворя́нства, Предводи́тельша** = ма́ршал, марша́лок (Прав.), предводи́тель, ка (Лів.). — Провідником сеї депутациї був єпископ Яхимович. Бар. О. — Через ваших же провідців на нас погибель. С. З. — Він у цьому ділі привідця. — Татари ночують, їх приводець по табору, мов пан який, ходить. н. п. — Старий Сагайдак був наш ватаг було поряд док дає. н. о. — Хто ватажком піде перед вами? К. Ш.

Предводи́тельство = про́від, при́від. — Московське військо під проводом Ген. Кречетникова. Бар. О.

Предводи́тельствовать = пе́ред вести́ (С. Л.), отаманува́ти, ота́манити, ватажкувати, ватажити, поводатарюва́ти, дово́дити. — Ватага йде. Клим Моторний з бавдурою перед їй веде. Мова. — Не було сьвідомости, щоб в українсько-руськiй землі хто иньший окрім князя міг ватажкувати над військом. Бар. О. — Нехай знає, як поводатарювати. Лев. — Швачка тими гайдамаками доводив. н. о.

Предвозвѣща́ть, предвозвѣсти́ть = 1. призвіща́ти, призвісти́ти.

2. д. **Предвѣща́ть.**

Предвозвѣще́ніе = 1. призвіще́ння, при́звість, призвістка (Сп.). — Призвістка міні єсть, що так добре буде. Хар.

2. віщува́ння.

Предвѣ́стіе = 1. д. **Предвозвѣще́ніе 1.**

2. д. **Предчу́вствіе.**

Предвѣ́стникъ = віщу́н (С. З. Л.), вісту́н. — Вістуни пригод тяжких і смутку. Ст. Г.

Предвѣ́чный = одві́чний, передві́чний (К. Д.).

Предвѣща́ніе = д. **Предвозвѣще́ніе** і **Предчувствіе.**

Предвѣща́ть = віщува́ти, пророкува́ти. С. Л. — Віщував календар, та в помийницю впав. н. пр. — А тим часом сичі в ночі не добре віщують. К. Ш. — І всім Троянцям добру долю мов по звіздам все віщував. Кот. — Серденько щось рибалочці віщує: чи то журбу, чи то переполох? Чи то коханнячко? Не зна він, а сумує. Гул. Ар.

Предго́ріе = передгі́рря.

Предго́рный = передгі́рний.

Преддве́ріе = місце перед двери́ма, при́сїнки (С. З.).

Предержа́щій = ви́щий, урядо́вий (про начальство).

Предзнаменова́ніе = 1. зна́к, озна́ка, знаме́но́. С. Л. — Такі ж саме й це знаки пророчі, вістуни пригод тяжких і смутку. Ст. Г. і д. під сл. **Знаме́ніе.**

2. д. **Предвозвѣще́ніе.**

Предисло́віе = предмо́ва (С. З. Ж.), передмо́ва, пере́днє сло́во, припові́стка, передсло́во (К. Ш.), при́сьвітка. — До мови — предмова. н. пр. — Предмова до чительника. С. З. — Переднє слово до громади. К. Х — **Предисло́віе дѣ́лать** = передмовля́ти.

Предисло́вный = передмо́вний.

Пре́дки = д. **Пре́докъ.**

Пре́дковскій = пре́дківський.

Предлага́ть, предложи́ть = прекладáти (С. З. Жел.), предкладáти (С. Жел.), преложи́ти, предложи́ти (С. Жел.), пропонува́ти (Гал.). — Писалем до Семена Палїя, прекладаючи йому. Мазепа. С. З. — **Предложи́ть вопро́съ** = спита́ти, запита́ти, поста́вити пита́ння.

Предло́гъ = 1. ви́мовка (С. Л.), од(від)мо́ва, одмо́вка (д. **Отгово́рка**).

2. при́ключка (С. З.), прито́ка. — Він шукає приключки. — Хочеш пожерти нас і тепер думаєш, що найшов притоку. Фр.

3. грам. — приме́нник. (С. Жел. Гр. См. Стоц.).

Предложе́ніе = предклада́ння (С. З.), пода́ння, предклада́ння. — До прекладанна ексорбитаций наших П. Могила. С. З. — Виступив з поданням, щоб по селах вчили мовою народною. Пр. — **Онъ ей сдѣлалъ предложе́ніе** = він посва́тав ся (або: посла́в ся) до неї. — Послав ся до неї — вона й рушники подавала. н. к.

Предло́жный падёжъ = відмі́нок сьо́мий.

Предме́тный = предмето́вий (С. Жел.), річеви́й.

Предме́тъ = предме́т (С. Жел.), річ (С. З. Л.), ціль, мета́. — **Онъ имѣлъ въ предме́тѣ** = він мав на меті.

Предмѣ́стіе = передмі́стя.

Предмѣ́стникъ = попере́дник (д. під сл. **Предше́ственникъ**).

Предназнача́ть, предназна́чить = признача́ти, приділя́ти, призна́чити, приді́лити.

Предназначéніе = **призначéння.** — Яка то чоловік малá істота перед лицем свого призначення! Кн.

Преднамѣреватьcя, преднамѣ́ритьcя = заміря́ти ся, наміря́ти ся (С. Л.), навá-жувати ся (С. Л.), мáти на дýмці, призначáти, за(на)міриги ся, навáжити ся, поклáсти на дýмці, признáчити.

Преднамѣ́реніе = замíр, зáмах і д. **Намѣ́реніе.**

Преднамѣ́ренный, но = признáчений; навми́сний, умисний, но.

Предначертáніе = попере́дній нáрис, план.

Пре́докъ, мн. **пре́дки** = пре́док, пре́дки, предківъя́ (С. Л.). — Може чваните́сь, що предки віру заступили? К. Ш.

Предопредѣлéніе = призначéння, перéдсуд. — Ті, кому ще в вічности Передсуд призначив... Кр.

Предопредѣля́ть, предопредѣли́ть = призначáти, приназначáти, приділя́ти, признáчити, приназнáчити, приділи́ти. — **Быть предопредѣлённу** = суди́ти ся. — Так уже йому на віку судило ся. — **Предопредѣлённый** = признáчений, сýджений, про жениха або молоду — сýжений, на. — Суженого конем не об'їдеш. н. пр.

Предоставля́ть, предостáвить, ся = зоставля́ти, од(від)давáти, здавáти, дозволя́ти, зостáвити, оддáти, здáти, дозвóлити. — **Предоставля́ю на вáше усмотрѣ́ніе** = здаю ся на вáшу вóлю, лáску. — **Предоставля́ется вамъ прáво** = вільно вам, мáєте прáво. — **Предоставля́ется суди́ть други́мъ** = нехáй йнші сýдять. — **Предостáвьте мнѣ́ э́то сдѣ́лать** = дозвóльте міні це зроби́ти, нехáй це я зроблю́. — **Предоставля́ю на вáше суждéніе** = здаю́ ся на ваш суд.

Предостерегáть, предостерéчь = остерегáти, перестерегáти (С. З. Л.), нáвіч кидати, остерегти́, перестерегти́. — А чоловік їх остерега: я, люди добрі, з радістю, але щоб вам не було погано, як жінка вернеть ся. н. о. Яст. — В бою один доглядав другого і остерегав від небезпечности. Бар. О. — Я остерегав її — *не слухає, дивити ся* на мене не хоче. О. Мир. — Перестерегла його, щоб туди не ходив. н. о. — Кричить: „Мамо, мамо!" Значить навіч кидає. Кр. (Д. ще під сл. **Остерегáть**).

Предостережéніе = осторóга, пересторóга (С. З.), перестерегáння (С. Ж.), предосторóга. — Вичитував синові пригоди з свого життя, ставив йому ріжні перестороги. О. Мир. — Оповістив свою ласку, що на сей раз милує, додаючи пересторогу: гляди ж міні... Лев. В. — Од приятелів маючи тайниї перестороги. Мазепа. С. З. — Ну, сю пересторогу справді варто собі затямити. Фр. — Певниї одбіраючи перестороги, поворочаючи ся з Лубень. Л. В. — Одному пригода, другому предосторога. н. пр.

Предосторóжность = осторóга, оберéга, опáска (С. З.). — Чумаки без опаски полягали спать. н. о.

Предосторóжный = оберéжний, бережéний, сторожки́й, обáчний, опáсливий і д. **Осторóжный.**

Предосуди́тельность = негóжість, незвичáйність.

Предосуди́тельный, но = срамóтний, сороміцький, негóжий, незвичáйний, неподóбний і д. **Посты́дный** і **Неприли́чный.**

Предотвращáть, предотврати́ть, ся = одвертáти, одвернýти, ся.

Предохранéніе = оберéга, охорóна.

Предохрани́тельный = охорóнний.

Предохраня́ть, предохрани́ть = оберегáти, охороня́ти, оберегти́, заберегти́, охорони́ти.

Предощущáть, предощути́ть = д. **Предчýвствовать.**

Предпéчекъ = при́пічок (д. **Печь**).

Предписáніе = накáз, при́пис.

Предпи́сывать, предписáть = припи́сувати, накáзувати, приписáти, наказáти. — Мусимо вживати ту правопись, що приписана законом. Кн. — Після приписаних Синодом молитов читали... Кн. — А йому приписали, щоб він прийшов. н. о. Гр. Чайч.

Предполагáть, предположи́ть = гадáти, дýмати, припускáти (С. Жел.), домисля́ти ся, вáжити ся, здýмати, задýмати, доми́слити, ся, припусти́ти. — **Человѣ́къ предполагáетъ, а Богъ располагáетъ** = чоловíк стріля́є, а Бог влучáє (або: а Бог кýлї нóсить). *н.* пр.

Предположéніе = гáдка, дóмисе і (С. Л.), вáження, догáд, здогáд, догáдка. Автор обережно висловлює свою думку, називає її домислом. Зап. — Вигадки і домисли не задовольняють нашого бажання. Бар. О. — Із легких домислов мнит доброє бити злим. Б. Н. — Гадка у мене була така, щоб вранції рушити на Черкаси, але мої гадки ніколи не вдають ся. Кн.

Предположи́тельный = здогадáльний.

Предпослáть = д. **Предпосылáть.**

Предпослѣ́днiй = передостáнній, передпослíдній.

Предпоставля́ть = д **Противопоставля́ть.**

Предпосыла́ть, предпосла́ть = посила́ти, посла́ти напере́д, упере́д.

Предпочита́ть, предпоче́сть, ся = волі́ти кра́ще, вважа́ти за кра́ще, перева́гу дава́ти, *пе́ред дава́ти, ста́вити ви́ще,* зволі́ти кра́ще, перева́гу, пе́ред да́ти, поста́вити ви́ще.

Предпочте́ніе = перева́га, пе́ред, пе́ршенство́. — **Ока́зывать предпочте́ніе** = перева́гу, пе́ред дава́ти.

Предпочти́тельный, но = переважний, *но,* кра́щий, ще, ви́щий, ще. — **Предпочти́тельнѣе всего́** = над усе́, передовсі́м. перед'усім.

Предпрінима́тель = предприе́мець. С. Жел.

Предпринима́ть, предприня́ть = предприйма́ти, предприня́ти, заходи́ти ся (С. З.). — По його кончині духовенство заходило ся о елекції нового пастиря. Л. В.

Предпрійм чивость = замі́ристість. заповзя́тість (Кр.).

Предпрійм чивый = сьмі́ливий, відва́жний; замі́ристий (Кр.), заповзя́тий (Кн.). — За що візьметь ся, те йому й пайдить — тим то він і заповзятий такий, до всього беркий. Кн. — Не знайдеть ся такої жвавої заповзятої душі, щоб стала реально проти жмикрутства і спорудила спілку. Кн.

Предпрія́тіе = предузя́ття, предприе́мство (С. Жел.). — Родителі його якимись химерними предузяттями перевелись на злидні. Ст. Ап.

Предразсвѣ́тный = досьві́тний. — Досьвітня година. К. Ш.

Предразсу́докъ = пере́дсуд. С. Жел.

Предрасположе́ніе = схильність

Предрасположе́нный = схи́льний. — **П. къ болѣ́знямъ** = хорови́тий, слабови́тий, нездоро́вкуватий. — **П. къ нарывамъ** = болячкува́тий.

Предрека́ть, предре́чь = віщува́ти, пророкува́ти, ви́віщувати.

Предсе́рдіе = передсе́рдя.

Предсказа́ніе = віщува́ння, пророкува́ння, прорі́ка́ння. — Справдило ся ваше віщування. Кн. — Здаєть ся, що се нам сумне пророкування на тяжкі нещастя у державі. Ст. Г. — Спевнилось прорікання ворожки. Ст. Ап.

Предсказа́тель = віщу́н. С. Л.

Предска́зывать, предсказа́ть = д. **Предвѣща́ть** і **Предрека́ть.**

Предсме́ртный = передсме́ртний. — **Предсме́ртная аго́нія** = кона́ння. — **Предсме́ртныя пя́тна** = мура́ва, мурави́ця.

Представа́ть, предста́ть = става́ти, ста́ти, ста́нути перед ки́м.

Представи́тель, ница = засту́пник, ця. — До Ради Державної *ми не маємо можности* вибрати своїх заступників. Прав. — Кожна громада мала своїх виборних заступників. Бар. О. — Того ж року вибрали мене всї гуцульскі громади нашого околу за свого заступника. Федь. — Галицькі Русини виправили до цїсаря своїх заступників. Бар. О. — Два рази перед тим з ініциативи двох видніщих заступників київської інтелигенциї. Зап. — Заступник релігії повинен нам стати за зразок любови. Кн.

Представи́тельный = 1. засту́пницький. 2. показни́й (С. З.), стату́рний, личнн́й. — Вона показніша од тієї. Сп. — Хранко був вже не молодий, але дуже статурний батюшка. Лен. В. — Ай личний він який! Хар.

Представи́тельство = засту́пництво.

Представле́ніе = 1. приста́вка, ви́става, предста́ва (С. Жел.).

2. уя́ва, уявлі́ння, уя́влювання. С. Ш. — Пушкин змалював своїх русалок згідно з уявою українського народу. Зап.

Представля́ть, предста́вить, ся = 1. ста́вити ся, приставля́ти, поставля́ти, виставля́ти, станови́ти, поста́вити, приста́вити, ви́ставити, ся. — Найважніший життєвий материял про час перебування Шевченка в арешті становлять нам урядові процеси. Кн. — Приставили рекрута до слідователя. — Щоб беззаконника схопить, приставити у суд і там його судить. Б. Г. — Тричі ставив ся перед губернатора. Кн. — **Предста́вить свидѣ́телей** = поста́вити сьві́дків. — **Предста́вить дра́му** = ви́ставити дра́му. — **Предста́вился удо́бный слу́чай** = ви́пала до́бра ока́зія.

2. представля́ти, предста́вити. С. Жел.

3. уявля́ти, ся (С. Ш.), зъявля́ти, ся, поклада́ти на ду́мці, здава́ти ся (С. Л.). мрі́яти, ся, ма́рити ся, рої́ти ся (С. З.), уздріва́ти ся, ввижа́ти ся, вбача́ти ся, верзти́ ся, объявля́ти ся, уяви́ти, ся (С. Ш.), зъяви́ти, ся, покла́сти на ду́мці, примрі́ти ся, врої́ти ся, уздрі́ти ся, приверзти́ ся. — Я так живо уявляю собі його біль. Фр. — І уявила ся Харитї вижата нива, а на їй стоять полукіпки. Коц. — І ввижаєть ся мінї величезний храм України. Кн. — А їм уздріваєть ся чоловіча голова у воді од того вовка, що був чоловіком. н. о. — Все мінї ввижаєть ся, що

він мене вбиває. Кр. — Чудо-диво таке мінї трапилось, що навряд чи й у снї кому марилось. Ст. — Усе йому батько покійний вбачаєть ся. К. З. о Ю. Р. — Ві снї верзеть ся, приверзлось. — Се йому так здалось. — **Представьте себѣ, что...** = уявіть собі, що... — **Представля́ться передъ глазáми** = ввижáти, ся, привúджувати ся, вбачáти ся, уздрівáти ся. — Чи не ввижаєть ся се, що сьвнтоша ходúть по воді. п. о. Гр. Чайч. — Так наче і ввижаю його перед собою. н. к. — **П. во снѣ** = снúти ся, верзтú ся, мáрити ся, приснúти ся, приверзтú ся. — І снить ся мінї і марить ся. В. М.

4. удавáти (С. Л. Ш.), приставля́ти, ся, прикидáти ся, удáти, пристáвити, ся, прикúнути ся. — Удає з себе письменного. — Ми часом так з'уміем вдати на обличчю і покору й сьвятість. Ст. Г. — Однак я удавав, буцїм то і байдуже. О. Ст. — Вдає з себе справжнього пана. Кн. — З мене актьор чорт зна який: не вдам добре. Гр. — Із вертепа приставляли чудасїю всяку. Мак. — Приходить Бог та приставив ся таким бідним. н. к. — Покотило прикинув ся щирим приятелем попа. Кп. — Він прикидаєть ся пъяним. — **Представля́ться дурачкóмъ** = дýрника стрóїти. — Що ти з себе дурника строїш? Хіба ми тебе не знаєм. — **П. когó** = приставля́ти, перекрúвлювати, перекривля́ти, перекривúти. — Він уміє добре перекривляти нашого старшину.

Предстáтель, ница = застýпник, ця, оборóнець.

Предстáтельство = застýпа (С. З.), застýпництво, оборóна. — Але й його заступництво не помогло нічого. Бар.

Предстáтельствовать = заступáти, ся, оступáти ся, ставáти, обставáти за кóго і д. **Заступáть, ся 3.**

Предстáть = д. **Представáть.**

Предстоя́ть = 1. стоя́ти перед кúм абó чим.

2. бýти на метї, мáти, мýсити, наставáти, наступáти. — **Предстоúтъ большóй трудъ** = бýде (мáє бýти) багáто робóти. — **Предстоúтъ дáльній путь** = мáє бýти далéка дорóга. — **Вскóрѣ предстоúтъ мнѣ поѣздка** = незабáром маю (або: мýшу) їхати.

Предсѣдáтель, ница = предсїдатель, ка. С. Жел.

Предсѣдáтельство = прóвід. — Трибунал під проводом самого сатани. Кп.

Предсѣдáтельствовать = предсїдáти. С. Жел.

Предубѣждéніе = перéдсуд (С. Жел), упереджéння. — Був би я радий, коли б картина ся знївечила моє упередження проти неї. Кп.

Предувѣдомлéніе = 1. завідомлéння.

2. д. **Предисловіе.**

Предувѣдомля́ть, предувѣдомить = завідомля́ти, завíдомити, оповіщáти, оповістúти (загодя).

Предугáдывать, предугадáть = напере́д угáдувати, угадáти, предчувáти.

Предумышлéніе, предумы́шленный, но = нáмір, умúсний, умúсне (С. Ш.), навмúсне, з нáміром.

Предупредúтельный = запобíгливий. С. Пар.

Предупредúтельность = запобігáння (С. Л.), запобіжéння (С. Жел.); ввічлúвість.

Предупреждáть, предупредúть = 1. запобігáти (С. З. Л.), упережáти, уперéджувати (С. Ш.), попережáти, запобíгти (С. З. Л.), упередúти (С. Ш.), попередúти, вúпередити. — Ми запобігли, маючи од зичливих приятелїв пересгороги. Мазепа. С. З. — Щоб я запобігав твоєму хотїнню. Ч. К. — Чи наміркуюсь встать, чи сїсти, чи лягти, — вже Ти попередив мене, вже й думку знаєш Ти. Гул. Ар.

2. д. **Предваря́ть.**

Предускоря́ть, предускóрить = д. **Предупреждáть.**

Предусмáтривать, предусмотрѣть = забачáти (С. Л.), предбачáти, прозирáти, забáчити.

Предусмотрительность = прозíрливість.

Предусмотрúтельный = прозíрливий (С. Жел.) і д. **Осмотрúтельный.**

Предустраня́ть, предустранúть = д. **Предотвращáть.**

Предчýвствіе = предчуття́, прочувáння, прúзвістка. — Як же його тепер не няти віри прочуванням? Кн. — Щось не добре віщує серце — ізвідкілься береть ся отє прочування. Кн. — Призвістка мінї єсть, що так буде. Гр. Чайч.

Предчýвствовать, ся = предчувáти, ся (С. Л. Жел.), прочувáти, зачувáти. — Пишучи це, поет наш ще й не прочував, що й йому самому прийдеть ся зазнати подібної долї. Зап. — Ой зачула моя доля, що й не бути мінї дома. н. п.

Предшéственникъ, ца = поперéдник, ця (С. Жел.), поперéдничий. — Ти хочеш знївечити всї наші права і вольности, затвержені твоїми попередниками. Бар. О. — На сїх оселях вони мали попередників к культурнім життю з иньших народів. Зап

— Король Генрих потвердив наказ свого попередника. Бар. О. — Історичне життя наших попередників. Прав.

Предшéствовать = передува́ти (С. Л. Жел.); унере́джувати, поперәжáти і т. д. д. **Предваря́ть.**

Предшéствовавшій, предшéствующій = передӯщий (С. Л.), попере́днїй (С. Жел.). — Сі слова натякають на довгий попередній период громадської еволюциї. Зап. — Такі думки противні суть давнїшим його поглядам, виказаним в попереднїх його писаннях. Огон.

Предъ, прéдо = перéд, передó. — Се було перед сьвятками. — Приймає з перед того коня сїно. н. к. — Стань передо мною, як лист перед травою. н. к. — **Предъ глазáми** = перéд очи́ма, поперéд óчі. — **Предъ ни́мъ** = перед ни́м, перéд йóго. К. Ч. Р.

Предъобѣ́денный = передобі́днїй.

Предъяви́тель, ница = предъяви́тель, ка.

Предъявля́ть, предъяви́ть = предъявля́ти, покáзувати, предъяви́ти, показáти. С. Жел. — **П. искъ** = пóзов давáти, дáти, заложи́ти (С. З.). — Позов давав за свого бика на овчаря. Кіев. Ст. — Кому хочеш позов заложу. Кот.

Предыдӯщій = д. **Предшéствовавшій.**

Предѣ́лъ = 1. гряни́ця, грань, межá, край, крайни́ця (С. З.), рубі́ж. — А там простягаєть ся степ аж до китайської границї. н. о. — За Божу грань не перейде чоловік. Кн.

2. кінéць, край. — **Вы́йти изъ предѣ́ловъ** = ступи́ти, перейти́ черéз край.

Предѣ́льный = погряни́чний, порубі́жний; крáйнїй.

Преéмникъ, ца = наслїдник, настӯпник, ця. — По смерти його наступник повинен ісполнити обітницю. Б. Н.

Преéмничество = наслї́дування, настӯпство. С. Жел.

Преéмственность = д. **Преéмничество.**

Преéмственный = наслї́дний, спадкови́й, настӯпний. С. Жел. — Власть монарша була спадкова. Бар. О. Д. ще під сл. **Наслѣ́дственный.**

Преéмство = д. **Преéмничество.**

Прежде = перш, пéрше, пéрве, спéршу, напере́д, до сьóго, уперéд, сперéд сьóго, поперéд, попéреду, вперéд, навперéд. С. З. Л. — Бъють пороги, місяць сходить, як і перше сходив. К. Ш. — Поперед считай ся а тоді і лай ся. н. пр. — Попереду так велось. — Дайте мінї лишити ся в тим, що я попереду казав. Кн. — **Прéжде всегó** = перше всьóго, перш за все́, поперéд усьóго, насáмперед (С. Л.), найпéрше. — Отож перш за все розглянемо материял про дитинний вік Шевченка. Кн. — Насамперед треба нам обібрати провідника. Кн. — Насамперед треба сказати, що... Кн. — Насамперед питаючи — чи віруєш в Бога. Б. Н. — **Прéжде врéмени** = завчáсу (С. Л. Жел.), завчáс (С. Жел.), до чáсу і д. **Преждеврéменно.**

Преждебы́вшій = д. **Прéжній.**

Преждеврéменный, но = завчáсний (С. Жел.), невчáсний (Гр. Чайч.), нечáсний, завчáсу (С. Л. Жел.), завчáс (С. Жел.), до чáсу, передвчáсно, не чáсно, без порі́, пóраю (С. Л.). — Повила дитину, та передвчасно, з того і пішло лихо. Кн. — **Преждеврéменный ребёнокъ** = не часнá дити́на, не часнé (Лев.).

Преждеврéменность = невчáсність (Чайч.), нечáсність.

Прéжній = прéжнїй, перший (С. Жел.), попере́днїй, коли́шнїй. — Дали нам землю од Днїстра до Богу, грянницю нам по прежню дорогу. п. п. — Колишнїй володарь с. Моринець Енгельгард. Кн. — **При прéжнемъ, при прéжнихъ** = за прéжнього, за прéжнїх, за пéрших. — За прежнїх панів було легше. н. о. — **Пӯще прéжняго** = більше, гі́рше, як пéрше, як коли́сь.

Презéнтъ = гости́нець і д. **Подáрокъ.**

Президéнтъ = президéнт, предсї́дáтель (С. Жел.), козацької республїки в Українї — гéтьмáн, жінка його — гетьманóва (С. З.), син — гетьманéнко, гетьмáнич (С. З.), дочка — гетьманівна (С. З.), на Запорожжі — кошови́й отáман. — Од Богдана (Хмельницького) до Івана (Мазепи) не було гетьмана. н. пр. — Гетьмани! Гетьмани! Як би то ви встали! К. Ш. — О смерти Вельможного його милости пана Симеона гетьманича. Л. В.

Презирáть, презрѣ́ть = 1. зневажáти (С. Аф. Л.), погоржáти (С. Л.), гордувáти, зневáжити, погорди́ти (С. Л.), занехáяти (С. З. Л.), занехáти. — Свою неньку зневажає, з двора її виганяє. н. п. — Гордуючи пльоткáми бабськими, не няв тому віри. Чайч. (Д. ще під сл. **Пренебрегáть**).

2. не боя́ти ся, не дбáти про..., не вважáти на...

Презри́тельный, но = 1. ганéбний, но. — Ганебний вчинок.

2. зневáжливий, во, зневáжний, но, погордли́вий, презиркувáтий, то. — Зневажливий погляд. — Він Байдою зневажли-

во назвав ся, титулу Вишневецьких оддурав ся. К. Б. — Презирквуатий осьміх затремтів на устах його. Лев. В. — Роскис! презиркувато хряпнув губами Калитка. Лев. В. (Д. ще під сл. **Пренебрежи́тельный**).

Презрѣніе = знева́га (С. Аф. З. Л.), непова́га, гордува́ння, пого́рда, ганьба́, гане́тьба, призи́рство. — Нема в моїй душі к тобі зневаги злої і слів докірливих на язику нема. Сам. — Та й видно, що він був у зневазі. С. З. — Буде на неї дивитись з призирством і обходитись з неповагою. Кот. — Ти, дівчино гордівнице, гордуєш ти мною! Буде тобі гордування все перед тобою. п. п. — **Презрѣніе нести́, быть въ презрѣніи** = поневіря́ти ся. С. З. Л. — Нехай мене лучче понесуть на марах, ніж я маю поневірятись та терпіти од своїх дітей. Лев. — **Презрѣніе оказа́ть** = зне́ва́жити, погорди́ти, погордува́ти.

Презрѣнный = гане́бний, паску́дний.

Презрѣть = д. **Презира́ть**.

Преиму́щественный, но = перева́жний, но, більше то́го, над усе́. — Народ за тих давніх часів переважно обробляв землю. Бар. О. — Князі, дружина і боярство ведуть переважно політичну і культурну роботу в давній Русі. Зап. — Беріть дівчат на тютюн і з иньших сіл, та переважно все ж з нашого села. Кн. — Ходили до нас і пани, а більше того, що жиди. Кр. — Трохи вчив ся, а більше того, що так книжку читав. Кр.

Преиму́щество = 1. перева́га (С. Л.), пе́ред, гора́ (С. Л.), перемо́га, пе́ршенство, переви́шка. — З якої речі хочете переваги на вашу школу? вони всі однаковісінькі. Кн. — Дай йому перевишку, бо у його кишеня і товща і глибша за мою. Кн. (Д. ще під сл. **Превосхо́дство** і **Предпочте́ніе**).

2. привіле́й. С. З. — **П. дать** = пе́ред, перева́гу, гору да́ти.

Преиму́ществовать = переважа́ти, ма́ти перева́гу, ма́ти го́ру, го́ру бра́ти. — Він має гору, бо перший прийшов. С. Л. (Порівняй сл. **Превосходи́ть**).

Преиспо́дній = найспідні́ший, підземе́льний. — **Преиспо́дняя** = пе́кло (д. сл. **Адъ**).

Преиспо́лненный = по́вний, запо́внений. — Серце заповнене чистим бажанням горнуло ся до діла. Кн.

Прейсъ-кура́нтъ = ці́нник. Гал.

Преклонный = 1. схи́льний (д. **Накло́нный 2**).

2. похи́лий. — У похилих літях. К. Д.

Преклонность = 1. схи́льність (д. **Накло́нность 2**).

2. похи́лість.

Преклоня́ть, преклони́ть, ся = 1. нахиля́ти, схиля́ти, прихиля́ти, нагина́ти, нахили́ти, схили́ти, прихили́ти, нагну́ти, ся. — Буря нахилила верхівъя трохи не до землі. — Схилив голову. — Їй нігде було жити й головоньки на старість прихилити. Б. Г. — Він схилив ся на його благання.

2. кла́няти ся (перед ким), покло́ня́ти ся (кому), поклони́ти ся, уклони́ти ся. — Встане правда і Тобі одному поклонять ся всі язики. К. Ш. — **Преклони́ть колѣни** = ста́ти навко́лішки.

Прекосло́вить = пере́чити (С. Л.), супере́чити.

Прекосло́віе = супере́чка. С. З. — І межи сьвятими буває суперечка. в. пр. — Нехай буде гречка, аби не суперечка. н. пр.

Прекра́сный, но = прекра́сний, но, прега́рний, но, ду́же га́рний, чудо́вий, во. — Ой сьвіте ясний, сьвіте прекрасний! Як на тобі тяжко жити. н. п. — Душа його благородна, вдача прекрасна. Кн. — Танцювали ж ми прегарно і ставали все попарно. Ал. Ск. — Чудова книжечка. Кр.

Прекраща́ть, прекрати́ть, ся = припиня́ти, спиня́ти, припини́ти, спини́ти, ся; перестава́ти, кінча́ти, переста́ти, скінчи́ти, ся; перево́дити, ся, зво́дити, збавля́ти, перевести́, звести́, ся, збави́ти. — **Онъ прекрати́лъ свои къ намъ посѣще́нія** = він переста́в у нас бува́ти. — **Прекрати́ть рабо́ту** = скінчи́ти робо́ту.

Прекраще́ніе = переста́нок, кіне́ць, закінче́ння; перевід.

Преле́стникъ, ца = баламу́та, ка (С. Жел.) зводи́тель, ка (С. Жел. Пар.).

Преле́стный, но = прина́дний, но, пова́бний, но, знадни́й, знадли́вий, чарівний. зала́сний і д. **Прекра́сный** і **Плѣни́тельный**. — Печуть мене, ріжуть знадні твої очі. Ст. Р. Н.

Пре́лесть = 1. краса́, ро́скіш.

2. ва́ба, прива́ба, прина́да, ома́на і д. **Обольще́ніе** і **Обая́ніе**. — Яку має силу и честь, яка ва́ба тиеї чести? Лев. В.

Преломле́ніе = перело́млювання, розло́млювання.

Преломля́ть, преломи́ть, ся = лама́ти, ся. перело́млювати, розло́млювати, переломи́ти, розломи́ти, ся. — Проміння місяшне ламало ся в хвилі. Лев.

Прельсти́тель, ница = д. **Преле́стникъ, ца**.

Прельсти́тельный, но = прина́дний, при-

ва́бний, но, ваблі́вий, зваблі́вий, во. — Але щастя, доля, втіха все принадне та звабливе, все дає ся нам до часу, все минуче і зрадливе. Мова. — Мов чорна гадина — коса, хвилює кров і серце нудить її привабна краса. Мова. — І дивить ся всюди усе так звабливо, що тільки б здасть ся радін. Чайч. (д. ще під сл. **Обольсти́тельный**).

Прельща́ть, прельсти́ть, ся = чарува́ти (С. Л.), на́дити, зна́жувати. влеща́ти, облещувати, прилеща́ти, уле́стювати, ва́бити, зво́дити (С. З. Л.), причарува́ти, обчарува́ти, зачарува́ти (С. Л.), зна́дити, зва́бити, прива́бити, прина́дити, вле́стити, зале́стити ся, пова́жити ся, покве́пити ся. — Пішов він на баштан до напа, отірочки молоденькі звабили Івана. Гр. Чайч. — Звабила очами то тяжко відбити бичами. н. пр — Зво́дити жінок. С. Л. — Він улестював мене, щоб я пішла, та чорта з два. Кр. — Залестив ся, що дуже хороша. Ч. К. — Д. ще під сл. **Обольща́ть** і **Плѣня́ть 2.**

Прельще́ніе = ва́ба, прива́ба, прина́да. ома́на, пова́ба, по́ваб. — Шкода нашого повабу і залицяння. К. З. о Ю. Р. — Ой у мене принада, що сама я молода. н. п.

Прелюбодѣ́й, ка = пере́любець, ка (С. Жел.). перелю́бник, ця (С. Жел.), чужолю́бник, ця (С. Жел.), чужоло́жник, ця — Перелюбець смерком свого чигає. Ніхто мене під вечір не пізнає. К. П. — Вольно будеть мужу оного чужоложника з жоною своєю поймавши вести до врнду нашого. Ст. Л.

Прелюбодѣ́йничать = бахурува́ти, чини́ти пере́люб, чужоло́жити (С. Жел.), про жінку — скака́ти у гре́чку. — Але з другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють. Кот. — Не чужолож. Б. Н — І до півночі там гуляли і в гречку де-коли скакали. Кот.

Прелюбодѣ́йство, прелюбодѣя́ніе = пере́любство (С. Жел.), пере́люб (К. Св. П.), чужолю́бство (С. Жел.), чужоло́жство (С. Жел.). — Перелюб з ким чинити. К. Б. — О караню чужоложства. Ст. Л.

Прелюбодѣ́йствовать = д. **Прелюбодѣ́йничать.**

Прематеро́й = здорове́нний, величе́нний, величе́зний; товстю́чий, товстеле́зний.

Преми́лый = ду́же ми́лий, га́рний, премиле́нний.

Премину́ть = промину́ти, обмину́ти, занедба́ти, занеха́яти, поки́нути, забу́ти. — **Не премину́ увѣ́домить васъ** = не забу́ду оповісти́ти вас, неодмі́нно пода́м вам звістку.

Премно́го = ду́же бага́то, пребага́то.

Прему́дрость = прему́дрість.

Прему́дрый = 1. прему́дрий, ду́же му́дрий, розу́мний. — І премудрих не мудрі одурить. К. Ш.

2. мудря́чий, мудро́ваний.

Пренебрега́ть, пренебре́чь = знева́жати, гордува́ти, пого́ржувати, погоржа́ти (С. Л.). гре́бувати (С. Л.), гре́бати, пе́хтувати, знева́жити, погордува́ти, погре́бати (С. З.), занеха́ти, занеха́яти. — Чого-ж тобі ще мною гордувати, перед людьми нещасну зневажати. К. Ш. Т. — Він гребує моїм хлїбом-сіллю. С. Л. — Тиж бо таки ним дуже нехтуєш. О. Ст. — Ой не буду, козаченьку, не буду казати, бо я хочу тебе, серце, повік занехати. н. п. — Не треба нічим нехтувати, бо знадобить ся колись. К. Ш. Т. — Ой я твій хліб-сіль занехаю, з тобою нелюбий я жити не маю. н. п.

2. не́хтувати, неха́яти (С. З.), недба́ти (С. З.), незважа́ти, занеха́ти (С. З. Л.), занедба́ти (С. З. Л.), понеха́ти (С. З.), понепехтува́ти, зацура́ти, облиши́ти. — Він занехаяв пораду добрих людей. — Не до віку бідолаха занедбаний буде, не до суду гинуть будуть убогії люди. К. П. — Я все для його потеряла, людей і славу занедбала. Кот. — Дворяне занедбали рідну мову і народ. Кн. — Не нехтували і иньших сторін життя. Прав. — Шляхта занедбала інтереси рідного народу. Кн. — Не став би Шевченко нехтувати остороги .. Кн. — Нехай, нехай, тай зовсім занехаєш. н. пр. — Ти зацурав мене. К. К.

Пренебреже́ніе = знева́га (С. Л.), пого́рда (С. Л.), гордува́ння (С. Л), цура́ння, не́хтування. — Чи годить ся так нехтувати мною? Яке там нехтування! (Д. під сл. **Презрѣ́ніе**). — **Оста́вить въ пренебреже́ніи** = занедба́ти, занеха́яти і т. д. д. під сл. **Пренебре́чь.** — **Находи́ться въ пренебреже́ніи, подверга́ть себя́ пренебреже́нію, впасть въ пренебреже́ніе** = поневіря́ти ся (С З.), піти́ в поневі́рок. (Д. **Презрѣ́ніе нести́**).

Пренебрежи́тельный, но = знева́жливий, во, неува́жливий, во, знева́жно (С. Л.). — На православну віру глядїли за-для упадку духовенства зневажливо. Бар. О. (Д. ще під сл. **Презри́тельный 2**). — **Пренебрежи́тельно обраща́ться съ кѣмъ** = гордува́ти (ким), не́хтувати (ким), поневіря́ти (кого) і д. **Пренебрега́ть.**

Пре́ніе = спір, спі́рка, супере́ка, супере́чка. С. Жел. Пар.

Преоблада́ніе = панува́ння, перева́га.

Преобладáть = павувáти, переважáти, перевáгу мáти, гóру брáти.

Преображáть, преобразúть, ся = преображáти, перевертáти, переінáкшувати, переміня́ти, перекидáти, ся, преобразúти (С. Жел.), переверну́ти, переінáкшити, перемінúти, ся, перекúнути ся (С. Л.). — Пр. д. під сл. **Превращáться.**

Преображéніе = преображéння (С. Жел.), обертáння, перемíна, одмíна. — **Прáздникъ П. Госпóдни** = д. під сл. **Прáздникъ.**

Преобразовáніе = перетворéння.

Преобразóвывать, преобразовáть, ся = перетворя́ти, переробля́ти, перетворúти, переробúти, ся.

Преодолѣвáть, преодолѣ́ть = перемогáти, змагáти, посідáти, перемогтú, змогтú, здолíти, посїсти, поду́жати (С. Л.) і т. д. **Осиливать** і **Превозмогáть.** — Став на тому, щоб перемогти усї перешкоди і переміг — хоч іх сила була. Кн.

Преосвящéнный = преосьвящéнний (К. З. о Ю. Р.), владúка, превелéбний.

Преосвящéнство = преосьвящéнство (К. З. о Ю. Р.), превелéбність.

Препинáніе = припúнка; притúка. — Ледача шкапа скрізь припинки має. н. пр. — **Знáки препинáнія, препинáтельные** = знáки розділóві: прóтинка, крáпка з прóтинкою, двокрáпка, крáпка, знак виклику, знак питáйний (або з. питáння), знак наведéння, з. сполучéння. Г. См. Ст.

Препирáться = спірáти ся, суперечáти ся, спречáти ся, перекóрювати ся (К. Кр.).

Препирáтельство = спíрка, суперéка, суперéчка. — Нехай буде гречка, аби не суперечка. н. пр.

Преподавáтель, ница = учúтель, ка.

Преподавáтельный = викладóвий. — Нема нї однїсїнькоі школи з викладовою мовою народною. Кн.

Преподавáть, преподáть = учúти, научáти, викладáти, провóдити, научúти. — Науку по тих школах проводять чужою мовою. Кн.

Преподавáніе = наýка, навчáння.

Преподóбіе = 1. сьвя́тість, прáведність. 2. преподóбіє, велéбність. (Титул сьвященикiв і ченцїв).

Преподóбиться = присьвятúти ся, іронично — приматкобóжити ся.

Преподóбный = 1. сьвятúй, прáведний, преподóбний, преподóбник, ця (К. Б. К. Ш.). 2. велéбний, преподóбний (що має титул преподóбія).

Преполовéніе = 1. половúна, серéдина. 2. д. під сл. **Прáздникъ.**

Препóна = притúка (С. Л.), притúчина (С. З. Л.), перéтика, перепóна, припúнка, впин, перешкóда, перéка, чéпа, перечéпа, перéчіпка. — Коли б нам не було якоі притичини. К. Х. — Нема нїякоі перетики, хоч наскрізь пройди. н. к. Ман. — Од орди міли перепону, але добрий одпор дали. Л. Сам. — Жадноі перешкоди чинити не маєм. Кіев. Ст. — Аби йому в одбіранню з млина приходів ніхто не важив ся перешкоди чинити. Кіев. Ст. — Нема впину вдовиному сину. н. п. — Ледача шкапа скрізь припинки має. н. пр. — Ідучи шляхом природного розвитку без перешкоди. Кн. (Д. ще під сл. **Помѣ́ха** і **Преграждéніе 3**). — **Препóны стáвить** = перечéплювати і д. **Препя́тствовать.**

Препоручáть, препоручéніе = д. **Поручáть, поручéніе.**

Препоя́сывать, препоя́сать, ся = підперíзувати, підперезáти, ся і д. **Опоя́сывать, ся.**

Препровождáть, препроводúть = слáти, пересилáти, одсилáти, переслáти, одіслáти; одпровáдити.

Препровождáть, препровéсть = провóдити, провестú (час), перебу́ти.

Препровождéніе = 1. пересилáння. 2. чáсу вживáння. — **Для препровождéнія врéмени** = для розвáги, для розрúвки, аби час змарнувáти, з нїчого робúти.

Препя́тствіе = д. **Препóна.**

Препя́тствовать = перешкожáти (С. З. Л.), на (або у) перешкóді ставáти (С. Л.), чинúти перешкóду, впиня́ти (С. Л.), запиня́ти, боронúти, перечéплювати (С. З.), перебивáти. — Не зважив ся жадноі чинити перешкоди. К. Ст. — Що вам перебило прийти? Кр. Пр. д. ще під сл. **Мѣшáть 3.** — **Препя́тствующій, ая** = перешкóдник, ця, перешкóдця (С. Ж.).

Прервáть = д. **Прерывáть.**

Пререкáніе = спір, спíрка, суперéка, суперéчка. С. Жел.

Прерывáть, прервáть, ся = перерпвáти перервáти річ, пісню — перебивáти, перепиня́ти, перехóплювати, перечéплювати, перебаранчáти, перебúти, перепинúти і т. д. д. **Перебивáть 2** і **Перерывáть 2.** — Не хочуть перебивати піснї. Кн.

— Не перепиняйте мінї казати, а то й кину! Чайч.

Прерывистый, то = д. **Отрывистый, то.**

Пресвитеръ = сьвященик, піп.

Пресловутый = преславний (К. Ш.), славетний (С. Л.), знаменитий (С. Пар.).

Преслушаніе = неслухнянство і д. **Неповиновеніе.**

Преслѣдованіе = слїдкування, стеження; утиск (С. Ш.).

Преслѣдователь, ница = утискач (С. Ш.), гнобитель, глобитель, ка.

Преслѣдовать = гнати ся (С. Л.), уганяти ся (С. Л. Ш.): слїдкувати (С. З. Л.), стежити (С. З. Л.); утискати (С. Ш), нападати ся, напастувати ся. — Слїдкуючи за нею. С. З. — Немезида стежить мене. Кн.

Пресмыкаться = плазувати, лазити.

Пресмыкающійся, пресмыкающее = гад, гадина, плазовитий, поплазка.

Пресса = печать, преса (Ук.).

Прессованіе = гнїт, тиск (С. Ш.), тискання (С. Ш.), воску — воскобойня.

Прессовать = гнїтити (С. Л.), душити, нагнїтати (С. Л.). відтискувати, вичавлювати, відкладувати. — **Прессованный** = гнїчений.

Прессъ = гнїт (С. Л.), чави. — Поклала сир під гнїт. — **Положить подъ прессъ** = покласти під гнїт, нагнїтити.

Прессъ-папье = пригнїток, душка.

Преставленіе = смерть, сконання.

Преставляться, преставиться = умірати, умерти, сконати, переставити ся (С. З. Л.). — Перше він переставив ся, а за ним і вона. М. Вов. — Переставивсь він на той сьвіт. С. Л.

Престарѣлость — старість, старощі.

Престарѣлый = престарий (С. Жел.), старезний, старенезний (С. З.), старođенний, дуже старий.

Престолъ = престіл (в церкві і царський трон), стіл, столець. — Спусти ся, попоньку, на престіл, то будеш мати що на стіл. н. пр. — На морі на каменї церковця стоїть а в тій церковці престіл стоїть. н. п. — Столець твій, князю, ще тоді прославивсь, як їх імъя на сьвіт не народилось. К. Б.

Престранный, но = предивний, прехимерний, но.

Преступать, преступить = переступати, переступити; ламати, зламати (закон, віру).

Преступленіе = переступ (С. Жел.), виступок (С. Л.), злочинство (С. З. Ж.), лиходійство, вчинок, учинок (С. Ш.). — Злочинство тяжке, тай кара не легка. Кн. — Нехай страшне, не чуване злочинство імя моє вікам перенесе. Сам. — **Поймать на самомъ преступленіи, на мѣстѣ преступленія** = піймати, схопити на гарячому вчинку.

Преступникъ, ца = переступник, ця (С. Жел.), злочинець (С. З.), злочинниця, лиходій, ка, винуватець, винуватник, ця, беззаконник, ця. — Подивіть ся, — онде та злочинниця, що струїла діверя свойого. Ст. С. — Той злочинця карап бити мает. Ст. Л — Він душогубу, лиходію в раю зустрітись дав надію. Ст. Рада. — Щоб беззаконника схопить приставити у суд і там його судить. Б. Г.

Преступный = переступний (С. Жел.), виступний (С. Л.), злочинний. — Засіла йому в голову злочинна думка — спалити комору. Кн.

Пресыщать, пресытить, ся = пересищати, переситити, ся (С. Жел.), роскошувати. (С. Ж.).

Пресыщеніе = насит, нехоч. — Тому то й нехоч напала, що дві миски борщу оплів. Кн. — Наїв ся до нехочу.

Пресѣкать, пресѣчь = 1. збавляти, зводити, переводити, нищити, винищувати, збавити, звести, винищити.
2. переймати, перепиняти, перенятн, перепинити.

Пресѣченіе = 1. перевід, нищення.
2. переймання.

Претворять, претворить, ся = перетворяти, перетворити, ся.

Претендовать = нарікати, ремствувати (на кого); д. **Домогаться.**

Претензія = нарікання, ремство; домогання; позов (д. **Искъ**). — **Онъ на меня въ претензіи** = він на мене нарікає, ремствує. — **Подать, предъявить претензію** = запозвати, позов заложити (С. З.).

Претерпѣвать, претерпѣть = терпіти, витерплювати, зазнавати, визнавати, вітерпіти, перетерпіти, натерпіти ся, нагорювати ся, зазнати.

Претить = 1. боронити, забороняти, заказувати. (Д. **Запрещать** і **Возбранять**).
2. погрожати, страхати, лякати.
3. вадити, гидувати, нудити. **Претитъ положить въ ротъ** = гидко в рот

покла́сти. — **Мнѣ претитъ** = міні гидко, мене ну́дить.

Преткновéніе = прити́ка, прити́чина, перешко́да і д. **Препóна.** — Шанобa до короля стала йому притикою на шляху до Варшави. Кн. — **Кáмень преткновéнія** = прити́чина.

Претыкáніе = д. **Преткновéніе.**

Преувели́ченіе = прибільшування.

Преувели́чивать, преувели́чить, ся = прибільшувати, прибі́льшити, ся (С. Л.), переборща́ти, переборщи́ти, переда́ти куті ме́ду. — **Преувели́чить похвалу́** = перехвали́ти на один бік.

Преу́мный, но = ду́же розу́мний, но.

Преуспѣвáть, преуспѣ́ть = ма́ти по́спіх, поступа́ти (С. Жел.), ступи́ти впере́д.

Преуспѣя́ніе = по́спіх, по́ступ (С. Жел.). — Багато спіху, та мало поспіху. н. пр.

Преходи́ть, пройти́ = прохо́дити, перехо́дити, мина́ти, пройти́, перейти́, мину́ти, ся. — Усе минеть ся, одна правда зостанеть ся. н. пр.

Преходя́щій = мину́чий, мину́щий, перебутний (С. Л.), пересту́пний, доча́сний. — Усе тінь минуща, одна річ живуща — сьвіт з Богом. н. пр. — Сей сьвіт перебутний. С. Л. — Усе на сьвіті перебутне! і ми з вами перебутні, довічний тільки Бог. Кн. — Тут наш вік дочасний, а що буде там, як помремо. Кн.

Прещéніе = 1. заборо́на і д. **Запрéтъ.** 2. грізьба́, погро́жка, по́страх, похва́лка.

При = при, за. — Се було при міні. — Ой у лузі та і при березі червона калина. н. п. — Се було за покійного батька. — За царя Саса їж хліб, хоч роспережи паса. н. пр. — За царя Гороха, як було хліба трохи. н. пр.

Прибáвка, прибавлéніе = 1. додава́ння (С. Л.), прибавля́ння, долуче́ння (С. Л.). 2. дода́ток (С. Л.), дода́ча, приба́вка, прида́ток, прида́ча, надда́ча.

Прибавля́ть, прибáвить, ся = додава́ти (С. З. Л.), добавля́ти (С. Л.), прибавля́ти, набавля́ти, приповня́ти, прибільшувати, приклада́ти, прикида́ти, доточа́ти (С. Л.), дода́ти, нада́ти, при(до, на)ба́вити, прибільшити, прикла́сти, прики́нути, при(до)точи́ти, ся, трохи — підбавля́ти, підба́вити, до ваги — прива́жити, з лишкою — перебавля́ти, переба́вити, ся, про людність — налюдні́ти, води то-що — побільшати, ціну — наки́нути. — Хміль буде моєму серцю сьмілости додавати. н. д. — До сього я ще від себе додам. — Йому набавили ще 10 рублів. — Коли-б тільки Господь міні віку прибільшив. Кн. — Іще накинули податі по карбованцю з душі. — Ну, прикинь ще трохи. — Мого карбованця вона накинула куховарці. Кн. — **Прибáвить шáгу** = приспіши́ти.

Прибáвокъ = д. **Прибáвка.**

Прибáвочный = доба́вочний, додатко́вий.

Прибáлтывать, приболтáть = д. **Подбáлтывать.**

Прибау́тка = при́кладка, при́казка, вершу́нка.

Прибаю́кивать, прибаю́кать = присьпівувати, присьпіва́ти, приколиха́ти (дитину).

Приберегáть, приберéчь, ся = прибереґа́ти, приощажа́ти, приберегти́, ся, прихо́вувати, прихова́ти.

Прибрéжный, прибрéжье = д. **Побрéжный, Побрéжье.**

Прибивáть, приби́ть = прибива́ти, приби́ти, морально — приголо́мшити, лати до кроков — лати́ти, налати́ти. — Прибив ґвіздком. — Прибило до берега. — Невідома трівога приголомшила мене. Кн.

Прибирáніе = прибіра́ння, убіра́ння (С. Ш.), по́рання.

Прибирáть, прибрáть, ся = 1. прибіра́ти, убіра́ти (С. Л. Ш.), чепури́ти (С. З. Л.), по́рати, ся (С. З.), прибра́ти, убра́ти (С. Ш.), причепури́ти, ся (С. З. Л.), почепури́ти, ся, упо́рати (С. Л.), повбіра́ти. — Прибери хату. — Треба хоч трохи причепурити хату. — Настя причепурила грубу. Лев.

2. д. **Подбирáть 3.**

3. убіра́ти ся, виряжа́ти ся, чепури́ти ся, убра́ти ся, ви́рядити ся, причепури́ти ся. — Лаврін причепурив ся, взяв старостів і пішов сватати. Лев. Д. теж під сл. **Наряди́ться 2.**

4. чіпля́ти ся, причепи́ти ся і т. д. д. **Привя́зываться 2.** — **Прибрáть къ рукáмъ** = а) прихова́ти, б) взя́ти в ру́ки, до ру́к прибра́ти, у шо́ри забра́ти, прибо́ркати. — Він усіх забрав у шори. Зіньк. — Не насьмілив ся сказати й слова, так його приборкала та баба. Гр. Чайч. — Думав шляхту приборкати трохи. К. Ш. — Думає, гадає, як пана Хмельницького до рук прибрати, ляхам оддати н. д.

Прибíть = д. **Прибивáть.**

Приближáть, прибли́зить, ся = наближа́ти, ся (С. Л.), зближа́ти, ся (С. Л.), бли́зити ся, бли́жчати, ся (С. Л.), надхо́дити, набли́зити, ся, прибли́жчати, по-

бли́жчати, прибли́жити, ся, про скільки — понаближа́ти ся. — Сьвята наближають ся. С. Л. — Не наближайтесь до мене. Лев. — Густа хмара шпарко наближала ся до табору. Кн. — Як наблизивсь до Прилипа міста, ще вдалека його вздріла мати. Ст. С. — Глядить — щось іде по дорозі, коли зближаеть ся — аж то Кіндрат. Б. Г. — Тільки до нашого війська не зближались. Л. Сам. — Надходять сьвята. С. Л.

Приближе́ніе = наближе́ння, зближе́ння.

Приближе́нность = бли́зькість.

Приближённый = близьки́й; підру́чник.

Приблизи́тельный, но = 1. прибли́жний, но (С. Пар.), бли́зько (до чого), примі́рний, но, на згля́д, примі́ром. — На згляд буде с пів пуда борошна. С. Л. — Приміром кажучи, треба на засів пудів сім.

2. наближа́ючий, зближа́ючий.

Прибли́зить, ся = д. **Приближа́ть, ся.**

Приблуди́ться = приблукати, ся, приблуди́ти, ся. — От вона ходила, ходила, тай приблукала до попа у слободу. н. к. Ман. — Приблудила ся до нас чиясь собака.

Прибо́й = прибі́й.

Прибо́ина = пла́нка (обаполок або дошка, що прибиваеть ся для закріпи).

Приболта́ть = д. **Приба́лтывать.**

Прибо́рка = д. **Прибира́ніе.**

Прибо́ръ = 1. д. **Подбо́ръ** 1 і 2.

2. пристро́й, спра́ва, снасть, начи́ння (С. Ж.), струме́нт, справи́лля. — Без пристрою і блохи не вбъеш. н. пр. — **Прибо́ръ колёсъ** = стан колі́с. — **П. кухо́нный** = кухе́нна спра́ва. — **П. рыболо́вный** = риба́льська сна́сть. — **П. для подня́тія стѣнъ** = лиси́ці. — **П. для сѣянія** = сі́вки, сія́нці. — **Накры́ть столъ на 10 прибо́ровъ** = налаштува́ти стіл на 10 чолові́ка.

Прибоче́ниваться, прибоче́ниться = бра́ти ся, взя́ти ся у бо́ки.

Прибра́сывать, прибро́сить = підкида́ти, прикида́ти, підки́нути, прики́нути, наки́нути. — Підкинь коням сіна. — Прикинь ще хоч трохи.

Прибра́ть = д. **Прибира́ть.**

Прибере́жье = побере́жжя, береговина́ (С. Л.), узбере́жжя. — Мовчки пішов він удовж побережжя бурхливого моря. Сам.

Прибре́жный = побере́жний, берегови́й, бере́жний. — **Прибре́жная ни́зменность** = берегови́ще, бережина́ (С. Ш.). — **П. жи́тель** = бережа́н, бережа́к.

Прибрести́ = приплести́ ся, припле́нтати ся, причвала́ти, примандрува́ти, при́тьопати ся і т. д. д **Брести́ і Плести́сь.** — Відкіля ти приплентавсь сюди? О. Ст. — Волоцюга приплентались. н. к. — Аж тульк і в го́род причвалав. Кот.

Прибро́сить = д. **Прибра́сывать.**

Прибыва́ніе = прибува́ння.

Прибыва́ть, прибы́ть = прибува́ти, прибу́ти; доста́ти ся. — Сьогодни прибув з Харькова. — Скоро вони до Пилосців достались. Пищ. — Води в ставку після дощу прибуло.

Прибыло́й = прибу́лий, прибу́тній.

При́быль = прибу́ток (С. Жел. Л.), кори́сть (С. З. Л.), зиск (С. З. Л.), пожи́ток (С. З.), бари́ш, набу́ток, наби́ток, по́тяг. — З прибутку голова не болить. н. пр. — Міні аби на прожиток до смерти; прибутку міні байдуже. Кн. — Користі два шаги, та й ті щербаті. н. пр. — Є такі люди, що про користь та набуток їм байдуже. Ос. — Без ями гребля, а без накладу зиск не буде. н. пр. — Лихий набиток не дійде третіх рук. н. пр. — **При́быль** (од пчіл, овець, корів) — узя́ток. — **Вода́ идётъ на при́быль** = вода́ прибува́є.

При́быльный = кори́стний, виго́дний, пожи́точний, пожи́тний.

Прибы́тіе = прибуття́, при́хід, при́їзд.

Прибы́токъ = д. **При́быль.**

Прибы́точный = д **При́быльный.**

Прибѣга́ть = 1. (**прибѣжа́ть**) — прибіга́ти, прибі́гти, дуже швидко — прилопоті́ти, трюхаючи — притрю́хати.

2. (**прибѣ́гнуть**) — удава́ти ся, уда́ти ся. (С. Ш.). — Як біда, удавай ся до жида. н. пр.

Прибѣ́жище = д. **Приста́нище** 2.

Прибѣ́ливаться = д. **Подбѣ́ливаться.**

Прива́живать, прива́дить, ся = 1. прива́блювати, ва́бити (С. З.), прина́жувати, на́дити, прима́нювати, прива́бити, прина́дити (С. З. Л.), примани́ти, спона́дити, ся, про кілько — поприна́жувати і т. д. — Чи я тобі не казала, не наказувала, щоб ти хлопців не водила, не принажувала н. п. — Я своїм дітям цукерків не купую: це ви їх спонадили. Кр.

2. привча́ти, ся, привика́ти, призвича́ювати, ся, звика́ти, привчи́ти, ся, приви́кнути, призвича́їти, ся, зви́кнути.

Прива́ливать, привали́ть = 1 прива́лювати, прико́чувати, привали́ти, прико́тити (що важке). — Привалили колоду під двері.

2. приставáти, причáлювати, пристáти, причáлити. — Байдак причалив до берега.

2. сýнути, плáвом пливти́, насýнути, припéрти. — Насунуло людей — повна хата. — От приперло! — Повна рука козирів.

Привáлъ = 1. привáлка.

2. причáл.

3. спочи́нок, одпочи́нок, одпочи́вок, опочи́вок (війська в поході) — Проти города стали, там собі опочивок мали. н. д.

Привáривать, привари́ть = привáрювати, навáрювати, привари́ти, навари́ти, сталї — васталити. — Треба приварити м'яса, бо сього мало. — Понеси в кузню наварити леміш. — Насталив сокиру.

Привáрина = нáкип. — В казанї багато накипу.

Привáрка = д. **Навáрка.**

Привáрный = д. **Наварнóй 2.**

Привáрокъ, привáръ = 1. привáрок, присмáки.

2. вáриво (С. З.), варéне. — Сьогодні варива нема, тільки печене. С. З.

Приведéніе = привід, припровáдження. — **Приведéніе въ порядокъ** = порядкувáння, упорядкувáння, роспорядкувáння.

Привéзть, ся = д. **Привози́ть, ся.**

Привере́дливый = вередли́вий (С. З. Л.), вигáдливий (С. Аф.), примхли́вий (С. З.), витребéнькуватий, корродли́вий, перебірливий, тільки про їжу — пундикóвий.

Привере́дникъ, ца = верéдун, ха (С. Аф.), вередíй, ка, верéдни́к, ця, перебíрник, ця, вигáдник, ця, вигáдько, перебéндя (С. Л.), комезá, брискýн. — Брискун з його.. брисковав та перебірав, доки на голові місяць зійшов — тепер яка за його піде. Кн.

Привере́дничаніе = вередувáння (С. З.), приверéди, при́мхи, перебíр і т. д. д. **Капри́зы.**

Привере́дничать = вередувáти, мудровáти, вигáдувати, перебірáти, брисковáти (Кн.), при́мхати і т. д. д. **Капри́зничать.** — Він і давай вередувати: подай йому у п'ятницю скоромини. н. к. — І ти ще вередувати мені? То мала дитина, а ти бимбас. Кр.

Привéрженецъ, привéрженникъ, ца = прихи́льник, ця, прихилець. — Брюховецький виставляв себе прихильником простих, убогих козаків. Бар. О. — Головним наміром єзуїтського виховання було приготувати *прихильників католицтву. Бар. О.* — Старі та з старим духом прихильники принесли з *собою і такі ж старі думки. Ук.* — Радували ся новім прихильникам. Фр.

Привéрженность = прихи́льність (С. З.), прихилéння. — Щирая прихильність всього войська запорожського. Хмельницький. С. З. — Прихильність до Павлюка зростала що раз і поміж реестровцями. Бар. О. — Мазепа прихилення своє до короля Шведського учинив. Скоропад. С. З.

Привéрженный = прихи́льний (С. З. Л.), прихи́лий. (Пр. д. під сл. **Прéданный).**

Привёртывать, привéрчивать, привернýть = прикрýчувати, прикрути́ти. — Прикрути гайку.

Привести́, привéсть = д. **Приводи́ть.**

Прививáніе = щепíння.

Прививáтель, ница = щепíй, щепíльник, ця і д. **Оспопрививáтель.**

Прививáть, приви́ть, ся = 1. присýкувати, приплїтáти, присукáти, приплести́. — Треба присукати шнур. — Приплів батіг.

2. щепи́ти, прищепи́ти, ся (дерево, віспу, а про дерево ще) — скíпити, знову або багато — перещéплювати, перещепи́ти, ся,

Приви́вка = щепíння.

Прививнóй = 1. присýканий, приплéтений.

2. прищéплений.

Приви́вокъ = щеп, щéпа. — Усі щепи на яблунї прищепили ся добре. — Яка щеп, така й яблуня. н. пр.

Привидѣ́ніе = марá (С. З. Л.), манá (С. З.), манїя́ (С. З. Л.), маня́к, поторóча (С. Л.), зла личи́на, чмáра (С. З.), почвáра (С. З.), привидéнция, облýда. — Задля чого ж мара появилась у воицькій зброї? Ст. Г. — Одкасни ся манія! С. Л. Пр. д. ще під сл. **Видѣ́ніе 2.**

Приви́дѣться = 1. присни́ти ся, приверзти́ ся.

2. здáти ся, примрíти ся, примрíяти ся.

Привилéгія = привилéй. С. З.

Приви́нчивать, привинти́ть = пригви́нчувати, пришрубóвувати, прикрýчувати, привíрчувати (гвинтом), пригвинтити, пришрубувáти і т. д

Привирáть, приврáть = прибрíхувати, прибрехáти; підбрíхувати, підбрехнýти. — Таких Кондратів бачив я, — уміють добре прибрехати. Б. Г. — Він багато прибріхував, але люди няли йому віри. Лев.

Приви́ть, ся = д. **Прививáть, ся.**

Привлекáтельность = привáбливість, принáдність. — Привабливість гірської

невимовно велика. Кн. — Усьміх розлив ся по його очах, додаючи їм ще більше привадности. Фр.

Привлекáтельный, но = принáдний, но, привáбливий, во, ве, знадлúвий, во, вáбвий, но, вáбкий, ко, повáбний, но, залáсний, мановúтий. — Поет малює нам принадний пейзаж. Зап. Фр. — Ніколи ще зоря любови не сяла для нього так чудово, так принадно. Фр. — Чоловік з виду не вродливий, але привабливе — симпатичний. Кн. — Не було у Шевченка нічого привабливого з виду. Кн. — Давно вже зорили на ту знадливу парахвію. Лев. В. — Не дуже вабко туди ходити. — Д. ще під сл. **Плѣнúтельный.**

Привлекáть, привлéчь = 1. притягáти, притягтú. — З останніх, які були притягнені до того слідства. Кн.

2. вáбити, нáдити, принáжувати, привáблювати, залучáти, привáбити, принáдити, залучúти, привернýти, повáбити, присолодúти, кількох — попринáжувати, попривáблювати і т. д. — Ти принадив мою душу пригорнув її до себе. К. П. — Надить його отой пастовень, так що й очей з його не зводить. Кн. — Стати з тим, кого хочеш до себе привабити. Гр. Чайч. — Нічим культурним Росия не могла привабити до себе лівобережного панства. Кн (Д. ще під сл. **Привáживать 1.**) — **Привлекáть, привлéчь къ судý** = позивáти, запозвáти, притягтú до судá, потягти у суд. — **Привлéчь на свою стóрону** = перепяти, перемóвити, переєднáти. — **Привлекáющій** = вáблючий. — Вид гарний і дуже до себе ваблючий. Скл.

Привлечéніе = притягáння.

Приводúть, привестú, привéсть = 1. привóдити, вивóдити, довóдити, привестú і т. д., силою — припровáдити (С. Л.), допровáдити, кількох — попривóдити і т. д. — Привів з собою гостей. — Стежечка вивела на горóд. Кн. — Усе те допровадило Україну до під'упаду. Кн.

2. д. **Представлять** і **Предъявлять.** — **Приводúть, привéсть въ порядокъ** = порядкувáти (С Л.), лаштувáти, опоряжáти, прибірáти, ладнувáти, упорядкувáти (С. Л. Ш.), улаштувáти, опорядúти, прибрáти, улáдити (С. Ш.), уладнáти, охáїти. — Досї ще не упорядковано Шевченкових листів. Кн. — На силу улаштував в шахві книжки. Кн. — **П. въ ýжасъ** = завдавáти, завдáти жáху, страхý, настрашúти. — **П. къ окончáнію** = кінчáти, довóдити до кінця, до крáю і т. д. д. **Окáнчивать.** — **П. на пáмять** = нагáдувати, пригáдувати, нагадáти і т. д. — **Привéсть въ чувства** = очутúти, відволáти, відволóдати, відходúти. — **П. въ разорéніе, въ бѣдность** = спустошúти (С. Л.), знищити (С. Л.), в старці, в злúднї пустúти. — **П. въ ярость** = розлютувáти, роздратувáти, роздрочúти (С. Л.). — **П. въ крáску** = засорóмити. — **П. къ присягѣ** = до прúсяги, під прúсягу привестú. — **Привёлъ Богъ, не привёлъ Богъ** = дав Бог, не дав Бог. — **Не приведú Богъ** = не дай Бóже, крий Бóже! — **Привелóсь емý побывáть** = довелóсь йомý побувáти. — **Онъ привóдится мнѣ двоюроднымъ брáтомъ** = він довóдить ся мінї брáтом у пéрвих. — **Приведённый выше** = згáданий вúще, в горí. — В згаданому в горі листі до Микити Шевченко... Кн.

Привóдъ = 1. д. **Приведéніе.**

2. прóвід.

Привозúть, привезтú, привéзть, ся = привóзити, привезтú, ся, ще — надвóзити, надвезтú, багато — попривóзити.

Привóзный = привозний.

Привóзъ = прúвіз — **Большóй привóзъ** = завíзно. — Сьогодні у млині завізно. Кр.

Приволáкивать, приволóчь, ся = 1. приволікáти, притягáти, приволоктú, притягтú, ся. — Треба приволокти оту колоду.

2. приволікáти ся, приволоктú ся, притягтú ся, припхáти ся і т. д. д. **Притáскивать, ся.**

Приволáкиваться, приволокнýться = женихáти ся (С. Л.), залицяти ся (С. Л.), умізгáти ся, умізгувати ся (С. Ш.), волочúти ся (за ким), лабýзити ся (до кого), підлабýзнювати ся, підлабýзювати ся, приженихáти ся, умізгнýти ся (С. Ш.), підлабýзнити ся, підлабýзити ся, присмикнýти ся. — Залицяв ся, не цурав ся, казав — моя будеш, а тепера із иньшими як голубко гудеш. н. п. — Підлабузнивсь до горлиці горобець. Б. Г.

Приволóчь = д. **Приволáкивать.**

Привóлье = привíлля (С. Л.). пригóддя, вгíддя, придóлля, рóскіш. — Отут сади капусту, отут картоплю, а тут для тютюну вгіддя. Номис. С. З. — Та колись була роскіш — воля, а тепереньки та неволенька н. п.

Привóльный, но = привíльний, вигóдний, но.

Приворáживаніе = чарувáння, чáри.

Привора́живать, привороже́ть = чарува́ти, причарува́ти, зачарува́ти, начарува́ти, приверну́ти, причаклува́ти. — Причарувала мою ти душу, тепер без тебе гинути мушу. н. п. — Копай, доню, коріньці, чаруй, доню, молодців. н. п. — Циганочко, воріжечко, вчипи мою волю, причаруй ти козаченька, щоб кохавсь зо мною. н. п. — Коли треба розрізнити парубка та дівку і привернути до себе того чи другого. н. о. Гр. Чайч.

Приворачивать, приворотить = приверта́ти, приверну́ти, підверта́ти, підверну́ти.

Приворо́вывать = кра́сти (часами або по троху).

Приворо́тникъ, ца = д. **Привра́тникъ, ца.**

Приворо́тный = 1. бра́мний. С. Ш. 2. чарі́вни́й, приворо́тний. — Приворотне зілля.

Привра́тникъ, ца = воротáрь, ка, заворі́тник, ця, бра́мний (С. Ш.). — Воротарь монастиря не пустив навіть князя, коли ігумен звелів нікого не пускати. Бар. О. — Воротарю, воротарю! Хто, хто у ворі́т кличе? н. п. — Уряд воротаря есть двері церковні одмикати і замикати. Б. Н. — Чоловік, зоставивши господу свою звелїв воротареві пильнувати. К. Св. II. — Заворітника тримають, та за ним зачиняють. н. пр.

Привра́ть = д. **Привира́ть.**

Привстава́ть, привста́ть = підво́дити ся, зво́дити ся, підвести́ ся (С. Л.), звести́ ся.

Привыка́ть, привы́кнуть = привика́ти, звика́ти (С. Л.), навика́ти, привча́ти ся, призвича́ювати ся, приви́(зви́, нави́)кнути, привчи́ти ся, призвича́їти ся, принату́рити ся, між людьми — обго́втати ся, ого́втати ся, про багатьох — позвика́ти, поприви́ка́ти і т. д. — Чи привикла, сестро, та на чуживі жити? Ой хоч не привикла, та треба привикати. н. п. — Не звикай дома пердїти, бо буде і в гостях кортїти. н. пр. — Не звикай до таких сорочок. Лев. — Чоловік може звикти до всього опріч тюрми. Кн. — Призвичаюсь до недолі, що один на сьвіті, як билина в чистім полі останусь тужити. Галуз. — Я родив ся в цім краі і до сього призвичаївсь змалку. Ст. Г. — Призвичаївши ся до гріхів, завше грішили. Б. Н. — Попереду, важко було, а там — призвичаївсь, та й пани стали добріші. Кр. — Корова принатурилась їсти солому, а то все не хотїла після сїна. Кр. — Оговтав ся я з її вдачою і життям. Кн.

Привы́клый = приви́клий, зви́клий, призвича́єний.

Привы́чка = зви́чка (С. Л.), пови́чка, нави́чка (С. Л.), призвича́йка (С. Л.), поведе́нция (С. З.), поведїнка. — Я нїколи не брала звички у день спати. Хар. — Звичка зменшує хоч які страхи. Зіньк. — Вже така їх московська поведенция. С. З.

Привы́чливый = призвича́йливий.

Привы́чный = зви́клий, приви́клий; звича́йний.

Привѣва́ть, привѣ́ять = привіва́ти, приві́яти.

Привѣ́са, привѣ́ска = при́чіпка, до сережок — бовку́нчик, тїліпа́нчики (С. Л. Ш.).

Привѣ́сить = д. **Привѣ́шать.**

Привѣ́съ, привѣ́сокъ = д. **Довѣ́сокъ.**

Привѣсно́й = привісни́й.

Привѣ́тливость = приві́тність, привітли́вість, при́язність. — Мене зачарували і пригріли їх ласкавість і привітливість. Скл.

Привѣ́тливый = привітни́й (С. З. Л.), ввічли́вий (С. З.), прие́мний, при́язний, ради́вий. — Прости́ і подивись на мене привітнїше. К. К. — Моя панї любезна, ввічлива. Кулїш. С. З. — Звичай потребує приймати гостей ввічливо, так дозвольте ж менї і вас, як слїд привітати. Ст. Г. — Вона чула його любі слова, бачила його ввічливий погляд. Бар. — Якийсь він ввічливий був до дїтей. Скл. — Все зо мною приязненько привітаєть ся. Мова.

Привѣ́тный, привѣ́тственный = приві́тни́й. — Послав привітну телеграму.

Привѣ́тствіе = приві́т, віта́ння, привіта́ння. С. З. Л. — Нема од його нї віту, нї привіту. С. Л. — Палажка не одказала їй на привітання. Лев.

Привѣ́тствованіе = привіта́ння.

Привѣ́тствовать = віта́ти, привіта́ти, ся. С. З. Л. — Милая вітає, білу ручку дає. н. п. — У багатство не вдаряє, а чим має, тим вітає. н. пр. — Вийшла мати з хати, свого зятя вітати. н. п. — Ойісповняє всї кубочки все зеленим вином вітати Палїя Семена. н. п. — На сьвяте Благовіщення тебе привітаю, що ти, друже мій, вернув ся з далекого краю. Ос. — Засьпівають усі пташки як в раю, привітати муть голубоньку мою. Б. Г. — Усяка пташечка сьпівала, весну і лїто привітала. Б. Г. — Тепер лети в Україну: тебе виглядають; полетїв би за тобою, та хто привітає. К. Ш.

Привѣ́тъ = д. **Привѣ́тствіе.**

Привѣ́шивать, привѣ́сить = приві́шувати, чіпля́ти (С. Л.), причіпля́ти, приче́плювати (С. Л.), приві́сити, причепи́ти, кілько — поприві́шувати, попричіпля́ти.

Привѣ́ять = д. **Привѣва́ть.**

Привяда́ть, врива́нуть = въя́нути, пов'я́нути, прини́кнути, прикля́кнути.

Привя́занность = прихи́льність, прихи́лля. (Д. під сл. **Пре́данность** і **Приве́рженность.**)

Привя́занный = 1. привъя́заний (д. **Привяза́ть**).

2. прихи́льний (д. **Пре́данный** і **Приве́рженный**).

Привя́зка = 1. привъя́зування, привъя́зка.

2. при́въязь, припі́н (С. Л.), припо́на, при́крутень. — Собака на привъязї. С. Л. — Собака на припонї. Кр. — На припонї пасли конї сїдланї, готові. К. Ш. — А вже ж мої конї в хава на припонї. н. п. — Чоловік без волї, як кінь на припонї. н. пр.

3. при́чіпка, на́пасть, пеня́ і т. д. д. **Приде́рка.**

Привя́зчивый = приче́пливий, приче́пний, приче́па, приди́ркуватий (Кр.), нала́зливий (С. Л.), задира́куватий, напа́дистий, напа́дкуватий, пенякува́тий, наха́бний. — От причеплива людина: йому хоч межи очі плюнь, а воно лїзе. н. о. — Усе йому не так, до всього причепить ся, нахабна людина він. Кн.

Привя́зывать, привяза́ть = привъя́зувати, припина́ти, привъяза́ти, припну́ти, припъясти́, мотузкою — примоту́зити, багато — поприв'я́зувати, поприпина́ти. — А біля шатра коня припъято. н. к. Ман. — **Привяза́ть къ себѣ́** = прихили́ти, приворожи́ти.

Привя́зываться, привяза́ться = 1. прихиля́ти ся, прихили́ти ся (до кого), віддава́ти ся, відда́ти ся (кому).

2. въя́знути (С. Л.), чіпля́ти ся, лїзти, пристава́ти, сїкати ся (С. Л.), причепи́ти ся, приста́ти, присїкати ся, прискі́пати ся, присїпати ся, приклепа́ти ся, нави́снути, очепи́ти ся, присахну́ти ся. — Въязне тай въязне — нїяк од його не одчепи ся. — За що вона сїкаєть ся до мене? Кн. — Пристав, як шевська смола до чобота. н. пр. — Ходїм, ти присїкаєш ся до неї, може вона знає, та не хоче признаватись. Лев. — Іди к чортовій матері! Чого ти до мене причепив ся? н. о. Гр. Чайч. — Де не взялась собака в біса — присїкала ся, аж вищить. Б. Г. — А їла що? А годували ми тебе дурно? Присїкала ся дядина. О. Мир. — Та нїхто ж до того не прискіпував ся. Лев. В. — Причепив ся гармадарма, задивив ся, що я гарна. н. п.

При́вязь = д. **Привя́зка 2.**

Привя́ливать, привя́лить = привъя́лювати, привъяли́ти.

Привя́нуть = д. **Привяда́ть.**

Прига́ръ, при́гарь = прига́ра, прига́рок.

Пригва́зживать, пригвозди́ть = прибива́ти, приби́ти гвіздка́ми.

Пригиба́ть, пригну́ть, ся = пригина́ти, згина́ти, пригну́ти, зігну́ти, ся, прихили́ти, ся. — Рад би до дїтей небо прихилити, та зорями укрито. н пр. — Прихилив ся та попід тином і полїз.

Пригла́живать, пригла́дить, ся = пригла́жувати, пригла́дити, ся, пригали́ти.

Пригласи́тельный = зазивни́й. — А чи ви вже порозсилали зазивні листи? Кр.

Приглаша́ть, пригласи́ть = кли́кати, заклика́ти, уклика́ти, запро́шувати (С. Л.), запро́хувати, зазива́ти, закли́кати, укли́кати, запроси́ти (С. З. Л.), зазва́ти, багатьох — склика́ти, понапро́шувати, понапро́хувати, позаклика́ти, понаскли-ка́ти, напроси́ти. — Віче народнє не раз проганяло князя з престола, а заклика́ло на його місце иньшого. Бар. О. — Укликають Івана у хату. н. о. Гр. Чайч. — Веселий господарь Демъян любив гостей на беседу склика́ти. Б Г. — Запроси нас до хати, дай нам вечеряти. н. п. — **Пригласи́ть на жи́тельство** = перезва́ти. — **Приглаше́нный** = про́ханий (С. Л.), запро́ханий, запро́шений (С. З.), кли́каний (С. Л.), закли́каний, припро́ханий (Хар.). — Для проханих гостей багато треба. н. пр. — Кликаному гостю багато треба шани. н. пр. — Піди не кликаний, то й підеш не шанований. н. пр.

Приглаше́ніе = кли́кання, запро́сини (С. Л.), заклика́ння, за́зив, за́зов (С. Пар.), зазо́вини. — На заклйкання земляків прийшов я до Дюсо. Кн. — Ми тільки на його запросини поїхали. Бар. — На зазови йдуть. Полт. — На другий день вранцї приступили до зазовин, по рідні пустились. Мак.

При́глухъ = глухе́нький.

Приглуши́ть = приглуши́ти, притлуми́ти.

Пригля́дка = нагляда́ння; вигляда́ння.

Пригля́дный = го́жий, га́рний, хоро́ший і д. **Краси́вый.**

Пригля́дывать, пригляде́ть = 1. догляда́ти, нагляда́ти, назира́ти, дозира́ти, догля́нути, нагля́нути (д. **Надзира́ть** і **Присма́тривать**).

2. вигляда́ти, нагляда́ти, визира́ти, ви́глядїти, нагле́дїти (д. **Высма́тривать**).

Пригля́дываться, пригляде́ться = придивля́ти ся (С. З. Л.), пригляда́ти ся (С. З. Л.), вдивля́ти ся, угляда́ти ся, удив-

ля́ти ся (С. Ш.), призира́ти ся, догляда́ти ся (С. Л.), придиви́ти ся (С. Л.), пригляді́ти ся, удиви́ти ся (С. Ш.), угле́ді́ти. — До всього придивлявсь і пильно прислухавсь. Б. Г. — Придивляю ся, аж майструють коло возів. Фр. — Кайдаш придивляв ся до їх, пізнав чумака. Лев. — Прийшли, щоб зняти чоловіка (вішальника), коли придивились, аж там куль соломи. н. о. Гр. Чайч. — До всього придивлюсь і розуму, як кажуть, наберусь. Б. Г. — До всього я вже придивив ся.

Пригляну́ться = сподо́бати ся, в о́ко впа́сти або запа́сти, уподо́бати ся, приподо́бати ся і т. д. д. **Понра́виться.**

Пригна́ть = д. **Пригоня́ть.**

Пригнета́ть, пригнестя́ = пригніта́ти, пригніти́ти.

При́гнусь = гугня́вість. — **Съ при́гнусью** = тро́хи гугня́вий.

Пригну́ть = д. **Пригиба́ть.**

Пригну́шивать = гугня́вити, гугни́вити (трохи). С. Аф.

Пригова́риваніе = прису́джування; домовля́ння.

Пригова́ривать, приговори́ть = 1. прису́джувати, присуди́ти. — Била жінка мужика, пішла позивати, присудили мужикові ще й жінку прохати. н. п.
2. домовля́ти, єдна́ти, найма́ти, домо́вити, приєдна́ти, наня́ти, зго́дити, поня́ти. — Не страшно женити ся, страшно попа єднати. н. пр. (д. **Подряжа́ть**).

Пригова́ривать = примовля́ти (С. Л.), прика́зувати, приповіда́ти, пригово́рювати. — Як припрошують люди до їди і як примовляють, пьючи. Ет. зб. — Бив та ще й примовляв: оце тобі! н. о. Яст. — На поплавець глядить і примовля: ловіть ся, рибоньки, великі і маленькі. Гул. Ар. — Примовляє тіж слова: зъєднай і розрізняй коли я схочу. н. пр. Гр. Чайч. — А чорт біжить мостом та все приказує те слово. н. о. Гр. Чайч.

Пригова́ряваться = домовля́ти ся (С. Л.), підсипа́ти ся, підмо́щувати ся і т. д. д. **Подде́лываться 3.** — Чи знаєш, до чого він домовляв ся? С. Л.

Приговори́ть = д. **Пригова́ривать.**

Пригово́рка = при́мовка, при́казка, пригові́рка. — Які молитви і примовки уживають ся при їді і питтю. Ет. зб.

Пригово́ръ = при́суд (С. Л.) ви́рок (С. З. Л.). — Вичитали мінї присуд спокійно. Кн. — Понеже той єсть судеб божіїх незмінний вирок. Скоропад. С. З.

Пригоди́ться = пригоди́ти ся, в приго́дї ста́ти, згоди́ти ся, зда́ти ся, прида́ти ся, знадоби́ти ся, прина́добити ся. — Не раз може і я тобі в пригоді стану. н. о. — На сей раз приказка здалась: кому що можна, другим зась. Б. Г. — Вельми б придала ся в Корсунї читальня. Кн. (Д. теж під сл. **Попа́добиться**).

Приго́дный = прида́тний (С. Л.), зда́тний (С. Л.), дого́дний (С. Л.), го́жий (С. З. Л.), годя́щий (С. Л.), придо́бний, вго́жий. — Коли грунт придатний, так нехай іде під тютюн. Кн. — Оця торбинка придатна, саме такої й треба. Кн.

Приго́жество = го́жість, хоро́шество, ла́дність, вро́да і д. **Красота́.**

Приго́жій = го́жий (С. Л. З.), га́рний (С. Аф. З.), вродли́вий, уродли́вий і д. **Краси́вый.** — Ой не жаль було б воза, коли б дївчина гожа. н. п.

Приголу́бливать, приголу́бить = голу́бити (С. Аф. З.), милува́ти, приголу́бити, примилува́ти. — Цїлувала, милува́ла, до серденька пригортала. н. п. — До кого ж я пригорну ся і хто приголубить. Кот.

Приго́нка, приго́нъ = пригі́н.

Пригоня́ть, пригна́ть = 1. приганя́ти, приго́нити, пригна́ти. — Пригнали череду.
2. прилаштува́ти, припасува́ти, пристосува́ти, приличкува́ти (в роботї). —
Пригна́ть въ по́ры = припазува́ти.

Пригора́живать, пригороди́ть = пригороди́ти, підгороди́ти.

Пригора́ть, пригорѣ́ть = підпіка́ти ся, підпекти́ ся, пригорі́ти, присма́глити ся. — Пиріжки трохи присмаглили ся. Кр.

При́городный = підгоро́дній. — Підгороднє село.

При́городъ = підгоро́ддя, підгоро́дня.

Приго́рокъ = підгі́рок, узгі́рря (С. Л. Ш.), па́горок (С. З.), шпиле́чок. — З гір і пагорків Ворсклянських. Л. В. — Ой вийду я на шпилечок та гляну я на долину. н. п.

Приго́ршни = при́горщ (С. З.), при́гірщ. — Набере пригірщ та й дає кожному. н. о. Гр. Чайч.

Пригорѣ́лый = підпе́чений.

Пригорѣ́ть = д. **Пригора́ть.**

Пригорю́ниваться, пригорю́ниться = жури́ти ся, сумува́ти, в ту́гу вдава́ти ся (власне виявляти горе, сум, журбу), зажури́ти ся, засумува́ти, в ту́гу вда́ти ся, прижури́ти ся, похню́пити ся, збі́днити ся. — Ой запив козак, запив, ой запив зажурив ся. н. п. — Сидить воно, похнюпило ся та мовчки сльози ковтає. Кн. — Вона його лає, а він збіднив ся, плаче та й каже... Кр.

Приготовлéніе = готувáння (С. Л.), приготовáння (С. З.), лаштувáння, лáгоження, лáгодіння, ладнáння, зáхід (С. З.), постелі — слаяня́, страви — пóрання. — Три дні заходу, а день празнику. н. пр.

Приготовля́ть, приготóвить, ся = готувáти, ся (С. З Л.), лáгодити, ся, лáдити, ся, ладнáти, ся, лаштувáти, ся, (С. Л.), рештувáти, споряжáти (С. Л.), вготувáти (С. Л.), наготувáти, наготóвити (С. Л.), ви́готовити, налáгодити, ся (С. Л.), налаштувáти, налáдити, наладнувáти, спрáвити, нарештувáти, ся, спорядúти, облáгодити, ся, постіль — слáти ся, праслáти, ся, про кілько — повиготóвлювати, повилáгожувати і т. д. — Татари вечерю готують. С. З. — Чужу милу цілує й милує, а на мене нагайгу готує. н. п. — Заслав ординанц козакам готувати ся в поход. Л. В. — А злая мачуха пекло вготувала за сироги-діти, що не доглядала. н. п. — Він лагодить ся іхати з нами. С. Л. — Лагодять ся вже судити його. Кп. — Лагоди, мати, постіль, сім подушок пухових. н. п. Под. — Та заходить ся рештувать вози в далекую дорогу. К. Ш. — Лашгуй швидче обідати. Кн. — Чоловік у домовину дивить ся, а вони йому на Сібір воза лаштують Кп.

Пригрáдъ, рос. Aconitum = борéць, зозу́лині черевички. С. Ап.

Приграни́чивать = д. **Примежёвывать.**

Пригранúчный = погрянúчний, сумéжний, сумíжний.

Пригребáть, пригрестú, пригрéсть = 1. горну́ти, пригортáти, пригорну́ти. — Кожна рука до себе горне. н. пр. — Пригорни жар до казана. — Пригорни сьміття в куток.

2. пригрібáти, пригребтú, пригромáдити. — Пригребли човен до берега. — **Пригрéсть къ рукáмъ** = взя́ти в ру́ки, прибóркати (д. під сл. **Прибирáть**).

Пригрéзиться = приверзтú ся, призрíти ся, примрíяти ся, примрíти ся.

Пригрестú = д. **Пригребáть.**

Пригрóбный = д. **Надгрóбный.**

Пригрози́ть = погрози́ти, посвари́ти ся (Ос.), згрізну́тись, настрахáти, пострахáти. — Як візьму різку, згрізнусь на його. Хар. Пр. д. теж під сл. **Погрáживать.**

Пригрустну́ть = прижури́ти ся і д. під сл. **Пригорю́ниться.**

Пригрѣвáть, пригрѣ́ть = нагрівáти, зогрівáти, припáрювати, нагрíти, зігрíти, припáрити.

Приду́льный = приблу́дний, приблу́да.

Придавáть, придáть = додавáти, надавáти, наддавáти, додáти (С. Л.), надáти, наддáти. — **Придавáть смѣ́лости** = додавáти ду́ху, відвáги, сьмíлости. — **Придавáть нóвыя сúлы** = опоживля́ти. — Церкви надають Корсуню доволі красовиду. Кн. — Така ріжноманітність природи надає околиці характер. Кп. — Успіх надає сьміливости. Кн. — Червоні кісники приставали до її виду і наддавали краси. Лев. — Хміль буде моєму серцю сьмілости додавати. н. д.

Придáвливать, придави́ть = придáвлювати, пригнітáти, придави́ти, приду́шити, пригнíтити, причáвити, припéрти.

Придáное = пóсаг (С. З. Л.), вíно (С. З. Л.), придáне. — Присягаю Богу я до неба, що мині посагу по тобі не треба. н. п. — Як в мене посагу не буде, візьмуть мене і так люди. н. п. — Чи дійшло тобі од батька в спадок чи ти взяв од жінки в посаг? Ст. С. — Рушники вишиває орлами, собі посаг готує у скриню. Гр. Чайч. — Видаючи дочку заміж і даючи за нею посаг. Ст. Л. — Не я тебе взъялю, але твоя мати, що не каже тобі без посагу брати. н. п Под. — Не треба за нею ніякого віна, вона не здівує. Як. — З віном дівці не сидіти. н. пр. — Най нам віно не готує, бо ми віно утратимо. н. п. — Що жінку він узяв без віна і сам сердега сиротина. Б Г. — Дав йому віна въязочку сіна, куль соломи і міх полови. н. пр. — Одружив ся я, поняв собі дівчину господарку; не погордували мною, оддали з гарним віном. Ос. — **Придáное давáть, дать, придáнымъ надѣля́ть** = посагувáти, вінувáти, ви́посажити, ввíнити.

Придáтокъ = придáча, додáток, додáча, наддáток, приклáд. — Набрав грошей у кишеню самісіньких срібних на придачу ще у жмені либонь з копу мідних. Дум. — Жуків з десяток, та гусені, черви десятків три в наддаток. Гр. Чайч.

Придáточный = додáтковий, добáвочний.

Придáча = д. **Придáтокъ.**

Придвóрникъ, ца = д. **Приврáтникъ, ца.**

Придвигáть, придви́нуть, ся = присувáти, присóвувати, прису́нути, ся. С. Л. — Не присовуй соломи до огню. н. пр. — Постели узенько, присунь ся близенько. н. п. — Зелененький барвіночку, стели ся низенько, а ти, милий, чорнобривий, присунь ся близенько. н. п.

Придвóрный = 1. придвíрний, надвíрний (С. З.). — Як пан з надвірними наскочить, то... С. З.

2. двíрський (С. З.), дворáк (С. З. Л.), двóрка. — Придбали собі ласку королів-

ських двораків. Бар. О. — Мазепа був дворак і біглець во всяких річах. Л. В.

Придéрживать, придержáть = придéржувати, притрúмувати, придержáти, притрúмати.

Придёргивать, придёрнуть = присмúкувати, присмикнýти.

Придúра = причéпа, причепéнда, пеня́. — Не пані, а суща причепа: за все, про все причепить ся репъяхом. Кн. — Чого привьязав ся до мене, причепендо?

Придирáться, придрáться = чіпля́ти ся (С. Л.), прикóпувати ся, нападáти ся, наскіпáти ся, налáзити, сїкати ся, присїкувати ся, причепúти ся (С. З.), прикопáти ся, напáсти ся, наскіпати ся, присїкати ся (С. З.), прискіпати ся (С. Л.), присїпати ся (С. З.), приклепáти ся. — Як оте почула баба люга, тай присікалась до дїда зараз: геть вези відцїль свою Марусю. Гр. Чайч. Пр. д. ще під сл. **Привя́зываться 2.**

Придúрка = прúчіпка, прúчéпка (С. З. Л.), зáчіпка (С. Л.), приклеп, нáпасть, нападня́, нáпадь, напáдок, пеня́ (С. З.), нахáба, сїпанúна, сїпáчество, клю́чка, карлю́чка, закарлю́чка (С. З.). — Нападають ся... бачу, що чиста нахаба, тай годї. Кн. — От се справжня московська пеня. С. З.

Придúрчивый = д. **Привя́зчивый.**
Придúрщикъ, ца = д. **Придúра.**
Придніепрóвскій = надднїпря́нський.
Придорóжная иглá = д. **Крушúна.**
Придорóжникъ, рос. Polygonum aviculare L. = морíг, морíжок, спорúш, шпорúш. С. Ан.

Придорóжный = придорóжнїй.

Придрáться = д. **Придирáться.**

Придýмывать, придýмать = придýмувати, пригáдувати, вигáдувати, придýмати, пригадáти (С. Л.), вúгадати (С. Л.), вúміркувати, вúметикувати, вúмудрувати, приметикувáти, примíркувáти, примúслити, вмúслити, вúдумати.

Прúдурь = дур, дýрість, дурíйка, дурíння. — **Съ прúдурью** = про чолов ка — дуровáтий, придýркуватий, пришелéпуватий і т. д. д. **Глуповáтый,** про коня — норовúстий кінь. — **Напустúлъ на себя́ прúдурь** = дýрника строїть, на йóго дур напáв.

Придыхáніе = прúдих. С. Жел.

Придѣвáть, придѣ́ть = причіпля́ти, привíшувати і д. **Привѣ́шивать.**

Придѣ́лать = д. **Придѣ́лывать.**

Придѣ́лка = прирóблювання.

Придѣ́лъ = 1. д. **Придѣ́лка.**

2. особлúвий вівтáрь окрíм головнїшого.

Придѣ́лывать, придѣ́лать, ся = прирóблювати, прироблáти, підрóблювати, приправля́ти (С. З.), приробúти (С. Л.), доробúти (С. Л.), підробúти, припрáвити, примайструвáти (С. Л.), пришгукувáти, про кілько — поприрóблювати. — Дасть Бог, приробдю через сїни хату. Лев. — Приправила собі деревъяну ногу. Кр.

Прижáривать, прижáрить, ся = припікáти, підпікáти, припектú, підпектú, ся; присмáжити (С. Л.), пришквáрити і т. д. д. **Жáрить.**

Прижáть, ся = д. **Прижимáть, ся.**

Прижéчь, ся = д. **Прижигáть, ся.**

Приживáлка = дармоїдка, зб. дармоїжа. — А дармоїжі тієї біля неї... і черпички, і ворожки і так собі вдови і не вдови. Кн.

Приживáть, прижúть = приживáти, прижити, сплодити. — Дїтей з жоною своєю спложеных. Л. Сам.

Прижигáніе = припікáння, випікáння, припáлювання.

Прижигáть, прижéчь, ся = 1. припікáти, підпікáти, припáлювати, надпáлювати, прис(ш)мáлювати, підсмáлювати, припектú, підпектú, припалúти, прис(ш)малúти, пришквáрити, ся. — Підпік ся хліб. — Присмалив волосся. — Просо маленьке та ще до того й сонце припалило його. н. о. Мап.

2. випікáти, випáлювати, вúпекти, вúпалити (д. **Наджéчь 2**).

Прижúгъ = óпік, опéчене (місце).

Прижúливать = д. **Зажúливать.**

Прижимáть, прижáть, ся = 1. тулúти, ся (С. Ш.), горнýти, ся, притуля́ти, притýлювати, ся, пригортáти, пригóртувати, ся, притулúти, пригорнýти (С. З. Л.), прихилúти, ся, про кілько — попритýлювати і т. д. — Очі чорні, хоч дивись, хлопець до серця, хоч тулись. н. п. — До серденька тулила. С. Ш. — Я до його притулюсь, тай нікого не боюсь. Кот. — Семене! Не пригуляй ся до мене. н. пр. — До кого ж я пригорну ся і хто приголубить, коли тепер нема того, а що мене любить. Кот. — Пригортайтесь до хорошеньких дївчат. Б. Г. — Цїлувала, милувала, до серденька пригортала. н. п. — Постели постїль вузеньку тай пригорнись до мене близенько. н. п. — Обняли вони один другого, пригортають, у лице цїлують. Ст. Л. — Я

тебе обійму, до серденька пригорну. н. п. — Не пригорне батько, не пригорне мати, хіба той пригорне, що думає взяти. н. п. — А ти серце, голубонька, не журись, та до мене молодчика прихились. Б. Г. — **Прижима́ть у́ши** = щу́лити, прищу́лити у́ха. С. З.

2. припіра́ти, прити́скувати, притиска́ти, пригніта́ти, припе́рти, притисну́ти, придави́ти, придуши́ти, причави́ти. — Козаки приперли Ляхів до болота і почали топити.

3. утиска́ти, утїсня́ти (С. Л.), утїсни́ти, прикрути́ти, в судових справах — присутя́жувати, присутя́жити і д. під сл. **Притѣсня́ть.**

4 скупи́ти ся, збіднювати ся (С. Аф.), бідкати ся, збідняти ся (С. Аф.). — Та то він збіднив ся, а в його гроші єсть.

Прижи́мка = д. **Приди́рка.**

Прижи́мъ = гнїт.

Прижина́ть, прижа́ть = зжина́ти, зжа́ти, пожа́ти.

Прижи́ть = д. **Прижива́ть.**

Прижи́ться = обжи́ти ся, привикнути, обси́дїти ся, призвича́їти ся. — Обжив ся трохи, тепер не так тягне до дому. — Чи привикла, сестро, та на чужині жити? н. п.

Прижму́ривать, прижму́рить, ся = прижму́рювати, приплю́щувати, прижму́рити, ся, приплю́щити.

Прижу́чить = прикрути́ти, присупо́нити.

Призаду́мываться, призаду́маться = заду́мувати ся, зага́дувати ся, заду́мати ся, загада́ти ся, зами́слити ся (трохи).

Призанима́ть, призаня́ть = позича́ти, узича́ти, пози́чити (трохи).

Призапасти́ = припасти́, принапасти́.

Призапере́ть = д. **Позапере́ть.**

Приза́ривать, приза́рить = соро́мити, засоро́мити.

Приза́риваться, приза́риться = ла́сити ся, ква́пити ся, зазїха́ти, па́сти о́чі, пола́сити ся, поква́пити ся, зазїхну́ти.

Призасо́хнуть = присо́хнути (трохи).

Призасуши́ть, ся = засуши́ти, ся (трохи).

Призатвори́ть, ся = причини́ти, ся (трохи).

Призати́хнуть = прити́хнути (трохи).

Призва́ніе = 1. кли́кання, приклика́ння, при́кличка.

2. призва́ння, призначе́ння. — До поезиї тягла Шевченка незрима сила, що зоветь ся призванням Кн.

Призва́ть = д. **Призыва́ть.**

Призёмистый = низьки́й, призе́мок, про чоловіка ще — приса́дкуватий (С. Л.).

Призира́ть, призрѣва́ть, призрѣ́ть = догляда́ти (кого́), піклува́ти ся, клопота́ти, дба́ти (за ко́го), упада́ти (коло ко́го), добра́ бажа́ти, зи́чити (кому́), ласка́вим бу́ти (до ко́го), помога́ти (кому́), догля́нути, поклопота́ти, ся, подба́ти.

Признава́ть, призна́ть, ся = 1. пізнава́ти, пізна́ти. — Не можу пізнати його.

2. признава́ти ся (С. Л.), вини́ти ся, призна́ти ся, повини́ти ся. — Він признав ся, що се його дїло.

3. вважа́ти, уважа́ти, прийма́ти, ма́ти за ко́го або за що́, приня́ти, лїчи́ти, полїчи́ти. — Міклошич уважає білоруську мову нарічієм язика малоруського. Ог. — Чого лице од мене одвертаєш, мене собі за ворога вважаєш. К. П.

При́знакъ = знак, призна́ка (С. З.), прикме́та (С. З. Л.), о́знак, озна́ка (С. З. Л.), по́знак, по́знака. — Кожна народність має свої прирождені їй прикмети. Кн. — Найважнїйші прикмети самостійного розвою руської мови. Зап. — Таких прикмет більше менше однакових не перелічити. Прав. — Се ознака того, що сатира влучила саме туди, куди треба. Кн. — Далї і другі ознаки люди запримітили — стала я блїднїти. О. Мир. (Д. теж під сл. **Знакъ).**

Призна́ніе = призна́ння.

Призна́тельность = вдя́чність.

Призна́тельный, но = вдя́чний, но. С. Л.

Призна́ть, ся = **Признава́ть, ся.**

Призо́ръ = д **Призрѣ́ніе.**

При́зракъ = 1. ма́рево (С. З.,) мара́ (С. З. Л.), мана́ (С. З. Л.), ма́нево, маня́к, манїя́ (С. Л.), ома́на, облу́да, чмара́, поторо́ча (С. Л.), проя́ва (С. Л.). — Марево — не вариво — не наш ся. н. пр.

2. д. **Грёза** і **Мечта́.**

При́зрачный = химе́рний, мрі́йний, облу́дний і д. **Мни́мый.**

При́зрить = д. **Призира́ть.**

Призрѣва́ть, призрѣ́ть = д. **Призира́ть.**

Призрѣ́ніе = до́гляд, кло́піт, піклува́ння, дбання́ і д. **Попече́ніе.**

Призыва́ть, призва́ть = кли́кати, приклика́ти, вклика́ти, зва́ти, призива́ти, підзива́ти, прикли́кати, вкли́кати, призва́ти, підізва́ти. — Чий то голос в неба кличе мене до себе? Кн. — А прикликавши людей, рече до їх. К. Св. П. — По віруванням українського люду можна чарами прикли́кати милого. Зап. Кол. — Коли б

йому вдалось приклúкати народ назад до заселення сього краю. Бар. О.

Призы́въ = д. **Призва́ніе** *1*, до військової служби — при́зва, приві́д.

Приказа́ніе = прика́з, нака́з (С. Л.), ро́зказ, каз, веління, за́гад (С. Л.). — Нам до дому хочеть ся, а ми не йдемо, приказу ждемо. н. п. — Вези мене до цариці, слухай мого казу. Ст. Р. Н. — **По приказа́нію** = по нака́зу, під за́гадом. — По наказу старшини. — Під загадом, то робить. Лев.

Прика́зной = пи́сарь, канцеляри́ста.

Прика́зный = канцеляри́йний. — **П. слогъ** = канцеляри́йний штиль. — **П. строка́** = сіпа́ка, чорни́льна душа́, ки́рлючка і д. **Крючкотво́ръ.**

Прика́зчикъ, ца = прика́зчик, ця, що зганя на роботу — приго́нич (Лев.), пригі́нчий, гони́тель.

Прика́зчичій = прика́зчицький.

Прика́зъ = 1. д. **Приказа́ніе.**
2. стародáвні колегіяльні упра́ви в моско́вському ца́рстві.

Прика́зывать, приказа́ть = веліти, каза́ти, прика́зувати, нака́зувати, розка́зувати (С. З.), зака́зувати, зага́дувати, звеліти, приказа́ти, наказа́ти, розказа́ти (С. З.), загада́ти (С. Л.), заказа́ти, замовкнути — ци́кнути, заци́ткати. — Веліла мати ще й вал брати. н. п. — Отець сина виряжає та й наказує: та не кажи тестеві усю правду. н. н. — Чи я тобі не казала, не наказувала, щоб ти хлопців не водила, не принажувала. н. п. — От пан наказав робітникам, щоб вони поїхали. н. к. Гр. Чайч. — Пішов він траву косити, а синові наказав, щоб він обід виніс. н. к. Ман. — Їздить та заказує, щоб шляхи рівняли та містки малювали. К. Х. — Цісарь турецький ханові суворо розказав, аби... Л. В. — Загадай коней сідлати. С. Л. — Мати загадала їй зібрати з глечика сметану. Лев. — Яку б йому роботу загадати, щоб він не зробив. н. к. — Загадував знайти винуватого. — Загадує мині роботу, до якої я не призвичаєний. Кп. — **Приказа́лъ до́лго жить** = каза́в до́вго жи́ти (умер).

Прикали́токъ = хві́ртка (у воротях). — **Борода́ съ ворота́, а умъ съ прикали́токъ,** н. пр. = під но́сом ліс, а в голові ще й не о́рано. н. пр.

Прика́лывать, приколо́ть, ся = 1. шпили́ти, пришпи́лювати (С. Л.), припина́ти, пришпили́ти, припну́ти (шпилькою або що), приштрикну́ти, пристроми́ти (С. Л.). — Пришпилила хустку. — Запустив в його гострую стрілку та й пришпилив його к купъяки, як пришпилюють квітку. Дум. — Припъяв квітку до кожуха, щоб йому тепло було. н. пр. — Гадюку вилами пристромив. С. Л. — Замахнув ся довжелезним списом, та арапа й пристромив до брами. Ст. С.
2. доко́лювати, доколо́ти, заколо́ти. — Козак доколов його списом.

Прика́пливать, прикопи́ть, ся = збіра́ти, назбіра́ти, припадба́ти, прихова́ти, ся (д. **Копи́ть**).

Прика́пывать, прикопа́ть = прико́пувати, прикопа́ти.

Прика́рмливать, прикорми́ть = 1. прина́жувати, прина́дити (ко́рмом). — Він принажує моїх голубів.
2. споживá́ти, витра́чувати, спожи́ти, ви́тратити (корм).

Прикаса́ться, прикосну́ться = торка́ти, ся (С. Л.), прито́ркувати ся, дото́ркувати ся, приторка́ти ся (С. З.), доторка́ти ся (С. Л.), дотика́ти ся (С. З. Л.), черка́ти ся, ла́пати ся, приторкну́ти ся (С. З.), доторкну́ти ся (С. З.), доткну́ти ся, черкну́ти ся, лапну́ти, ся. — Де болить, там і торкнеш. н. пр. — І благали його, щоб тільки приторкнути ся їм до краю одежі його. К. Св. П. — Не доторкай ся смоли, бо замастиш ся. н. пр.

Прикати́ть = прикоти́ти, приї́хати.

Прика́тывать = 1. (**прикати́ть, ся**) — прико́чувати, привалювати, прикоти́ти, привали́ти, приточи́ти, ся. — Прикотив камінь аж до стіни (д. **Ката́ть 1**).
2. (**приката́ть**) — накоти́ти (на пр. дорогу), ви́качати, змаґлюва́ти (на пр. білизну качалкою або на маґлі).

Прики́дчивый = 1. д. **Притво́рчивый.** 2. д. **Прили́пчивый.**

Прики́дывать, прикида́ть, прики́нуть, ся = 1. прикида́ти, підкида́ти, прики́нути, підки́нути. — Підкинь ще коням сіна.
2. примі́ря́ти, примі́ряти, помі́ряти. — А ну поміряй, чи прийдеть ся на тебе (про одежу).
3. підкида́ти, підки́нути. — Йому підкинули дитину.
4. прикида́ти ся, приставля́ти ся, удава́ти, прики́нути ся, приста́вити ся, уда́ти, бідним — бі́дкати ся (С. Л.), розбі́дкати ся, розбідкува́ти ся, збі́днити ся, невинним — неви́нничати. — Прикинув ся, наче спить. н. о. — Невинничає мов Сусанна, незаймана ніколи панна. Кот. (Д. ще під сл. **Представля́ться**).
5. чіпля́ти ся, вкида́ти ся, причепи́ти

ся, вки́нути ся, прики́нути ся (про хвороби).

Прикипа́ть, прикипѣ́ть = прикипа́ти, прикипі́ти.

Прикладно́й = 1. до́даний.
2. прикладни́й.

Прикла́дъ = 1. дода́ток, дода́ча, прида́ча.
2. докла́д, прикла́д. — Взяв ся пошить за три карбованця з його докладом.
3. прикла́д (у рушниці).

Прикла́дывать, приложи́ть, ся = 1. приклада́ти, прикла́сти, приложи́ти, ся. — Приклав руку до серця. — Прикласти пластиря.
2. доклада́ти, докла́сти, доложи́ти. С. Аф. З. — Доложи гривню до гривні. С. Аф. — **Приложи́ть ру́ку** = підписа́ти ся. — **П. стара́ніе** = припильнува́ти, посилкува́ти ся. — Нумо, нумо припильнуймо. н. п. — **П. у́ши** = а) прищу́лити у́ха, б) наста́вити у́ха, насторо́шити у́ха (щоб слухать). — **Ума́ не приложу́** = не да́м ра́ди, не мо́жу зрозумі́ти.

Прикле́ивать, приклеи́ть, ся = прикле́ювати, приліплювати, прикле́їти, приліпи́ти, ся, карюком — прикарю́чити.

Приклёпъ = 1. прикліпка.
2. на́клеп, пеня́ і д. **Поклёпъ.**

Приклёпывать, приклепа́ть = 1. прикліпувати, приклепа́ти, заклепа́ти. — Приклепав гвіздок.
2. клепа́ти, наклепа́ти (на кого).

Прикли́ка́ть, прикли́кнуть = д. **Призыва́ть.**

Приклоня́ть, приклони́ть, ся = пригина́ти, прихиля́ти (С. Л.), схиля́ти (С. Л.), нагина́ти, нахиля́ти, ся, пригну́ти, нагну́ти, прихили́ти, нахили́ти, схили́ти, ся. — Гуде вітер, нагинає лози. н. п. — Нахили ся тишком-нишком над румъяним білим личком. Руд. — Колосків прямих я бачу тут багато, а деякі зовсім схилили ся униз. Гр. — Чужий я на сьвіті, нема де й голову прихилити. н. п.

Приключа́ть, приключи́ть = вчиня́ти, вчини́ти, подіяти.

Приключа́ться, приключи́ться = лучати ся, прилуча́ти ся (Ос.), трапля́ти ся, притрапля́ти ся (С. Ж.), випада́ти, става́ти ся, склада́ти ся, при́штити ся, прилучи́ти ся, притра́пити ся (С. Ж.), ви́трапити ся, ста́ти ся (С. Л.), скла́сти ся, сподіяти ся, спітка́ти ся (С. Л.), прида́ти ся. — Ой не пъють ся пива, меди, не пъеть ся вода — прилучилась з чумаченьком у степу біда. К. Ш. — Ой ішов чумак з Криму до дому, сталась йому пригодонька за всю дорогу. н. п. — Сподіялось таке лихо, що Боже мій. — Думав доля зострінеть ся — спіткало ся горе. К. Ш.

Приключе́ніе = 1. приго́да (С. З. Л.), при́тча (С. З.), причи́на, прити́чина (С. З. Л.), прилу́ка, при́чта, при́шта, при́ключка, ока́зия, приди́ба, приведе́нция. — Сталась мінї в дорозї чудна пригода. Кн. — Яка то причта кумедна мінї трапилась. К. Х. — Роскажу я свою пришту, що зо мною склалась. н. о. Гр. Чайч. — Сталась йому причина — сіль голову пробила. н. п. — Лихо приключки шукає. н. пр.
2. д. **Похожде́ніе.**

Прико́вывать, прикова́ть = прико́вувати, прикува́ти, прику́ти, кілько — поприко́вувати.

Прикола́чивать, приколоти́ть = прибива́ти, приби́ти. — Прибив гвіздками.

Приколдо́вывать, приколдова́ть = причаро́вувати, причарува́ти, вчарува́ти, причаклува́ти. — Причарувала мою ти душу, тепер без тебе гинути мушу.

Приколоти́ть = д. **Прикола́чивать.**

Приколо́ть = д. **Прика́лывать.**

Прико́лъ = при́кіл. — Забий прикіл та привъяжи порося.

Прикомандиро́вывать, прикомандирова́ть = виряжа́ти, ви́рядити (на підмогу кому), прилуча́ти, прилучи́ти (до кого).

Прикопа́ть = д. **Прика́пывать.**

Прикопля́ть, прикопи́ть, ся = д. **Прика́пливать, ся.**

Прико́пъ = прибува́ння (на пр. води).

Прикорми́ть = д. **Прика́рмливать.**

Прикорну́ть = задріма́ти, прикорхну́ти (С. З.).

Прикоснове́ніе = торка́ння (С. Ш.), торкне́ння (С. Ш.), торк, дотика́ння (С. Ж.), доткне́ння, до́тик, догорка́ння, черка́ння. — І золото в чужих руках, не зразу, а все ж від чистого торкання тускне. К. Ш. Т. — Вже я давно сидю з вудкою, а й торку не має. Кр.

Прикоснове́нность = 1. суме́жність; дотика́льність.
2. прича́стність, приче́тність.

Прикоснове́нный = 1. суме́жний.
2. прича́стний, прича́стник, приче́тний, приви́нен. — А людей не причастних до вчинку випустили на волю. Кн — Я зовсім не причетна до сього дїла. Полт.

Прикосну́ться = д. **Прикаса́ться.**

При́кось = д. **Косогла́зіе.**

Прикочёвывать, прикочева́ть = прибу-

ва́ти, прибу́ти (на кого вище), та́бором ста́ти.

Прикра́ивать, прикрои́ть = прикра́(о́)ювати, прикра́яти.

Прикра́пывать = накрапа́ти. — Став дощ накрапать. н. д.

Прикра́са = прикра́са, покра́са, оздо́ба (С. З.). — Які бувають прикраси будівель? Ет. зб. — Без ніяких прикрас і додатків.

Прикра́шивать, прикра́сить, ся = прикраша́ти, скраша́ти, оздобля́ти, прикраси́ти, оздо́бити, приоздо́бити, ся.

Прикри́кивать, прикри́кнуть = погу́кувати, гомоні́ти, гри́мати (С. З.), гукну́ти, гримну́ти. — На кого люди гомонять, на того й свині хрюкають. н. пр. — Годі вам гримати на мене.

Прикро́й = 1. прикро́єння.
2. при́кравок.

Прикрои́ть = д. **Прикра́ивать.**

Прикручи́ниваться, прикручи́ниться = д. **Пригорю́ниваться.**

Прикрыва́ть, прикры́ть, ся = 1. накрива́ти, укрива́ти, прикрива́ти, накри́ти, ся і т. д., піч — притушкува́ти, зверху чим иньшим, па показ — заличкува́ти. — Весна сонну землю розбудила, уквітчала її рястом, барвінком укрила. К. Ш. — Хвальшиві червониї, заличковані правдивими златниками. Л. В.
2. закрива́ти, затуля́ти, заслоня́ти, заступа́ти і т. д. д. **Загора́живать 2** і **Заслоня́ть.**
3. захища́ти, заступа́ти, ся, захисти́ти, заступи́ти, ся (д. **Защища́ть**).
4. кри́ти, таїти, покрива́ти, хова́ти, покри́ти. — Крий, ховай погане. а воно таки гляне. н. пр.

Прикры́тіе = 1. накрива́ння, накриття́.
2. за́хист (С. З. Л.), зату́ла.
3. ва́рта, конво́й.

Прикрѣ́па = скріпа.

Прикрѣпля́ть, прикрѣпи́ть, ся = прикріпля́ти, прикрі́плювати (С. Жел.), скріпля́ти, примоцьо́вувати, притина́ти (С. З.), прикріпи́ти, примоцюва́ти, тканину до чого — припина́ти (С. З. Л.), припъясти́, ярмо до вії — нарива́ти, корінням — прикорени́ти ся. — Притинали Серпягу до сухого дуба. н. п. — Припни над ліжком килимець. С. Л.

Прикупа́ть, прикупи́ть, ся = прикупа́ти, прикупо́вувати, підкупа́ти, підкупо́вувати, докупа́ти, докупо́вувати, прикупити, ся і т. д.

Прику́пка = при́купка.

Прику́сывать, прикуси́ть = одку́сювати, одгриза́ти, надку́сювати, одкуси́ти, одгри́зти.

Прику́шивать, прику́шать = коштува́ти, покоштува́ти і т. д. д. **Отвѣ́дывать 1.**

Прила́бживаться, прила́бзиться = прилабу́знювати ся, підлабу́знювати ся і т. д. д. **Подбива́ться 3.**

Прила́вокъ = при́лавок (С. Жел.), в шинку — шинква́с (Гал.). — А за шинквасом дрімала стара жидівка. Фр.

Прилага́тельное (и́мя) = прило́жник (Гр. См. Ст.), приме́ння (Ос.).

Прилага́ть, приложи́ть = приклада́ти і д. **Прикла́дывать.**

Прила́живать, прила́дить, ся = прила́жувати (С. Л.), прила́го́жувати, прилашто́вувати, приправля́ти (С. З.), лаштува́ти (С. Л.), припуска́ти, при(на)ла́годити, при(на)ла́дити, при(на)ладнува́ти, при(на)ладна́ти, припра́вити, прилаштува́ти (С. З.), примайструва́ти, приштукува́ти, присто́сувати (С. З.), припусти́ти. припасува́ти, примодлува́ти, прихтува́ти, примости́ти, ся. — А до маховика приправляна корба. Кр. — В обгорілій хатині прилаживались кухарі з кухо-варством. Кн.

Прила́комить = прина́дити (ласощами).

Прила́комиться = розла́сити ся.

Прила́скивать, приласка́ть, ся = ла́щити, прила́стити, ся (С. Л.), припестува́ти, прилести́ти, ся, примилува́ти, пригол́убити, підла́сити ся, пола́стити ся, пригорну́ти, ся.

Прила́щивать, прила́стить, ся = прила́щувати, прима́нювати, прила́стити, примани́ти, ся.

Прилга́ть = д. **Прилыга́ть.**

Прилега́ть, приле́чь = прилята́ти, прилягти́.

Прилежа́ніе = пи́льність (С З), пильнува́ння.

Прилежа́ть = 1. приляга́ти, суме́жним бу́ти, межува́ти.
2. пильнува́ти. С. З.

Приле́жность = пи́льність. С. З.

Приле́жный, но = пи́льний, но (С. З. Л.), щи́рий, ро (С. Л.), упа́дливий, во (С. Ш.), прики́дливий, во, робо́тя́щий (С. Л.), робу́чий, трудя́щий, працьови́тий (С. Л.). — Сяду біля неї та пильно слухаю казки.

Кп. — Щиро узяв ся за ді́ло. С. Л. — Він прикидливий до книжки. С. Л.

Прилета́ть, прилетѣ́ть = прилі́та́ти, прилетіти, прили́нути, кілько — поприлі́та́ти. — Прилетіла зозуленька, та й сказала: куку! н. п. — Прилинь, сизий орле, бо я *одинокий*. К. Ш. — Не кинь сиротою, як кинув діброви, прилинй до мене хоч на одно слово К. Ш. — О милий мій! Прилинь скоріше. К. К. — А н се, каже, прилинýла, щоб росказать тобі, що чула. Б. Г. — Ой рад би я, милая моя, та до тебе приливýти, перегородили вороги дорогу, що нікуди й обминути. н. п.

Прилётъ = приліт.

Приле́чь = прилягти́, кільком — поприлягáти.

Прилива́ть, прили́ть = 1. підливáти, доливáти, підсипáти, підли́ти, доли́ти, доси́пати. — Підлий оцту, щоб смачніше було. — Підсип борщу по самі вінця.

2. натіка́ти, притіка́ти, набіга́ти, на(при)тікти́, набі́гти. — **Кровь прилила́ къ головѣ́** = кров уда́рила в го́лову.

Прили́въ = 1. прилива́ння, підлива́ння, долива́ння, підсипа́ння.

2. припли́в. С. Жел. — При берегах морських вода правильно прибуває і убуває. Се зветь ся приплив і відплив. Зем.

3. на́плив, на́тиск. — Патиск людей.

Прили́зывать, прилиза́ть = 1. зали́зувати, зализа́ти. — Собаки самі собі зализують рани.

2. вили́зувати, зли́зувати, ви́лизати злиза́ти.

Прили́ка = д. **Ули́ка.**

Прилипа́ло = д. **Подлипа́ло.**

Прилипа́ть, прили́пнуть = 1. ли́пнути, прилипа́ти, підлипа́ти, налипа́ти, при(під, на)ли́пнути, про кілько — поприлипа́ти і т. д.

2. прилипа́ти, чіпля́ти ся, прикида́ти ся, прили́пнути, причепи́ти ся, вчепи́ти ся, прики́нути ся (про хвороби).

Прили́плый = прили́плий, нали́плий.

Прили́пчивый = чіпки́й, липки́й, зара́зливий. — Чіпка хвороба.

Прилича́ть, приличи́ть = висьві́дчувати, дока́зувати (на ко́го), видава́ти (кого́), ви́сьвідчити, доказа́ти, ви́дати.

Прили́чествовать = ли́чити (С. Л.), пристава́ти (С. Жел.), впада́ти, годи́ти ся (С. Л.). — Не личить нашій честі і повазі вбачати кров посельску в себе дома. К. Б. — Молодицям личить і одежа показна. Ст. Г. — Тобі личить червона стрічка. С. Л. — Вже ж не личать мінї ваші парубоцькі гулянки. Кн — Не пристало вам так упадати коло неі. — Годі, дочко, не впада дівчаті так за хлопцем побиватись. Ст. Р. Н. — Тут нам бути не годить ся. С. Л.

Прили́чіе = звича́й (С. З.), звича́йність, го́жість, подо́ба (С. З.). прили́ка. — Яка бо ти не ввічлива, прилики нема в тебе: пан старий стоїть, а ти молоденька і не підведеш ся. Кп. — **Изъ прили́чія** = для годи́ть ся. — Він це зробив для годить ся. Ум.

Прили́чный, но = го́жий, звича́йний, гре́чний, присто́йний; відпові́дний; д. **Поря́дочный**, го́же, звича́йно, до звича́ю, приго́же, як слїд. — **Не прили́чно** = не ли́чить, не го́же, не приста́ло, не ли́чило, не подо́ба, не подо́бная річ, не приго́же. — Серце козаче небоже, чом ти не робиш, як гоже. н. пр. — Не пригоже так робити. С. Л. — Як на правду, то у земстві батюшкам може і не личить. В. Лев. — Так не личить робити. Хар. — А тільки панові вельможного коліна не личило робить гіркого з себе хріна. К. Д. Ж. — Не личило йому приймати його. Кн. — Не пристало тобі так робити. — Не подоба дівці до козака тай виходити. н. — Пусти ж мене, подолянко, на піч Ой не пустю, не подобная річ. н. п. — **Прили́чнѣе сдѣ́латься** = позвичайнїшати.

Приловчи́ться = привчи́ти ся, примі́рити ся, вабити ру́ку, вмудрува́ти ся. — За два роки у Киіві так вмудрувала ся, що хоч до кого досту́пить ся. Кн.

Приложе́ніе = 1. приклада́ння.

2. докла́д, прикла́д (С. Л.), дода́ток (С. Л.), прило́га. — **Съ приложе́ніемъ** = з дода́тком.

3. д. **Примѣне́ніе.**

Приложи́ть = д. **Прикла́дывать.**

Прилу́ка = прина́да і д. **Прима́нка.**

Прилуча́ть = д. **Прива́живать** і **Привлека́ть.**

Прилыга́ть, прилга́ть = прибрі́хувати, прибреха́ти.

Прильну́ть = 1. прили́пнути, приста́ти і д. **Льну́ть 1.**

2. прихили́ти ся, пригорну́ти ся (С. З. Л.), притули́ти ся (С. Л.), припа́сти і д. **Льну́ть 2.** — Прихилюсь я до дубонька, а дубонько та й не батенько. н. п. — Я до нього притулюсь та й нікого не боюсь. н. п. — Припав до неі і заридав.

Прилѣза́ть, прилѣ́зть = прилїза́ти, прилїзти.

Прилѣпля́ть, прилѣпи́ть, ся = прилїплю-

вати, наліплювати, приліпи́ти, наліпи́ти, ся, приста́ти.

Прилѣсокъ = при́лісок.

Прилюлюкивать = д. **Прибаюкивать.**

При́ма = пе́рвина. — **Игра́ть, пѣть при́мо** = первува́ти.

Прима́зывать, прима́зать, ся = 1. прима́зувати, приліплювати, прима́зати, приліпи́ти.

2. нама́зувати, масти́ти, нама́зати, намасти́ти, ся, нашмарува́ти, чим жирним — насмальцюва́ти, наяло́зити, ся.

Прима́лывать, примоло́ть = приме́лювати, примоло́ти.

Прима́нивать, примани́ть = прима́нювати, прина́жувати, на́дити, ва́бити (С. З.), примани́ти, прина́дити (С. З. Л.), прива́бити, кількох — поприма́нювати, поприна́жувати і т. д. (Д. **Прива́живать і Привлека́ть**). — Чи я тобі не казала, не наказувала, щоб ти хлопців не водила, не принажувала. н. п. — **Легко́ прима́ниваемый** = вабки́й, ваблі́вий. — **Прима́нивающій** = ва́бний, прива́бний, прина́дний.

Прима́нка = прима́на, ма́нево, прина́да (С. З. Л.), нова́да, прива́да, по́ваб, ва́ба, для лову риби, зьвіра — пожи́вок, раків — либе́ць (С. Л.). — Яка в мене привада, що сама я молода. н. п. — Чи ти міві принаду дала? н. п. — Хто ж його удержить ся, щоб на таку принаду не піти. К. К. — Дівчина любила, серденько явила, і приваду дала тай зачарувала. н. п. — Обіщав ся тільки для ваби.

Прима́нный = ва́бний, прива́бний. — **Прима́нная ду́дка** = ва́бик, ва́бка, сюркало.

Прима́нчивый = прина́дний, манови́тий і т. д. д. **Прельсти́тельный** і **Привлека́тельный.**

Прима́нщикъ = вабе́ць.

Прима́сливать, прима́слить, ся = прима́щувати, нама́щувати, примасти́ти, намасти́ти, дуже — наяло́зити, насмальцюва́ти, ся.

Примастери́ть = примайструва́ти.

Прима́чивать, примочи́ть = примо́чувати, змо́чувати, примочи́ти, змочи́ти.

Прима́щивать, примости́ть, ся = 1. примо́щувати, ся, мости́ти ся, примости́ти, ся.

2. ста́вити, поста́вити решто́ва́ння, при́мостки. — **Примости́ться къ кому́** = підмости́ти ся, прилабу́зити ся, підлабу́зити ся, пригнізди́ти ся.

Примежёвывать, примежева́ть = примежо́вувати, прирі́зати, прирі́зувати, примежува́ти, прирі́зати.

Примере́щиться = приверзти́ ся, примрі́ти ся і д. **Приви́дѣться.**

Примерза́ть, примёрзнуть = примерза́ти, приме́рзнути, про кілько — попримерза́ти.

Примета́ть, примести́ = примі́та́ти, підміта́ти, примести́, підмести́. — Підмети сьміття до кутка.

Примета́ться = д. **Навы́кнуть.**

Примётывать, примета́ть = 1. д. **Прибра́сывать.**

2. пришива́ти, приши́ти на живу́ ни́тку, наживи́ти, фастриг(ґ)ува́ти, сфастриґува́ти (Кр.).

Примина́ть, прима́ть = мня́ти, зімня́ти, примня́ти, льон, коноплї — те́рти, тіпати, поте́рти.

Примире́ніе = прими́рря.

Примири́тель, ница = примири́тель, ка. С. Жел.

Примиря́ть, примири́ть, ся = мири́ти, помири́ти, ся, примири́ти (С. Л.), замири́ти (С. Л.), погоди́ти, ся, попрости́ти ся. — Було помирились, а тепер знов за щось глек розбили. — Ходи лиш, погоди їх, чого вони сварять ся. С. Г. — Як би був попростивсь з громадою, був би досї старшиною. С. Л.

Примкну́ть = д. **Примыка́ть.**

Примола́живаться, примолоди́ться = молоди́ти ся і д. **Молоди́ться.**

Примола́чивать, примолоти́ть = примоло́чувати, примолоти́ти.

Примо́лвить = примо́вити, приказа́ти (д. **Пригова́ривать**); домо́вити, доказа́ти (д. **Досказа́ть**).

Примо́лвка = д. **Приговорка.**

Примо́лкнуть = замо́вкнути, зани́шкнути.

Примолоди́ться = д. **Молоди́ться.**

Примолоти́ть = д. **Примола́чивать.**

Примоло́ть = д. **Прима́лывать.**

Примо́лъ = наме́л.

Примора́живать, приморо́зить, ся = приморо́зювати, приморо́зити, приме́рзнути.

Примо́ріе = примо́рря, помо́рря.

Примости́ть, ся = д. **Прима́щивать, ся.**

Примочи́ть = д. **Прима́чивать.**

Примо́чка = 1. примо́чування.

2. при́мо́чка. — По десять капок оцієї при́мочки. Кр.

Примо́чная трава́ = рос. Campanula Trachelium — дзво́ники, C. glomerata L. —

страхополо́х, сказйтник, ску́чень, ску́чник. С. Ан.

Приму́чить = заму́чити, замордува́ти.

Примча́ть, ся = примча́ти, припе́рти, ся, пригна́ти ся (С. Л.).

Примыка́ть, примкну́ть = 1. причиня́ти, причини́ти. — Причини двері.
2. притина́ти, притну́ти, приткну́ти.
3. прилуча́ти, ся, прилучи́ти, ся.

Примѣне́ніе = при́клад, приноровле́ння. (С. Жел.).

Примѣни́тельный, но = відпові́дний, відпові́дно (чому), зго́дно (з чим).

Примѣня́ть, примѣни́ть, ся = приклада́ти, призда́чувати, рівня́ти, стосува́ти ся, прикла́сти, притули́ти (С. Л.), порівня́ти, прирівня́ти, пристосува́ти, приноровйти ся, припоми́ти ся (Ман.). — Таку саму методу прикладає критика і до балади Тополя. Зап. Кол. — Це зілля до чогось стосуєть ся. Кр. — **Примѣни́ться къ цѣнѣ** = прицїни́ти ся.

Примѣривать, примѣря́ть, примѣрить, ся = 1. примі́рювати, прирі́зувати, приміряти, прирі́зати. — Треба ще приміряти до саду дві десятипі.
2. примі́рювати, приміря́ти, прикида́ти, помі́ряти, прики́нути, обувя — прибува́ти (Хар.), до якого зразка — модлюва́ти, змодлюва́ти. Ман. — А ну, поміряй свиту.

Примѣрный, но = 1. примі́ряний, прирі́заний. — Прирізана земля.
2. примі́рний, при́кладний, но. — Примірний батько. — Повинность кождого ієрея аби бил побожним і прикладним. К. Н.
3. д. **Приблизи́тельный 1.**

Примѣръ = 1. зразо́к, взір (д. **Образе́цъ**).
2. примі́р, при́клад (С. З. Л.), при́вод, призві́д. — Луччий приклад ніж наука. н. пр. — З тих же прикладів знаючи. Скоропад. С. З. — Не навчив сипа брати з себе привод. Лев. В. — Добрий призвід даєш дітям. С. Л. — **Показа́ть примѣръ** = да́ти при́клад, при́звід. — **По примѣру** = при́кладом, за при́кладом. — Прикладом старовічних предків наших. Л. В. — **Не въ примѣръ** = а) без порівня́ння, пе в замі́ру. — Його хата пе в заміру краща від усїх. б) не ди́влячись на иньших.

Примѣря́ть = д. **Примѣривать.**

При́мѣсь = 1. примі́шування, підмі́шування, примі́сювання.
2. при́мішка. С. Жел. — Значна примішка татарського елементу. Пр.

При́мѣсь = д. **При́мѣсъ 2.**

Примѣта = прикме́та (С. З. Л.), призна́ка, призна́чка, о́знак, озна́ка (С. З. Л.), знак, слїд. — Віти тернові рубайте, на шляху роскидайте, мінї на признаку давайте. н. д.

Примѣтить = д. **Примѣча́ть.**

Примѣтливый = д. **Замѣтливый.**

Примѣтный, но = прикме́тний (С. З. Л.), мі́тний (С. З.), знатки́й (С. Л.), помі́тний, но, по знаку́ і т. д. д. **Замѣтный.**

Примѣча́ніе = 1. поміча́ння, постерега́ння (д. **Примѣча́ть 1.**).
2. приміта, примітка, заміта, ува́га (С. З. Л. Ш.).

Примѣча́тельный, но = д. **Замѣча́тельный 2.**

Примѣча́ть, примѣтить = 1. поміча́ти, прикмі(е)ча́ти (С. Л.), вкміча́ти, вважа́ти, уважа́ти (С. З. Л.), завважа́ти, нагляда́ти, постерега́ти, помі́тити, прикмі́(е́)тити (С. Л.), закмі́тити, покме́тити, завва́жити (С. Л.), постерегти́ (С. З. Л.), спостерегти́, нагле́дїти (С. Л.), наба́чити, приба́чити, наки́нути о́ком. — Прикмічай же, моя мати, який сон приснить ся. н. п. — Я закмітила її погляд ворожий. Кн. — З досьвідчення уважаючи, можна видїти. Самойлович. С. З. — Уважай добре, що він буде казати. С. Л. — Чуже під лїсом бачиш а свого під носом пе завважаєш. н. пр. — Вони постерегши зради того бунтовщика, одступили. Л. В.
2. д. **Подгля́дывать** і **Подсма́тривать.**

Примѣшивать, примѣша́ть = 1. примі́шувати, підмі́шувати, приміша́ти.
2. приплу́тувати, вплу́тувати, втруча́ти, приплу́тати і д. **Замѣшивать 3.**

Примѣшивать, примѣси́ть = примі́сювати, примісйти.

Примя́ть = д. **Примина́ть.**

Принадлежа́ть = нале́жати (С. З. Л.), нале́жати ся, прина́ле́жати, ся. — Сюди належать і такі пісні, що сьпівають ся тільки в певнім часі року. От. — Гірло Дунаю належало до Галича. Бар. О.

Принадлежа́щій = прина́ле́жний (С. З. Жел.), нале́жний (С. З.), належа́чий (С. З. Л.), належи́тий (С. З. Л.), **п. къ до́му** — ха́тнїй, **п. кирпи́чному заво́ду** — цеге́льний, **п. шко́лѣ** — шкі́льний, **п. ученика́мъ** — школя́рський, **п. хлѣбопёку** — пека́рський, **п. сапо́жнику** — шевський, **п. сы́ну** = си́нів і т. д. — Зо всі-

ми приналежними грунтами. Хмельницький. С. З. — Не можна одібрати приналежних йому прав. Кн. — Належачий братству церковному Львовському. С. З. — Во всіх землях до Великого князства литовського належачих. Ст. Л.

Принадле́жность = 1. вла́сність, приналéжність (С. Жел.), належи́тость (С. З. Л.). — **По принадле́жности** = кому́ нале́жить, кому́ слід, кому́ тре́ба.

2. спра́ва, справи́лля, причанда́ли, припа́си (С. Л.). — Уся шевська справа. С. Л. — От і зріс козак на славу, роздобув козацьку справу. В. Щ. — Та й справа коло дядькового воза, а коло мого то й такої нема. н. пр. — У мене всі люлешні причандали: кремінь, кресево і губка. С. Л.

Принаряжа́ть, принаряди́ть, ся = 1. убіра́ти (С. Ш.), чепури́ти, причепуря́ти, ся, прибіра́ти, ся, виряжа́ти, ся, убра́ти, ся (С. Л.), прибра́ти, ся, причепури́ти, ся (С. З. Л.), припоряди́ти, ся, ви́рядити, ся (С. Л.). — Причепурила, одягла і в школу хлопця одвела. К. Ш. — Поголив ся, причепурив ся, наче на весілля. Кн. (Пр. д. це під сл. **Наряди́ть 2**). — **Принаря́женный** = у́браний (С. Ш.), чепу́рений, чепурни́й. — Любиш мене убрану, люби і не убрану. н. пр.

2. виряжа́ти, ви́рядити (на роботу ще, д. **Наряди́ть 1**).

Принево́ливать = д. **Принужда́ть.**

Принести́ = д. **Приноси́ть.**

Принижённость = пригно́бленність, приголо́мшеність. — Замість сьвіту — тьма, неволя і пригнобленність духа. Кн. — То був не спокій, а німа приголомшеність духа. Кн.

Принижённый = пригно́бленний, приголо́мшений. — Іскру самостайної гадки народ помічає в такому пригнобленному чоловікові. Ет. зб.

Прини́зывать, принизáть = прині́зувати, дони́зувати, принизáти, донизáти.

Принніка́ть, прини́кнуть = припада́ти, тули́ти ся, припа́сти, притули́ти ся. — А вона припала до його на груди.

Принима́ть, приня́ть, ся = 1. прийма́ти, бра́ти, одбіра́ти, приня́ти і т. д. д. **Получа́ть.** — **Принима́ть, приня́ть госте́й** = віта́ти (С. Л.), привіта́ти, вшанува́ти, пригости́ти. — Здоров, здоров, пане Саво! Чим вітати маєш? — Ой чим же вас, козачепьки, буду привітати? н. п. — У багатсво не вдаряє, а що має, тим вітає. н. пр. — І ця сестра пригостила його добре та дала на дорогу кусок сала. н. к. Ман. — **П. во внима́ніе** = вважа́ти, важа́ти, завважа́ти, ма́ти на ува́зї, завва́жити, взя́ти на ува́гу і д. під сл. **Внима́ніе.** — **Принима́ть кого́ за...** = внажа́ти, ма́ти кого́ за..., лїчи́ти кого́ за... — Чого лице од мене одвертаєш, мене собі за ворога вважаєш. К. П. — **Приня́ть наме́реніе, гото́вность** = д. **Вознаме́риться.** — **Принима́ть, приня́ть къ свѣ́дѣнію, въ разсчётъ, въ соображе́ніе** = ма́ти на ува́зї, мота́ти на ус, взя́ти до ува́ги. — **Принима́ть уча́стіе** = а) бра́ти уді́л б) дба́ти, клопота́ти, ся, турбува́ти ся (за кого або за що; зверта́ти особли́ву ува́гу. — **Приня́ть рѣше́ніе** = намогти́ ся, зва́жити ся. — **П. въ шу́тку** = в жарт поверну́ти. — **П. младе́нца отъ купе́ли** = увести́ у ві́ру, у зако́н. — **П. къ се́рдцу** = до се́рця взя́ти. — **П. здоро́вый, хоро́шій видъ** = ви́людніти. — **П. на свой счетъ** = а) взя́ти на свій кошт, взя́ти ко́шти на се́бе, б) до се́бе прикла́сти. — Він даремне до себе приклав — я зовсім не про його казав.

2. прийма́ти ся, захо́жувати ся (С. Л.), бра́ти ся до чо́го, почина́ти, розпочина́ти, приня́ти ся, заходи́ти ся (С. Аф. Л.), поча́ти, розпоча́ти, ста́ти, взя́ти ся. — Заходить ся дрова рубать. С. Аф. — Та й заходились рештувать вози в далекую дорогу. К. Ш. — Заходились лавки мити. С. Л. — Став дро́ва руба́ти. С. Л. — Взяв ся за діло.

3. прийма́ти ся, приня́ти ся. — Щепа принялась добре. — Дівчина, як верба: де посади, там і прийметь ся. н. пр.

4. прийма́ти ся (за кого), захо́жувати ся, приня́ти ся, взя́ти ся, заходи́ти ся (С. Аф.). — Стривай лишень, ось я захожусь коло тебе, не будеш пустувати. С. Аф.

Принора́вливать, приноров́ить, ся = прила́жувати, ся, приноровля́ти ся, прила́дити, ся, приноро́ви́ти ся, припасува́ти, пристосува́ти, ся, принату́рити ся і д. **Прила́живать** і **Примѣня́ть.** — Приладитись до сучасних норовів — не легка річ. Кн. — Припасував свій побит до їх звичаїв. Кн.

Приноси́ть, принести́, прине́сть = 1. прино́сити, принoша́ти, надно́сити, принести́, надности́, багато — нано́сити, понано́сити, понаприно́сити. — Приніс дрова. — Понаносили попам і книшів і всякої всячини.

2. дава́ти, да́ти. — Ця земля не дає ніякого доходу.

3. прибива́ти, приби́ти. — Прибило до берега. Тільки три чайки сине море не втопило, а в турецьку землю агарянську без кормил прибило. К. Ш. — **Приноси́ть, принести́ благода́рность** = дя́кувати, склада́ти подя́ку, подя́кувати. — **П. вину́, пови́нную** = признава́ти ся, вини́ти ся, призна́ти ся, повини́ти ся. — **П. жа́лобу** = зано́сити, подава́ти ска́ргу і д. **Жа́ловаться.** — **П. же́ртву** = д. **Же́ртвовать.** — **П. въ даръ** = дарува́ти. — **П. мольбу́** = блага́ти.

Прино́съ, приноше́ніе = прино́с, прино́сини (Лев.).

Принужда́ть, прину́дить = нево́лити (С. Л.), принево́лювати, си́лити, си́лувати (С. Л.), силкува́ти (С. Л.), приси́лювати, примуша́ти (С. З.), приму́шувати, нуди́ти, присутя́жувати, ну́ждити, винужда́ти, принево́лити, знево́лити (С. Л.), приси́лувати (С. Л.), приси́лити, присилкува́ти, вси́лувати, приму́сити, зму́сити (С. Л. Ос.), про кількох — позневолювати, поприму́шувати — Я тебе не приневолював служити, ти пішла своєю охотою. Кр. — Мати приневолила подавать рушники, бо він був собі заможний. О. Ст. — Почала жінка приневолювати чоловіка, щоб і він робив. н. о. Гр. Чайч. — Не силуйте мене, мамо, не піду я з ним під вінці. Кп. — Як не сплував батько, ані мати — ні на кого жалкувати. н. п. — Присилували, віддали за нелюба. Федь. — Він примушував себе сидіти над книгою, а думки плутались десь далеко. Лев. В. — Не хотіли з доброї волі, так ми вас примусили. Кн. — Доки нуждив мене, доки я продав млинок. Кп. — Голод та холод нуждили його приняти на себе чужу вину. Кн. — Ти не дуже присутяжуй до роботи. Ет. зб. н. о.

Принужде́ніе = нево́лення, си́лування (С. Л.), при́мус, приму́шування, прину́ка, приго́н (С. Л.). — Коли не спромога бороти ся проти неволення, так не треба мовчки нести шию в ярмо. Кн. — На милування нема силування. н. пр. — Усе було, тільки примусу не було. н. пр. — Було що їсти й пити, тільки принуки не було. н. пр. — **По принужде́нію** = з примусу, з прину́ки. — Не з доброї волї, а з примусу. Кп. — Ой там дівчинонька з примусу шлюб брала. н. п. — Єжели би з примусу родителей примушана була. Б. Н. — Як не даси з прозьби, то даси з принуки. н. пр.

Принуждённость = 1. д. **Принужде́ніе.**
2. незвича́йність, натя́жка.

Принуждённый, но = си́лований, зневолений, ви́мушений, по нево́лї, ви́мушено, з при́мусу, з прину́ки. — Силованим конем не доробиш ся. н. пр. — Зневолений до того, він...

Приня́тіе = прийма́ння, обня́ття (С. Л.), одбіра́ння, за сина — при́йми. — Гетьман при обняттю свого уряду. Орлик. С. З. — Д. ще під сл. **Получе́ніе.** — У приймах був та хвоста збув. н. пр.

Приня́ть = д. **Принима́ть.**

Припада́ть, припа́сть = 1. припада́ти, нахиля́ти ся, нагина́ти ся, припа́сти, нахили́ти ся. — На колїна припадають, Христа Бога вихваляють. н п. — Нахили ся тишком-нишком над румъяним білим личком. Руд.
2. припада́ти, тули́ти ся, припа́сти, притули́ти ся. — Припала йому на груди. — Притулила ся до матері.
3. припада́ти, приступа́ти, настава́ти, припа́сти, приступи́ти, наста́ти, приспи́чити. — Бо припада йому пропасти. Кот. — Добре дуріти, коли приступає. н. пр. — От приспичило йому!
4. занепада́ти, занеду́жувати, занепа́сти (С. Аф.), занеду́жати і д. **Заба́ливать.** — Стала пригода: занепав чумак, занепала чумачина тай дуже лежить. н. п. — **Припада́ть на но́гу** = шкандиба́ти, шкитильга́ти.

Припа́докъ = припа́док, пере́падок, чорної немочі — перехі́д. — Чим далї, тим гірш та дужче робились припадки. Скл. Д. ще під сл. **Пароксизмъ.**

Припа́здывать, припозда́ть = припі́знювати ся, припізни́ти ся, припізни́ти ся і д. **Опа́здывать.**

Припа́ивать, припая́ть = пая́ти, лютова́ти, припая́ти, спая́ти, прилютова́ти.

Припа́ивать, припои́ть = спо́ювати, напо́ювати, припої́ти.

Припа́лзывать, приползти́, припо́лзть = приля́зити, приповза́ти, прилї́зти, приповзти́.

Припаля́ть, припали́ть = 1. випа́лювати, ви́палити, попали́ти, повипа́лювати. — Усї дрова попалили. — Повипалювали усї набої.
2. припа́лювати, пришма́лювати, припали́ти, надпали́ти, пришмали́ти. — Пришмалив волосся.

Припа́мятовать = пригада́ти, нагада́ти.

Припа́ривать, припа́рить = па́рити, напа́рювати, припа́рювати, припа́рити (С. Жел.).

Припа́рка = при́парка. — **Дать припар-**

ку = ви́бити, ви́шпарити, одчухра́ти, хло́сту, прочуха́на да́ти.

Припаса́ть, припасти́ = запаса́ти, припаса́ти, назапаса́ти, назапа́сати (С. Л.) і д. під сл. **Запаса́ть.**

Припа́съ = припа́с, запа́с. — **Съѣстны́е припа́сы** = харч, харчі́, жи́вність.

Припа́сть = д. **Припада́ть.**

Припа́хивать = 1. (**припаха́ть**): а) прио́рювати, приорати, поприо́рювати. — Приорав ще дві десятині. б) ви́орати, пора́ти, повио́рювати. — Усе поле поорали.
2. (**припахну́ть**): а) навіва́ти, повіва́ти, подиха́ти, подихну́ти. — Вітрець повіває. б) зміта́ти, змести́, позміта́ти. — Позмітай пилюку.

Припа́хивать = припаха́ти, пахті́ти, відго́нити. — Риба чимсь відгонить.

Припа́шка = при́орка.

Припая́ть = д. **Припа́ивать.**

Припёка = 1. підгорі́ле, підпе́чене (місце в хлїбові), прига́ра, прига́рок.
2. пригрі́в (С. Жел.), ви́грів. — **Съ бо́ку припёка** = д. під сл. **Бокъ.**

Припека́ть, припе́чь = припіка́ти, припекти́, перепіка́ти, перепекти́, пришква́рити.

Припере́ть = д **Припира́ть.**

Припеча́тывать, припеча́тать = придруко́вувати, припеча́тувати, придрукува́ти, припеча́тати.

Припе́чекъ = при́пічок.

Припе́чь = д. **Припека́ть.**

Припива́ть, припи́ть = 1. пи́ти, ви́пива́ти, ви́пити, попи́ти, повипива́ти, порозпива́ти. — Повипивали усе.
2. припива́ти, запива́ти, запи́ти. — Їсть та запиває.

Припи́ливать, припили́ть = 1. припиля́ти (до того, що вже напиляно).
2. попиля́ти, порозпи́лювати (усе).

Припира́ть, припере́ть = 1. причиня́ти, припіра́ти, причинити, припе́рти. — Причини двері.
2. припіра́ти, прити́скувати, припе́рти, прити́снути. — Припер його до стіни.

Припи́ска = при́пис, при́писка.

Приписно́й = приписни́й.

Припи́сывать, приписа́ть, ся = припи́сувати, приписа́ти, ся; запи́сувати, впи́сувати, записа́ти, вписа́ти, ся.

Припи́ть = д. **Припива́ть.**

Припи́хивать, припиха́ть, припихну́ть = припиха́ти, припхну́ти. — Припхнув човен до берега.

Припла́чивать, приплати́ть = 1. випла́чувати, ви́платити, оплати́ти, повипла́чувати. — Повиплачував усї свої довги.
2. припла́чувати, допла́чувати, приплати́ти, доплати́ти. — Віддав усї, ще й доплатив десять рублів. — **Приплати́ться** (купуючи) = прокупи́ти ся.
3. лата́ти, полата́ти, налата́ти, прилата́ти і т. д. д. **Заплата́ть.**

Приплева́ть = заплюва́ти, позапльо́вувати.

Приплёвывать = припльо́вувати, попльо́вувати.

Приплести́сь, приплестись = приплести ся (С. Л.), припле́нтати ся, приди́бати, припха́ти ся (С. Л.), притьо́пати ся, приту́пати, ся, притю́пати ся, притупцюва́ти, причвала́ти (С. З. Л.), приволокти́ ся, прича́пати, причала́пати, примандрува́ти, припе́рти ся, придрі́пати ся, прителїпа́ти ся. — Відкіля ти приплентавсь сюди? О. Ст. — Волоцюга приплентлась. н. к. — То сяк то так на свою країну придибала. К. Ш. — Відкіль взяв ся? Гей, пізненько ти припхав ся. Ал.

Прилета́ть, припле́сть, ся = 1. приплїта́ти, доплїтати, приплести́, доплести́. — Приплів батіг.
2. д. **Примѣшивать 2.**
3. приплїта́ти ся, ви́ти ся, обвива́ти ся (про рослини).

Припло́дъ = приплі́д, пле́мъя.

Припложа́ть, приплоди́ть, ся = припло́жувати, приплоди́ти, ся.

Приплыва́ть, приплы́ть = припліва́ти, приплисти́, приплі́нути. — Івасику, мій синочку! Приплинь, приплинь до бережка. н. к.

Приплю́щивать, приплю́снуть = приплї́скувати, приплеска́ти, приплю́щити. — **Приплю́снутый** = припле́сканий, плескува́тий, припле́скуватий. — Ніс широкий і приплесканий. Бар. О. — **Съ приплю́снутымъ но́сомъ** = плесконо́сий.

Припля́сывать = пританцьо́вувати. — Грає і пританцьовує.

Приподнима́ть, приподыма́ть, приподня́ть, ся = підніма́ти, підійма́ти, підня́ти, ся, про чоловіка — підво́дити ся, підвести ся (на пр. з ліжка), важницею — підва́жувати, підва́жити, одежу — підсми́кувати, підсми́кати, про волосся, щетину

пірря — настовбу́рчувати ся, настовбу́рчити ся.

Приползать, приползти́ = д. **Припалзывать.**

Припо́локъ = полиі́чка.

При́поминаніе = прига́дування.

Припомина́ть, припо́мнить, ся, припомяну́ть = прига́дувати, пригада́ти, ся (С. Л.), припамъятува́ти, припамъята́ти, припомъяпу́ти, спогада́ти (С. Л.), спамъята́ти (С. Л.), притя́мити, про кілько — позга́дувати, поприга́дувати. — Вдержуй серце, не досадуй, злому злого не пригадуй. К. П. — Коли пригадаю собі його лице. Зап. — Могли би де-що пригадати, а де чого навчити. Зап. — Смутно, як у сні пригадались йому ті щасливі години життя. Зіньк — Спогадай на них дідівську, прадідівську славу. К. Ш. — Глядить козак, сам не знає, що чинити має, не притямить, що з ним, де він? Очі протирає. Галуз.

Припороши́ться = припороши́ти ся, припа́сти (пилом). — Чи ти́, милий, припав пилом, чи метелицею? н. п.

Припоте́ть = припотіти.

Припра́ва = припра́ва, запра́ва, при́смаки (С. Л.), до борщу — за́смажка. — **Безъ припра́вы** = ні́счи́мний, ні́счи́мниця, на пр. нісчимний борщ.

Приправля́ть, припра́вить = приправля́ти, заправля́ти, припра́вити, запра́вити, страву — засмачи́ти, засмажкою, на пр. борщ — засма́жувати, засма́жити, медом — ме́жити, заправлений медом — ме́жаний. — Сьорб ложкою, аж куліш пісний Чом ти його нічим не засмачила? н. о. Гр. Чайч. — Борщ добрий, засмажений олією. Кн.

Припра́шиваніе = припро́ха.

Припра́шивать, припроси́ть = припро́шу(ху)вати, припрохати. — Вони обидва радо припрохували гостей. Лев. В. — Як припрошують люди до їди? Ет. зб.

Припро́съ = д. **Припра́шиваніе.**

Припры́гивать = 1. (**припры́гать**) — підплигувати, приплига́ти, приско́кувати, підплига́ти, приплига́ти, припли́гнути, прискочити. — Приплигнув на одній нозі. 2. (**припрыгну́ть**) = підпли́гувати, підска́кувати, підскікну́ти. — Іду собі, підскакую. О. Ст.

Припры́жка = підскоки, у виразах „**въ припры́жку, съ припры́жкой**" — ско́ком, підскоком, вско́ки, ви́скоком, з підскоком. — Він біжить вискоком. Кр. — Я іду, а воно біля мене підскоком, наче танцює. Кн.

Припры́скать, ся = оббри́зкати, ся, побри́зкати, пооббри́зкувати, ся. — Побризкав квітки, щоб не повъяли. — Діти пооббризкували ся.

Припры́скивать, попры́снуть = прибри́зкувати, прибри́зкати, покропи́ти. — Дощик тільки покропив.

Припряга́ть, припря́чь = припряга́ти, підпряга́ти, припрягти́, підпрягти́, бичува́ти, прибичо́вувати, прибичува́ти. — Ой на гору йду — не бичую, а з гори йду — ве гальмую. н. п.

Припряда́ть, припря́дывать, припря́сть = припряда́ти, допря́дати, при(до)пря́сти.

Припря́дывать, припря́нуть = д. **Припры́гивать.**

Припря́жка = 1. підпря́га, підпря́жка.
2. посторо́нок.

Припряжно́й = припря́жений.

Припря́нуть = д. **Припря́дывать.**

Припря́сть = д. **Припряда́ть.**

Припря́тывать, припря́тать, ся = прихо́вувати, прихова́ти, нахова́ти, перехова́ти, ся. — Яку копійку маєш, то мав би приховать, а ти пропиваєш. н. о. Гр. Чайч. — Довідаєть ся про ревізию, так зараз перехоає де небудь. Кн. — Помітив і щітку від карт, що забув приховати. Лев. В.

Припря́чь, ся = д. **Припряга́ть, ся.**

Припуга́ть, ся = поляка́ти, ся, переляка́ти, ся, пополо́хати, ся, переля́кувати, ся. — Усі поперелякувались. — Опудало пополохало соро́к.

Припу́гивать, припугну́ть = жаха́ти, страха́ти, жахну́ти, пристрахну́ти, завда́ти жа́ху, страху́, нагна́ти хо́лоду.

Припуска́ть, припусти́ть = 1. припуска́ти, підпуска́ти, припусти́ти, підпусти́ти. — Підпустив до себе близько, та тоді й давай палити.
2. підлива́ти, підсипа́ти, підли́ти, підси́пати.
3. спуска́ти, спусти́ти (д. **Случа́ть**).
4. припуска́ти, припусти́ти (в шитві).
5. спуска́ти, спусти́ти. — Спустили собак на вовка.
6. напуска́ти, напусти́ти. — Напускали риби у став. — **Дождь припусти́лъ** = дощ припусти́в, припі́жив. — Дощику, припусти та на нашиї капусти. н. пр. — **Припуска́ть пьявки** = ста́вити пъя́вки.

Припу́тывать, припу́тать, ся = приплу́тувати, приплу́тати, ся.

Припуха́ть, припу́хнуть = пу́хнути, напуха́ти, набряка́ти, підпуха́ти, напу́х-

нути, підпу́хнути, набря́кнути, прибубня́вити.

Припу́хлость = пухля́тина і д. **О'пухоль** (невелика).

Припуща́ть = д. **Припуска́ть.**

Припы́живать, припы́жить = забива́ти, забити клейтух.

Припѣва́ть, припѣ́ть = присьпі́вувати, присьпіва́ти. — А козаки присьпівували Потоцькому отаку пісню. Кн. — **Жить припѣва́ючи** = до́бре, в роско́шах жи́ти.

Припѣ́въ = 1. присьпі́вування.
2. при́сьпівок (Сп.), при́сьпівка. — Гарпа пісня та ще й з присьпівком. Хар. Сп.

Припѣ́пить, ся = запі́нити, ся.

Припѣ́нъ = недо́ливок.

Припѣ́ть = 1. д. **Припѣва́ть.**
2. просьпіва́ти, пересьпіва́ти. — Усі пісні просьпівали.

Припя́лить = припну́ти, прикья́ти. С. Л.

Припятна́ть = припля́мити.

Прирабо́тывать, прирабо́тать = 1. приробля́ти, приро́блювати, приробити. — Приробив ще три прясла до типу.
2. доробля́ти, доробити, поробити. — Поробив усе діло.

Приро́внивать, приро́вня́ть, приравни́ть, ся = 1. д. **Прила́живать.**
2. рівня́ти, припі́внювати, прикла́да́ти, порівня́ти, прирівня́ти, прикла́сти, ся. — Що ти себе рівняєш до мене? С. Л — Цьвіт калину ламала, до личенька рівняла. Чи буду я такая, як калиночка цяя? п. п.
— **Приравня́лъ куку́шку къ я́стребу,** п. пр. = прирівня́в свиню́ до коня́. п. пр.
2. рівня́ти, вирі́внювати, зрівня́ти, ви́рівняти, позрі́внювати. — Заказує, щоб шляхи рівняли. К. Х.

Прираста́ть, прирасти́ = 1. прироста́ти, зроста́ти ся, прирости́, зрости́ ся, поприроста́ти. — Два дерева неначе зрослись ся.
2. побі́льшувати ся, прибі́льшувати ся, зроста́ти, при(по)бі́льшити ся, зрости́, про людність — намолодні́ти. — Дохід прибільшив ся.

Приращ́а́ть, прирасти́ть, ся = 1. прироща́ти, прирости́ти.
2. побі́льшувати, вбі́льшувати, прибі́льшувати, побі́льшити, ся і т. д.

Приращ́ені́е = 1. приро́щування.
2. побі́льше́ння, при́ріст (С. Жел.), намно́ження.

Приревнова́ть = прирі́вняти, прикла́сти, притули́ти. — Ач який! Прирівняв мене, цур йому, до Грицька! С. Л. — Притулив мене до тебе. Кр. — Притулив мою душу до того чоловіка. Кр.

Приров́ня́ть, ся = д. **Прира́внивать, ся.**

Приро́да = 1. приро́да, нату́ра; істо́та.
2. приро́да, нату́ра, зро́да (С. Л.), но́ров, вда́ча. — Природу тяжко одмінити. н. пр. — Він від зроди такий. С. Л. — Воскова вдача: аби до тепла, так і тане. н. пр.
— **Отъ приро́ды** = зро́ду. — Він зроду глухий. — **Приро́дою дворяни́нъ** = ро́дом дворяни́н. — **Отда́ть, заплати́ть долгъ приро́дѣ** = уме́рти.

Приро́дный = прирожде́нний (С. Л.), приро́дній, прироже́ний, роди́мий, родови́тий, саморо́дний. — Прирождена відьма. — Родимій відьмі так уже Бог дасть, що вона вродить ся відьмою, а вчена сама з себе добіра прахтики. н. о. Гр. Чайч. — В Турещині самородні кріпості в скалах. Кр.

Прироста́ть = д **Прираста́ть.**

Приро́стокъ = па́ріст (С. Жел.), па́рісток (С. Пар.).

Приро́стъ = при́ріст. С. Жел.

Прироща́ть = д. **Приращ́а́ть 1.**

Прируба́ть, прируби́ть = прируба́ти.

Прирубе́жный = д. **Пограни́чный.**

Приуча́ть, приручи́ть, ся = приуча́ти, приручи́ти (С. Жел.), приго́втати, ого́втати, ся.

Прирѣзно́й = прирізни́й.

Прирѣ́зывать, прирѣ́зать = прирі́зувати, прирі́за́ти, прирі́зати, прикро́їти, поприрі́зувати.

Прирѣ́чный = надрі́чний.

Приряди́ть, ся = 1. д. **Принаряди́ть, ся.**
2. приряди́ти, ся.

Приса́живать, присади́ть = 1. приса́джувати, присади́ти. — Присадила ще одну грядку.
2. заса́жувати, засади́ти. — Засадили її за роботу.

Приса́ливать, присоли́ть, ся = присо́лювати, присоли́ти, ся.

Приса́ливать, приса́лить = приса́лювати і д. **Прима́сливать.**

Приса́сывать, присоса́ть, ся = присмо́ктувати, присмокта́ти, присса́ти, ся, присочи́ти.

Присва́тывать, присва́тать, ся = сва́тати, засва́тати, посва́тати, ся, прижениха́ти ся, до багатьох — пережениха́ти ся.

Присви́стывать, присвистну́ть = 1. присви́стувати, посви́стувати, присви́сну-

ти. — Сьпіва пісню і присвистує. — Гуляє та посвистує.

2. по́свистом кли́кати, склика́ти, прина́жунати. — Посвистом скликає собак. — Почав посвистом принажувати перепелів.

Присвое́ніе = присно́юнання, присвое́ння (С. Жел.), привлаще́ння (С. Жел.).

Присва́ивать, присвоя́ть, присвои́ть = 1. своі́ти, присво́ювати, присвоя́ти, привлаща́ти (С. Жел.), присво́іти (С. Жел.), привласти́ти, унласни́ти (С. Ш.). — Гербов шляхетських сам привлащати не маєть. Ст. Л. — Архимандричоє імя собі привлащаєть. Л. В. — Гетьман маєтностей і добр військових не маєть самовластно собі привлащати. Орлик. С. З. — Той ґрунт був на двох, а тепер він його своі́ть. Хар. Сп.

2. д. **Предоставля́ть.**

Присвои́тель, ница = привла́стник, ця. С. Жел.

Присёлокъ, присе́лье = присі́лок. — Ходив до неї з другого присілка. н. о. Гр. Чайч.

Приселя́ть, приссли́ть, ся = приселя́ти, приселити, ся.

При́сказка = при́казка, при́повість, при́мовка, при́гадка. — До казки приказка годить ся. н. пр.

Приска́зывать, присказа́ть = прика́зувати, примовля́ти і т. д. д. **Пригова́ривать.**

Прискака́ть = 1. прискака́ти, прибі́гти, пригна́ти ся (С. З.).

2. д. **Припры́гивать.**

Приска́кивать, прискочи́ть, прискокну́ть = д **Припры́гивать.**

Прискорбіе = д. **Огорче́ніе, Печа́ль.** — **Къ приско́рбію** = на жа́ль, з жа́лем.

Приско́рбный, но = журни́й, сумни́й і т. д. д. **Печа́льный.**

Приско́чка = д **Припры́жка.**

Прискучивать, приску́чить = надокуча́ти, набрида́ти, надоку́чити, набри́днути (д. **Наскуча́ть**).

Присла́нивать, прислони́ть, ся = приту́лювати, ся, тули́ти, ся, приставля́ти, прихиля́ти ся, притули́ти, ся, приста́вити, прихили́ти ся. — Горбатого не притулиш до стіни. н. пр. — Їдуть вони, коли це щось застугоніло; притулила змієва дочка вухо до землї н. к. Гр. Чайч. — Семене! не притуляй ся до мене! н. пр. — В куточку мовчки прихилилась, та дивувала ся — дивилась. К. Ш. — **Прислони́ть пе́чку** = заслони́ти, затули́ти піч.

Присла́ть = д. **Присыла́ть.**

Прислаща́ть, присласти́ть = д. **Подслаща́ть.**

Присло́вица, присло́віе = д. **Пригово́рка.**

Прислоня́ть, прислони́ть = д. **Присла́нивать.**

Прислу́га = 1. послу́га, услу́га (С. Ш.). — Готовий на послугу.

2. слу́ги, че́лядь (С. Л.). — Ой як крикне царь турецький та на своі слуги молодецькі. н. п. — Взяли Шевченка до гурту челяді панськоі. Кн. — Ой приіхав до домоньку, та й скрипнув дверима, питасть ся у челяді: чи все гаразд дома? п. п.

Прислу́живаніе = вслуго́вунання.

Прислу́живать = прислуго́вувати, прислу́гувати, слугова́ти, услу́гувати (С. Ш.), прислу́жувати. — Вона коло панів прислуговує. С. Л. — Що я тобі слуговатиму, чи що? С. Л.

Прислу́живаться, прислужи́ться = прислу́жувати ся, підслу́жувати ся, па́нькати ся (С. З. Л.), при(під)служи́ти ся.

Прислу́жливый = услу́жлиний. С. Ш.

Прислу́жникъ, ца = 1. слуга́, прислу́жник, ця, служи́тель, ка, служе́бник, слу́жниця, служе́бка, услу́жник, ця, челяди́н, челя́дка. С. Жел. З. — Брали його за услужника, до самого генерала, не пішов. Кн. (Д. ще під сл. **Прислу́га**).

2. услу́жник, ця, услу́жний, услу́жливий (С. Ш.).

Прислу́шиваніе = д. **Подслу́шиваніе.**

Прислу́шивать, прислу́шать = підслу́хувати, підслу́хати і д. **Подслу́шивать.**

Прислу́шиваться, прислу́шаться = прислуха́ти ся (С. З. Л.), прислу́хувати ся, дослуха́ти ся (С. Л.), причува́ти ся, наслуха́ти ся, прислу́хати ся, дослу́хати ся, насторо́шити у́ха, причу́ти ся. — — До всього приглядавсь і пильно прислуха́всь. Б. Г. — Зупинилась, прислуха́тись, придивлятись стала. Гр. Чайч. — От приіхали тай прислуха́ють ся, що люди говорять. я. к. Ман. — Скрізь дуже приглядаєть ся, та все пильненько причува́єть ся. н. д. — Ми вже прислу́хались (або: причу́ли ся) до сього грюкоту.

Прислы́шаться = причу́ти ся, почу́ти ся. — Аж ось чує: у ворота стук, стук потихеньку... Чи причулось? Старий слуха... Галуз.

Присма́ливать, присмоли́ть = присмо́лювати, присмоли́ти.

Присма́триваніе = догляда́ння, нагляда́ння, до́гляд, на́гляд і д. **Надзо́ръ.**

Присма́тривать, присмотрѣ́ть = 1. догляда́ти, нагляда́ти, пригляда́ти, пильнува́ти, догля́нути, нагля́нути, пригля́нути і т. д. д. **Наблюда́ть 2.** — **Присмо́трѣнный** = догля́жений. С. Л.

2. вигляда́ти, видивля́ти ся, вишу́кувати, ви́глядіти, ви́дивити ся, ви́шукати і д. **Высма́тривать** і **Выи́скивать.**

Присма́триваться, присмотрѣ́ться = д. **Пригля́дываться.**

Присмирѣ́ть = посмирні́шати, поти́хшати, поплóхшати, прити́хнути (С. Л.), прині́шкнути (С. Л.), утихоми́рити ся (С. Ш.), угамува́ти ся (С. Ш.). — Тепер поплохшав Семен. Хар. Сп.

Присмо́трщикъ, ца = д. **Наблюда́тель 2.**

Присмо́тръ = дóгляд, нáгляд, призóр і д. **Надзóръ.** — Тарас зростав без догляду. Кн.

Присмотрѣ́ться = д. **Присма́триваться.**

Приснйться = приспи́ти ся, приверзти́ ся.

При́сный = д. 1. **Всегда́шній** і 2. **И́стинный.**

Присовокупля́ть, присовокупи́ть, ся = додава́ти, долуча́ти, прилуча́ти (С. З.), дода́ти (С. Л.), долучи́ти (С. Л.), прилучи́ти (С. З.), приточи́ти, ся. — До сієї мови я мушу ще додати. С. Л.

Присóвывать, прису́нуть, ся = присува́ти, присóвувати, прису́нути, ся.

Присовѣ́тывать, присовѣ́товать = ра́дити, ра́яти, прира́дити, прира́яти (С. Л.), нара́яти (С. Л.), вра́дити. — Нараяв йому піти до папа. — *Радив ся він і з старими* — і ті нічого не прирадили.

Присогласи́ть = приєдна́ти, приво́лити, уєдна́ти, присогласи́ти (С. Жел.), багатьох — переєдна́ти.

Присоедине́ніе = прилу́ка (С. Жел.), прилуче́ння, сполу́ка (С. Жел.), сполуче́ння, приєдна́ння. — Прилучення Київщини і Поділля до Литви. Бар. О.

Присоедини́тельный = сполуча́ючий.

Присоединя́ть, присоедини́ть, ся = прилуча́ти, ся (С. З. Л.), приверта́ти, ся, єдна́ти, ся, прие́днувати, пристава́ти, залуча́ти, прилучи́ти, ся (С. Л.), приверну́ти, ся, приєдна́ти, ся, зъєдна́ти, ся (С. Л.), приста́ти, прихили́ти ся, залучи́ти, ся, прича́лити (С. Л.). — Їдна біда не докучить, доки друга не прилучить. н. пр. — Прилучивши до Литви князівство Смоленське, звернув ся Ольгерд до полудневo-руської землї. Бар. О. — Польща намагала ся прилучити до себе Волинь. Пр. — Прилучили і мого коня до табуну. Кп. — З противних партій приєднувати народному сторонництву. Зап. — Приєднав ся і я до їх гурту. Кн. — Три села до нашої волості залучили. С. Л. — До войска гет. Хмельницького зо всїми козаками прихилив ся. Л. Сам. — Причаль бумагу до діла. Лев. —

— **Присоединённый** = прилу́чений, злу́чений.

Присоли́ть = д. **Приса́ливать.**

Присоса́ть = д. **Приса́сывать.**

Присосѣ́диться = присусі́дити ся, пригнїзди́ти ся, примости́ти ся, ла́пки примости́ти, присе́рбати ся (С. З.), присва́тати ся.

Присо́хлый = 1. присо́хлий (до чого).
2. засо́хлий, усо́хлий (С. Ш.), сухи́й. — Усохле дерево.

Присо́хнуть = д. **Присыха́ть.**

Приспособля́ть, приспосо́бить, ся = прила́жувати (С. Л.), прила́гожувати, призда́чувати (С. З.), прила́дити, ся, приладна́ти, ся (С. Л.), принату́рити ся, пристосува́ти ся, примодикува́ти і д **Прила́живать.** — Треба примодикувати клямку до дверей, щоб защіпалась. Лев.

Приспособле́ніе = при́лад, пристрі́й, приму́сія. — Без пристрою і блохи не вбъєш. н. пр. — У їх не було спромоги власними пристроями вести сю справу. Кн.

Приспѣва́ть, приспѣ́ть = поспіва́ти, приспіва́ти, вистига́ти і т. д. д. **Поспѣва́ть 2.** — Жито поспіло, приспіло діло. н. п. — Уставай скоріше та вистигай у город. н. о. Гр. Чайч.

Приспѣ́шникъ, ца = 1. пе́карь, ка.
2. д. **Помо́щникъ, ца.**

Пристава́ть, приста́ть = 1. става́ти (С. Л.), станови́ти ся, зупиня́ти ся, ста́ти, зупини́ти ся. — Став у заїздї. — Він завжди у нас стає на кватирі. (д. ще під сл. **Остана́вливаться**).
2. пристава́ти, прича́лювати, прибива́ти ся, приста́ти, прича́лити, приби́ти ся. — Порон причалив до берега. — Хвиля була така, що насилу прибили ся до берега.
3. пристава́ти, прилипа́ти, чіпля́ти ся, приста́ти, прили́пнути, причепи́ти ся, вчепи́ти ся. — Смола прилипла до рук. — Пристав, як шевська смола до чобота. н. пр.
4. пристава́ти, прилуча́ти ся, приста́ти, прилучи́ти ся. — Пристань, пристань до вербунку — будеш їсти з маслом булку. (Д. теж **Присоединя́ться**).
5. пристава́ти, уїда́ти ся, прискіпа́ти ся, сі́кати ся (С. З.), наскіпа́ти ся, наскі́пувати ся, напада́ти ся, ли́пнути, приста́ти, присі́пати ся (С. З.), присі́кати ся, прискі́пати ся, з роспитками — припи́тувати ся і д. **Привя́зываться.**
6. пристава́ти, приста́ти, змордува́ти ся. — Молодий чумаче, чого зажурив ся, чи

воли пристали, чи з дороги збив ся? н. о. — Конї змордували ся, не везуть.

7. д **Прили́чествовать.**

Приста́вка = 1. приста́вка.

2. надїлок.

Приста́вливать, приставля́ть, приста́вить = приставля́ти, пристановля́ти, приста́вити, пристанови́ти. — Приставив тарапи до брами, в ворота зачали гатить. Кот. — Приставили варту, щоб нї туди, нї відтіль нїкого не пускала.

Приставно́й = 1. приставни́й.

2. приши́тий.

При́ставъ = при́став, комиса́р. — **Станово́й при́ставъ** = станови́й (полїцийний урядовець в части́нї повіту, що зоветь ся станом). — **Суде́бный при́ставъ** = при́став, во́зний. — Будучи возним, маю позви і всякії листи врядовиє справедливо і пильно oддавати. Ст. Л.

Приста́лый = 1. приблу́дний. — Приблудна собака.

2. приста́лий, змордо́ваний.

При́стальность = пи́льність, пильнува́ння.

При́стальный, но = 1. пи́льний, но (С. Л.), спи́льна, ува́жний, но (С. Ш.), ува́жливий, во (С. Ш.), з ува́гою, уня́тливий, во (С. Ш.). — Взяв дїд бабу за рученьку, став пильно дивить ся, приглядав ся бабі в зуби, баба не годить ся. п. п. — Він пильно з під лоба глянув на мене. Кн. — А очі пан-отця пильно дивлять ся на щось у вікно. Лев. В. — Жалібненько квилитьпроквиляє, та на Чорне море спильна поглядає. н. д. (Д. теж під сл. **Внима́тельный 1**).

2. д. **Настойчивый** і **Непреры́вный.**

Приста́нище = при́стань, станови́сько, приста́ння, пристано́вище (С. Л.), приту́ла, приту́лок (С. З. Л.), приту́лище (С. Л.), приту́лисько (С. З.), прихи́лок, прихи́лище (С. Л.). — Ходить, ходить — нїгде йому нема пристання. п. к. — Цїлий вік блукаю по чужому краю, а нїгде притулку й хатини не маю. Ос. — Не знаходячи собі притулку поміж лакеюватими людьми, шукає нового захисту. Кулїш. С. З. — При церкві сьвятій притулисько завзявши. Палїй. С. З. — Дає мінї бідному прихилок і хлїба кус. Ч. К.

Пристаподержа́тель = передє́ржанець. — Ви передержанцї, ви передержуєте біглих. Кв.

При́стань = 1. при́стань.

2. і 3. д. **Приста́нище** і **Прито́нъ.**

Пристарѣ́ть = приста́рити ся, зіста́рити ся, підтопта́ти ся.

Пристёгивать, пристегну́ть, ся = 1. застїба́ти, защіпа́ти, застїбну́ти, защіпну́ти, ся. — Застїбни на всї ґудзики. (Д. **Застёгивать**).

2. припряга́ти, припина́ти, прибичо́вувати, припрягти́, припъясти́, прибичува́ти, ся. — Припряжи ще коня.

3. постьо́бувати, похви́ськувати, постьо́бати, похви́ськати. — Їде та похвиськує конячину.

Пристёгивать, пристега́ть = пристьо́бувати пристїбну́ти. — Пристїбнула підшивку.

Пристерега́ть, пристере́чь = 1. д. **Подстерега́ть.**

2. догляда́ти, глядїти, стерегти́, берегти́, догля́нути, доглядїти, постерегти́, поберегти́. — Погляди дїтей, поки я збігаю.

Пристерега́ться, пристере́чься = берегти́ ся, стерегти́ ся, вистерега́ти ся, поберегти́ ся, постерегти́ ся. — Не бій ся, та стережи ся. н. пр. — Вистерегай ся пити лишнє Кр.

Пристиха́ть, прити́хнуть = притиха́ти, прити́хнути.

Присто́йность = присто́йність, звича́йність, го́жість і д. **Прили́чіе.**

Присто́йный = присто́йний, го́жий, звича́йний і д. **Прили́чный.**

Пристра́ивать, ся = д. **Пристро́ивать, ся.**

Пристра́стіе = при́страсть (С. Жел.), уна́да (до чого), пере́дсуд (д. **Предубѣжде́ніе**).

Пристра́стный = при́страстний. С. Жел.

Пристраща́ться, пристрасти́ться = пристраща́ти ся (С. Жел.), впада́ти ся (у що, до чого. С. Л.), закоха́ти ся (в чому), уки́нути ся. — Чого б чоловікові на сїм сьвітї пристращати ся до чого небудь. Кв. — Вдав ся в горілку. С. Л.

Пристра́щивать, пристрасти́ть = страха́ти, постраха́ти.

Пристро́ивать, пристро́ить, ся = 1. прибудовувати, прибудова́ти, пристро́їти, ся, мур — примурова́ти, рештовання — прирештова́ти.

2. пристро́ювати, ся, приту́лювати ся, пристро́їти, примости́ти, ся, притули́ти, ся.

Пристро́йка = прибудова́ння, мурована — при́мурок, коло хати — при́бочок, до сїней — підсї́нок.

Пристро́ить, ся = д. **Пристра́ивать, ся.**

Пристру́нивать, пристру́нить = наляга́ти

(на кого), припірáти (кого), налягтú, припéрти, присупóнити, прижýчити, припíжити, пришпандóрити (кого).

Пристрѣливать, пристрѣлúть = застрéлювати, пристрéлювати, добивáти до смéрти, застрéлити, пристрéлити, добúти до смéрти.

Пристрѣлъ = пристріл.

Пристрѣлять = вúстрілятú (усіх), пострілятú (багато), повистрéлювати (усіх).

Приступáть, приступúть, ся = 1. приступáти, підступáти, приступúти, підступúти, доступúти, ся. — Не знаю, як мінї доступити ся до цензури. Кн.
2. починáти, роспочинáти, брáти ся, захóжувати ся (С. Аф. Л.), почáти, роспочáти, взяти ся, заходúти ся. — Роспочав діло. — Треба буде взяти ся до видання. Кп. — Заходить ся дрова рубать. С. Аф.

Приступокъ = д. **Поднóжка.**

Прúступъ = 1. прúступ, штурм. — **Прúступомъ взять** = вúштурмувати.
2. почáток, почúн і т. д. д. **Начáло.**
3. прúступ, дóступ. — **Прúступу нѣтъ** = ні прúступу, доступúтись не мóжна. — Такий злий — ні приступу до його. — Так дорого — ні приступу.

Пристыжáть, пристыдúть, ся = сорóмити, сóрому завдавáти, засорóмити, ся, посорóмити (С. Л.), всорóмити, обсорóмити, осорóмити, ся, сóрому завдáти. — Засоромивсь осьміяний горобець, та й покинув рідн︎есенький табунець. Б. Г. — Ой старосто серце, викупи собі гильце, як не викупиш — продамо, тобі сорому завдамо. н. п

Пристѣнокъ, пристѣнъ = пристінок, прúмурок.

Пристягивать, пристягнуть = д. **Пристёгивать 2.**

Пристяжка = 1. підпряга, підпряжка.
2. óрчик (С. З. Л.), бáрок (д. **Валёкъ 3**).

Пристяжнóй = орчикóвий (С. Л.), бичовúй (С. Ш.).

Присуждáть, присудúть = 1. осуждáти, присуждáти, осудúти, присудúти, засудúти. — Била жінка мужика, пішла позивати; присудили мужикові ще й жінку прохати. н. п. — Засудили його на сім місяців у тюрму. — Мінї суд присудив ту землю.
2. д. **Присовѣтывать.**

Присуждéніе = прúсуд, присýда. — Дожидаючи присуду нагороди за свою роботу. Кп

Присýживать = д. **Присуждáть.**

Присýнуть, ся = д. **Присóвывать, ся.**

Присýтственный = признáчений для урядóвої слýжби.

Присýтствіе = 1. буття́ (С. Л.), бýтність, притóмність, присýтність. С. Жел. — Притомність всевидящого Бога. Б. Н. —
Въ егó присýтствіи = при йомý, за йогó буття́, в протóмности йогó. — Це було при йому. — Те вділялось за його буття там. С. Л. — Виконав присягу в притомности війська низового. Ч. К. — Справити ту ревізію не инакше як в притомности заступника тої інституциї. Кп.
2. зáла засїдáнь судá або йньшого урядóвого місця і їх засїдáння. — **Рекрýтское присýтствіе** = прийóм.

Присýтствовать = 1. бýти, пробувáти.
2. засїдáти, в сеймі — сеймувáти.

Присýтствующій = 1. бýдучий (С. Л.), притóмний (С. Жел. З. Л.), присýтний (С. Жел.). — Усім при тому будучим. С. Л. — Старшина, тут притомная, радила. С. З. — Особи притомні були. Кіев. Ст.
2. засїдáючий (в судї, сенатї то-що).

Присýчивать, присучúть = присýкувати, присукáти.

Присýшивать, присушúть = підсýшувати, підсушúти.

Присушúть = причарувáти. — Ой ти дівчино, чарівниченька, причарувала моє серденько. н. п.

Присýщій, присýще = властúвий, властúве. — Широке знаття людського життя однаково властиве обом порадникам. Лев. В.

Присчúтывать, присчитáть = прищúтувати, прилїчувати, прибичóнувати, прищитáти, прилїчúти, прирахувáти, прибичувáти. — Шинкарочка мене знає, на сто рублів навіряє, а на двісті прищитає. н. п. — Я винен карбованця, а він прибичовує ще один. Вол.

Присылáть, прислáть = слáти, присилáти, прислáти, про кілько — поприсилáти.

Присылка = 1. прислáння, присилáння.
2. посúлка.

Присыльный = прúсланий.

Присыпáть, присыпать = присипáти, присúпати (ще трохи або зверху), підсипáти, підсúпати (ще трохи), припорошúти (зверху, на пр. пилом, снїгом то-що).

Присыпка = прúсипка.

Присыхáть, присóхнуть = присихáти, присóхнути, присóхти.

Присѣвáть, присѣять = присївáти, підсївáти, при(під)сїяти.

Присѣдáть, присѣсть = присідáти, присісти, про кількох — поприсідáти.

Присѣкáть, присѣчь = рубáти, порубáти. — **Присѣчь огня́** = викресати огню. — **Присѣчь комý языкъ** = заци́тькати (кого), заціпити (кому).

Присѣнокъ = присінки.

Присѣстъ = при́сід. — **Въ оди́нъ присѣстъ** = за одни́м присідом, за одни́м рáзом, одрáзу. — За одним присідом вечеря з обідом. н. пр.

Присѣсть = д. **Присѣдáть.**

Присѣять = д. **Присѣвáть.**

Прися́га = при́сяга.

Присягáть, присягнýть = присягáти, присягнýти, заприсягти́.

Прися́дка = при́сіди, при́сідки. — **Въ прися́дку** = навприсіди, навприсідки, навпри́сядки. — Сюди, туди, навприсіди. н. п.

Прися́жный = прися́глий, прися́жний. С. Жел.

Притáивать, притаи́ть, ся = 1. таїти, затаїти, притаїти, втаїти, ся, ховáти, заховáти, переховáти, ся.
 2. д. **Притворя́ться.**

Притáкивать, притакнýть = д. **Поддáкивать.**

Притáлина = д. **Протáлина.**

Притáлкивать, притолкáть, притолкнýть, ся = попихáти, підпихáти, припихáти, попхнýти, підіпхнýти, припхáти, припхнýти, ся.

Притáнтывать, притоптáть = притóптувати, притýпувати, притоптáти, притýпати; потоптáти, стоптáти. — Притоптав траву. — Стоптав, зімняв червону калину. н. п.

Притáскивать, притаскáть, притащи́ть, ся = 1. приволікáти, притягáти, приволокти́, притягти́, приволочи́ти, прицýпити, прити́рити, притарабáнити, припровáдити, про кілько — поприти́гувати. — На силу притягли колоду у двір.
 2. приволікáти ся, приволокти́ ся, приплéнтати ся, прити́рити ся, припхáти ся і т. д. д. **Приплести́сь.**

Притáчивать = 1. (**приточи́ть**) — притóчувати, приточи́ти.
 2. (**притачáть**) — пришивáти, надтóчувати, приши́ти, надточи́ти.

Притащи́ть, ся = д. **Притáскивать, ся.**

Притáять = розтáяти, розтáнути (С. Л.), розтопити ся.

Притвори́ть, ся = д. **Притворя́ть, ся.**

Притвóрность = 1. фальши́вство.
 2. прики́дли́вість.

Притвóрный = 1. хвальши́вий, фальши́вий (С. Ш.), лукáвий, брехли́вий і д. **Лицемѣрный** і **Лóжный.**
 2. прикидли́вий. С. Жел.

Притвóрство = 1. хвальш, фальш, лукáвство і д. **Лицемѣріе.**
 2. прики́дли́вість, удавáння (С. Ш.).

Притвóрщикъ, ца = д. **Лицемѣръ.**

Притвóръ = притвóр (С. Жел.), де стоять жінки — баби́нець. С. Аф. Ш.

Притворя́ть, притвори́ть, ся = причиня́ти, причини́ти, ся, не зовсім щильно — прихили́ти, про кілько — попричиня́ти. — Причиніть двері. Кр. — Колись і хлів зачиняв, а тепер і хати не хоче причинити. н. пр. — Двері одчинені, я взяла й прихилила. Хар.

Притвори́ться, притвори́ться = прикидáти ся (С. Жел.), удавáти (С. Л. Ш.), приставля́ти ся (Лев.), микуля́ти, прики́нути ся, удáти, пристáвити ся. — От він ліг, прикинувсь, наче б то спить. н. к. Ман. — А вона прикинулась, наче б то хвора. н. к. — Раз прикинув ся він сонним і діждав до півночі. н. о. Гр. Чайч. — Ей, кумо, не прикидай ся, що нічого не розумієш. Фр.

Притекáть, притéчь = притікáти, притікти́; припливáти, припливти́, припли́нути.

Притереби́ть = потіпати; поскубти́. — Потіпали усю коноплю.

Притерéть = д. **Притирáть.**

Притёсывать, притесáть = притісувати, притесáти.

Притéчь = д. **Притекáть.**

Прити́нъ = бекéт, стійка, вáрта (д. **Постъ 1**).

Притирáть, притерéть, ся = натирáти, притирáти, натéрти, притéрти, ся.

Прити́скивать, прити́скать, прити́снуть, ся = 1. придáвлювати, прити́скувати, пригнітáти, придави́ти, припéрти, прити́снути і т. д. д. **Прижимáть, ся 2.**
 2. д. **Прижимáться 1.**

Притихáть, прити́хнуть = затихáти, надтихáти, замовкáти, зати́хнути, надти́хнути, прини́шкнути, ущýхнути (С. Ш.), замóвкнути. — Голосно сьпівала, а побачила попа так і принишкла. Кп.

Приткáть = д. **Притыкáть.**

Приткнýть = д. **Притыкáть.**

Притóкъ = 1. притóк, припли́в.
 2. вітка, ги́лка, притóка (С. Жел.), до-

плив. — Вітки низовиї — помішниці дніпровиї. н. д. — Гпилий Тикич приймає чимало доплпвів: Шполу, Попівку, Ольшанку і иньші. Кн.

Притолкáть, притолкнýть = д. **Притáлкивать, ся.**

Прúтолока = одвíрок (верхній).

Притолóчь, ся = потовктú; притовктú, ся.

Притомúть, ся = стомúти, натомúти, змордувáти, ся.

Притóнъ = пристанóвище, притýлок, притýлище, кíшло, гніздó (злодіїв, розбійників).

Притóпывать, притóпнуть = тýпати, притýпувати, притупцьóвувати, притýпнути, притупцювáти.

Притонтáть = д. **Притáнтывать.**

Приторгóвывать, приторговáть, ся = 1. торгувáти, уторгóвувати, уторгувáти (С. Ш.), украмарувáти (С. Ш.). — Уторгував багато грошей.
2. торгувáти, крамарювáти, покрамарювáти (дрібницею). — Він крамарює то тим то сим.
3. торгувáти, сторгувáти. — Сторгував пару коней.
4. припіняти ся, прицінúти ся.

Притормозúть = пригальмувáти, загальмувáти.

Прúторность = нуд, нудóта.

Прúторный, но = нудний, но, нудкий, ко, приісний. — Нудна розмова. — Солодке аж нудне. — Ця хвальни не по мінї — приїсна вона аж до нудоти. Кп.

Притрáва = принáда (для зьвірів або птиць, щоб піймати).

Притрáвливать, притравúть = 1. принáжувати, вáбити (С. З.), принáдити, привáбити. — Принажувати вовків поросям.
2. толочúти (С. Ш.), вúтолочити (С. Аф.), спáсти (С. З.). — Усю пшеницю витолочили. С. Аф. — Цуцу, босий! Не толоч проса. н. пр.
3. винищáти, перевóдити, вúнищити, перевестú, поперевóдити (полюванням). Охотники попереводили усіх зайців.

Притрóгивать, ся, притрóнуть, ся = д. **Прикасáться.**

Притрусúть, притрухнýть = д. **Притрýшивать.**

Притрýшивать, притрусúть = притрýшу(сю)вати, притрусúти, припорошúти.

Притрýшивать, притрухнýть = боя́ти ся, побоя́ти ся, убоя́ти ся (трохи).

Приттú = д. **Приходúть.**

Притузúть = побúти, вúбити, одлупúти, одлупцювáти, стусанів надавáти.

Притумáнить, ся = 1. тумáнїти, тумáнити ся, ступанїти, притумáнити, ся, затéмрити, ся, охмáрити ся (д. **Затумáнивать** і **Омрачáть**).
2. нахмáрити, ся, насýпити ся, похнюпити ся, прижурúти ся, засумувáти, тýгу вдáти ся (д. **Похмýриться** і **Пригорюниться**).

Притуплять, притупúть, ся = тупúти, стýпішати, притупúти, потупúти, ся. — До обіда покосили, гострі коси потупили. н

Прúтча = прúчта, бáйка. — Розповів таку причту, що й не розберу, де правда, де брехня. Кп.

Притыкáть, приткáть = при(до)тикáти, при(до)ткáти.

Притыкáть, приткнýть = 1. стромля́ти, пристромú пришстрикнýти. — Взяв рожен і пришстрикнув її у потилицю до землї. н. о. Гр. Чайч.
2. пришпúлювати, пришпилúти.

Притыкáть, притúкать = затикáти, затúкати, позатикáти.

Притѣснéніе = гнїт, ýтиск (С. З. Л. Ш.), втúск, прúтиск (С. Жел.), притýга (Л. Сам.). — Що собі козаки за великую приклость, нужду і утиск міли. Скоропад. С. З. — Протести па втиски від католиків. Зап. Гр. — В Київі теж утиск не малий церквам божіим чинили. Л. Сам. — Жадного утиску Палієві в життю з товариством його не чинили. Л. В. — Щоб люди не зазнавали утиску від воєвод. Кп.

Притѣснúтель, ница = утúскач (С. Ш.), утúсник, ця (Гал.), гнобúтель, ка, папáсник, ця (С. Л.), насúльник, нашийник. — Нарóд працював на своїх гнобителїв. Кн. — Народно социяльні гнобителї скрізь по сьвітах дбають за свої інтереси егоістичні. Кн.

Притѣснúтельный = утискáючий.

Притѣсня́ть, притѣснúть = утїсня́ти (С. З. Л. Ш.), утискáти (С. Ш.), утúскувати, тїснúти, притїсня́ти, угнїтáти (С. Ш.), насїдáти (С. Л.), утїснúти (С. З. Л. Ш.), притїснúти, прикрутúти. — Значне його тодї утискавши. Л. В.

Притягáтельный = притя́гуючий; принáдний. — Є щось припадне у тому Київі, так тебе і тягне до його. Кн. — Принадна сила її очей взяла своє. Кн.

Притягáть, притя́гивать, притянýть, ся = притя́гувати, притягáти, приволїкáти, приволоктú, притягнýти, приволо-

чи́ти, прицу́пити, ся, вірьовкою — прибичува́ти, ся.

Притяжа́тельный = посїда́тельний. Гр. См. Ст.

Притяже́ніе = притяга́ння; ваготї́ння.

Притяза́ніе = 1. домога́ння, змага́ння.
2. при́чіпка, на́пасть, пеня́ і д. **Приди́рка.**

Притяза́ть = домога́ти ся, доправля́ти ся, допина́ти ся.

Притяну́ть = д. **Притя́гивать.**

Прифранти́ться = причепури́ти ся, приджеджу́лити ся. — Ач як причепурив ся, наче на сватання.

Прихáживать = прихо́дити, прихожа́ти, часто до кого — учаща́ти.

Прихва́ливать, прихвали́ть = похваля́ти, вихваля́ти, похвали́ти. — Їсть та похваляє.

Прихва́рывать, прихворну́ть = хорува́ти, нездужа́ти, слабува́ти, недомога́ти, занепада́ти на здоро́влю, занеду́жати, засла́бти, захорува́ти, прислабі́ти, прикволіти. — Він часто слабує. — Нї, був здоровий, а оце щось приквол́ів. — **Прихва́рываться** = д. **Нездоро́виться.**

Прихва́стывать, прихва́стать, прихвастну́ть = хва́стати ся, хвали́ти ся, вихваля́ти ся, похва́стати, ся.

Прихва́тывать, прихвати́ть = прихва́чувати, прихо́плювати, прихвати́ти, прихопи́ти. — **Прихвати́ло моро́зомъ** = моро́зом прибило. — **Его́ ча́сто прихва́тываетъ** = він ча́сто занепада́є на здоро́влю.

Прихворну́ть = д. **Прихва́рывать.**

При́хвостень, прихво́стникъ = похво́стач, пришийхвіст. — Він за нею скрізь похвостачем хо́дить. Кп. — Оце це пришийхвіст, так і лазить скрізь за ним.

Прихлеба́тель, ница = похлї́бець (С. З.), похлї́бця (С. Жел.), похлї́бниця, підли́за і д. **Льсте́цъ.** — Коли луччую честь у вас імiють похлїбцї і шалвіри, ніж ми запорожцї. Сагайдаш. С. З.

Прихлёбывать, прихлебну́ть = хлебта́ти, сьо́рбати, прихли́ськувати, запива́ти, припива́ти, сьорбну́ти, запи́ти. — Укусить хлїба тай прихлиськує чай. Хар. Чайч. — Їсть хліб, а молоком запиває.

Прихлёстывать, прихлесну́ть = похви́ськувати, хльо́стати, хльо́снути.

Прихло́пывать, прихло́пнуть = 1. зачиня́ти, причиня́ти, причини́ти (грюкаючи) грю́кати, грю́кнути (С. Л.), — Він вийшов, грюкнувши дверима.
2. прищикну́ти. — Прищикнув дверима полу.
3. ля́скати, ля́снути.

Приходи́ть, прийти́, притти́ = 1. прихо́дити, надхо́дити, прибува́ти, прийти́, надійти́, прибу́ти, примандрува́ти. — Прийшов до дому. — Прийди, милий, подиви ся. н. п. — Тільки почали балакать, аж тут і він надійшов. — **Съ чѣмъ пришёлъ, съ тѣмъ и ушёлъ** = як прийшо́в, так і пішо́в.
2. настава́ти, наступа́ти, прихо́дити, наста́ти, наступи́ти, прийти́. — Настане час, коли... — Час приходить умірати, нікому поради дати. н. д. — **Приходи́ть въ во́зрастъ** = дохо́дити до зро́сту. — Як дійшли вже до зросту, пішли собі щастя шукати. н. о. — **П. въ созна́ніе** = очу́нювати, очу́няти, ся, очу́мати ся (С. Л.), очутї́ти, очути́ти ся, прочу́няти ся, стя́мити ся (С. Л.), отя́мити ся, опамъята́ти ся. — **П. въ изумле́ніе** = здивува́ти ся. — **Пришло́ въ го́лову** = спа́ло на ду́мку. — **Приходи́ть, прійти́ въ нищету́, въ упа́докъ** = біднї́ти, біднї́шати, збіднї́ти, з'убо́жіти, підупа́сти.

Приходи́ться = прихо́дити ся, підхо́дити; дово́дити ся (С. Л.); припада́ти (С. Л.), випада́ти (С. Л.), впада́ти. — Ключ прийшов ся до замка. — Ключ не підходить до замка. — Він дово́дить ся мінї небожем. — Сьвято припадає саме у неділю. С. Л. — Зімнї Миколи, як здорові знаєте, припадають серед Пилипівки. Федь. — Йому припадає як раз сто рублїв. — Тепер саме припадає хліб сіяти. п. о. — А тепер припало на безвідді, на безхлїббі погибати. н. д. — Того дня припадала пъятниця перед Паликопою. Лев. — По українському звичаю усе добро припадало менчому синові. Лев. — Впадає тобі, дївчино, копиченька держати, а сам я піду доріженьку шукати. н. п. — Постановили, що нікому так не впадає, як йому. Б. Г. — Які гроші мінї впадали, я в його зоставив. Ос. — Біля гряницї не впадає будувать сьвітлицї. н. пр. — Йому випало йти в некрути. С. Л. — **Какъ прійдётся** = як набіжи́ть. — Треба жить, як набіжить. н. пр.

Прихо́дный = прихі́дний. — **Прихо́дная кни́га** = кни́га прихо́ду. — **Приходорасхо́дная кни́га** = кни́га прихо́ду й росхо́ду.

Приходорасхо́дчикъ = д. **Касси́ръ.**

Прихо́дскій = парахвія́льний, парафія́льний. С. З.

Прихо́дъ = 1. прихі́д, прибуття́.

2. прихід, дохід, прибýток. — Вечір добрий! Дай, Боже, дохíд довгий! н. пр. — Від прибутку голова не болить. н. пр. — **Записáть въ прихóдъ** = записáти на прихід.

3. парáхвія, парáфія (С. З. Жел.), прихíд (С. Жел.). — Який піп, така й парáхвія. такі й парахвіяне. н. пр. — **Завѣдывать прихóдомъ** = парáхвити.

Прихожáнинъ, прихожáнка = парахвіянин, парафіянин, нка. С. З. — Де сьвященик приняв упію, а парохвіяне не хочуть приставати, ту церкву мають віддати парафіянам. Бар. О.

Прихóжая = перéдня і д. **Перéдняя.**

Прихóжій = прихóжий, захóжий.

Прихорáшиваться, прихорошúться = прибірáти ся, чепурúти ся, хорошúти ся, причепурúти ся.

Прихотлúвость = примхлúвість, вередлúвість, вигáдливість.

Прихотлúвый = примхлúвий, перехóчливий, вигáдливий (С. Аф.), вередлúвий.

Прихотнúкъ, ца = вигáдько, вигáдниця, вередýн, ха.

Прихотнúчать = прúмхати (С. З.), брúшкати, вигáдувати (С. Л.), витребéнькувати, коверзувáти, вередувáти і д **Капри́зничать.**

Прúхоть, мн. **прúхоти** = прúмха (С. З. Л), прúмхи, вúгадка, вúгадки, витребéньки, вúтівки, нóрови і д. **Капризъ.**

Прихрабрúться = прихорóбрити ся.

Прихрáмывать = шкандибáти, шкитильгáти, шкутильгáти. — Він трохи шкандибає.

Прицѣ́ливать, ся, прицѣ́лить, ся = прицілáти, ся, націлáти, ся, налучáти ся (С. Л.), наміряти ся, приміряти ся, прицілити ся, націлити ся, налучúти ся, намíрити ся, примíрити ся. — Націлив сн раз — рука стенула ся. Кн.

Прицѣ́лъ = 1. прицілювання.

2. ціль, метá.

3. приціл.

Прицѣ́ниваться, прицѣнúться = приціняти ся, торжúти ся (С. Ш.), прицінúти ся.

Прицѣ́пка = 1. чіпляння, причíплювання.

2. д. **Придúрка.**

3. петля́ або гачóк (щоб чіпляти що).

4. вус, вýсик (у рослин).

Прицѣплять, прицѣ́пить, ся = 1. чіпля́ти (С. Л.), причéплювати, причепляти (С. З.), причепúти (С. З.), почепúти, ся (С. Л.), вчепúти ся, очепúти ся, про кільки — попричепляти (С. З.). — Причепить до батога, та й кине в гору. н. к. Мап. — Досаду причепи з заду. н. пр.

2. д **Привя́зываться** 2 і **Придирáться.**

Причáливать, причáлить = причáлювати, приставáти, причáлити, пристáти (до берега).

Причáлъ = 1. причáл.

2. д. **Ватернáсъ** і **Отвѣсокъ.**

Причáстіе = 1. причáстя, дарú.

2. причáстник. Гр. См. Ст.

3. д. **Прикосновéнность 2.**

Причáстникъ, ца = причáсник, ця. — Сьогодня у церкві було багато причасників.

Причáстный = причéтний, причéтен, причáстний. — Пр. д. під сл. **Прикосновенный 2.**

Причащáть, причастúть, ся = причащáти, причастúти, запричастúти, ся.

Причащéніе = 1. причащéння.

2. причáстя. — Церковне читання перед причастям — причáсник. — Не бути на вечерні після причастя — укрáсти причáстя.

Причéска = прúчіска. С. Пар.

Причéсть = д **Причитáть.**

Причёсывать, причесáть, ся = причíсувати, причесáти, ся.

Причéтникъ = причéтник, церкóвник, дяк.

Прúчетъ = причéт (С. Жел.), духовéнство.

Причúна = 1. причúна (С. Жел. Л.), рáция (С. З.). — Немає моєї тут причини Кн. — У мене своя причина, а у тебе своя. С. Л. — Не я тобі у тому причина, мати винна. н. п. Под. — **Быть, стать причúной** = спричúнити ся. — Степанко спричинив ся великому лиху. Кн.

2. д. **Приключéніе.**

Причúнный = причúновий. С. Жел.

Причинять, причинúть = учиня́ти (С. Ш.), учинúти (С. Л. Ш.), удіяти (С. Ш.), вдіяти, заподіяти (С. Л.). — Він сам собі смерть заподіяв. — **П. убы́токъ, пóрчу** = шкóдити, нашкóдити (С. Л.), ушкóдити (С. Ш.).

Причисля́ть, причúслить, ся = прищúтувати, прилїчувати, прилучáти, прищитáти, прилічúти, прилучúти.

Причитáніе = приговóрювання, жалібне — голосіння, завíд (Фр.).

Причитáть, причéсть, ся = 1. д. **Причисля́ть.**

2. голосити (на пр. над помершим).

3. доводити ся. — Він міні доводить ся небожем.

4. припадати, належати. — Йому припадає сто рублів.

Причитывать, ся = д. **Причитать, ся.**

Причтъ = д. **Причетъ.**

Причудиться = приверзти ся, примріти ся, здати ся.

Причудливый = чудний, чудасїйний, химерний; примхливий, вигадливий (С. Аф.). — Отакий то Перебендя старий та химерний: засьпіває веселої, а на журбу зверне. К. Ш. — Вигадлива будова.

Причудникъ, ца = химерник, ця, химородник, ця (С. З.); д. **Прихотникъ, ца.**

Причудничать = химерувати (С. З.), химородничати; д. **Прихотничать.**

Причуды = химери, химерія, химородь, химороди, вичуди, примхи.

Пришелецъ = захожий (С. Л.), заходець (С. Л.), зайда, прихідько, приходень (С. З.), приходець, іронично або зневажливо — заволока (С. Л.), приблуда (С. Л.), приплентач, причвалок, причвальник, придрипанець. — Не тутешній він, зайда десь зза Десни. Кн. — А на чужій на сторонцї зовуть мене заволокою. н. п. — Приблуда князь, була й княгиня. К. Ш. — Троннець — втїкач, приплентач, ланець. Кот.

Пришепеливать, пришепётывать = шепелявити (трохи).

Пришествіе = прихід, прибуття.

Пришибать, пришибить = 1. забивати, забити. — Забив собі руку.

2. добивати, добити. — Добив на смерть.

Пришивать, пришить = пришивати, пришити, надточити, приточити, торочки — приторочити, латку — прилатати.

Пришивной = пришивний, пришитий.

Пришлецъ = д. **Пришелецъ.**

Пришлый = захожий, нахожалий, прибутний.

Пришпиливать, пришпилить = пришпилювати, припинати (шпильками), пришпилити, припнути.

Пришпоривать, пришпорить = стискувати, стискати острогами, пришпандорити. — Ой як стисне та пан Нечай коня острогами. н. д.

Пришучивать = шуткувати (по троху).

Прищелкать = 1. полускати. — Полускали всї оріхи.

2. побити. — Він усїх побив.

Прищёлкивать, прищелкнуть = 1. ляскати, ляснути.

2. защіпати, защіпнути (клямку або защіпку).

Прищемливать, прищемить = прищикувати, прищикнути, вщикнути, причавити. — Не стромлий пальця поміж двері, бо прищикнуть. н. пр. — Вщикнув дверима. Ман.

Прищепъ = щепа, щеп. — Яка щеп, така й яблуння. н. пр.

Прищура = жмуркó.

Прищуривать, прищурить, ся = прищурювати, прижмурювати, примружувати, прищурити, прижмурити, примружити, прищулити, ся (С. Л.).

Пріёмка = приймання, прийом, прийми, одбірання.

Пріёмъ = 1. д. **Пріёмка.**

2. вітання (гостей). — **За одинъ пріёмъ, однимъ пріёмомъ** = за одним разом, одразу, разом. — Одразу випив усе. — Випий за одним разом повну чарку. — Випив за три рази всеньку шклянку. Кр. —

Пріёмы = прийомини.

Пріёмышевъ = приймаків, приймацький. — Хлїб приймацький — собацький. н. пр.

Пріёмышъ = годованець, годованка, вигодованець, ка, приймит (С. З. Л.), приймак, чка (С. З. Л.), приймача. — Приняв до себе сироту Петра за годованця. Кот. — То не син його, а приймак. Кр. — Воно у нас хоч приймача, а щире, як рідна дитина. Кн. — Жив собі чоловік і жінка і була у їх дочка і приняли вони приймака. н. о. Гр. Чайч. — Приймацї, як собацї: у приймах був, та й хвоста збув. н. пр. —

Пріёмышемъ сдѣлаться = у прийми піти, стати.

Прійскивать, пріискать = пришукувати, підшукувати, вишукувати, напитувати, пришукати, підшукати, напитати. — Я таки на своїй землї пришукав глину. — Напитайте мінї наймичку. Добре напитувати му. Кр.

Пріискъ = копальня (С. Жел. Пар.), рудокопальня (С. Жел.), рудокопня (С. Жел. Пар.), рудокопи (Вол.).

Прійти = д. **Приходить.**

Пріободрять, ся, пріободрить, ся = осьмілювати, обсьмілювати, ся, бадьорити, ся, підбадьорювати, осьмілити, ся, підбадьорити, ся.

Пріобрѣтатель, ница = придбатель, ка. С. Пар.

Пріобрѣтать, пріобрѣсть = добувати, на-

бува́ти, здобува́ти, дба́ти, добу́ти, набу́ти, здобу́ти, роздобу́ти, надба́ти, придба́ти, принадба́ти, придобу́ти, нажи́ти, зажи́ти, скори́стувати, багато — подобува́ти, понабува́ти, поздобува́ти, наздобу́ти, напридба́ти, понадба́ти, пороздобува́ти, працею — запрацюва́ти, тяжкою працею — загорюва́ти, розго́рити, умінням, щастям — затала́нити, розтала́нити, нечесно — нага́рбати, мошенством — нашахрува́ти, на господарстві — пригосподарюва́ти, баришуючи — прибаришува́ти, сьпіванням — ви́сьпівати, полюванням — ви́полювати, частуванням — ви́частувати і т. д. — Або добути, або дома не бути. н. пр. — Пішов козак нерозумний слави добувати — остала ся сиротою старенькая мати. К. Ш. — Коли добудеш — принесеш, а коли згубиш — поживеш моє добро. К. Ш. — Надбав собі і слави і грошей. Кн. — Все хазяйство згине, що надбав я, як не буде догляду до його. н. о. Гр. Чайч. — Які права набуває чоловік, що пристає на грунт жінки? Ет. зб. — Чого насіяв, те й пожнеш, чого надбав, те й поживеш. *Скл.* — Були собі дїд та баба, та й старі вже стали і, працюючи невтомно, усього придбали. Гр. Чайч. — Що придбаєш, те і маєш. н. пр. — То сяк то так придбав сїрома грошенят. К. Ш. — Не треба мінї злота — я сам придбаю, а треба дївчину, що я кохаю. н. п. — Ой не знав козак, ой не знав Сопрон, як славоньки зажити, гей зібрав військо запорожське та й пішов орду бити. н. п. — Чужа хатина, старенька одежинка — от усе, що скористував ти своїм життям гірким. Ос. — Я собі сяк то так розталанив господарствечко. Ос. — Коли б мінї хоч пару воликів розгорити. Ос.

Пріобрѣтеніе = надба́ння, придба́ння, набу́ток, здобу́ток, добу́ток, роздобу́ток, прибу́ток. — Погинули без слїду наші злюки, пожер огонь неправе їх надбання. К. П. — Багацько в чортяки всякого надбання. н. к. — Дюран назвав саму основу і виконаннє поеми генїяльним надбаннєм вселюдської лїтератури. Зап. — Наші придбання за десять років. Кп. — Драма Федько Острожський єсть вповнї цїнним здобутком для нашої драми. Зап. — Вони так і горять помстою, аби знищити ввесь прибуток цивілїзациї. Лев. В.

Пріобрѣтенный = добу́тий, набу́тий, при́дбаний, нажи́тий; добувни́й. С. Л.

Пріобуча́ть = д. **Пріуча́ть.**

Пріобща́ть, пріобщи́ть, ся = 1. прилуча́ти, долуча́ти, доклада́ти, приклада́ти, прилучи́ти (С. Л.), долучи́ти (С. Л.), приєдна́ти, докла́сти, доложи́ти (д. **Прилага́ть** і **Присоединя́ть**).

2. причаща́ти, причасти́ти, ся, запричасти́ти ся. — Говіла чотири днї, та й не запричастила ся. Кр.

Пріобще́ніе = 1. прилуче́ння.

2. прича́стя.

Пріобыка́ть, пріобы́кнуть = д. **Привыка́ть.**

Пріодѣва́ть, пріодѣ́ть, ся = 1. прикрива́ти, укрива́ти, прикри́ти, укри́ти, ся.

2. приодяга́ти, приодягти́, повдяга́ти, ся. — Приодяг ся так як пан. п. п.

3. чепури́ти ся, причепури́ти ся (С. Л.), прибра́ти, ся (С. Л.), про кількох — повбіра́ти ся.

Пріопозда́ть = припізни́ти ся.

Пріора́ть = 1. приора́ти (до того, що наорано).

2. поора́ти (усе).

Пріоса́ниться = постатнїти.

Пріостана́вливать, пріостанови́ть, ся = припиня́ти, припини́ти, зостанови́ти, спини́ти, ся. С. Л. — Стали переїзжать дорогу. Я взяв та й припиняю кобилу. н. к. Гр. Чайч.

Пріостано́вка = припи́нка і д. **Остано́вка.**

Пріостря́ть, пріостри́ть = підго́стрювати, підгостри́ти, ся.

Пріотвори́ть = відхили́ти (на пр. двері).

Пріохо́чивать, пріохо́тить = приохо́чувати, під'охо́чувати, приохо́тити, під'охо́тити.

Пріубира́ть, пріубра́ть, ся = д. **Прибира́ть 1 і 3.**

Пріуготовля́ть, пріуното́вить = д. **Приготовля́ть.**

Пріуда́рить = вда́рити ду́же, ушква́рити (С. Ш.). — **Дождь пріуда́рилъ** = дощ ушква́рив, сипну́в, припусти́в. — **Пріуда́рилъ лошаде́й** = погна́в ко́ней. — **Пріуда́рилъ за не́ю** = прилицю́в ся до не́ї.

Пріуда́риться = ки́нути ся. — Побачивши вовка, кинув ся чим дужч тїкати.

Пріукраша́ть, пріукра́сить, ся = прикраша́ти, прикра́сити, ся, квітками — приквітча́ти, заквітча́ти, ся.

Пріумножа́ть, пріумно́жить, ся = прибільшувати, намножа́ти, прибільшити, намно́жити, ся.

Пріумо́лкнуть = замо́вкнути, примо́вкнути, прини́шкнути.

Пріуны́лый = сумни́й, смутни́й, засму́чений.

Пріуны́ть = засумува́ти, зажури́ти ся. С. Л.

Пріуро́чивать, пріуро́чить = д. **Приспособля́ть.**

Пріутиха́ть, пріути́хнуть = д. **Притиха́ть.**

Пріуча́ть, пріучи́ть, ся = привча́ти, привича́ти, призвича́ювати, з'уча́ти, взвича́ювати, привчи́ти, приви́чити, призвича́їти, з'учи́ти, взвича́їти, пригóвтати, поогóвтати, принату́рити, ся, корову доїгись — придоїти, худобу до пасовища — припасти́. — Не з'учайте його курить. Лев. — Взяли мене ще хлопцем малим, звичили до коней. Ос. — Ще батько приватурив його до чумацтва. Хар.

Пріѣда́ть, пріѣ́сть, ся = поїда́ти, зъїда́ти, поїсти, зъїсти, ся. — Коні поїли увесь оброк.

Пріѣда́ться, пріѣ́сться = приїда́ти ся, въїда́ти ся, приїсти ся, опри́крити ся. — Прилілась міні ота каша, що щодня вона.

Пріѣздъ = приїзд.

Пріѣзжа́ть, пріѣ́хать = приїзди́ти, приїхати, наїхати, трюшки — притрю́хати.

Пріѣзжій = наїзжий, приїзжий, заїзжий, приїздни́й.

Пріѣ́сть, ся = д. **Пріѣда́ть, ся.**

Пріюти́ть, ся = притули́ти, ся, да́ти приту́лок, знайти́ приту́лок, прихили́ти ся, примости́ти ся. — Сьвіт великий та нема де притулитись. н. пр. — Тяжко, важко в сьвіті жити сироті без роду, нема куди прихилитись хоч з гори та в воду. К. Ш.

Пріютъ = приста́нище, пристанóвище (С. Л.), при́ймище, приту́лок (С. З.), прихи́лок, прихи́лище (С. Л.), за́хисток. — Сюди збігали ся різні утікачі, тут вони знаходили собі притулок і пожиток. Бар. О. — Притулку нам нема, хоч на дощі розтановуй ся. Кн. — Спорудили ми захисток про дітей. Кн.

Пріязненный = при́язний, прия́тельський, ласка́вий.

Пріязнь = при́язнь, прихи́льність, лю́бість.

Пріятель, ница = при́ятель, ка, односу́м. — Односуми — що чорт їх розсуне. н пр.

Пріятельскій = при́ятельський.

Пріятно = лю́бо, при́язно, прие́мно, залюбки́ (С. Л.). — Се йому любо. С. Л. — Тоді так приязно молилось. К. Ш.

Пріятность = прие́мність, лю́бість, утїха (С. Ш.), про їжу — смакота́. — Якась любість вбачати усьміх тих очей, що тебе спалили. Зіньк.

Пріятный = прие́мний, при́язний, лю́бий, прийма́вний, уґі́шний. — Буває, що з бідною приязніше шматок хліба зъїсти, ніж з багатою. Ч. К. — Новину скажу, може не дуже приймовну. Ч. К.

Пріятство = д. **Пріятность.**

Пріятствовать = сприя́ти, добра́ хотіти, жи́чити.

Про = 1. для, за-для́, про. — Беріг про сьвято, та в будень зъїв. н. пр. — Мати в запасі про чорний день. — Прошу суда — нема судді про мене. К. І. (Д. **Для**).

2. про, о, об, за. — Про вовка помовка, а вовк у хату. н. пр. — Багато балакають про його всякого дива. — Не чув нічого об сім ділї. (Д. **О, обо́, объ 2.**) — **Про себя́** = до се́бе, собі. — **Сказа́лъ что́-то про себя́** = сказа́в щось до се́бе або сам собі. — **Про себя́ что́-то ду́маетъ** = сам собі щось ду́має.

Проа́хать = 1. прóхати.

2. проґа́вити (охаючи).

Про́ба = 1. про́ба, спро́ба, пробу́нок, спробу́нок, спит, спи́ток (Д. **Испыта́ніе** і **О́пытъ**). — Проба пера і чорнила, що в йому за сила. н пр. — Спиток не вбиток. н. пр.

2. про́ба, зразо́к. — Взяв трохи на пробу. — Взяв пробу пшениці. — Взяв на зразок.

3. про́ба. — Золото 96 проби.

Пробавля́ться, проба́виться = пробува́ти ся, перебува́ти ся, перебива́ти ся, перемага́ти ся і т. д. д. **Перебива́ться 2.**

Пробаклу́шничать = пробайдикува́ти (який час).

Пробалагу́рить = пробазїкати (який час).

Пробалова́ться = проба́лувати ся, пропустува́ти, прожирува́ти.

Проба́лтывать, проболта́ть, ся = 1. пробóвтувати, пробóвтати, проколоти́ти. — Проколоти гарненько сметану.

2. проми́мрити, пробелькота́ти, прохама́ркати, прохарама́ркати, пробубонїти, пробу́лькнути (промовити щось невиразно), проверещáти, пропащикува́ти (швидко), пробараба́нити, протарахкотїти (швидко і голосно). — Щось промимрив, що й не розбереш гаразд.

3. розголоша́ти, виявля́ти, вика́зувати, розголоси́ти, ви́явити, ви́казати, проговори́ти ся, бóвтну́ти, пробóвкнути (С. З.), ви́язичити, ви́блягузкати. — Щоб до віку не пробóвкнуть слова про дива ті, що видали тута. Ст. Г.

4. базїкати, бала́кати, пробазїкати, пробала́кати, пробаляндра́сити, процве́нькати. — Пробалакали цїлу ніч то про те, то про се.

5. провéштати ся, прошвá(é)ндяти, праблукáти, протелїпáти ся, посновигáти, попотинáти ся. — Цїлий день провештав ся по улицях.

Пробарабáнить = пробарабáнити, протороохтїти.

Пробездѣ́льничать = пробайдикувáти.

Пробезпокóиться = протурбувáти ся.

Пробесѣ́довать = пробалáкати, порозмовлáти.

Пробивáть, пробѝть, ся = пробивáти, пробѝти, ся. — **Пробѝть заклáдъ** = програ́ти заклáд. — **Пробѝло два часá** = вѝбило дрýгу годѝну. — **Пробивáется** (про рослину) = витикáєть ся, зїхóде. — **Кóе какъ пробивáется** = сяк так перебивáєть ся.

Пробирáть, пробрáть, ся = 1. вибірáти, вѝбрати.

2. полóти, пропóлювати, випóлювати, прополóти, вѝполоти.

3. продїлáти, робѝти прóдїл, продїлѝти. — Продїлив волосся по московськи — по серединї.

4. вимовлáти (кому), картáти, циркловáти (кого). — А хазяїн його лає, ще й хазяйка вимовляє. н. п.

5. пробірáти ся, пролáзити, просóвувати ся, пропихáти ся, протѝскувати ся, пробрáти ся, пролїзти, просýнути ся, пропхáти ся, протѝснути ся, крадькомá — прокрадáти ся, закрадáти ся, прокрáсти ся, закрáсти ся. — Натовп такий, що на силу пропхав ся. — Демко пролїз крізь народ. Кв. — Дивлюсь, вона прокрадаєть ся поміж народом. Кр. — Злодїї закрали ся в комору.

Пробѝть, ся = д. **Пробивáть, ся.**

Прóбка = прóбка (С. Жел.), кóрок (С. Жел.), з дерева — чіп, чопóк, з чого иньшого — зáтичка, зáткало, зáткальце. — Чоботи на корках. — Отакечки без затички! н. пр. — В пляшках гучно хлопали заткала. Кн.

Прóбковый = кóрковий. С. З.

Проблажéнствовать = прораювáти.

Проблажѝть = подурíти, попустувáти. — Ну, подуріли трохи тай годі.

Проблéма = д. **Задáча 1.**

Проблематѝческій = здогадáльний; загадкóвий.

Проблéскивать, проблеснýть = проблѝскувати, пролѝскувати, ся, проблѝснути.

Прóблескъ = прóблиск, просьвíток. — Помітив я якийсь просьвіток радощів. Кн. — Просьвітки здорової думки. Кн.

Проблеять = пробéкати, промéкати і т. д. **Блеять.**

Проблистáть = проблищáти.

Проблудѝть, проблуждáть = проблукáти, проблудѝти, проплýтати ся.

Прóбный = прóбний, спрóбний (що має пробу або належиту добротність, що вживаєть ся для проби або повернутий на пробу), зразкóвий (зроблений на зразок, на пробу). — Програма — се його камінь спробний. Кн.

Прóбованіе = прóбування, спробýнок, коштувáння, скоштýнок. — Не йде мінї о найдок, а тільки о скоштунок. н. пр.

Прóбовать, попрóбовать = прóбувати (С. Л.), спѝтувати, попрóбувати, спрóбувати, на смак — коштувáти (С. З. Л.), смакýвати, скоштувáти, покоштувáти. — Та спитував я вішати за шию, коли ж дихати не можна. Гр. Чайч. — Скажи, щоб поварька зварила, та тільки не коштувала. н. к. — Кортить з тобою випити горілки. Я її сьогодня не коштував. Федь. — З роду того чаю не коштувала. Кн. — Вік звікував, а різок не коштував. Кн. (Д. ще під сл. **Испрóбовать** і **Попрóбовать**). — **Прóбовать сѝлу** = сѝлу питáти, моцювáти ся. — Поїдем ми у чисте поле стріляти, свою силу питати. н. к.

Прободáть, пробостѝ = прокóлювати, прострóмлювати, проколóти, простромѝти, проштрикнýти.

Прободённый = прокóлотий, простромлений.

Пробóй, пробóйчикъ = пробíй, пробóєць (С. Жел.), скóбель.

Пробóина = пробѝте мíсце, дїрка (пробита).

Пробóйникъ = пробивáч. С. Жел.

Пробóйчикъ = д. **Пробóй.**

Проболтáть, ся = д. **Пробáлтывать, ся.**

Проболѣ́ть = проболіти, прослабувáти, вѝболіти, переболіти, переслабувáти, похворíти, вѝхиріти.

Пробормотáть = 1. промѝмрити, промѝрхати, прохамáркати, вѝбуркнути, пробубонїти, пробýлькнути (д. **Пробáлтывать 2**).

2. пробуркотáти, протуркотáти.

Пробóръ = прóдїл. С. Л. — Зробив продїл по московськи — по серединї.

Пробостѝ = д. **Прободáть.**

Прóбочникъ = прóбошник (Лів.), вѝкрутець, трибушóн (Прав. С. Ш.).

Пробрáжничать = прогулáти, пробенкетувáти, прогультяювáти, пропіячити,

пропи́ти. — Прогуляли цілу ніч. — Пропив усі гроші.

Пробра́сывать, пробро́са́ть, пробро́сить = прокида́ти, прокі́дати, проки́нути.

Пробра́ть = д. **Пробира́ть.**

Пробре́дить = прома́рити. — **Онъ цѣ́лую ночь пробре́дилъ** = цілу ніч верзло́сь йому́, цілу ніч усе́ плів щось.

Пробренча́ть = 1. пробрязча́ти, пробрязкотіти, продреньча́ти.
2. пробри́нькати.

Пробрести́, пробре́сть = 1. проплести́ ся, пропле́нтати ся, проволокти́ ся, прочвала́ти, продибати.
2. перебрести́, перейти́ або переїхати у брі́д.

Пробрива́ть, пробри́ть, ся = проголи́ти, ся.

Пробро́ди́ть = 1. проблука́ти, прове́штати ся, проволочи́ти ся, прошва́ндяти і т. д. д. **Броди́ть 1.** — Цілий день провештав ся по улицях.
2. проки́снути, прошумува́ти і т. д. д. **Броди́ть 3.** — Пиво прошумувало цілий день.
3. прослови́ти (волоком). — Рибалки цілий день проловили волоком.

Пробро́са́ть, пробро́сить = д. **Пробра́сывать.**

Пробрюзжа́ть = пробурмота́ти, промурмота́ти, пробурча́ти, промурча́ти. — Щось промурчав собі під ніс. — Старий пробурчав цілий вечір.

Пробужда́ть, пробуди́ть, ся = 1. буди́ти, розбуди́ти, ся.
2. прокида́ти ся (С. Л.), проки́нути ся (С. З. Л.), прочну́ти ся (С. З. Л.), прочу́мати ся (С. Л.), пробу́ркати ся (С. З. Л.). — У ночі було прокинеть ся і молить ся. Гр. Чайч. — Прокинуло ся у горвицях Нимфодори життя. Лев. В. — Прокинув ся чумак вранці тай полапав у гаманці. н. п. — І дебрь пустиня не полита, сцілющою водою влита, прокинеть ся. К. Ш.

Пробужде́ніе = про́кид, прочи́нок. С. З. Л. — Такий став ся нам прочинок! Спали — як люди, а прокинулись — як мишва. Кн.

Пробура́вливать, пробура́вить = просве́рдлювати, праві́рчувати, просве́рдлити, провертіти, проверну́ти, пробуртіти (С. З.). — Просвердлив дошку. — Ось де куля пробуртіла. Макар. С. З.

Пробурли́ть = пробушова́ти, пробурха́ти.

Пробушева́ть, пробуя́нить = пробушова́ти, пробуя́ти, провойдува́ти, проґвалтува́ти.

Пробы́ть = пробу́ти (С. Л.), ви́бути (С. Л.), перебу́ти, рік — ви́рокувати (С. Л.), тиждень — перетижнюва́ти, зіму — прозімува́ти, перезімува́ти, дома — продомува́ти, дарма без ужитку — продармува́ти, дївчиною — продївува́ти, дїдом — продїдува́ти, дяком — продя́чити, малярем — промалярува́ти, отаманом — проотаманува́ти, крамарем — прокрамарюва́ти, шинкарем — прошинкарюва́ти. — Він довго пробув у нас. — Міні треба вибути тут ще з тиждень. С. Л. — Перебув одну зіму — далї не видержка. Кр.

Пробѣга́ть, пробѣжа́ть, ся = 1. пробіга́ти, перебіга́ти, пробі́гти, ся, перебі́гти, швидко — прочухра́ти, шасну́ти, з топанням — пролопотіти, мимо — промайну́ти. — Пробіг через поле. — Перебіг місток. — А він так і промайнув коло мене.
2. продивля́ти ся, продиви́ти ся (на швидку́). — Не прочитав, а тільки продивив ся.

Пробѣ́гать, ся = пробі́гати, ся, прогаса́ти, прогани́ти. — Прогасав цілий день і нічого не зробив.

Пробѣ́дствовать = пробідува́ти, пробі́дкати ся, прогорюва́ти.

Пробѣжа́ть = д. **Пробѣга́ть.**

Пробѣ́ливать, пробѣли́ть, ся = 1. вибі́лювати, біли́ти, ви́білити, побіли́ти, ся. — Вибілила стіни.
2. пробі́лювати, пробіли́ти. — Цілий день пробілила, та таки побілила всї хати.

Пробѣ́лка = білі́ння.

Пробѣ́лъ = про́пуск (в книжцї або в рукопису), прога́лина. — В життєпису Шевченка сьвітять ся великі прогалини. Кн. — Ще прогалини не заповнені життєписними материялами. Кн.

Пробѣси́ть = продратува́ти. — Продратував мене цілий вечір.

Пробѣси́ться = проказі́ти ся, проморду́ва́ти, продурі́ти, пролютува́ти, пробіснува́ти ся (д. **Бѣси́ться**).

Прова́живать = 1. води́ти, прово́дити.
2. прово́зити.

Прова́ндаться = прововту́зити, проваласа́ти ся (Лев.), прокопа́ти ся і т. д. д. **Провози́ться.**

Прова́ливать, провали́ть, ся = прова́лювати, провали́ти, ся, ували́ти, завали́ти, ся, зразу — шурхну́ти (С. Л.). — На дїрявім мосту провалила ся. н. п. — Міст завалив ся. — Завалив ся серед ставу на тонкім льоду. Руд. — **Прова́ливай!** = іди́ здоро́в! геть! — **Провали́сь** = іди́ к

бісу, геть к бісу! згинь! — **Кудá онъ провали́лея?** = де він подів ся?

Провáлина = провáлля, я́ма.

Провáлъ = 1. провáлля, я́ма, прíрва. 2. дірка (в опуху).

Провальсировáть = протанцювáти вáльса.

Провали́ть, ся = прокачáти, ся.

Провáривать, провари́ть, ся = 1. провáрювати, увáрювати, провари́ти, увари́ти, ся.
2. (у шевців) — натирáти, натéрти смолóю (дратву).

Провáщивать, провощи́ть = вощи́ти, навóщувати, навощи́ти.

Проведéніе = прóвід.

Провезти́, провéзть = д. **Провози́ть.**

Провентили́ровать = провíтрити.

Провёртывать, провертѣ́ть, провернýть, ся = провíрчувати, провертíти, свердлом — просвéрдлювати, просвердли́ти, ся.

Провертѣ́ться = 1. д. **Провёртываться.** 2. прокрути́ти ся, провертíти ся. — Прокрутив ся на одній нозі.

Провéрчивать = д. **Провёртывать.**

Провесели́ться = провесели́ти ся, прогуля́ти.

Провести́ = д. **Проводи́ть.**

Прови́децъ = прозóрець. — Прозорець він, знав до чого йде і остерегав нас не квапити ся на ту землю. Кн.

Провидѣ́ніе = провидíння (С. Жел.), прóмисл (С. Жел.), прóвид (Фр.); перéдсуд (д. **Предопредѣлéніе**).

Прови́дѣть = прозирáти, прови́дїти (С. Жел.), забачáти, предбачáти.

Провизжáть = провищáти, проскавучáти і т. д. д. **Визжáть.**

Прови́зія = прови́зия, харчí (С. Л.), óкорм, жи́вність (С. Л.).

Провини́ться = д. **Провиня́ться.**

Прови́нность = прови́на, прови́нність.

Провѣ́нція = прови́нция, країна, окрýга, на Запорожжі — палáнка.

Провинціáльный = провинция́льний, краєви́й.

Провиня́ться, провини́ться = провинувáчувати, проступáти ся, провини́ти, ся, провинувáтити, ся, проступи́ти, ся, прошпéтити ся (Ос.), пробрóїти ся. — Простіть їй: раз провинила — другий не буде. Кр. — Прости, пан-отче! проступилась: я далебі дурна була. Кот. — Проступили ся ми перед Богом. — Матері вклонилась: прости мене, моя неие, що я проступилась Мова. — Чим ми Богу проступили ся, що на нас таке лихо? Хар. — Дурно не лаяли-б — певно прошпетилась. Ос.

Провирáться, проврáться = пробрíхувати ся, пробрехáти ся; д. ще **Пробáлтываться 3.** — Проте вже не скажу вам, братця, щоб иноді не пробрехать ся. Б. Г. — Хто бреше, той ся пробреше. н. пр.

Провисѣ́ть = провисíти.

Провіáнтъ = провья́нт, харчí.

Провладѣ́ть = провладáти, проволодíти.

Провлáствовать = пропанувáти, прогосподарювáти.

Провлекáть, провлéчь = проволікáти, претягáти, проволокти́, протягти́.

Проводи́ть, провести́, провéсть = 1. провóдити, провести́. — **П. въ дорóгу** = виряжáти, ви́рядити. — Виряжала мати дочку в чужу сторопочку. н. п. — **П. врéмя** = продля́ти, прогáяти. — **П. день** = переднювáти (С. Л.). — **П. лѣ́то** = лїтувáти, пролїтувáти, ви́лїтувати. — **П. недѣ́лю** = перетижнювáти (С. Л.). — **П. жизнь** = звікувáти. — **Проводи́ть старость** = старувáти. — **П. врéмя на стражѣ́** = прокалавýрити, провартувáти. — **П. врéмя прáздно** = прогуля́ти, згуля́ти, змарнувати, провакувáти. — **П. бóрозду черéзъ дорóгу, пóле** = перерáлити. — **П. мéжу вокрýгъ** = обмéжити.
2. дури́ти, звóдити, одури́ти, звести́, окуля́ри втéрти, у дýрнї пошити, в шóри убрáти і т. д. д. **Обмáнывать.**

Проводни́къ, ца = провідни́к, ця, проводни́чий (С. З.), поводáрь, поводи́рь (С. З. Л.), поводáч, поводáтар(ь), поводáтор (С. З.), проводи́рь. — Було як прийде сліпий старець з маленьким поводачем. н. о. Яст. — Доля послала йому проводирем до сьвіту. Кн. (Д. ще під сл. **Води́льщикъ**).

Проводни́чій = провідни́цький, поводи́рський, поводáтарський.

Проводнóй, провóдный = 1. провéдений. 2. провідни́й.

Провóдъ = прóвід.

Провожáніе = прóводи.

Провожáтой = д. **Проводни́къ.**

Провожáть, проводи́ть = 1. провóдити, провести́. — Проведи мене від собак.
2. провожáти, виряжáти, ви́рядити, не ласкаво — випровáжувати, ви́проводити. — Мати сина в доріженьку слїзно прово-

жала. н. п. — Виряжала мати дочку в чужу сторопочку. н. п.

Провозвѣститель, провозвѣстникъ, ца = 1. віщу́н, проро́к, вісту́н (д. **Предвѣстникъ** і **Предсказа́тель**).
2. опові́стник, ця, вісту́н.

Провозвѣща́ть, провозвѣсти́ть = 1. д. **Предвѣща́ть** і **Предрека́ть**.
2. оповіща́ти, оголоша́ти, ознайм́овувати, оповісти́ти і т. д. д. **Объявля́ть.**

Провозвѣще́ніе = 1. д. **Предсказа́ніе.** 2. д. **Объявле́ніе.**

Провозглаша́ть, провозгласи́ть = оголоша́ти, оголо́шувати, виголо́шувати, промовля́ти, окли́кувати, оголоси́ти, ви́голосити, промо́вити, окликну́ти. — Ви оголосили сьвяту істипу. Кн. — Гайдамаки окликнули Залізняка своїм отаманом. Бар. О.

Провозглаше́ніе = ололо́шення.

Провози́ть, провезти́, прове́зть, ся = прово́зити, провезти́, перево́зити, перевезти́, ся. — Перевіз через кордон.

Провози́ть = провози́ти. — Цілий день провозив дрова.

Провози́ться = прововту́зити ся, прокопа́ти ся, проволово́дити ся, довго над чим — продовга́нити ся, промару́дити, ся, продлу́бати ся, промо́няти ся, по хазяйству — пропо́рати ся, над ким — прона́нькати ся. — Прововтузив ся цілий день і пічого не зробив.

Прово́зный = провізни́й.

Прово́зъ = пров́із, перев́із.

Провола́кивать, проволо́чь, проволочи́ть, ся = проволіка́ти, протяга́ти, проволокти́, протягти́, ся. — **П. вре́мя** = одволіка́ти (Л. С.), проволокти́, продля́ти.

Проволнова́ться = прохвилюва́ти.

Про́волока = дрі́т, дро́т (С. З. Л.), топкий або малий шматочок — дро́тик (С. Л.), до люльки — про́тичка. — Пакупив дротів, робив крючків, оті, що рибу ловлять. п. к. М. — Як вірьовка порвалась, вона взяла тай умотала мідпими дротами. н. к. М.

Про́волочка = дро́тик. С. Л.

Проволо́чка = відволо́ка, га́йка, га́янка, тягани́на (С. Ш.), судова — волоки́та (С. З.).

Про́волочный = дротяни́й. С. Л. — **П. вещь** = дротя́нка. — Пішов до коваля, щоб той зробив йому дротяну пагайку. н. к. — Візьми, сипу, дротяну нагайку, та бий жінку з печера до ранку. н. п.

Проволо́чь = д. **Провола́кивать.**

Провоня́ть, ся = завоня́ти, засмердіти, ся, про яйця — притхну́ти, протýхнути.

Прово́рить, спрово́рить = добува́ти, добу́ти (моторно).

Проворкова́ть = провуркота́ти, провуркоті́ти і т. д. д. **Воркова́ть.**

Прово́рность = мото́рність, жва́вість, в роботі — спі́х. — В мене більший спіх у руках, ніж у мого хавяїна. Кр.

Прово́рный, но = мото́рний, но (С. З.), метки́й (С. Л.), хутки́й, ко, бадьо́рний, хватки́й, ко, хапки́й (С. Л.), швидки́й, ко (С. Л.), скорохва́цький, ко, моторпе́нько, хуте́нько і т. д.

Прово́рнѣе = мерщі́й (С. Л.), метчі́й, шви́дче, швидчі́й (С. Л.), хутчі́й.

Проворова́ться = прокра́сти ся.

Проворо́нить = проґа́вити, витрішка зъїсти.

Прово́рство = д. **Прово́рность.**

Проворча́ть = пробурча́ти, промурча́ти, пробубоні́ти, пробуркоті́ти, про зьвірів — прогарча́ти.

Провоти́ровать = проголосува́ти.

Провощи́ть = д. **Прова́щивать.**

Провра́ться = д. **Провира́ться.**

Провы́ть = прови́ти, поголоси́ти, прокви́лити.

Провѣва́ть, провѣ́ять = 1. повіва́ти, подиха́ти, провіва́ти, пові́яти, подихну́ти, прові́яти. — Вітер повіває, казапочок закипає. В ІЩ.
2. прові́ювати, прові́яти, на млипку — перемлинкува́ти.

Провѣ́дывать, провѣ́дать = 1. розві́дувати, дознава́ти ся, прознава́ти, пазнава́ти, перезнава́ти, допи́тувати ся, розві́дати, дозна́ти ся (С. Л.), прозна́ти, перезна́ти, назна́ти, допита́ти ся, прочу́ти (С. Л.), перечу́ти. — Перезнаю́ я через люди, що віп і досі ще живий. Кр — Перечула через люди, що мій милий завтра буде. п. п.
2. відві́дувати, прові́дувати, переві́дувати і т. д. д. **Навѣща́ть.** — Чи обідала чи не обідала, аби рід одвідала. п. п.

Провѣ́ривать, провѣря́ть, провѣ́рить, ся = повіря́ти, вивіря́ти, перевіря́ти, пові́рити і т. д. д. **Повѣря́ть 2,** міру — виміря́ти, вимі́рювати, ви́міряти. — Бачить, що вона тільки каже, а роботи з неї пема, та й надумав вивірити її. Гр. Чайч. — Треба було якось потайно перевірити донос Петрова. Кв. — Щоб перевірити свою думку, я здіймаю бесіду. Кн.

Провѣ́рка = по́вірка.

Провѣ́сить = д. **Провѣ́шивать.**

Провѣ́сный = въя́лений (про рибу).

Провѣ́съ = д. **Недовѣсъ.**

Провѣ́тривать, провѣ́трить, ся = провітрювати, провітрити, ся, про грязюку — протряха́ти, протря́хнути.

Провѣ́шивать, провѣ́сить, ся = 1. въя-ли́ти, вивъя́лювати, ви́въялити, провъяли́ти, ся, суши́ти (рибу на сонці).
2. обва́жувати, обва́жити, ся; недова́жувати, ведова́жити. — На пів хупта мене обважив.

Провѣща́ть = провіща́ти, виголо́шувати, промовля́ти (голосно).

Провѣ́ять = д. **Провѣва́ть.**

Провя́ливать, провя́лить, ся = д. **Провѣ́шивать, ся 1.**

Прогалдѣ́ть = прогомоніти, прогаласува́ти.

Прогада́ть = проворожи́ти. — Циганка проворожила довго. — Дівчина проворожила багато грошей.

Прога́лина = 1. д. **Полынья́ 1.**
2. про́ліс, проліско (С. Л.), прогальо́вина (С. Л.), прога́лина.

Прогара́ть = д. **Прогора́ть.**

Прога́рина, прога́ръ = прогоріле, пропа́лене, ви́палене (місце).

Прогарцова́ть = прогерцюва́ти, пробасува́ти.

Прогва́зживать, прогвозди́ть = пробива́ти, проби́ти гвіздка́ми.

Проглазѣ́ть = полови́ти ґа́ви.

Прогла́тывать, проглоти́ть = ковта́ти, глита́ти, ковтну́ти, проковтну́ти, глитву́ти, прогли́нути, погли́нути (С. Л.). — Хочу проковтнути — слини не достає, засхло. О. Мир. — Будеш солодким, то тебе проглинуть, а гірким, то виплюнуть. н. пр. — Згинули, мов їх земля поглинула. М. В.

Проглода́ть = прогри́зти.

Проглоти́ть = д. **Прогла́тывать.**

Прогля́дывать = 1. (**прогля́нуть**) — проглядати, вигляда́ти, проявля́ти ся, прогля́нути, ви́глянути, прояви́ти ся. — А блідий місяць на ту пору з за хмари де-де виглядав. К. Ш. — От і братія сипнули у сенат писати... а між ними і землячки де-де виглядають. К. Ш.
2. (**проглядѣ́ть**) — а) глядіти, диви́ти ся, задивля́ти ся, видивля́ти ся, загляда́ти ся, проглядіти, продиви́ти ся, задиви́ти ся. — Продивив ся цілу ніч на море. — По цілим годинам задивляв ся н па море. — б) недогляда́ти, недоглядіти, недогле́діти, недодиви́ти ся, проґа́вити. — Не додивив ся як слід, от він і втік. — в) передивля́ти ся, перегляда́ти, передиви́ти ся, переглядіти. — Передивив ся увесь рукопис.

Прогна́ть = д. **Прогоня́ть.**

Прогнива́ть, прогни́ть = прогнива́ти, прогни́ти, прочерви́віти.

Прогнуси́ть = прогугня́вити.

Прогнѣвля́ть, прогнѣви́ть, прогнѣ́вать, ся = гніви́ти, прогніви́ти, ся, розгнівити, ся, прогнівати ся, розгнівати ся, розлютува́ти, ся. — Розсердив ся, розгнівав ся мій милий на мене. н. п.

Прогова́ривать, проговори́ть, ся = 1. промовля́ти, вимовля́ти, прока́зувати, промо́вити, ви́мовити, проказа́ти, невиразно — проми́мрити, промуги́кати, въяло, невиразно — прослебезува́ти, нескладно — проварня́кати, гугняво — прогугня́вити, прогугніти, вірші — провіршува́ти, по жидівськи — прогергота́ти, проджергота́ти і т. д. д. **Говори́ть.** — Промов, промов, сердечко, як ми любились двоєчко. н. п. — Ой вийди, серце дівчино, та промов до мене слово. н. п. — Більше я до його не промовив сього вечора нічого. Федь. — Як би з ким сісти, хліба зъїсти, промовить слово — то воно б, хоч і як небудь, на сім сьвіті, а все б таки якось жилось. К. Ш. — Виряжала в сьвіт мати рідная і промовила міні бідная. Руд. — Він був так збентежений, що не проказав ні слова.
2. бала́кати, розмовля́ти, пробала́кати. — Пробалакали цілий вечір.
3. д. **Проба́лтываться 3.**

Проговѣ́ть = проговіти.

Проголода́ть, ся = проголода́ти, ся, ви́голодати ся (С. Л.), поголодніти, зголодніти (С. Л.), ви́мерхати ся. — Сестра і дала йому паляничку — може де проголодаєть ся та зъїсть. н. к. М. — Не говори багато, бо зголоднієш. н. пр. — А тепер ходім вечеряти, бо я вже зголоднів. Федь. — Ученики ж його зголодніли і почали рвати колосся та їсти. К. Св. П. — Лис зголоднів так, що вже їсти хоче. Гр. Чайч. — Поголодніли ми, пішли де-що перекусити. Фр. — Вимерхав ся, як собака. Хар. Граб.

Прого́нщикъ = го́нщик, зго́нщик. (С. Аф.).

Прого́нъ = прогі́н. — Ой що біжить без прогону? Вода біжить без прогону. н. п.

Прого́ны = гро́ші за пошто́ві ко́ні.

Прогоня́ть, прогна́ть, ся = прогања́ти, ся, прогна́ти, ся, проту́рити, ви́кишкати. — Туман поле покриває, мати сина проганяє: іди, сину, геть від мене. н. п. — У

брали ся злидні на три дні, та чорт їх викишкає. н. пр.

Прогора́ть, прогорѣ́ть = прогоря́ти, прогорі́ти. — Сьвічка прогоріла цілу ніч.

2. пропа́лювати ся, пропали́ти ся, прогорі́ти, ви́горіти (на скрізь).

Прогорева́ть = прогорюва́ти, просумува́ти і т. д. д. **Горева́ть.**

Прого́рьклый = гі́ркли́й, ї́лки́й. С. Л.

Прого́ркнуть = погі́ркнути, перегі́ркнути.

Прогорѣ́ть = 1. д. **Прогора́ть.**

2. обшахра́ти ся, промота́ти ся.

Прогости́ть = прогостюва́ти.

Прогреба́ть, прогрести́, прогре́сть = прогріба́ти, розгріба́ти, прогорта́ти, прогребти́, прогрома́дити, прогорну́ти (д. **Грести́).**

Прогре́зить, ся = прома́рити, ся, проверзти́, ся і т. д. д. **Гре́зить, ся.** — Проверзло ся щось неподобне.

Прогремѣ́ть = прогремі́ти (С. Л.), прогрімоті́ти, прогуркоті́ти, простугоні́ти (С. Л.).

Прогресси́вный = поступо́вий. — Подавали руку ліберальним і поступовим змаганням передових людей на Україні. Пр. — Штундарь — людина поступова і силкуєть ся перебудувати життя. Зіньк.

Прогресси́стъ = передови́к, поступове́ць. — Працюючи у себе дома, галицько-руські поступовці знакомили з нашими справами і заграницю. Пр.

Прогре́ссъ = по́ступ. — Усобиці в значній мірі утрудняли поступ громадський. Зап. Груш. — Виробити відповідний сьвітовому поступові сьвітогляд. Зіньк.

Прогрести́, прогре́сть = д. **Прогреба́ть.**

Прогрохота́ть = прогуркоті́ти, прогрюкота́ти; перегуркоті́ти, перегрюкоті́ти.

Прогрусти́ть = прожури́ти ся, просумува́ти.

Прогудѣ́ть = прогуді́ти, прогусти́, прогуча́ти, про вогонь і грім — прогоготі́ти, протурготі́ти і т. д. д. **Гудѣ́ть.**

Прогу́ливать, прогуля́ть, ся = прогу́лювати, прогуля́ти, ся. — Багато часу прогуляв — пора і за діло. — Вийшов прогуляти ся трохи. — Він пропъє, прогуляє. н. п. — Прогуляв усі гроші.

Прогу́лка = гуля́ння (С. Аф.), гу́ля́нка (С. Аф. Л.), прогуля́ння, прогу́ля́нка, по́бридки. — Він сам повів сусідок на прогулянку. Ст. Ан. — Оце не має Оленки — пішла мабуть на побридки. Хар.

Прогу́лъ = прогу́л. С. Жел.

Прогуто́рить = пробала́кати, пробазі́кати.

Продава́ть, прода́ть, ся = продава́ти, прода́ти, ся, усе — спрода́ти, ся, назад тому, у кого куплено — відпрода́ти, всю горілку в шинку — ви́шинкувати. — Продав чумак в Кременчуку тарань і чехоню. Дум. — Та не продамсь я нікому, в найми не найму ся. К. Ш. — Спродав ся зовсім і поїхав до дому.

Продаве́цъ, продави́ца = продаве́ць (С. Жел.), продачу́ха.

Прода́вливать, продави́ть = прода́влювати, продави́ти, продуши́ти.

Прода́жа = продава́ння, про́даж (С. З. Л.), прода́ння. — Купля руку пече, а продаж гріє. — **Въ прода́жу, для прода́жи** = на про́даж. — Везе рибу таловірку на продаж до дому. К. Ш.

Прода́лбливать, продолби́ть = продо́вбувати, продовба́ти, продлу́бати.

Продвига́ть, продви́гивать, продви́нуть, ся = просо́вувати, просу́нути, ся. — На силу просунув ся в узкі двері.

Продви́гать, ся = посо́вати, просо́вати, ся. — Просовались довго, поки всі помістились.

Продеклами́ровать (вірші) = провіршува́ти, продеклямува́ти (Гал.).

Продёргать = просми́кати, просі́пати, прошáрпати і т. д. д. **Дёргать.**

Продёргивать = 1. (**продёрнуть**) — просмика́ти, просмикну́ти. — Просмикни очкур.

2. (**продёргать**) — пропо́лювати, прополо́ти, прорва́ти. — Треба прополоти моркву.

Продéрживать, продержа́ть = продéржувати, продержа́ти, протри́мати, ви́тримати.

Продéрзостный = наха́бний, нахра́пний.

Продéрзость = наха́бність, нахра́па.

Продёрнуть = д. **Продёргивать.**

Продешеви́ть = продешеви́ти, пробаришува́ти, передешеви́ти.

Продиктова́ть = проказа́ти. — Куліш проказав, що згадувала його памъять. Номис. — Пісні були сьпіваві або проказані селянами. Граб.

Продира́вить, ся = продірку́ва́ти, зроби́ти, ся дір́явим, подра́ти ся на дірки́.

Продира́вѣть = подірча́віти, зроби́ти ся дір́явим. — Не поїдете ви моїм човном: геть подірчавів. Кр.

Продира́ть, продра́ть, ся = 1. продира́ти, продра́ти, ся, де́рти, проде́рти, ся.

С. Л. — Продрались чоботи. — **П. глаза́** = протира́ти о́чі. — Рання пташка пісні сьпіває, а пізня очі протирає. н. пр.

2. продира́ти ся (С. Л.), проти́скувати ся, продра́ти ся, проти́снути ся, продря́пати ся.

Продли́ть, ся = 1. продо́вжити, удо́вжити (С. Ш.), протягти́, ся. — Доброму чоловіку продовж Бог віку. н. пр.

2. проба́вити, ся, задля́ти ся, продля́ти ся, прога́яти, пробари́ти ся.

Продрева́ть = проднюва́ти, переднюва́ти.

Продово́льственный = кормови́й, харчови́й.

Продово́льствіе = харчува́ння; харч (С. Ш.), харчі́, запа́с (С. Жел. Л.), припа́с (С. Жел.), жи́вність (С. Л.), провья́нт.

Продово́льствовать, ся = харчува́ти, ся, живи́ти, ся (С. Л.), постача́ти харчі і оде́жу.

Продолби́ть = д. **Прода́лбливать.**

Продолгова́тый, то = довга́стий. С. Л.

Продолжа́тель, ница = продовжа́тель, ка. С. Жел.

Продолжа́ть, продолжи́ть, ся = 1. продовжа́ти, протяга́ти, простяга́ти, ся, тріва́ти (С. Ш.), точи́ти ся (С. Ш.), продовжи́ти, ся (С. Жел.), удовжи́ти, ся (С. Ш.), протягти́, простягти́, ся. — Доброму чоловіку продовж Бог віку. н. пр. — Не довго це протягнеть ся. — Що протягне́ть ся, то не минеть ся. н. пр. — Ця балка простягаєть ся аж до самої межі. Кр.

2. д. **Дли́ть, ся 1** і **Продли́ть, ся 1.**

Продолже́ніе = продо́вження (С. Жел.), про́довж, продо́вжка (С. Жел.), про́тяг (С. Жел.). — Се продовж ролі Антуанети. Кп. — Ця пісня була неначе протягом її глибоко захованих дум. Лев. — За 60-літній протяг часу змінювано Литовський Статут. Бар. О. — **Въ продолже́ніе** = в про́довж, в про́тяг, у про́тяг, про́тягом, у про́тягу, в стяж. — В продовж отих 10 літ я бачив. Кн. — В продовж цілого дня лежав під вербою. Кн. — У протяг того часу. — Спадковий принцип розвивав ся і закоріняв ся протягом довгих віків. Бар. О. — Яким він був у протягу цілої історії, таким повинен і зоставати ся. Зіньк. — Встяж того часу. С. Л.

Продолжи́тельность = до́вгість (С. З.), довгота́, вели́кість. — Тисяча літ, як дня довгота́, супроти вічного живота. н. пр. — По великости часу усе б можна зробити. С. Л.

Продолжи́тельный, но = довги́й, го, довгоча́сний, но, про гук, на пр. стогін — протяжни́й.

Продо́льный, но = повздо́вжний (Лев.), подо́вжний, простяжни́й, повздо́вж, удо́вж(ш), уподо́вж (С. Ш.). — Долини можуть бути або повздовжні або поперечні. Зем.

Продра́ть, ся = д. **Продмра́ть, ся.**

Продребезжа́ть = проджерча́ти, продзизча́ти, продреньча́ти і т. д. д. **Дребезжа́ть.**

Продрема́ть = продріма́ти, прокуня́ти. — Прокуняв цілий вечір.

Продро́гнуть = продріжа́ти, протруси́ти ся; ізме́рзнути, переме́рзнути. — Цілу ніч на морозі протрусили ся. — Ізмерз, як пес, ізмок, як вовк. н. п.

Продря́блый = тру́хлий, трухли́вий. С. Ш. — Трухлява редька.

Продря́бнуть = потру́хнути, потрухля́віти, струхля́віти.

Продува́ть, проду́ть = продува́ти, продму́хувати, продима́ти, проду́ти, продмухну́ти, хукаючи на замерзле — прохукати. — Продмухни самовар. — Вітерь наскрізь продимає. — Прохукала у вікні дірочку та й дивить ся. — **Проду́лся въ ка́рты** = програ́в ся.

Продувно́й = виверткий, крутїй, шахрува́тий.

Проду́ктъ = добу́ток, здобу́ток (С. Л.), плід.

Проду́мать = проду́мати, прогада́ти, проміркува́ти, промізкува́ти.

Продура́читься = продурі́ти, пропустува́ти.

Проду́ть = д **Продува́ть.**

Проду́шина = про́дух, продухо́вина, о́парь (Ман.), і д. **Полынья́ 1.**

Продыре́ть = д. **Продыра́вѣть.**

Продыря́ть, продыри́ть, ся = д. **Продира́вить, ся.**

Продыша́ть = проди́хати.

Продѣва́ть, продѣ́ть = просми́кувати, протя́гувати, просо́вувати, затяга́ти, просмикну́ти, просу́нути, затягти́, нитку в голку — вселя́ти, заселя́ти, всели́ти, засели́ти. — Затягни очкур.

Продѣ́лать = д **Продѣ́лывать.**

Продѣли́ть, ся = 1. проділи́ти, ся.

2. обділи́ти.

Продѣ́лка = ка́верза, шту́ка, фи́гель (С. Ш.), фо́ртель (С. Ш.); шахра́йство (С. З.), шалапу́тня, шалапу́тнява. — Циганська шалапутнява.

Продѣ́лывать, продѣ́лать = 1. проро́блювати, пророблі́ти, пророби́ти, що не го-

же — виробля́ти, витворя́ти, ко́їти, бро́їти (С. Л.), зко́їти, шту́ку ви́кинути. — Там таке витворяє, що крий Боже!

2. пробива́ти, проби́ти (наскрізь), проруба́ти, проробити. — Треба ще одно вікно проробити, щоб сьвітліше в хаті було.

Продѣ́ть = д. **Продѣва́ть.**

Проёмъ = 1. дірка.

2. ви́кот, ви́різка, ви́тин (д. **Выемка 2**).

Прожа́ривать, прожа́рить, ся = пропіка́ти, випіка́ти, пропекти́, ви́пекти, ся. — Курчата добре випекли ся.

Прожа́ть = д. **Прожима́ть** і **Прожина́ть.**

Прожда́ть = прожда́ти, прочека́ти.

Прожёвывать, прожева́ть = розжо́вувати, розжува́ти.

Прожектёръ = проєкти́ста (Гал.), вига́дливий, вига́дчик.

Прожелоби́ть = ви́жолобити.

Про́желть = про́жовть.

Прожéчь = д. **Прожига́ть.**

Прожива́тельство = прожиття́.

Прожива́ть, прожи́ть, ся = 1. жи́ти, прожива́ти, пробува́ти, прожи́ти, пробу́ти, дома — домува́ти, продомува́ти, в наймах — пробурлакува́ти, на кватирях — проквагирюва́ти, сяк так — пробі́дкати ся, байдикуючи — прове́штатись, пробайдикува́ти, весь вік — вікува́ти, провікува́ти, звікува́ти, літо — пролїтува́ти, ви́лїтувати і т. д. — Не довго й прожив з нею. — Лучче міні, мати, тяжкий камінь зняти, а віж із нелюбом та вік вікувати. н. п. — Чи так же міні й вік звікувати? Ос. — Жили б ми з тобою вік вікували, гореньки-пуждоньки по вік не знали б. н. п.

2. прожива́ти, прожи́ти, ся, господарюючи — прогосподарюва́ти. — Усе прожив — нічого нема.

Прожига́ть, прожéчь, ся = пропіка́ти, пропа́лювати, пропекти́, пропали́ти, просма́лити, ся, кислотою — ви́травити.

Прожи́лина, прожи́локъ = жи́лка (в камінях). — Мармор з синенькими жилками.

Про́жиль = д. **Волокно́.**

Прожима́ть, прожа́ть = д. **Прода́вливать.**

Прожина́ть, прожа́ть = жа́ти, прожа́ти, ви́жати (який час або місцями).

Прожи́тіе = прожи́ток, прожиття́. — Міні аби на прожиток до смерті, прибутку міні байдуже. Кп.

Прожо́га, прожо́гъ = пропа́л.

Прожо́ра = прожо́ра, ненажéра, нена́жер, жабрі́й (сп.) і д. **Ненасыти́мый.**

Прожо́рливость = ненажéрливість і д. **Ненасы́тность.**

Прожо́рливый = ненажéрливий, ненажéрний, неси́тий, жерови́тий, ненаї́стний і д. **Ненасыти́мый.**

Прожо́рство = д. **Прожо́рливость.**

Прожужжа́ть = прогуді́ти, пробринї́ти і т. д. д. **Жужжа́ть.** — **П. у́ши** = нату́ркати, наскрепі́ти в у́ха.

Прожурча́ть = продзюрча́ти, продзюркотіти, прогурча́ти і т. д. д. **Журча́ть.**

Про́за, прозаи́ческій = про́за, про́зовий. — Два твори того самого поета на ту саму тему, один прозовий, другий віршований. Зап Фр.

Прозакла́довать, прозакла́дывать = 1. заставля́ти, застановля́ти, заста́вити, застанови́ти (частинами, д. **Закла́дывать 3**).

2. прозаклада́ти, програ́ти закла́д.

Прозва́ніе = при́звіще, про́звище (С. З.), про́звисько (С. З.), глумливе — при́кладка (С. З.). — Ой я родом Йваненко па призвіще Петренко. н. п. — Як почнуть було прикладки прикладати, то хоч з вечерниць утікай.

Прозва́ть = д. **Прозыва́ть.**

Прозвенѣ́ть = продзвенї́ти.

Про́звище = д. **Прозва́ніе.**

Прозвони́ть = 1. продзвони́ти, пробо́вкати, пробе́вкати, продзеле́нькати; передзвони́ти, переблаговістити. — Продзвонив довго. — Вже передзвонили до вечерні.

2. роздзвони́ти, розбо́вкати. — Йому сказали, а він по всьому селу роздзвонив.

Прозвуча́ть = прогуча́ти, продзизча́ти.

Прозимова́ть = прозї́мува́ти, перезї́мува́ти.

Прозира́ть, прозрѣ́ть = 1. прозира́ти, одкрива́ти о́чі, прозрі́ти.

2. д. **Прови́дѣть.**

Прозли́ться = прозли́ти ся, пролютова́ти і т. д. д. **Зли́ться.**

Прозорли́вость = прозі́рливість.

Прозорли́вый, во = прозі́рливий, во (С. Жел.), прозо́чний.

Прозра́чность = прозі́рність, прозо́рність. С. Жел.

Прозра́чный = прозо́рий (С. Жел. Л.), прозо́рний (С. З.), прозі́рни́й (С. Жел.), прозо́рчастий (С. Жел.), прозри́стий (С. Жел.), просьві́тчастий (С. З. Л.), сївки́й, крізьки́й. — Що то за мед був! Ясний та прозорий, як сльоза. Кп. — Не стане він нам зеркалом прозорим, що відбивало б нам увесь рух життя. Кн. — Ой вирнула руса-

лочка з водиці прозорої із Псла річки глибокої. Р. Петр. — Вона мов тінь прозірчаста літає. К. Б.

Прозрѣ́ніе = прозрі́ння.

Прозрѣ́ть = д. **Прозрѣва́ть**.

Прозудѣ́ть = просвербі́ти.

Прозыва́ть, прозва́ть, ся = прозива́ти, прозва́ти, ся, прокли́кати, глумливо — продражни́ти. — Він прозиваєть ся Павленко. — Його продражнили индиком.

Прозѣва́ть = 1. попозїха́ти. — Поки вислухав, попозїхав чи мало.

2. проґа́вити, на варті — прокалаву́рити, провартува́ти.

Прозяба́емое = росли́на, рости́на. — **Прозяба́емыя** = ца́рство росли́н. С. Пар.

Прозяба́ть, прозя́бнуть = рости́, виростати, ви́рости; ни́дїти, зни́дїти, зани́дїти, че́врїти. — Не живе, а тільки нидіє. — Слово наше не вмерло, а чевріло лишень. Кн.

Прозяба́ть, прозя́бнуть = ме́рзнути, зме́рзнути. — Ізмерз, як пес. н. п.

Пройгрывать, проигра́ть, ся = 1. програва́ти, програ́ти, погано — процигикати. — А ну програй ще цю пісню на скрипцї. — Він програв і вдруге. — Процигикав так, що й не розбереш.

2. програва́ти, програ́ти, ся. С. Жел. — Програв 10 рублів. — Програв ся в карти. — **Проигра́ть дѣ́ло** = програ́ти, пробу́хати.

Пройгрышъ = про́гра́ (С. Жел.), про́граш; стра́та. — Люби гру, люби й про́гру. н. пр.

Пройдо́ха = про́йда (С. Л.), пройди́сьвіт (С. З. Л.), дури́сьвіт (С. З), проно́за (С. З. Л.), шелихвіст (Граб.), пішкавка. — Це така пройда, що скрізь пролїзе і з води сухим вийде. — І на пронозу єсть запози. н. пр. — Циган на що вже дурисьвіт, а наш Сава і його переважив. Кн.

Произведе́ніе = творі́ння (С. Ш.), дїло, твір, твор, тво́ра (С. Ш.), мн. тво́ри, утво́ри (С. Ш.); добу́ток, здобу́ток (д. **Проду́ктъ**); ви́роб, ро́бливо (д. під сл. **Издѣ́ліе**). — Гоже не гоже — творіння Боже. н. пр. — Чи бачиш, дїво, несуть твоє дїло, як біль білесеньке, як папір тонесеньке? н. п. — **П. иску́сства, худо́жественное** = твір, утві́р, мн. тво́ри (С. Ш.), утво́ри (С. Ш.). — Твори Шевченка придбали собі такої ваги. Кн. — Таких прикмет більш менше однакових не перелїчити в утворах словянської поезиї. Бар. О.

Произведённый = утво́рений, учи́нений, зро́блений, спра́влений. — То памъятник руїни, справленої на Українї з початком XVIII. в. Кн.

Производи́тель = творе́ць, ви́робник.

Производи́тельный = тво́рчий, родя́чий (С. Пар.), родю́чий, родю́щий, ви́робний. — Творча сила природи.

Производи́ть, произвести́, произве́сть = 1. твори́ти (С. Жел. Ш.), утво́рювати (С. Ш.), роби́ти (С. Л.), чини́ти (С. Л.), дїяти, утвори́ти (С. Ш.), зроби́ти (С. Л.), учини́ти (С. Л. Ш.), удїяти, вдїяти (С. Л.), спра́вити, ви́робити (С. Жел.), що погане — ко́їти, нако́їти. — Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як виходить — катує. н. пр. — На чиїм возї їдеш, тому й ласку твори. н. пр. — Шевченко утворив поему „Гайдамаки". — Київська адміністрация звеліла справити ревізиї. Кн. — **Произве́сть безпоря́докъ, замѣша́тельство, раздо́ръ** = счини́ти розгордії́ж, ко́лот, бу́чу, накалабро́дити, набаламу́тити, накаламу́тити (С. Л.). — За онучу та счинили бучу. н. пр. — **Производи́ть о́пись** = цїнува́ти, поцїнува́ти. — **П. торго́влю** = вести́ торг, торгува́ти, крамарюва́ти. — **П. дѣ́ло въ судѣ́, слѣ́дствіе** = вести́ дїло, спра́ву, слїдство.

2. роди́ти (С. Пар.), породи́ти (С. Пар.) сплоди́ти (С. Л.). — На що ж мене на сьвіт породила? н. п. — Породила мене мати високих у палатах. К. Ш.

3. виво́дити, ви́вести. — Виводить свій рід від шляхти за часів Гетьманщини. — Виводити слова од корнів.

4. повиша́ти, призво́дити, пови́сити, призвести́. — Його давно вже призвели в копитани.

Произво́дный = похі́дний. Гр. См. Ст.

Произво́дство = з'ору́дування (С. Пар.); ро́бливо. — Се ложки мого роблива. Хар.

Произволе́ніе = во́ля.

Произво́лъ = самово́ля, самово́льство, самово́льність. С. Жел. — Самоволя уряду. — **На произво́лъ судьбы́** = на бе́збаш, на призволя́ще. — Не можна кинути його на призволяще: треба одвезти до лїкарні. Пісоч.

Произво́льный, но = самово́льний, но, самохі́ть, самохі́тно.

Произнесе́ніе = промо́ва.

Произноси́ть, произнести́, произне́сть = промовля́ти, вимовля́ти (С. Л.), прока́зувати, промо́вити, ви́мовити, проказа́ти (С. Л.), ви́словити, ви́голосити. — Мої уста лукавого не скажуть і мій язик неправди

не промовить. К. І. — Приставляла до печі, промовляла три речі: кипи, кипи корінець. н. п. — Проказала вона сї слова, тай вийшла з хати. С. Л. — За обідом грап висловив коротеньку промову. Кн. — **П. невнятно** = мугúкати, момотáти. — **П. безсмы́сленные звýки** = белькотáти. — **П. приговóръ** = вирікáти (С. Л.). — **П. стихú** = промовля́ти, виголóшувати вірші, віршувáти.

Произношéніе = промóва, промóвка (С. Л.), вúмóва (С. Л.), вúмівка (Мап.), говíрка (С. Л.), вúтинка, гýтірка (Мап.). — Яка у його чудна промовка! С. Л. — Гарькава гутірка. Мап.

Произойтú = д. **Происходúть.**

Произрастáть, произрастú = виростáти, вúрости.

Произрастéніе = рослúна, ростúна.

Пройскивать, проискáть = прошýкувати, вишýкувати, прошукáти, вúшукати.

Прóискъ, частіше мн. **прóиски** = прóшуки, підступ (С. Жел.), підступи, кáверзи.

Проистекáть, проистéчь = 1. витїкáти, виливáти ся, вúтїкти, вúлити ся. — Вода витікає з тієї криниці.

2. д. **Происходúть.**

Происходúть, произойтú = 1. творúти ся, чинúти ся (С. Л.), робúти ся (С. Л.), дія́ти ся (С. Л.), зчинúти ся, счинúти ся, вчинúти ся, зробúти ся, подія́ти ся, стáти, ся (С. Л.), повстáти, про що погане — кóїти ся, зкóїти ся. — Треба подивить ся, що там робить ся. С. Л. — Угадуючи те, що діяло ся з Шевченком з того, що діяло ся з Костомаровим. Кн. — Счинила ся сварка. С. Л. — Що ся стало на Україні. С. Л. — Не так стало ся, як жадало ся. н. пр. — Гей не дивуйте, добриї люди, що на Вкраїні повстало. н. п.

2. вихóдити (С. Л.), похóдити (С. Жел.), виникáти (С. Л.), вúйти (С. Л.), вúникнути, взя́ти ся, вúроїти ся. — З сього нічого не вийде. С. Л. — Вони з одного батька вийшли. С. Л. — Мазепа похóдив з шляхетської православної родини з правобережної України. Бар. О. — Буяновський походив з значного попівського роду. Лев. В. — Стародавні предки їх походили з міста... Прав. — Гляди, щоб з сього чого недоброго не виникло. С. Л. — Роскажіть, звідки взяло ся гаддя? Хіба його Бог создав? Кр. — Відсїля ж то і вироїла ся така приказка. Ст. О.

Происхождéніе = 1. почáток, почúн і д. **Начáло.**

2. рід, порóда, породїння, похóдження (С. Жел.). — Почували єдность свого спільного походження. Бар. О.

Происшéствіе = окáзия, подія, дійка, стóрия і д. **Приключéніе.**

Пройтú, ся = **Проходúть** і **Прохáживать, ся.**

Прокажéнный, прокажéнникъ = прокажéний (С. Жел.), струплúвий.

Прокáза, хвороба Lepra = прокáза.

Прокáзить = витворя́ти, брóїти (С. Ш.); дурíти, витинáти, фíґлї стрóїти.

Прокáзникъ, ца = кáверзник, ця (Ос.); пустýн, ха; шкóдник, ця, свавóльник, ця.

Прокáзничать = д. **Прокáзить.**

Прокáзы = вúтворки, дýрощі, фúґлї (С. Ш.), фúглї (С. З.). — Наробив фиглїв. С. З.

Прокáлывать, проколóть = прокóлювати, протикáти, проколóти, проткнýти, простромúти, проштрикнýти. С. Л. — На цім слові двигонув він списом, хотів зразу простромить. Ст. С.

Прокаля́кать = пробазїкати, поточúти баля́си, теревéнї, процатя́кати.

Прокапрúзничать = провередувáти.

Прокáпчивать, прокоптúть, ся = коптúти, ви(про)дúмлювати, вú(про)коптúти, вú(про)димúти, ся.

Прокáпывать, прокопáть, ся = прокóпувати, проривáти, прокопáти, прорúти, ся.

Прокараýлить = прокалавýрити, провартувáти, пропантрувáти (який час або не допильнувати, не встерегти на вартї).

Прокáрмливать, прокормúть, ся = 1. харчúти, харчувáти (С. Ш.), годувáти, кормúти, прохарчúти, прохарчувáти, прогодувáти, прокормúти, ся, зїму — перезїмувáти. — Товар ледве-ледве прохарчували; мусїли з хлївів здіймати та на харч солому сїкти. Кп. — Може як небуть заробимо, то прохарчуємось. Гр. Чайч. — Зостало ся двоє дїтей і тих нічим прогодувати. Гр. Чайч.

2. вúхарчувати, ся, вúтратити ся (з корму, з хлїба). — Їхав чумак, та в дорозї і витратив ся з хлїба. н. к.

Прокатáть, прокатúть, ся = 1. прокотúти, ся.

2. прокатáти, ся, проїздити ся.

Прокачáть, ся = прохитáти, ся і т. д. д. **Качáть, ся.**

Прокáшливать, прокáшлять, ся = 1. одкáшлювати, викáшлювати, одкáшляти, вúкашляти, ся. — Одкашляй ся та напий ся води.

2. прокáшляти, пробухúкати, прокахúкати. — Пробухикав цілу ніч.

Прокúдывать = 1. (**прокидáть**) — про-

кида́ти, проки́дати. — Цілий день прокидали дрова з барки.

2. (**проки́нуть**) — прокида́ти, проки́нути. — Хотів влучить, та прокинув.

Прокипа́ть, прокипѣ́ть = прокипа́ти, прокипі́ти, вкипі́ти. — Молоко вже добре вкипіло.

Прокиса́ть, проки́снуть = прокиса́ти, скиса́ти, проки́снути, прокисти, ски́снути (С. Л.).

Прокла́дка = за́кладка, за́ставка.

Прокла́дывать, прокла́сть, проложи́ть = 1. перекладá́ти, перекла́сти. — Треба перекласти посуду соломою.

2. прокладá́ти, прово́дити, прокла́сти, провести́. — Провели дорогу. — **Проложи́ть худу́ю сла́ву** = пустити поговір.

Проклажа́ться = ніжити ся, ба́йдики би́ти.

Проклёвывать, проклева́ть, проклю́нуть, ся = проклько́вувати, продзю́бувати, проклюва́ти, продзю́бати, продзьо́бати, проклю́кати, ся. — Курка проклюкала яйце. — **Цыпля́та проклёвываются** = курча́та виклько́вують ся.

Проклина́ть, прокля́сть = кля́сти́, проклина́ти, виклина́ти, проклясти́.

Прокли́нивать, прокли́нить = вбива́ти, забива́ти, вби́ти клин, заклинцюва́ти, запліши́ти.

Проклю́нуть, ся = д. **Проклёвывать.**

Прокля́сть = д. **Проклина́ть.**

Прокля́тіе = кляття́, клятьба́, прокляття́, про́клін (С. Л.), прокльо́н, прокля́тство (С. З.). — Отцева і матчина молитва зо дна моря рятує, а проклін у калюжі топить. н. пр. — Вона боялась, що її проклін побив Мелашку, як лиха година. Лев. — Його уста затремтіли лихим прокльоном. Бар. — Бог не дитина, щоб слухати прокльовів одурілого чоловіка. Фр. — Дурна клятьба — об стіну головою. н. пр. — Під проклятством розказуючи. Уст. Луц. брат. С. З.

Прокля́тый = кля́тий (С. Л.), про́кля́тий (С. Л.), проклятý́щий (С. Л.), тричі — трикля́тий (С. Ш.), три́чікля́тий (Кн.).

Прокня́жествовать = прокнязюва́ти, прокня́жити.

Проковы́ривать, проковыря́ть = проколу́пувати, проколупа́ти. — Проколупав на скрізь. — Проколупав довго.

Прокола́чивать, проколоти́ть = 1. пробива́ти, пробити. — Пробив гвіздком.

2. вибива́ти, ви́бити. — Вибий килим, щоб міль не завелась.

П околеси́ть = проколува́ти.

Проколо́ть = д. **Прока́лывать.**

Проконопа́чивать, проконопа́тить = законопа́чувати, законопа́тити, запаклюва́ти.

Прокопа́ть = д. **Прока́пывать.**

Проко́пный = проко́паний, ви́копаний.

Прокопти́ть = д. **Прока́пчивать.**

Прокоптѣ́ть = прокопті́ти, продими́ти ся.

Проко́пъ = рів, капа́ва.

Прокорми́ть, ся = **Прока́рмливать, ся.**

Прокормле́ніе = харчува́ння (С. Ш.), годівля (С. Л.), кормі́вля. — Помстили ся над Ляхами, що привів Ізяслав і розвів по селах на харчування. Бар. О. — Треба грошей на годівлю. С. Л. — **Быть на прокормле́ніи** = харчува́ти ся.

Прокра́дываться, прокра́сться = прокрада́ти ся, закрада́ти ся, прокра́сти ся, закра́сти ся.

Прокра́шивать, вокра́сить = прохварбо́вувити, прохварбува́ти, прокра́сити, промалюва́ти.

Прокри́кивать, прокрича́ть = крича́ти, гука́ти, прокрича́ти, прогука́ти, сильно — прорепетува́ти, сердито — прогри́мати, верескливо — проверещáти, про вівцю — проме́кати, про ворона — прокря́кати, про горобця — процьвірі́нькати, про гусей — прогергота́ти, прогелгота́ти, про журавлів — прокурли́кати, прокру́кати, про кіз — промекеке́кати, про лебедів — прояча́ти, про порося — прокві́кати, про півнів — прокукурі́кати, про пугача і сову — проквили́ти, про цьвіркуна — процьвірча́ти, про чайку — прокиги́кати, проски́глити і т. д. д. **Крича́ть.**

Прокуда́хтать = прокудкуда́кати, прококоті́ти, просокоті́ти.

Прокова́ть = прокува́ти, ви́кувати. — День-денечки як голубка туду, як зозуля викую, виплачу. Г. Бар.

Прокулика́ть = пропія́чити.

Проку́ривать, прокури́ть = проку́рювати, прокури́ти.

Проку́сывать, прокуси́ть = проку́сювати, прокуси́ти.

Прокути́ть = 1. прогуля́ти, проци́ндрити, проманта́чити, прогайнува́ти, випиваючи — пропи́ти, на ласощі — проласува́ти. — Пропив ярма і занози, а сам ходить по дорозі. н. п. — Він і швець добрий, тільки що заталапить, то все й прогайнує за одну ніч. Г. Бар.

2. прогуля́ти, прогультюва́ти, пропія́чити (який час).

Прокъ = пуття́ (С. Л.), прок (С. Л.), кори́сть, пожи́ток. — Нема з тебе пуття. С. Л. — Говорив, та все без пуття. Кн. — Що з того проку? С. Л. — **Въ прокъ, на про́къ** = в прок, про запа́с. — **Идти́ въ про́къ** = вести́сь, щасти́ти, пово́дити ся, іти́ на добро́, на кори́сть. — **Что въ э́томъ про́ку?** = яка́ з цього кори́сть?

Пролага́ть, проложи́ть = д. **Прокла́дывать 2.**

Прола́за = про́йда, пройди́сьвіт, пропо́за, пи́шкавка і т. д. д. **Пройдо́ха.**

Прола́зать = прола́зити. — Пролазив цілий день.

Прола́зить = 1. прола́зити.
2. пролїза́ти, підла́зити, в ду́шу зала́зити, підсипа́ти ся, підли́зувати ся, вшиля́ти ся і д. **Вкра́дываться 3** і **Втира́ться 2.**

Прола́зничать = д. **Прола́зить 2.**

Прола́зъ = 1. д. **Вылазъ.** 2. д. **Прола́за.**

Прола́комиться = проласува́ти. — Чимало грошей проласував.

Прола́мывать, пролома́ть, проломи́ть, ся = 1. проло́млювати, вило́млювати, пролама́ти, ви́ламати, ся. — Виламав двері.
2. зава́лювати ся, прова́лювати ся, завали́ти ся, провали́ти ся. — Завалив ся міст. — Провалив ся поміст.

Прола́щивать, пролощи́ть = лощи́ти, полїрува́ти, глянцюва́ти, клесува́ти, налощи́ти, однолїрува́ти, наглянцюва́ти.

Прола́ять = прога́вкати. — Цілу ніч прогавкали собаки.

Пролга́ть = пробреха́ти, розпусти́ти брехню́.

Пролега́ть = лежа́ти.

Пролежа́лый = злє́глий і т. д. д. **Лежа́лый.**

Про́лежень, частіше мн. **про́лежни** = 1. про́лежнї. — Довго лежав слабий, аж пролежнї на боках поробили ся.
2. ба́лки, още́пини (що на їх ставлять крокви).

Проле́живать, пролежа́ть = проле́жувати, проле́жати.

Пролепета́ть = пробелькота́ти і т. д. д. **Лепета́ть.**

Пролета́рій = гала́йда, біда́к, злида́рь, харпа́к, сїрома́ха і т. д. д. **Бѣдня́га 1.**

Пролетаріа́тъ = голо́та, сїро́ма, бідо́та, бідно́та, гольтїпа́, сїромашня́, у́біж, зли́днї. — Закипіла на Вкраїні страшенна трівога, як на шляхту підняла ся сїрома убога. К. Д. (Пр. д. ще під сл. **Бѣднота́ 2**).

Пролета́ть, пролетѣ́ть = пролїта́ти, пролетї́ти, проли́нути, трохи — підлетї́ти, підли́нути. — Пролетїв горобець. — Тільки бачили у небі, де зоря миттїла, тихо-тихо пролинула хмарка чиста й біла. Гр. Чайч. — Радість пролинула скоро.

Пролётка = дро́жка (на взір крісла).

Пролётъ = 1. пролїта́ння, про́лїт. С. Жел.
2. про́сьвіт (в будові). С. Жел.

Пролива́ть, проли́ть, ся = пролива́ти, розлива́ти, проли́ти, розли́ти, ся, через верх — перелива́ти, перели́ти, перелля́ти (Под.), надто багато — розхлю́пати, переб́урхати. — Не розливай, мамо, води, бо тяжко носити. н. п. — **П. свѣ́тъ** = висьві́чувати, ки́дати сьвіт. — Місяць ясно висьвічує. С. Л. — **П. потъ** = роби́ти, аж піт о́чі залива́є. — Бурлак робить, заробляє, аж піт очі заливає. н. п.

Проливно́й = ливни́й (С. Л.), тучни́й дощ, заливни́й (Сп.) і д. під сл. **Ли́вень.**

Проли́въ = про́лив (С. Жел.), прото́к, прото́ка.

Проли́ть = д. **Пролива́ть.**

Проловела́сничать = поволочи́ти ся, прожирува́ти.

Проло́гъ = д. **Логъ 1.**

Про́логъ = проло́г, вступ (до поеми або драми).

Проложи́ть = д. **Пролага́ть.**

Пролома́ть, проломи́ть, ся = д. **Прола́мывать.**

Проло́мъ = 1. проло́м (дія).
2. проло́м, ви́лом, ви́рва, прі́рва (д. **Брешь**).

Пролощи́ть = д. **Прола́щивать.**

Пролѣза́ть, пролѣ́зть = пролїза́ти (крізь що), перелїза́ти (через що), пролї́зти, перелї́зти.

Пролѣни́ться = пролїнува́ти ся, проледарюва́ти, пробайдикува́ти.

Пролѣпи́ть = пролїпи́ти.

Пролѣ́ска, рос. Mercurialis perennis L. = про́лїска, бажа́нна трава́. С. Ан.

Пролѣ́сокъ = про́лїсок, прогальо́вина (С. Л.); д. ще **Просѣ́ка.**

Пролѣ́товать = пролїтува́ти.

Пролѣ́чивать, пролѣчи́ть, ся = пролі́чувати, пролічи́ти, пролїкува́ти, прого́їти, прокурува́ти, ся (який час або тратитись на ліки). — Пролічили цілий рік, та не вилїчили. — Пролїкував багато грошей.

Пролюбе́зничать = прожениха́ти ся, пролиця́ти ся.

Пролюбова́ться = пролюбова́ти, ся, промилува́ти ся.

Прома́зывать, прома́зать = прома́зувати, прома́зати, промасти́ти і т. д. д. **Ма́зать.**

Прома́лчивать, промолча́ть = промо́вчувати, промо́вчати, перемовча́ти (який час), змо́вчувати, змовча́ти, вмо́вчати (не одказати). — Де про що змовчить, а де па що наведе свій сьвіт. Кн. — Вмовчана правда краща від толосної брехнї. н. пр.

Проманéжиться, проманéриться = проманїжити ся, проманїрити ся, повиверта́ти ся, повихиля́ти ся (який час).

Прома́нивать, промани́ть = дури́ти, зво́дити, обма́нювати, підма́нювати, підду́рювати, одури́ти, звести́, обмани́ти, підмани́ти, піддури́ти, підвести́. — Ти ж мене підманила, ти ж мене підвела. н. п.

Промарширова́ть = промаршува́ти.

Прома́сливать, прома́слить = прома́слювати, прома́слити, промасти́ти, промасльо́нити, просмальцюва́ти.

Прома́тывать, промота́ть = 1. кива́ти, хита́ти, крути́ти, прокива́ти, прохита́ти, прокрути́ти (д. **Мота́ть 1**). — Прохитав головою скільки разів.

2. промота́ти, просота́ти (д. **Мота́ть 2**). — Промотала нитки цїлий вечір.

3. мота́ти, манта́чити, шахрува́ти, гайнува́ти, ци́ндрити, три́нькати, марнотра́вити, промота́ти, проманта́чити, прошахрува́ти, прогайнува́ти, проци́ндрити, протри́нькати, промарнотра́вити, процви́ндрити, розтри́нькати, розтри́пьчити, промарнотра́тити (д. **Мота́ть 3**). — Що в день загорює, за ніч прогайнує. н. п. — Може й добув грошей, та проциндрить їх марно. Мова. — І що придбали їх батьки, вони протринькали. Гул. Ар. — І грошей вчора він проциндрив щось не трохи. Гул. Ар.

Прома́хивать, промаха́ть, промахну́ть, ся = 1. одма́хувати, одмахну́ти, ся (д. **Отма́хивать 1**).

2. да́ти ма́ху, омахну́ти ся, обмахну́ти ся, вхи́бити, не втра́пити (С. Л.), схи́бити (С. Л.), омили́ти ся, прохопи́ти ся, шпака́ вби́ти, пробочи́ти.

3. д. **Прома́тывать 3.**

Про́махъ = о́бмах, про́гріх. — **Онъ не про́махъ** = він не ду́рень, він ма́ху не да́сть. — **Про́махъ сдѣлать** = ма́ху да́ти і т. д. д. **Прома́хиваться 2.**

Прома́чивать, промочи́ть = промо́чувати, підмо́чувати, змо́чувати, промочи́ти, підмочи́ти, змочи́ти, росою — прироси́ти.

Прома́шка = д. **Про́махъ.**

Прома́яться = протоми́ти ся, проню́дити ся і т. д. д. **Ма́яться.**

Промедлéніе = відволо́ка; прога́йка, заба́ра, зага́йка, замі́шка (д. **Замедлéніе**). — Пішки — не має замішки. н. пр.

Промéдливать, промéдлить = бари́ти ся, га́яти ся, дл́яти ся, набари́ти ся, забари́ти ся, зага́яти ся, зга́яти, прога́яти, ся, пробари́ти ся, продл́яти ся, проба́вити, продовга́нити ся, заба́вити ся, прокволі́ти. С. З. Л. — Довго прогаяв ся, поки онучу знайшов, потім обувсь, до корови пішов. н. пр. — Прогаяла педіль зо дві: з дїлами справлялась. Баз. — Уже нагостилась, уже набарилась у своєї матінки в гостях. н. п. — Прощай, милий мій синочку, та не забаряй ся: за чотиру недїленьки до дому вертай ся. н. п.

Промежду́ = д. **Мéжду.**

Промéжекъ = 1. д. **Промежу́токъ.**

2. міжни́к, рів або борозна́ між грядками на горо́дї.

3. вало́к (С. Аф.), вало́чок. — О полуднї гребли сїно і в валочки клали щильно. н. п.

Промéжность = промі́жжя.

Промежу́токъ = перемéжок (С. Л.), промі́жжя, перемі́жка, перéрва, між будовою — сутки́, суточки́ (С. Л.), між лїсами — проворі́ття, що до часу — про́тяг, про́довж. — **Въ промежу́токъ э́того врéмени случи́лось** = в про́тяг сього ча́су тра́пилось.

Промежу́точный = промі́жний, промéжний (С. З. Л.).

Промéжъ = д. **Мéжду.**

Промелька́ть, промелькну́ть = про сьвіт — промига́ти, промиготі́ти, промигті́ти, пробли́мати, проблимну́ти, про ходу або що — промайну́ти, прошмигну́ти.

Промерéщиться = проманя́чити, пробованї́ти; проверзти́ ся і т. д. д. **Мерéщиться.**

Промета́ть, промести́, промéсть, ся = промі́та́ти, розмі́та́ти, промéсти, розмести́. — Коли б знала відкіль виглядати, тоб сказала, наказала стежку промітати. н. п.

Промета́ться = проки́дати ся. — Слабий цїлу ніч прокидав ся в огню.

Промётывать, промета́ть = 1. прокида́ти, проки́дати.

2. прошива́ти, проши́ти на живу́ ни́тку, профастригува́ти.

Промечта́ть = прома́рити, промрі́яти.

Промига́ть = проблима́ти, проморга́ти, пролу́пати і т. д. д. **Мига́ть.**

Проминáть, промя́ть = 1. протира́ти, проте́рти, протіпати (на пр. льон, коноплю), промня́ти, умня́ти (на пр. глину).
2. прово́дити, ви́водити, провести́, проїзди́ти, проїздити (на пр. коня).

Промо́зглость = ту́хлість, тухля́тина (С. Ш.), при́тхлість, трухля́тина (С. Ш.).

Промо́зглый = гнили́й, тру́хлий (С. Ш.). трухля́вий (на пр. про рослину), ту́хлий (С. Ш.), при́тхлий (про иньші речі), їлки́й (про масло).

Промо́згнуть = погни́ти, потру́хнути, струхля́віти (про рослину), проту́хнути (про иньші речі).

Промо́й = проми́вина, прі́рва. — Про греблї вже промивина є, вода бушує; за ніч уся гребля пійметь ся водою. Кн. — Злякавсь мірошник та й біжить притьмом до прірви, щоб гатить. Б. Г.

Промо́ина = 1. водори́й, водоми́й, рівча́к, колдо́бина (д. **Водомо́ина**).
2. (в льоду) — ви́полоч, прони́зина, прогальо́вина.

Промока́ть, промо́кнуть = промока́ти, промо́кнути, ви́киснути, ви́кисти.

Промола́чивать, промолоти́ть = 1. д. **Вымола́чивать.**
2. промолоти́ти. — Цїлий день промолотив на току.

Промо́лвить, ся = промо́вити. — Вийди на крилечко, промов хоч словечко. н. п. (Д. ще під сл. **Проговори́ть, ся**).

Промоло́ть = 1. д. **Прома́лывать.**
2. пробелькота́ти, промомота́ти, прохама́ркати.

Промолча́ть = д. **Прома́лчивать.**

Промора́живать, проморо́зить = заморо́зювати, заморо́зити.

Промори́ть = проморо́ти, ви́морити. — Проморив нас без обіда. — Виморив на роботї.

Проморо́сить = промрячи́ти.

Промости́ть = промости́ти, дошками — постели́ти, камінем — пробуркува́ти і т. д. д. **Мости́ть.**

Промота́ть = д. **Прома́тывать.**

Промочи́ть = д. **Прома́чивать.**

Промо́чка = відмо́ка. — І досї не пооджимала сорочок з відмоки — ще погниють. Кр.

Промоше́нничать = промахлюва́ти, прошахрува́ти, прошахраюва́ти. — Довго прошахраював.

Промудри́ть = промудрува́ти.

Промурлы́кать = промуркота́ти і т. д. д. **Мурлы́кать.**

Прому́чить, ся = прому́чити, проордува́ти, ся, якою роботою нудною — проманї́жити, над яким морочливим дїлом — проморо́чити, ся, на муштрі — промуштрува́ти ся.

Промча́ть, ся = промча́ти, ся, перели́нути.

Промши́ть = прошпаглюва́ти, проконопа́тити (мохом).

Промыва́ніе = промива́ння, проми́вка.

Промыва́тельное = д. **Клисти́ръ.**

Промыва́ть, промы́ть = промива́ти, проми́ти, вимива́ти, ви́мити. — Вода промила греблю.

Про́мыселъ = про́мисел (С. Жел.), ремество́, роздобу́ток. — **Звѣри́ный п.** = лове́цство, млисі́вство. — **Охо́тничій п.** = стріле́цство. — **Ры́бный п.** = риба́льство.

Промы́слить = д. **Промышля́ть.**

Промысло́вый = промисло́вий. С. Жел.

Про́мыслъ = д. **Провидѣ́ніе.**

Промы́ть = д. **Промыва́ть.**

Промыча́ть = прому́кати, му́кнути. — Будила його, будила, а він тільки му́кнув: мм .. Кр.

Промы́шленникъ = промисло́вець.

Промы́шленность = про́мисл. С. Жел.

Промы́шленный = промисло́вий.

Промышлённый = проми́сли́вий. С. Жел.

Промышля́ть = 1. промишля́ти, рибальством — риба́льчити, торгом — купцюва́ти, крамарюва́ти і т. д. д. **Занима́ться 1.**
2. (**промы́слить**) = добува́ти, роздобува́ти, добу́ти, роздобу́ти, ся. — Або добути або дома не бути. н. пр. — Нїгде нїчого не добув ся. С. Аф. — А добувати ся на рибі, на зьвірю в ріцї Днїпрі, в Богу і во всїх ріках без жадного датку вільно. Пстрик. С. З.

Промѣ́нивать, промѣня́ть, ся = промі́нювати, проміня́ти, поміня́ти, зміня́ти, ся.

Промѣ́нщикъ = д. **Мѣня́ло.**

Промѣ́нъ = 1. промі́н, міньба́ і д. **Мѣ́на.**
2. промі́нне. — Багато взяв промінного, що проміняв гроші.

Промѣ́ривать, промѣ́рить, промѣ́рять = 1. мі́ряти, ви(про)міря́ти, ви́міряти, промі́ряти.
2. обмі́рювати ся, обмі́ряти ся.

Промѣ́ръ = ви́мір.

Промѣ́шивать, промѣси́ть, промѣша́ть = вимі́сювати, ви́місити, ви́мішати.

Промѣ́шкивать, промѣ́шкать = га́ятися,

бари́ти ся, прога́яти, забари́ти ся і т. д. д. **Проме́дливать.**

Промя́кнуть = помня́кнути, помня́кшати.

Промя́млить = проми́мрити, прохама́ркати, прохарама́ркати.

Промя́ть = д. **Промина́ть.**

Промяу́кать = проня́вкати, пронявча́ти.

Прона́шивать, проноси́ть = носи́ти, проноси́ти (довго). — Цілий день проносив землю. — Проносив свиту років шість.

Пронести́, ся = д. **Проноси́ть, ся.**

Пронза́ть, пронзи́ть = проко́лювати, простромля́ти, проколо́ти, простроми́ти, проштрикну́ти, штирхону́ти. — Так йому і простромив рожен під саме серце. Кн.

Пронзи́тельный = прони́зливий, го́стрий. — Не ходіть з хати: вітер пронизливий сьогодня. Кп. — Як заверещить своїм пронизливим голосом — я аж затрусив ся. Кп. — Почув в руках біль пронизливий. Кн.

Прони́зывать, пронизáть = прони́зувати, прониза́ти.

Про́низь = нами́сто.

Проника́ть, прони́кнуть, ся = 1. проника́ти (С. Жел.), прохо́дити, прони́кнути, пройти́ (крізь що або далеко).

2. прозира́ти, збагну́ти (С. З. Ос.), переня́ти ся. — Хто ж збагнув таємности людського життя і горювання К. Х. — Уся я переняла ся тією думкою. Кп.

Пронима́ть, проня́ть = 1. проко́лювати, проколо́ти. — Проколоти уха на сережки.

2. пройма́ти, дошкуля́ти, допіка́ти, пройми́ти, проня́ти (С. Жел.), дошку́лити (С. Аф.), допекти́. — Звістка про Суховієнкові заходи до самого серця пройняла Дорошенка. Кп. — Вітер такий гострий, що поза шкурою проймає. Кп. — Бачця по одежі ударив, а так дошкулив, що аж досі болить. С. Аф. — Понохекав мабуть, поки ти дошкулить зміг хоч трохи. Гр. Чайч. — **Пронима́ющій** = дошкульний, шкулький. С. Аф.

Проница́емость = прозі́рність.

Проница́тельность = прони́кливість, прозі́рливість.

Проница́тельный = 1. прони́кливий (С. Жел.), прони́зуватий, прозо́чний. — Очі йому такі пронизуваті, що часом аж страшно. Кр. — Постерегла своїм пронизуватим розумом. Лев. — Перебіг по її постаті пронизуватим, вивіряючим поглядом. Лев. В.

2. д. **Пронзи́тельный.**

Проница́ть, прони́кнуть = д. **Проника́ть.**

Проноси́ть, пронести́, ся = 1. проно́сити, пронести́, ся, по різних місцях — ви́носити.

2. розголоша́ти, розголоси́ти, розно́сити, рознести́, ся, розхо́дити ся, розійти́ ся (чутки, вістки). — Розійшла ся чутка, що... — **Пронести́ слухъ** = пусти́ти чу́тку, поголо́ску. — Десь мабуть великий дзвін виливають, що пустили таку поголоску. н. пр.

3. мча́ти ся, промча́ти ся, прогусти́.

Прони́щенствовать = простарцюва́ти.

Проны́ра = про́йда, проно́за, ни́шкавка, до́йда (С. Л.) і д. **Пройдо́ха.**

Проны́рить = д. **Прола́зить 2.**

Проны́рливый = проно́зливий, проно́зуватий. С. Жел. Л.

Проны́рство = д. **Про́иски.**

Проны́рщикъ = д. **Прола́за.**

Проню́хивать, проню́хать = проню́хувати, наню́хувати, виню́хувати, проню́хати і т. д. д. — Він пронюхав, що за ним слідкують, та і втїк. — Винюхав скрізь. — Пронюхав у рік три карбованця.

Проня́ньчить, ся = проня́нчити; проне́стувати, проба́вити; проня́ькати ся.

Проня́ть = д. **Пронима́ть.**

Прообѣ́дать = прообі́дати (довго проси́діти за обідом або стратити що на обід).

Проора́ть = 1. проора́ти (плугом чи сохою), прора́лити (ралом).

2. прогаласува́ти, прорепетува́ти, прогвалтува́ти, прогорла́ти.

Про́охать = про́охати, про́охкати.

Пропаганди́ровать = пропагува́ти (Гал.).

Пропада́ть, пропа́сть = пропада́ти, ги́нути, пропа́сти, зги́нути (С. Л.), заги́нути, поги́нути (С. Л.), сли́знути, гала́ сьві́та піти́, ґи́ґнути, про кількох — ви́гинути. — Квітки пропали од морозу. — Пропав ні за цапову душу. — Пропадеш, як собака в ярмарку н. пр. — Оборони од напасти, не дай мині враз пропасти. Сг. — Пропав і дуб, і кобила, та ще й в хомутці. К. Х. — Гине слава, батьківщина. К. Ш. — Згинуть наші вороги, як роса на сонці. Чуб. — Наша пісня, наша мова не вмре, не загине. К. Ш. — Його сивуха запалила, і він, як муха в зїму, слиз. Кот. — От кравець умотав хвіст у руки, як однустив три аршини — так вовк трохи не ґиґнув. н. к. — Щоб ти ґала сьвіта пішов! Хар. Граб. — **Пропа́сть безъ вѣ́сти** = запропасти́ти ся. С. Л. — **Пропа́вшій** = пропа́лий. С. Л.

Пропа́жа = пропа́жа, згу́ба (С. З.). —

Знайшлась моя пропажа. — Чия згуба, в того річей повна губа. н. пр.

Пропазить = прожолобити.

Пропалзывать, проползти = пролазити, пролізти.

Пропалывать, прополоть = пропoлювати, прополоти.

Пропарина = д. **Полынья 1.**

Пропархивать, пропорхнуть = пропурхати, пропурхнути.

Пропарывать, пропороть, ся = розпорювати, розпороти, ся; продирати, продрати, ся. — По шитому розпоролось. — Гвіздком розпоров чобіт.

Пропасти, сь = пропасти, ся. — Ціле літо пропас волів. — Вівці ціле літо пропасли ся на луках.

Пропасть = д. **Пропадать.**

Пропасть = 1. провалля (С. Л.), безодня, бескет (С. Л.). — Ніхто не пхав, сам в провалля впав. н. пр. — З того боку провалля і з сього боку провалля, а посередині гребінь. Гр. Чайч.
2. сила, страх, безліч, чортів тиск, до біса, до чорта, до ката, до стобіса (д. **Много,** дуже). — Силу грошей потратив. — У його до біса грошви.

Пропахивать, пропахать = проорювати, проорати.

Пропахивать, пропахнуть = пропахати, пропахти, пропахнути, напахати ся (С. Л.).

Пропащій = пропащий. — Пропащий чоловік, як не перестане пить.

Пропекать, пропечь, ся = пропікати, пропекти, ся.

Пропереть = д. **Пропирать.**

Пропечатать = пропечатати, випечатати, видрукувати. — Так у його книжці випечатано. Кр.

Пропечь, ся = д. **Пропекать, ся.**

Пропивать, пропить, ся = пропивати, пропити, ся, пропіячити. — Пропив воли, пропив вози, а сам ходить по дорозі. н. п.

Пропиливать, пропилить = пропилювати, пропиляти (на скрізь або який час).

Пропиликать = 1. процигикати, протирликати.
2. пропікати (д. **Пиликать**).

Пропирать, пропереть = пропирати, проперти.

Пропировать, пропиршествовать = прописувати, описувати, виписувати, прописати, описати, виписати; записувати, записати, вписувати, вписати. — Усе прописано, як було. — Записав у реєстр.

Прописной = незаписаний, незаведений в перепис, у реєстр. — **Прописная буква** = титульна (С. Ш.), початкова, велика буква.

Пропись = пропись. С. Жел. — **Писать прописью** = буквами писати (число).

Пропитаніе = пожиток, поживність, прожиток, наїд, наїдок, харч, харчування. — Дасть Бог день, дасть і пожиток. н. пр. — Міні аби на прожиток стало. Кн. — **Спискивать вропитаніе** = заробляти на хліб. — А я стаю похилившись, думаю, гадаю, як то тяжко тиї люди на хліб заробляють. К. Ш.

Пропитывать, пропитать, ся = харчити, харчувати, годувати, прохарчити і т. д. д. **Прокармливать 1.** — **Пропитаться запахомъ** = пропахнути, напахати ся (С. Л.). — **Пропитаться сыростью, влагою** = набрати ся, втягти, дуже — набучавіти.

Пропить = д. **Пропивать.**

Пропѣхивать, пропихать, пропихнуть, ся = пропихати, пропхати, пропхнути, ся.

Пропищать = пропищати, пропискотіти.

Проплавать = пропла́вати, пропливати.

Проплакать = проплакати, виплакати, переплакати, голосно — проголосити, скиглячи — проскиглити, рюмсаючи — прорюмсати, дуже голосно — проревіти. — День-денечки як голубка гуду, як зозуля викую, виплачу. Г. Бар. — Переплачу, то й полегшає на серці. Кр.

Проплетать, проплести = вплітати, переплітати і т. д. д. **Вплетать.**

Проплутаться = проплутати ся, проблукати, проплентати ся, провештати ся.

Проплутовать = прошахраювати і т. д. д. **Плутовать.**

Проплывать, проплыть = проплівати, пропливсти, проплинути. — Проплив не довго і став потопати.

Проплѣсневѣть = зацьвісти, цьвіллю, мохом взятись.

Проплясывать, проплясать = танцювати, протанцювати. — Аж до брами протанцював сивий. К. Ш.

Проповѣданіе = проповідання (С. Жел.), казання.

Проповѣдать, проповѣдывать = проповідати (С. Жел.), проповідувати; провіщати.

Пропові́дникъ, ца = пропові́дач, ка, пропові́дник, ця, казноді́й (С. З.).

Проповѣ́дническій, проповѣ́дничій = пропові́дницький, пропові́дни́чий (С. Жел.), казноді́йський.

Проповѣ́дничество = пропові́дництво.

Про́повѣдь = про́повідь, ка́зань (С. З.), каза́ння (С. З.). — Поучав не з книжки, а на памъять, та ще й нашою мовою, так що й мала дитина зрозуміла б те сьвяте казання. О. Ст. — В страшно судную неділю ксьондз казання говорив, став за Божий суд казати, та на гріх пересолив. Руд.

Проintroduced

Пропо́й = пропі́й, пере́пій.

Пропои́ть = д. **Пропа́ивать.**

Пропо́йца = пьяни́ця, пропія́ка.

Пропола́скивать, прополоска́ть = прополі́скувати, прополоска́ти.

Проползáть, проползти́ = прола́зити, пропо́взати, проліз́ти, пропо́взти́, пропла́зувати.

Прополо́ть = д. **Пропа́лывать.**

Пропо́льзовать = проліч́ити, прогоїти і д. **По́льзовать.**

Пропоро́ть = д. **Пропа́рывать.**

Пропорха́ть = пролітати, пропу́рхати.

Пропорхну́ть = д. **Пропа́рхивать.**

Пропости́ть, ся = пропо́стувати, пропісникува́ти, спо́стити, в понеділок — пропонеділкувати. — Пан цілу Петрівку не спостить. Кр.

Пропотѣ́ть = пропоті́ти, упрі́ти. — Поти не уміти, поки не упріти. н. пр.

Пропра́здничать = просьвяткува́ти, пересьвяткува́ти (Сп.), пропразникува́ти.

Пропры́гать = проплига́ти, проскака́ти, простриба́ти.

Пропуска́ть, пропусти́ть = 1. пропуска́ти, пропусти́ти. — Пропусти мене — я хочу подивить ся. — Нас пропустили у хату.
2. пропуска́ти, пропустити, перепусти́ти, упусти́ти (С. З.), проґавити. — Пропустив поїзд. С. Л. — Перепусти годину, та знову ложку лікарства візьми. С. Л. — Казали йому — дивись добре, а він проґавив, роззяво!
3. випуска́ти, пропуска́ти, пропусти́ти, ви́пустити, помину́ти, промину́ти, викинути. — Читаючи, пропустив два листка. — Се можна й проминути. — Ти не все росказала, де що поминула. Кр. — А мене проминули? Кр.
4. проціжувати, проціди́ти. — **Пропусти́ть** = ви́пити, ви́хилити. — Ще по одній вихилили. Кр. — **Пропусти́ть ми́мо глазъ, ми́мо ушéй** = мов не добача́ти, мов не дочува́ти. — А зо мною зустріне ть ся, мов не добачає. К. Ш. — **Пропусти́ть слухъ** = пустити чу́тку, поголо́ску. — **Бума́га пропуска́етъ** = бома́га протікає, чорнило прохо́дить.

Пропускно́й = пропускни́й. — **П. бума́га** = бібу́ла. С. Ш.

Про́пускъ = про́пуск; прога́лина. — З міста вема пропуску. С. Л. — Читай без пропусків. — Шевченків Дневник друкував ся в Основі з великими прогалинами. Кн.

Пропусти́ть = д. **Пропуска́ть.**

Пропустова́ть = пропорожнюва́ти.

Пропутешéствовать = промандрува́ти.

Пропыла́ть = пропала́ти, пропалахкоті́ти.

Пропыхтѣ́ть = пропихті́ти.

Пропья́нствовать = пропія́чити.

Пропѣва́ть, пропѣ́ть = сьпіва́ти, просьпіва́ти, ви́сьпівати (Ос.), колядку — проколядува́ти, щедрівку — прощедрувати. — Такий змалечку, раз хто просьпіває, то й перейму. Ос. Вересай. — Вже треті півні просьпівали, а ти спиш. Лев. — Я знаю одніеі пісні, то будеш возить, поки я просьпіваю. н. к.

Прорабо́тывать, прорабо́тать = роби́ти, працюва́ти, проробити, пропрацюва́ти. — Пропрацював над сим ділом багато.

Прора́мка = у́ставка (в мужеських сорочках від коміра до рукава).

Прораста́ть, прорасти́ = пророста́ти, прорости́; зароста́ти, зарости́. — Картопля проросла. — Заросли шляхи тернами. К. Ш.

Про́рва = 1. прі́рва. 2. д. **Прожо́ра.**

Прорва́ть = д. **Прорыва́ть.**

Проревѣ́ть = прореві́ти.

Прорека́тель = д. **Прорица́тель.**

Прорека́ть, проре́чь = прорі́ка́ти, пророкува́ти і д. **Предска́зывать** і **Предвозвѣща́ть.**

Прожа́вѣть = проржа́віти.

Проржа́ть = проіржа́ти.

Прорисо́вывать, прорисова́ть = 1. перездійма́ти (малюнок крізь скло або папір), перезня́ти, перемальо́вувати, перемалюва́ти.
2. промальо́вувати, промалюва́ти, прописа́ти. — Промалював цілу ніч.

Про́рись = зні́мок (малюнка через скло або папір).

Прорица́лище = проро́чня. С. Жел.

Прорица́ніе = прорі́ка́ння, пророкува́ння, віщува́ння і д. **Предсказа́ніе.**

Прорица́тель, ница = віщу́н, віщовиця, воро́жбит, воро́жка (д. **Вѣщу́нъ**).

Проро́къ = проро́к, проро́к. С. Жел.

Пророни́ть = пропусти́ти, упусти́ти, ви́пустити. — **Пророни́ть слове́чко** = проговори́ти ся, пробо́вкнути (С. З.).

Про́рость, про́рось = про́рість. — Свинина з прорістю.

Проро́ческій = проро́чий. С. Л.

Проро́чество = пророкува́ння, віщува́ння і д. **Предсказа́ніе.** — Здаєть ся, що се нам сумне пророкування на тяжкі нещастя. Ст. Г.

Проро́чествовать = пророкува́ти, проріка́ти, проро́чити, віщува́ти. — Із жінок же Тараниха мов пророкувала, про дружину для Панаса балакати стала. Мак. — А тим часом сичі в ночі не добре віщують. К. Ш.

Проро́чить = проро́чити і д. **Предска́зывать.**

Проро́чица = проро́чиця (С. Жел.), пророки́ня (К. Св. П.).

Прoрубáть, прорубить = прору́бувати, прорубáти, цюкаючи — проціо́кати, льод на ополонку — поло́нити.

Про́рубь = поло́нка, ополо́нка (С. З. Л.), пе́лька, для риболовлї — ки́шець, вікно́, вікпи́на. — Крутить ся, як кізяк в ополонці. н. пр. — В ополонці огонь не страшний. н. пр. — Кинула ся громада до ставу, аж там біля пельки тільки чоботи . . . а він, значить, в пельку пішов. Кп. (д. ще під сл. **Полынья́** 2).

Проруга́ть = проля́ти.

Прору́ха = о́бмах, про́гріх, поми́лка (д. **Ошибка** і **Про́махъ**). — **И на стару́ху бываетъ прору́ха** = всяк чоловік не без гріха́, кінь на чотирьо́х ногáх та спотика́єть ся. н. пр.

Прорыва́ть, прорва́ть, ся = 1. роздира́ти, продира́ти, розідра́ти, продра́ти, ся. — Продрав штани.

2. прорива́ти, розрива́ти, прорва́ти, розрі́ти; пробива́ти, проби́ти, ся. — Вода прорвала греблю. — Козаки пробили ся крізь турецьке військо.

Прорыва́ть, проры́ть, ся = проко́пувати, прокопа́ти, прори́ти, ся. — Прокопали ходники.

Проры́въ = 1. про́рив (на пр. чирнка). Мап.

2. рів, кана́ва; прі́рва, ви́рва.

Проры́скать = прогаса́ти, прогани́ти.

Прорыча́ть = прогарча́ти, прорича́ти.

Проре́зать = д. **Проре́зывать.**

Проре́звиться = пропустува́ти.

Проре́зъ = про́різ.

Проре́зывать, проре́за́ть, проре́зать, ся = прорі́зувати, прорізáти, прорі́зати, ся, про кілько — попрорі́зувати, ся. — Прорізав скатерку. — Різбяр цілий день прорізав печатку. — У дитини усі зуби попрорізували ся.

Проре́ха = ро́зпір (С. Жел.), ро́зпірка, розпо́роте, прогальо́вина (С. Л.), дірка (що прорвала ся по шитому).

Проса́живать, просади́ть = розса́жувати, розсади́ти, порозса́жувати. — **Просади́ть** (про гроші) — пробу́хати. — Пробухав багато грошей.

Проса́къ = 1. хва́брика вірьо́вок.

2. клопіт (С. Жел.), моро́ка. — **Попа́сть впроса́къ** = д. під сл. **Попада́ть.**

Проса́ливать, просоли́ть, ся = соли́ти, проcоли́ти, всоли́ти, ся.

Проса́ливать, проса́лить = са́лити, проса́лити, налоїти, насмальцюва́ти.

Проса́сывать, прососа́ть, ся = просиса́ти, просса́ти, просмокта́ти, ся. — Вода раз греблю просмоктала. Б. Г.

Проса́чиваться, просочи́ться = просиса́ти ся, протіка́ти (С. Л.), ця́нути, просса́ти ся, протїкти́.

Просва́тывать, просва́тать = д. **Засва́тать.**

Просверка́ть = промиготїти, промигтїти, пробли́скати.

Просве́ркивать, просверкну́ть = д. **Пробле́скивать.**

Просве́рливать, просверли́ть = просве́рдлювати, провірчувати, просве́рдлити (С. Л.), провертїти (С. Л.), просвидрува́ти (С. Л.), пробуртїти (С. Л.), ви́свердлити, ви́крутити, про кілько — повисве́рдлювати, попросве́рдлювати і т. д.

Просвира́ = про́скура, про́скурка. С. Л. — Не говівши, та проскурку зъїв. н. пр.

Просви́рки, рос. Malva L. = кала́чики, M. rotundifolia L. = про́скурки, кала́чики, про́скурень, проскурни́(я́)к, пацьо́рки. С. Ан.

Просви́рковый = кала́чиковий

Просви́рница, просви́рня = проску́рниця (С. Жел.), проскурня́, про́свирня. — Скраю сиділа старенька проскурниця і продавала проскури. Лев.

Просви́рный = про́скурний.

Просвирня́къ = д. **Проскурня́къ.**

Просви́рочный = д. **Просви́рковый.**

Просви́стывать, просвиста́ть, просвисте́ть = свистїти, висви́стувати, ви́свистїти, просвистїти. — Висвистує пісню. — Просвистів цілу ніч.

Просвоево́льничать = просваво́лити.

Просвѣжа́ть, просвѣжи́ть, ся = осьвіжа́ти, осьвіжи́ти, ся.

Просвѣти́тель, ница = просьві́тник, ця, просьвіти́тель, ка. С. Жел. — В піснях він виявляєть ся не просьвітником Руської землї, а ідеалом роскішного пана. Бар. О.

Просвѣти́тельный = просьві́тний. С. Жел.

Просвѣтя́ть = д. **Просвѣща́ть.**

Просвѣтля́ть, просвѣтли́ть, ся = проя́снювати, вия́снювати, проясни́ти, ви́яснити, ся, про рідке — очища́ти, очи́стити, ся.

Просвѣтлѣ́ть = проясни́ти ся, ви́яснити ся. — Небо прояснило ся. — Нехай вияснить ся — бач як нахмарило. н. пр.

Просвѣ́тъ = про́сьвіт, про́сьвіток (С. Л.). — Над містом стояв вечір без просьвітку темний. Кн.

Просвѣ́чивать = просьві́чувати, висьві́чувати, сьвітити ся, вилича́ти (на пр. тїло спід мережки). Ман.

Просвѣща́ть, просвѣти́ть, ся = просьвіща́ти, осьві́чувати, осьвідча́ти, сьвічи́ти, ся (С. З.), цьві́чити ся (С. З.), просьвіти́ти, осьвіти́ти, ся. — Просьвітив їх розум всякими науками, в житті потребними. Л. В. — Просьвітились, та ще хочем других просьвітити, сонце правди показати. К. Ш. — Осьвіти чоловіка, то він і порозумнїшає. н. пр. — Сьвічтесь люди, добре буде. Сьвічтесь хоч по малу, щоб вас лихо знов не втяло собі на поталу. Прибура. С. З. — Великая громада молоді российської в колегіумі моім знайдуеть ся і в науках і віри сьвятої боронити цьвічить ся. П. Могила. С. З.

Просвѣще́ніе = просьві́та (С. Жел. З.), осьві́та (С. З. Л.), сьвіче́ння (С. З.), сьвіт, осьвідче́ння, цьвіче́ння (С. З.). — Просьвіти за плечима не носити. н. пр. — Списати життепись Шевченка значить списати історию просьвіти взагалі в Росиї. Кн. — Братства київського, труждаючого ся в цьвіченню молоді російської. С. З.

Просвѣщённый = осьві́чений, осьві́тний, сьві́чний (С. З.). — Він чоловік осьвічений. — Горе люду не сьвічному на сім сьвіті бути: зараз стане попихачем поміж сьвічних люди. Прибура. С. З.

Просёлокъ, просёлочная доро́га = д. під сл. **Доро́га.** — **Доро́га идётъ просёлками** = доро́га йде поміж се́лами та хутора́ми.

Проси́живать, просидѣ́ть = проси́жувати, проси́дїти, виси́жувати, ви́сидїти. — Просидів за роботою аж до ранку. — Цїлий вечір висидів дома.

Просини́ть = просини́ти.

Про́синь, у виразі: **„въ про́синь, съ про́синью“** = си́ня́вий. С. Жел.

Проси́тель, ница = проха́ч, ка (С. Л. Жел.), проха́тарь, ка (С. Л.), прохати́рь (Сп.), проша́к (С. Жел. Л.), блага́ч (С. Ш.), набридливий — ка́ня, каню́ка.

Проси́тельный, но = проха́льний, при́сма.

Проси́ть, ся = 1. проси́ти, проха́ти, ся (С. Л.), сильне — блага́ти (С. Л. Ш.), набридливо — каню́чити, цига́нити, милостиню — старцюва́ти, ру́ку простяга́ти, жебрува́ти, лабзюкова́ти, же́брати, Христа ради — христа́радничати. — **Проси́ть позволе́нія** = пита́ти ся, проха́ти дозво́лу.

2. позива́ти (С. З.), ска́ржити ся. — Ой піду я до пана, позивати Івана. н. п.

Просіива́ть, просія́ть = зася́яти, зася́ти, просі́яти.

Проска́бливать, проскобли́ть = проскріба́ти, проскрома́жувати, проскребти́, проскрома́дити.

Проска́кивать, проскочи́ть, проскокну́ть = 1. проско́кувати, проско́чити, проскікну́ти, простгрибну́ти. — Курча проскочило з курника.

2. трапля́ти ся, луча́ти ся, зустріча́ти ся, тра́пити ся, лучи́ти ся, зустрі́ти ся (рідко).

3. промча́ти ся, проскака́ти.

Проскобли́ть = д. **Проска́бливать.**

Проскользა́ться = проко́взати ся.

Проскользну́ть = ви́слизнути, ви́сковзнути, ви́порськнути і д. **Выскользнуть.**

Проскорбѣ́ть = протужити, просумува́ти.

Проскочи́ть = д. **Проска́кивать.**

Проскреба́ть, проскре́сть = проскріба́ти, проскребти́, прошкря́бати.

Проскрипѣ́ть = 1. проскрипі́ти, прорипі́ти.

2. процигикати, прорипі́ти, вгорипі́жити (про музик).

Проскурня́къ, рос. Althaea officinalis L. = кала́чики, проскурня́к, ди́ка ро́жа. С. Ан.

Проскуча́ть = пронуди́ти ся, пронуджува́ти.

Просла́бить = пронести́, прочи́стити, промкну́ти. Лев. — Дав лікарь дитині масла на прочистку живота, а воно і промкнуло. Лев.

Прославле́ніе = виславле́яння.

Прославля́ть, просла́вить, ся = сла́вити, прославля́ти, виславля́ти (С. Л.), ви́славлювати, вславля́ти, просла́вити (С. вкла́вити, осла́вити, ся, про що пег

— розсла́вити. — Дик маляр вславив ся на цілу околицю. Кн. — Од Припеті до Синюхи вславили себе Обухи. К. Д.

Прослезиться = запла́кати, прогла́кати, розпла́кати ся.

Прослоня́ться = прове́штати ся, проблука́ти, протиня́ти ся.

Прослу́живать, прослужи́ть = служи́ти, прослужи́ти.

Прослу́шивать, прослу́шать = вислу́хувати, ви́слухати, прослу́хати.

Прослыва́ть, прослы́ть = вславля́ти ся, всла́вити ся. — На всю округу вславив ся.

Прослы́шать = прочу́ти, начу́ти, перечу́ти, перезна́ти, наслу́хати. — От зараз і прочула вона, що десь є така бабка, що поможе. н. к. Ман.

Прослѣди́ть = ви́слїдити (С. Л.), прослїди́ти, пропантрува́ти, присочи́ти.

Прослѣ́довать = 1. пройти́, проїхати. — Через наше село багато війська пройшло.
2. прові́рити, переві́рити, ви́вірити, переглядїти, передиви́ти ся. — Він переглядів се діло.

Просма́тривать, просмотрѣ́ть = 1. перегляда́ти, продивля́ти ся, переглядїти, продиви́ти ся, передиви́ти ся, проглядїти. — Приходили, продивляли ся — у кого скільки він стоїть. н. о. Гр. Чайч. — Я передивив ся рукопис. — Продивив ся на картину довго.
2. недогляда́ти, недоглядїти, недодиви́ти ся, проґа́вити. — Не додивив ся усїх помилок.

Просмо́тръ = про́гля́д (С. Л.), пере́гляд. — Перегляд українських книжок. Ос.

Просмѣ́ивать, просмѣя́ть = д. **Осмѣ́ивать.**

Просмѣя́ться = просьмія́ти ся, посьмія́ти ся, прорегота́ти, ся. — Прореготали цїлий вечір.

Проснуться = д. **Просыпа́ться.**

Про́со, рос. Panicum miliaceum L. = про́со, китиця — во́лот (С. Аф.), во́лоття (Сп.), купи́ця, кия́х. — **Про́со желтоостистое,** P. glaucum = тека́ч. С. Ан. — **П. бѣлое** = біли́ця. — **П. колосистое** = воло́тисте, кияхува́те (Ман.).

Просови́ще = просови́ще, проси́ще, прося́нище, пріська (д. під сл. **По́ле**).

Прособира́ть, ся = прозбіра́ти, ся.

Просо́пка = д. **Болва́шекъ.**

Просо́вня = за́сув.

Просо́вывать, просова́ть, просу́нуть = просо́вувати, просу́нути, ся; пропи́хувати, пропха́ти, пропхну́ти, ся.

Просоли́ть, ся = д. **Проса́ливать, ся.**

Про́со́лъ, про́соль = просі́л.

Просолѣ́ть = просолїти, всоли́ти ся.

Просо́нки, просо́нье = просо́ння. — **Въ просо́нкахъ** = з просо́ння.

Просонѣ́ть = просоні́ти, просопти́.

Прососа́ть = д. **Проса́сывать.**

Просо́съ = продухо́вина, прогній, прогальо́вина (в льоду).

Просо́хнуть = д. **Просыха́ть.**

Просочи́ть, ся = д. **Проса́чивать, ся.**

Проспа́ть, ся = д. **Просыпа́ть, ся.**

Проспо́рить = проспо́рити, проспереча́ти ся, прозмага́ти ся.

Просро́чивать, просро́чить = пропуска́ти, пропусти́ти строк, простро́чити (С. Жел.).

Просро́чка = відволо́ка (С. Пар.).

Проста́ивать, простоя́ть = висто́ювати, просто́ювати, ви́стояти, простоя́ти, відстоя́ти.

Проста́къ, проста́чка = проста́к, просту́ха. С. Л.

Простёгивать, простега́ть, простегну́ть = стьо́бати, простьо́бати, простьобну́ти.

Простира́ть, простере́ть, ся = простяга́ти (С. З. Л.), протяга́ти, тягти́, ся (С. Л.), простягти́, протягти́, ся; дохо́дити, сяга́ти, дійти́. — Став простягає ся аж до лїсу. — Степ тягне аж до моря. С. Л. — Сягає широко земля московська, та тїсно, сумно там людському серцю. К. Б.

Простира́ть = пропра́ти. — Цїлий ранок пропрала шмаття.

Прости́тельный = д. **Извини́тельный.**

Проститу́тка = повія, финдю́рка, розтру́ха і т. д. д. **Непотре́бница.** — Усї знають, що вона финдюрка, та нам до того байдуже. Кн.

Прости́ть, ся = д. **Проща́ть, ся.**

Про́сто = про́сто, по́ просту, щи́ро. — Зо всїми поводить ся по просту.

Простова́тый = проста́цький, недоу́мкуватий і д. **Глупова́тый.**

Простоду́шіе = простоду́шність. — Наша простодушність довела його до того... Кн.

Просто́й = 1. про́стий, звича́йний.
2. поро́жнїй, ві́льний.
3. проста́цький.

Просто́й = простій.

Простоква́ша = ки́сле молоко́, сиро́ватка (С. З.).

Простолю́динъ, простолю́динка = про́стий чоловік, про́стого ро́ду, простолю́дець, простолю́дка.

Простонаро́діе = про́сті лю́ди, про́стий

люд, простóлюд, простáцтво, стар. — пóспільство. С. Л.

Простонарóдный = простолюдний, простáцький (С. З. Л.), стар. — посполитий. С. З.

Простонáть = простогнáти, проквилити.

Простóрный, но = простóрний, простóрий. — **Простóрнѣе дѣлаться** = просторнішати, просторішати.

Простóръ = простір, привілля.

Просторѣчіе = простомóва. — **Въ просторѣчіи** = по прóстому.

Простосердéчный = щирий.

Простотá = простóта.

Простофиля = ґáва, бевзь і д. **Глуповáтый.**

Простоять = д. **Простáивать.**

Пространный = простóрий, широкий, розлóгий (С. Л.), розлéглий.

Пространство = простір, простóр (С. Л.), прóсторінь, óбшир, розлóг (С. Л.), просторóнище. — **Безпредѣльное п.** = безмір, безмірря. — Кидав очима, неначе в порожній простір. Лев. — На просторі між Балтицьким а Чорним морем жили Славьяне. Бар. О. — Велике просторонище земель біля Дніпра пустовало. Кв. — На обшир Україна більша за Францию. Кн.

Пространствовать = промандрувáти.

Простригáть, простричь, ся = простригáти, простригти, ся.

Прострѣливать, прострѣлить = прострілювати, прострілити.

Прострѣлина = прострíл.

Прострѣлъ = 1. прострíл.

2. рос.: а) Aconitum Napellus L. — борéць, зозýліні черевички, б) Anemone Pulsatilla L. — прострíл, сон, сон-зілля. С. Ан.

Прострѣльная травá = д **Прострѣлъ 2.**

Прострянать = пропóрати ся. — Цілий ранок пропорала ся коло печі.

Простýда = простýда, остýда (С. З. Л.), застýда, підвій.

Простужáть, простудить, ся = студити, простудити, застудити, ся, захолодити, охватити, ся, од вітру — підвіяти ся. — Застудив себе тай помер. Кр. — Щоб не застудити ся, випили по чарці джину. Кн.

Простуnáть, простуnить = прохóдити, пройти (наскрізь або з середини на верх).

Простуnáться, простуnиться = 1. д. **Оступáться. 2.** д. **Провиняться.**

Простýnокъ = вчинок (С. Л.), учинок (С Ш.), винá, повинка, перéступ, вистуnок. — За що ж мене, мужу, бъєш, за які вчинки? н. п.

Простучáть = простýкати, простукотіти, сильно — прогрюкати, сильно і часто — проторохтіти, проторохкотіти, тихо і мірно — протокотіти, чим важким — прогýпати, простугоніти, ногами — протупотіти.

Простывáть, простыть, простынуть = простигáти, стигнути, холóнути, простигнути, простигти (С. Л.), остигти, вистигнути, прохолóнути (С. Л.), охолóнути, вихолонути, в печі — чáхнути, прочахáти, прочáхнути, счáхнути, вичахнути. — Раз добром налите серце — в вік не прохолоне. К. Ш. — Нехай, у печі трохи прочахне, тоді й трубу закриєм. С. Л.

Простылый = простиглий, остиглий.

Простыня = простиня (С. Жел.), простирáло (С. Жел.), простирáдло. — Простирадло, заполоччю шитоє. Ст. Оп. Кіев. Ст.

Простыть = д. **Простывáть.**

Простѣнокъ = простінок.

Простякъ, простянка = простáк, простýха.

Просуетиться = проклопотáти ся, прометушити ся.

Просýживать, просудить, ся = судити, просудити, ся, протягáти, ся, пропозивáти. — Суд просудив довго. — Протягали ся довго, поки суд розсудив діло. — Пропозивав (або: просудив) сто карбованців і свого не доправив ся.

Просунýть = д. **Просóвывать.**

Просучить = просукáти.

Просýшивать, просушить, ся = просýшувати, просушити, ся.

Просфорá = д. **Просвирá.**

Просчитывать, просчитáть, прочéсть, ся = пролічити, прорахувáти, ся (який час або зробити помилку), прошитáти.

Просыпáть, проспáть = спáти, проспáти (який час або пропустити через сон).

Просыпáть, просыпать = розсипáти, розсипати.

Просыпáться = 1. (**проснáться**) — просипáти ся, проспáти ся. — Пъяний проспить ся, а дурний ніколи.

2. (**проснýться**) — прокидáти ся, прочинáти, прокинути ся, прочнýти ся, обудити ся, розбудити ся, продрýхати ся, про кількох — попрокидáти ся і т. д. — Вона прокинулась та й дивить ся. н. к. — Прокинув ся чумак вранці та й полапав у гаманці. н. п. — Як ударить у дзвін, от він і прокинеть ся. н. о. Гр. Чайч. —

Тепер тільки прокинули ся у його всї сили життя. Кн. — Ой я сплю — милий снить ся, душа моя веселить ся. — Прокину ся — аж немає, аж серденько заміряє. н. п.

Просыпъ = про́сип. — Спить без просипу.

Просыха́ть, просо́хнуть = просиха́ти, просо́хнути, про грязь — прочаха́ти, протряха́ти, проча́хнути, протря́хнути.

Про́сьба = про́зьба, про́хань, проха́ння, як молитва — блага́ння, набридлива — каню́чіння. — **Пристава́ть съ про́сьбами** = каню́чити, цига́нити, розканю́чити ся.

Просѣва́ть, просѣ́ять = просїва́ти, висїва́ти, просї́яти, ви́сїяти, на решето — точи́ти, проточи́ти, переточи́ти, підточи́ти, наточи́ти, ви́точити. — Точитимеш через сито. Кр. — Бери сито та проточи швидче борошно на затірку. Кн. — Споминки треба переточить і чимало чого знехтовати. Кн.

Просѣвочный = просїва́льний.

Просѣда́ть, просѣ́сть = пробива́ти ся, виступа́ти (на верх), витика́ти ся, протїка́ти, проби́ти ся, ви́ступити, ви́ткнути ся, протїкти́. — Борода пробиваєть ся — Рослина тільки що виткнула ся. — Вода протїкає в щілини.

Просѣ́дина = 1. щі́лина, розпа́дина (С. Л.), розпа́лина (С. З.).

2. д. **Про́сѣдь.**

Про́сѣдь = сиви́зна, про́сїдь (С. Жел.). — **Борода́ съ про́сѣдью** = шпакова́та. — Борода шпакована, та думка клята. н. пр.

Просѣ́ка = про́сїк (С. Жел.), про́руб, прогальо́вина, про́лїс, про́лїсок, проворі́ття.

Просѣка́ть, просѣ́чь = прору́бувати, просїка́ти, проруба́ти, просїкти.

Про́сѣкъ = д. **Просѣка.**

Просѣсть = д. **Просѣда́ть.**

Просѣчный = прору́баний.

Просѣчь = д. **Просѣка́ть.**

Просѣять = д. **Просѣва́ть.**

Просяка́ть, прося́кнуть = просяка́ти (С. Жел.), просиса́ти ся, прохо́дити (про воду).

Просяно́й = просяни́й. — **Просяна́я ка́ша** = пшоня́на. — **П. соло́ма** = просяни́ця, прося́нка.

Прота́ивать, прота́ять = та́яти, прота́яти, прота́нути, розта́нути.

Прота́лина = 1. талови́на (Мал.), тал (С. Л. Ш.), талови́к (земля спід снїгу, що стаяв).

2. прогальо́вина, прога́лина, прога́лина, ві́дпарь і т. д. д. **Полынья́ 1.**

Прота́лкивать = 1. (**протолка́ть, протолкну́ть, ся**) — пропи́хувати, проти́скувати, ся, протовпя́ти ся, пропха́ти, ся, пропхну́ти, ся, прошто́вхати ся, прото́впити ся, проти́снути ся. — Пропхати човен поміж кригою. — Тісно, на силу пропхав ся.

2. (**протоло́чь**) — протовкти́. — Треба ще протовкти трохи.

Протанцова́ть = протанцюва́ти, гопака — прогопцюва́ти. — Цілу ніч протанцювали. — Протанцювала раз та й годї.

Прота́пливать, протопи́ть = топи́ти, протопи́ти, ви́топити. — Треба протопити грубку, бо щось холодно.

Прота́птывать, протопта́ть = прото́птувати, протопта́ти, стежку — просте́жити. — Протоптав чоботи. — Я тільки стежку протоптую до списання Шевченкової життєписи. Кн.

Протаска́ть = 1. протаска́ти. — Цілий день протаскав дрова.

2. протяга́ти, проволочи́ти, проволокти́. — Протягав копицї аж до півдня. — Його протягали по судах.

Протаска́ться = проволочи́ти ся, проблука́ти, прошве́ндяти, пропле́нтати ся.

Прота́скивать, протащи́ть, ся = протяга́ти, протягти́, ся, проволокти́, ся, протарга́нити, проти́рити, протелющити. — Проволік через двір та й кинув.

Прота́чивать, проточи́ть = 1. прото́чувати, проточи́ти. — Черва проточила дерево.

2. гостри́ти, прогостри́ти, проточи́ти. — Цілий ранок прогострив ножі.

Протащи́ть = д. **Прота́скивать.**

Протащи́ться = проволокти́ ся, проплести́ ся, проди́бати, проплуга́нити ся. — На силу проплів ся через двір.

Прота́ять = д. **Прота́ивать.**

Протека́ть, протечь = 1. протїка́ти, протїкти́, ледве-ледве — слези́ти, прослизувати. — Вода протїкає через канаву. — Човен протїкає. — Слезить трохи бочонок. Хар. — Вода крізь вікна прослизує. Хар. — **Бума́га протека́етъ** = д. під сл. **Пропуска́ть.**

2. уплива́ти, пли́нути, уплисти́ (С. Ш.). **Вре́мя протека́етъ** = час пли́не. — **Протёкъ годъ** = упли́в рік. С. Ш.

Протёкшій = мину́лий.

Протере́бливать, протереби́ть = прорива́ти і т. д. д. **Продёргивать 2.**

Протере́ть = д. **Протира́ть.**

Протерпѣ́ть = сте́рпіти; ви́терпіти.

Протéчь = д. **Протекáть.**

Прóтивень = 1. спи́сок.

2. бля́ха, лист (залі́зний, що на йому печуть пироги то-що).

Проти́виться = опірáти ся (С. З. Л.), опинáти ся, спротивля́ти ся, óпір стави́ти, спречáти ся, сперечáти ся, іти́ прóти, огинáти ся (С. Л.), змагáти ся (С. Л.), спинчáти ся (Сп.). — А він не йде — опинаєть ся. — І дївчата, сьміючи ся, всї її вхопили, опинала ся снігурка, та не стало сили. Гр. Чайч. — Хоч як довго вона спротивляла ся, а на сам-кінець, добре, каже, поїду. Кн. — Гріи гуркотів, огнями розсипав ся, змагав ся довго дуб, стогнав, не подавав ся. Б. Г. — А що як Демъян сватати ме, а мати буде сперечатись? Лев. — Не можна проти батька огинати ся. С. Л.

Противлéніе = змагáння (С. Л.), проти́вність.

Проти́вникъ, ца = супроти́вник, ця (С. Л.), супóрник, ця, суперéчник, ця. — Військо супротивників зійшло ся біля Корсуня. Кп.

Проти́вный, но = 1. проти́вний (С. З.), супроти́вний, но. — Вітер противну хвилю зо дна моря знімає, судна козацькі розбиває. н. д. — А на морі супротивна хвиля вставала. н. д.

2. гидки́й (С. З. Л.), оги́дний, обри́длий (С. Л.), обри́дний, обри́дливий, мерзéний, осорýжний (С. Л.), оприкри́вий, ги́дко, оги́дно, бри́дко (С. Аф.). — Я тричі вже йому казала, що осоружний він мінї, що й глянути на його не можу я. К. К — Гидко глянути.

Противодѣйствіе = проти́вність, перешкóда (С. З.).

Противодѣйствовать = перéчити (С. Л.), на перешкóдї, на завáдї ставáти, роби́ти перешкóду, перешкожáти (С. З.).

Противозакóнный, но = незакóнний, беззакóнний, безпрáвний, не слýшний.

Противолежáщій = супротилéжний і т. д. д. **Противополóжный.**

Противополагáть, противоположи́ть = стáвити, постáвити навпроти́, навпаки́.

Противоположéніе = проти́вність, противостáйність (С. Жел.).

Противополóжный = проти́вний, супроти́вний, супротилéжний. — Їм забажалось побігти в противну хату та довідатись хто прийшов. Лев. — Починає гукати батька й матїр, бо вони, бач, усі в противну хату перейшли. Лев. — Усі інтереси маси стали супротилежними інтересам панів. Кн. — З сїх слів автора виходить супротилежне тому, що він попереду говорив. Зап. Груш. — **Въ противоположную стóрону** = навпаки́.

Противорѣчи́вость = суперéчливість.

Противорѣчивый = суперéчливий.

Противорѣчить = перéчити, суперéчити (С. Л.), перечковáти. — Що скажу — не суперечить, мінї вірить, як своєму сину... Ст. С. — Вони мінї в тім мовенні перечковали. Кочубей. С. З.

Противорѣчіе = перéка, перéча, суперéка, суперéчка, суперéччя (С. З. Л.), сýперіч. — Нехай буде ячмінь-гречка, аби не суперечка. н. пр. — Трапила ся суперіч фактів. Пр. — Думка чудна і стає в суперіч з правдою. Кн.

Противостоя́ть, противостáть = 1. стоя́ти, стáти навпроти́.

2. д. **Проти́виться** і **Противодѣйствовать.**

Противоя́діе = противотрýя (С. Жел. Пар.), противлї́к (С. Пар.).

Противоя́дный = противотрýйний.

Противуестéственный = ненатурáльний, надзвичáйний.

Проти́ву, прóтивъ = 1. прóти, напрóти (С. Л.), сýпроти (С. Л.), сýпротив (С. Л.), навпрóти, насýпротив, прóсто (С. Л); навпаки́, впаки́, навспáк. — Моя хата просто церкви. С. Л. — Навпаки сонця.

2. прóти, сýпроти; навпрéк, насупроти́вне. — Проти совісті. — Супроти його нема луччого робітника. С. Л. — Так піж поганий став навпрек мінї дорогу заступать! Гул. Ар.

Протирáть, протерéть, ся = протирáти, протéрти, прошарувáти, обшмóргати, обчóвгати. — **Протерéть глазá** (про гроші) — проциндрити, промантáчити, прогайнувáти і д. **Промáтывать 3.**

Проти́скивать, проти́снуть, ся = пропихáти, проти́скувати, пропхáти, пропхнýти, проти́снути, ся, проти́сти ся (Ман.), пробгáти ся і т. д. д. **Протáлкиваться.** — Що ясла будуть на пів хати — такі, що й в двері не пропхати. Б. Г.

Проткáть, проткнýть = д. **Протыкáть.**

Протлѣвáть, протлѣть = протлївáти, перетлївáти, протлї́ти, перетлї́ти.

Протóдіáконъ = протодия́кон.

Протоіерéй = протопóп, жінка його — протопóнша, протопóпиця, дочка — протопóпівна.

Протóкъ = протїк, течія́, невеличкий — перегíк, перетїчок, перетїчка, вширокому місцї — плéсо, в глибокому — бакáй.

Протолкáть, протолкнýть, ся = д. **Протáлкивать, ся.**

Протолковáть = пробалáкати. — Цілий вечір пробалакали про театр.

Протолпиться = протóвпити ся, пропхáти ся і т. д. д **Протискиваться.** — Народу так багато, що й протовпитись трудно. Лев.

Протомúть, ся = проморúти, пронýдити, ся, знýдити, ся, промýчити ся.

Протóпать = протýпати, протупотїти, прогóпати, прогýпати, прогопцювáти, протупцювáти, протюпати, протюпотїти.

Протопúть, ся = д. **Протáпливать.**

Протопóпъ = д. **Протоіерéй.**

Протоптáть = д. **Протáптывать.**

Проторговáть = проторгувáти, прогандлювáти, на базарі — пробазарювáти, на ярмарку — проярмаркувáти (який час або стратить що, торгуючи).

Протóржка = стрáта, втрáта (в торгу).

Протóри = прóтори, трáти (судові).

Проторúть = проклáсти (дорогу), уторувáти (С. Ш.), протоптáти (стежку), простéжити (теж). — **Проторёнпый путь** = бúтий шлях, протóптана стéжка. — Геній ніколи не йде шляхом битим. Кп.

Протосковáть = прожурúти ся, просумувáти, пропýдити ся.

Прототúпъ = первоóбраз.

Протóчина = 1. протóчина, червотóчина (в дереві).
2. перетік, перетїчка (д під сл. **Протóкъ**).

Протóчный = бігýчий, текýчий. — Бігуча вода.

Протрéзвливать, протрезвлять, протрезвúть, ся = витверéзювати, вúтверезити, протверезúти, ся, тверезїшати.

Протрубúть = 1. протрубúти, просурмúти.
2. розголосúти, роздзвонúти.

Протурúть = прогнáти, протýрити.

Протурчáть = протýркати, протуркотїти.

Протухáть, протýхнуть = тýхнути, протýхнути.

Протыкáть = 1. (**проткáть**) — заткáти. — Пологно заткане шовком.
2. (**проткнýть**) — протикáти, проткнýти, простромúти. — Простромив списом.

Протѣспяться, протѣснúться = протúскувати ся, протовпляти ся і т. д. д **Протúскиваться.**

Протюкать = 1. процюкати. — В стіні процюкав віконце.
2. протюкати.

Протя́вкать = продзя́вкати. — Цуцик продзявкав цілу ніч.

Протя́гиваніе = протягáння, прóтяг.

Протя́гивать, протянýть, ся = 1. протягáти, простягáти, протягтú, простягтú, ся. — Не прикладав мýки, не простягай руки. н. пр. — Вона простягла обидві руки і поклала їх. Лев. — І до братів своїх темних простягали руки, всім бажали вони мира, волі і науки. К. Х. — І простягши він руку, приторкнувсь до нього. К. Св. П.
— **По одёжкѣ протя́гивай пóжки** = по своємý лíжку простягáй ніжки. н. пр. —
Протянýть нóги = умéрти, дýба дáти.
2. тягти, волоктú, протягтú, проволоктú, проволочúти (час, діло) і д. **Длить** і **Мéдлить.**

Протяжéніе = прóтяг.

Протя́жка = д. **Замедлéніе** і **Проволóчка.**

Протя́жно = з прóтягом, прóволоком, прокнóлом, проквóлисто, з проволóком. — Як каже з протягом, а не скоро, тоді все розбереш. Хар. — Він читав з проволоком. Сп.

Протя́жный = протя́глий; проквóлистий і д. **Длúтельный** і **Мéдленный.**

Протянýть, ся = д. **Протягáть, ся.**

Проýдить = проýдити, проловúти (удкою, який час).

Проýжинать = провечéряти. — Провечеряли до півночі.

Проýлокъ = д. **Переýлокъ.**

Проýмничать = промудрувáти.

Проучáть, проýчивать, проучúть, ся = провчáти, провчúти, ся, вúшколити, вúцьвічити, проманіжити. — Добре його провчили — не забуде до нових віників. — Провчив ся цілу зиму, а читати не вміє.

Проýшина = дїрка (щоб вкладати або просовувати, на пр. в сокирі, куди вкладаєть ся топорище, або в молотку), в толці — ýшко.

Профáнъ = нетя́ма, нетя́мка, нетямáха.

Профильтрóвывать, профильтровáть = д. **Процѣживать.**

Профинтúть = протрúнькати, процúндрити і т. д. д. **Промáтывать 3.**

Прохáживать, проходúть, пройтúся = прохóдити, проходúти, ся, пройтú ся. — Цілий день проходиш — кінця не знаходиш. Кв.

Прохвáтывать, прохвáчивать, прохватúть = 1. прокóлювати, простромля́ти, проколóти, простромúти, проштрикнýти (зубами).
2. д. **Пронимáть.**

Прохворáть = пронедýжати, прослабувáти (довго).

Прохвóсть = пройдúсьвіт, підчúхвіст (Лев.), прочвáра, суцїга. — Хоч мінї тебе й жаль, а прочварі руки не подам. О. Ст.

Прохла́да = прохоло́да, холодо́к (С. Л.), охоло́да, пого́жість. — Кидали Ляхів у воду, к чортовій матері на прохолоду. н. д.

Прохлади́тельный = прохоложа́ючий.

Прохлади́ть, ся = д. **Прохлажда́ть, ся.**

Прохла́дный, но = прохоло́дний, не жа́рко.

Прохлажда́ть, прохлади́ть, ся = прохоложа́ти, прохолоди́ти, ся; вихоло́жувати, ви́холодити, ся. — Зараз піду, най лиш трохи прохоложу ся, бо мінї душно. Федь.

Прохлеста́ть = пролящи́ти, прохви́ськати.

Прохло́пать = проля́скати, крилами — прополопогіти.

Прохлопота́ть = проклопота́ти, протурбува́ти ся.

Прохны́кать = пропхи́кати, прорюмсати.

Проходи́мецъ = пройди́сьвіт, шва́йкало (С. Л.), прозва́ра, мартопля́с (Кн.).

Проходи́ть, пройти́ = 1. прохо́дити, перехо́дити, пройти́, перейти́. — Тільки перейшов міст, як він завалив ся.

2. мина́ти, промина́ти, уплива́ти (С. Ш.), мину́ти, ся, промину́ти, пройти́, уплинути, переверну́ти ся. — Минають днї, минають ночі, минає лїто, шелестить пожовкле листя, гаснуть очі. К. Ш. — Мабуть шкода, що без пригоди, мов негода, минула молодість моя. К. Ш. — А як мої рученьки згорнуть ся, тоді твої роскоші минуть ся. н. п. — Час-година упливає. н. п. — Чимало літ перевернулось, води чимало утїкло. К. Ш. — **Проше́лъ сквозь ого́нь, во́ду и мѣ́дныя тру́бы** = був у бува́льцях, зна́є що кій, що па́лиця. н. пр. — **Э́то ему́ не пройдётъ** = се йому́ так не мине́ть ся, се ду́рно не мине́ (Кн.). — **Проходи́ть слу́жбу** = одбува́ти слу́жбу.

Проходи́ть = проходи́ти, промандрува́ти, шкандибаючи — прошкандиба́ти, переку́льгати, не скоро — продиба́ти.

Проходи́ться = д. **Проха́живаться.**

Прохо́дка = прохо́дка, прогуля́ння, прома́шка.

Проходно́й = прохідни́й; скрізни́й.

Прохо́дъ = 1. хід, прохі́д, узенький між будовою — сутки́, суточки́ (С. Л.). — Двором не йди, а суточками, що поміж хатою і коморою. Кн.

2. прохі́д, просьві́ток. — Не дає мінї проходу, скрізь лізе в очі осою. Кн. — Люди очі висьміють, просьвітку мінї не буде Кн.

Прохо́жій = д. **Проходно́й.**

Прохо́жій = перехо́жий (С. Л.), прохожа́лий. — Не з нашого села, се — якийсь прохожалий чоловік.

Прохозя́йничать = прохо́зяйнува́ти, прогосподарюва́ти.

Прохола́живать, прохолоди́ть, ся = студи́ти, простуди́ти, прохолоди́ти, прохоло́нути

Прохохота́ть = прореготи́ти.

Прохрапѣ́ть = прохропти́.

Прохрипѣ́ть = прохрипі́ти.

Прохрома́ть = прошкандиба́ти, прошкутильга́ти, прокульга́ти.

Процара́пывать, процара́пать, процара́пить = продря́пувати, продря́пати, прошкря́бати.

Проца́рствовать = процарюва́ти.

Процвѣта́ть, процвѣ́сть = процьвіта́ти, проквіта́ти, квітча́ти, ся, процьвісти́, проквітча́ти. — Як я була молодою, квітчалась, пишалась. К. Ш.

Проце́нтный = проце́нтовий.

Проце́нтъ = проце́нт, відсо́ток (С. Л.), надсо́ток, рост, приріс́т, прока́т, верхи́. — Позичали у міских дукарів та виплачували відробітками та відсотками. Лев. В. — Не тільки рост, а й исте пропало. Кв. — Росту ще не виплатив, а стовп само собою стоїть. С. Л.

Проце́нтщикъ = лихва́рь. — З одної вбогої людини лихварь правив гроші. Зіньк.

Проце́ссія = проце́сия, про́від. — Ханай бики, бо процесия йде. н. пр.

Проце́ссъ = 1. спра́ва (С. З.), по́зва (С. З.), по́зов (С. З.). позива́ння, пози́ванка, пра́во (С. З.). — Поли вріж, та тїкай од позвів. н. пр. — Точилась на суді єнеральнім в Глухові справа. Хапенко. С. З. — Кому хочеш позов заложу. Кот.

2. процес, ді́я.

Процѣ́живаніе = цїді́ння.

Процѣ́живать, процѣди́ть = проціжувати, виціжувати, проціди́ти, відціди́ти, переціди́ти, перепусти́ти.

Процѣлова́ть, ся = проціл́ува́ти, ся.

Прочя́вкать = процья́мкати, прожвя́кати.

Прочёсывать, прочеса́ть = чеса́ти, вичі́сувати, розчі́сувати, розчеса́ти; продря́пати (чешучи).

Прочётный = 1. прощи́таний.

2. призна́чений до прочита́ння.

Прочётъ = 1. поми́лка в раху́нку.

2. прочита́ння. — **Для прочёту** = для прочита́ння.

Прочи́нивать, прочини́ть = лата́ти, перелата́ти; пролата́ти.

Прочи́стить = д. **Прочища́ть.**

Прочи́тывать, прочита́ть = чита́ти, прочита́ти, начита́ти, погано — прослебезува́ти, ви́слебезувати, швидко і не виразно — прохама́ркати, прохарама́ркати, відхама́ркати.

Про́чить = прямува́ти (С. Л.), призначá-ти. — Прямує єму в супружество доч свою Марию. Коніс. С. З.

Прочиха́ть = прочха́ти.

Прочиха́ться = ви́чхати ся.

Прочища́ть, прочи́стить = прочища́ти, прочи́стити, од бурьяну — прополо́ти, просапа́ти і т. д. д. **Очища́ть.**

Про́чій = и́ньший, и́ньчий (С. З.), оста́нній, ре́шта. — **Ме́жду про́чимъ** = між и́ньшим. — **И про́чее** = і так да́лї, і таке́ и́ньше. — **Спасли́сь двое́, а про́чіе потону́ли** = спасли́сь двоє́, оста́нні (або: а ре́шта) потону́ли.

Про́чность = мі́цність.

Про́чный, но = міцни́й, мі́цно, цупки́й, цу́пко (С. Л.), трива́лий (С. Л. Ш.).

Прочь = пріч, прі́чки, геть, до кількох — ге́ть-те. С. Л. — Проти нічки помандрував козак прічки. н. п. — Іди, сину, геть від мене, нехай тебе Орда візьме. н. п. — Геть-те, хлопці, з шляху — чорт несе сваху. н. пр. — **Прочь отъ меня́!** = геть від ме́не! — **Поди́ прочь!** = іди́ геть! — **Не про́чь** = не від то́го. — **Я не прочь отъ э́того** = я не від то́го, я нїчо́го про́ти сього не ма́ю. — **Онъ не про́чь отъ до́браго дѣ́ла** = він не цура́єть ся до́брого дїла.

Прошали́ть = пропустува́ти, прожартува́ти, прожирува́ти.

Проша́рить = ви́шарити, ви́нишпорити.

Прошата́ться = проблука́ти, прошва́(е)ндяти, ви́никати, ви́тупати.

Про́шва = д. **Обши́вка 2.**

Проше́дшій = мину́лий.

Прошелестѣ́ть = прошелестїти, шеле́снути, шеле́тнути. — Часом тільки ящірка шелесне. Кр.

Проше́ніе = 1. проха́ння, про́хань, про́зьба. 2. про́зьба, суплїка (С. З.).

Про́шенный = про́ханий. — На проханого гостя багато треба. н. пр. — Проханий шматок горло дере. н. пр.

Прошёптывать, прошепта́ть, ся = шепота́ти, шепотїти, прошепотїти, прошепота́ти, ся, протишкува́ти ся. — Прошепотів щось і не розбереш. — Протишкували ся цїлий вечір.

Прошиба́ть, прошиби́ть, ся = 1. пробива́ти, проби́ти, ся.

2. д. **Ошиба́ться** і **Прома́хивать 3.**

Прошибка = д. **Оши́бка** і **Прогрѣ́шность.**

Прошива́ть, проши́ть = прошива́ти, проши́ти (наскрізь або довго шити), мережками — промере́жувати, промере́жати.

Прошипѣ́ть = прошипі́ти, прошипотїти, про гадюку — просича́ти, про воду — пробулькотїти, проклекотїти, про сало, мясо — прошкварча́ти.

Прошле́цъ = д. **Пройдоха.**

Прошлого́дній = торі́шнїй (С. З. Ш.), прошлоро́чний (С. З.). — Так він мінї потрібен, як торішній сніг. н. пр. — Подлуг прошлорочних реєстрів. С. З.

Про́шлый = мину́лий. С. Л. — **Про́шлое** = мину́ле, мину́вше, мину́вшість, мину́лость. — Не можна було не прирівняти минулого життя України до сучасного. Кн. — І я перший здіймаю шапку перед такою милостю чоловіка, котрому тепер пишу оцю одповідь. О. Мар. — **Про́шлый годъ** = торі́к.

Прошля́ндать, прошля́ться = прошва́(е)ндяти, прове́штати ся, проблука́ти, протиня́ти ся, прошле́нтати ся, ви́никати.

Прошмыгну́ть = прошмигну́ти, промайну́ти.

Прошумѣ́ть = прошумі́ти, прогомонїти, прогаласува́ти.

Прошути́ть = прошуткува́ти, прожартува́ти.

Прошушу́кать, ся = прошушу́кати, ся, протишкува́ти ся.

Проща́й, те = д. **Проща́ться 2.**

Проща́льный = проща́льний, відхо́жий, відхідни́й. — **П. угоще́ніе** = відхідне́, відхо́жа ча́рка.

Проща́ніе = проща́ння, роспроща́ння, про́води. — Настав час прощання. Ст. — На роспрощані поцілувались. Кр.

Проща́ть, прости́ть, ся = 1. проща́ти, вибача́ти, пробача́ти (С. З.), дарува́ти (С. З.), прости́ти, ся, ви́бачити, проба́чити, подарува́ти, ся, зви́дити. — За се діло я тобі не подарую. С. Л. — Не пожалїли мене. Нехай вже їм Бог звидить. Кн. (Пр. д. ще під сл. **Извиня́ть**).

2. проща́ти ся, попроща́ти ся. — **Проща́й, прости́! Проща́йте!** = проща́й, прощава́й, бува́й здоро́в, будь здоро́в, проща́йте, бува́йте здоро́ві! — Прощай, прощай, козаче! Твоя дівчина плаче.

н. п. — Їхав козак за Дунай, сказав дівчині — прощай! н. п. — Будь здорова, паньматусю, обійду ся без Настусї. н. п. — По сій мові, бувайте здорові! н. пр.

Про́ще = простїше. — **Про́ще всего́** = найпростїше.

Прощелы́га = д. **Пройдо́ха** і **Прохво́стъ.**

Проще́ніе = проще́ння, опроще́ння, пробаче́ння (С. З.). — Взяв батька, попросив у його опрощення і став кормити до смерті. Гр. Чайч. — **Попроси́ть проще́нія** = перепросити.

Прощённый = проща́льний.

Прощи́нывать, прощипа́ть = д. **Продёргивать** і **Протере́бливать.**

Проѣда́ть, проѣ́сть, ся = 1. проїда́ти, проїсти, ся, прохарчи́ти, ся, на ласощі — проласува́ти. — Проїв багато грошей. — Усі гроші чи прохарчив, чи прогуляв. н. о.
2. проїда́ти, прогриза́ти, проїсти, прогри́зти.

Проѣдина = прогри́зене мі́сце.

Проѣздить, ся = проїздити, ся (який час або стратить на їзду).

Проѣздомъ = переїздом, по доро́зї. — Тільки переїздом був у Київі.

Проѣздъ = проїзд; пере́їзд. — Там тепер нема переїзду.

Проѣзжа́ть, ся = 1. (**проѣхать, ся**) — проїзджа́ти, проїзди́ти, проїхати, ся — Проїхав через Київ.
2. (**проѣздить**) — проїзжа́ти, виїзжа́ти, ви́їздити, ся. — На силу виїздив неука.

Проѣзжа́ющій = проїзжа́ючий (С. З. Л.), переїзжий, подорожнїй. — Щоб подорожнїй не був порожнїй — треба нагодувати. н. пр.

Проѣзженный = ви́їзжений (кінь).

Проѣзжій = 1. проїздний (С. Л.), переїздний. — Тут саме переїздне місто. С. Л.
2. д. **Проѣзжа́ющій.**

Проѣсть, ся = д. **Проѣда́ть, ся.**

Проѣхать, ся = д. **Проѣзжа́ть, ся.**

Проявле́ніе = ви́ява, проя́ва.

Проявля́ть, прояви́ть, ся = виявля́ти, ся, проявля́ти, ся, випика́ти, визнача́ти ся, ви́явити, прояви́ти, ся, ви́значити ся, ви́рискати ся (Мап.). — І вирискалось таке бидло! Мап. — **Отку́да ты прояви́лся?** = відкіля́ ти взя́в ся?

Проя́снивать, проясня́ть, проясни́ть, ся = вия́снювати, ся, проя́снювати, ся, ви́яснити, ся, проясни́ти, ся, про годину ще — ви́погожувати ся, сїріти, сьвітлїти, розви́днювати ся, ви́погодити ся (С. Л.), розгоди́нити ся (С. Л.), на годинї ста́ти (С. Л.), проясні́ти, проясні́шати, провидні́ти, провидні́шати. — Се мінї вияснило діло. — Нехай виясниуь ся — бач як нахмарило. н. пр. — Хмари рідшали; на обрію починало вияснювати ся. Кн. — Хмари та хмари, а коли ж вияснить ся? Кн. — Небо випогодило ся і скинуло з себе хмари. Фр. — Хмари розходять ся, на небі розвиднюєть ся. — На дворі почало вже сїріти.

Пруди́ть = 1. (**запруди́ть**) — гати́ти, загати́ти. — Тільки ж нами, нами, козаками, Дунай загатила. н. п.
2. (**напруди́ть**) — сця́ти, насця́ти, багато — набу́рити.

Прудово́й = ставни́й, ставови́й.

Прудъ = став, здр. ставо́к, ставо́чок (С. З. Л.), невеличкий, викопаний — са́жавка, са́жалка (С. З. Л.), ко́панка (С. З.), глухий або місце, де був став — стави́ще, стави́дло, стависько. — Чия гребля, того й став. н. пр. — Чи малий у яру ставок, зелений на горі садок. К. Ш. — Іде він понад ставком, дивить ся — гуси на березї сидять. н. п. — В гаю у пана був ставок, вода як скло, на днї пісок. Б. Г. — Ой вийду я на горбочок, та гляну я на ставочок: щука риба грає, вона пару має. н. п.

Пружи́на = пружина.

Пру́тикъ = д. **Прутъ** (здр.).

Прутня́къ = молодни́к, молодничо́к (молодий лісок); ло́зи, ше́люг, верболі́з.

Прутъ = лози́на (С. Л.), хворости́на (С. Ш.), здр. — лі́зка, рі́зка, хвойди́на (С. Л. Ш.), з шелюга — шелюжи́на, дротяний для плетїння — прут, пру́тик, дро́тик, щоб пропікати цибухи — жига́ло. — У руки взяв довгу хвойдину і по пропнехту так попхавсь. Гул. Ар.

Прутяно́й = хворо́стя́ний.

Прущъ, рос. Geranium L' Herit = жураве́льник, G. pratense L. = во́вча сту́па, во́вчі ла́пки, вовчу́га, вовчу́ра. С. Ан.

Пры́ганіе = стриба́ння, пли́гання, ска́кання, в танцях — го́пи, го́цання (С. Л.).

Пры́гать, пры́гнуть = стриба́ти, пли́га́ти, скака́ти, вистри́буваги, ци́бати, стрибну́ти, плигну́ти, цибну́ти, в танцях — го́пати, го́цати, го́пнути. — Вода плига з каміня на камінь. Кн. — Стриба, мов цап.

Прыгу́нъ, нья = скаку́н, скакуне́ць, плигу́н, плигуне́ць, стрибу́н, стрибуне́ць, бику́н, ха. — Жвавий коник скакунець доцьвірінькав ся в кінець. Ст. Б.

Прыгъ = плиг, скік, стриб.

Прыжо́къ = плиг (С. Л.), скік, стриб (С. Л.),

ви́стриб, стрибо́к, ви́брик, пере́скік. —

Прыжко́мъ = плі́гом, ско́ком (С. Л.), ви́стрибом (С. Л.), ви́скоком, ви́бриком, пере́ско́ком. — Він біжить вискоком. Кр.

При́скалка = кропи́ло, бри́зкалка.

При́скать, при́снуть, ся = бри́зькати, пи́рськати, кропи́ти, бри́знути, при́снути (С. З.), покропи́ти, од сьміху — пи́рхнути (Ос.).

Пры́ткій, ко = прудки́й (С. З. Л.), пру́дко, швидки́й, шви́дко, метки́й, шпарки́й, шпа́рко, притки́й (Кп.), при́тко, порський (С. Л.). — Ой попливи, утко, проти води прудко. н. п. — Він у нас меткий, духом збігає. Кп. — Шпарке хлопъя — одна нога тут, а друга в школі. Кп. — Бач який приткий, наче коза. Кп.

Пры́тче = шви́дче, пру́дче, прудкі́ш.

Прыть = пру́дкість, мото́рність, шви́дкість, жва́вість; бадьо́р. — **Пусти́ть коня́ во всю́ прыть** = пусти́ти коня́ на вза́води (С. З.), що єсть ду́ху. — **Бѣжа́ть во всю́ прыть** = бі́гти що єсть ду́ху, на всї жи́ли бра́ти. — А він біжить що єсть духу і не озирається ся. — Далиж вони з пекла драла: Єва на всї жили брала. З великодної вірші.

Прыщева́тый = прищова́тий.

Прыщева́тѣть, пры́щевѣть, опры́щевѣть = при́щити ся, попри́щити ся.

Прыщъ = прищ, при́щик, частїше мн. — прищі́, жа́бур, жабури́ння, від холоду — си́роти.

Прѣ́лый = запрі́лий, про дерево — тру́хлий, трухля́вий, про борошно то-що — підле́глий, зле́глий, приле́глий. — **Прѣ́лые глаза́** = ки́слі о́чі, з такими очима — кислоо́кий.

Прѣль = пріль, підле́глість.

Прѣ́ніе = 1. запріва́ння.
2. д. **Пре́ніе.**

Прѣ́сный = прі́сний (С. Жел.), соло́дкий (про воду).

Прѣсня́къ = прісня́к. С. Жел.

Прѣть, взопрѣ́ть, вы́прѣть = прі́ти, упрі́ти, впрі́ти. — Поки не упріти, поти не уміти. н. пр. — Каша добре упріла.

Пря́ = супере́чка і д. **Пре́ніе.**

Пряда́ть, пря́нуть = д. **Пры́гать.**

Пряде́ніе = пря́дло.

Пря́диво = пря́диво; пря́жа; ку́жель, ку́жівка (С. З.), ми́чка (С. З.), ми́кавка. — Бідна Єва одну з древа зірвала кисличку, збулась власти, треба прясти на гребінї мичку. З великодної вірші.

Пряди́льщикъ, ца = пряді́льник, пря́дка, пря́ха (С. Жел.). — Тож то Маруся прядка була, що раненько вставала, на подарочки пряла. н. п.

Пряди́льня = пряді́льня, пря́льня. С. Жел.

Прядь = (волосся, шерсті то-що) — па́смо, мотузка, верьовки то-що — ста́лька (С. З.), льону — ми́чка (С. Л.), льону в 10 жмень — пові́смо, чого плетеного — по́плі́тка. — Русяві пасма волосся кругом чола. Лев. — Притулила неслухняне пасмо волосся. Лев. В. — Батіг у три стальки. — У дванадцять стальок були віжки.

Пря́жа = пря́диво (нитки прядені).

Пря́жка = спря́жка (С. Жел. Пар.), за́стіжка, шпень, шпе́ник (С. Пар.).

Пря́лка = пря́дка (С. З.), самопря́д, самопря́дка, коловро́т, коловро́ток, пря́слиця (С. З.).

Пряме́хонекъ, пряме́хонько = прямі́сінький, прості́сінький, ко. — Я їхав простісінько до Шевченкового друга. Кп.

Прямизна́ = прямота́. С. Жел.

Прями́къ = чолові́к щи́рий, про́стий, прями́й. — **Идти́, ѣхать на прями́къ** = навпросте́ць, навпрошки́, навпряме́ць, напряме́ць, навпрямки́, прямце́м іти́, ї́хати, простува́ти. — Коли-б навпростець, а то объиздками, так і далеко. Кп. — На що объізжати, коли можна навпрошки їхати. Кр. — Хочеш бути чоловіком, так іди прямцем за віком. В. Щ. — Хто простує, той в дорозі і ночує. н. пр. — **Сказа́ть на прями́къ, на пря́мки** = навпросте́ць, навпря́мки сказа́ти. — Як почув таку одповідь Марко, бачить сам, що манівцем не можна, тай почав вже навпростець до його. Ст. С. (д. ще під сл. **Обиня́къ**).

Прями́ть, спрями́ть = прями́ти, випрямля́ти, виправля́ти і т. д. д. **Вы́прямить.** — Доти виправляв лозину, доки вона не зламалась. Кп.

Пря́мо = пря́мо, про́сто, пра́во, навпросте́ць, напряме́ць. — Він просто виказав йому всю правду. — Ми не лукавили з тобою, ми просто йшли, у нас нема зерна неправди за собою. К. Ш.

Прямоду́шный = прямоду́шний (С. Жел.), правди́вий, щи́рий, щиросерде́чний.

Прямо́й = 1. прями́й, про́стий, пра́вий. — Проста дорога. С. Л. — Правий, як кочерга. н. пр. — І виросла бузининка та така гарна, така правенька. н. к. Ман.
2. правди́вий, щи́рий, спра́вжнїй. — **П. христіани́нъ** = правди́вий христия́нин. (Д. **И́стинный** і **Настоя́щій**).

Прямокрылый = прямокри́лий, простокри́лий. — **П. насѣко́мыя**, Orthoptera = пря́мо(про́сто)кри́льці. С. Жел. — У всїх цїх комах крила простягають ця прямо вздовш тїла, затим і всї такі комахи прозивають ся прямокрилими. Ст. О.

Прямолине́йный = прямолинійний.

Пря́мость = прямота́. С. Жел.

Прямота́ = прямота́ (С. Жел.), правди́вість, щи́рість.

Прямоуго́льникъ, ный = прямоку́тник, ний. С. Жел.

Пря́мь = прямота́. С. Жел.

Пря́никъ = пірни́к (С. З.), медовий — медяни́к, медовни́к, медівни́к (С. Жел.), здр. медяничо́к (С. З.), тонкий, плетений — су́слик, здр. су́сличок (С. З.), дрібненько різаний — кришене́ць, кришане́ць (С. З.). — Та синові за гіркого медяник купила. К. Ш.

Пря́ничекъ = д. **Пря́никъ** (здр.).

Пря́ничникъ, ца = медяни́шник, ця.

Пря́ничный = медяни́шний.

Пря́ности = корі́ння (С. Пар.), пря́нощі (кориця, инбирь то-що). С. Жел.

Пря́ный = пря́ний, пряни́стий, корі́нний.

Пря́слица = д. **Пря́лка**.

Пря́сло = пря́сло (д. під сл. **Звено́**).

Пря́сть, спря́сть = пря́сти, попря́сти, напря́сти, шерсть — куде́лити, вал — вали́ти, взаємно — відпряда́ти, відпря́сти, почать — розпрядови́ти ся. — Чи я ж тобі не напряла за рік три починки? Один пряла до Різдва... н. п. — **Прясть уша́ми** (про коней) — насторо́жувати, насторо́жити ву́ха.

Пря́таніе = хова́ння.

Пря́тать, спря́тать, ся = хова́ти, кри́ти, хорони́ти, схова́ти, укри́ти, схорони́ти, ся, перехо́вувати, перехова́ти, ся. — Спасибі в кишені не ховають. н. пр. — Крий, ховай погане, а воно таки гляне. н. пр. — Коли грім кого вбъє, то кажуть, що під ним чорт ховав ся. н. пр. Гр. Чайч. — А ви гроші в свою скриню ховаєте. Лев. — Щоб де було свій крам складати, та всякую бакалію ховати, комору збудував. Б. Г. — Трава степова, де не глянь, розлягаєть ся, аж військо в траві тій ховаєть ся. Гр. Чайч. — Сонця не видно і птиця ховаєть ся, дерево грізно під вітром ламаєть ся. Ал. — Чого ж вони там шукають, що там схоронили? К. Ш. — Він мабуть скоро прийде, а тепер переховуєть ся у лїсї. Ст. Х. — Що дня він мед тягав та и берлозї ховав. Б. Г.

Пря́ха = д. **Пряди́льщица**.

Псало́мникъ = псалми́ста. С. З.

Псало́мщикъ = псало́мщик, дяк.

Псало́мъ = псало́м, пса́льма. — Так з половини псальми і читає. Кн.

Псалты́рщикъ = псалти́рник.

Псалти́рь, псалты́рь = псалти́рь.

Пса́рный = псярний. — **П. дворъ** = д. **Пса́рня**.

Пса́рня = пса́рня, псу́рня, псю́рня, псярня (С. Жел.).

Псарь = псарь, ло́вчий, соба́чник, доїзжа́чий, пся́р, пся́рник (С. Жел.). — Хортам, і гончим і псарям. К. Ш.

Пси́на = 1. соба́че мъя́со.

2. пси́на. — Смердить псиною.

Пси́нка = д. **Па́сленъ**.

Психи́ческій = псіхи́чний.

Психологи́ческій = псіхологи́чний.

Психоло́гъ = псіхо́лог.

Пси́ца = су́ка, су́чка, пси́ця (С. З.). — То тиї псиці яловиці поскакали до пшениці. н. п.

Псо́вый = соба́чий, пся́чий. — **П. охо́та** = полюва́ння (С. З. Л.), ло́ви, вло́ви, лове́цтво (С. Жел.). — Пр. д. під сл. **Охо́та**.

Псо́ра = шо́лудї, па́рші.

Пта́ха, пта́шка = д. **Пти́ца**.

Птене́цъ, здр. **пте́ничикъ** = пташа́, здр. пташа́тко, пташеня́, здр. пташеня́тко, нискля́, голопу́пок (С. Ж.) голопу́цьок (С. Аф. З. Л.), пу́цьвіронок (С. З. Л.), пу́цьвірок (С. З.), горобця — горобиня́, тко, чаплї — чапли́ня́, тко і т. д. — Ой пуцьвіронку Купидоне! Кот. — Повидерав з гнізда голопуцьків. — Дїтки малі — пташенята, на кого їх покину. Кн.

Пти́ца, здр. **пти́чка** = пти́ця, пти́чка, пта́ха (С. З. Л.), птах (С. Л.), здр. пта́шка, пташи́на, зб. пта́ство (С. З. Л.), дїтське — тю́тя, тю́тїнька, тю́тїчка. С. Ш. — Лучче птиці на сухій гильці, як в золотій клітці. н. пр. — Летів птах о семи ногах. н. з. — Пташки сьпівають. — А озера кругом гаями поростуть, веселим птаством оживуть. К. Ш. — **Дома́шняя пти́ца, дворо́выя пти́цы** = домо́ве пта́ство (С. З.), дробина́ (С. Аф.). — Бач, скільки самої дробини викохали. Лев. В.

Птицело́вня = д. **Западня́**.

Птицело́вство = пта́шни́цтво. С. Жел.

Птицело́въ = пта́шник, птича́р. С. Жел.

Пти́чій = пти́чий, пта́ський (С. З. Л.), пташи́ний (С. Жел. Л.), пташа́чий (С. Жел.).

Пти́чій дворъ = пташня́. — **Пти́чье гнѣздо́**, рос. Neottia Nidus Avis Rich = миколайці, при́воротень. С. Ан.

Пти́чка = д. **Пти́ца**.

Пти́чникъ = 1. пта́шник.
2. пташня́, пташа́рня (С. Жел.), ко́єць, ку́ча. — Пакупив гусей новий ксєць.
Пти́чница = 1. пти́шниця (С. Жел.), дроби́нниця (С. Аф. Жел.).
2. пташня́ і т. д. д. **Пти́чникъ 2.**
Пти́чня = д. **Пти́чникъ 2.**
Пу́блика = пу́блика, публи́чність (С. З.). — Як ти колись на сьвіті жив та щиро публиці служив, так публика тобі живому квітки кидала як солому, а вмер, артисте-небораче, то й байдуже. Ос.
Публика́ція = оголо́шення і д. **Объявле́ніе** і **Обнаро́дованіе.**
Публикова́ть = ясува́ти і д. **Объявля́ть** і **Обнаро́дывать.**
Публи́чный, но = публи́чний, прилю́дний, но, не (С. Л.), припаро́дний, не, вселю́дний, привселю́дний, но, не. — Гаиьбила я його і на самоті і прилюдно, а він хоч би оком моргнув. Кп. — Хто скаже привселюдно міні слово: брешеш? Ст. Г. — Певно той бевкнув би привселюдно і про хабарі. Лев. В. — **Публи́чный домъ** = барді́ль, бурде́й (С. Ш.). — **П. же́нщина** = д. **Непотре́бница.**
Пу́га = гу́зка (в яйці). — Розбив гузку, та тоді й поставив яйце.
Пу́галище, пу́гало = страши́ло (С. Ж.), страхо́вище (С. Ж.), страші́дло, страхопу́д, опу́дало (С. З.), ля́кало, ляка́йло, хо́ха, машкара́ (С. З.), мара́, мацапу́ра (С. З.). — Страхопудом про мене була не щирість людська. Кн. — Наче опудало на горо́ді. Кр. — Отце про горобців буде лякало. Кн. — Кажуть страшний він, а я не примітив сього лякайла. Кн.
Пуга́ніе = ляка́ння, жаха́ння, страха́ння, поло́хання.
Пу́ганный, пу́ганый = ля́каний (С. Л.), поло́ханий. — **Пу́ганная воро́на и куста́ бои́тся,** п. пр. = ля́кана воро́на кущі́ боїть ся, поло́ханий за́єць і пенька́ боїть ся. п. пр.
Пуга́ть, ся, испуга́ть, ся, пугну́ть = ляка́ти, ся (С. З. Л.), жаха́ти, ся (С. З. Л.), страха́ти, ся (С. Л.), поло́хати, ся (С. З.), торопи́ти ся, про коней — харапу́дити ся (С. Ш.), зляка́ти, ся (С. Л.), споло́хати, ся, вжаха́ти, вжахну́ти, ся. — Все у вечері лякає. н. к. — І даремне лякать ся не треба, бо переляканий чоловік завжди зробить дурість К. К. — Як чорт хреста жахаєть ся. н. пр. — Ой ходив я на улицю, тай тепера каюсь, полюбив я дівчинонька, аж ві сні жахаюсь. н. п. — Побачила, що так полоха Еол спинка, що аж захляв. Кот. — Не кишкайте, не полохайте, нехай вона к дому привикає. н. о. — Що стане царівна підьїзжати, то кінь так і харапудить ся. н. к.
Пуга́чъ, пт. Strix Bubo = пу́гач.
Пу́гвица = д. **Пу́говица.**
Пугли́вость = лякли́вість, жахли́вість, полохли́вість.
Пугли́вый, во = лякли́вий, во (С. З. Ж.), жахли́вий, во (С. З. Л.), жа́хно, полохли́вий, во (С. З.), бо́язкий, ко (С. Ш.), страхопу́дливий, тороплє́ний, харапу́дливий. — Заєць єсть лякливий. С. З. — І розгонив Турок, наче сокіл голубів лякливих. Ст. С. — Дріжить, жахаєть ся, за матірью втіка. Чого-ж, як та, і ти жахливая така? Гул. Ар. — Під березою дрімливою стоїть дівчина Марина, мов та серна полохливая. Мова. — Він звиваєть ся поміж щоденними злигоднями і полохливим щастям. С. З. — Стояла довго тороплена. Кот. — Харапудливий кінь.
Пугну́ть = д. **Пуга́ть.**
Пу́говица, пу́говка, пу́говичка = ґудзь, ґу́дзик, ґу́дзичок. С. З. Л. — Ґудзь, пане, та не вам, застебнув ся б — та не дам. н. пр. — Срібним ґудзьом рушницю набити. н. п. — Ти міні не тикай, бо мене царь ґудзиками обтикав. н. пр.
Пу́говочникъ, ца = ґудзика́рь, ка.
Пу́говочный = ґу́дзиковий.
Пу́дель = 1. пу́дель (особлива порода собак).
2. мах, о́бмах (охотницьке).
Пудови́къ = пудова́ ги́ря.
Пудово́й = пудови́й.
Пу́дра = пу́дра, борошє́нце. — **П. са́харная** = по́біл.
Пу́дрить = поро́шити, посипа́ти, присипа́ти (пудрою або чим таким). — **Пу́дрить, напу́дрить го́лову** = ми́лити, нами́лити го́лову, чу́ба, ши́ю. — Намилив йому шию добре, вдруге так не робити ме. Кн.
Пужа́ть, пужли́вый = д. **Пуга́ть, пугли́вый.**
Пуза́нъ, пуза́нчикъ = пуза́нь, пуза́н (С. З.), здр. пуза́нчик, черева́нь, бари́ло (С. Ш.). — Та вчить внука пузанчика чолом оддавати. К. Ш.
Пузанте́й = д. **Пуза́нъ.**
Пуза́стый, пуза́тый = пуза́тий (С. З.), черева́тий (С. З.), бруха́тий (С. Ш.), барилькува́тий.
Пу́зо = пу́зо, че́рево. С. З.
Пузцо́ = пу́зько, черевце́.
Пузырёкъ = 1. д. **Пузы́рь** (здр.).
2. ба́нька, пля́шечка. С. Л.
Пузы́риться = 1. надима́ти ся, здима́ти ся,

пуска́ти бу́льбашки, бу́лькати (С. Ш.). 2. бундю́чити ся, пиндю́чити ся, индю́чити ся (д. **Ва́жничать**).

Пузы́ристый, пузы́рчатый = пухи́ристий, прищува́тий. — Якесь пухиристе шкло, що й не видно нічого. Кр.

Пузы́рь = 1. пузи́рь (С. Л.), пухи́рь.

2. на воді — бу́лька (С. Л. Ш.), бу́льба, бу́льбаха (С. Ш.), здр. бу́льбашка (С. Л. Ш.), на воді або з мила — ба́нька. — Бульки пускати. — Булька під носом. С. Ш. — Мов бульбашки у чавуні клекочуть. Гул. Ар. — Чоловік на сьвіті, як банька на воді. н. пр. — **Пуска́ть мы́льные пузыри́** = ба́ньки дуть.

3. пухи́рь, міху́р, здр. міху́рчик (на тілї). — На пальчиках міхурчики намуляла — бігла на тік, миленькому показала. — На що ж тобі, моя мила, працювати, на пальчиках міхурчики намуляти? н. п. (Д. під сл. **Голды́рь**).

4. ба́нька. С. Ш. — Візьми по баньку, та набери води. С. Ш.

Пу́калка = пу́кавка. — Зробив з бузини пукавку.

Пу́кать, пу́кнуть = пу́кати, трі́скати, пу́кнути, трі́снути, лу́снути.

Пу́кля = д. **Бу́кля.**

Пукъ, пучёкъ = пук, пучо́к, ниток то-що — жмут, жму́ток (С. Л.), тютюну, шовку, бісеру — бу́нт, бу́нтик (С. Ш.), тютюну — папу́ша (С. З.), льону — го́рстка, лози на пліт — скру́тень (Мап.), соломи — круте́нь. (Пр. д. під сл. **Клокъ**).

Пу́левый = куле́вий

Пу́лечный = куле́ш(ч)ний. — **П. су́мка** = куле́ч(ш)ниця. С. З. Жел. — З трома шабельтасами і кулечницями козацькими. Л. В.

Пу́лька = д. **Пу́ля.**

Пульверизá́торъ = при́скавка.

Пульверизи́ровать = при́скати, розпили́ти.

Пу́льсъ = живе́ць, жи́вчик. — Взяв лїкарь за руку, шукає живчика, чи бъє він. Кн. — Держав все руку на живчику. Зап. — Лікарь кидаєть ся до його і подержавши живчика: вже вмер, каже. Зіньк. — І не бъє вже в жилах живчик самостійного життя. Мова.

Пу́ля, пу́лька = ку́ля, ку́лька. С. Л. — Не можна вдержати кулї, коли вона вже вискочила з дула. К. К. — Три армати з достатком пороху до них і куль. Л. В. — Стрілець стріляє, а Бог кулї носить. н. пр. — **Лить пу́ли** = брехá́ти, тереве́нї прá́вити, торо́чити.

Пуля́рда, пуля́рдка = ку́рка молода та жирна.

Пунктъ = 1. артику́л (С. Ш.), пункт. 2. пункт, мі́сце, стано́вище, по́стать, головніше — осере́док. — Київ був би осередком, де-б зібрала ся рада загальна. Кп.

Пункти́рованіе = точко́вання. С. Жел. Ш.

Пункти́ровать = пунктува́ти, точкува́ти (С. Жел. Ш.).

Пу́ночка, пт. Embariza nivalis = посьмітю́х (С. Пар.), сусі́дка (Катеринос. Чайч.).

Пунцо́вый = ясночервó́ний.

Пуншъ = пуншт (С. З.), міцний дуже — ведме́дик. — По трахтирях пуншт пила. Кот.

Пупá́вка, пупá́вникъ, рос. Anthemis = роме́н, румя́нок. — **Пупá́вка Ри́мская,** A. tinctoria = бабки́, жовти́ло, гвозди́ки польові́, нагідки́ польові́, роме́н. С. Ап.

Пупови́на, Funiculus umbilicalis = пупе́ць, пупови́ння (С. Жел.).

Пупкови́дный = пупковá́тий.

Пупо́вникъ, рос. = 1. Scabiosa arvensis — наголовá́ток, огірчá́к, синя́вка, свербі́жниця, ку́палка, христо́ва пá́личка (укр.), жовтї́льниця (гал.). 2. Alisma Plantago L. = жо́вник, ши́льник, би́шник, водяни́й попу́тник. С. Ап.

Пупо́къ = д. **Пупъ.**

Пупо́чный = пупко́вий. С. Л.

Пупъ, пупо́къ = пуп, пупе́ць, пу́пик.

Пупы́рникъ, рос. Tarilis Anthriscus Gartn. = опу́цьки, свербигуз. С. Ап.

Пупы́рь, пупы́рышекъ = пухи́рь, прищ, при́щик.

Пу́пышъ, пу́пышекъ = пу́пъянок, пу́пъяшок і д. **Почка 2.**

Пу́рга (сібірське) = д. **Выо́га.**

Пурпу́ровый = пурпуро́вий, багро́вий. С. Жел.

Пу́рпуръ = пурпу́р, багре́ць, багрі́нь. С. Жел.

Пускá́й, пусть = нехá́й, хай, най, бодá́й. С. З. Л. — Ой полети, галко, де мій рідний батько, — нехай мене одвідає, коли йому жалко. н. п. — Ой хто дочок має, нехай научає, пізно до корчомки нехай не пускає. н. п. — Нехай мене тай не жде, нехай собі за між йде. н. п. — Нехай мене той голубить, котрий мене вірно любить. н. п. — Хай не зна він нї в хазяйстві щастя, ані в домі од дїтей потїхи! Бодай зхирів з своїм родом цїлим! Ст. С.

Пускá́ніе = пуска́ння.

Пускá́ть, пущá́ть, пусти́ть = пуска́ти, пусти́ти і д. **Впускá́ть, Выпускá́ть** і **Отпускá́ть.** — Пусти ж мене, полковнику, із полку до дому. н. п. — Туди не пускають.

— Випустив пташку на волю. — **Пуска́ть пѣ́ну** = пі́нити. — **П. пыль въ глаза́** = ману́ напуска́ти, туману́ пуска́ти, тума́нити. — Бач! якого туману пускає своєю червоною шапкою. Кн. — **П. ростки́, по́чки** = бро́стити ся, набру́нькувати ся, побрустити ся (Пр. д. під сл. **По́чка**). — **Пусти́ть молву́, въ огла́ску** = пусти́ти поговір, розголоси́ти, роздзвони́ти. — **П. ко́рни глубоко́** = розкорени́ти ся, порозкорі́нювати ся. — **П. по́ міру, съ сумо́ю** = знищити, в старці пусти́ти. — **Пуска́ться** = вдава́ти ся, вкида́ти ся (д. **Предава́ться 3**). — Ой Грицю не вдавай ся у дурницю. н. п — **Пусти́ться на аво́сь** = піти навмання́, пусти́ти ся на гала́-на бала́. — Пустив ся на гала-на бала, тай збув ся вола. Кн. — **П. на произво́лъ судьбы́** = пусти́ти ся бе́рега. С.Ш.

Пустельга́ = 1. пусте́, дурни́ця, бредня́. 2. пт. з поро́ди я́струбів, Falco tinnunculus.

Пусти́ть = д. **Пуска́ть**.

Пустова́ть = порожнюва́ти (на пр. посудина), пустова́ти (на пр. хата. С. З), облогува́ти, вакува́ти, ся (про землю), безлю́дувати (про людей). — Давніше там стояла хатина, та зїоріла, — тепер місце вакуєть ся. Кр.

Пустодо́мъ, пустодо́мка = недба́лиця, недба́ха (сп. р.), недба́йло. — Недбалиця — гірше пъяниці. н. пр.

Пусто́е = пусте́, дурни́ця (С. Л.), дарма́ (С. Аф.), бредня́. — Дарма що лає, він не бити ме. С. Аф.

Пустозво́нъ = д. **Пустоме́ля**.

Пусто́й, пу́сто = 1. поро́жнїй, пусти́й, пу́сто. — Порожня бочка гучить, а повна мовчить. н. пр. — Перша сьвітличка порожня, зовсїм без меблїв. Кп. — Хоч в голові пусто, та в кишенї густо. н. пр. — **Пусто къ карма́нѣ** = ві́тер в кише́нї. — У самих у нас вітер в кишенї ходить. Кн. — **Съ пусты́ми рука́ми** = з порожнїми рука́ми, порожняко́м. С. З. — **Пусто́й домъ** = пу́стка. С. З. — Пустку натопити нема кому. К. Ш. — **Пусто́е мѣ́сто** = пусти́рь, пу́стка. С. З. — Вернув ся із наймів господарювати в пустку. Куліш. С. З. — **П. зерно́** = пужи́на. — Переточи зерно, нехай пужина одійде. — Пужину й маленький вітер знесе. — Сіяв добре зерно без пужини. Кн. — **П. орѣ́хъ** = холости́й, моля́к, з дірочкою — свисту́н. — **П. огуре́цъ** (солоний) — плю́скний. Кр.

2. даре́мний (С. Л.), ма́рний, поро́жнїй (С. Л.); пусти́й, поро́жнїй, недоді́льний. — Даремна надія. — Марна праця. — Порожня тому надія на Запорожців. Л. С. — Для спасенія душі, а не для якогось тщеславія і порожней хвали. Б. Н. — **Пуста́я тра́та вре́мени** = марнува́ння.

Пустоко́рмъ = дармоїд.

Пустоме́лить = базї́кати, верзти́, торо́чити, тереве́нї пра́вити, точи́ти, плести́, тереве́нити, варзя́кати, моло́ти не зна́ть-що.

Пустоме́ля = базї́кало, баля́сник, ле́петень, мелу́н, дуряоля́п, торохтї́й, ка (Сп. С. Ш.), талала́й, ко, ка (С. Ш.), цокоту́н, ха (С. З.), верзі́ця, марносло́вець (К. Св. П.). — Лепетень лепече, а дуречь слуха. н. пр. — Вабачайте йому — воно у нас таке... дурноляп! усе язиком меле. Кп. — Ой за лісом, за пролісом талалай кричить. (н. з. = гусак). — За білими березами талалайко Пантелейко свище. (н. з. = зуби та язик). — Ой жінки ви, цокотухи! Кв.

Пусторо́сль, рос. Sambucus racemosa L. = буз, черво́на бузина́. С. Ап.

Пустосвя́тъ, пустосвя́тка = сьвято́ша, сьвяте́нниця (Лев.).

Пустосло́вить = тереве́нити і т. д. д. **Пустоме́лить.**

Пустосло́віе = тереве́нї (С. Ш.), побре́хенька, базї́кання.

Пустосло́въ = д. **Пустоме́ля.**

Пустота́ = поро́жнява, порожне́ча, пусто́та (С. З.). — І на возї, і в хатї, і в голові у його порожнеча. Кн.

Пустоцвѣ́тъ = пустоцьві́т.

Пусто́шка, пт. Upupa epops = о́дуд.

Пу́стошь = 1. пусти́рь, пу́стка. С. З. 2. дурни́ця, тереве́нї і д. **Вздоръ.**

Пусты́нникъ, ца = пусте́льник, ця (С. З. Л.) і д. **Отше́льникъ.**

Пусты́ннически́й = пусте́льницький і д. **Отше́льническій.**

Пустынножи́тель = д. **Пусты́нникъ.**

Пусты́нный = глухи́й, безлю́дний, пусте́льний. — На безлюдному острові. — Завіз десь на острів пустельний. Ніщ. — Округ вовки і пустельні леви блукали. Ніщ

Пу́стынь, пу́стыня = манасти́рь (десь в глухому місці або неп штатний).

Пусты́ня = пусти́ня, пусте́ля, безлю́ддя. — І дебрь-пустиня не полита, сцілющою водою вмита, прокинеть ся. К. Ш. — Чи то, Боже, твоя воля, чи нещасна моя доля, що я вік живу в пустинї, лїта трачу без дружини. н. п. — Ой чи мінї вдову брати,

чи вдови дівчину, ой чи міві пустити ся в пустую пустиню? н. п.

Пусты́рникъ, рос. Leonurus Cardiaca L. = глуха́ кропи́ва, си́ндра. С. Ан.

Пусты́рь = пусти́рь, пу́стка. С. З. Л.

Пусты́шка = дурни́ця і т. д. д. **Пустя́къ.**

Пусть = д. **Пуска́й.** — **Пусть-ка** = неха́й-лиш, лише́нь (С. Л.). неха́й-но. — **Пу́сть бы** — неха́й би, хай би. С. Л. — **Пусть его́** = неха́й собі, дарма́. С. Л.

Пусте́ть = пусті́ти, без лю́діти.

Пустя́къ, частіше мн. **пустяки́** = дурни́ця (С. Л.), дарма́, бредня́, шаль, про яку вещ — аби-що, аби́щиця, поки́дько, поки́дьків брат, про розмову — тереве́ні, баля́си, нісені́тниця, не-ві́дь-що, незна́ть-що. — Бредня! А й досі як згадаю, то серце плаче та болить. К. Ш. — Як би не пісок, то-б шаль довезти дуба. Хар. — Це така абищиця, що не варт і казати.

Пустя́чить = д. **Пустосло́вить.**

Пустя́чный = аби́-який, пікче́мний. — Що любов і все таке... дурниці, нікчемне. К. Ш.

Пу́таница = плутани́на, путанина, путани́ця, мішани́на, мішани́ця. — Щоб не було часом плутанини та непорядку. Лев. — Землю поділили на душі, а тепер що-году й переділ, та й пішла путани́ця. Хар.

Пу́тать, ся = 1. (**спу́тать, ся**) — плу́тати, заплу́тати, сплу́тати, поплу́тати, ся. — Поплутала нитки.

2. (**впу́тать, ся**) — вплу́тувати, втруча́ти, вплу́тати, ся (д. **Впу́тать 2**).

3. (**напу́тать**) — торо́чити, моло́ти, верзти́, наторо́чити, намоло́ти, наплу́тати. — Намолов такого, що й не розбереш.

4. (**спу́таться**) — міша́ти ся, плу́тати ся, збива́ти ся, зміша́ти ся, заплу́тати ся, зби́ти ся. — Говорив багато і довго, та все якось збивав ся. — **Пу́тать слѣдъ** = ключкова́ти.

Путеводи́тель = провідни́к, поводи́рь і д. **Проводни́къ.**

Путево́дный = провідни́й. — В моїм непривітнім житті ти була провідною зорею. О. Мир.

Путево́й = доро́жній, подоро́жній.

Путе́йскій, путе́єцъ = урядо́вець ви́ділу „**Путе́й сообще́нія**“.

Путеше́ственникъ, ца = мандрівни́к, ця, м(в)андрі́вець (С. Л.), мандрівни́чий, подоро́жній, ня (С. З. Л.), стра́нній, стра́ння (С. Л.). — По тім боці Дністра мандрували два мандрівники. н. п. Б. — Щоб подорожній не був порожній — треба його нагодувати. н. пр.

Путеше́ствіе = мандрі́вка, м(в)андрува́ння (С. Ж.), по́дорож, до Сьв. міст — про́ща. С. З. — Узяв жінку у торбинку, та й пішов у мандрівку н. п. — Списав свою подорож до Рахнів. Кн. — Я скомпонував в думках подорож Волгою. Кн.

Путеше́ствовать = мандрува́ти (С. З.), вандрува́ти, по́дорож справля́ти, до Сьв. міст — іти́ на про́щу. — І зійшли ся пан з Іваном, по сьвіті мандрують, разом ідуть, розмовляють, разом і ночують. Руд. — Я не хочу крамарювати, я хочу мандрувати, сказав Робінзон. Чайч. — Ходім з нами мандрувати, будеш ти знати, що в містах чувати. н. п. Б.

Путло́ = пу́то, на птиць — бо́ркальці. — Звязав ноги путом.

Пу́тникъ = подоро́жній, стра́нній. (Д. **Путеше́ственникъ**).

Пу́тный = пу́тній, путя́щий. — Нічого путнього з його не вийде. — Хоч би путящий чоловік був отой Розумовський, а то зовсім ледащий. н. о.

Пу́ты = пу́то, мн. пу́та.

Путь = 1. путь, доро́га, шлях. — В. С. поблагословив мене в далеку путь. Скл. — Та заходить ся рештувать вози в далекую дорогу. К. Ш. — До Бога великий шлях, а до пекла маленький. н. пр. — І не версьтові, а вольнії, широкії скрізь шляхи сьвятиї простелють ся. К. Ш. — **На обра́тномъ пути́** = верта́ючись, поворітьма́, пове́ртом. — **По пути́** = по доро́зі. — Заїхав до його по дорозі, вертаючись до дому. — **Водяны́мъ путёмъ** = водо́ю. — **Сухи́мъ путёмъ** = суходо́лом, по землї, ру́мом. — Їхали суходолом, плили водою, знов суходолом. Кн. — Виправлені були румом против нас. Коніс. С. З. — **Мле́чный путь** = д. **Мле́чный.** — **Пе́рвый путь** = первозі́мля. — **Ступи́ть на ско́льзкій путь** = на слизьке́, на слизьку́ попа́сти. — Пан Турн тут на слизьку попав. Кот. — **Сби́ть, ся съ пути́** = зби́ти ся з доро́ги; зби́ти, ся з пли́гу (С. Л.), з пангели́ку, зпангели́чити ся.

2. пуття́ (С. З.) і д. **Прокъ.** — Нема Енеєві пуття. Кот. — Довести до пуття. С. З. — Не буде пуття з його. Кн. — Не веде до пуття. Кн. — **Безъ пути́** = даре́мне, без пуття́, да́рма; на́дто. — Він робить без путтє́. С. З. — Він дарма сердить ся. — **Бу́детъ ли како́й путь въ э́томъ?** = чи ви́йде з цього що пу́тнє? — **Что въ томъ пути́** = яка кори́сть з то́го? — **Путёмъ** = до́бре, хороше́нько, до пуття́. — Добре його вилаяв. — **Паста́-**

вить на пу́ть = навчи́ти, напути́ти. — Напутив його, як треба між людьми поводитись.

2. спо́сіб. — Тільки таким способом і можна зробити. — **Мо́крый, сухо́й путь** = спо́сіб оброби́тки мета́лів водо́ю чи огне́м.

Пу́хленькій = пухке́нький.

Пу́хлина = пухли́на, пухля́тина.

Пу́хлый = 1. опу́хлий, розпу́хлий. — Розпухла пика.

2. пухки́й, пухя́тий, пухна́стий. — Пухка паляниця.

Пухля́къ = 1. пт. Parus cristatus = чуба́тка. С. Жел. Пар.

2. рос. Daphne Mezereum L. = во́вче ли́ко, ягідки́, во́вчі я́годи. С. Ап.

Пу́хнуть, распу́хнуть = пу́хнути, розпуха́ти, напуха́ти, розпу́хнути, напу́хнути.

Пухови́къ = пухови́к, пухови́ця, постіль пухова́я, пери́на пухова́. — Стеле вона пуховую пуховицю. п. п.

Пухови́на = пуши́нка.

Пухо́вый = пухови́й.

Пухъ, пушо́къ = пух, здр. пушо́к, у животини на череві — почере́вина. — **Въ пухъ** = геть, чи́сто, зовсім; до кра́ю, до ще́нту. — Геть чисто все проциндрив. — Розорив ся до щенту. — Проторгував ся до краю.

Пучегла́зить = витріща́ти ся (С. З.), виряча́ти о́чі, витріща́ти баньки́, пъя́сти о́чі (С. Л.). — В верцадло очі все пъяла. Кот.

Пучегла́зничать = ґа́ви лови́ти, ви́трішки лови́ти, продава́ти. — Слухай, Катре! годі тобі витрішки ловити. Кн.

Пучегла́зый = витрішкува́тий (С. З.), лупа́тий, вирячкува́тий, банька́тий, вирло́окий (С. З.).

Пучегла́зъ = 1. банька́ч, витріща́ка, ока́нь, ви́торопень і д. **Пучегла́зый.**

2. ґа́ва, зіва́йло, роззя́ва.

Пучёкъ = д. **Пукъ** (здр.).

Пучи́на = вир; безо́дня (С. Ш.).

Пу́чить, ся = здима́ти, надима́ти, ся і д. **Вспу́чивать.** — **Пу́чить глаза́** = д. **Пучегла́зить.**

Пучки́, рос. Heracleum sibiricum L. = борщівни́к, козе́л. С. Ап.

Пучко́вый = пучкови́й.

Пу́ша = пух (овечої, козячої та иньших животин вовни), на череві — почере́вина.

Пу́шечный = гарма́тний (С. З.), гармато́вий; арма́тний (С. З.).

Пуши́стый = пухна́тий. — Пухнатий зьвірьок.

Пуши́ть, ся = 1. (**опуши́ть**) — облямо́вувати, облямува́ти, обши́ти ху́тром.

2. (**распуши́ть**) — ла́яти, дуже — кобени́ти, корени́ти, ви́лаяти.

3. (**опуши́ться**) = д. **Опуша́ться 2** і **3.**

Пу́шка = гарма́та (С. Аф. Л.), арма́та (С. З.), поб. — гарма́тище, здр. — гарма́тка (С. Аф.), пу́шка, особлива — гаківни́ця. — Обступили город Умань, поробили шанці, як вдарили з семи гармат у Середу вранці. н. п. — А вже підпилий, як засне, то хоч коти гармати — і усом не моргне. К. Ш. — А оних гармат 200 штук узяли. Л. С. — Хоч по дві гармати набірайте, тую галеру з грізної гармати привітайте. н. д. — Лід кріпкий, хоч гармати коти. п. пр. — У городі у Глухові стрельнули з гармати — не по однім козаченьку заплакала мати. н. п. — І армати построіли: на них спиж четвертую часть з звонів зо всього панства московського з церквей зібрано. Л. С. — Три армати з достатком пороху до них і куль. Л. В. — 12 пар пушок вперед себе одіслав, а ще сам з города Чигрина рушав. н. д.

Пушкаре́въ = гармашів.

Пушка́рскій = гармаше́вий, пушка́рський.

Пушка́рь = гарма́ш (С. З.), пушка́рь (С. З.).

Пушни́къ = д. **Одува́нчикъ.**

Пушни́ца = поло́ва (д. **Мяки́на**).

Пушно́й = 1. хутря́ний.

2. поло́въяний.

Пушо́къ = д. **Пухъ** (здр.).

Пушь = 1. пух. 2. ху́тро.

Пу́ща = пу́ща (С. З.), не́тря (С. З.); ґущина́, гуща́вина (С. З.), густвина́. — По пущах та по нетрях. н. д.

Пуща́ть = д. **Пуска́ть.**

Пу́ще = гі́рше (С. З. Л.), гірш, бі́льше, більш, над. — Не слуха жаба, дметь ся гірш, — все думає, що ставе більш. Б. Г. — А він ще гірш почав кричати. С. Л. —

Пу́ще всего́ = гі́рше всьо́го, більш усьо́го, над усе́.

Пхать, ся = д. **Пиха́ть, ся.**

Пхино́вникъ, рос. Aristolochia Clematitis L. = филі́льник, филі́йник, філо́нник, хвалі́льник, ца́рська борі́дка. С. Ап.

Пхну́ть = д. **Пиха́ть.**

Пчела́, пче́лка, ком. Apis mellifera = бжола́ (С. З. Л. Ш.), бджола́ (С. Аф. З. Л. Ш.), пчола́ (С. З.), здр. — бжі́лка (С. З. Л.), бджі́лка (С. Аф. Ш.), бджі́лочка (С. Ш.), бжоленя́, тко (С. Ш.), пчі́лка, зб. — бжола́, бжоля́та, у кожному рою — ма́тка,

трýтні і робóчі бжóли, рій без матки — бéзматень. бжоли, перегнані в другий улик — перегíн, вилїт молодих маток — прúгра. — Догодуй бжолу до Івана, то убере тебе, мов пана. н. пр. — Чужі, брате, сестри з дому Божого ідуть, усї як бжілочки гудуть. н. п. — Що багатий — хто того не знає? два млини, три плуги добрі і бжолята має. Мова. — Молоді бджоли спершу у добру годину вилїтають тільки на пригру. Ст. О. — Коли рій великий, то там буде не менше 50.000 бджоли, але ж вона не вся однакова. У кожному рою тільки одна матка, бо справдї вона нїби та матїр останнїм бджолам. Потім — скільки сот трутнїв; це самчики, без яких матка не клала б яєчок на росплід. Всї останні робочі бджоли. Ст. О.

Пчелйнецъ = д. **Пчеловóдъ.**

Пчелйный = бжоляний (С. Аф. Ш.), бджолúний (С. Аф. Ш.), бджолóвий, пчолóвий. С. З. — Треба вставляти бджоляну вощину. Ст. О. — **Пчелйная травá** = д. **Пчéльникъ 2.**

Пчéлка = д. **Пчелá** (здр.).

Пчеловóдство = бжолярство, пáсїшництво, пасїшникувáння (С. З.), пчільництво. — Дуже в пасїшництві кохав ся. н. о. — Через недостачу землї пчільництво під'упало. Кн. — Знати, що тодї село кохало ся в пчільництві, з пчільництва жило, а тепер — 4 пасіки на все село. Кн. — **Занимáться пчеловóдствомъ** = бжолникувáти, пасїшникувáти (С. З.).

Пчеловóдъ = бжоляр, бджоловóдець, пáсїшник (С. З. Л.), в лїсі, що користуєть ся дикими бджолами — бóртник (С. Ш.), бортянúк. — Заможнї бджоловодцї мають у себе скляного вулика. Ст. О. — Через свою байдужість не роблять пасїшники і всього иньшого, що треба, а від того иноді за зімівлю їм всї улики знївечуть ся. Ст. О. — **Быть пчеловóдомъ** = пасїшникувáти. — **Пробы́ть п.** = пропасїшникувáти.

Пчелоя́дъ = д **Кóбецъ.**

Пчéльникъ = 1. пáсїка (С. З. Л.), бджолянúк (С. З.), пчéльня (С. З); де ставлять вулики на зімівлю — омшáник (С. З.), тéмнúк (С. Ш.). — По таким місцям, де поблизу пасіки не має води, неодмінно треба ставити у пасїцї сьвіжу воду. Ст. О. — Не велика у його пасіка була: більш 30 пнїв на зімівлю до омшаника не ховав. Кн. — Кажуть люди, буцім треба виймати бджолу з омшаника пе Благовіщення але бджолі треба не Благовіщення а доброї години. Ст. О. 2. рос. Mellissa officinalis = кадúло, медóвка. С. Ан.

Пчéльный = д. **Пчелйный.**

Пшенúца, рос. Triticum L. = пшенúця, здр пшенúчка, пшенúченька. — **П. ярóвая,** T. aestivum = яринá, я́рка. — **П. озúмая,** T. hyberum = озїмина. — **П. остúстая** = усáтка, вусáчка (Гал.). — **П. безóстная, безýсая** = гúрка (С. Аф.), гóлька, стрижáчка (Гал.), угóрка. — **П. африкáнская,** T. durum Desf. = арнаýтка білотýрка, чорнотýрка, **кубáнская** — кубáнка, пшениця змішана з житом — сýржик, сýржанка, сýржанок. С. Ан. — Роди, Боже, жито, пшеницю, всякую пашницю. З вірші посипальників. — Ой там удівонька та пшениченьку сіє. н. п.

Пшенúчка = д. **Кукурýза.**

Пшенúчный = пшенúшний. — **П. зернó** = пшеничúна.

Пшéнникъ = пшоня́на кáша на молоцї і я́йцях.

Пшенó, рос. Panicum miliaceum L. = прóсо, пшонó (тільки перше сама рослина, а друге — зерно). Д. теж під сл. **Прóсо.** — **Полевóе пшенó, дúкое, воробьúное прóсо,** P. Crus Galci L. = плоскýха, собáчник. С. Ан. — **Сарочúнское пшенó,** Oryza sativa L = риж. С. Ан. — Вези овес до Парижа, а не зробиш з вівса рижа. н. пр. — І в Парижу не їдять хлїба з рижу. н. пр.

Пшóнный = 1. просяний. — Просяна солома. — **Пшóнное зернó** = пшонúна. 2. пшоня́ний, пшінний. С. Л. — Пшоняна каша.

Пы́жикъ = 1. пт. Charadrius gregarius Pall. — з порóди чáйок. 2. молодúй óлень. 3. малюк, приземок, куцáк, курдýпель (С. З.).

Пы́жить = клéйтух забивáти.

Пы́житься = пишáти ся, бундючити ся, пиндючити ся, пúзити ся (С. З.), индúчити ся, пирожúти ся (С. З.), пишнúти ся.

Пыжóвый = клéйтуховий.

Пыжъ = клéйтух (С. З. Л.), клúнтух (С. Л.). — Дуже великий клейтух — на силу забив у рушницю. н. о. — От се вам затквуло клейтухом уха. С. З.

Пылáніе = палáння.

Пылáть = палáти (С. З. Л.), дуже — палахтїти, палахкотїти, бухтїти. — Палає моя клуня на вітрі, а я стою, не тямлю, що й дїяти — стеряв ся. Кн. — Човни й байдаки палали, соснові пороми тріщали. Кот. — Мов та сьвічка, що палахкотїла перед ним широким полумъям. Бар. — Серденьким огнем палаю. С. З. — З її очей палає ла-

ска до людей. Гул. Ар. — Лютує, аж палає гнівом на нас. Кн. — Коханням чистим до України палала Тарасова душа. Кн. (Д. ще під сл. **Пламене́ть**).

Пыли́на, пыли́нка, пыли́ночка = пороши́на, пороши́нка (С. З.), пили́на, пили́нка, пилюжи́нка (Сп.), пило́чок. — Тут ваша і порошина не пропаде. Ос. — Чого-ж дивиш ся на порошину в оці брата твого, ломаки ж у своїм оці не чуєш? К. Св. П. — Чи нема у тебе табаки? Може хоч порошинка яка зостала ся? н. к. — Візьми мітлу та вимети, щоб не було ні пилини. н. к. — Нема муки ні пилочка, нема солї ні дрібочка. н. п.

Пыли́ть = 1. (**запыли́ть**) = пи́лити, пороши́ти (С. Л.), кури́ти, ся (С. Л.), ви́хорити, запили́ти, запороши́ти. — Ой то не пили пилили, не тумани уставали. н. д — Кури́ть, як чорт дорогою. н. пр. — Поливали доріженьку, тай курить ся куряо. н. п.
2. (**напыли́ть**) = пили́ти, напили́ти, пороши́ти, напороши́ти, збйти ку́ряву.

Пы́лкій = 1. полумъяни́стий, палки́й.
2. палки́й (С. З. Л.), гаря́чий, вогнюва́тий (Хар.). — Кого-ж до серденька горнути, тулити, кого-ж тим коханням палким напоїти? Ст. Р. Н. (Пр. д. ще під сл. **Пла́менный**).

Пы́лко = па́лко, з за́палом.

Пы́лкость = пал, па́лкість.

Пылъ = 1. по́ломъя, по́ломінь (д. **Пла́мень**).
2. пал, за́пал, о́пал, па́сия. — Говорив з таким палом, з таким гарячим почуванням. Лев. — Він се з о́палу так зробив.

Пыль = пил (С. З. Л.), по́рох (С. З. Л.), поб. — пилюга́, пилю́ка, пилю́ра (Сп.), що меться — ку́рява (С. З. Л.), ку́ра́ (С. З.), ку́рево (С. З.), з трухлого дерева — порохня́ (С. Л.), від борошна — обме́тиця. — Чи ти, милий, припав пилом чи метелицею? н. п. — Ой помалу дружки йдіте, пилом не пиліте. н. п. — Поливайте доріженьку, щоб пилом не впала. н. п. — Їх роса холодна моче, пилюга сліпить їм очі. Мова. — Як порох у оці, так ти мінї. С. З. — Не хмара сонце заступила, не вихор порохом вертить. Кот. — Ой нема ж мого сина, нема мого пана, а вже ж його постілонька порохом припала. н. п. — По дорозї курево. С. З. — Опинив ся проти старців — курява лягає. К. Ш. — А кобила як дремене, аж курява встала. н. к. — Козак хлиснув нагайкою коня ворового, тай був такий, тільки знялась курява од його. Галуз. — **Пусти́ть пыль въ глаза́** = д. під сл. **Пуска́ть**. — **Цвѣто́чная пыль** = квітко́ви́й, пил, що бджоли збірають в улики — о́бніж (Сп.), утоптаний — перга́. — Та жовтенька обніж, яку бджоли несуть з поля на своїх мисочках, це квітковий пил, що розводить ся в середині квіток, на головках тих ниточок, що там вбачають ся. Цю обніж вони складують в осібні чашечки, гарненько її утоптують. Оце й буде перга, якою вони теж годують ся. Ст. О.

Пы́льникъ, Anthera = голо́вка тичи́нки. — Коли-ж квітка зовсїм розівъєть ся, то ті головки самі тріскають ся і квітковий пил розсипаєть ся крізь по квітці. Ст. О.

Пы́льный, но = ку́рний, но, по́рошно. — Поливали доріженьку, та й курить ся курно. н. п. — Де борошно, там і порошно. н. пр.

Пыре́й, рос. Triticum repens L. = пирі́й, пі́рій. С. Ан.

Пыре́йный, пыре́йчатый = пирі́йний.

Пырну́ть = д. **Пыря́ть**.

Пыро́къ = 1. стуса́н, штурхане́ць. — Дав йому стусана у спину.
2. шпи́ця (паличка, щоб знїмати кору з дерева).

Пыря́ть, пырну́ть, пырь = шти́рк(х)ати (С. З.), шту́рхати (С. З.), штрика́ти, штирк(х)ну́ти, штурхну́ти (С. З.), штрикну́ти, шпирну́ти; штовха́ти, штовхну́ти (С. З.). — Шпирнув його ножем. — **Пырь ему́ ноже́мъ!** = штирх його́ ноже́м!

Пыта́ть, ся = 1. (**испыта́ть**) — про́бувати, спро́бувати, ви́пробувати (д. **Испро́бовать**).
2. (**попыта́ть, вы́пытать**) — пита́ти, спита́ти, попита́ти, ви́питати, розпита́ти, ся.
3. дознава́ти, виві́дувати, випи́тувати на му́ках, мордува́ти, катува́ти (щоб допитати ся).
4. (**попыта́ться**) — про́бувати (С. Л.), захо́дити ся, ва́жити ся, сі́кати ся (С. Л.), добува́ти ся (С. Л.), попро́бувати, сікну́ти ся. — Пробував і крамарювать, та нема удачі. — **Пыта́лся ни оди́нъ** = не один біг, та спіткну́в ся. н. пр.

Пы́тка = му́ки (С. Жел.), мордува́ння, катува́ння, торту́ри (С. Ш.). — Говорить, як на му́ках. н. пр. — **Подве́ргнуть пы́ткѣ** = взя́ти на му́ки.

Пытли́вость = допи́тливість.

Пытли́вый = допи́тливий і д. **Любозна́тельный** і **Любопы́тный**. — Усе він хотів знати — допитлива голова була. Кн. — Допитлива голова у хлопця; усе йому треба дійти: з чого воно і як воно. Кн. — Роман подивив ся на неї допитливими очима. Лев.

Пыхте́й = пухті́й.

Пыхтѣ́ть = пу́хкати.

Пыша́ть, пыхну́ть = 1. са́пати, сопти́, со-

піти, хе́кати. — Кінь ірже і сопе. — Як рубає, то хекає.

2. пала́ти, паші́ти, жахтїти, палахкотїти, пахну́ти. — Він наче бачив, як пашіло її лице з румьянцем. Лев. — Од печі так і пашить. — Поломъя палахкотить. — У ключ моя лицарська кров кипіла, а серденько, пе мов той жар, жахтїло. К. Б.

Пы́шка = пухке́ник, особлива — балаба́н, гречана на олїї — пампу́х, пампу́ха, частіше — пампу́шка (С. З.), на маслї — сластьо́н, сластьо́ни (С. З.), що пече і продає їх — сластьо́ниця. — От, добрі пухкеники! — Плаває, як пампушка в олїї. н. пр.

Пы́шность = пиха́ (С. З. Л.), пи́шність, пере́пих, бу́чність (С. Л.).

Пы́шный, но = пи́шний, бу́чний, но (С. Л. Ш.), бундю́чний, пиха́тий. — А той пишний та роскішний. К. Ш. — Хоч не пишно, аби затишно. н. пр. — Таке бундючне весілля справить. Кот. — І в багатих санках пан пихатий. Гр. Чайч.

Пы́щиться = бундю́чити ся, пиндю́чити ся, инди́чити і т. д. д. **Пыжиться.**

Пьедеста́лъ = пiдні́жжя (С. Жел.), підста́ва (С. Пар.).

Пью́щій (горілку то-що) = питу́щий, багато — пите́ць.

Пья́ница = 1. пъяни́ця, пія́к, пія́ка (С. З.), опія́ка (С. З.), пропі́й, перепі́єць (С. З.), перепі́йця, поб. — пъяню́га (С. З.), пропія́ка, зневажливо — пъяни́чка, пъянди́голова. — Пъяниця не просипенний. — Спить пъяниця в рубленій коморі, гляди ж його не розбуди. н. п. — Ой пропою, пропою, пропала я з тобою. н. п.

2. рос. д. **Голубе́ль.**

Пья́нство = пъя́нство, пъяни́цтво, пія́тика. — Учащающий до корчми на піятику. Б. Н.

Пья́нствовать = пія́чити, пъя́нствувати.

Пьянчу́га, пьянчу́жка = пъяни́чка, пъянди́голова́.

Пья́ный = пъя́ний, трохи — пъянува́тий, підпи́лий. — **Пьянъ, какъ сте́лька** = пъя́ний, як хлю́ща. н. пр.

Пьянѣ́ть, опьянѣ́ть = пъяні́ти, опъяні́ти, впити ся, опъянчи́ти ся (Сп.).

Пьяню́жка = д. **Пьянчу́га.**

Пѣва́ть, пѣть = съпіва́ти.

Пѣве́цъ, пѣви́ца = 1. съпіве́ць, съпіва́ка (С. З. Л.), съпіву́н, съпіва́чка (С. Л.), на крилосї — крилоша́н, колядок — коля́дник, щедрівок — щедрівни́к, ця, під лїру — лїрник, з бандурою або кобзою — бандури́ста, кобза́рь. — І съпіваки́ до позверховної оздоби церковної належать. Уст. Луц. брат. С. З. — Съпівали съпіва́ки, щоб вас побрали собаки. н. пр. — Трохи згодом съпівець взяв в руки свою бандуру. Скл. — Добре єси, мій кобзарю, добре, батьку, робиш, що съпівати-розмовляти на могилу ходиш. К. Ш. — Крушельницька добра съпівачка і талановита артистка.

2. съпіве́ць (С. З.), поета, съпіва́ка. Съпівець Митуся. Ос. — Вибачайте, сопілочка не голосно грає, а съпівака аби-який — талану не має. Павлусь-Сопілка. (Д. ще під сл. **Поэ́тъ**).

Пѣву́нъ, нья = съпіву́н, съпіва́ка, съпіва́чка, здр. съпівачо́к. — В саду на кущику калини съпівун веселий соловей съпіва пісень своїй дружинї. Скл. — Був собі дїд та баба, а в їх курочка ряба, півничок-съпівачок і бичок третячок. н. к.

Пѣву́честь = спі́вність, співу́чість, съпіво́чість.

Пѣву́чій = съпівни́й, съпівли́вий (Сп.), съпіву́чий, съпіво́чий. — Ніби з клїтки випурхнула весела съпівуча пташка. Лев. — Коник вдатний молодець, і веселий і съпівучий, і проворний стрибунець. Б. Г. — Веселий і съпівочий, він гитари не випускав з рук. Скл.

Пѣвческая = съпіва́льня, півчеська.

Пѣвческій = съпіва́цький, съпіве́цький.

Пѣвчій, ая = съпівли́вий (С. Жел. Л.), съпіво́чий, съпіву́чий, щебетли́вий, во. — **Пти́чка пѣвчая** = съпівочка. — Съпівочі птиці. — Снить ся хлопцю ліс пахучий, луки пишні у квітках, снить ся рій пташок съпівучих, сонце спить ся в небесах. Чайч. (Д. ще під сл. **Пѣву́чій**).

Пѣвчій = півчий, съпіва́к, съпіва́ка, съпіва́чка. — І съпіваки до позверховної оздоби церковної належать. Уст. Луц. Брат. С. З.

Пѣгій = пері́стий (С. З.), про коня — строка́тий (С. З. Л.). Д. під сл. **Масть.**

Пѣжина = пля́ма те́мна на білій ше́рстї.

Пѣна = піна (С. Л.), шум (С. Л.), на страві — шумови́на, змішана з чим — осу́га. — Вода бризька срібним тумом. Кн. — Шум на обмилках грає. Кн. — Не вважай, що шум збігає, на днї рибка. н. пр. — Аж осуга зверху плаває, наче дьоготь або сало, й не підходь до річки. Хар.

Пѣнистый = пі́нявий (С. Жел. З.), шумли́вий. — І мчали ся зо всеї сили по чорним пінявим водам. Кот.

Пѣнить, вспѣнить, ся = пі́нити, ся, шумува́ти (С. З. Л.), збива́ти піну, спі́нити, запі́нити, ся (С. З.), перестать — від-

шумува́ти, ся. — Брязчать чарки, люльки шкварчать, шумує горілка. Гул. Ар. — Вино шумувало в шклянці. Кн. — У руці Господній чаша, через край вино шумує. К. П.

Пѣніе = сьпіва́ння (С. Л.), сьпів (С. Л.), сьпіви, птиць — щебета́ння, півня — кукурі́кання. — Після того почалась весела розмова, сьпіви і гра. Скл. — У пісві чоловік найшов утіху від нудьги лихої, ва працю веселіш пішов під сьпіви пісні голосної. Скл.

Пѣнка = 1. пі́нка (С. Жел.), шумови́на (на пр. на варенні), плі́вка, шку́рка, кожушо́к (на пр. на молоці). — Наїдку того, наче з пінки на каші. Кн.

2. пт. Motacilla trochilus з поро́ди трясихвостки.

3. пі́нка морська́, мін. Millepora polymorpha. С. Жел.

Пѣнковый = пінко́вий. — Пінкова люлька.

Пѣнникъ = пі́нник, пі́нна (горілка). С. З.

Пѣнный = пі́нний. — **Пѣнное вино́** = д. **Пѣнникъ.**

Пѣсельникъ = сьпіва́к, пі́сельник.

Пѣсенка = пі́сенька, сьпі́вка (С. З.), сьпіванка, сьпіва́ночка. — Пісеньку сьпіває. — Сьпівала б я сьпіваночку, коб то єї вдати, та чужая сторононька, будуть ся сьміяти. н. п. Под.

Пѣсенникъ = 1. сьпіва́к, сьпіва́ка.

2. збірник пісе́нь, пі́сенник (С. Жел.).

Пѣсенница = сьпіва́чка.

Пѣсенный = пі́сенний. С. Жел.

Пѣснопѣвецъ = д. **Псалмопѣвецъ.**

Пѣснопѣніе = 1. церко́вна пі́сня, церко́вні сьпі́ви.

2. ві́рші, лі́ричний стихотві́р.

Пѣсня, пѣснь = пі́сня, сьпів (С. З.), сьпіванка. — **Пѣсни эпическія, повѣствова́тельныя** = ду́ми (С. З.). — **П. сва́дебныя** = весі́льні пісні (С. З.), ладнанки́. — **Весе́нныя п.** = весня́нки. С. З. — **Хорово́дныя п.** = танки́; га́ївки (Под. С. З.), коломи́йки, шу́мки (Гал.), талала́йки (С. Ш.). — **Обря́дныя п.** = обрядо́ві: коля́дки (що сьпівають ся на Різдво), щедрі́вки (що сьпівають ся під Новий рік), що сьпівають ся під який час — петрі́вочні, петрі́вки, тро́їцькі і т. д., церковного або поучаючого змісту — пса́льми.

Пѣстовать, выпѣстовать = пе́стува́ти (С. Жел.), пе́сти́ти (С. Жел.), ви́пестувати, ви́пестити, ви́кохати. — Викохав він сина Саву козакам на славу. н. д.

Пѣстунъ, пѣсту́нья = пі(е)сту́н, песту́нка. С. Жел.

Пѣту́хъ = пі́вень (С. З. Л.), здр. пі́вник (С. Л.), ко́гут (Под. Гал.), галанський — галага́н, борідка у півня — на́бородки. — Кому ведеть ся, то й півень не еть ся. н. пр. — Півень раненько сьпіватиме і нас до роботи будитиме. н. к. — Ще треті півні не сьпівали, ніхто нігде не гомовів. К. Ш. — Був когут, а потім каплуном зробив ся. н. пр. — **Инде́йскій пѣту́хъ** = инди́к. (Д. під сл. **Индюкъ**).

Пѣтуши́ться = 1. бундю́чити ся, чва́нити ся, пиндю́чити ся, инди́чити ся, ко́кошити ся.

2. гарячи́ти ся, розпаля́ти ся, задира́ти ся.

Пѣту́шій = пі́внячий. — **Пѣту́шій гре́бень, пѣту́шникъ, пѣтуши́нникъ,** рос. Rhinanthus Crista Galli = бра́тчики жо́вті, бубовни́к, бря́зні́тка, липчи́ця, коноплянник, кошу́льник (укр.), дзвіне́ць, звіно́чки (Гал.). С. Ан. — **Пѣту́шьи голо́вки,** рос. Lamium purpureum L. = кра́сна кропива́, ша́ндра. С. Ан. — **П. гребешки́,** рос. Melampyrum cristatum L. = пі́внуки. С. З.

Пѣтушки́, рос. = 1. Cypripedium Calceolus L. — жо́вті зозу́льки, череви́чки, зозу́лїни череви́чки. 2. Iris sibirica L. — пі́вники, борові пі́вники, Iris Pseudacorus L. — пі́вник, боло́тні пі́вники, коси́ці, лепешня́к. С. Ан.

Пѣту́шникъ = д. під сл. **Пѣту́шій.**

Пѣтушо́къ = пі́вник, ко́гутик. — **Пѣтушо́къ морско́й,** пт. Fringa pugnax — турухта́н. С. Ш. — **Пѣтушо́къ,** рос. Iris = д. **Пѣтушки́.**

Пѣтый = сьпі́ваний.

Пѣть, спѣть, ся = 1. сьпіва́ти, ся, засьпіва́ти, просьпіва́ти, помаленьку — му́гикати, курни́кати, про соловейка — терли́кати, про півня — кукурі́кати, перестати — відсьпіва́ти, ся, вволю — ви́сьпівати ся (С. Л.), насьпіва́ти ся, колядки — колядува́ти, щедрівки — щедрува́ти. — Кому добре, той сьпіває, кому зле, той плаче. н. пр. — І поки ще сьпіватиме ту пісню наш люд, на доленьку щасливую надії не вмруть. Чайч. — Усяка пташечка, радіючи, сьпівала, весну і літо привітала. Б. Г. — Аж серце крає, так хороше сьпіває. н. пр. — Чи сьпіватиме півень, чи ні, а день буде. н. пр. — Засьпівав би, — був голосок, та позички зъїли. К. Ш. — Як за-

съпіває, то аж плакати смачно. н. пр. — Нехай ще раз послухаю, як те море грає, як дівчина під вербою „Гриця" засьпіває. К. Ш. — **Поётъ одну́ и ту́ же пѣ́сню** = після тієї та знов тієї; іще́ не вся́, почну́ з кінця́. н. пр. — **Другóе поётъ** = йньшої засьпівав; тепе́р не те сьпіва́.

2. (**воспѣ́ть**) — сьпіва́ти, висьпівувати, ви́сьпівати. — Сьпівай же їм, мій голубе, про Січ, про могили, коли яку насипали, кого положили. К. Ш. — Овидій висьпівував кохання. — Державин висьпівував Катерину.

Пѣхо́та, пѣхоти́нецъ = піхо́та (С. Жел.), піхоти́н, піхоти́нець, піхо́тник (С. Жел.).

Пѣхо́тный = піхо́тний.

Пѣшехо́дня = пішохо́д, частіще мн. пішохо́ди.

Пѣше́чкомъ = д. **Пѣшко́мъ** (здр.).

Пѣшехо́дъ, пѣшехо́децъ, пѣшехо́дка = пішохо́дець, ході́льник, ця.

Пѣшій = пі́ший, піша́к, піше́ць, пішани́ця. — Два брати кінних, а третій піший пішаниця. н. д.

Пѣшка = 1. піша́к (в грі в дамки́).

2. про чоловіка — нікче́ма; попи́хач. — **Пѣшки точи́ть** = баля́си точи́ти, тереве́ні пра́вити, пісенітницю плести́.

Пѣшко́мъ = пі́шки (С. З. Л.), пішко́м (С. Л.), пішкома́, піхо́тою (С. З. Л.), піхтуро́ю (С. З.). — Пішки немає замінки. н. пр. — До сього торгу й пішки. н. пр. — Ой чого ж ти, Лемерівно, пішки йдеш, чи ти в мене вороних коней не маєш? н. п. — Запряжуть було віз або й просто піхотою. Номис. С. З. — Добрав ся без коня піхтурою до табора. Куліш. С. З.

Пѣшня́ = пішня́ (д. **Пешня́**).

Пяде́нный = пяде́вий. С. Жел.

Пядь = пядь (С. Жел.), пъядь, корх (Ев.). — **Будь онъ семи́ пядей во лбу́, и тогда́ ничего́ не подѣ́лаетъ** = нехай він бу́де му́дрий, як Соло́мон, і то нічо́го не зро́бить.

Пя́лить, распя́лить = розтя́гувати, розтягти́; напина́ти, розпина́ти, пъясти́, розпъясти́. — **Пя́лить, вы́пялить глаза́** = витріща́ти, ви́тріщити, ви́лупити о́чі, баньки́.

Пя́лы = розтопірка.

Пя́льцы = пъя́льці, пя́льці (С. Жел.), кро́сна (С. Жел.), ручні — обичайка, на котрій напинають полотно — тамбу́рок (С. Ш.).

Пя́сликъ = д. **Пя́сленъ**.

Пята́, пя́тка = 1. пъята́, пъя́тка. — Такий лихий, що з під живого пьятки ріже. н. пр. — **Ходи́ть, идти́ по пята́мъ** = слі́дкува́ти, слідко́м ходи́ти (за ким).

2. пъя́тка (д. під сл. **Коса́ 2**).

3. (у дверях) — бігу́н. — Двері спали з бігуна. С. Ш.

4. (в улику) — по́ли.

Пята́къ, пятаче́къ = пъята́к, пъятачо́к (мідяна або срібна монета в 5 коп.). — Пъятак пара. н. пр.

Пята́чный = пъятако́вий.

Пятери́къ = пъятери́к. — Купи сьвічок пъятерику.

Пятёрка = пя́тка (в картах).

Пятерня́ = 1. пъятери́к, пъятерня́. — Їде пъятериком у простяж.

2. пъятерня́.

Пя́теро = пъять, пъя́теро.

Пятиалты́нный = зло́тий. (Срібна монета в 15 коп.)

Пятигра́нный = пъятику́тний, пъятигра́ний.

Пятидеся́тница = Сьвято́го Ду́ха (д. під сл. **Пра́здникъ**).

Пятидеся́тый = пъятидеся́тий.

Пятикопе́ечникъ = пъята́к.

Пятили́стникъ, рос. = 1. Potentilla reptans L. — мо́хна. 2. Comorum palustre L. — во́вче тіло, сухоло́м. С. Ан.

Пятилѣ́тній = пъятилі́тній.

Пятипа́лочникъ = д. **Пятили́стникъ 1.**

Пятирублёвка = синітка, сини́ця (бомажка в 5 рублів, синя).

Пя́тить, ся = 1. (**попя́тить, ся**) — со́вати, посува́ти, пха́ти (назад), рачкува́ти, посу́нути, ся, порачкува́ти. — Цькував, доки не вздрів урядника, а тоді і ну рачкувати та пишком назад. Кн.

2. (**спя́титься**) — одкида́ти ся, одступа́ти ся, одки́нути ся, одступи́ти ся (од слова, обіцянки).

Пятиуго́льникъ = пъятику́тник.

Пя́тка = д. **Пята́**.

Пятнадцатикопе́ечникъ = зло́тий.

Пятна́дцать = пъятьна́дцять, пъятьна́дцятеро.

Пятна́ть, запятна́ть, ся = 1. клейни́ти, таврува́ти і т. д. д. **Клейми́ть** і **Запятна́ть 2.**

2. пля́ми́ти, ся (С. Л.), поплями́ти і д. **Запятна́ть 1.**

3. чорни́ти, пля́ми́ти, сплямува́ти, поплями́ти, закаля́ти честь і д. **Запятна́ть 3.** — Розійдеть ся про вас недобра слава, поплямить вам повагу вашу чесну. К. Ш. Т.

Пя́тница = пъя́тниця, здр. — пъя́тінка.

Пятни́стый = пля́мо́ваний, плями́стий, плямови́тий; цята́тий, цятко́ваний (С. З.), рябі́й.

Пятно́ = пля́ма (С. З. Л.), змазь (С. З.), ця́та, ця́тка (С. З.), в оці — коси́ці. — **Въ пя́тнахъ** = плямови́тий, плями́стий. — **Вы́вестъ пя́тна** = повибавля́ти пля́ми. — Нестертою плямою темною лягли вони на дорогу нам памьять. Кн. — Зане і в самім сонцю суть змазї. С. З.

Пя́тнышко = пля́мка.

Пято́къ, пято́чекъ = пя́тка, пъя́тірко.

Пя́точный = пъя́тковий.

Пя́тый = пъя́тий. — **Пя́тая часть** = пъяти́на.

Пять = пъять, пъя́теро. — **Пять съ полови́ной** = півшо́ста.

Пятьдеся́тъ = пъятьдеся́тъ. — **Пятьдеся́тъ копе̌екъ** = копа́ (С. З.).

Пятьсо́тъ = пъятьсо́т, пе̌ять со́тень.

Р.

Раба́ = раба́, раби́ня (С. Жел.), нево́льниця.

Ра́бій = нево́льничий (С. Жел.), нево́льницький, ра́бський.

Раболе̌піе = ра́бська дого́дливість, уле́сливість.

Раболе̌пный = нево́льничий. С. Жел.

Рабо́та = робо́та (С. З. Л.), роботи́зна (С. З.), здр. робі́тка, ді́ло, пра́ця (С. З. Л.), по́рання, за частування — толо́ка́ (С. Ш.), з половини — полови́ця, швидка — хапа́ння, хапови́ця (С. Ш.), важка — тягота́. — **Еги́нетская рабо́та** = кана́льська робо́та (тяжка і довга, як на каналах, що козаки одбували по наказу царя Петра І-го). — **Ка́торжная р.** = ка́таржна, сібі́рна робо́та. — Та прийшов же я тай у Суботу, та нема Солохи — робить роботу. н. п. — Ніколи від тих робіт не знікчемніє. С. З. — Козаків до послуг і роботизн своїх употребляли. Скоропад. С. З. — Покиньмо, куме, всякеє діло, випъємо, куме, ще й у Неділю. н. п. — Праці дужоі й науки Україні треба. Ос. — Роботі як не сядеш на шию, то вона тобі сяде. н. пр. — Завтра на толоку мужики з ціпами, а жінки з граблями. С. Ш. — Не сам копав він крипицю, толокою йому помогали. К. Ш. — Богу молись, а до праці берись. н. пр.

Рабо́тать = роби́ти, працюва́ти (С. З. Л.), по́рати ся, аби-як — вахля́ти, гуртом без грошей, з ласки за частування — толокува́ти (С. Ш.). — Роби, небоже, то й Бог поможе. н. пр. — Кусають нас мошки, кусають і тнуть, робить не дають. н. п. — Іду в поле з нею жати, мило разом працювати. н. п. — Працюй гірко, а зъіси солодко. н. пр.

Рабо́тка = робі́тка.

Рабо́тливый, ая = роботя́щий, ща (С. З.), робі́тний, робі́тня, робо́чий, ча, робу́чий, ро́ба (сп. р.), трудя́щий, трудя́чий (С. Ш.), працьови́тий, та (С. З.). — Чоловік роботящий — без діла не сидить. п. о. — Жінка трудяща. С. Ш — І на пчіл поглянь: є робучиї, але й трутні є неминучиї. Руд

Рабо́тниковъ = робі́тників, на́ймитів.

Рабо́тникъ, ца = 1. робі́тник, ця, працьовни́к, працьо́вець (С. З), щирий — роботя́га, роботя́й. — Нудно було на чужому полі. Всього надбав роботяга, та не придбав долї. К. Ш. — Так що-денно потом плине чесний роботяга, а йому на долю впали злидні та зневага Мова. — До хати мастільниця, в полі робітниця. н. п. Под.

2. робі́тник, ця, на́ймит, на́ймичка (С. З.), челяди́н (С. З.), челя́дник, челя́дка (С. З.), челя́дни́ця, бурла́к, бурла́ка, бурла́чка, нанятий на літо — полі́тни́к, ця, коло плуга — ра́тай, плуга́тарь (С. Л.). о́рач (С. Л. З), плуга́ч (С. З.), що погапя волів — пого́нич (С. Л.), при бороні — скороді́льник (С. Л.), що громадить сіно — гребе́ць (С. З. Л.), громаді́льник, ця (С. Л.), що скидає на стіг — ки́да́льник (С. З), ки́дальщик (С. Л.), що волочить сіно — волочи́льщик (С. Л.), тяга́льник (С. З.), що звозить на тік — возі́й (С. Л.), що косить — коса́рь, що молотить — моло́тник (С. Л.), що сіє — сіва́ч (С. Л.), вирівнює скирду. стіг — строха́рь, що криє хату — кри́тник (С. Л.), кри́льщик, плете плетінь, робить огорожу — плеті́й, городі́льник (С. Л.), на майдані, де виганяють смолу — майда́нник, майда́нщик (С. З.), в броварі — брова́рник (С. Ш.), на

винниці — ви́нник (С. З. Л.), гура́льник (С. Л.), на цегельні — цеге́льник (С. З. Л.), рибальський — забро́дчик (С. Л.), що робить балки — баля́р (С. Л.), що стриже овець — стрижа́й (С. Л.). — Найми ся, наймите, у мене, а я в попа. н. пр. — Лучче буть доброю наймичкою, як ледачою хазяйкою. н. пр. — Як з тобою отак жити — краще в наймичках служити Руб. — Бурлак робить, заробляє, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає. н. п. — Ішов челядник з поля за полуднем хазяїну. н. о. — Як маєш буть злим господарем, то краще буть добрим челядником. н пр.

Рабо́тницынъ = на́ймичкин.

Рабо́тничій = робітни́чий, робітни́цький.

Рабо́тный = 1. робо́чий. — Робочий день. 2. робі́тний.

Работя́щій = д. **Рабо́тливый.**

Рабо́чій, ая = 1. робі́тник, ця, робо́чий, ча, робу́чий (Гал.) і д. **Рабо́тникъ 2.**
2. робітни́чий, робітни́цький. — Робітники обтяжені роботою, а питання робітницьке рушає поватом. Кн.
3. д. **Рабо́тливый.**

Рабо́чая = робі́тня, робо́ча (кімната).

Ра́бскій = нево́льничий (С. Жел), ра́бський.

Ра́бство = нево́ля, ярмо́, корми́га (С. З.). — З під кормиги лядської освободити. н. д.

Ра́бствовать = в нево́лї бу́ти.

Рабъ = раб, нево́льник. — Ми не раби його, ми люди. К. Ш.

Рабы́ня = д. **Раба́.**

Равві́нъ = ра́бин.

Равви́нскій = ра́бинський, ра́бинів.

Ра́венство = рі́венство, рі́вність (С. Ж.), рі́вня (С. З. Л.).

Равне́ніе = рівня́ння.

Равнёхонько, равнёшенько = однакові́сінько. — Чи хто згадає, чи забуде мене в снігу на чужині — одно́ковісінько мині. К. Ш.

Равни́на = рівни́на́ (Ос.), рі́вня (С. Л.), площи́на, площо́вина, плащи́на (С. З.), на горах — полони́на (Гал.), вздовж річки — поло́г, оболо́нь, боло́ня. С. Л. — Зустрінеш тут і степову рівнину. Зап. Кн. — Україна розлягаєть ся скрізь плащиною. Куліш. С. З.

Равно́ = одна́к, одна́ково, однакові́сінько; так са́ме, все одно́. — **Для меня́ всё равно́ — сего́дня или за́втра** = мі́ні одна́ково (або: міні все одно́) — сього́дня чи за́втра. — Міні однаково — чи буде той син молити ся, чи ні. К. Ш. — Як маєш за одно ухо висіть, то все однаково за обидва. н. пр. — **Лю́битъ равно́ всѣхъ дѣте́й** = усі́х діте́й одна́ково лю́бить. — **Онъ забо́тится обо мнѣ́, а равно́ о дѣ́тяхъ мои́хъ** = він дбає про ме́не, так са́ме і про діте́й мої́х. — **Всё равно́** = д. під сл. **Весь.**

Равнобе́дренный = рівнобе́дрий. С. Жел.

Равнобо́чный = рівнобо́кий.

Равновѣ́сіе = рівнова́га, рівнова́жність. С. Жел. — Тільки тоді, коли державний авторітет розумно обмежований, можна установити рівновагу в громадському житті. Зіньк. — Як вас не зваж, все буде рівновага. К. Ш. Т. — В партійній борбі не тратив ніколи рівноваги і спокою Зап. Кок.

Равновѣ́сный = рівнова́гий, рівнова́жний. С. Жел.

Равноде́нникъ, равноде́нственникъ = рівноде́нник, рівни́к. С. Жел. — Круг цей зветь ся екватором або рівноденником, бо в тих місцях день завше буває рівний з ніччю. Де-що про Сьв. Б.

Равноде́нствіе = рівноде́ннє, рівноде́нність. С. Жел.

Равноду́шіе = байду́жість. С. Жел. — З'обіжена зневагою і байдужістю до її краси. Лев. — Потреба великої праці, щоб звязати те, що порвала наша байдужість. Лев.

Равноду́шный, но = байду́жий, жо, байду́жний, но, байду́жливий, во (С. Жел.), байду́же́ (С. Л.), недба́лий, ло (С. Л.). — Денис був байдужний до церкви і не богомільний. Лев. — Люблю тебе, галочко, дуже, а твоє серце мабуть байдуже. н. п. — Воля ваша, спокійно і байдужо промовила вона. Лев.

Равнодѣ́йствующій = рівноді́йствуючий. С. Жел.

Равнозна́чащій = рівнозна́чний. С. Жел.

Равноимё́нный = рівноіме́нний. С. Жел.

Равнолѣ́тній = рівнолі́тній, рове́сник.

Равномѣ́рность = рівномі́рність. С. Жел.

Равномѣ́рный, но = рівномі́рний, но (С. Жел.), навпо́мірки, одна́ковий, во, помі́рний, но. — Вона навпомірки з своєю панею сварить ся. Лев.

Равнообра́зіе = однообра́зність, односта́йність. С. Жел.

Равнообра́зный = однообра́зний, односта́йний. С. Жел.

Равноотстоя́щій = рівнода́льній.

Равнопра́вный = рівнопра́вний.

Равноси́льный = рівноси́льний, рівнова́жний. С. Жел.

Равносторо́нній = рівнобо́кий.

Ра́вность, равнота́ = рі́вність, рі́вня́ (С. Жел.).

Равноуго́льный = рівноку́тний. С. Жел.

Равноцѣ́нность = рівноцінність. С. Жел.

Равноцѣ́нный, но = рівноцінний, в одній ціні.

Ра́вный = 1. рі́вний, гла́дкий. — Рівний шлях.

2. одна́ковий, рі́вний; рі́вня. — На одній руці пучки, та не однакові. н. пр. — Не старів батько Нелей, що був розумом рівня безсмертним. Ніщ.

Равня́ло = шми́га (у колісників), товкма́чка, натира́чка (у шевців). Д. **Инструме́нтъ.**

Равня́ніе = рівня́ння.

Равня́ть, сравня́ть, ся = 1. рівня́ти (С. Л.), вирі́внювати, зрівня́ти, ви́рівняти, ся. — Заказує, щоб шляхи рівняли. К. Х.

2. рівня́ти, порівня́ти, прирівня́ти, ся — Що ти себе до його рівняєш? С. Л. — Прирівняв коня до собаки. н. пр.

Рагу́льникъ, рос. Trapa natans L. = боло́тні, водяні́, чо́ртові оріхи, рогу́льки. С. Ан.

Радёхонекъ, радёшенекъ = раднісінький. — Я б раднісінький, та коли моя не спромога.

Ра́ди = для, за-для́, про. — **Ра́ди Бо́га** = Бо́га ра́ди (С. Л.), для Бо́га, про́-бі. — Кричить пробі! її мати, щоб дівчину рятувати. н. п. — **Ра́ди того́** = за-для́ то́го. С. Л. — **Ра́ди чего́** = про що́.

Раді́вый = дба́лий, дбайли́вий і д. **Забо́тливый.**

Радикали́змъ = радика́льство. С. Жел.

Радика́лъ = 1. радика́л, ко́рінь.

2. радикали́ста, радика́л.

Ра́довать, ся = раді́ти (С. Л.), ра́дувати, ся (С. Л.), ті́шити ся, втіша́ти ся. — Хто не гляне — аж радіє з неї. Гр. Чайч.

Ра́доница = могилки́.

Ра́достный, но = ра́дісний, но, відра́дістний, но, просьві́тлий. — Радісна звістка.

Ра́дость = ра́дість, ра́дощі, ра́дування. — Багатому радощі, а бідному плач. н. о. Гр. Чайч — З радощів не знав що й робити. С. Л — Аж три пари на радощах кумів назбірали. К. Ш. — **Ра́дость серде́чная,** рос. Borrago officinalis L. = огіро́чник, огіро́чна трава́. С. Ан.

Ра́дуга = ра́й-дуга́, дуга́ (С. Жел.), весе́лка (С. Аф. Л. Жел.), весе́лиця (С. Жел.), веселу́ха. — Сонце, місяць, зірки, рай-дуга. н. к. Ман. — Приятно дивуватись, як в море рай-дуга патнулась визиратись. К. Д. Ж. — Веселка воду бере С. Аф. — Роскажи як за горою сонечко сідає, як у Дніпрі веселочка воду позичає. К. Ш. — Веселка з землі воду тягне на небо. н. о. Ман. — Веселиця воду пъє, а дощу не дає. н. пр.

Ра́дужный = весе́лчин (С. Жел.), весе́лковий. — Намітка виткана з веселчиних колірів. Кн. — Се скидало ся на ті сни веселкові, що після них... Кн. — **Ра́дужная** = российська депози́тка в сто рублів.

Ра́дуница = д. **Ра́дяница.**

Раду́шіе = приві́тність, щи́рість. — Привітність їх була велика, щира. Кн.

Раду́шный = привітни́й, щи́рий.

Радъ = ра́дий, рад, радні́ший. — Так тому радий, як свиня порожньому мішкові. н. пр. — Рад би і неба прихилити, та біда, що не достану. н. пр. — Дуже радий, що ви прийшли. — Рада б на сонце глянути, та сльози не дають. н. пр. — Я б радніщий був, коли-б воно так стало ся.

Радѣ́ніе = дба́лість (С. Жел.), дба́ння (С. Л.).

Радѣ́ть, порадѣ́ть = дба́ти (С. Л.), пильнува́ти, побива́ти ся (С. Л.), подба́ти і т. д. д. **Порадѣ́ть.** — Отамане наш не дбаєш за нас, та вже ж твоє товариство як розгорд'яш. н. п. — Так дбає за мене, як собака за пъяту ногу. н. пр. — Не дуже ти побиваєш ся о моїй худобі. С. Л.

Раёкъ = 1. стеко́льце при́змове.

2. кружо́к на вко́ло зінки в о́ці.

3. галерия в теа́трі.

Ражда́ть, роди́ть, ся = 1. роди́ти, народи́ти, спороди́ти, у(в)роди́ти, народи́ти, ся, привести́, про вівцю, кицьку — окоти́ти ся, про корову — отели́ти ся, про кобилу — ожере́бити ся, про собаку — ощени́ти ся, про свиню — опороси́ти ся. — Породила мене мати у високих у палатах. К. Ш. — Спородила тая удівонька хорошого сина. н. п. — Уродила мама, що не прийма і яма. н. пр. — Не мала дівка лиха, так Каленика привела. н. пр. — І ще як сачі дівували, то й по дитинці привели. Кот.

2. д. **Причиня́ть** і **Производи́ть.**

Ра́жій = ду́жий (С. Аф.), го́жий, показни́й. — Він був чоловік дужий та огрядний. н. о. — Ой там ходить козак гожий, ще й на личенько хороший. н. п.

Разбавля́ть, разба́вить, ся = розбавля́ти, розпуска́ти, розво́дити, розба́вити, розпусти́ти, розвести́, ся, порозбавля́ти і т. д., медом — розсити́ти, розсолоди́ти, порозси́чувати, порозсоло́жувати.

Разба́ливаться, разболѣ́ться = розпеду́жувати ся, розпеду́жати, ся (С. З.), рознемогти́ ся (С. Л.), рознемощі́ти, розболі́ти ся, розхворі́ти ся, порознеду́жу-

вати ся, порозбо́блювати ся. — Вона стогне, наче розхворі́ла ся. п. к. Ман.

Разба́ловать, ся = розба́лувати, розпусти́ти, ся, розпе́стити ся. — Не хто їх (дітей) і розпустив, як ти сам. Кр. — Хорий коли не вмре, то розпестить ся. н. пр.

Разба́лтывать, разболта́ть, ся = 1. розбо́втувати, розбо́втати, розколоти́ти, розміша́ти, про кілько — порозбо́втувати і т. д. — Розмішати у воді борошно.

2. розголоша́ти, роздзво́нювати, розбрі́хувати, розголоси́ти, ся, роздзвони́ти, розбреха́ти, ви́брехати, розбо́вкати, розпле́сти, ви́язичити (Сп.). — Роздзвонив про все, що там казали. — На сей час розголошають ся поголоски. Самойлович. С. З.

3. розбазі́кувати ся, розбазі́кати ся, розгуто́рити ся, розбелькота́ти ся, розбреха́ти ся. — Розбазікав ся так, що й не витягнеш з гостей.

4. розхи́тувати ся. розхита́ти ся, розме́лювати ся, розмоло́ти ся. — Колесо розхитало ся.

Разбере́живать, разбереди́ть, ся = ятри́ти, розъя́трювати, розъя́трувати, враж́ати, розвере́жувати, розворо́шувати, розъятри́ти, ся, врази́ти, розвереди́ти, ввереди́ти, розвороши́ти, розрази́ти, розра́нити, розскоро́дити, ся. — Раз-у-раз розъятрує болячку. Кн. — Болячку розъєднання панів з народною массою що дня розъятрювало „двоязичіє". Кн. — Я б пішов, та бою ся, що пальця вразю. Кр. — Розразив рану. Кр.

Разбива́ть, разби́ть, ся = 1. розбива́ти, розби́ти, ся, розлупи́ти, ся, розсади́ти. — Розбив собі голову. — Розбив шибку. — — У які ворота не ударить, то й розсадить на чотирі чверті. Ст. С. — **Разби́ть въ щéпки, вдрéбезги** = потрощи́ти, на мо́тлох, на гаму́з, на чере́пъя поби́ти, потовкти́, розтовкти́, розтовкма́чити, розчере́пити, розхря́пати (на пр. посуду). — Але тільки на поріг, зачепив ся зразу і в палацу трох-торох розчерепив вазу. Руд. (Д. ще під сл. **Вдрéбезги**).

2. розбива́ти, побива́ти, розби́ти, поби́ти. — Козаки на Жовтих водах побили Ляхів. — **Р. внухъ и прахъ** = розчухра́ти, розпороши́ти. С. З. — **Р. до́ крови, въ кровь** = розкріва́вити, розъю́шити.

3. розташо́вувати ся, розташува́ти ся. С. З. — Вози розташовані стоять. К. К. — Розташував ся з крамом — **Разби́ть ла́герь** = та́бором ста́ти. — **Р. пала́тку** = наме́т напъясти́. — Ой напъяли козаченьки великий намет, та й пъють вони горілочку ще й солодкий мед. н. п. — **Разби́ться на гру́ппы** = розку́чити ся, порозку́чувати ся.

Разби́вка = розбива́ння; розділ. — **Продава́ть въ разби́вку** = наро́здріб, уроздріб, на́різно, поро́зницею продава́ти.

Разбивно́й, разби́вочный = д. **Дѣли́мый.**

Разби́вчивый = 1. крихки́й, крухки́й.

2. грудкова́тий, злеглий (про борошно).

Разбира́тельство = розбі́р, розпра́ва.

Разбира́ть, разобра́ть, ся = 1. розбіра́ти, розвалюва́ти, розібра́ти, розвали́ти, мур — розмурува́ти, відмурува́ти, греблю — розтамува́ти, розгати́ти. — Розібрали стіну та й знайшли. — Звелів царь розмурувати темницю і випустити. п. к. Ман.

2. розклада́ти, розбіра́ти, розікла́сти, розібра́ти, про кілько — порозклада́ти. — Порозкладали книжки, щоб знать, куди яку класти. — **Разбира́ть по мастя́мъ** = масти́ти, розмасти́ти. — **Разобра́ть на ча́сти** = розстосува́ти, розроби́ти, розпотроши́ти.

3. розбіра́ти, розкупо́вувати, розібра́ти, розкупи́ти, порозкупо́вувати. — Багато було навезено кавунів, та все в той же день порозкуповували.

4. розбіра́ти, розібра́ти, зрозумі́ти (С. Л.), вгя́мити (С. Л.), розторо́пати (С. Л.), второ́пати, розчо́впати (С. Л.), розшоло́пати (С. Л.), вчо́впати (С. Л.), розчу́мати, розчуру́кати, розчу́хати, розшулі́чити, розсмакува́ти. — Не розберу, що він каже. — Нічого не розібрав. — Не второпав я до чого хтось мині казав це. Баз. — Парубок не розшолопав, що той казав Гр. Чайч. — Мову ж його розчовпавши, пристали. Дум. — За гомоном не можна було розчовпати хто куди горне. Лев. В. — Тепер би вже розсмакували не так. К. Х.

5. порядкува́ти, упорядко́вувати, упорядкува́ти (С. Ш.), улаштува́ти. — Упорядкував свої папери.

6. хміли́ти, розбіра́ти, розібра́ти (про хміль).

Разбитно́й = метки́й, жва́вий, мого́рний, же́вжик — Хлопъя метке, по слово в кишеню не полізе Кн.

Разби́ть, ся = д **Разбива́ть, ся.**

Разблагодари́ться = роздя́кувати ся.

Разбогатѣ́ть = розбагаті́ти, обагати́ти ся, розжи́ти ся, забага́ті́ти, збогаті́ти (С. Л.). розможні́ти, порозможні́ти, трохи при-

заможніти, замохнатіти. дуже — озолотити ся. — Розжив ся: па всю губу богатирем став. Кн. — Захотіла вража баба та й забагатіти: підсипала куріпочку, щоб вивела діти. н. п. — Замохнатів він: треба підголити. Граб. — **Разбогатѣвшій скоро** = скоробагатько.

Разбодриться = розбадьорити ся.

Разбой = розбій, розбійство, харцизство, харцизяцтво (С. Ш.). — Чума, війна, харцизство, холод. Кот.

Разбойникъ, ца = розбійник, ця (С. Л.), поб. — розбишака (С. З Л.), зб. — розбойство, розбишацтво, харциз (С. З. Ш.), харцизник, поб. — харцизяка (С. Ш.), зб. — харцизство, харцизяцтво (С. Ш.), в Карпатах — опришок, луговий — лугарь, в комишах — комишник, річковий — ушкал (С. Ш.). — Зовуть мене розбійником, кажуть розбиваю; я ж нікого не зарізав, бо сам душу маю. н. п. — Розбійники, людоїди правду побороли. К. Ш. — Там живе саме розбойство. Кр.

Разбойничанье = розбійство, харцизство (С. Ш.).

Разбойничать = розбивати, харцизувати.

Разбойническій = розбійницький, розбишацький, харцизський (С. Ш.).

Разбойничество = розбишацтво, харцизство, харцизяцтво (С. Ш.).

Разбойничій = розбійничий, розбійників, розбійницький, розбійський, харцизський (С. Ш.), хижацький.

Разболтать, ся = д. **Разбалтывать, ся.**

Разболѣться = д. **Разбаливаться.**

Разборка = розбірання, розбір.

Разборный = складаний.

Разборчивость = 1. розбірність.

2. розсудливість.

3. перебір, вередливість, бришкання.

Разборчивый = 1. розбірний, виразний (голос, рука). — Ніхто за його не напише так розбірно та красиво. О. Мир. — Вираз по читає.

2. розсудливий.

3. перебірливий, перебірник, перебірчик, переборшливий, примхливий, вередливий. — Яка бо ти переборшлива! Граб — Д. ще під сл. **Переборчивый.**

Разборъ = 1. розбір, вибір; розбірання, перебірання. — Треба зробити вибір з ціх кроков — куди які. — **Безъ разбора** = не розбіраючи. — **Къ шапочному разбору** = на шапкобрання. — Прийшов у церкву вже на шапкобрання.

2. розбір, суд, росправа (д. **Разбирательство**).

3. розбір, перегляд, огляд (книжок). — Перегляд українських книжок. Ос.

4. схід, збуток — На цей крам великий збуток.

5. розбір, сгаття. — Сукно найвищого розбору.

Разботѣлый = гладкий, опасистий.

Разботѣть = погладшати, розтовстіти.

Разбраживаться, разбродиться, разбрестись = 1. починати ходить по малу після хвороби. вихожувати ся.

2. розбродити ся, розходити ся, розсипати ся, розбрести ся, розійти ся, розсипати ся, порозбродити ся і т. д — Вівці порозходились по лісу.

3. шумувати, мусувати (починать), розшумувати ся (д. **Бродить 2**).

Разбранить, ся = 1. розлаяти (С. Л.), розганити, розганьбити, висварити. — Розлаяла її на всі боки.

2. розлаяти ся, розсварити ся, посварити ся. — Він зо всіма розлаяв ся.

Разбрасывать, разбросать, разбросить, ся = розкидати, розсипати, розкидати, розсипати, розметати, ся, порозкидати і т. д., крихти — розкришити. — Порозкидали мої папери. — На столі порозкидані малярські пристрої. Кн. — По різних місцях порозкидувані материяли. Зап. Кок. — Спомипки розсипані лискучими перлинами в „Записках" Шевченка. Кн. — Розсипана наша волость — то там шматок землі, то там. Хар. — **Разбросать имѣніе на вѣтеръ** = розвіяти, розмантачити, проціндрити і т. д. д. **Промотать.**

Разбрататься = розбратити ся.

Разбродиться = 1. д. **Разбраживаться.**

2. розвештати ся, розшва(е)ндяти ся.

Разбродъ, у виразі: „**въ разбродъ**" = в ростіч, різно (Д. під сл. **Вразсыпную**). — **Всѣ въ разбродѣ** = усі порозходились.

Разбродяжничаться = розволочити ся.

Разбросать, ся = д. **Разбрасывать, ся.**

Разбрызгивать, разбрызгать, разбрызнуть, ся = розбризкувати, ро бризкати, розляпати, порозбризкувати, порозляпувати. ся.

Разбрюзжаться = розбурчати ся. розбурмогати ся і д **Разворчаться.**

Разбужать, разбуждать, разбуживать, разбудить = будити, розбуркувати, розбудити (С. Л.), розбуркати (С. Л.). обудити, пробуркати, розколошкати, звору-

ши́ти, розворуши́ти, на силу — добуди́ти ся, про кілько — порозбу́жувати, порозбу́ркувати. — Встала весна, сонну землю вона розбудила. К Ш. — Тривайте, розбуркаємо сплячу силу. Лев. В. — Ся книжка зворушила чимало сонних людей. Кя. — На силу добудив ся. С. Л.

Разбуха́ть, разбу́хнуть = бу́хнути (С. Ш.), бухті́ти (С. Ш.), буча́віти, набуха́ти, розбуха́ти, набряка́ти, бубня́віти (С. Л.), набу́хнути, розбу́хнути, на(роз)буча́віти, набря́кнути, на(роз)бубня́віти (С. Л.), набру́кнути ся. — Мокрі сорочки набрякли. Лев. — Ноги набрякли, що й чоботи не палізають. Кр. — Горох набубнявів. Лев. (Пр. д. ще під сл. **Набу́хнуть**).

Разбу́хлый = розбу́хлий, буча́вий, набря́клий, набубня́вілий.

Разбушева́ться = розбу́рха́ти ся, розбурхота́ти ся (С. З.), розгвалтува́ти ся (д. **Бушева́ть**).

Разбуя́ниться = розбушова́ти ся, розгвалтува́ти ся.

Разбѣга́ться, разбѣжа́ться = 1. розбіга́ти ся, розсипа́ти ся, розтіка́ти ся, розліта́ти ся, розбі́гти ся, розси́пати ся, розлетіти ся, позабіга́ти, порозбіга́ти ся, порозсипа́ти ся. — Тільки побачили козаків, так і порозбігали ся куди очі глядять. — **Глаза́ разбѣжа́лись** = о́чі забіга́ли.

2. розганя́ти ся, розбіга́ти ся, розігна́ти ся, розбі́гти ся. — Розігнав ся тай перескочив рів. — От баран як розженеть ся, та як ударить його. п. к.

Разбѣ́гиваться, разбѣ́гаться = бі́гати (багато), розбі́гати ся, розгаса́ти ся.

Разбѣ́гъ = ро́збіг, розго́н. — **Съ разбѣ́гу** = з розго́ну. С. Л.

Разбѣжа́ться = д. **Разбѣга́ться.**

Разбѣси́ться = розлютова́ти ся, розмордува́ти ся, сказйти ся, посатані́ти, показйти ся і т. д. д. **Бѣси́ться.** — Розлютовавсь так, аж піна скаче. п. о. — Запінилась, посатаніла, непаче дурману із'їла. (Д. ще під сл. **Разсерди́ться**).

Разва́жничаться = розчва́нити ся, розпиша́ти ся, розпри́ндити ся, розпиндю́чити ся, розкобени́ти ся. — Мов простий чоловік там иньший пан сидів, другі задравши ніс, розприндившись ходили. Гр. Чайч.

Разва́живать, развозжа́ть, ся = розво́жувати, зніма́ти віжки́.

Разва́ливать, развали́ть, ся = 1. розва́лювати, руйнува́ти, бу́рити, розвали́ти, розруйнува́ти, ся, про кілько — порозва́лювати, решту — подова́лювати, про посуду від огню — розкипі́ти ся. — Розвалив землянку, почав ставити хату. — Гайдамаки стіни розвалили. К. Ш.

2. розкида́ти ся, виверта́ти ся, розки́нути ся, ви́вернути ся, порозкида́ти ся, повиверта́ти ся. — Розкинув ся в колясї, неначе пап.

Разва́ливаться, разваля́ться = рознемога́ти ся, рознемогти́ ся, рознеду́жати ся, розхворі́ти ся.

Разва́лина, частіше мн. **разва́лины** = руї́на (С. Л.), ва́лява. — На руїнах Січі, де ще рідна наша мати зазирає в вічі. Ос.

Разва́листый = розло́жистий, широ́кий.

Разва́лъ = 1. я́ма (в копальнях).

2. шлап. — **Ло́шадь съ разва́ломъ** = шлапа́к.

3. розло́жисті вінця у посу́ди.

4. на́товп, на́тиск.

Разваля́ться = д. **Разва́ливаться.**

Разва́ривать, развари́ть, ся = розва́рювати, розвари́ти, ся, розомлі́ти (па пр. мнясо), про кілько — порозва́рювати, ся. — Розвари карюк

Разва́рка = розва́рюванця.

Разведе́нецъ, разведёнка = розво́дець, ро́звідка, розві́дниця (С. Жел.).

Разве́дриваться, разве́дриться = розгоди́нювати ся, вия́снювати ся, розгоди́нити ся, ви́яснити ся, випогодити ся, на годи́ні ста́ти.

Разве́зть = д. **Развози́ть.**

Разведича́ться = розпиша́ти ся, розчва́нити ся і д. **Разва́жничаться.**

Разверга́ть, разве́ргнуть = розкида́ти, розки́нути.

Развере́живать, развереди́ть = д. **Разбере́живать.**

Разверза́ть, разве́рзть = розкрива́ти, розчиня́ти, розсо́вувати, розкри́ти, розчини́ти, розсу́нути.

Разверну́ть, ся = д. **Развёртывать, ся.**

Развёрстка = поділ, розділ.

Развёрстывать, разверста́ть, ся = розділя́ти, розклада́ти, рівня́ти, вирі́внювати, розкла́сти, розділи́ти, ви́рівняти, ся.

Развёртывать, разверну́ть, ся = 1. розверта́ти, розгорта́ти, розго́ртувати, розвину́ти (С. З.), ви́вінувати, розгорну́ти (С. Л.), прогорну́ти, розібга́ти, кілько —

порозвертáти, порозгортáти, ся. — Розгорнув книжку. — Материя була убога, тонецька, Мотря навіть не розгорнула її Лев. — Розвинула полотно.

2. розпускáти ся, розпýкувати ся (С. З.), розпусти́ти ся, розпýкати ся, розпýкнути ся. — Квітки почали розпускати сп. — Розпукали ся верба і лоза. С. З.

3. розщéдрювати ся, розщéдрити ся. — Ач як розщедрив ся — десять карбованців дав на бідних.

Развéрчивать, развертѣть, ся = 1. розві́рчувати, розвертіти, кілько — порозві́рчувати.

2. розкрýчувати, розкрути́ти, ся, порозкрýчувати, ся.

Развеселя́ть, развесели́ть, ся = розвеселя́ти, розвесели́ти, розвáжити, ся, кількох — порозвеселя́ти.

Развести́ = д. **Разводи́ть.**

Развивáть, разви́ть, ся = 1. розгортáти, розвертáти, розкрýчувати, розгорнýти, розкрути́ти, ся. — Розгорнути сувій полотна. — Розкрутити віръовку.

2. розвивáти, ся, розростáти ся, розви́ти, розви́нути, ся, розрости́ ся, розпускáти ся, розпусти́ти ся. — Розвивай ся а ти сухий дубе. н. п. — Розівъеть ся калинонька і садок. Б. Г. — Бузок вже розпускаєть ся.

Развизжáться = розверещáти ся, розкуві́кати ся.

Разви́лина = розви́лки, розсóха, розтóка.

Разви́листый = розлóгий, розлóгуватий, розхи́листий, розхи́льчастий, розсохáтий. — Стоять два розлогі дуби, схилили ся верхами до купи. н. п. — Розлогуваті роги. Сп. — Ой на городі два дубочки — оба розсохаті, а ми ходим, пане брате, оба не жонаті. н. п. Бук. — Забив два кілки розхильчасто. — Поставив на возі ручиці дуже розхильчасті. Лев.

Разви́нчивать, развинти́ть, ся = розгви́нчувати, розшрубóвувати, розгвинти́ти, розшрубувáти, ся (С. Л.), розхля́бнути, про кілько — порозшрубóвувати. — Розшрубувала ся гайка. — Цілує, гладить, лескотить і всі сустави розшрубує. Кот. — Труби постирали ся так і гайка розхлябана. Кн.

Развирáться, разоврáться = розбрíхувати ся, розбрехáти ся.

Разви́тіе = розвиття́, розви́ток (С. Жел.), розві́й (С. Жел.), рóзріст. — Історичний розвиток нашої народности. Бар. О. — Така тенденция йде через усю історию сусідних відносин до України і до її розвитку поступового. Кн. — Ми запопадливо піклували ся про розвиток його. Кн. — Причинив ся він значно до розвитку козацства. Бар. О. — Бажаєм ми і тепер не багато: рідного розвою людині. Ст. — Прикмети самостійного розвою руської мови. Зап. Кок. — Третя фаза розвою Шевченкового таланту припадає на роки 1843—1845. Зап. Кн. — Сприяти розросту самосьвідомости национальної. Кн. — Обставини не такі були, щоб сприяти розросту самосьвідомости чоловіка. Зап. Кн.

Разви́ть, ся = д. **Развивáть, ся.**

Развлекáть, развлéчь, ся = 1. розволікáти, розтягáти, одтягáти, розволокти́, розтягти́, одтягти́, ся.

2. розважáти (С. З. Л.), бáвити, розвáжити, ся, потішити, забáвити, ся, кількох — порозвáжувати, розмовою — д. **Разговáривать 2.** — Треба його провідувати, розважати: він нездужає. Кн. — Поливайте доріженьку, щоб не курила ся, розважайте дівчиноньку, щоб не журила ся. н. п. — Захворів якийсь царь, тай наказує усім панам, щоб зіходились його розважать та брехні казать. н. к. Ман. — Сидить він тай куняє, ніхто його не розважає. Б. Г. — Та ніхто не розважає, ніхто не спитає: чого болить і де б лить? Сам про теє знаєш. К. Ш. — Справді пречудесно розважив ся... був в театрі, в клубі... випив трохи. Кн. — Чоловік заслухаєть ся, розважить ся, легше йому стане. Номис. С. З. — Нікому розважить — утішити мене. Кн. — Нехай поїде та розважить себе в батьковій хаті. Лев. — Вона хотіла розважитись за роботою, та робота валила ся з рук. Лев. В. — І порадить, і розважить і правдоньку міні скаже. К. Ш.

Развлечéніе = розвáга (С. Л. Жел.), розважáння, розри́вка, бáвлення, потіха, втішка. — Йому треба було розваги теплої, отрійливої. Кн — Шукай собі де хоч розваги і втіхи. Кн. — Книжка була одинокою її розривкою. Фр.

Развлéчь, ся = д. **Развлекáть, ся.**

Разводи́ть, развести́, развéсть, ся = 1. розвóдити, розвести́, розставля́ти, розстáвити, порозвóдити, порозставля́ти. — Розвели міст. — Розвели москалів на постой. — Розставили скрізь сторóжу.

2. розбороня́ти, розділмáти, розборони́ти, розня́ти, порозбороня́ти. — Аж тут зять у хату і розборонив нас. Кн. — Чоловіки розборонили жінок і розігнали їх. Лев.

3. розвóдити, розвести́, ся (С. Л.), багато — порозвóдити, ся, розроди́ти ся, про животину — наплоди́ти, розплоди́ти,

ся. — Садок, гайочок розведу. К. Ш. — Розвів багато овець. С. Л. — Розплодив багато свиней.

4. розбавля́ти, розпуска́ти, розба́вити, розпусти́ти, ся, медом — розме́жити, мед водою — насити́ти.

5. розво́дити, розвести́, ся, розвінча́ти ся. — Вони давно розвели ся і він взяв другу жінку.

6. розто́плювати, розтопи́ти, розпуска́ти, розпусти́ти, ся. — Сонечко розтопило лід на ставу. — Одлига розпустила спіг. — **Развести́ ого́нь** = розтопи́ти.

Разво́дка = 1. розві́д, розбавля́ння, розто́пка (д. **Разводи́ть**).

2. д. **Разведёнка.**

Разводна́я = розвідна́. — Він дав жінці розвідву.

Разво́дный = розвідни́й.

Разво́дъ = розві́д, розлу́ка, розбра́ння. (Останнє слово трапилось мені тільки в здрібнілій формі). — Як глядить народ на розвід між супругами? Ет. зб. — Що з законною жоною в нас розбраниячко було. п. п. — Розлука супругів затвержена в Синоді. Кп.

Разво́ды = розво́ди (С. З.), мере́жки (С. З.), мере́жання. — **Въ разво́дахъ** = у розво́ди, мере́жаний (С. З.), про посуду — хлядро́ваний. — Плахта гарна у розводи. Г. Бар. — Хлядрований горщик.

Развозжа́ть, ся = д. **Разва́зживать, ся.**

Развози́ть, развезти́ = розво́зити, розвезти́, порозво́дити.

Развози́ться = розпустува́ти ся, розжартува́ти ся, розвоп̆дува́ти ся.

Разво́зка = розво́з.

Развола́кивать, разволо́чь = розволіка́ти, розтяга́ти, розволокти́, розтягти́.

Разволнова́ться = розхвилюва́ти ся. С. З. — Розхвилювалось синє море.

Развоня́ться = розсмердіти ся.

Развопи́ться = розголоси́ти ся, розреві́ти ся, лементува́ти, розру́(ю́)мати ся.

Развора́чивать, развороти́ть, разворо́чать = 1. розгорта́ти, розгорну́ти, розібга́ти. — Розгорнули купу каміння.

2. розрива́ти, розірва́ти; розніма́ти, розді́йма́ти, розня́ти. — Криги так і наперло, що розірвало міст.

3. розлу́пувати, розлупи́ти, порозлу́пувати.

4. розпуха́ти, розпу́хнути.

Развора́шивать, разворошить = розвору́шувати, розворуши́ти.

Разворкова́ться = розвуркота́ти ся, розбуркота́ти ся, розвуркоті́ти ся. — Голуби розвуркотали ся.

Разворова́ться = злодійкува́тим ста́ти до крадіжки звикти.

Разворо́вывать, разворова́ть, ся = розкрада́ти, розкра́сти, розікра́сти, ся, порозкрада́ти, порозкра́дувати, один у другого — поперекрада́ти. — Чи мало було добра усякого, та так без догляду порозкрадали.

Развороти́ть, разворо́чать = д. **Развора́чивать.**

Развороши́ть, ся = д. **Развора́шивать, ся.**

Разворча́ться = розбурча́ти ся, розгарі́кати ся, розга́ркати ся, розгарча́ти ся.

Развратитель, ница = зводи́тель, ка, споку́сник, ця. С. Пар.

Разврати́тельный = псую́чий.

Разврати́ть, ся = д. **Развраща́ть, ся.**

Развра́тникъ, ца = 1. д. **Разврати́тель, ница.**

2. розпу́тник, розпу́стник, ця (С. Жел.), ба́хур, ка (С. Л.), розтіпа́ха і д. ще під сл. **Непотре́бникъ, ца.**

Развра́тничать = розпу́тничати (С. Жел.), бахурува́ти (С. Л.), псів па́сти (Кп.), про жінку — в гре́чку скака́ти (С. Аф.). — Вони з чужими бахурують, свої ж жінки нехай горюють. Кот.

Развра́тность = роспу́стність, розпу́тність (С. Жел.).

Развра́тный, но = розпу́стний, розпу́тний, но. С. Жел. — Розпусне життя в молодости приносить хвороби на старі кості. п. пр. — С ким попало водила ся, зовсім розпустна стала і ото привела дитину. п. о. — **Провести́ жизнь развра́тно** = пробахурува́ти.

Развра́тъ = розпу́ста (С. Жел. Л.), ро́зпуст, розпу́тство (С. Жел.), роспу́ста (С. З.). — Когда дщерь удаєть ся на мійсця публичнії для розпусти. Б. Н.

Развраща́ть, разврати́ть, ся = псува́ти, ся, непути́ти, става́ти, ста́ти розпу́стним, розпусти́ти ся, розгидити ся, розледащі́ти (С. Л.), зледащі́ти (С Л.), розсте́рвіти ся. — **Развращённый** = розпу́стний, зледащілий, розледащілий. — Тягаючись по шинках, зробив ся зледащілим. Кн.

Развращённость = д. **Развра́тность.**

Ра́звѣ = 1. хіба́? (С. З. Л. Ш.), не вже́? чи? або́? чи-ж? або́-ж? чи то́ж? — **Ра́звѣ что́?** = хіба́ що́? (С. Ш.), або́ що́?

— Хіба я тобі винен? — Або я знаю? — Або-ж я з глузду зсунув, щоб таке зробити? С. Л. — Хіба ж ти не знаєш, що він дурний? С. Ш.

2. колй, як-щó, хібá. — **Рáзвѣ тóлько** = хібá що (С. Ш.). — Нема раю на сім сьвіті, хіба що на небі. К. Ш.

Развѣвáть, развѣ́ять, ся = 1. розвіювати. розвіяти (С. Л.), роздмýхати, порозвіювати, ся. — Вітром розвіяло.

2. мáяти (С. Л.), майоріти, розмáяти. — Ходять по риночку, хустоньками мають. н. п. — Військо йде, короговки мають, попереду музиченьки грають. н. п. — Дівки гуляють, кісками мають. н. п. — Нехай мої русі коси хоч вітер розмає, нехай же я дівчинонька ще год погуляю н. п. — Повій вітре дорóгою за нашою молодою, розмай русу косу по волосу по червоному поясу. н. п.

3. розганяти, розмáхувати, розігнáти, розмахáти, розмáяти, ся (С. Л.). — Вітер розмахав хмари. — А я тую чорну хмару пером розмахаю. н. п. — А я тую чорну хмару рукавом розмаю. н. п.

Развѣ́дать = д. **Развѣ́дывать.**

Развѣ́дка = рóзвід, рóзвідка, частіше мн. рóзвідки, вúвідка, прóвідки, дóвідки (Хар.), рóзпитка, частіше мн. рóзпитки. — **Посылáть на развѣ́дки** = посилáти на рóзвідки, на підслухи (н. п.).

Развѣ́дываніе = розвідини, розвíдування, розпúтування, визнавáння, розглядáння.

Развѣ́дывать, развѣ́дать, ся = 1. розвідувати, визнавáти, розузнавáти, вислíжувати, дознавáти ся, довíдувати ся, допúтувати ся, дошýкувати ся, розвідати, ся, вúзнати, розізнáти, вúслідити, дознáти ся, довíдати ся, допитáти ся, напитáти ся, дошукáти ся, порозвідувати і т. д. — Чи не можна тобі довідати ся про сватання Наталки? Кот. — Дознаю ться небожата чия на вас шкура. К. Ш.

2. розправляти ся, розвíдувати ся, розпрáвити ся, розвідати ся, перевідати ся. — Я з ним розправлюсь.

Развѣ́дчикъ = розвíдчик (С. Жел.), визнáвчик, пластýн (у Чорноморських козаків).

Развѣ́нчивать, развѣнчáть, ся = розвінчувати, розвінчáти, ся, про кількох — порозвíнчувати.

Развѣ́систый = розлóгий, розвúлистий, розгилля́чистий, розхúлистий, розсохáтий, крислáтий. — З за густих розлогих верб визирає біленький будинок. Пр. — Під гербою розлогою в холодку стоїть хатка. Кн. — Під розлогою липою добре сидіти в холодку. Кн. — Клен високий, листатий та розлогий. Кн. — Скеля, заквітчана високою розлогою сосною. Зап. Кн. — А в тім лісі дуб стояв розхилистий. Ет. зб. — На долині ріс віковічний дуб товстий та розгиллячистий. О. Ст. (Д. ще під сл. **Вѣтвúстый** і **Развúлистый**).

Развѣ́сить = д. **Развѣ́шивать.**

Развѣ́съ = вáження, звáжування, розвáжування.

Развѣ́сы = гúрьки, важкú.

Развѣтвля́ться, развѣтвúться = розпускáти, розпустити віти, брóстати ся (С. Ш.). — Як широка сокорина віти розпустила. К. Ш.

Развѣ́шивать = 1. (**развѣ́сить, ся**) — а) розвáжувати, розвáжити (С. З.), порозвáжувати, порозвáжити. — Скарби і сребра Самойловичові і синів його розділені і розважені. Л. В. б) розпускáти віти і д. **Развѣтвля́ться.**

2. (**развѣ́шать**) — розвíшувати, розвíшави, розвíсити, порозвíшувати. — Порозвішували сорочки сушить. — **Развѣ́сить ýши** = розпустúти ýха, заслýхати ся.

Развѣ́ять, ся = д. **Развѣвáть, ся.**

Развязáть, ся = д. **Развя́зывать, ся.**

Развя́зка = 1. розвъя́зування, розвъязáння, рóзвъязка (С. Жел.).

2. рóзвъязок (С. Жел.), кінéць.

Развя́зность = розвъя́зність (С. Пар.), жвáвість.

Развя́зный = розвъя́зний (С. Жел.), жвáвий, вільний, невúмушений (С. Жел.).

Развя́зывать, развязáть, ся = розвъя́зувати, розъя́зувати, розвъязáти, порозвъя́зувати, що зашнуроване — розшнурувáти, завъязане мотузкою — розмотýзити, розмотизувáти, зашморгнуте — розшморгнýти, про пачки — розпакувáти, про супонь — розсупóнити, про пояс — розперезáти, ся, про волів з налигача — розлигáти ся. — Розшнуруйте швидче хуру. Мир.

Разгáвливаніе = рóзговіни.

Разгáвливаться, разговѣ́ться = розгівля́ти ся, розговіти ся.

Разгадáть = д. **Разгáдывать.**

Разгáдчикъ = д. **Отгáдчикъ.**

Разгáдывать = д. **Отгáдывать.**

Разгáнивать, разгонúть, разогнáть = розганя́ти, розгóнити, розігнáти, порозганя́ти, розтуря́ти, розтýрити, роспýди-

ти, розпоро́шити, розляка́ти, розполо́хати, розчухра́ти. — Вітер розігнав хмари. — Старшина порозганяв людей. — Розбивають всї турецькі орди, розтуряють по Коссовім турків. Ст. С. — А старшина знову розжене вечерниці. Лев. — Степан кинувсь з військом — трьох пашів роспудили й побили. Ст. С. — Перепранили ся через Днїпро, роспудили татарську сторо́жу. Бар. О. — **Разогна́ть ску́ку, печа́ль** = розва́жити, ся, розби́ти ту́гу, нудьгу́, журбу́. — Вороний мій коню, заграй підо мною, та розбий ти тугу мою. н. п. — **Разогна́ть сонъ** = розгуля́ти ся.

Разга́ръ = ро́зпал. — **Въ разга́рѣ** = в ро́запалї, на ро́з(с)палї. — На самому роспалі танця завіза падає. Ст. О.

Разгиба́ть, разогну́ть, разгну́ть, ся = розгина́ти, розігну́ти, ся, про кілько — порозгина́ти, ся; розхиля́ти, розтуля́ти, розхили́ти розтули́ти, ся; розгорта́ти, розгорну́ти, ся. — Розігнув підкову. — Іди, невістко, не оглядай ся, ой і жни пшеничєньку, не розгинай ся. н. п. — Гей та вітер повіває, та лози розхиляє. н. п. — Іди, Галю, не оглядай ся, ой жни пшеничєньку та не розхиляй ся. н. п. — Розтулив пальцї. — Розгорнув книжку.

Разгибно́й = гну́чий, гнучки́й.

Разги́бъ = 1. розгина́ння, розгорта́ння. 2. зало́м (Ман.).

Разгильдя́й = чвала́й, тюхтї́й (С. Ш.), вахла́й, маму́ла, роззя́ва, ґава; перше значіння — качконо́гий, що ходить перевагиваги, мов качка. Пр. д. під сл. **Вахла́къ, Зѣва́ка, Перева́ливаться 4** і **Похо́дка.**

Разгильдя́ить = ходи́ти перева́ги-ва́ги.

Разглаго́льствовать = розмовля́ти, бала́кати, власне багато — просторі́кувати, баляндра́си розпуска́ти. — **Разглаго́льствующій** = просторі́куватий. — Припни свого язика, нехай старійші говорять, а ти чого така просторікувата? Кп.

Разгла́живать, разгла́дить = розгла́жувати, розгла́дити, розправля́ти, розпра́вити, прасом — розпрасува́ти.

Разгласи́ть = д. **Разглаша́ть.**

Разгла́ска = 1. розголо́шення, поголо́ска. — **Пусти́ть въ разгла́ску** = розголоси́ти, роздзвони́ти, пусти́ти поголо́ску. 2. незго́да, нела́года, розра́да, ро́сгирка (С. З. Л.). — Пр. д. під сл. **Несогла́сіе.**

Разглаша́ть, разгласи́ть = розголоша́ти (С. Л.), розголо́шувати (С. Ж.), бла́говістити, розповіда́ти (С. Л.), розголоси́ти (С. З.), розбла́говістити, розповісти́ти, розсла́вити (С. З.), розъяси́ти, по всіх усюдах — розповсю́дити. — Розголошаючи такий наш приказ. Мазепа. С. З. — А на сей час розголошають ся поголоски. Самойлович. С. З.

Разглаше́ніе = д. **Разгла́ска 1.**

Разгля́дываніе = розгляда́ння, розгля́дини (С. З.).

Разгля́дывать, разгляде́ть = розгляда́ти, роздивля́ти ся, розгляді́ти, розгле́дїти, роздиви́ти ся. (Пр. д. під сл. **Разсма́тривать**).

Разгна́ивать, разгнои́ть, ся = розгно́ювати, розгної́ти, ся.

Разгнива́ться, разгни́ться = розгнива́ти ся, розгни́ти ся.

Разгну́ться = д. **Разгиба́ться.**

Разгнѣвля́ть, разгнѣ́вать, ся = гніви́ти, гнїва́ти ся, се́рдити, ся, розгнї́вати, ся, розгнїві́ти, розсе́рдити, ся, розпали́ти, ся. — Розгнївав ся мій миленький, аж ногами тупотить. н. п. — І розпалив ся князь гнївом великим. Гр. Чайч.

Разгнѣ́живаться, разгнѣзди́ться = сіда́ти, сїсти, посїда́ти на я́йця, розгнїзди́ти ся. — Кури вже посїдали на яйця.

Разгова́ривать = розмовля́ти (С. З. Л.), вести́ мо́ву, розмо́ву, бала́кати, бесі́дувати, роска́зувати між собо́ю, багатьом — гомонї́ти, голосно — галасува́ти, не голосно — буркува́ти і т. д. д. **Говори́ть.** — Нема з ким тихо розмовляти, а ні порадитись. К. Ш. — Нема мого миленького, нема мого сонця, нї з ким мінї розмовляти, сидя у віконця. н. п. — Ой там одпочинок трохи мали, між собою стиха розмовляли. Ст. С. — Іхав пан та все хотів розмовляти з підво́дчиком, а той не дуже то був балакучий. н. о. Гр. Чайч. — Щоб не чула стара мати, з ким я буду розмовляти. н. п. — Сидять вони, балакають н. о. — Що ви там між собою росказуєте? Кп.

Разгова́ривать, разговори́ть = 1. д. **Отгова́ривать 1.** 2. розбала́кувати, забала́кувати, розважа́ти (розмовою), розбала́кати, забала́кати, розва́жити, розговори́ти (С. З.). — Підійшов він і почав розбалакувать. Гр. Чайч. — Почали його розбалакувати, тай завірили, що це правда. н. к. Ман. Пр. д. ще під сл. **Развлека́ть 2.**

Разговля́ться, разгове́ться = д. **Разга́вливаться.**

Разговори́ться = розбала́кати ся, розмо́вити ся, розговори́ти ся, кількома разом — розгомонї́ти ся, дуже голосно — розгаласува́ти ся. — Розбалакались та до

сьвіга просиділи. — Став жвавіший і розбалакав ся. Лев. — От він з одним паном розбалакав ся, що воно єсть. н. о. Гр. Чайч. — Поздоровкались, розбалакались, він і каже йому. н к Map.

Разгово́рный = розмо́вний. С. Жел.

Разгово́рчивость = балаку́чість, балакли́вість.

Разгово́рчивый = говіркий, балаку́чий балакливий, мо́вний, гомояли́вий, надто — просторі́куватий. — Знає, що вони люди не говіркі, не стануть пускати слова на вітер. Пр. Д. ще пр. під сл. **Говорли́вый** і **Разглагольствовать.**

Разгово́рщикъ, ца = д. **Говору́нъ, нья.**

Разговоръ = мо́ва, розмо́ва (С. З. Л.), бе́седа, бесіда, балака́ння, бала́чка (С. Л.), балакня́, гові́рка, багатьох — говірня́ го́мін. С. Л. — Ой пішов милий за діброву, заніс свою тиху мову. н. п. — По сій мові, будьмо здорові! н. пр. — І ще так дівчинонька води не набрала, та вже з милим козаченьком на розмову стала. н. п. — Сидимо ми та вино кружаєм, ведемо про всячину розмову. Ст. С. — Нам не треба балакання, а треба діла. Лев. — Ті балачки, що я чула, про мене були. Кп. — Була й за вас балачка. С. Л. — Давно вже між людьми балачка йде, що там закопані гроші. н. о. — Як будуть питать про що балачка була, то скажи... н. к. — Це буде на два годи балакня. н. о. — Д. ще під сл **Бесѣда 1.** — **Разгово́ромъ занима́ть** = д **Разгова́ривать 2.** — **Въ разговоръ вступи́ть** = на розмо́ву ста́ти. (Пр. д. вище)

Разговѣнье = ро́зговіни.

Разговѣ́ться = д. **Разга́вливаться.**

Розго́нистый = розго́нистий.

Разго́нъ = розгін, розго́н.

Разгоня́ть = д. **Разга́нивать.**

Разгора́живать, разгороди́ть, ся = розгоро́жувати, розгороди́ти, од(від)горо́жувати, од(від)городи́ти, перегоро́жувати, перегороди́ти, ся. — Брати поділились і розгородились. Лев. — Горо́д зовсім розгородив ся, треба новий тин ставити. — Перегородив сьвітлицю. — Треба одгородить трохи місця.

Разгора́ться, разгорѣ́ться = 1. розгоря́ти ся, розпаля́ти ся, же́вріти, розгорі́ти ся (С. Л.), розпали́ти ся (С. З. Л.), розже́вріти ся (С. З. Л.). — Дрова розгорілись. — Розпалилась груба. — Розжеврілось і загорілось, пішов димок до самих хмар. Кот.

2. розчервоні́ти ся, зачервоні́ти, розже́врiти ся, заша́рити ся (С. З.). — Біла та розчервонила ся, як маківка. — Очі в паночки блищали, щоки розжеврілись. Лєв. В. — Розсердив ся, аж зашарив ся. — **Разгорѣ́лись зу́бы** = захотілось зъїсти.

Разгорди́ться = розчва́нити ся, розпри́ндити ся і д. **Разва́жничаться.**

Разгорева́ться = розгорюва́ти ся, в ту́гу вда́ти ся, зажури́ти ся і д. **Горева́ть.**

Разгороди́ть, ся = д. **Разгора́живать.**

Разгоро́дка = 1. городіння, загоро́жування, розгоро́жування.

2. д. **Перегоро́дка.**

Разгорѣ́ться = д. **Разгора́ться.**

Разгорячáть, разгорячи́ть, ся = 1. розпаля́ти, розпіка́ти, розпали́ти, розпекти́, ся, розогнiти. — Горілка розпалила кров. — Розпалила ся душа моя — давай сто тисяч. К. К.

2. розгарячáти, ся, розпаля́ти, ся, гнівати, ся, дратува́ти (С. Л.), дражни́ти (С. Л.), дрочи́ти, розгарячи́ти, розпали́ти, роздратува́ти, роздражни́ти, роздрочи́ти (С. Л.), розгнівати, ся. — Розпалив ся так, що нічого не тямить.

Разгости́ться = розгостюва́ти ся.

Разграбле́ніе = розграбува́ння, рабува́ння (С. З.). — Не для рабування і сбірання городів наших. Скороп. С. З.

Разграбля́ть, разгра́бить = 1. розгріба́ти, перегрома́жувати, розгребти́, перегрома́дити. — Треба сїно перегромадити, бо дуже вохке.

2. грабува́ти, рабува́ти (С. З.), жакува́ти (С. З.), розграбува́ти, розга́рбати, розжакува́ти, розша́рпати.

Разграни́чивать, разграни́чить, ся = межува́ти, розмежо́вувати, перещéплювати (Ст.), розмежува́ти, ся. — Розмежували землю. — Через той Рубикон, що межував людей з панами — темряву з сьвітом... Кп.

Разграфля́ть, разграфи́ть = линїяти, линюва́ти, розлинїяти, розлинюва́ти.

Разгреба́ть, разгрести́, разгре́сть = розгріба́ти, розгорта́ти, розго́ртувати, прогорта́ти, розгребти́ (С. Л.), розгрома́дити (С. З.), розгорну́ти, порозгріба́ти і т. д.

Разгре́зиться = розма́рити ся.

Разгремѣ́ться = розгремі́ти ся, розгрімота́ти ся, розгуркотіти ся, розгуркота́ти ся.

Разгромля́ть, разгроми́ть, ся = розбива́ти, руйнува́ти, плюндрува́ти, розбити, сплюндрува́ти, розруйнува́ти. С. З.

Разгро́мъ = розо́р, зруйнува́ння, сплюндрува́ння, зни́щення, спустоше́ння. — До великого знищення прийшло. С. Л.

Разгружа́ть, разгрузи́ть, ся = розгружа́ти, вива́жувати, вигружа́ти, розгрузи́ти, ви́важити, розхурува́ти, ся, розташува́ти ся.

Разгрусти́ться = д. **Разгорева́ться.**

Разгрыза́ть, разгры́зть = розгриза́ти, розгри́зти, про кілько — порозгриза́ти.

Разгря́знуть = розбагни́ти ся, розковба́нити ся.

Разгу́ливать = гуля́ти, розгу́лювати. — Гуляє по улицях. — Розгуляв сон.

Разгу́ливаться, разгуля́ться = розгу́лювати ся, розгуля́ти ся, розбенкетува́ти ся. — Молод козак розпивсь, розгуляв ся. н. п. — **На не́бѣ разгу́ливается** = розгоди́нюєть ся, виясня́єть ся, випого́жуєть ся, на годи́нї стає́.

Разгу́лъ = 1. гульба́, гульня́.
2. гуля́ка, гультя́й (д. **Гуля́ка**).

Разгу́льный = гуля́щий, гульли́вий (С. Аф.).

Разгуля́ться = д. **Разгу́ливаться.**

Раздаба́ривать = базі́кати, тереве́нити. — Базікали про всячину. — Учора він багато теревенив про вас. Кр.

Раздава́ть, разда́ть, ся = роздава́ти, разда́ти, ся, багато або кільком — порозддава́ти, ся, у позику, набір — розпозича́ти, розвіря́ти, розпози́чити, розві́рити, порозпозича́ти, кому попало — розтика́ти, розти́кати, порозтика́ти. — Порозддавав усїм. — Шинкарь розвірив рублїв на сто. — Вийшов з церкви і почав розтикати старцям гроші. — **Раздаю́щій свое́ добро́** = розда́йко, роздава́льник. Лев.

Раздава́ться, разда́ться = 1. розтяга́ти ся, розтягти́ ся, розноси́ти ся. — Трохи тїсні чоботи були, та тепер розносили ся.
2. розступа́ти ся, розступи́ти ся, розто́впити ся. — Прошу — розступіть ся трохи, дайте пройти.
3. розтина́ти ся (С. З.), розляга́ти ся, розлина́ти ся, чу́ти ся, луна́ти, розітну́ти ся, розлягти ся, почу́ти ся. — Луна розтинаєть ся у лузї. С. З. — Зразу розітнув ся скрик. Чайч. — Найдужчий гомін розлинав ся з великої хати. Лев. В. — І не всує голос його по над Днїпром розлягав ся. К. Х. — Чуєш ти, — в гаю чудова розляглась луна, гучно льєть ся соловьєва пісня чарівна. Пч. — **Э́хомъ раздава́ться, разда́ться** = луна́ти (С. З.), залуна́ти, полуна́ти, полуну́ти. — І піде гук по темному бору, аж лунає. В. М.

Разда́вливать, раздави́ть = розда́влювати, роздави́ти (С. Л.), розду́шити, розчави́ти, розчаву́чити, розмяку́шити, погою — розтопта́ти, на шматочки — розтрощи́ти, про кілько — порозда́влювати, порозду́шувати і т. д. — Здаєть ся він радий був би розчавити Гриця, як непотрібну жабу. Лев. В. — Однїєю пучкою розчавлю тебе наче блощицю. Кн.

Разда́лбливать, раздолби́ть = роздо́вбувати, роздовба́ти (С. З.), роздлу́бати.

Разда́ривать, раздари́ть = роздаро́вувати, роздарува́ти, пороздаро́вувати (С. Л.), порозда́рювати (С. Л.).

Разда́ча = роздава́ння, розда́ча.

Раздва́ивать, раздвои́ть, ся = роздво́ювати, роздвоїти, подвоїти, роздвойни́ти, ся. — Одну кохав на Подолї, другу на Вкраїні: роздвоїли моє серце на дві половини. н. п.

Раздвига́ть, раздви́нуть, ся = розсо́вувати, розсува́ти, розсу́нути, ся, одхиляючи — розхиля́ти, розхили́ти, ся, одставляючи — розставля́ти, розста́вити, пхаючи, тискаючи — розпиха́ти, розіпхну́ти, розти́снути, ся, що само розсунулось — розъї́хати ся, ноги — розкаря́чувати, розкаря́чити, ся. — Треба розсунути, щоб не було так щильно. — Ой та вітер повіває, та лози розхиляє. н. п. — Розстав стільцї трохи дальше. — Він став, розкарячивши ноги.

Раздви́гать, ся = розсо́вати, ся. — Був тугий засув, та тепер розсовав ся.

Раздви́гивать, раздви́нуть, ся = д. **Раздвига́ть.**

Раздви́жка = розсо́вування.

Раздвижно́й = розсувни́й.

Раздви́нуть, ся = д. **Раздвига́ть, ся.**

Раздвое́ніе = роздво́єння, дороги, річки — роздоро́жжя, розвилки, розго́к, розто́ка.

Раздвоённый = роздво́єний, двойча́стий. — Двойчастий наконечник з ремінцю. Кн.

Раздвоить, ся = д. **Раздва́ивать, ся.**

Раздёргивать = 1. (**раздёрнуть**) — розсми́кувати, розсмикати, розсмикну́ти, що зашморгнуте — розшморгну́ти. — Захотїлось йому подивитись, він розшморгнув торбину. н. к. Мап.
2. (**раздёргать**) — роздира́ти, розідра́ти, роздёрги, розша́рпати.

Раздира́ть, разодра́ть, раздра́ть, ся = роздира́ти, напа́хати, шматува́ти, ша́р-

пати, розідра́ти, розде́рти, ся, розпана́хати, розша́рпати, розшматува́ти, розшматкува́ти (С. З.), гилки — розчахну́ти.

Раздоба́рываніе = бала́кання, базі́кання.

Раздоба́ры = бала́чка, тереве́ні.

Раздоба́рывать = базі́кати, тереве́нити, бала́кати. — Балакали про всячину. — Учора він багато теревенив про вас. Кн.

Раздо́брить = вдо́брити (кого).

Раздо́бриться = роздо́брити ся, розще́дрити ся.

Раздобрѣ́ть = погла́дшати, поси́тчати, розтовсті́ти, ви́кохати ся, нагуля́ти ті́ла, мъя́са, спані́ти, про худобу — пагуля́ти, ся. — Писаруючи, нагуляв тіла, так що й комір не сходить ся. Кн. — З мъяса та з нечевъя спанів, аж щоки йому репають ся. Кн.

Раздобыва́ть, раздобы́ть, ся = роздобува́ти, роздобу́ти (С. З.), наздобу́ти, ся, зажити, розжи́ти ся (С. З.), розстара́ти ся, з горем по полам — розгорюва́ти. — В його є та ще й буде, та ще к тому розд буде. н. п. — Пощастило мінї розжити ся на де-який материял життєписний. Кн. — От він зажив собі торбу обметиці. Кн.

Раздолби́ть, ся = д. **Разда́лбливать, ся.**

Раздо́лье = роздо́лля, ро́скіш, лахва́, приві́лля і д. **Приво́лье.** — Ой у лузї на роздоллі, пасла Катря воли й коні. н. п.

Раздо́льный = приві́льний, розло́гий і д. **Общи́рный.** — І спомъянув ся хуторець убогий в далекій рідній сторонї: там степ нїмий простяг ся геть розлогий, неначе спить у тяжкім снї. Пч.

Раздо́рить, пораздо́рить = свари́ти ся, сва́рку збива́ти, посвари́ти ся.

Раздо́рный = сварли́вий, звадли́вий.

Раздоро́дничать = д. **Раздобрѣ́ть.**

Раздо́ръ = ро́злад (С. З.), розла́ддя (С. Л.), незго́да, нела́года, сва́рка, сва́ри (С. З. Л.), чва́ра (С. З. Л.), чва́ри, зва́да, розра́да, ро́зрух (С. Ж.), ро́стич, між родичами або приятелями — ро́збрат (С. Л.). — Ой ти старий, я молода — тим між нами нелагода. — Лучче соломъяна згода, як золота звада. н. пр. — Козак не боїть ся нї хмари, нї чвари. н. пр. — Принесли вони ростич в громаду. Кн.

Раздоса́довать, ся = роздоса́дувати, розгніви́ти, розгні́вати, розізли́ти, розсе́рдити, ся.

Раздража́ть, раздражи́ть, ся = се́рдити, гніви́ти, дратува́ти (С. Л.), дражни́ти, дрочи́ти (С. Л.), вража́ти, розсе́рдити, розгні́вати, роздратува́ти. роздражни́ти, роздрочи́ти, подрочи́ти, врази́ти, розъятри́ти, ся. — А ми ж Турка та не звоюєм, тільки роздратуєм. н. п. — А музичний грім і галас тільки нерви роздратовує. Мова. — Ой горить Умань, та нікому погасити; ой було ж вам, превражі уманцї, запорожцїв не дрочити! н. п. — Одьоманітна природа дрочила йому нерви. Кн.

Раздраже́ніе = дратува́ння, роздратува́ння, розъятре́ння (С. Л.). — Нам треба позбути ся конечно всякого роздратування. Зап. Ог.

Раздражи́мость = ура́зливість. С. Ж.

Раздражи́тельность = дражли́вість. — Він почував якусь не зрозумілу, але люту дражливість на усе і на всїх. Лев. В.

Раздражи́тельный = дражли́вий (С. Жел.), уразли́вий (С. Ш.), гнївли́вий, оприскли́вий, дрокови́стий. — Стало важко покорятись дражливому та лайливому батькові. Лев. — Коли б у його не така дроковиста вдача, а то згадай тільки йому про те, так він наче полумъям візьметь ся. Кп.

Раздра́жнивать, раздражня́ть, раздразни́ть, ся = дражни́ти (С. Аф.), дрочи́ти (С. Аф. З.), роздражни́ти (С. Л.), роздратува́ти (С. Л.), роздрочи́ти (С. Л.), розмордува́ти, ся, кількох — пороздра́ж(з)нювати, пороздрато́вувати, пороздро́чувати. — Він тебе не візьме, а треба щоб ти роздражнив його. Гр. Чайч. — Вона ту жабу і роздратувала, так жаба як плигоне на неї. Гр. Чайч. — Раз чоловік як роздратував жабу, а вона за ним. н. к.

Раздра́ть, ся = **Раздира́ть, ся.**

Раздра́ться = поби́ти ся, розгри́зти ся.

Раздрема́ться = роздріма́ти ся.

Раздроби́тельный = роздрі́бний, уро́здріб, в роздро́бицю, на́різно, поро́зницею. — Продає в роздробицю. Ніс.

Раздробле́ніе = роздро́блення.

Раздробля́ть, раздроби́ть, ся = роздробля́ти, роздроби́ти, ся (С. Жел.), що крихке — розкриши́ти, що деревъяне — розтрощи́ти, про кілько — пороздро́блювати і т. д.

Раздружа́ть, раздружи́ть, ся = розбива́ти, розби́ти дру́жбу, свари́ти, пересвари́ти; свари́ти ся, посвари́ти ся, роздружи́ти ся, між приятелями — розбра́тати ся, між родичами — розрі́днити ся, в жарт кажучи — глек розби́ти.

Раздува́льный мѣхъ = кова́льський міх. — Сопе, як міх ковальський. н. пр.

Раздува́ть, разду́ть, ся = роздува́ти, роздима́ти, роздму́хувати, розду́ти, роздму́хати (С. Л.), роздмухну́ти, порозддима́ти, ся. — Вона довго самовар роздимає (або: роздмухує). Кп.

Разду́мать, ся = д. **Разду́мывать.**

Разду́мчивый = розга́дько і д **Нерѣши́тельный.**

Разду́мывать, разду́мать = 1. розду́мувати, розга́дувати, вага́ти ся, незва́жувати ся, розду́мати (д. **Колеба́ться 2**). 2. нереду́мувати, перега́дувати, переду́мати, перегада́ти. — Хотів іти, та передумав — нехай другим разом.

Разду́мываться, разду́маться = розду́мувати ся, розду́мати ся, розми́слити ся, мізкува́ти, крути́ти мізка́ми. — Мету сіни, мету хату, та й задумала ся, полюбила Василечка тай роздумала ся. н. п.

Разду́мье = ро́здум; вага́ння (С. Л.), непе́вність.

Раздура́читься, раздури́ться = роздурі́ти, ся, розпустува́ти ся, розжирува́ти ся. — Він дуже вже роздурів ся та ще до того й гарячий. Лев.

Разду́тый = оду́тий, оду́тлий (С. Жел.), опу́хлий (С. Жел.).

Разду́ть, ся = **Раздува́ть, ся.**

Раздуша́ть, раздуши́ть, ся = д. **Надуша́ть, ся.**

Раздѣва́ніе = роздяга́ння.

Раздѣва́ть, раздѣ́ть, ся = 1. роздяга́ти, тя (С. З. Л.), роздіва́ти, ся, розбіра́ти, ся (С. Л.), роздягти́ (С. З.), роздіти, розібра́ти, ся, шутко́ма кажучи — розсупо́нити ся, про кілько — порозддяга́ти, ся і т. д. — Роздягсь, улїз у ставок. н. к. Мап. — Як скінчив ся бенкет той весільний, то пішла молода роздягатись. Гр. Чайч — Велять міні ще й під рученьки брать, велять міні роззувать, роздягать. н. п. — Роздіг ся, скинув з себе і сорочку. Гр. Чайч. — Зовсім був розібравсь і сорочку скинув. С. З. — Приходить, а там озеро. Він розібравсь і пішов купать ся. н. о. — **Раздѣва́ть до нага́** = роздяга́ти гольце́м. — Слїдчі роздягали гольцем кожного з арештованих. Кн.
2. скида́ти, зніма́ти (ковдрю), розкрива́ти ся, розкри́ти ся, ски́нути, зня́ти (ковдрю). — **Но́чью во снѣ́ раздѣ́лся** = в ночі со́нний розкри́в ся.

Раздѣ́лать, ся = д. **Раздѣ́лывать, ся.**

Раздѣле́ніе = ро́зділ, поділ.

Раздѣли́мость = ділимість, подільність (С. Пар.).

Раздѣли́мый = діли́мий, подільний, поділистий. С. Пар.

Раздѣли́ть, ся = д. **Раздѣля́ть, ся.**

Раздѣ́лка = 1. ро́зплатка, раху́нок, пораху́нок (С. Л.). — Прийдеш, Юрку, до п рахунку. н. пр.
2. шар цегли коло́ димаря́, щоб не з горілась стеля.

Раздѣ́лъ = розділ (С. З.), ви́діл, поділ.

Раздѣ́лываться, раздѣ́латься = 1. розпла́чувати ся, розплати́ти ся, ви́платити ся. — Я з маляром зовсім розплатив ся.
2. розправля́ти ся і д. **Развѣ́дываться 2.**

Раздѣ́льный = роздільний, дільчий. — **Раздѣ́льная за́пись** = дільчий акт. — На худобу і на землю зробили дільчий акт. Кн.

Раздѣля́ть, раздѣли́ть, ся = розділя́ти, поділя́ти (С. Л.), паюва́ти (С. Л.), розділи́ти, поділи́ти, переділи́ти, ся, розпаюва́ти, здобич — дува́нити, роздува́нити (С. З.), хліб, ріжучи — роскра́яти. — Брати поділили ся. Лев. — Він вкупі з ним паював і радощі і болїння. Сп. — Срібло, злото на три части паювали, на оковитій горільці пропивали. н. д. — Здобичі і користі татарські всі роздуванили. Л. В. — Благослови Боже і отець і мати, коровай роскраяти. н. п. Под. — **Раздѣли́ть на двое** = роздвойни́ти. — **Раздѣли́ть па́ру** = розпарува́ти.

Раздѣ́ть, ся = д. **Раздѣва́ть, ся.**

Раздюжѣ́ть = поду́жчати.

Разжа́лобить, ся = розжа́лити, ся, розжа́лобити, ся, розжалкува́ти ся, пожалкува́ти ся. — Пожалкував ся Бог на рака, дав йому ззаду очі. н. пр.

Разжа́ловать = розжа́лувати. — Розжалували в салдати.

Разжа́ловаться = розжалі́ти ся, розжалкува́ти ся, розбі́дкати ся. — Розбідкала ся на свою долю.

Разжа́ть, ся = д. **Разжима́ть, ся.**

Разжёвывать, разжева́ть = розжо́вувати; розжува́ти, розжва́кати, про кілько — порозжо́вувати. — Розжував хліб. — Йому треба все розжувати і в рот покласти. н. пр. — Се діло треба розжувати.

Разжени́ться = розжени́ти ся.

Разже́чь = д. **Разжига́ть.**

Разжи́ва = розжи́ва.

Разжива́ться, разжи́ться = розжива́ти ся, розжи́ти ся (С. З.), розмогти́ ся, позаможні́ти, розбогаті́ти, розбага́тшати. Як стали робити, то й розжили ся. С. З.

Разжигáть, разжéчь, ся = розпікáти, розпáлювати, розжáрювати, розтопляти, розпекти́, розпали́ти (С. Л.), розжáрити, розтопи́ти, ся. — Розпік залізо. — Розпалив дрова. — Горілка і ренськоє все більше розпаляли козаків. О. Ст. — Почав розтоплять — каторжні дрова зовсім не горять. Гр. Чайч.

Разжиди́ть, ся = д. **Разжижáть, ся.**

Разжидѣ́ть = розріди́ти ся, розгýскнути. — Грязюка розгускла.

Разжижáть, разжиди́ть, ся = розвóдити, розбавля́ти, розпускáти, розвести́, розбáвити, розпусти́ти, ся, розріди́ти ся. розгýскнути. — Треба розвести ситу.

Разжимáть, разжáть, ся = розтуля́ти, розтули́ти, ся, розібгáти.

Разжирѣ́ть = розтовстíти, розглáдшати, розжирíти, відпáсти ся, більше другого — переглáдшати.

Раззадóривать, раззадóрить, ся = роздратóвувати, підбýрювати, піддратóвувати, під'ю́жувати, роздратувáти, ся, підбýрити, підзиґнýти, підцькувáти, розпали́ти, ся.

Раззвони́ться = роздзвони́ти ся.

Раззнакóмиться = роззнайóмити ся, розізнáти ся.

Раззолáчивать, раззолоти́ть = роззолóчувати, позолóчувати, роззолоти́ти, позолоти́ти, обзолоти́ти, ви́золотити, про кількох — порozзолóчувати і т. д. — Як би мині голубонько мій — я б його крильця обзолотила. н. п.

Раззуди́ться = розсвербíти ся.

Раззѣвáться = 1. розпозїхáти ся, розз'їхáти ся.

2. розґáвити ся.

Рáзикъ = разóк, разóчок. — Поцілуй іще разочок.

Рази́нуть = д. **Разѣвáть.**

Рази́ня = зївáка (С. Л.), зївáйло; роззя́ва (С. Л.), роззявля́ка, роззя́вкуватий, ґáва (С. Л.), шалáва, ростелéпа (Кр.). — Я іду проворняка, а він їде роззявляка, не мав де дишель встромити, та мині в рот. н. пр. — Оце ще роззява — іде й не бачить!

Рази́тельный = вражáючий.

Рази́ть, порази́ть = д. **Побѣждáть** і **Поражáть.**

Разлагáть, разложи́ть, ся = 1. розкладáти, розклáсти, ся, порозкладáти, порозлóжувати. — Звеліла дочці розкласти в челюстях трісок і спекти яєшню. Лев. — Порозкладав скрізь. — **Разложи́ть по мастя́мъ** (карти) = розмасти́ти. — **Разложи́ть товáры, вéщи** = розташувáти ся. С. З. Ш. — Розташував си, мов жид у ярмарку. н. пр.

2. розбірáти, розібрáти, ся, розкладáти, розклáсти, ся; роспадáти ся, роспáсти ся. — Вмерло і роспало ся на свої частки складові. Кн.

Разлáдить, ся = д. **Разлáживать, ся.**

Разлáдъ, разлáдье = розлáддя, безлáддя; д. теж **Раздóръ.**

Разлáживать, разлáдить, ся = 1. розлáжувати, розлáдити, ся, розстрóїти, ся. — Скрипка розладилась.

2. д. **Раздружáть, ся.**

3. розлáжувати ся, розлáдити ся, розійти́ ся, піти́ не в лáд, не піти́ в лад. — Те діло у їх розійшлось якось.

Разлáкомить, ся = розлáсити, ся, розласувáти, ся, розжирувáти ся.

Разлáмливать, разлáмывать, разломи́ть, ся = розлáмувати, розлóмлювати, розломи́ти, розламáти, ся, порозлáмувати, порозлóмлювати, ся, на шматки — шматувáти, шматкувáти, розшматувáти.

Разлáяться = розгáвкати ся. — Чого це собаки так розгавкались?

Разлéживаться, разлежáться = 1. вилéжувати ся, ви́лежати ся.

2. рознедýжувати ся і т. д. д. **Разбáливаться.**

Разлетáться, разлетѣ́ться = розлїтáти ся, розлетíти ся, розли́нути ся, про багатьох — порозлїтáти ся. — Орел розлетів ся і схопив ягнятко. — Горобці порозлїтали ся.

Разлетáться = розлїтáти ся (багато літати). — Птиці перед дощем розлітали ся.

Разлетѣ́ться = д. **Разлетáться.**

Разлéчься = розлягти́ ся, розклáсти ся, ви́лягти ся, порозлягáти ся.

Разливáльный = розливни́й, розли́вчастий. — **Разливáльная лóжка** = полóник, ополóник, пóварка. (Д. під сл. **Лóжка**).

Разливáть, разли́ть, ся = розливáти, розли́ти, ся, розілля́ти, ся, багато — порозливáти, ся, про річку ще — розполони́ти ся, трохи — випле́скувати, розхлю́пувати, ви́плескати, розхлю́пати ся. — Розлив вино. — Не розливай, мамо, води, бо тяжко носити. н. п. — Річка розлила ся і не можна переїхати. — Під старість, боячись розхлюпати дари, батюшка. . Лев. В.

Разли́вка = розливáння.

Разливнóй = д. **Разливáльный.**

Разли́въ = 1. д. **Разли́вка.**
2. по́відь, па́водь, полові́ддя, водопі́лля, полі́вода, пі́йма. С. Л. (Д. **Водопо́лье**).

Разлинёвывать, разлинева́ть, ся = розлинію́вати, розлиніяти, ся.

Разли́нка = линьба́ (Д. під сл. **Вре́мя**).

Разлі́тіе = розлиття́, розлива́ння.

Разли́ть, ся = д. **Разлива́ть, ся.**

Различа́ть, различи́ть, ся = 1. розпізнава́ти, розпізнава́ти, відрізня́ти, розізна́ти, розпізна́ти, відрізни́ти.
2. різни́ти ся (С. Л.), відрізня́ти ся (С. Л.), од(від)різни́ти ся.

Разли́чіе = рі́зниця, рі́жниця (Гал.), різна́ція (С. Л.), неодна́ковість.

Разли́чный, но = рі́зний, но (С. Л.), уся́кий (С. Л.), уся́ково, неодна́ковий, розма́їтий, те (С. З.). — Давали різні страви. — Різно про це балакають. — Усякої тварі по парі. н. пр. — В барилах ренське розмаїте. Мак. — Прийде літо, то є розмаїте, а прийде зима — кожуха нема. н. пр.

Разло́гій = розло́гий, розло́жистий.

Разложе́ніе = ро́склад, ро́спад, гниття́ (Чайч.). — Веде державу до роскладу, до руїни. Зіньк. — Він спостеріг роспад людського тіла. Кн. — Воняло трупом і роспадом мислї людської. Пр.

Разло́жистый = д. **Разло́гій.**

Разложи́ть, ся = д. **Разлага́ть** і **Раскла́дывать, ся.**

Разлома́ть, ся = д. **Разла́мливать, ся.**

Разло́мка = розло́млювання.

Разломля́ть, ся = д. **Разла́мливать, ся.**

Разло́мъ = зло́м (С. Жел.), розло́м.

Разло́пываться, разло́паться, разло́пнуться = розтрі́скувати ся, розтрі́скати ся. про кілько — порозтрі́скувати ся. — Горщик од жару розтріскав ся.

Разлощи́ть = д. **Разла́щивать.**

Разлу́ка = розлу́ка, розста́ння, розстава́ння. — Хто був причиною розстання мого, щоб мої слёзи упали на нього. н. п.

Разлупа́ть, разлупи́ть = розлу́плювати, розлупи́ти, облу́плювати, облупи́ти.

Разлуча́ть, разлучи́ть, ся = розлуча́ти, розлучи́ти, ся, розъедна́ти, ся, розрізни́ти, ся, кількох — порозлу́чувати. — Коли треба розрізнити парубка та дївку. н. н. Гр. Чайч.

Разлуче́ніе = розлуча́ння, розлуче́ння.

Разлу́чникъ, ца = розлу́чник, ця. — Ой я тебе люблю, Бог про теє знає! Побий, Боже, розлучника, хто нас розлучає. н. п. — А другая тая розлучниця злая — багатая сусїдонька, вдова молодая. К. Ш.

Разлѣза́ться, разлѣ́зться = 1. де́рти ся розла́зити ся, поде́рти ся, розлїзти ся — Стара свита, так і розлазиться.
2. гла́дшати, розгла́дшати і д. **Разжирѣ́ть.**

Разлѣ́ниваться, разлѣни́ться = лїнува́ти ся, розлїнува́ти ся, розлїни́ти ся (С. Л.), розледа́щити ся, розледа́чити ся, розледащі́ти (С. Л.), про кількох — порозледа́чувати ся.

Разлѣпля́ть, разлѣпи́ть, ся = розлї́плювати, розлї́пити, ся, порозлї́плювати — Розлїпи листи в книжці, бач, злипились. — Порозлїплювали скрізь афіші.

Разлюби́ть, ся = розлюби́ти, ся, розкоха́ти, ся, перекоха́ти, порозлю́блювати. — Хочеш мене розкохати, а після ся посьміяти. н. н. — Бо козак із України розкохає дївчиноньку та й покине. н. п. — Кохав козак, розкохав ся, дав їм Господь дитину, він зцурав ся. н. п.

Размазня́ = розмазня́ (рідка каша), а про чоловіка — тюхті́й (С. Ш.), мни́ха, маку́ха, розхля́бистий (Кн.).

Разма́зывать, размаза́ть = розма́зувати, розма́зати, розмасти́ти, порозма́зувати, про малювання — наквацюва́ти, паба́зграти. — Розмазав на столї. — Росказав та ще й розмазав. — Наквацював так, що й не розбереш, що воно намальовано.

Разма́рывать, размара́ть = розма́зувати, розма́зати, порозма́зувати. — Розмазав усї стїни.

Разма́сливать, разма́слить = масти́ти, намасти́ти, розмасти́ти.

Разма́тывать, размота́ть, ся = 1. розмо́тувати, розмота́ти, порозмо́тувати, ся. — Розмотать клубок. (Д. **Мота́ть 2**).
2. три́нькати, ци́ндрити, розтри́нькати, розхвіяти (д. **Мота́ть 3**). — Розтринькав усї гроші. — І добро розхвіяв. Мова.

Разма́хивать, размаха́ть, размахну́ть, ся = розма́хувати, розмаха́ти, розмахну́ти, ся, порозма́хувати, ся. — Розмахує руками. — Розмахнув орел крилами. В. Ш. — Розмахнув ся, та як затилить по потилиції

Разма́хъ = ро́змах, розго́н. — **Съ разма́ху** = з ро́змаху, з розго́ну. — Вони його на оберемок та з розгону в провалля. Зап. Кн.

Разма́чивать, размочи́ть, ся = розмо́чувати, розмочи́ти, порозмо́чувати, ся. Розмочити сухарі.

Размачто́вывать, размачтова́ть = здійма́ти, зня́ти, поздійма́ти що́гли.

Разма́шистый = розмашни́й, замашни́й.

— **Жить размáшисто** = широко, роскішно, по панськи жити.

Размáшка = махáння, розмáхування.

Размежевáніе = межувáння, межíвка, рíзка.

Размежёвывать, размежевáть, ся = розмежóвувати, межувáти, ся, розмежувáти, помежувáти, ся, розмíрити ся, роз'орáти ся, порозмежóвувати.

Размелчáть, размелчи́ть, ся = криши́ти, розкриши́ти, подроби́ти (С. Л.) і д. **Раздроблять, ся.**

Размерзáть, размёрзнуть = розмерзáти розмéрзнути.

Разметáть, размести́ = 1. розмітáти, розмести́, порозмітáти.

2. д. **Размётывать, ся.**

Размётка = 1. розмітáння; розкидáння.
2. рос. Spergula arvensis L. = мегé ики. С. Ан.

Размётный = розкидни́й.

Размётъ = д. **Размётка 1.**

Размётывать, разметáть, ся = розкидáти розки́дати, порозкидáти, ся. — Білі рученята розкидала, розкрила ся. К. Ш. — Лежить розкидавшись. — Порозкидáв книжки.

азминáть, размя́ть, ся = 1. розминáти, розімняти ся.

2. прочýхати ся.

Размúріе = рóзмир. — Це було після турецького розмиру. н. о.

Размиря́ться, размири́ться = *розмиря́ти* ся, розмири́ти ся.

Размножáть, размнóжить, ся = мнóжити, ся, помножáти, ся, намножáти, ся, вести́ ся, розвóдити, ся, намнóжити, ся (С. Л.), наплоди́ти, ся, розплоди́ти, ся, розвести́, ся, розроди́ти ся, побагáтшати. — Син Божий, що по всьому сьвіту людей намножив. н. п. — Він розвів багато овець. С. Л. — На базарі усього побагатшало.

Размножéніе = розмножéння, помяожéння.

Размозжáть, размозжи́ть, ся = мозчи́ти, розмозчи́ти; чавýнити, трощи́ти (С. Ш.), розчавýчити, розтрощи́ти.

Размокáть, размóкнуть = розмокáти, розмóкнути, дуже — розки́снути, про кілько — порозмокáти.

Размóлвиться = розійти́ ся, посвари́ти ся, глек розби́ти.

Размóлвка = нелáгода, незгóда, рóстирка (С. Л.).

Размолóть, ся = д. **Размáлывать, ся.**

Размóлъ = мли́во.

Размотáть = д. **Размáтывать.**

Размóтка = розмóтування.

Размочáливать, размочáлить = розбивáти на волокнó, льон, коноплю — тїпáти (С. Ш.), тéрти.

Размочи́ть = д. **Размáчивать.**

Размóчка = розмóчування.

Размурчáться = розмуркотáти ся. — Кицька щось розмуркотала ся.

Размýчить, ся = промýчити, ви́мучити, ся.

Размывáть, размы́ть = розмивáти розми́ти, розполїскувати, розполоскáти. — Розмило греблю. — Треба розполоскати рану.

Размыкать = 1. розки́дати, розби́ти, порозкидáти.

2. розігнáти, розпýдити, розтýрити, розпорóшити (С. Л.). — **Размы́кать гóре** = розвáжити ся, розбити тýгу. (Д. під сл. **Разгáнивать**).

Размы́слить = д. **Размышля́ть.**

Размытáривать, размытáрить = могáти, ци́ндрити, три́нькати, промотáти, проци́ндрити, розтри́нькати і т. д. д. **Мотáть 3.**

Размы́ть = д. **Размывáть.**

Размышлéніе = гадáння, міркувáння, рóздума. — Я переймав ся міркуванням і мріями про се діло. Кн. — В таких сумних обставинах звертаєть ся Хмельницький по довгій роздумі знов до московського царя. Бар. О.

Размышля́ть, размы́слить = розмишля́ти, гадáти, міркувáти (С. З. Л.), роздýмувати (С. Л.), розумувáти (С. Л.), метикувáти (С. Л.), рóзумом розкидáти (С. Л.), міскувáти, пускáти рóзум по голові, розми́слити, розміркувáти, зміркувáти (С. Л.), роздýмати, звáжити (С. Л.). — От як вони міркували, ціпки повстромлявши у землю. Дум. — Жінці ж все забавки, діла ж нема! Так метикує частенько Хома. Гр. Чайч. — А ну, добродію! Пустіть розум по голові, що нам робити? С. Л.

Размѣ́на = д. **Размѣ́нъ.**

Размѣ́нивать, размѣня́ть, ся = розмінювати, розміня́ти, проміня́ти, ви́міняти, багато — порозмінювати, наміня́ти. — Розміняв гроші. — Наміняв грошей і почав роздавати старцям.

Размѣ́нный = розмíнний, замíнний.

Размѣ́нъ = рóзмін, розмíна, ви́мін, промíн, міньбá.

Размѣ́ривать, размѣря́ть, размѣ́рить = розміря́ти, розмíряти, землю — розмежóвувати, розмежувáти, циркулем — цир-

клюва́ти, розцирклюва́ти, шнуром — розшнурува́ти.

Размѣ́ръ = 1. розмі́рювання, межува́ння, розмежо́вування, рі́зка.

2. ро́змір, міра. — Розправа прибрала розміри дуже обширні. Зап. Кок.

Размѣсить = д. **Размѣшивать.**

Размѣска = розмішування.

Размѣсти́ть = д. **Размѣща́ть.**

Размѣтить = д. **Размѣча́ть.**

Размѣтка = мічення, значі́няя.

Размѣча́ть, размѣтить = значи́ти, мітити, позначи́ти, назначи́ти, розмі́тити.

Размѣшивать, размѣси́ть = розмі́сювати, замі́сювати, розмісити, замісити, грязь навкруги — обгрузи́ти.

Размѣшинать, размѣша́ть = розмі́шувати, розміша́ти.

Размѣща́ть, размѣсти́ть, ся = розміща́ти, розмісти́ти, розпомісти́ти, порозміща́ти, ся, як небудь, аби де — розти́кати (С. Л.), розтули́ти.

Размягча́ть, размягчи́ть, ся = розмягча́ти, розмякша́ти, розмяка́ти, розмягчи́ти, розмякши́ти, розмнякши́ти, ся.

Размяка́ть, размя́кнуть = розмняка́ти, розмъяка́ти, розмня́кнути, розмъя́кнути.

Размягче́ніе = розмя́кшення, розмякшування.

Размя́ть, ся = д. **Разминать, ся.**

Разна́шивать, разноси́ть = розно́сювати, розноси́ти, обувя — розходи́ти.

Разнемога́ться, разнемо́чься = рознеду́жувати ся, рознемогти́ ся і т. д. д. **Разба́ливаться.**

Разнести́ = д. **Разноси́ть.**

Разни́зывать, разниза́ть, ся = 1. розни́зувати, розниза́ти, розпуска́ти, розпусти́ти нани́зане.

2. ви́низувати, ви́низати, убіра́ти, убра́ти нами́стом.

Разнима́ть, разня́ть = 1. роздійма́ти, розі́йняти, розня́ти, розці́пити, розцу́пити, порознїма́ти і т. д. — На силу розцїпили зуби.

2. розбороня́ти (С. Л.), розво́дити, розборони́ти, розвести́. (Пр. д. під сл. **Разводи́ть 2.**)

Ра́знить = рі́зни́ти.

Ра́зниться = різни́ти ся, одрізня́ти ся (д. **Разли́чествовать**).

Ра́зница = 1. рі́зниця, ріжниця, різна́ция (С. Л.), одмі́на (С. Л.). — Не має нїякої різниці: як він казав, так і я. — Спитайте у тата, то вони вам без одміни те саме роскажуть. Кр.

2. вся́чина. — Накупив всячини. — **Продава́ть по ра́зницѣ, нъ ра́зницу** = па різно, у ро́здріб, в роздро́бицю продава́ти (Ніс.).

Ра́зно = рі́зно (д. **Разли́чно**).

Разнови́дность = одмі́на, одмі́нок. — Се тільки одмінок терну.

Разновѣ́дный = розмаї́тий, рі́з(ж)ний, різнови́дий, ріжнофо́рмний (С. Жел.).

Разногла́зый = 1. зикра́тий (С. З. а по Сл. Аф. се значить = ока́тий). — Скрізь на зикратому (коневі) гасав. Кот.

2. зизо́кий (Кн.), зизова́тий (С. З. Л. Ж.). косоо́кий, кривоо́кий.

Разногла́сить = 1. різни́ти (на пр. в сьпівах).

2. двоїти ся, не в одно́ каза́ти; супере́чити (кому), незго́жуватись (з ким).

Разногла́сица, разногла́сіе = 1. різноголо́сиця, безголо́сиця, різна́ция, безла́ддя (в музиції і сьпіванню).

2. незго́да (С. Ж.), пере́чка (С. Ж.), незго́дність, несхо́жість (в речах, в думках).

Разногла́сый, разногла́сно = 1. різноголо́сий, нела́дний, не в ла́д, не до ладу́.

2. рі́зний, незго́дний, но (С. Л.).

Разномы́сліе = рі́зниця і д. **Разногла́сица 2.**

Разнообра́зіе = розмаї́тость, ріжноманї́тність. — Така ріжноманїтність надає Українї прегарного виду. Кн.

Разнообра́зный = розмаї́тий (С. З.), ріжноманї́тний. — Та не все ж про втїхи й думать, як малиї дїти, та і втїхи ще бувають дуже розмаїті. Мова. — Побут народний розвиває ся, приймає більш ріжноманїтний характер. Зап. Кн.

Разноплемённый = різноплемі́(е́)нний.

Разноро́дность = ріж(з)норо́дність.

Разноро́дный = ріж(з)норо́дний. С. Жел.

Разнорѣчи́вый = проти́вний, супере́чливий.

Разнорѣ́чіе = відмо́ва, рі́зниця, незго́да, незго́дність, пере́чка (С. Ж.).

Разнорѣ́чить = д. **Разногла́сить 2.**

Разноси́ть, разне́сть = 1. розно́сити, рознести́, порозно́сити.

2. розганя́ти, розго́нити, розігна́ти, розпу́дити, розпоро́шити.

3. (в картах) — розно́сити, рознести́, розти́кати, порозтика́ти.

4. розпе́рти. — Забив руку, то розперло по локіть.

Разно́ска = розно́с.
Разносторо́ній = ріж(з)носто́ронній. С. Жел.
Ра́зность = рі́зніcть, рі́зниця, рі́жниця.
Разноцвѣ́тный = різнома́стний, різноко́лїрний, різнофа́рбний. — Різнофарбними листами сяють дерева, як оксамит молодая блищить ся трава. І. Г.
Разночи́нецъ = полу́панок (не дворянського роду і сам не придбав особистого дворянства).
Разношёрстный = різнома́стний, пері́стий, рябий, му́рий, муру́гий, рябоми́зий, дерешува́тий, строка́тий. (Перші три мають спільне значення, про останні дивись подрібно під сл. **Масть 1.**)
Разно́щикъ = розно́щик.
Разноязы́чный = різномо́вний.
Ра́знственный = рі́зний, розмаї́тий (С. Ж.), неодна́ковий, несхо́жий.
Ра́зноствовать = різнити ся, одрізня́ти ся.
Разну́здывать, разнузда́ть = розгну́здувати, розгнузда́ти.
Ра́зный = рі́зний. — **Ра́зные** = уся́кі, рі́зні. — Усякі люди бувають добрі і лихі. С. Л. — **Въ ра́зныя сто́роны** = рі́зно. — Великий холод був, вітри шуміли різно. Кот.
Разнь = д. **Ра́зница.**
Разнѣ́живать, разнѣ́жить, ся = розні́жувати, розні́жити, ся, розла́стити ся, розмані́жити, ся, розпе́стити, розба́бити ся.
Разню́хивать, разню́хать = розню́хувати, мишкува́ти, розню́хати, порозню́хувати.
Разня́ть = д. **Разнима́ть.**
Разобижа́ть, разоби́дѣть, ся = обража́ти, обіжда́ти (С. З.), образи́ти, обі́дити, ся
Разоблача́ть, разоблачи́ть, ся = 1. роздяга́ти, розбіра́ти, роздягти́, розібра́ти, ся і т. д. д. **Раздѣва́ть, ся.**
2. розкрива́ти, виявля́ти, видава́ти, розкри́ти, ви́явити, ви́дати, ви́вести на сьвіт. — Виявив усї їх кверзи.
Разобра́ть = д. **Разбира́ть.**
Разобща́ть, разобщи́ть, ся = розъедина́ти, розлуча́ти, розъедини́ти, розлучи́ти, ся.
Разобще́ніе = розъедна́ння, розлу́че́ння.
Разовра́ться = д. **Разввра́ться.**
Разогна́ть, ся = д. **Разга́нивать ся.**
Разогну́ть, ся = д. **Разгиба́ть, ся.**
Разогорча́ть, разогорчи́ть, ся = засму́чувати, жа́лю, ту́ги завдава́ти, засмути́ти, ся і д. **Огорча́ть, ся.**
Разогрѣва́ть, разогрѣ́ть, ся = розігріва́ти, розігрі́ти, зігрі́ти, ся, розжа́рити, ся, порозігріва́ти.
Разодра́ть, ся = д. **Раздира́ть, ся.**
Разодѣва́ть, разодѣ́ть, ся = одяга́ти, убіра́ти, ся (пишно), чепури́ти, ся, одягти́, убра́ти, ся, ви́чепурити, ся. — Куди се вичепурилась так, наче на весілля? — **Разодѣ́тый** = одягни́й, ви́чепурений.
Разозли́ть, ся = розізли́ти, ся, розсе́рдити, ся, дуже — розлютува́ти, ся, розз́ло́стити, ся, осатаяйти, осатанї́ти, посатанї́ти, розбісїти, ся.
Разознава́ть, разозна́ть, ся = д. **Развѣ́дывать 1.**
Разойти́ся = д. **Расходи́ться.**
Разо́къ = д. **Разъ** (здр.).
Разолга́ться = розбреха́ти ся.
Разомлѣва́ть, разомлѣ́ть = млї́ти, розімлї́ти, розвари́ти ся.
Ра́зомъ = ра́зом, враз, ура́з, заразо́м.
Разопрѣва́ть, разопрѣ́ть = 1. розбуха́ти, буча́вiти, бубня́вiти (С. Ш.), розбу́хнути, розбубня́вiти.
2. упріва́ти, упрі́ти. С. Ш.
Разопрѣ́лый = розбу́хлий.
Разорва́ть, ся = д. **Разрыва́ть, ся.**
Разоре́ніе = розо́р (С. З. Л.), розо́рз, руйнува́ння (С. Л.), руї́на (С. Л.), знищення (С. З. Л.), плюндрува́ння, кабі́ж (С. З.). — Це розор та й годї з цим чоловіком — скоро вже збіжжя понесе в шинок. — До великого знищення прийшло. С. Л.
Разоржа́ться = розіржа́ти ся.
Разори́тель, ница = розори́тель, ка (С Жел.), збо́єць. — Мілїш вам жиди збо́йцї. н. д.
Разори́ть, ся = д. **Разоря́ть, ся.**
Разоруже́ніе = роззбро́єння, розбро́єння.
Разору́живать, разору́жить, ся = роззбро́ювати, роззбро́їти, розбро́їти, ся.
Разо́ръ = д. **Разоре́ніе.**
Разоря́ть, разори́ть, ся = розоря́ти, руйнува́ти (С. З. Л.), руї́нити (С. З.), жакува́ти (С. З.), плюндрува́ти (С. З.), виплюндро́вувати, ни́щити (С. Л.), ґрасува́ти, рабува́ти (С. З. Л.), розори́ти, зруйнува́ти (С. З. Л.), зруї́вити (С. З.), розруйнува́ти, пожакува́ти, сплюндрува́ти (С. З. Л.), ви́плюндрувати, зни́щити (С. З. Л.), ви́нищити (С. З.), поґрасува́ти, зрабува́ти, порабува́ти, звести́, ся ні на́ що (С. Л.), про кількох — порозоря́ти, порозруйно́вувати і т. д. — Тодї старе руйнувати, як є з чого нове будувати.

н. пр. — Рідну землю нашу всïяв горем, сплюндрував, вогнем злизав все чисто. Ст. С. — Сьвіте тихий, краю милий, моя Украïно! За що тебе сплюндровано, за що марне гинеш? К. Ш. — Прийшли Москалï Січ жакувати. н. о. — Знести і всіх винищити. Кочубей. С. З. — **Разорять гнѣзда** = видерáти, видерти. — Горобців видерати не гріх, а ластівок гріх. Кр.

Разослáть = д. **Разсылáть** і **Разстилáть.**

Разоспáться = розіспáти ся.

Разоткнýть = д. **Растыкáть.**

Разохóчивать, разохóтить, ся = заохóчувати, під'охóчувати, додавáти охóти, заохóтити, під'охóтити, додáти охóти, розлáсити, ся, про кількох — пороз'охóчувати, ся і т. д.

Разочаровáніе = розчарувáння, зневíрря. — З розчарування засмутилась, як осінній хмарний день. Бар.

Разочарóвывать, разочаровáть, ся = розчарóвувати, розчарувáти, ся, розбúти чáри, розбúти, стрáтити надію, зневíрити ся. — Коли любиш — не жартуй, а не любиш — розчаруй. Руд.

Разóчекъ = д. **Разъ** (здр.).

Разошля́ться = розшвá(é)ндяти ся, розвéштати ся, розгасáти ся.

Разрабóтка = розрóба, розрóбка, обрóбка, обробíток. (Пр. д. під сл. **Обрабóтка**).

Разрабóтывать, разрабóтать, ся = розробля́ти, оброблятú, розробúти, обробúти, ся. — Більше роспахати і розробити сам не може. К. Ст. (Д. **Обрабóтывать**).

Разрáвнивать, разравня́ть, ся = рівня́ти, розрíвнювати, вирíвнювати, розрівня́ти, вúрівняти, ся.

Разражáть, разразúть, ся = розбивáти, розбúти, ся, розтрощúти, вúбухнути (С. Л.). — Грім розбив дерево. — Огонь криєть ся, але як разом вибухне. Мазепа. С. З. — **Разразúлась бѣдá** = окошúло ся. — Батько з матірью посварили ся, а на мінї окошило ся. Кр. — **Разразúться смѣхомъ** = прúснути од сьмíху. — **Р. гнѣвомъ** = скипíти од гнïву. — **Тýча разразúлась** = хмáра розгуркотáла ся, грім удáрив.

Разрáзнивать, разразнúть = д. **Разрóзнивать.**

Разрáнивать, разроня́ть, ся = розгýблювати, розгубúти, ся, порозгýблювати. — Розгубив гроші. — Було багато, та порозгублював.

Разрастáться, разростúся = розростáти ся, бростúти ся, розростú ся, розрóстувати ся, порозростáти ся, порозрóщувати ся, про дерева ще — розкорíнити ся, про кущі — розкýщити ся про хліб — врýняти ся, поврýнювати ся

Разревѣ́ться = 1. розревíти ся. — Корова чогось розревіла ся.

2. розревíти ся, розрý(ю)мати ся, розголосúти ся. — Ну, чого ти розрюмалась, наче й справді яке лихо сталось?

Разрисóвывать, разрисовáть, ся = розпúсувати, розмальóвувати, розписáти, розмалювáти, нахварбувáти, порозпúсувати, порозмальóвувати, квітками — обкітчáти. — Розмалював скриню, аж очі в себе бере. — Він широко розмальóвує сцени тихого щастя. Зап. Фр. — **Разрисóванный** = розмальóваний, пúсаний. — З розмальованими жовтими, синіми та червоними віконницями. Лев. В. — Носить ся, як дурень з писаною торбою. н. пр.

Разровня́ть, ся = д. **Разрáвнивать, ся.**

Разрожáться, разродúться = 1. розрожáти ся, розродúтись, обродúнити ся, в жарт — розсúпати ся. — Недавно розродила ся. — Меланка обродинилась: вона мала сина. Лев.

2. плодúти ся, розвóдити ся, розплодúти ся, розвестú ся, розродúти ся. — Малина розродила ся.

Разрóзнивать, разрóзнить, ся = розъєднувáти, розрізня́ти, розлучáти, розъєднúти, розрізнúти, розлучúти, порізнúти, ся, розпарувáти, порозъєдиня́ти і т. д.

Разроня́ть = д. **Разрáнивать.**

Разростúся = д. **Разростáться.**

Разрóститься = сíсти на я́йця (про птиць).

Разрубáть, разрубúть = розрýбувати, розрýблювати, розтинáти, розрубáти, розтя́ти, цюкаючи — розцю́кати.

Разрýбъ = рóзруб. — Дерево на розрубі почало гнити.

Разругáть = розлáяти, облáяти, вúпаскудити, вúбанітувати.

Разругáться = розлáяти ся, розсварúти ся.

Разрумя́ниваться, разрумя́ниться = 1. натирáти ся, натéрти ся румъя́нами, розмальóвувати ся, розмалювáти ся.

2. розжéвріти ся, зачервонíти, розчервонíти ся, зашáрити ся (д. **Разкраснѣ́ться**

Разрушáть, разрýшить, ся = руйнувáти (С. З.), розруйнóвувати, руïнити (С. З.), бýрити, валúти, розруйнувáти, зруйнувáти (С. Л.), збýрити, знúщити, розвалúти, ся, розрýшити (С. Жел.), позру

по́вувати, порозруйно́вувати і т. д. — Тоді старе руйнувати, як є з чого нове будувати. н. пр. — Вже царь Петро казав зруйнувати стару Січу. Бар. О. — Це було зараз після того, як Січ зруйнували. н. о. — А шукаю дужого Аліпа, що мінї розруйнував всї двори, що украв у мене жінку. Ст. С. — Мають Турки наше царство взяти, знищать геть манастирі всї наші, розруйнують церкву. Ст. С. — Розвалив хату.

Разрушéніе = руйнува́ння, зруйнува́ння, руйно́вини, бу́ріння (С. Л.), знищення.

Разруши́тель, ница = розруши́тель, ка, нищи́тель, ка. С. Жел.

Разруши́тельный = руйну́ючий, нищи́тельний (С. Жел.).

Разру́шить = д. **Разрушáть.**

Разрыва́ніе = розрива́ння, розірва́ння, ша́рпання.

Разрывáть, разорвáть, ся = 1. розрива́ти, ся (С. Л.), рва́ти ся, роздира́ти, ся, ша́рпати (С. Л.), шматува́ти, шматкува́ти, пана́хати, розірва́ти (С. Л.), розідра́ти, розде́рти, ся, розша́рпати (С. З.), розшматува́ти (С. Л.), розшматкува́ти (С. З.), розпана́хати (С. Л.), розча́лити, розтелесува́ти (що живе), порозрива́ти, пороздира́ти, ся і т. д. — Лев роздирає там вовка в куски. Кот. — Щелепи йому на двоє роздеру. Кн. — Завтра рано ми ударим боєм і турецький розшматуєм табір. Ст. С. — Щоб мене живого чорти розшматували, коли я що знаю. І. Г. — Твою долю розшарпав Виговський. н. о. — О, Гамлете! Ти мінї па двоє розпанахав серце. Ст. Г. — **Разрывáющій ся легкó** = рвачки́й.

2. д. **Прерывáть, прервáть.**

Разрывáть, разры́ть = розко́пувати. розрива́ти, розкопа́ти, розри́ти, порозко́пувати, порозрива́ти. — Днїпро, брат мій, висихає, мене покидає, і могили мої милі москаль розриває. — Нехай риє, розкопує, не свого шукає. К. Ш.

Разрывнóй, разры́вный = розривни́й.

Разры́нчатый = мере́жаний, мере́жчатий.

Разры́въ = 1. розірва́ння.

2. мира — ро́змир (С. Л.), дружби — ро́збрат.

Разры́ть = д. **Разрывáть.**

Разрыхля́ть, разры́хлить = пуши́ти, підпуши́ти, ралом — ра́лити, бороною — заскоро́дити. — Побачив я, що верхнїй підпушений шар (землї) зліг ся з нижчим, я зараз заскородив, підпушив його гарненько. Чикаленко. Розм. про с. х.

Разрыдáться = розрида́ти ся, розскиглити ся.

Разрѣжáть, разрѣживать, разрѣди́ть = розріжа́ти, розріди́ти, обріди́ти. — Обрідить лїс. Лев.

Разрѣзáть, разрѣзывать, разрѣзать = розріза́ти, розрі́зувати, кра́яти, розкра́ювати, розрі́зати, розкра́яти, розпана́хати, що шите — розпо́рювати, розпоро́ти, вздовш — розплата́ти. — Благослови Боже і отець і мати, коровай розкраяти. н. п. Под.

Разрѣзнóй = розрізни́й. — **Разрѣзны́е рукавá** = вильо́ти. С. З. — Кунтуш з вильотами.

Разрѣзъ = 1. розріза́ння, розрі́зування.

2. розріз, ро́зпірка, ро́зпора (на пр. в одежі). — **Въ разрѣзъ** = в са́му сере́дину.

Разрѣшáть, разрѣши́ть = 1. дозволя́ти, дозво́лити.

2. розвя́зувати, розга́дувати, розвяза́ти, розгада́ти. — Тільки вона одна може розвязати се питання. Кн. — Розгадай загадку. — **Разрѣши́ться отъ брéмени** = розроди́ти ся, оброди́нити ся, опорожни́ти ся, розси́пати ся. — **Разрѣшáть отъ грѣхо́въ** = відпуска́ти гріхи́, дава́ти розгріше́ння. — **Разрѣши́ть отъ эпитеміи** = зня́ти поку́ту. — **Р. запрещéніе** = зня́ти заборо́ну.

Разрѣшéніе = дозві́л; розвя́зування. — **Р. грѣхо́въ** = розгріше́ння. С. З. — Яка сповідь, таке й розгрішення. н. пр.

Разрю́миться = розру́(ю)мати ся, розрюмсати ся, розски́глити ся.

Разря́дный = розря́дний, розрядо́вий (С. Жел.).

Разря́дъ = розря́д (С. Жел.), стать, статтЯ́. — Скрізь сидять померші усе по статтям: молоді в молодій статті, а старі в старій. н. к.

Разряжáть, разряди́ть, ся = 1. виряжа́ти, чепури́ти, ви́рядити, ви́чепурити, ви́строїти, ся. — Вирядила ся, мов на весїлля.

2. розряжа́ти, розряди́ти (С. Жел.), ви́крутити набо́ї.

Разсáда = розса́да, роса́да.

Разсади́ть = д. **Разсáживать.**

Разсáдникъ = розсадни́к, розсадничо́к, шкі́лка. С. Жел.

Разсáдный, разсаднóй = розса́довий.

Разсáживать, разсажáть, разсади́ть, ся =

розсáжувати, розсажáти, розсадúти; розсїдáти ся, розсїсти ся.

Разсáривать, разсорúть = 1. розсипáти, розсúпати. — Розсипав овес.

2. трúнькати, розтрúнькати, розвíяти, процúндрити, прогайнувáти і д. **Размáтывать 2.**

Разсвéрливать, разсверлúть = розсвéрдлювати, розвíрчувати (свердлом), розсвéрдлити, розвертїіти.

Разсверчáться = розцьвірчáти ся, розцьвірінькати ся.

Разсвирѣпѣть = розлютувáти ся, розъярúти ся, роздрочúти ся. — Розлютував ся так, аж піна скаче. н. о.

Разсвѣтáніе = сьвітáння.

Разсвѣтáть, разсвѣсть = сьвітáти, розвúднювати ся (С. Л.), на сьвіт благословляти ся, займáти ся, розсьвітáти, розвидняти ся, сьвітлїти, днїти, розсьвінýти (С. Л.), осьвінýти, розвúднїти ся, повиднїти, повиднїшати, просьвінýти, підзорíти, на сьвіт благословúти ся, занáти ся. — Незабаром зовсїм вже розвиднїло ся. Лев. В. — Коли це стало сьвітать, розвиднилось. н. о. Гр. Чайч. — Тілько що розвиднилось, як до волості підъїхала підвода. Ст. Х. — Стало розвиднятись, аж ось почали і люди сходитись. н. к. — От же стало на сьвіт благословить ся. н. о. Гр. Чайч. — Ішов козак од дївчини — починало днїти. н. п.

Разсвѣтъ = рóсьвіт, сьвітáння, дóсьвіток (С. З.). — **На разсвѣтѣ** = на сьвітáннї, у дóсьвіта. — Вранцї рано, на сьвітаннї саме, виступає в похід пишне військо. Ст. С. — Прокинувсь він у досьвіта. н. о. Гр. Чайч. — У досьвіта встав я — темно ще на дворі, де-не-де по хатах ясне сьвітло сяє. К. Д. — **До разсвѣта** = ще на сьвіт не благословлялось, о півнях. — Виїхали ми рано, ще й на сьвіт не благословлялось. н. о. — **Съ разсвѣтомъ** = по виднотї, як заднїло. — Бавили ся ми цїлу ніч і розійшлись вже як заднїло. Кн.

Разселáть, разселúть, ся = розселяти, розселúти, ся, розпомістúти, ся, порозселяти.

Разсéрживать, разсердúть, ся = сéрдити, гнївúти, дрочúти, розсéрдити, ся, розгнївúти, розгнївати, ся, роздрочúти, ся, нагнївати ся, осéрдити ся, роздратувáти ся, роззлостúти ся, за сéрце узяти, вхопúти, разом-і розвередувавшись — розпрúськати ся, дуже — розлютувáти, ся, розъярúти, ся, осатанїти, осанїти, розбісúти, ся, з криком — розгрíмати ся, розгрімотáти ся. — Розсердив ся мій миленький, аж ногами тупотить. н. п. — Тодї він розлютувавсь та й кричить. Ет. зб. — А ти так розлютувавсь, що аж руками на мене замірявсь. Ч. К. — А далї так розлютувалась, що схопила чаплію, та... н. о. Яс. — Так того чоловіка ся груба річ за серце й узяла, він як крикне... н. к. Ман. — Запінилась, посатавїла, неначе дурману ізъїла. Кот. — **Разсéрженный** = гнївний, розгнїваний, розлючений, сердúтий. — Вбігає розлючений. Ет. зб. — **Разсердúвшись** = з пересéрдя. — Він тодї з пересердя каже: піду вбъю. н. о. Гр. Чайч.

Разсúживаться, разсидѣться = 1. засúжувати ся, засúдїти ся. — Іди та не засижуй ся там. н. о.

2. сїдáти на яйця (про птиць).

Разскáзъ = оповідáння (С. Л.), óповідь (Ос.), пóвідь, пóвістка, кáзанка. — Народнї оповідання (Пóвістки) Марка Вовчка. Спб. 1861 р. — Великого стоїть сї оповідання. К. Х. — Не соромив ся він і про семъю свою оповідь оповідати. Ос.

Разскáзывать, разсказáть = роскáзувати, оповідáти, розповідáти, розповíдувати, оповíдувати (С. З.), повістувáти, повідáти (С. Л.), росказáти, оповíдати, повíдати, розповíдати, запинаючись — вúслебезувати, багатьóм — пороскáзувати, порозповідáти. — Так дїд колись росказував, а я за вим. К. Ш. — Таке люди оповідають, що хіба тілько у гарному снї приснить ся. Ос. — Розповів йому про істновання в Київі Кирило-Мефодієвського братства. Кн. — Що от ся молодичка оповідувала. К. Х.

Разскáзчикъ, ца = оповідáч (С. Л.), повідáч, ка, вúкладчик. — Хочеш буть добрим оповідачем, будь добрим слухачем. н. пр.

Разскочúться = 1. розірвáти ся.

2. розбíгти ся, розлетїти ся.

Разслаблáть, разслáбить = д. **Ослаблáть.**

Разслабѣвáть, разслабѣть = д. **Ослабѣвáть.**

Разслáвливать, разславлáть, разслáвить = розславляти, розголошáти, розпускáти чýтку, слáву, розслáвити, розголосúти, розпустúти чýтку, слáву.

Разслáнивать, разслонúть = д. **Отслáнивать.**

Разслáщивать, разсластúть, ся = розсолóжувати, підсолóжувати, розсолодити і т. д. д. **Подслáщивать.**

Разслýшивать, разслýшать, ся = розслý-

хувати, вслуха́ти ся, прислуха́ти ся, дочува́ти ся, дослуха́ти ся, розслу́хати, ся, вслу́хати ся, прислу́хати ся, дослу́хати ся, дочу́ти ся. — Почав він ще більше прислуха́ти ся, що вони кажуть. н. о.

Разслы́шать = розслу́хати, учу́ти (С. Ш.), вчу́ти, почу́ти, розчу́ти, дочу́ти. — Батько мабуть не розслухав або не розібрав, що сказав синок. Гр. Чайч. — Глухий не дочує, то видумає. н. пр.

Разслѣ́дованіе = ро́звідка, розвідини, вивідка.

Разслѣ́дователь = ви́вiдач, розвідач.

Разслѣ́довать = вивідувати, розвідувати, дознава́ти ся, визнава́ти, дошу́кувати ся, ви́відати і т. д.

Разсма́триваніе = ро́згляд, розгля́дини, пере́гляд. — Я не брав під певний розгляд людського серця. Кн. — Розгляд слідства довів мене до певної думки. Кн.

Разсма́тривать, разсмотрѣ́ть = розгляда́ти, роздивля́ти ся (С. Л.), роззира́ти ся, розгля́дувати, розглядіти, розгле́діти, роздиви́ти ся, про кілько — пооглядáти, порозгляда́ти. — Ходив, розглядав, побачив гніздо. Гр. Чайч. — Нахилилась і роздивлялась, чи добре невістка помазала. Лев. — Вона виглянула в ворота і почала роздивляти ся на богомольців. Лев. — Коли він роздивив ся, аж то знакомий. н. о. Гр. Чайч. — У нас тепер що рік — то все нові герої. Роздивимось, аж ні! не гектори се Трої. К. Д. Ж. — Стоять і роззирають ся по хаті. Зап. Фр.

Разсмотри́тельность = д. **Осмотри́тельность.**

Разсмо́тръ = ро́згляд і д. **Разсма́триваніе.**

Разсмѣши́ть = розсьмішити, кількох — порозсьмі́шувати.

Разсмѣя́ться = розсьмія́ти ся, дуже — розреготáти ся, зразу — пи́рснути.

Разснуро́вывать, разснурова́ть, ся = розшнуро́вувати, розшнурува́ти, ся.

Разсоба́читься = розопсі́ти, розіпсі́ти ся, розсте́рвити ся.

Разсо́вывать, разсова́ть, разсу́нуть = 1. розсо́нувати, розтика́ти, розсу́нути, розтикати, порозсо́вувати, порозтика́ти. — Порозтикав книжки не знать куди.

2. розпи́хувати, розпиха́ти, розіпхну́ти, розпихну́ти. — Розіпхнув людей і увійшов.

3. розсила́ти, розісла́ти, порозсила́ти. — Порозсилав усіх слуг.

4. роздава́ти, розда́ти, пороздава́ти. — Порозедавав усі гроші.

Разсовѣ́тывать, разсовѣ́товать = розра́ювати, розра́жувати, розра́яти (С. З.), розра́дити, розгу́дити (С. З.), порозра́ювати. — Розраяли, розсудили, щоб ми в парі не ходили. н. п. — Я було й хотів купити, та люди розрадили. — Сужене — не розтужене. н. пр.

Разсо́лъ = росі́л, дуже міцний — ропа́, в котрому солять рибу — тузлу́к (С. Ш.). — Солоне, як ропа. н. пр.

Разсо́льникъ = квасо́к (страва — юшка з солоними огірками, з мнясом, лавровим листом).

Разсо́льный = росі́лний, ропляни́й.

Разсопѣ́ться = розсопти́ ся.

Разсо́ривать, разсо́рить, ся = свари́ти, розсвари́ти, ся, посвари́ти, ся, розпура́ти ся, розгри́зти ся, про приятелів — розбрата́ти ся. — Розпурались і розлучились вони ворогами. Кн.

Разсори́ть = д. **Разса́ривать.**

Разсортиро́вывать, разсортирова́ть = сортува́ти, посортува́ти, по мастям — розмасти́ти.

Разсо́ха = розсо́ха, чепі́га (у сохи).

Разсо́хнуться = д. **Разсыха́ться.**

Разсо́шистый = розсоха́тий, розхи́льчастий. — Поставив на возі ручиці дуже розхильчасті. Лев.

Разспесиви́ться = розчва́нити ся; розпри́ндити ся і д. **Разгорди́ться.**

Разспра́шивать, разспроси́ть, ся = розпи́тувати, розпита́ти, ся (С. З.), опита́ти. — Розпитав ся, де він живе. н. о. — Розпитай його гарненько — як, що й до чого?

Разспро́съ, частіше мн. **разспро́сы** = розпи́тування, ро́зпитки (С. Л.), о́пит, пере́питки. — Ой заплакала мати, ідучи до хати, що не можна за сина й опита узяти. н. п. — Почались розпитки, та нічого не довідались.

Разсро́чивать, разсро́чить = розклада́ти, розкла́сти на ви́плат.

Разсро́чка = од(від)кла́д, ви́плат. — **Въ разсро́чку, съ разсро́чкой** = на ви́плат, на росплáтку (Лев.), на розкла́д.

Разстава́ніе = розста́ння, розлу́ка, розлуча́ння.

Разстава́ться, разста́ться = розлуча́ти ся, розтрява́ти, розлучи́ти ся, розмину́ти ся, розстря́ти, ся. — Як душа козацька молодецька з білим тілом розтрявала. н. д.

Разста́вливать, разставля́ть, разста́вить,

ся = 1. розставля́ти, розстановля́ти, розста́вити, розстанови́ти, порозстановля́ти, порозстано́влювати. — Порозстановляв книжки. — **Разставля́ть вѣ́хи** = розстромля́ти ві́хи. — **Разставля́ть, разста́вить но́ги** = розкаря́чити, о́каряч ста́ти, розчепі́рити, руки — розкри́лити ся, пальці — розчепі́рити. — Він став і ноги розкарячив. — Він мусив добре розчепірити свої ноги, щоб всїстись на мішку полови. Бар. — Читаю поміж твоїми розчепіреними пальцями. Лев.
2. випуска́ти, розпуска́ти, розпусти́ти. — Треба розпустити свиту, щоб просторнїша була.

Разстана́вливать = д. **Разста́вливать 1.**

Разста́ніе = розста́ння, розлу́ка.

Разстано́вка = 1. розста́влювання.
2. пере́рва, переме́жок (просторінь між розставленими речами).
3. переста́нок, уста́нок, припи́нка; одпочи́нок.

Разста́ться = д. **Разстава́ться.**

Разстега́й = 1. (здр. **разстега́йчикъ**) — жіно́ча су́кня.
2. пиріжо́к (з незаліпленими боками).

Разстега́ть, разстёгивать, разстегну́ть, ся = розстьо́бувати, розстїба́ти, розщіпа́ти, розстїбну́ти, ся, розщіпну́ти, ся, порозстьо́бувати, ся, сорочку — розхрі́стати, ся. — Розстїбнув жупан. — Розщіпнув чумарку на всї гаплики.

Разстила́ть, разосла́ть, ся = стели́ти (С. Л.), розстила́ти (С. Л.), розсте́лювати, розстеля́ти (Кр.), простеля́ти, розгорта́ти, розісла́ти, розстели́ти, простели́ти, ся, розгорну́ти, повистила́ти, ся. — Тоді тобі женити ся, як гарбузам стелити ся. н. н. — Простелють на землї рядно. Кр. — І не верстовиї, а вольниї, широкиї скрізь шляхи сьвятиї простелять ся. К. Ш. — Зняв свою торбину, на травиці зелененькій простелив свитину. Руд. — Розіслав свою свиту і сїв.

Разстона́ться = розстогна́ти ся, роз'о́хати ся, розкрек(х)та́ти ся.

Разстоя́ніе = ві́дстань, про́тяг, про́сторінь, одле́глість, відда́ль (С. Жел.), далечина́, далечі́нь (С. Пар.), як можна кинуть рукою — кидь. — Відстань місяця від землї виносить 51,827 миль. Зем. — **На разстоя́ніи вы́стрѣла** = на ви́стріл. — **На не большо́мъ, въ недалёкомъ разстоя́ніи** = недале́ко. — **Въ разстоя́ніи пяти́ вёрстъ отсю́да** = за пять ве́рст відціля́. — **Въ нѣкото́ромъ разстоя́ніи отъ го́рода** = тро́хи оддаля́ од мі́ста.

Разстоя́ться = застоя́ти ся.

Разстри́га = рострі́га.

Разстрига́ть, разстри́чь = розстрига́ти розстри́гти.

Разстра́ивать, разстро́ить, ся = розла́жувати, розла́дити, розснасти́ти, ся, розладна́ти, ся і т. д. д. **Разла́живать, ся.** — Журавель коло криниці розснастить ся як добре не збитий кілками. Лев.

Разстро́йство = розстро́йство, ро́зстрій (С. Жел.); нела́д; неспо́кій, незго́да — **Р. желу́дка** = нестра́вність.

Разстрѣ́ливать, разстрѣля́ть = 1. висте́лювати, ви́стреляти, розпу́кати, повистре́лювати. — Повистрелювали всї набої.
2. прострі́лювати, розстрі́лювати, прострели́ти, розстріля́ти. — Прострелили корабель. — Перекидчика розстріляли.

Разступа́ться, разступи́ться = розступа́ти ся, роздава́ти ся, розступи́ти ся, розда́ти ся.

Разсуди́тельность = розсу́да, розсу́дливість (С. Жел.), поміркова́ння. — Практична розсудливість Шевченка перемішана з ідеалїзмом. Зап. Кн. — Голові його бракує розсуди, а про те він... Пр.

Разсуди́тельный = розсу́дливий, розсу́дний (С. Ж.), розва́жливий, розва́жний, помірко́ваний, поми́сльний. — Її стара розважлива голова. Пр.

Разсуди́ть = д. **Разсужда́ть** і **Разсужа́ть.**

Разсу́дливый = д. **Разсуди́тельный.**

Разсу́докъ = розсу́док, глузд (С. З. Л.), тя́ма (С. Л. Ш.), па́мороки. — **Лиши́ть ся разсу́дка** = глузд одби́ти (С. З.), з глу́зду зсу́нутись (С. Аф.), обезглу́здіти (С. З.).

Разсужа́ть, разсуди́ть, ся = 1. д. **Разсужда́ть.**
2. розсу́жувати, розбіра́ти, розсуди́ти, розібра́ти, ся. — Розраяли, розсудили, щоб ми в парі не ходили. н. п. — **Разсуди́те насъ** = розсудіть нас, бу́дьте між на́ми судде́ю. — **Кто ихъ разсу́дитъ?** = хто їх розбере́?

Разсужда́ть, разсуди́ть, ся = міркува́ти (С. З.), метикува́ти (С. Л.), мізкува́ти (С. Л.), розважа́ти, обміркува́ти, ся, розміркува́ти, поміркува́ти, як старий — старува́ти. — Так княгиня міркувала, та сама себе питала: що його робить? Кон. — Не

хай, побачим, поміркуєм, а може й иньшу річ яку прочуєм. К. Б. — Спочинь та вже тоді міркуй. Кот. — Жінці все забавки, діла ж нема, так метикує Хома. Гр. Чайч. — Ти вмієш старувать, а щоб зробить, то й не втнеш.

Разсуждéніе = 1. міркувáння (С. З.), метикувáння, обмúсл. — Уважай на міркування кожнє, але власне ти ховай про себе. Ст. Г. — **Безъ разсуждéній, дѣ́лай, что велятъ** = нíчого мудрувáть, робú, що звéлено. — **Въ разсуждéніи сегó** = що до сьóго, з пóгляду на сé.

2. розпрáва. — Розправа о язиці южноруськім — Я. Головацького. — **Учёное разсуждéніе** = наукóва розпрáва.

Разсýживать, разсудúть = д. **Разсужáть.**

Разсýпуть = д. **Разсóвывать.**

Разсупóнивать, разсупóнить = розсупóнювати, розсупóнити, порозсупóнювати.

Разсýчивать, разсучúть, ся = 1 розсýкувати, розкрýчувати, розсукáти, розкрутúти, ся, порозсýкувати, ся. — Розсукати шнур.

2. викáчувати, вúкачати (на пр. тісто).

Разсчúтывать, разсчитáть, разсчéсть, ся = розлíчувати (С. Л.), лічúти, рахувáти, ся (С. З.), вилíчувати, вирахóвувати (С. Л.), розлічúти, ся (С. З.), розрахувáти (С. Л.), зрахувáти, облічúти, ся; розплáчувати ся, розплатúти ся (з ким), розщúтувати, розщитáти (кого), квітувáти, поквітувáти (кого), поквітувáти ся (з ким). — Як не розлічуй, а грошей не стане. — Як рахувати сир, масло — то й вареників не їсти. н. пр. — **Разсчúтывать слýжащихъ** = розщúтувати, зміщáти, відправлятú. — Змістив покойовку. Кр.

Разсылáть, разослáть = розсилáти, розіслáти, порозсилáти.

Разсы́льный, разсы́льщикъ = посланéць, гінéць, розсúльчик, стíйчик. — Приніс розсильчик письма. Кп. — Слідователь послав стійчика за ним. н. о.

Разсыпáть, разсы́пать, ся = 1. розсипáти, ся, розсúпати, ся, розтрусúти, ся, зразу — пороснýти, пúрскнути, багато — порозсипáти, ся. — Порозсипалось дороге намисто. Ог.

2. розпадáти ся, розпáсти ся, на дрібні шматочки — розпорошúти ся.

3. розбігáти ся, розсипáти ся, розбíгти ся, розсúпати ся. — Козаки розсипались по кущах. — **Разсы́паться въ благодáрностяхъ** = роздя́кувати ся. — **Разсыпáться мéлкимъ бѣ́сомъ** = бíсики підпускáти, пускáти (С. Ш.), підсипáти ся. — А до мене губерець підсипавсь і любови добивавсь. Кот. — **Ружьё разсыпáетъ** = рíзнúть рушнúця, роскидáє.

Разсыпнóй = розсипнúй. — **Вразсыпнýю** = врóстіч, врóстич, врóскид, рíзно. — То збірали ся до купи, то розбігали ся вростич. Прав. — Вояки од його зараз вростич, мов од кібця горобці по лозах. Ст. С. — Славъяне раз-у-раз воювали поміж себе і жили групами вроскид. Бар. О. (Д. ще під сл. **Вразбрóдъ** і **Вразсыпнýю**).

Разсы́пчивый = сипкúй, сиплúвий, розсúпчастий.

Разсырóпливать, разсырóпить = цукром — підсолóжувати, підсолодúти, медом — розситúти.

Разсыхáться, разсóхнуться = розсихáти ся, розсóхнути ся.

Разсѣвáлень = сїялка, сївáлка. — Я сію американською рядовою сівалкою. Чикаленко. Розмова про С. Хаз.

Разсѣвáть, разсѣ́ять, ся = 1. сíяти, засївáти, посївáти, розсївáти, засїяти, посїяти, розсїяти, ся, розкидáти, розкúдати; порозсївáти, порозсїювати, позасївáти. — Засіяв цілу мірку жита. — Ой посіяв мужик тай у полі ячмінь. н. п. — А де-ж твої думи? Чи м же на віки в серці заховав? Ой не ховай, брате! розсип їх, розкидай, зійдуть і рости муть. К. Ш.

2. розпускáти, розголошáти, розпустúти, розголосúти. — Розпускають чутку, поголоску.

3. розганяти, розгóнити, рóзігнáти, роспýдити, розпорошúти, розчухрáти. (Д. **Разгáнивать**).

4. д. **Разсыпáться 3.**

Разсѣдáться, разсѣ́сться = розпадáти ся, трíскати ся, розпáсти ся, потрíскати ся. — Спека була така, що аж земля потріскалась.

Разсѣ́дина = д. **Разсѣ́лина.**

Разсѣ́длывать, разсѣдлáть = розсíдлувати, розсідлáти, розкульбáчити, про кількох — порозсíдлувати. — Порозсідлували коней.

Разсѣкáть, разсѣ́чь, ся = розрýбувати, розсікáти, розтинáти, розрубáти, розсíкти, розтяти, розкрáяти, розчесáти, ся. — Як ударив ножем, так і розчесав пополам.

Разсѣ́лина = розпáлина (С. З. Л.), розпáдина (С. Л.), розкóлина, розпáрина, шкалýбина, шкалбóвина, шкалéба.

Разсѣсться = розсї́сти ся.

Разсѣчь, ся = д. **Разсѣка́ть, ся.**

Разсѣяніе = 1. розсїва́ння, розпуска́ння і такі иньші іменники від гл. — д. **Разсѣва́ть.**
2. розва́га, розри́вка (д. **Развлече́ніе**).
3. д. **Разсѣянность.**

Разсѣя́нность = розсїяність (С. Жез.), розкиданність, роз(с)ки́дливість. — Обіцяв та й байдуже, а все з отієї своєї розкидчности. Пр. — Зазирнувши в те життя його, не бачимо жадної розкидливости. Кн.

Разсѣянный = розсїянний (С. Жел.), розки́дливий, в жарт — розсоло́ха. — Життя Тараса здавало ся Сошенкові розкидливим і не росудливим. Зап. Кн. — Ой доню! яка ти розсолоха: де що поставиш — аби одійшла, так і забула, де воно. Кн.

Разсѣяться = 1. д. **Разсѣва́ться.**
2. розва́житись (д. **Развлека́ться**).

Разтанцова́ться = розтанцюва́ти ся, розгопцюва́ти ся.

Разубира́ть, разубра́ть, ся = у(в)біра́ти, прибіра́ти, чепури́ти, виряжа́ти, зряжа́ти, убра́ти, прибра́ти, ви́чепурити, причепури́ти, ви́рядити, ся, квітками — квітча́ти, у(в)квітча́ти (С. Ш.), заквітча́ти, заквіча́ти. — Виряднлась, як на весілля. — Весна сонну землю розбудила, уквітчала її рястом, барвінком укрила. К. Ш.

Разубѣди́ть, ся = переконати, ся, переві́рити, ся. — Як забъє що собі в голову, то вже його нїяк не переконаєш. Кр.

Разубѣжде́ніе = переконання.

Разува́ть, разу́ть, ся = роззува́ти, роззу́ти, ся, пороззува́ти, поззува́ти, порозбува́ти ся. — Велять мінї ще й під ручепьки брать, велять мінї роззувать, роздягать. н. п. — Порозбувались усї тай почали бігать босяка.

Разувѣре́ніе = переконання.

Разувѣрить, ся = переконати, ся, зневі́рити ся (С. Аф.).

Разузнава́ть, разузна́ть = роззнава́ти, визнава́ти, розпізнава́ти, перевідувати, розві́дувати, розізна́ти, ви́знати (С. Л.), розпізна́ти, розві́дати (С. Л.), наві́дати, розпита́ти, ся, розчу́ти ся, порозпізнава́ти і т. д. — Чи це Ти, Господи, мене не розізнав? Чи ще не вивідав — чим був я і чим став? Гул. Ар. — Завжди розумні люди розпізнають дурнїв. Гр. Чайч.

Разукраша́ть, разукра́сить = з'украша́ти, краси́ти, оздобля́ти, з'укра́сити, оздо́бити, квітками — квітча́ти, росквітча́ти, у(в)квітча́ти, заквітча́ти, золотом — роззоло́чувати, роззолоти́ти, обзолоти́ти, гаптуванням — розгаптува́ти, мережками — мере́жати, розмере́жувати, розмере́жати, гвіздками — розцьвяхува́ти, багато — пооздо́блювати, порозкві́тчувати, пообмере́жувати, порозцьвяхова́ти. — Дощі землю з'орошають, травою встилають, а квітами з'украшають. н. п. — Оздоблений гальонами. С. З. — Весна землю рястом уквітчала. К. Ш.

Разу́мникъ, ца = розу́мний, на, розу́мник, ця.

Разу́мный, но = розу́мний, но.

Ра́зумъ = 1. ро́зум; глузд і д. **Разсу́докъ.**
2. розумі́ння (д. **Значе́ніе**).

Разумѣ́ніе = розумі́ння і д. **Понима́ніе** і **Значе́ніе.**

Разумѣть = ро́зуміти, тя́мити і д. **Понима́ть.** — **Разумѣется** = а вже́-ж, та вже́ ж, ко́нче (С. Л.), пе́вне, пе́вна річ (С. Л.).

Разу́ть, ся = д. **Разува́ть, ся.**

Разутю́живать, разутю́жить = гла́дити, прасова́ти, ви́гладити, попрасова́ти.

Разу́чивать, разучи́ть, ся = 1. виу́чувати, навча́ти, ви́учити, ви́вчити, навчи́ти, ся. — Вивчив ролю.
2. роз'у́чувати ся, од'уча́ти ся, одвика́ти, роз'учи́ти ся, од'учи́ти ся. — Роз'учив ся грать на скрипцї, тепер не вмію.

Разф.., разх.., разц.., разч.., разш.., разщ.., = д. **Расф.., Расх..** і т. д.

Разъ, здр. **разо́къ, разо́чекъ** = раз, здр. разо́к, разо́чок. — **Въ пе́рвый разъ** = впе́рше. — **Какъ разъ** = як раз, са́ме вра́з. — **Ра́зомъ** = ра́зом, враз, од ра́зу, заразо́м. — **Ско́лько разъ** = скільки разів. — **Съ ра́зу** = зра́зу, од ра́зу.

Разъ = раз, оди́н раз, одно́го разу́, я́кось, частїше — раз я́кось, коли́сь. — Раз пішов я на улицю, та й тепера каюсь. н. п. (Д. ще під сл. **Одна́жды.**)

Разъедине́ніе = розъєдна́ння, розбра́ння, ро́стич, різна́ция. — Повне розъєднання маси українського народу з панами. Кн. — Що з законною жоною в нас розбранничко було. н. п. — Така у нас ростич, що що чоловік, то й громада. Кн. — Жили любо в згоді, а тепер пішли в ростич — він соб, а я цабе. Кн.

Разъединя́ть, разъедини́ть, ся = розъєдиня́ти, розъє́днювати, розрізня́ти, розлуча́ти, розъєдини́ти, розрізни́ти, порізни́ти, ся, розлучи́ти, ся, пару —

розпарува́ти. — Прощавай мій розумний, мій любий, розъєднає далекий нас край. Чайч. — Життя Шевченка так міцно спаяне з долею українського народу, що розъєднати їх не можна. Кн. — Сей вчинок нї на зерно не розъєднює нас. Кн. — Люди гордиї, злі розрізнили взяли, та повезли до прийому — оддали в москалї. К. Ш. — Несититї ксьондзи, магнати нас порїзнили, розвели, а ми б і досї так жили. К. Ш. — **Разъединя́ющій** = розлу́чний.

Разъёмистый, разъёмчивый = пъянки́й, пъянкува́тий. (Д. **Опьяня́ющій**).

Разъёмный = розъе́мний.

Разъика́ться = розгика́ти ся.

Разъѣда́ть, разъѣ́сть, ся = 1. їсти, зъїда́ти, зъїсти, поїсти, ся; розъїда́ти ся, розъїсти ся. — Ми зъїли з ним цїлу макітру вареників. — Розъїв ся так, що тільки подавай йому.

2. розъїда́ти, розъїсти, розъятри́ти, ся. — Присипав рану порошком тим, а воно ще більше розъїло. — Уразка розъятрила ся від купервасу.

3. розгла́джати, розтовстїти.

Разъѣздить, ся = 1. д. **Разъѣзживать, ся.**

2. розъїздити ся. — Що це ви так розъїздились, що й дома вас не застанеш?

Разъѣздъ = 1. розъїзд. — При розъїздї, як разом всї розъїздились, я не потрапив та й зачепив ся за ворота.

2. розъїзд, ча́та (С. З.), частїше мн. ча́ти. — І коло Уманя часто чати отправуючи. Л. С.

Разъѣзжа́ть = розъїзжа́ти.

Разъѣзжа́ться, разъѣ́хаться = 1. розъїздити ся, розъїхати ся, порозъїзди́ти ся. — Стали чумаки розъїздити ся по дворах. н. о. Гр. Чайч. — Гостї розъїхали ся (або: порозъїзди́ли ся).

2. розмина́ти ся, розмину́ти ся. — Уличка така тїсна, що ледве розминули ся. — Якось ми розминули ся — він сюди, а я туди, так і не бачились.

3. розла́зити ся, розлїзти ся. — Свитка стара — так і розлазить ся.

Разъѣзживать, разъѣздить, ся = торува́ти, уто́птувати, уторува́ти (С. Ш.), утопта́ти, накоти́ти (дорогу).

Разъѣхаться = д. **Разъѣзжа́тся.**

Разъяря́ть, разъяри́ть, ся = розъяря́ти, ся, розъяри́ти, ся, розлютува́ти, ся (С. Л.), надто — озьвіря́ти ся, озьві́рчити ся, охи́жіти, посатанїти, розсатанїти. — Народ, як дикий зьвір, розлютував ся. І. Г. — А буря ще гірше розлютувалась. К. К. — Так лютий Пирр, після хвилини спину, розсатанїв до помсти навісної. Ст. Г. — Запінилась, посатанїла, неначе дурману ізъїла. Кот.

Разъя́снивать, разъяснѣ́ть, разъясни́ться = розъя́снювати ся, виясню́вати ся, розгоди́нювати ся, розъяснїти, розъясни́ти ся, ви́яснити, ся, розгоди́нити ся, ви́годинити ся, ви́погодити ся, на годи́нї ста́ти. С. Л. — Нехай виясни́ть ся — бач як нахмарило. н. пр.

Разъясня́ть, разъясни́ть, ся = розъясня́ти, виясня́ти, тлума́чити (С. Ш.), товма́чити, товкма́чити (С. Ш.), розъясни́ти, ви́яснити, поясни́ти, ся, потлума́чити, ви́товмачити, розтовкма́чити.

Разъя́ть = д. **Разыма́ть.**

Разыгра́ть, ся = 1. д. **Разы́грывать, ся.**

2. розгуля́ти ся, розпустува́ти ся, розжартува́ти ся, про коней — розбрика́ти ся.

Разы́грывать, разыгра́ть, ся = розграва́ти, розігра́ти; програва́ти, програ́ти; відграва́ти, відігра́ти. — Розіграли в лотерею. — Погано розіграв і через це програв. — Він програє на скрипцї нову пієсу. — Актьори добре відіграли комедію. — **Пого́да разыгра́лась** = пого́да розгуля́ла ся. — **Мо́ре разыгра́лось** = розхвилюва́ло ся, розбу́рхалось мо́ре. — **У нее разыгра́лся румя́нецъ** = вона́ розчервонїла ся, розже́врілась.

Разыма́ть, разъя́ть = д. **Разнима́ть.**

Разыска́тель, ница, разы́щикъ, ца = шука́ч, ка, шука́льник, ця (Чайч.).

Разы́скивать, разыска́ть, ся = розшу́кувати, вишу́кувати, одшу́кувати, розшука́ти, ви́шукати (С. Л.), одшука́ти, ся (С. Л.), ви́найти, знайти́, ся, крадене — ви́трусити, роспитуючи — напита́ти. — Почали розшукувати провинників. Лев. — Узяла з собою наймичку тай поїхала розшукувать свого чоловіка. Гр. Чайч. — Може вашу пропажу розшукать. Гр. Чайч. — Я поїду на Косове поле, розшукаю ворога свойого. Ст. С. — І княгиня теж пізнала, свого князя розшукала. Кон. — Коли б я чию долю піймав, то може б і свою тодї розшукав десь. п. о. Гр. Чайч. — Напитайте менї наймичку! Добре напитуватиму. Кр. — Знайшлась пропажа. — Витрусили у його де-що крадене.

Разѣва́ть, рази́нуть, ся = роззявля́ти, роззя́вити, пороззявля́ти, пороззя́влювати, ся. — Ага! скрикнув він зрадївши, тай роззявив рота. Гр. Чайч. — Шкарбани — не чоботи узуті та ще й ті роти пороззявляли. Гр. Чайч. — Роти пороззявляли

— пити хотять. п. к. — **Разúнутый** = роззя́влений.

Рай = рай. — Був рай та пусткою взяв ся. н. пр. — **Рай-дéрево**, рос. Populus balsamifera L. = золотá вербá. С. Ан.

Райна = д. **Рай-дéрево.**

Райóнъ = окрýга. — В моїй окрузї дуже багато дїла.

Рáйскій = рáйський. — **Рáйское дéрево** = д. **Рай-дéрево.** — **Рáйская птúца,** Paradisea apoda = рáйська птáшка. — Ой шуги в луги райськиї пташки. Сьвятий вечір! н. п.

Рáка = домовúна або кіóта з мощáми сьвятóго.

Ракúта, ракúтникъ, ракúтовый кустъ = рос. Cytisus austriaeus L. = дерезá, зїнóвать, C. biflorus L' Her. = вяз, зїнóвать, ракúтник, ракúтовий кущ. С. Ан.

Рáковина = 1. ракýшка, черепáшка, скóйка.

2. жолобóк, рівчачóк (в будові).

Рáковистый = жолобкувáтий, жолóбчастий.

Рáковый = рáковий, рáчачий, рáцький рачúний. — Ракові шийки. — Рачина кашка.

Ракъ = 1. Concer — рак, здр. рачóк, самиця — рачúха, тоді як він линяе — линéць, шкурка його — линóвище. — **Ползтú рáкомъ** = рáчки лїзти. С. З. — Такий пьяний, що вже не йшов, а рачки лїз до дому.

2. мед. — рак, пістря́к, на дереві — вітровина. — Який це чиряк, глядїть, щоб не був, крий Боже, пістряк.

Рáма = ря́ма, ря́мка, мн. ря́ми, ря́мцї, колиски, кроваті, борони — бúльце. — Завів під шкло у рямцї. С. Л. — Посадив би тебе в рямцї, сїв би тай дивив ся. н. п.

Рáна = рáна (С. Л.), урáза (С. З. Ш.), урáзка (С. Л. Ш.), перáза, вúразка (С. Аф. Л.), од обрізу — óбріз, од укуса — ґéдзло, на ногах од стернї — стерня́нка, частїше мн. стерня́нкú.

Рáнговый = ранговúй.

Рангъ = рáнга.

Рáненный = рáнений, рáнний (С. З.), порáнений. — Ранних жеби гоєно. Л. В.

Рáненько, ранёхонько, ранёшенько = ранéнько (С. Л.), рано-поранéньку, рáнорáнком, рáно врáнцї (С. Л.), ранéсенько (С. Л.), ранїсїнько. — В понедїлок раненько, поснїдавши гарненько. К. Х. — У недїленьку рано — пораненьку моя матїнка йде. н. п. — Рано вранцї новобранцї виходили із села. К. Ш.

Рáнецъ = рáнець, бесáґ, бесáга (Гал.). — Роспитай же буйних вітрів з далекого краю, як наш кобзарь, з важким ранцем, під руж жем гуляе. К. Х.

Рáнить, порáнить, ся = рáнити, порáнити (С. Л.), уражáти (С. Ш.), уразúти, ся (С. Л. Ш.), калїчити, покалїчити, ся, ногу копитом — осїкáти, посїкáти, осїкти, ся. — Трудно рану гоїти, а не уразити. н. пр.

Рáнній = рáнній. — Рання пташка сьпівае, а пізня очі продирае. н. пр. — **Рáнней веснóй** = на прóвеснї. — Це було на провеснї. Кр. — Так на прóвеснї у вербну Суботу. С. З. — **Рáннимъ рáно, рáннимъ ýтромъ** = рáннїм рáнком, рáно врáнцї, рáно по ранéньку. (Пр. д. під сл. **Ранéнько**). — **Рáннее ýтро** = порáнок.

Рáнный = рáнний, урáзовий.

Рáно = рáно, рáнком, пóрано, дуже — спозарáнку; зарáнї (С. З.), завчасý, зáгодя́ (Лев.). — Устав рано. — Виїхав з двору ранком. — Порано вам, панове, проректи останне слово про нашого кобзаря. Ос — Не ходи Гусарин заранї до мене, та не роби слави на себе й на мене. н. п.

Рановáто = ранéнько.

Рановрéменный = д. **Преждеврéменный.**

Рáньше, рáнѣе = ранїш, ранїше, ранїще, раннїй, попéреду, переднїше (Лев.), перéдше (Гал.), ранїше що зробить — по рáнити ся (Сп.). — **Какъ мóжно рáнѣе** = як найранїше.

Рапá = ропá.

Рапортовáть = рапортувáти, лепортувáти.

Рапóртъ = рáпорт, лепóрт (С. З.).

Рапсóдъ = кобзáрь, бандурúста.

Рапсъ = рос. Brassica Napusoleifera biennis — рапс, свирíпа, сурíпиця, В. Кора campestris — ріпáк, рипíй, гірчúця лубéнська. С. Ан.

Рапýнкулъ, рос. Campanula Rapunculus L. = чобіткú малї. С. Ан.

Раскáиваться, раскáяться = кáяти ся, жалкувáти (С. Л.), покáяти ся. — Покаяв ся в гріхах.

Раскáливать, раскалúть, ся = розпікáти, розпáлювати, розпектú, розпалúти, ся, розжéврити, ся, порозпікáти, порозжéврювати. — Розпік залїзо, аж червоне стало.

Раскáлывать, расколóть, ся = 1. колóти, розкóлювати, скéпати, розколóти,

ся, розча́лити, ся, цюкаючи — розцю́кати, розцюкну́ти, про кілько — порозко́лювати, про живе дерево — розчахну́ти, ся (С. Л.), про посудину — розхря́пати, розтрі́снути ся. — **Раско́лотый** (про посудину) — розхря́паний, ро́зхряпець (на пр. горщик), хряпува́тий.

2. пришпи́лювати, пришпили́ти.

Раскаля́каться = розбазі́кати ся, розгу-то́рити ся.

Раскапри́зничаться = розвередува́ти ся, розковерзува́ти ся, роспри́ндити ся, зі́ґедзати ся. — Дитина розвередувала ся дуже. — З якої речі вона зіґедзала ся на мене? Кн.

Раска́пывать, раскопа́ть, ся = розко́пувати, розрива́ти, розкопа́ти, розри́ти, ся, порозко́пувати, порозрива́ти. — Нехай рие, розкопуе, не свое шукае. К. Ш.

Раска́ркаться = розкра́(я́)кати ся.

Раска́рмливать, раскорми́ть, ся = виго-до́вувати, розгодо́вувати, ви́годувати, розгоду́вати, скотину — одпаса́ти, одпасти́ і т. д. д. **Отка́рмливать.**

Раскаря́ка = розкаря́ка.

Раскаря́чивать, раскаря́чить, ся = чепі́рити, розкаря́чувати, розчепі́рити, розкаря́чити, ся.

Раската́ть = д. **Раска́тывать.**

Раската́ться = 1. д. **Раска́тываться.**

2. розъї́здити ся, розката́ти ся (багато їздити, катати ся).

Раска́тистый = сковзьки́й; розко́тистий.

Раскати́ть = д. **Раска́тывать.**

Раска́тъ = розка́т. С. Жел. — Санки забігають на розкаті. — **Раска́ты гро́ма** = ґу́ркіт гро́му.

Раска́тывать, раската́ть, раскати́ть, ся =

1. розко́чувати, розкоти́ти, ся. — Розкотили ся бочки.

2. розго́ртувати, розгорну́ти, розви́нути, ся. — Розгорнула сувій полотна.

3. кача́ти, на маґлї — маґлюва́ти (білизну).

4. кача́ти, ви́качати (тісто).

5. розбива́ти, розби́ти, розчухра́ти, розпоро́шити. (Д. **Разбива́ть 2.**).

Раска́чивать, раскача́ть, ся = розколи́хувати, розхи́тувати, розколиха́ти, розхита́ти, розго́йдайти, ся, про кілько — порозколи́хувати і т. д. — Не розколихуй дуже колиску. — Треба добре розхитати стовп, тоді легше витягти. — То не в полі дві тополї одна другу та розхитуе. Мова. — Розгойдали гойдалку.

Раска́шляться = розка́шляти ся, розбу-хи́кати ся.

Раска́яніе = ка́яння (С. Л.), ка́яття (С. Л.), жаль, скру́ха (С. З.). — Є каяття, та воротя не мае. н. п.

Раска́яться = д. **Раска́иваться.**

Раскваси́ть = розби́ти, розква́сити. — Лиш суньсь, тобі розквашу ніс. Кот.

Расквита́ться = поквітува́ти ся.

Раске́пъ = д. **Расще́пъ.**

Раскидно́й = відкидни́й.

Раски́дывать = 1. (**раскида́ть, ся**) — розкида́ти, розки́дати, ся, порозкида́ти; розкида́ти ся, розляга́ти ся, розки́дати ся, розляти́ ся. — Порозкидали скрізь мої папери. — А на ліжку... білі рученята розкидала, роскрила ся. К. Ш. — Розлїг ся на всю лаву.

2. (**раски́нуть, ся**) — напина́ти, напъясти́; розпуска́ти ся, розпу́кувати ся, розпусти́ти ся, розпу́кнути ся. — Ой напъяли козаченьки великий намет. н. п. — Верба розпу́куеть ся.

Раскипе́ться = розкипі́ти ся, порозкипа́ти ся.

Раскиса́ть, раски́снуть = розкиса́ти, розки́снути, порозкиса́ти, про чоловіка — розки́снути, розми́ндитись, розкапу́ститись. Граб.

Раскла́дка = ро́склад, ро́скла́дка, розпо́ло́г.

Раскла́дывать, раскла́сть, разложи́ть = розклада́ти, розкла́сти, розікла́сти. — **Раскла́дывать ве́щи, това́ры, раскла́сться съ това́рами** = ташува́ти, ся (С. Ш.), розташува́ти ся. — **Р. ка́рты** = ворожи́ти на ка́ртах. — **Р. це́ны на това́ры** = значи́ти ціну, цїнува́ти. — **Разложи́ть кни́гу** = розгорну́ти кни́жку. — **Р. ого́нь** = розкла́сти, розвести́ бага́ття.

Раскла́ниваться, раскла́няться = 1. кла́няти ся (кому), уклоня́ти ся, вклоня́ти ся, уклони́ти ся (С. Ш.). — Одъїзжаючи, він шапочку зняв, низенько вклонив ся. н. п.

2. д. **Расходи́ться 4.**

Раскла́сть = д. **Раскла́дывать.**

Расклёвывать, расклева́ть = 1. розкльо́вувати, роздзю́бувати, розклюва́ти, роздзю́бати. — Сорока розклювала яйце. — Йому ворон чорнокрилий кості роскидае, біле тїло роздзюбуе, кровцю розливае. н. п.

2. викльо́вувати, видзьо́(ю́)бувати і д. **Поклева́ть.**

Расклéивать, расклеíть, ся = розклéювати, розліплювати, розклéїти, розліпи́ти, ся, порозклéювати, порозліплювати, ся. — Розклеїла ся шухляда. — Порозліплювали на всїх стовпах афіші. — **Дѣ́ло расклеи́лось** = розійшлó ся дїло, не вдалó ся.

Расклёпывать, расклепáть = розклепáти, рознютовáти.

Расклинивать, расклинить = 1. вибивáти, ви́бити клин.
2. забивáти, заби́ти клин, заклинцювáти і т. д. д. **Заклинивать.**

Расковáть = д. **Раскóвывать.**

Расковéркать = розкуйóвдити, порозкидáти, поперевертáти. — Шукав книжки, та тільки порозкидав усе.

Раскóвывать, расковáть, ся = розкóвувати, розкувáти, ся, порозкóвувати, ся. — Розкуйте ся, братайте ся. К. Ш.

Расковыривать, расковырять = розколу́пувати, розколу́плювати, роздóвбувати, розколупáти, роздóвбáти, роздлу́бати, розкопирсáти, розкорпáти, розворсáти, порозколу́плювати і т. д.

Раскозыря́ться = розкозиря́ти ся.

Раскóкать = розби́ти, розтовкти́. — Розбив яйце.

Расколáчивать, расколоти́ть, ся = розбивáти, розби́ти, ся. — Розбив молотком камінь. — Треба розбити чоботи, щоб були просторнїші.

Расколебáть, ся = розколихáти, розхитáти, ся і д. **Колебáть, ся.** — **Расколебáлось мóре** = розхвилювáло ся.

Расколоти́ть = д. **Расколáчивать.**

Расколóть = д. **Раскáлывать.**

Раскóлъ = 1. рóзчáх (на пр. дерева), відчáх.
2. роскóл, одщéпенство.

Расколыхáть, ся = розколихáти, розколисáти, розгóйдати, ся. — Розгойдались, як та хвиля, думоньки з загнїти. Баз.

Раскóльникъ, ца = роскóлець (С. Л.), роскóльщик, ця (С. З.), старовíр, ка, єрети́к і д. **Отщепéнецъ.**

Раскóльническій, раскóльничій = роскóльницький, старові́рський, єрети́чий, єрети́цький.

Расконáть = д. **Раскáнывать.**

Раскóпка = роскóпування, рóскопи. — Шевченко з Іванишовим поїхали на роскопування археологичні. Кн.

Раскорми́ть = д. **Раскáрмливать.**

Раскорóбить, ся = покóрчити, пожолóбити, попачи́ти, ся і т. д. д. **Корóбить, ся.** — Стіл попачило.

Раскóрчивать, раскóрчить = розгинáти, розігну́ти.

Раскóсый = д. **Косоглáзый.**

Раскошéливаться, раскошéлиться = давáти, видавáти грóші, буквально — розкривáти калі́тку.

Раскрáдывать, раскрáсть = розкрадáти, розікрáсти, покрáсти, порозкрадáти. — Покрали все наше добро. Кр. — Порозкрадали усе.

Раскрáивать, раскрóйть = 1. краяти, крóїти, покрóїти, покрáяти, порозкрóювати.
2. розбивáти, розби́ти (голову).

Раскрáпывать, раскрáпать = розкрапля́ти, накрапля́ти, розкрáпати, накрáпати.

Раскрасáвица = красу́ня. — На все село красуня.

Раскрáсить = д. **Раскрáшивать.**

Раскраснѣ́ться = розчервонíти ся, розжéврiти ся (С. З.), зашáрити ся. — Він став веселий, розчервонів ся. Лев. — Смугляве личенько розчервонїлось. Кбц. — Він весь зашаривсь, мов жар в печі. С. З.

Раскрáсть = д. **Раскрáдывать.**

Раскрáшивать, раскрáсить, ся = розмальóвувати, розмалювáти, розхварбувáти, порозмальóвувати, порозхварбóвувати, ся. — **Раскрáшенный** = розмальóваний, мальóваний, кольорóвий, кольорóваний, процьвíтаний. — Ой із города із Трапезонта виступала галера, трьома цьвітами процьвітана, мальована. н. д.

Раскритиковáть = охáяти, огу́дити, обцирклювáти, оцирклювáти і д. **Окритиковáть.**

Раскричáться = розкричáти ся, розгомонíти ся, кличучи кого — розгукáти ся, розгéйкати ся, сильно — розрепетувáти ся, розлементувáти ся, розґвалтувáти ся, роззíпати ся, розгаласувáти ся, з верещанням — розверещáти ся, розпорóщати ся, с злістю — розгрíмати ся, розгрімотáти ся, про ворони і ґави — розкру́(ю)кати ся, про гуси — розґерґотáти ся, про курей і жінок цокотух — розсокотáти ся, розкудкудáкати ся, про орлів — розклекотáти ся, розклекотíти ся, про сокола — розквили́ти ся і т. д. д. **Кричáть.**

Раскровáвить, ся = покрівáвити, розъю́шити, ся.

Раскрóйть = д. **Раскрáивать.**

Раскрóшивать, раскрошúть, ся = кришúти, розкришúти, ся.

Раскрýчивать, раскрутúть, ся = 1. розкрýчувати, розкрутúти, розсýкувати, розсукáти, ся, про пряжу — роспрядáти, ся, роспрядовúти ся.
2. розвъя́зувати, розвъязáти, розшнурувáти, розмотýзити.

Раскручúниться = розтужúти ся, в тýгу вдáти ся, зажурúти ся.

Раскрывáть, раскры́ть, ся = розкривáти, розкрúти, ся, що затулене — розтýлювати, розтулúти, ся, що зачинене — розчиня́ти, розчинúти, ся, що згорнуте — розгортáти, розгóртувати, розгорнýти, що замкнуте — розмикáти, розімкнýти, ся, груди — розхрíстати, ся, двері — розчинúти, роззя́пити, книжку — розгорнýти, очі — розплю́щити, рота — роззя́вити, кулак, руку — розібгáти. — Губоньки маленькі розкринають ся і очі, як блакіть синенькі, теж розплющились. Гр. Чайч. — Повні уста розтулились. Коц. — Тільки що помазав ся книжкою, що й розгорнути гаразд не вміє. н. о. — Роман підвів голову, ніби розплющив очі. Лев.
2. виявля́ти, вúявити (що), викáзувати, вúказати (на кого), видавáти, вúдати (кого).

Раскудáхтаться = розкудкудáкати ся, розкудáкати ся.

Раскумúться = розкумáти ся.

Раскупáть, раскупúть = розкупáти, розкупúти, порозкупóвувати, порозкýплювати.

Раскýпоривать = д. **Откýпоривать.**

Раскýривать, раскурúть = 1. запáлювати, запалúти, закурúти, розкурúти. — Та викрешем огню та запалим люльку. н. п. — Розкури цигарку, а то потухне.
2. випáлювати, вúпалити, зкурúти.

Раскýсывать, раскусáть, раскусúть = 1. розкýсювати, розгризáти, розкусúти, розгрúзти, горіх — розлýщити, розлýскати.
2. розбірáти, розібрáти, розчóвпати, розшолóпати і т. д. д. **Разбирáть 4.**

Раскýтывать, раскýтать = розкýтувати, розкýтати, порозкýтувати.

Распадáться, распáсться = розпадáти ся, розсипáти ся, розвáлювати ся, розсїдáти ся, розпáсти ся, розвалúти ся, розсúпати ся, розсїсти ся, порозпадáти ся і т. д.

Распадéніе = рóспад. (Пр. д. під сл. **Разложéніе**).

Распáивать, распая́ть, ся = розпая́ти, одлютовáти, ся.

Распáивать, распоúть = роспóювати, роспоїти, спóювати, споїти.

Распакóвывать, распаковáть = розпакóвувати, розпакувáти.

Распáлзываться, расползтúся = 1. розповзáти ся, розлїзáти ся, розпóвзати ся, розлїзти ся, порозповзáти ся, порозлїзáти ся. — А ми — розлїзли ся межи людьми, як мишенята. К. Ш.
2. розлáзити ся, розлїзти ся. — Свита стара, так і розлазить ся.

Распáливать, распалúть = випáлювати, вúпалити, вистрéлювати, вúстреляти, розпýкати, повипáлювати, повистрéлювати. — Повистрелювали всї набої.

Распаля́ть, распалúть, ся = розпáлювати, розпалúти, ся, порозпáлювати. — Розпали піч. — Він так розпалив ся, що вже й сам себе не тямить.

Распáривать, распáрить, ся = розпáрювати, розпáрити, відпáрити, ся, порозпáрювати.

Распáрывать, распорóть, ся = розпóрювати, розпорóти, ся, вúпороти.

Распáхивать, распахáть = роз'óрювати, роз'орáти (плугом), розпáхувати, розпахáти (сохою), розрáлювати, розрáлити (ралом), пороз'óрювати і т. д. — Плугами не роз'орем прокляту ниву: поросла колючим терном. К. Ш.

Распáхивать, распахнýть, ся = розкривáти, розкрúти, ся, розстїбнýти ся, розчахнýти, ся, на грудях — розхрíстати ся. — **Р. дверь** = розчинúти.

Распашёнка = дїтська сорóчечка, спéреду розрíзана.

Распáшка = óранка. — **Душá на распáшку** = душá щúра.

Распашнóй (про одежу) = незастїбнутий.

Распая́ть, ся = д. **Распáивать, ся.**

Распекáть, распéчь, ся = 1. розпáрювати, розпáрити, ся. — Поклади бублик на самовар, щоб трохи розпарив ся.
2. вимовля́ти, картáти, цирклювáти, вúмовити, чýба намúлити. — А хазяїн його лає, ще й хозяйка вимовляє. н. п.

Распелёнывать, распеленáть, ся = розповивáти, розповúти, ся.

Расперéть, ся = д. **Распирáть, ся.**

Распестрúть, ся = д. **Распещря́ть, ся.**

Распетля́ть = розв'язáти пéтлю, розшморгну́ти.

Распечáтывать, распечáтать = розпечáтувати, розпечáтати, порозпечáтувати.

Распéчь = д. **Распекáть.**

Распещрáть, распестри́ть, ся = мерéжати, цяцькувáти і т. д. д. **Испещрáть, ся.**

Распивáть, распи́ть, ся = 1. попивáти, випивáти, ви́пити. — Сидить, чайок попиває. — Вони у двох випили цілу кварту. 2. розпивáти ся, розпи́ти ся, порозпивáти ся, позпъя́нувати. ся.

Распи́вочный = чáрочний, дрібни́й (що продаєть ся дрібною мірою, про трунки).

Распи́ливать, распили́ть, ся = розпи́лювати, розпиля́ти, порозпи́лювати, ся.

Распи́лка, распилóвка = пи́лянка, пиля́ння (д. **Пилéніе**).

Распинáть, распя́ть, распну́ть, ся = розпинáти, крижувáти, розіпну́ти, розіпъя́сти. — **Распя́тый, рáспнутый** = розі́пнутий, крижовáний.

Распирáть, расперéть = 1. розпирáти, розпéрти. — Розперло бочку, аж обручі позлітали.
2. д. **Отпирáть.**

Расписáніе = спи́сок, табли́ця (С. Ш.).

Расписáть, ся = д. **Распи́сывать, ся.**

Распи́ска = 1. розпи́сування, розмальóвування.
2. рóзписка. — Як він буде править гроші, коли у його нїякої рóзписки не має? — **Платёжная распи́ска** = квіт (С. З.), квітóк. — Він дав мінї квіток, що я заплатив усї гроші.

Распи́сочный = розпи́сковий.

Распи́сывать, расписáть, ся = 1. розпи́сувати, розписáти, ся, порозпи́сувати, ся. — Розписали все, кому і де, коли бути. — Він розписав ся за мене.
2. розпи́сувати, розмальóвувати, вимальóвувати, розписáти, розмалювáти, порозпи́сувати і т. д.

Распи́ть, ся = д. **Распивáть, ся.**

Распи́хивать, распихáть, распихну́ть = розпи́хувати, розпихáти, розіпхну́ти, порозпихáти.

Расплáвливать, расплавля́ть, расплáвить, ся = топи́ти, розтóплювати, розтопи́ти. — Розтопив оливо.

Расплáкаться = розплáкати ся, тихенько, пхикаючи — розпхи́кати ся, хлипаючи — розхли́пати ся, голосно — розголоси́ти ся, розреві́ти ся, розлементувáти ся, роззі́пати ся, рюмсаючи — розрю́мсати ся, розрéмсати ся, про дітей маленьких — розкувáкати ся.

Распла́стывать, распластáть, ся = платáти, карбувáти, розплатáти, ся (Кр. Ман.). — **Расплáстанный** (про рибу) = плáтаний.

Расплáта = розплáта, заплáта, ви́плата. — По божому розплату давай. Ет. зб. — **Тугъ на расплáту** = скупи́й на розплáту.

Расплáчиваться, расплати́ться = розплáчувати ся, розплати́ти ся, заплати́ти, ви́платити, ся, поквітовáти. — Виплатив усе, що був винен. — За три роки поквітовав усї батьківські позики. Кн. — Нехай колись я поквітую з вами. Кн.

Расплáщивать, расплощи́ть, ся = розплю́щувати, розплю́щити, розплюскати; розплескáти, поплї́шити, лезо, щоб виправить щербини — штихвувáти.

Расплевáть, ся = розплювáти, ся.

Расплéскивать, расплескáть, ся = розхлю́пувати, розплю́скувати, розхлю́пати, розплю́скати, ся, розбóвтати, ви́бовтати, розбéхтати, порозхлю́пувати і т. д. — Розлиту та розхлюпану воду кругом криниції. Лев. — Старий був і бояв ся, щоб не розхлюпати дари. Лев. В. — Геть усю воду розбехтав. Кр.

Расплетáть, расплéсть, сти́, ся = розплїтáти, розплести́, порозплїтáти, ся, само собою — розтрі́пати ся. — Розплела косу. — Розплїв батіг.

Расплоди́ть, ся = д. **Расплoжáть, ся.**

Расплóдъ = плід, розплі́д.

Расплoжáть, расплоди́ть, ся = плоди́ти, розплóжувати, розплоди́ти, розвóдити, розвести́, ся, намнóжити, порозплóжувати і т. д.

Расплóхъ = д. **Врасплóхъ.**

Расплощи́ть = д. **Расплáщивать.**

Расплывáться, расплы́ться = 1. розпливáти ся, розпли́сти ся, розпли́ти ся, розпли́нути ся, порозпливáти ся. — Гуси порозпливали ся скрізь по всьому ставу.
2. розливáти ся, розтїкáти ся, розпливáти ся (С. Жел.), розхóдити ся, розли́ти ся, розтї́кти́ ся, розплисти́ ся (С. Жел.), розі́йти́ ся (С. Пар.). — Чорнило розходить ся.

Расплю́щивать, расплю́щить, расплю́снуть = д. **Расплощáть.**

Расплясáться = розтанцювáти ся, розгопцювáти ся.

Распнýть = д. **Распинáть.**

Расповѣщáть, расповѣстúть = розповіщáти, розповістúти.

Распогóдиться = розгодúнити ся, вúпогодити ся, на годúнї стáти. — Розгодинилось добре. н. о.

Распознавáть, распознáть = розпізнавáти, роззнавáти, розпізнáти, розізнáти, один другого — опізнáти ся, на смак — смакувáти, розсмакувáти.

Распóйть = д. **Распáивать.**

Располагáть, расположúть, ся = 1. рядúти, уряжáти (С. Ш.), порядкувáти, лаштувáти, урядúти, упорядкувáти (С. Ш.), улаштувáти, військo — ушиковáти (С.Ш.). 2. прáвити, орýдувати, порядкувáти. — По своїй волї своїм добром орудувати. — **Располагáть своúми правáми** = своїм прáвом корúстуватись.

3. понукáти, спонукáти; схилúти, прихилúти, схилúти, прихилúти. — Огидливість до Бруховецького спонукала людей пристати до кого иншого. Кн. — Його ласкавий погляд зразу прихиляв до його. — **Располóженный** = прихúльний (до кого), схúльний (до чого). — **Не располóженъ рабóтать** = не мáю охóти до робóти.

4. заміряти ся, покладáти собі, мáти на дýмцї, замірити ся, поклáсти собі. — І поклав собі на тім тижнї засилати старостів. М. В. — **Располагáю зáвтра вы́ѣхать** = мáю, (або: дýмаю, або: мáю на дýмцї) зáвтра їхати.

5. ставáти, стáти; розкладáти ся, розіклáсти ся, розтáборити ся, розномістúти ся, отакувáти ся, отабýнити ся. — **Расположúться лáгеремъ** = тáбором стáти, отáборити ся. — **Расположúться съ вещáми, съ товáрами** = розташувáти ся. — А він розіклав ся на столї, а мінї й місця нема. Кр. — Він розтаборив ся в указаній йому кімнатї. Бар. — Ішли та потомили ся, от ми на стернї й отабунили ся. Кн.

Расползáться = д. **Распáлзываться.**

Распóлзаться = розпóвзати ся, розлáзити ся. — Дитина розповзала ся.

Расползтúся = д. **Распáлзываться.**

Располнѣть = поповнїшати, поглáдшати.

Расположéніе = 1. розполóг, розпорядок. — Розполог байок по алфавіту. Б. Г.

2. охóта, хіть. — Не маю до того нїнкої охоти.

3. прихúльність, прихúлля (до кого), ласка; схúльність (до чого), пóхіп. — Маючи до тебе прихильність. Кн. — **Расположéніе дýха** = нáстрій. — **Въ хорóшемъ расположéніи дýха** = в дóброму настрóї.

Располóженный = д. під сл. **Располагáть.**

Располосóвывать, располосовáть = роздирáти, роздéрти, розшматувáти; розрізáти, розрíзати (смугами). — Роздерти одежу. — Розрізали землю.

Распóна = розстрúга (піп).

Распóрка = 1. рóзпірка.

2. розпóрювання.

Распорóть = д. **Распáрывать.**

Распóръ = 1. розпирáння.

2. д. **Распóрка.**

Распорядúтель, ница = впорядник, ця, порядчик, впорядчик, ця, розпорядник, ця, орудáрь. — Збірають ся впорядити читання за-для народу, та почув я се не від впорядників, а через люде. Лев. В. — Всї брати мають слухати Ольгерда яко великого князя і верховного розпорядника удїлів. Бар. О. — Напросила свашок, сьвітілок, порядчиків і всякого народу, якого треба на весілля. Кв.

Распорядúтельность = розпорядливість.

Распорядúтельный = розпорядливий.

Распорядокъ = розпорядок.

Распоряжáть, распорядúть, ся = рядúти, порядкувáти (С. Л.), орýдувати (С. Л.), заправлáти (С. Л.), господарювáти, хазяїнувáти, верховóдити (С. Л.), старшинувáти, обладувати, розпорядúти, розпорядкувáти, напорядкувáти, наорýдувати. — Треба ж комусь порядкувати в хатї, щоб лад давати. Лев. — Коли ж тепер жінка стала старша і вона всім порядкує. н. о. Яст. — Трохи переходом вийшов на двір і почав порядкувати біля воза та біля коней. О. Мир. — Треба ж розпорядкувати, кому держати в церкві ставники, кому носити. Лев. — Орудуй з обох шахвів книжками. Кн. — Не йдїть до його: там вона вже обладує, а не він. Кр.

Распоряжéніе = розпорядок, розпорядкування, орýдування. — Зараз вона розпорядок учинила. н. к. Гр. Чайч.

Распотѣть = запотїти, упрíти.

Распоя́ска = розперíзування.

Распоя́сывать, распоя́сать, ся = розперíзувати, розперезáти, ся (С. Л.), порозперíзувати, ся. — Денис розперезав ся, скинув свитку і сїв. Лев.

Распрáва = 1. розпрáва.

2. збóрня, розпрáва. — Староста тепер у зборнї. Кр.

Распра́вливать, распра́вить, ся = розправля́ти, розгла́жувати, розпра́вити, розгла́дити, ся, розпроста́ти.

Расправля́ться, распра́виться = 1. д. **Распра́вливаться.**
2. д. **Развѣ́дываться.**

Распра́шиваніе = розпи́тування, ро́зпитки. — Аж обридла вона з своїм розпитуванням про їх. Гр. Чайч.

Распра́шивать, расспроси́ть, ся = пита́ти, розпи́тувати (С. Л.), обпи́тувати, перепи́тувати, пропи́тувати, розпита́ти, ся (С. Л.), опита́ти, перепита́ти, кількох — порозпи́тувати, ся. — Він підійшов до неї і зачав її розпитувать. н. о. Гр. Чайч. — Нема кому розпитати, чого плачуть очі, нема кому розказати, чого серце хоче. К. Ш. — Розпитались, хто і відкіля. н. к. — Вилинула і розпитала, чого така стала? н. п. — Треба людей про неї розпитати. Лев. — Стрілась і почала розпитуватись. Вона і каже... Гр. Чайч. — Розпитать хочу: де ж ти бував, а що ти видав? н. п. — Не диви ся, що рукавці шиті, перевідуй, перепитуй, чи мисочки миті! н. п. — Наняла й свого Степанка і стала пропитувати, щоб і дївчат понаймати. Г. Бар.

Распредѣле́ніе = розполо́г (С. Л.); розрахува́ння.

Распредѣля́ть, распредѣли́ть, ся = розпоряди́ти (С. Л.), розпорядкува́ти, розписа́ти; розрахува́ти, розлїчи́ти, здобич — розпаюва́ти, подува́нити. — Сірко все військо своє здобичами кримськими подуванив. Л. В. — **Распредѣля́ть нало́ги** = розклада́ти по́даті. — **Р. по жре́бію** = ки́дати же́реб. — **Р. по катего́ріямъ** = гуртува́ти, згуртува́ти.

Распробова́ть = розкоштува́ти, розсмакува́ти.

Распродава́ть, распрода́ть = розпродава́ти, розпро́дувати, випродава́ти (С. Л.), розпрода́ти, ви́продати, розторгува́ти, спрода́ти, ся, порозпродава́ти, порозпро́дувати, поспро́дувати, ся.

Распрода́жа = ро́зпро́даж, спрода́ння.

Распроклятый = тре́клятий, стоклятий.

Распропада́ть, распропа́сть = розпропада́ти, порозпропада́ти. — Багато книжок порозпропадано.

Распроси́ть, ся = д. **Распра́шивать, ся.**

Распростира́ть, распростере́ть, распростере́ть, ся = розпростира́ти, розпросто́рювати, розпросте́рти, розпісте́рти, ся, розпросто́рити, ся, простяга́ти, простягти́, ся, простягну́ти ся (С. З.), розтяга́ти, розтягну́ти ся. — Вилїзла на млина, розпросторила руки, наче крила, та й ну махати. Гр. Чайч. — По середині вишито рясно: розпістерли орли свої крила. Гр. Чайч. — Велике село простяглось по-над річкою вздовж. Лев. В. — **Встрѣтилъ меня́ съ распростёртыми рука́ми** = з вели́кою ра́дістю зустрі́в мене́ (власне: з простягнутими до мене руками).

Распрости́ться = д. **Распроща́ться.**

Распростране́ніе = розпросто́рення (С. Жел. Пар.), розпросто́р (С. Жел.), розпростира́ння (С. Жел.), ши́рення, скрізь — розповсю́жування, розповсю́днення (С. Жел.), чуток — розголо́шення (С. Пар.).

Распространи́тель, ница = шири́тель (С. Жел.), розшири́тель, ка (С. Пар.).

Распространя́ть, распространи́ть, ся = 1. розпросто́рювати (С. Жел.), розпросто́ряти (С. Жел.), проста́ти, ши́рити (С. Жел.), ши́ршати, розпросто́рити, розпросте́рти (С. Пар.), розпісте́рти, ся, розши́рити (С. Пар.), поши́ріти; розляга́ти ся, розлі́гти ся, розполони́ти ся, розли́ти ся, скрізь — розповсю́жувати, розповсю́дити, ся (С. Жел.), про син — розки́дати ся, розо́гнити ся, про чутки — кружа́ти, ві́яти ся, розголоша́ти, розголоси́ти, розсла́вити (С. Пар.). — Слава про те розпросторилась на сході з часів хрестових походів. Ст. С. — Простати в громаді смак до краси природи. Кн. — Ідею Товариства простав більш за всїх Д. Пильчиков. Зап. Кн. — Заходів своїх їм не можна було простати широко. Кн. — Ідею товариства перейняв ся він до фанатизму і простав її скрізь, де можна. Кн. — Тому шкодливому звичаєві не хотїли допустити ширити ся. Ст. Л. — Ягайло ревне ширив віру латинську на Руси. Бар. О. — Шевченкові не можна було не ширити своєї знайомости. Кн. — Почав проповідувати і ширити кругом чутку. К. Св. П. — Християнство було доволї розповсюднене на Руси. Бар. О. — Християнська віра надзвичайно швидко розповсюдила ся між руськославянським народом. Бар. О. — Де поміж москалями розповсюжене сектярство. Ет. зб. — Гутірки про холеру почали кружати по селах. Кн. — Поголоски з Криму віяли ся. Л. В. — Він скрізь розславив ту поголоску. н. о.
2. просторі́кувати. — Годї тобі просторікувати, есть старші за тебе. н. о.

Распро́съ = розпи́тування, ро́зпитки, ві́відка.

Распроща́ться, распрости́ться = попроща́ти ся.

Распру́дить = розгати́ти, порозга́чувати.

Распры́гаться = розпли́гати ся, розскака́ти ся, розстриба́ти ся, про кількох — порозпли́гувати ся.

Распры́скивать, распры́скать = розбри́зькувати, розбри́зькати.

Ра́спря = незго́да, незго́дина, нела́года, супере́ка, пере́чка (С. Ж.), супере́чка. — Ой ти старий, я молода — тим між нами нелагода. н. п.

Распряга́ть, распря́чь = розпряга́ти, випряга́ти, розпрягти́, ви́прягти, порозпряга́ти. — Розпряжи коня. — Порозпрягали коней.

Распря́даться = д. **Распры́гаться.**

Распря́мливать, распрямля́ть, распря́мить, ся = розправля́ти, розпрямля́ти, розгина́ти, розпра́вити, розпря́мити, розігну́ти, ся.

Распря́чь, ся = д. **Распряга́ть, ся.**

Распу́гивать, распуга́ть, распугну́ть = поло́хати, ляка́ти, розполо́хати, розляка́ти, розпу́дити, порозполо́хувати і т. д.

Распу́дривать, распу́дрить = 1. поро́шити, посипа́ти, присипа́ти, напоро́шити, приси́пати (пудрою або чим таким).
2. вимовля́ти (кому), ми́лити, нами́лити го́лову, чу́ба, чупри́ну. — **Распу́дривать пе́чи** = вапни́ти шви́ між ка́хлями.

Распу́живать, распужа́ть = д. **Распу́гивать.**

Распу́киваться = розпу́кувати ся, розпука́ти ся, про кілько — порозпу́кувати ся. — Верба вже розпукуеть ся.

Распуска́ть, распусти́ть, ся = 1. розпуска́ти, розпусти́ти. — Школярів вже розпустили на Великодні Сьвята.
2. розгорта́ти, розпуска́ти, розгорну́ти, розпусти́ти, ся. — Розгорнули коротви.
3. розпуска́ти, розво́дити, розпусти́ти, розвести́, ся; розтопля́ти, розтопи́ти, ся; розчиня́ти, розчини́ти. — Розпустити сіль. — Мідь розтопила ся в кислоті. — Розчинила тісто.
4. розпуска́ти, спуска́ти, розпусти́ти, спусти́ти (петлю).
5. розпуска́ти ся, розпу́кувати ся, бро́сните ся, бриніти, розпусти́ти ся, розпу́кнути ся, розпу́кати ся, про кілько — порозпу́кувати ся. — Бузок вже розпукуеть ся. — Вишня почала розпукувати ся. — **Распусти́ться** (морально) = у пусто́ту, у дурни́цю вда́ти ся, зледащі́ти, розледащі́ти, в леда́що пусти́ти ся, розбе́стити ся, розпусти́ти ся. — Ой Грицю, не вдавай ся у дурницю. н. п. — Розбестивсь, як собака. Ман. — **Распусти́ть молву́** = пусти́ти чу́тку, поголо́ску, розсла́вити. — **Р. язы́къ** = розсупо́нити ха́ньки. Кн.

Распу́стка = ті́чка (С. Ш.). — На Ганни Зачатие (9. Грудня) починають тічки бігать. С. Ш.

Распу́тать, ся = д. **Распу́тывать, ся.**

Распу́тица = ро́зтань (С. Ж.), ро́стань (С. З.), бездоро́жжя, сльота́ (С. З.), ро́зкаль, хля́ґа (Ман.), ро́зквась (С. З.). — Під час сльоти осінньої. С. З. — Настало таке бездорожжя, що хіба тільки верхи проїдеш. — Але стала великая розквась. Л. С.

Распу́тіе = розпу́ття, роздоро́жжя (Кр.), ро́зстань, розви́лки, перепу́ття (С. Л.), розхре́стя, перехре́стя, розто́к, розто́ка. — Сидить кобзарь на розпутті. К. Ш. — Ой як стали на розхресті шляху. Ст. С.

Распу́тничать = бахурува́ти, ку́рвити ся і д. **Развра́тничать.**

Распу́тный = розпу́стний, розпу́тний. (Пр. д. під сл. **Развра́тный**). — **Сдѣлаться распу́тнымъ** = розку́рвити ся, розпусти́ти ся.

Распу́тство = розпу́ста і д. **Развра́тъ.**

Распу́тствовать = д. **Распу́тничать.**

Распу́тывать, распу́тать, ся = розпу́тувати, розплу́тувати, виплу́тувати, розплу́тати, ви́плутати, ся, розпле́нтати, розбо́рсати (Граб.), звязані крила птиці — розбо́ркати, про кілько — порозплу́тувати, повиплу́тувати, ся.

Распу́тье = д. **Распу́тица.**

Распуха́ть, распу́хнуть = розпуха́ти, розпу́хнути, зду́ти ся (Сп.), про кілько — порозпуха́ти.

Распу́хлый = розпу́хлий, опу́хлий.

Распу́чивать, распу́чить, ся = роздима́ти, роздува́ти, надима́ти, роспіра́ти, розду́ти, роспе́рти, зду́ти, ся.

Распуша́ть, распуши́ть, ся = роби́ти пухна́тим, пухки́м, покрива́ти пу́хом.

Распуши́ть = ви́лаяти, розла́яти.

Распуща́ться, распусти́ться = д. **Распуска́ться.**

Распу́щенность = розпу́ста. — Ой, Господи! яка розпуста, яка попсованість! Лев.

Распу́щенный = розпу́стний.

Распы́хаться = заса́пати ся, розхе́кати ся. — Дуже довго біг, та так засапав ся, що ніяк не оддишусь.

Распѣва́ть = сьпіва́ти, висьпі́вувати (С. Л.). — Ходи собі та висьпівуй. К. Ш.

Распѣть = просьпівати.

Распѣться = розсьпівати ся. — Розсьпівали ся наші хлопці — вже й ніч настала, а вони все сьпівають.

Распяливать, распялить, ся = розпинати, розтягувати, розіпъясти, розтягти, ся.

Распялъ = розтопірка.

Распятіе = 1. розпинання.

2. розпятіє (образ Христа, розіпнутого на хресті).

Распять = д. **Распинать**.

Растаивать, растаить = топити, розтопити, відтоплювати, відтопити, відпарювати, відпарити. — Розтопити віск. — Треба відпарити мъясо, а то зовсім замерзло.

Расталкивать, растолкать, растолкнуть = розпихати, розштовхувати, розіпхати, розіпхнути, розштовхати, порозпихувати, порозштовхувати.

Растапливать, растопить, ся = 1. розтопляти, розтоплювати, підтоплювати, розпалювати, розтопити, підтопити, розпалити, ся. — Розпали тріски в челюстях. Кр.

2. д. **Растаявать**.

Растаптывать, растоптать = розтоптувати, розтоптати, глину то-що — місити, грузити, розмісити, розгрузити.

Растаскивать, растаскать, растащить = розтягати, розволікати, розтягти, розволокти, порозтягати. — Бились так, що насилу їх розтягли. — Порозтягали куди хто хотів.

Растаявать, растаять = танути, розтавати, топити ся, розтопляти ся, розтанути, потанути, розтати, розтопити ся, розплисти ся. — Сніг розтанув. — Віск розтопив ся. — Сніги розтопились, зли ли ся струмками. Чайч.

Растворимость = розчинність. С. Жел. Пар.

Растворимый = розчинний, розпустний. С. Жел. Пар.

Растворный, растворчатый = що розчиняєть ся. — Вікно таке, що розчиняєть ся.

Растворъ = розчин (С. Жел. Пар.), мішанина (С. Пар.), мучний — розчина (С. Л.), заміс (С. Пар.), меду — сита, вапна з піском — чамур.

Растворяніе = розчиняння.

Растворять, растворить, ся = 1. розчиняти, одчиняти, розчинити, одчинити, ся. — Розчинили ся двері і у хату ускочило маленьке хлопья. Лев. В. — **Растворить настежъ** = роздзяпити, роззяпити, відзяпити.

2. розпускати, розбавляти, розводити розпустити, розбавити, розвести, ся мед — ситити, розситити, до наситу — наситити. — **Растворять хлѣбы** = розчинати, розчинити. — **Р. металы** = розтопляти, розтопити, ся, розплисти ся.

Растегай, чикъ = пиріжок з начинкою, по середині не заліплений.

Растекаться, растечься = розтікати ся, розливати, розтекти ся, розлити ся, порозтікати ся, порозливати ся.

Растеніе, здр. **растеньице** = рослина (С. Жел.), ростина (С. Л. Жел.), росли(ти)нка, травъяне — зело (С. Л.), билина, билинка, билиночка (С. Ш.), переважно лікарствение — зілля, зіллячко (С. Аф.), городнє — городина, садове — садовина, з широким листом — лапате, лопухате, яке виросло з насіння, що осипалось — падалиця, падалишне, городнє, що на насіння — висадки, знову посажене — посадка, посадина, посадки. — Яке в землї бува коріння, таке в рослини і насїння. Ал. Ск. — Чи щаслива та билина, що росте у полі? н. п. — На смерть немає зілля. н. пр.

Растеребливать, растеребить = роздирати, таргати, торгати (С. Ш.), шарпати, смикати, сїпати, роздерти, розшарпати, потаргати.

Растереть = д. **Растирать**.

Растерзывать, растерзать = роздирати, роздерти, розідрати, розшарпати (С. З.), розшматувати (С. З.). — Лев роздирає там вовка в куски. Кот. — Твою долю розшарпав Виговський, що серце — мов камінь, а розум бісовський н. д.

Растеривать, растерять, ся = 1. розгублювати, перегублювати, розгубити, ся, погубити, порозгублювати, позагублювати, поперегублювати. — Це ж наша Палазя розгубила десь свою череду. Лев. — Ой погубила горлиця дітей — ой доріженьку бъеться. н. п. — Та не забув чумаченько серця свого кралю, не розгубив по степах він за милою жалю. Мова — **Растеряться** = розгубити ся (С. Л.); змішати ся, стеряти ся, обаранїти. — Розгубив ся, як швець з копилами. н. пр. Я вже й сам тут розгубив ся, не знав, що й робити. Баз. — Одним поглядом усе скаже і я знов збожеволію і стерялось. Крон. — **Растерянный** = розгублений.

Растéчь = напýхнути, набря́кнути. — Набрякли ноги.

Расти́ = рости́, виростáти, зростáти, ви́шчати, більшати. — Виростали мої діти, мої славні квіти. К. Ш. — Що без батенька зростає та ледачу матїр має. Мова. — Гидування зростало у мене до нудоти. Кн. — **Расти́ роскóшно** = буя́ти. С. Ш. — **Растýщій быстро** = ростю́чий, ростови́тий, гінки́й, ґінчакувáтий. — Верба дерево ростюче, нема ростючішого дерена, як вона. Хар. — **Расти́ въ стéбель, въ стрѣлку** = стебли́ти ся, іти́ в стóвбур. — Лихо мінї! уся цибуля йде в стовбур. Лев. — Уся морква поросла в стовбур. Кн.

Растирáть, растерéть, ся = розтирáти, розтéрти, ся.

Расти́скивать, расти́снуть = розти́скувати, розтуля́ти, розти́снути, розтули́ти, зуби — розці́нити.

Расти́тельность = рость, росли́нність, рости́нність (С. Жел.). — З посеред шуму та шелесту буйної ростинности. Фр.

Расти́тельный = росли́нний, рости́нний. С. Жел. — Царство рослинне. Зем.

Расти́ть, вы́растить = рости́ти, ви́ростити, зрости́ти, ви́кохати. — Ростив теличку лїто й зїму, а потім продав. Лев.

Растли́тель, ница = розтли́тель, ка.

Растлѣ́ніе = розтлїння.

Растлѣвáть, растли́ть = розтлївáти, розтли́ти. С. Жел.

Растóкъ = рукáв, розтóка (річки).

Растолкáть, растолкнýть = д. **Растáлкивать.**

Растолкóвывать, растолковáть = товкувáти (С. Ш.), товмáчити (С. Ш.), тлумáчити (С. Ш.), товкмáчити (С. Ш.), розтовмáчити, розтлумáчити, ви́толкувати (Кр.), ви́товмачити, ви́товкмачити. Піяк не вгадав, та вже аж той мінї розтовмачив. Лев.

Растолóчь, ся = розтовкти́, розтовкмáчити, ся.

Растолстѣ́ть = розглáдшати.

Растопи́ть = д. **Растáпливать.**

Растóпка = розтóплювання, розпáлювання, підпáлюваяня; рóзпал, підпáл (С. Л.). — Очерет як порох був палкенький, його держали на підпал. Кот. — Без підпалу дрова не горять. н. пр.

Растопля́ть = д. **Растáпливать.**

Растоптáть = д. **Растáптывать.**

Растопы́ривать, растопы́рить = розтопи́рювати, розтопи́рити, ноги — розкаря́чити, розчепі́рити, пальці — розчепі́рити.

Растопы́ря = 1. розкаря́ка (що ходить розкарячившись).

2. печóса, патля́нь, патля́ч, кудля́нь.

Расторгáть, растóргнуть, ся = зривáти, розривáти, зірвáти, розірвáти, розшáрпати, розъєднáти, ся.

Расторжéніе = зірвáння, розірвáння, розъєднáння. — **Р. брáка** = розбрáння.

Растормози́ть = розгальмувáти.

Растормоши́ть = розворуши́ти, розтермóсити.

Растортóпность = жвáвість.

Растортóпный, ая = жвáвий, жвáва, хистки́й (С. Л.), мотóрний (С. Л.), моторýн, моторя́к, моторýха, поз̌кі́пний, поворóтниця. — Така поворотниця, як ведмідь. Кр.

Растосковáться = д. **Разгоревáться.**

Растачáть, расточи́ть = д. **Промáтывать 3.**

Расточи́тель, ница = марнотрáв, марнотрáвця, марнотрáвник, марнотрáтник (С. Жел.), марнотрáвиця, ци́ндра(я) (сп. р.), три́нькало (С. Ш.), переві́дчик, переві́день, грошогýб і т. д. д. **Мотъ.** — Марнотравця, дитя, іноки не могуть нікому нї обіцювати нї дарувати. Б. Н.

Расточи́тельность = марнотрáта, марнотрáвство, три́нкання і д. під сл. **Мотовствó.**

Расточи́тельный = марнотрáвний (С. Жел.), розтрáтний.

Расточи́ть = д. **Расточáть.**

Растрáвливать, растравля́ть, растрáвить = 1. вереди́ти, розъя́трювати, розражáти, розвереди́ти, розъятри́ти, розрази́ти, розскорóдити. — Посипав галуном у-разку та ще більше розъятрив.

2. дратувáти, роздратувáти, роздрочи́ти, розлютувáти. — Роздратували собак.

Растранжи́рить = проци́ндрити, розтри́нькати, розмантáчити. — Розтринькав усї гроші.

Растрáта = розтрáта, перевід, переві́дня. — Достанеться чужим людям на сьміх на розтрату. К. Ш.

Растрáчивать, растрáтить = трáтити, розтрáтити; д. теж **Промáтывать 3.** — **Растрáтить си́лу** = ви́силкувати ся.

Растребуши́ть = розтельбуши́ти, розпотроши́ти.

Растревóживать, растревóжить, ся = турбувáти, розтурбувáти, стурбувáти, знепокóїти, ся.

Растрезвóнить = розголоси́ти, рознáвити, роздзвони́ти, розблáговістити, по-

роздво́нювати. — Що не скажи йому, зараз скрізь роздзвонить.

Растрёпа = розкудо́вчений, розку́дланий, розпа́тланий і д. **Растопы́ря 2.**

Растре́пливать, растрёпывать, растрепа́ть = 1. розтрі́пувати, розтріпа́ти, порозтрі́пувати; тї́пати, потї́пати. — Розтріпай вірьовку. — Потїпати коноплю.

2. куйо́вдити, розкуйо́вжувати, ко́шлати, кудо́вчити, розку́длувати, розкуйо́вдити, розко́шлати, розкудо́вчити (С. З.), розку́длати, розпа́тлати, порозкуйо́вжувати і т. д. — **Растрёпаный** = розко́шланий (Ос.) і д. **Растрёпа.** — **Растрёпанные во́лосы** = па́тлї, ку́дла, розкудо́вчене воло́сся. С. З.

Растре́скаться = розтрі́скати ся, розже́рти ся.

Растре́скиваться, растре́скаться, растре́снуться = розтрі́скувати ся, розлу́скувати ся, ре́пати ся, щі́лити ся, розтрі́снути ся, розлу́снути, розре́пати ся. — **Растре́снутый** = трі́снутий, розре́паний.

Растро́гивать, растро́гать, ся = 1. розвору́шувати, розворуши́ти.

2. розвере́жувати і т. д. д. **Разбере́живать.**

3. вража́ти, врази́ти, жа́лю завдава́ти, завда́ти. — Помалу, малу, чумаче, грай, не врази мого серденька вкрай. н. п. — Ой не шуми луже дібровою дуже, не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю. н. п.

4. дражни́ти, роздражни́ти. — Роздражнили пчіл.

Ра́строгъ, рос. Teucrium Chamaedrys L. = самоси́л, чебре́ць лї́сови́й, польові васи́льки, польови́й ма́точник. С. Ан.

Растру́бъ = широ́кий кіне́ць сурми́ або́ ро́га. — **Растру́бы** = подві́йний верх халя́ви для охоро́ни колїн у верховців.

Растру́шивать, раструсить, ся = розтру́шувати, розтруси́ти, розпороши́ти, ся.

Растряса́ть, растря́сывать, растрясти́, ся = розтряса́ти, розтрясти́, ся. — **Растрясти́ де́ньги** = розвія́ти, розтри́нькати, розманта́чити, проци́ндрити. — А він ті гроші розтринькав. Кв.

Растушёвывать, растушева́ть = тушува́ти (С. Ш.), розтушува́ти, тї́пити (С. Ш.), розтї́пи́ти (тушем).

Растыка́ть, расткать = розі́тка́ти. — Треба розіткати, бо погано зіткано.

Расты́кивать, расты́кать = 1. розтика́ти, розстромля́ти, розти́кати, розстроми́ти, порозтика́ти, повстромля́ти.

2. розсила́ти, порозсила́ти. — Порозсилав усіх слуг.

Растя́вкаться = роздзя́вкати ся, розга́вкати ся (про маленьких собачок).

Растягиваніе = розтя́гування, розтяга́ння.

Растя́гивать, растяну́ть = розтя́гувати, розтяга́ти (С. Жел.), розтягти́, розтягну́ти; напина́ти, розпина́ти, напну́ти, розіпну́ти. — **Растяну́ться на чёмъ** = простягти́ ся, розплата́ти ся. С. Л.

Растяже́ніе = розтягне́ння, розтя́глість.

Растя́жка = розтяга́ння. — У виразі: „**врастя́жку**“ = простя́гшись або роски́давши ру́ки й но́ги.

Растяжи́мый = тягу́чий, розтя́гливий.

Растяжи́мость = розтя́гливість.

Растяну́ть = д. **Растя́гивать.**

Растя́пывать, растя́пать, растя́пнуть = розру́бувати, розтина́ти, розруба́ти, розтя́ти, розітну́ти.

Расфилосо́фствоваться = розмудрува́ти ся.

Расфранти́ться = ви́рядити ся, причепу́рити ся.

Расфуфы́риться = розпиндю́чити ся, набундю́чити ся.

Расфы́ркаться = розпи́рскати ся.

Расха́живать = похожа́ти. — По дворику похожає, на сонечко поглядає. н. п.

Расха́пывать, расха́пать = розхо́плювати, розхапа́ти, похапа́ти, порозхо́плювати.

Расха́рчивать, расхарчи́ть, ся = виха́рчувати, ви́харчувати, ви́харчити ся, на харчі́ потра́тити.

Расхва́ливать, расхвали́ть, ся = розхва́лювати, вихваля́ти, розхвали́ти, порозхва́лювати.

Расхва́стываться, расхва́статься = вихваля́ти ся, розхва́стати ся.

Расхва́тывать, расхвата́ть = розхо́плювати, розхопи́ти, розхапа́ти, розхвата́ти, похапа́ти, похвата́ти, порозхо́пувати.

Расхвора́ться = рознеду́жати ся, рознемогти́ ся, рознемощі́ти, розхи́ріти ся.

Расхища́ть, расхи́тить, ся = розкрада́ти, розікра́сти, розхапа́ти, розга́рбати.

Расхище́ніе = розкрада́ння, крадї́жка.

Расхлёбывать, расхлеба́ть = хлепта́ти, сьо́рбати, ви́хлептати, ви́сьорбати (з ким другим).

Расхлёстывать, расхлеста́ть = розбива́ти хви́ськаючи.

Расхло́пывать, расхло́пать = розбива́ти ля́скаючи, грю́каючи.

Расхля́бываться, расхля́баться = розхи́тувати ся, розхита́ти ся, порозхи́тувати ся.

Расхны́каться = розпхи́кати ся.

Расходи́ться, разойти́ся = 1. розхо́дити ся, розіхо́дити ся, розі́йти́ ся (С. Л.), розмандрува́ти ся, порозхо́дити ся. — Стелини розійшлись, треба збити. — Чи ми ще зійдемо ся знову, чи вже на віки розійшлись? К. Ш. — От як усї поросхо́дились він і виліз. н. к. М.
2. розмина́ти ся, розмину́ти ся. С. Л. — Ми розминулись з ним в дорозї.
3. розхо́дити ся, розі́йти́ ся, посварившись — розцура́ти ся, розпе́кати ся (С. Л.), з приятелем — розбрата́ти ся, жінцї з чоловіком — відбі́гти чолові́ка. — Посварились і розцурались на довго. Кн. — З тією зазнав ся, а з жінкою розцурав ся. н. п. — Розцурали ся і розлучили ся вони ворогами. Кн. — У нас не диво, що жінка відбіжить чоловіка. Кн.
4. розпуска́ти ся, розхо́дити ся, розпусти́ти ся, розі́йти́ ся. — Олива було замерзла, тепер розпустила ся.

Расходи́ться = 1. розходи́ти ся.
2. розпали́ти ся, розгнї́вати ся, розпри́ськати ся, розгрі́мати ся.

Расхо́дникъ, рос. Adonis vernalis L. = гори́цьвіт. С. Ан.

Расхо́дный = росхі́дний.

Расхо́довать, израсхо́довать, ся = тра́тити, ви́тратити і т. д. д. **Издéрживать** і **Израсхо́довать.**

Расхо́дчикъ = видавни́к. С. Пар.

Расхо́дъ = ро́зхід (С. Л. Жел.), вида́ток, кошт, накла́д, тра́та, втра́та. — Не збережеш нїчого, бо на все й про все видатки великі. Кн. — Поменшало доходу — треба поменшити й видатки. Кн. Пр. д. ще під сл. **Издéржка.**

Расходя́щійся = розхі́дни́й (С. Жел.), розхи́льчастий (Лев.). — Поставив на возї ручицї дуже розхильчасті. Лев.

Расхо́жій = розхо́жий. С. Жел.

Расхола́живать, расхолоди́ть, ся = охоло́жувати, охолоди́ти, ся і д. **Охлажда́ть.**

Расхамута́ть, ся = зняти хаму́т.

Расхо́хливать, расхохли́ть, ся = збива́ти, зби́ти собі чуб.

Расхорохо́риться = нахоро́брити ся, напу́дрити ся; розпри́ндити ся, наінди́чити ся. — Порося, як напудрить ся, то й на собаку кидаеть ся. Кр. — Так розприндив ся, що й не підступай. С. Л.

Расхохота́ться = розрегота́ти ся. — На всю хату розреготав ся.

Расхабри́ться = розхвабрува́ти ся, обсьмі́лити ся. — Далї як обсьміливсь... Кр.

Расцара́пывать, расцара́пать, ся = роздря́пувати, роздря́пати, розчу́хати, ся, пороздря́пувати.

Расцвѣта́ть, расцвѣ́сть = розцьвіта́ти, розцьвіча́ти, проквіта́ти, проквіча́ти, процьвіта́ти, розпуска́ти ся, розцьвісти́, процьвісти́, проквітну́ти, розпусти́ти ся, розпу́кнути ся, вповнї — розповни́ти ся, про кілько — порозцьвіта́ти. — Розівъеть ся калинонька і садок, розцьвітуть ся і вишенька і бузок. Б. Г. — Вишнї і сливи розповнили ся цьвітами. Кн. — Шевченко тодї саме розповнив ся всїма духовними і моральними сторонами. Кн.

Расцвѣ́лый = розкві́тлий.

Расцвѣ́тъ = ро́зцьвіт, ро́зквіт, підчас повного розцьвіту — ро́зверт. — З сим князем іде знов розцьвіт руско-української народносєти. Кн. — Письменство є така чутка квітка, що про свій розцьвіт вимагає яко мога більше волї життя, сьвіту, волї духа. Кн.

Расцвѣча́ть, расцвѣ́чивать, расцвѣти́ть, ся = розцьвіча́ти, розмальо́вувати, розцьвіти́ти, розмалюва́ти, ся.

Расцѣлова́ть, ся = обцї́лува́ти, ся.

Расцѣ́нивать, расцѣни́ть = цїнува́ти, розцїнува́ти, порозцїно́вувати.

Расцѣ́нка = цїнува́ння.

Расцѣпля́ть, расцѣпи́ть, ся = розчіпля́ти, розчепи́ти, ся, порозче́плювати.

Расчва́ниться = розчва́нити ся, розпри́ндити ся, розпиндю́чити ся, розчерепа́шити ся (Сп.), розчабанува́ти ся (Сп.) і д. **Разва́жничаться.**

Расче́рпывать, расче́рпать = 1. виче́рпувати, ви́черпати, повиче́рпувати.
2. розплу́тувати, розплу́тати.

Расчеса́ться = д. **Расчёсываться.**

Расчёска = 1. розчі́сування.
2. гребі́нка, гребіне́ць, гребі́нчик.

Расчёсъ = 1. д. **Расчёска 1.**
2. про́діл (д. **Пробо́ръ**).

Расчёсывать, расчеса́ть, ся = 1. розчі́сувати, розчеса́ти, порозчі́сувати, ся.
2. розчу́хувати, чу́храти, розчу́хати, розчу́храти, порозчу́хувати, порозчу́х-

рувати; розсвербі́ти ся. — Розчухав болячку, аж горить. — Розсвербів ся чиряк.

Расче́сть = д. **Расчи́тывать.**

Расчётъ = раху́нок, пораху́нок (С. З.), раху́ба, розчо́т (С. Жел.), рахува́ння, розрахува́ння, сквітова́ння, розквіта́ння. — Прийдеш Юрку до порахунку. н. пр. — Коли б же нам до пущання дожити, та й у свого папа розчот получити. н. п. — За мною три гривні — от і все наше сквітовання. Кн. — **Взять, приня́ть въ расчётъ** = взя́ти на ува́гу, ма́ти на ува́зї. — **Обману́ться въ расчётѣ** = омили́ти ся, помили́ти ся в раху́нку, прощита́ти ся, іронїчно — вхопи́ти ши́лом па́токи, о́близня пійма́ти. — Недавно на другій женив ся, та бач в рахунку помилив ся. Кот. — **У меня́ съ нимъ коро́ткій расчётъ** = я з ним ско́ро розпра́влюсь.

Расчили́каться = розцьвірінькати ся. — Горобцї щось розцьвірінькались.

Расчисле́ніе = розрахува́ння.

Расчи́сливать, расчисля́ть, расчи́слить = рахува́ти (С. Л.), лїчи́ти (С. Л.), розрахо́вувати, вирахо́вувати (С. Л.), розлї-чувати (С. Л.), вилїчувати, розрахува́ти, розлїчи́ти, порозлїчувати. — Як рахувати сир, масло — то й вареників не їсти. н. пр. — Богатий тут на смерть гнївив ся, що він з грішми не розлїчив ся. Кот.

Расчи́стить = д. **Расчища́ть.**

Расчита́ться = зачита́ти ся.

Расчи́тывать, расчита́ть = д. **Расчи́сливать.**

Расчиха́ться = розічха́ти ся.

Расчища́ть, расчи́стить = розчища́ти, розчи́стити. — **Расчи́стилось на дворѣ** = ви́яснилось, розгоди́нилось.

Расшали́ться = розпустува́ти ся, розжирува́ти ся, розжартува́ти ся, про коня — розбасува́ти ся, розгерцюва́ти ся. — Та не дурій бо так! Ото розпустувалась, непаче збожеволїла. Лев.

Расша́тывать, разшата́ть, ся = розхи́тувати, розхита́ти, розколива́ти, розхві́яти, порозхи́тувати, порозви́хувати.

Расшвыря́ть = розки́дати, порозкида́ти.

Расшеве́ливать, разшевели́ть, ся = розвору́шувати, розворуши́ти, розру́хати, ся, порозвору́шувати. — Ти серце так розворушив моє, козаче, що я заплакала. К. К.

Расшиба́ть, расшиби́ть, ся = розбива́ти, розби́ти, заби́ти, ся. — Упав і здорово забив ся.

Расши́ва = су́дно з чардако́м і що́глою (на річцї Волзї).

Расшива́ть, расши́ть, ся = 1. розшива́ти, розпо́рювати, розши́ти, розпоро́ти, ся. 2. вишива́ти, мере́жати, гаптува́ти і т. д. д. **Вышива́ть.**

Расшире́ніе = ши́рення, розши́рення.

Расшири́тель, ница = ши́ритель, розши́ритель, ка.

Расширя́емость = розширя́льність. С. Жел.

Расширя́емый = розширя́льний, розши́рливий, розтягли́вий. С. Жел.

Расширя́ть, расши́рить, ся = ши́рити, ся (С. Л.), ши́ршати (С. Л.), широчи́ти, поширя́ти, розпросто́рювати, розто́чувати, розши́рити, ся, поши́рити, поширотї́ти, розпросто́рити, ся, порозширя́ти, ся — На що нам ширити нашу вулицю, вона досить широка. Кн. — Володимир і Витовт поширили межі за річку Рось. Бар. О. — Поширив свою сьвідомость национальну і сьвітогляд загальний. Кн. — Широчив листя та буйний вітер. н. п. — Будемо церкву розточувати. Хар.

Расши́ть = д. **Расшива́ть.**

Расшумѣ́ться = розгомонї́ти ся (С. Л.), розгаласува́ти ся, розгука́ти ся.

Расшути́ться = розжартува́ти ся, розшуткува́ти ся, розжирува́ти ся. — Він розговорив ся, розжартував ся. Лев.

Расщебета́ться = розщебета́ти ся, розцьвірінькати ся.

Расще́дриваться, расще́дриться = розще́дрити ся, роздоброхо́тити ся.

Расще́ливаться, расщеля́ться, расще́литься = трі́скати ся, потрі́скати ся; розхо́дити ся, розійти́ ся. — Потріскалась піч. — Дошки розійшлись — треба збити.

Расще́лина = щі́лина (С. Л.), ще́лина, шпа́ра, розко́лина, розколю́ка, роззя́вина, роззя́пина. — Щілини такі в помостї, що й палиця пролїзе. — Вода в росколини лила ся, що аж Сивила піднялась. Кот.

Расще́нъ = розке́п, ро́зкіп, ро́зщіп. С. Жел.

Расще́пывать, расщепа́ть, расщепи́ть = 1. коло́ти, розко́лювати, трощи́ти (С. Ш.), розколо́ти, розтрощи́ти, розча́лити. — Трощіте сосну на дрізки. н. п. 2. роби́ти розке́п у пера́.

Расщи́пывать, расщипа́ть = розску́бувати, розскубти́.

Ра́тай = д. **Землѐдѣлецъ.**

Ра́тникъ = хто одбу́в військо́ву слу́жбу, але до слу́шного ча́су мо́же бу́ти при́званий.

Ра́тный = військовий. — **Ра́тное по́ле** = бо́їще (С. Ш.), бойо́вище.

Ратобо́рство = війна́; бата́лія.

Ратобо́рствовать = воюва́ти, би́ти ся.

Ра́товать = воюва́ти, ся, стоя́ти за що́, повстава́ти.

Ра́товище = ра́тище (Д. **Копьеви́ще**).

Ра́туша = ра́туша (купецька управа по малих містах).

Рать = 1. війна́. 2. ві́йсько.

Рафина́дъ = са́харь очи́щений.

Рафини́ровать = очища́ти (сахарь то-що).

Раце́я = ра́ция. С. З. — Скінчивши так сю поважну рацию. Лев. В.

Раціоналисти́ческій = рационалисти́чний.

Раціонали́стъ = рационали́ста.

Раціо́нъ = па́йка (корму для коня).

Ра́чекъ = рачо́к.

Раче́ніе = дбання́, пи́льність.

Рачи́тель, ница = стара́тель, ка.

Рачи́тельность = дба́лість (С. Ж.), пи́льність.

Рачи́тельный = дба́лий, упа́дливий (С. Ш.), пи́льний і д. **Приле́жный**. — Не дбалий ти наймит! Не дбаєш про моє добро. Кн.

Ра́шпиль = д. **Напи́локъ**.

Раще́ніе = виро́щування.

Рва́ніе = рвання́, драння́.

Рвану́ть, ся = шарпну́ти, смикну́ти; скубну́ти, скубону́ти, сіпну́ти ся. — Він схопив за полу та як шарпне, так і розпанахав. — А він як скубне за чуба. — Звязали його вірьовками, він як сіпнув ся, так вони й попадали. н. к. — **Рвань** = вірва́нт. С. Аф.

Рвать, ся = 1. (**разорва́ть, ся**) — рва́ти, ся, де́рти, ся, дра́ти, ся, ша́рпати, шматува́ти, розірва́ти, ся, розде́рти, ся, розша́рпати, розшматува́ти, розпана́хати. — Сум серце шматує через таке пекельне життя. н. о. Гр. Чайч. — Пр. д. ще під сл. **Разрыва́ть.** — **Рва́нный** = дра́ний, шмато́ваний. — Хоч у мене жупан дран, есть у мене грошей жбан. н. п. — Ой дай жупан шматований, та кулями постріляний. В. Щ. — **Рва́нное пла́тье** = дра́нтя, дра́нка, шарпани́на. — **Рву́щійся легко́** = рвачки́й. — Рвачкі нитки. Сп.

2. (**вы́рвать, ся**) — рва́ти, видера́ти, ви́рвати, ви́дерти, ся. — Дай або видеру. н. пр. — Схопили злодія, але він вирвав ся.

3. (**сорва́ть, вы́рвать**) — блюва́ти, рига́ти, ви́блювати, ви́ригати. — **Его́ рвётъ** = він блює́.

4. (**нарва́ть**) — нарива́ти, нарва́ти. — Нарвало палець.

5. (**сорва́ть, нарва́ть**) — рва́ти, зрива́ти, зірва́ти, нарва́ти, льону, коноплї — бра́ти, набра́ти, грибів — збіра́ти, назбіра́ти, листу або дрібненьких гілочок — чухра́ти, начухра́ти, до того що нарвано — прирва́ти. — Зірви квітку. — Прирви щавлю, а то сього не стане на борщ.

6. порива́ти ся, змага́ти ся (до чого).

Рве́ніе = дбання́, дба́лість, щи́рість, горли́вість. С. Ж.

Рво́та = блюва́ння, блюво́та (С. Л. Ш.), рига́чка (С. Л.), ри́глї.

Рво́тина = блюво́тина. С. Ш.

Рво́тное = блювне́. С. Жел.

Рдестъ, рос. Patamogeton L. = куши́р, кушу́р. С. Ан.

Рдѣть, ся = червоні́ти, шарі́ти, жа́врити, ся.

Ребёнокъ, ребёночекъ = дити́нка, дитинча́ (С. Л.), дитиня́тко (С. Л.), хло́пчик, хлопъя́, хлопъя́тко, дї́вчинка, дївча́, дївча́тко, вирізане з утроби матері — ви́пороток. — **Грудно́й ребёнокъ** = цицькова́ дити́на (Лев.), немовля́тко. — **Избало́ванный ребёнокъ** = блазня́тко і д. **Ба́ловень.** — **Незаконнорождённый р.** = байстря́, байстря́тко і д. під сл. **Незаконнорождённый.** — **Прижи́ть ребёнка** = пригуля́ти. — В неї дитинча недуже. Ал. Ск.

Ребёрный = ребро́вий. — **Ребёрная часть мя́са** = по́ребрина.

Ребри́стый = реброва́тий.

Ребро́, здр. **рёбрышко** = 1. ребро́, здр. ребе́рце.

2. край, бік, руб (С. Л.), пруг. — **Ребро́мъ** = ру́ба (С. Л.), ру́бом (С. З. Л.). — Поставив руба.

Ребро́вый = що ста́вить ся, кладе́ть ся ру́ба.

Ре́бусъ = за́гадка.

Ребя́та = 1. дї́тки, дитиня́та, мале́ча.

2. хло́пцї. — **Пойдемъ ребя́та** = ході́м хло́пцї! (Як до малих, так і до людей дорослих).

Ребяти́шки = д. **Ребя́та 1.**

Ребя́тушки = д. **Ребя́та 2.**

Ребя́ческій = дитя́чий, дити́нячий, блазе́нський (С. Ш.), хлопъя́чий.

Ребя́чество = дити́нство; блазе́нство (С. Ш.). — **Впасть въ ребя́чество** = здити́нити ся.

Ребя́читься = блазни́ти ся.
Ребя́чій = д. **Ребя́ческій.**
Ревенёкъ = д. **Реве́нь.**
Реве́нный = ревінько́вий.
Ревенту́хъ = полотно́ товсте́ (що вживаєть ся на вітрила або на військові намети).
Реве́нь, рос. Rheum L. = ре́вінь.
Реви́жскій = реви́зький. — Напали ся на мене: пропустив ревизьку душу. Кн.
Реви́зія = 1. пере́пис, реви́зия.
2. огля́дини, реви́зия.
Ревизіо́нный = ревизи́йний.
Ревизова́ть = ревизува́ти, ревідува́ти; повіря́ти, перевіря́ти.
Ревмати́змъ = ломо́та́ (С. Жел.), ломе́ць, костоло́м, гризь, госте́ць (С. Жел.). — Мне, як гостець бабу. н. пр. — Заклинаю тя гостець, аби ти гостець та жадної шкоди не учинив. н. зам. — З чого ти почав ся гостець? Чи то з вітру, чи з холоду, чи з роботи? Я ж тебе замовляю і т. д. н. зам.
Ревмати́ческій = ломови́й. С. Жел.
Ревни́вецъ = ревни́вець. С. Жел.
Ревни́вый = ревни́вий.
Ревни́тель, ница = засту́пник, ця, оборо́нець.
Ревнова́ть = 1. (**норевнова́ть**) — дба́ти, клопота́ти, ся, подба́ти, поклопота́ти, ся.
2. наслїдувати (кому), іти́ за ким, переййма́ти (від кого).
3. (**приревнова́ть**) — ревнува́ти, рівня́ти, приклада́ти, тули́ти, прирівня́ти, прикла́сти, притули́ти. — Усе свариш ся та лаєш, кума на щось прикладаєш. Ряб. — Лаєть ся, тулить до всїх, бьєть ся, вже не видержка. Кр. (Пр. д. ще під сл. **Приревнова́ть**).
Ре́вностный, но = ре́вний, но (С. Жел.), щи́рий, ро, запопа́дливий, во, упа́дливий (С. Ш.), чіпки́й. — Ягайло ревне ширив віру латиньску на Руси. Бар. О. — Щиро узяв ся за дїло. С. Л. — Жінка дуже господарна та запопадлива. Фр.
Ре́вность = 1. ре́мство (С. Жел.), щи́рість, горли́вість (С. Ж. З.). — Щирість до громадського дїла. — Горливість ку отчизнї. С. З.
2. ре́вність, ревни́ця (С. Жел.), рівни́цї (С. Жел.). — Думка, що усякий може однять од мене коханку, зробила мене лютим, а рівницї неначе гарячим залїзом палили моє нутро. О. С.
Революціо́нный = революци́йний.
Револю́ція = револю́ция; повста́ння і д. **Мяте́жъ.**
Реву́нъ, реву́нья = ре́ва (сп. р.), рю́ма, рю́мса (сп. р.).
Рёвъ = рев, реві́ння, ре́вище. — Скотина таке ревище підняла. Сп.
Реве́ть, зареве́ть = реві́ти, ревти́ (С. Л.), заревти́. — Корова реве. — Реве та стогне Днїпр широкий. К. Ш.
Рега́ліи = клейно́ди.
Ре́гель = підпо́ра, підпі́рка.
Реге́нтъ = реє́нт (правитель царства підчас дитинства царя). С. Жел.
Ре́гентъ = реє́нтий. С. Жел.
Регуля́рный = 1. пості́йний, ста́лий, стате́чний і д. **Пра́вильный** і **Постоя́нный 1.**
2. реєстро́вий (С. З.), лейстро́вий (С. З.), хорунго́вий.
Реда́кторъ = реда́ктор, впоря́дчик.
Реду́тъ = раду́т, ша́нець.
Рее́стръ = реє́стр, леє́стр.
Резеда́, рос. Reseda L. = резеда́, R. odorata L. — мали́новий цьвіт, R. Luteola L. — хавраш́ок. С. Ан.
Резе́рвъ = запа́с, запасне́ ві́йсько.
Резервуа́ръ = водозбі́р, са́жавка.
Резиде́нтъ = посе́л (3-ої ранги при чужоземній державі).
Резиде́нция = мі́сце пробува́ння мона́рхи в своє́му ца́рстві.
Резона́нсъ = 1. ві́дголос, ві́дгук, ві́длясок і д. **Отголо́сокъ.**
2. в музич. струментах — до́шка, на ко́трій на́пнуті стру́ни.
Резона́торъ = голосни́к.
Резонёрствовать = просторі́кувати, старува́ти. Граб.
Резонёръ = стару́н (любить старувати, поуча́ти).
Резо́нъ = ра́ція (С. З.), ра́ция (С. Жел.). — Та в його рацїї якісь про все були, яких би і сто баб розплутать не змогли. К. Д. Ж.
Резо́нный, но = розсу́дливий, во. (Д. **Основа́тельный.**)
Результа́тъ = здобу́ток, по́слїдок, послїдки, ску́ток. — Здобутком їх роботи користувались иньші люди. Бар. — Ясність поеми є здобутком довгої творчої працї поети. Зап. Фр. — Не добрі послїдки вийшли з того дїла. С. Л.
Рекогносциро́вка = ча́ти. — І коло Умани чати одправуючи. Л. Сам.
Рекогносци́ровать = чатува́ти. С. З.
Рекоменда́тельный = рекомендаци́йний.
Рекомендова́ть = рекомендува́ти; ра́яти, ра́дити.
Рекру́тскій = некру́тський, новобра́нський. — **Р. набо́ръ** = набі́р, бра́нка.

(Пр. д. під сл. **Набо́ръ 1**). — **Р. пови́нность** = некру́тчина, некру́тство.

Рекрутъ = не́крут, новобра́нець, бра́нець.

Рекрути́рованіе = набіра́ння, набір, бра́нка, принадами — вербува́ння, вербу́нок, вербу́нка. С. З. — Бути міні у неволї, у некрутському наборі. н. п. — Пристань, пристань до вербунку — будеш їсти з маслом булку. н. п.

Рекрути́ровать = набіра́ти, бра́ти не́крутів, вербуванням — вербува́ти (С. З.). — Набірали некрутиків в неділеньку вранцї. н. п.

Ре́ли = 1. д. **Каче́ль**. — 2. д. **Пери́ла**.

Религіо́зность = релїгі́йність, побо́жність.

Религіо́зный = релїгі́йний; побо́жний, богомі́льний. — В справах релїгійних... Визволяти братів з неволї було у козаків найкращим дїлом релїгійним. Бар. О. — Вона жінка богомільна. (Д. ще під сл. **На́божный**).

Рели́гія = ві́ра, релїгія.

Релье́фъ = горо́різьба. — Од грубки до стіни йшла з вирісками і горорізьбою перегородка. О. Ст.

Ре́льсы = ре́льси, ко́лїя, ши́ни (Гал.).

Реме́нь, здр. **реме́шекъ, ремешо́къ**, мн. **ре́мни** = ре́мінь, здр. ремі́не́ць, ремі́ньчик, мн. ре́мнї, ремі́ння, не вироблений — сири́ця, в машинах — пас, пасо́к, замісць ланцюга — ре́тя́зь, ретязо́к, у шевців — по́тяг, коло сїдла, постолів — торо́ки (С. Ш.), на котрому висить стремено — пі́слище (Ман.), у невода — живе́ць, у обувя — обо́ри (С. З.), поволо́ка, злучений — по́шморга, коло котрого плететь ся батіг — живе́ць (Ман.), на котрому гострять бритви — пасо́к (С. З.), коло ціпа — у́вязь. Лев. — Держить хорта на ретязї. н. п. — Як суку в ретязку держав. Кот.

Реме́нный = ремі́нний.

Реме́сленникъ, ца = реме́сни́к, ця (С. З. Л.), рукоме́сник, ця (С. Л.), цеховий — цехови́к.

Реме́сленничать = реме́ствува́ти.

Реме́сленный = реме́сний, рукоме́сний (С. Л.). — Ви люди рукомесні. С. Л.

Ремесло́ = реме́ство́ (С. Л.), руко́месло, рукоме́ство (С. Л.), рукоді́йство.

Реме́шекъ, ремешо́къ = д. **Реме́нь**.

Ремонти́ровать = нови́ти, поновля́ти, ла́годити, лата́ти.

Ремо́нтъ = 1. поста́ча ко́ней для ві́йська.

2. попра́вка, поно́ва.

3. кошт на утримання або на поправку чого.

Ремя́нка = д. **По́ползень 3**.

Ренсково́й = ре́нський.

Ре́нское = ре́нске (вино).

Ренега́тъ = від народности — пере́вертень, переки́нчик, од української народности до польської — недоля́шок, до турецької — потурна́к, до московської — моско́вський недоло́мок, від віри — недо́вірок, полуві́рок. — Гегемонія московського уряду зростила вже за часів Шевченка масу перевертнїв, що відцурали ся свого народу. Зап. Кок. — Ваша турецький, бусурманський, недовірок християнський. н. д. — Лях, потурнак, клюшник галерський, недовірок християнський. н. д. (Д. ще під сл. **Отсту́пникъ**).

Ре́нта = ра́та, чинш. — Рата дорочная, до скарбу військового належная. Самойлович. С. З.

Репе́екъ = 1. д. **Репе́й**.

2. колїща́тко з зубця́ми у острогі́.

Репе́й = 1. д. **Репе́йникъ**.

2. репъя́х (насіння).

Репе́йникъ, репейни́шникъ, рос. Lappa Tourn = лопу́х, L. major Gartn. — ді́довни́к, репъя́х, репъяхи́. С. Ан. — Держить ся, як репъях кожуха. н. пр.

Репе́йчатый = репъяхува́тий, шерстки́й.

Репута́ція = сла́ва.

Репя́шки, репя́шникъ, рос. Agrimonia eupatoria L. = глади́шник, пари́ло, парни́к, репъяшки́ польові́, кожу́шка. С. Ан.

Рескри́птъ = гра́мота царе́ва підда́нному.

Респу́блика = респу́блика, річ посполи́та.

Республика́нскій = республика́нський, посполю́дний. — То монархічна держава, а то посполюдна або республика. Зем.

Рети́вый = берки́й, беручки́й, воротки́й, зага́рливий, огня́ний, про коня — баски́й. — Почувала себе беркою до науки. Кн. — Поїхала в своїм ридванї баскими копями, як зьвір. Кот.

Ретира́да = ві́дступ ві́йська.

Ретирова́ться, отретирова́ться = відступа́ти, відступи́ти, ся.

Ретрашеме́нтъ = вал, окіп.

Рехну́ться = глу́зду відби́ти ся, з глу́зду зсу́нути ся, ошалїти і д. **Помѣша́ться**.

Рече́ніе = річе́ння, ви́раз.

Речитати́въ = ро́сказка, сьпівомо́вка. — Ро́сказкою я не можу проказать пісні. Кр.

Ржа = 1. ржа́, іржа́. — Іржа залізо їсть. н. пр.

2. зана́, са́жка, снідь. (Д. **Головня́ 3**.)

Ржа́вистый = іржа́вий. — **Р. вода́** = рудяна́. — **Р. боло́то** = іржа́вець.

Ржа́вчина = д. **Ржа 1**.

Ржа́вый = іржа́вий.

Ржа́вѣть = ржа́віти, іржа́віти.

Ржа́нецъ, рос. Phleum pratense L. = пирі́й, ржа́нець. С. Ан.

Ржа́ніе = іржа́ння.

Ржано́й = жи́тний. С. Аф. — **Р. хлѣбъ** = жи́тний хлі́б, житня́к.

Ржать = іржа́ти.

Ри́га = клу́ня (Лів.), стодо́ла (Прав.), мі-сце в клуні, де складають немолочені снопи — засторо́нок. — Хліба повна клуня. С. З. — Як у клуні не молотить ся, то в хаті колотиться. н. пр. — Біда й на престолі, коли нема нічого в стодолі. н. пр.

Ридикю́ль = то́рбочка до схо́ву жіно́чої робо́ти то-що.

Ри́за = 1. ри́за. — Коли не піп, то і в ризи не суць ся. н. пр.
2. ша́та. С. Ж. З. — Образ в срібній шаті.

Ри́зки = кри́жмо. — Попроси її за куму, вона принесе дороге крижмо.

Ри́зница = ри́зниця (С. Жел.), тита́рня (С. Ш.).

Ри́зничій = ключа́рь.

Рикоше́тъ = відскок. — **Рикоше́томъ** = відскоком, навкопи́ть.

Ри́нуть, ся = д. **Рѣять, ся.**

Рискова́ть, рискну́ть = пуска́тись, роби́-ти, іти́, пусти́ти ся, зроби́ти, піти́ на уда́чу, на щастя, навмання́, на одча́й, про́бовати, попро́бовати щастя, шати́-рити, піти́ на шатирь, відва́жити ся.

Рисова́льный = рисунко́вий. С. Жел. Пар.

Рисова́льщикъ, ца = рисо́вник, ця. С. Жел. Пар.

Рисова́ніе = рисува́ння, фарбами — писа́н-ня (на пр. писанок), малюва́ння, ма́лево.

Рисова́ть, нарисова́ть, ся = рисува́ти (С. Жел.), нарисува́ти, ся, фарбами — писа́-ти, малюва́ти, написа́ти, намалюва́ти, ся, погано — маглюва́ти, ля́пати, паля́-пати. — **Рисо́ванный** = рисо́ваний, пи-саний, мальо́ваний. — Личко біленьке хоч малюй, губки румъяні — хоч цілуй. н. н. — Намалюю матїр, на божник поставлю, на божничок гляну — матїр іспомъяну. н. н. — Якийсь гарний веселий сон малює йому привітні малюнки. Лев. В. — Носить ся як дурень з писаною торбою. н. пр.

Рисова́ться = статува́ти, ся, штатува́ти, ся, хизува́ти ся. — Хлопці й дївчата одно поперед одного, мов хизуючись, так і сипали найпоганішими словами, як тим горохом. Лев. В.

Рисо́вка = 1. д. **Рисова́ніе.**
2. хизува́ння.

Ри́совый = ри́жовий, з ри́жу.

Риста́ніе = гарцюва́ння.

Риста́лище = бігови́сько (С. Ш.), го́ни (К. Св. П.).

Рису́нокъ = рису́нок (С. Жел.), малю́нок (С. Л.), друко́ваний — куншт, ку́нштик (С. З.). — Малюнки ті були не які більш, як так звані лубошні. Зап. Кн. — І книжечок з кунштиками в Ромні накупила. К. Ш.

Рисъ = риж. С. З. Л. — Вези овес до Парижу, а не буде з вівса рижу. н. пр.

Ритурне́ль = при́гравка. — Музики заграли приграву до кадріля. Бар.

Ритмъ = розмі́р (на пр. в музиці, віршах).

Рифъ = ске́ля підво́дна, кряж камі́ння під водо́ю.

Ри́фма = ри́фма, лад, при́клад. — **Въ ри́фму** = до при́кладу, при́кладно.

Рифма́чъ, рифмоплётъ, рифмотво́рецъ, рифмотка́чъ = віршома́з. — А я дурний, не бачивши тебе, цяцю, й разу, та й повірив тупорилим твоїм віршомазам. К. Ш.

Робёнокъ, робёночекъ = д. **Ребёнокъ.**

Ро́бкій, ко = боя́зкий, бо́язко, бо́язний, но, несьмі́лий, ло, страшли́вий, во.

Ро́бкость = бо́язкість, бо́язність і д. **Боязли́вость.**

Робѣ́ть, обробѣ́ть, оробѣ́ть = боя́ти ся, тороні́ти (С. Ш.), ляка́ти ся, отороні́ти, вжахну́ти ся, зляка́ти ся.

Рове́сникъ, ца = рове́сник, ця, одно́лї-ток (Лев.), переве́сник (С. Л.), рі́вень, рі́вня (лїтами).

Ровикъ = д. **Ровъ.**

Ровни́на = д. **Равни́на.**

Ро́вно = як раз; зовсї́м, цілко́м; рі́вно, пла́вко. — **Ро́вно въ два часа́** = як раз в дві годи́ни. — **Ро́вно ничего́ не понима́етъ** = зовсї́м нічо́го не тя́мить. — **Чита́ть ро́вно** = чита́ти рі́вно, пла́вко.

Ро́вность = рі́вність.

Ро́вный = 1. рі́вний, гла́дкий.
2. д. **Пла́вный.**

Ро́вня = рі́вня. — Хіба він тобі рівня? — Ви пан, а я мужичка, та й по всьому я вам не рівня. Кот.

Ровъ, ро́викъ = рів, рівча́к (С. Л.), рівчачо́к (С. Л.), рове́ць (Кр.), переко́п, ша́нець.

Рога́стикъ = варе́ник.

Рога́стый = рогати́й, рога́ль.

Рога́тина = ві́ла, рога́тина. С. Жел. Пар.

Рога́тка = 1. рога́тка, пъя́ло.

2. риба Gasterosteus aculeatus — колю́чка. С. Жел.

Рогáтый = рогáтий. — **Р. скотъ** = товáр (С. Ш.), худóба (С. Л.), стáток (С. З.), скот (С. Л.), би́дло, рогати́зна, рогáтий, рогови́й товáр, роговá худóба, штука — товáри́на (С. Ш.), худóби́на, скоти́на, поб. — товаря́ка (С. Ш.), здр. — худоби́нка, худі́бка. — Ой яром, яром за товаром, манівцями за вівцями. н. п. — Швець не купець, а коза не товар. н. пр. — Народ, як товар у череді: усякі є. н. пр. — Бо я хлопець пребогатий: в мене товар є рогатий. н. п. — Пошануй худобу раз, вона тебе десять разів пошанує. н. пр. — Щастячко на двір, на худобочку на рогову́ю, здоровъя на челядочку на домовую. н. п. Под. — В дорозї, в гостині памъятай о худобинї. н. пр. — Не було чим статку кормити. Л. Сам. — Не буде статку, не буде й упадку. н. пр.

Рогáтѣть = рогатіти.

Рогáчъ, ком. Lucanus cervus = рогáль, розсохáч і д. **Жукъ-олéнь.**

Рогови́къ = грéбінь рогови́й.

Роговóй = рогови́й.

Рогóжа, рогóжка = рогóжа, рогóжка, соломъяна — мáта, мáтка.

Рогóзъ, рос. Typha latifolia L. = рогі́з, рогóз, рогозá, початок — кія́хи́, султанчики, трава — кугá, квіти — пáлки. С. Ан.

Рогу́лина = рогу́ля, криву́ля.

Рогу́льки, рос. Tropa natans L. = болóтні, водяні́, чóртові орі́хи. С. Ан.

Рогу́ля = д. **Рогу́лина.**

Рогъ = 1. ріг, ріжóк, (у тварів), роги, що ростуть в різні сторони — розлóгуваті (Сн.), розсохáті, віл з такими рогами — розсохáтий, з прямими — пиркáтий, з круто загнутими — крутoрóгий.

2. ріг, ріжóк (Муз.). — **Пороховóй рогъ** = порохівни́ця. — **Рогъ табаку́** = ріжóк. — **Согну́ть въ барáній рогъ** = д. під сл. **Барáній.** — **Стерéть, спили́ть, сбить кому́ рогá** = збити пиху́.

Роди́льница = роді́(і)лля, поро ділля, роді́льня, рожéниця. — Роділлї до сорок днів не можна нї на базарь, нї на грядки ходить. Ман. — Весь день турбувалась моя породілля. Пч.

Роди́льный = родовий. — Родова гарячка. Кр.

Роди́мецъ = роди́мець. С. З.

Роди́мый = 1. рі́дний, нитимий. — **Роди́мая сторонá** = рідни́й край, рі́днá країна, сторонá. — **Роди́мая мáтушка** = рі́дна нéня, нéнька, мáтінка рідне́нька, нити́ма.

2. прирожде́нний, роди́мий. — **Роди́мое пятнó** = рóдинка.

Рóдина = рóди́на, рі́дни́й край, родови́ще, бáтьківщина. — За для їх із родовища ти у путь велику пустивсь. Мова. — **Тоскá по рóдинѣ** = ту́га за роди́ною.

Роди́тели = роди́телї, старі́, батьки́, бáтько й мáти. — Як помер її чоловік, вона знов вернула до батьків. Кр.

Роди́тель, ница = роди́тель, бáтько і д. **Отецъ,** роди́телька, мáти і д. **Мать.**

Роди́тельный падéжъ = дру́гий відмі́нок. Гр. См. Ст.

Роди́тельскій = роди́тельський, батькі́вський і мáтерин, отцéвий і мáтчин. — Отцева і матчина молитва зо дна моря ратує, а проклін у калюжі топить. н. пр. — **Роди́тельская суббóта** = поминáльна субóта. — **Роди́тельское наслѣ́діе** = бáтьківщина.

Роди́ть, ся = д. **Раждáть.**

Родникóвый = крини́шний і д. **Ключевóй 2.**

Родни́къ, родничёкъ = д. **Ключъ 2.**

Родни́ться = родáти ся, рідни́ти ся.

Роднóй = рі́дний, крéвний. С. Л. — Рідний брат. — Рідний батько. — **Родны́е** = рідня́, рóдичі, рід, роди́на, свої, крéвві. — Тільки в мене рідні, що жиди одні. н. пр. (про жидівську наймичку). — Ой випъємо родино, щоб нам жито родило, і житечко і овес — і зібрав ся рід увесь. н. п. — Пливи, пливи з рожі квітка аж до мого роду, вийде мати води брати, буде квітку пізнавати. н. п. Под. — Чи привикла, сестро, з чужим родом жити. н. п. — Принеси, Боже, здалека родину, то ми і в будень зробимо неділю. н. пр. — Висип мати високу могилу, збери мати всю нашу родину. н. п. — Ой стану я на билину, крикну на родину: сходи ся, мій родочку, росплітай косочку. н. п. Под. — Болить моя головонька, нічим завъязати, а далеко до родини — нїким переказати. н. п. — При добрій годинї — куми й побратими, а при лихій годинї, чорт має й родини. н. пр. — Повне село своїх, та чорт по їх. н. пр.

Рóдный = дóброго плóду, про рослину — вели́кий, бу́йний, про овоч, зерно — дорі́дний. — **Рóдные поросáта** = поросáта дóброго плóду. — Буйне жито. — Дорідні яблука.

Родня́ = 1. рóдич, ка.

2. д. **Родны́е.**

Родовóй = родови́й. — **Родовóе имѣ́ніе,**

наслѣ́дство = д. під сл. **Имѣ́ніе** і **Наслѣ́дство.**

Родосло́віе = родові́д, роди́во (С. Л.). — Всї вони памъятали про свій родовід і повинні були складати одну сїмъю. Бар. О. — Отсе у Євангелїї і починаєть ся родиво Ісуса Христа. С. З.

Родосло́вная, р. кни́га = спи́с, кни́га родово́ду.

Ро́дственникъ, ца = ро́дич, ка, рідня́к, рода́к, чка (Кр.), кре́вний, на, кревня́к, чка. — **Ро́дственники** = ро́дичі, рідня́ і т. д. д. **Родны́е.** — Хоч би ще риднїші родичі. н. пр. — Ми з тобою родичі? Родичі. Які? Мій батько горів, а твій штани грів. н. пр. — Мінї батько не рідня́, мінї мати не рідня, мінї теща родина — мінї жінку родила. н. пр. Д. ще під сл. **Родны́е.**

Ро́дственный = рі́дний, роди́нний, спорі́днений. — Споріднені українській словъянські нациї. Кн. — Роди́нна любов.

Родство́ = роди́нність, сро́дство (Кр.), кре́вність, покре́венство. — А в мене у Київі було сродство: тітка. Кр. — Єсть покревенство духовное між тим, который крестить і тим, который крестить ся. Б. Н. — **Родство́ подде́рживать** = родича́ти ся. — Він не дуже то родичаєть ся з ними. п. о.

Родъ = 1. рід, пле́мъя, колїно, зневажливо — ко́дло. — Кляне свій рід і плід. п. пр. — Репнїна була дитиною свого кодла. Кн. 2. рід, поро́да, порі́ддя, порідня́. — Добра порода та лиха врода. н. пр. 3. врожа́й. — **Нынѣ́ гриба́мъ родъ** = тепе́р на гриби́ врожа́й. — **Отъ ро́ду не вида́лъ** = з ро́ду не ба́чив.

Ро́ды = ро́диво, пологи́, поно́с. — Померла з родива. Ман. — Родиво було важке; дитина родилась нечасна́. Лев. — З пологів і сама вмерла і дитина мертва. Кн. — Близнят? Ого, в мене аж три поноси було, то шестеро синів. Кр. — **Пере́дъ рода́ми** = на по́ступі.

Роёвка, роёвня = козубе́нька або ко́шик, в котрі збірають рій.

Рое́ніе = рійба́ (С. З.), ройови́ця. — На пчолу тепер саме рійба; оден рій вийде, за ним другий, тільки пильнуй. Кн. — Рійба починаєть ся з середини або з кінця мая і кінчаєть ся вже біля Маковія. Ст. О.

Ро́жа = 1. пи́ка (С. З. Л.), мацапу́ра, марми́за, марму́за, пи́сок (С. З.), пицю́ра. — Пика, як у комлика. п. пр. — Якась сердита та гладка мацапура. Лев. В. — Підходить до старшого та в пику зразу як затопить. К. Ш. 2. Erisipelas — беши́ха (С. Аф. Л. Ш.), беши́нниця, дуже уперта — бех, беш, дуже гостра — гербa̍рець. — Ти беш, ти бешиха, ти водяна, ти вітряна, тут тобі не стояти, червоної крові не пити і т. д. н. зам. Яст. — Щоб розсїв ся бех і бешинниця, вітряна, водяна і пристрітна. н. зам. Яст.

Рожа́ть = д. **Рожда́ть 1.**

Рожде́ніе = рід, роді́ння, нарожде́ння. — **Отъ рожде́нія** = з ро́ду. — **Р. луны́** = наста́тте мі́сяця. — Цітвар треба вживати на східних днях, а тепер саме настатте місяця. Кн.

Рожде́ственскій = різдвя́ний. — Різдвяні сьвята. С. З.

Рождество́ = д. **Рожде́ніе.** — **Рождество́ Христо́во** = Різдво́ (Д. під сл. **Пра́здникъ**). — На Різдво сорочка хоч сурова, аби нова. п. пр. — Обійдеть ся на Різдво і без сьвяченого. п. пр. — **Р. Пресвяты́я Богоро́дицы** = д. під сл. **Пра́здникъ.**

Рожени́ца = д. **Роди́льница.**

Роже́ственскій = д. **Рожде́ственскій.**

Ро́жистый = беши́ховий. — **Ро́жистое воспале́ніе** = беши́ха і д. **Ро́жа 2.**

Ро́жица = пи́чка, пицю́рка.

Рожне́цъ = клю́чка. — Витяг ключкою трохи сїна з стога.

Рожо́къ = ріжо́к. — **Рожо́къ для кормле́нія** = мізю́к.

Рожо́нъ = роже́н (С. З.), кіл. — **Како́го рожна́ ну́жно** = якої боля́чки тре́ба? Кр.

Рожь, рос. Secale sereale L = жи́то (С. Аф. Л. Ан.), здр. — житце́ (С. Аф.), з половою — полови́чанка. — Пшениця добра, а жито заміркувате, дощі прибили. Кн. — Жито поспіло, приспіло діло, ідуть женцї жати. п. п.

Ро́за, рос. Rosa Tourn. = рожа́н, ру́жа, R. canina L. — ро́жа (С. Ан.), **Ди́кая ро́за,** R. canina, spinosissima, а по сл. Л. — R. Eglanteria L. — шипши́на (укр.), ди́ка ро́жа, шипча́к (гал.), **Р. центифо́лія,** R. centifolia L. — по́вна ро́жа, троя́нда (С. Ан.), **Р. іерихо́нская,** Anastatica hierochuntia L. = ру́чка Бо́жої ма́тері, **Р. альпі́йская,** Rhododendron ferrugineum = когітни́к (С. Жел.). — Я н батька була, як рожа цьвіла, а тепер стала, як траза въяла. п. п. — Максим козак Залїзняк, козак з Запорожжя, як виїхав на Вкраїну, як повная рожа. н. п. — А шипшина йому в боки колить ся. п. п. — Хвалив ся будяку, надувшись коровъяк, що на троянду він походить колючками. Б. Б. — Вже троянди жовкнуть, ронють листоньки, швидко і різдвяні надбіжать сьвятки. Ст. Ан.

Ро́занъ = д. **Ро́за.**

Ро́звалень = чвала́й, тюхті́й і т. д. д. **Вахла́къ 2.**

Ро́зга́ = рі́зка, лози́на. — **Ро́зги** = різки́, лоза́, бере́зова ка́ша.

Ро́зга золота́я, Solidago Virgaurea L. = золоту́ха, жовто́брюх. С. Ан.

Ро́зговѣнье = ро́зговіни.

Ро́здыхъ = одпочи́нок, спочи́нок. — **Взять ро́здыхъ въ доро́гѣ** = одпочи́ти в доро́зї.

Розмари́нъ, рос. Rosmarinus officinalis L. = розмайри́н, розма́рія, **Р. ди́кій,** Ledum palustre L. = багно́, багню́к, боло́тник, головоло́м. С. Ан.

Ро́змахъ = д. **Разма́хъ.**

Ро́знить, ся = рїзни́ти, ся, вирізня́ти, ся, одрізня́ти ся.

Ро́зница = д. **Ра́зница.**

Ро́зничный = роздрі́бний, що продає або продаєть ся не гуртом, а в роздробицю, у роздріб.

Ро́зно = рі́зно, на́різно, осо́бо.

Ро́зный = рі́зний, не одна́ковий, не пари́стий, осо́бний. — Не паристі чоботи.

Розь = 1. рі́зниця, ро(і)зна́ння і д. **Ра́зница 1.** — Розсипались в рознацию і упъять збірались. Ман.

2. д. **Раздо́ръ.**

Ро́зовый = роже́вий (С. З. Л.), руже́вий (С. Л.), рожо́вий (С. З.), рожа́ний. — Серце моє коханеє, квіте мій рожевий. Мазепа. С. З. — Мої квіти рожевиї морозом прибиті. К. Ш. — І сонце море покриває рожевою пеленою. К. Ш. — А цьвіт королевий схилив свою головоньку червоно-рожову на білеє попиклеє личенько лілеї. К. Ш. — Легенькі хмарки поняли ся рожевим колїром. Пісоч. — Зроблю тобі хатину з рожового цьвітину. н. п. — Дівчинонько, ружевий квіте. н. п. — Мій квіту рожаний. Кот.

Ро́зсыпь = все що розсипано. — **Золотоно́сная ро́зсыпь** = золота́ руда́, золоти́й пі́сок (С. Пар.), власне пісок, в котрому знаходять дрібненькі зернятка золота. — **Вро́зсыпь** = д. **Вразсыпну́ю.**

Ро́зыгрышъ = ро́зигри.

Розыскно́й = слїдчий.

Ро́зыскъ = ро́звід, ро́звідка, слїдство. С. Пар.

Рой = рій, 1-й перва́к, 2-й друга́к, 3-й третя́к (Ст. О.), що одрізнив ся від роя, як вийде з старого улика — па́рой, авангард роя — скала́. — До Іллї нехай рій сидить на гиллї. н. пр. — Кожного роя ще заздалегідь можна сподївати ся. Ст. О.

Ро́йный = ройови́й. — Коли скінчаєть ся зовсїм ройова пора, тоді бджоли починають зараз вбивати трутнів. Ст. О.

Ро́йстый = роїстий.

Рои́ться = 1. (**отрои́ться**) — роїти ся, дуже — розроїти ся, перестать — відроїти ся. — Цї бджоли, що мають роїти ся, так і клекотять в улику. Ст. О.

2. (**зарои́ться**) = роїти ся, зароїти ся (С. З.). — Отакі думки роїли ся у мене в голові. Кп. — У мене в голові зароїло ся. С. З.

Рокамбо́ль, рос. Allium Schoenoprasum L. = трибу́лька. (Д. під сл. **Лукъ**).

Роково́й = су́дний (С. Жел.), су́джений (С. Жел.), призна́чений (долею); нещасни́й.

Рокота́ть = бреньча́ти, брязча́ти; гу́ркати, гурча́ти, гуркотїти.

Ро́котъ = бре́ньків, брязк; гу́ркот.

Рокъ = до́ля (С. Пар.), судьба́ (С. Жел.), признача́ння, пере́дсуд; безтала́ння (С. Ш.), лиха́, нещасли́ва годи́на (С. З.). — Нещаслива ж моя годинонька! С. З. — Така її доля! К. Ш. — **Такъ суди́лъ рокъ** = так суди́лось, така́ до́ля, так на роду́ написано.

Роль = ро́ля. — Він добре відіграв свою ролю.

Романи́ческій = романи́чний.

Рома́нсъ = рома́нс, сьпів на взір пісні.

Романти́змъ = романти́чність.

Романти́ческій = романти́чний.

Рома́шка, рос. Matricaria Chamomilla L. = рома́шка, роме́н (С. Ан. Л.), романе́ць (С. Ан.), **Р. ди́кая, ру́сская,** M. inodora Z. = рома́н, роме́н (С. Ан.), **Р. ри́мская, бѣ́лая, лека́рственная** = роме́н, марина́ (С. Ан.), мару́нка (С. Л.), румя́нок (С. Ан.), **Р. жёлтая, борова́я,** A. tinctoria L. = роме́н, жо́вта рома́шка, жовти́ло. С. Ан. — Роман — зїлля по дорозї розстилаєть ся. н. п.

Рома́шковый = рома́шковий, роме́новий, румя́нковий.

Ро́менъ = д. **Рома́шка ри́мская.**

Ро́ндикъ = ронд, ро́нда. — Коні в сїдлах і рондах легких, але модних. Л. В.

Ро́нжа, пт. Corvus glandarius = со́я, со́йка. — Ой пошлю я сою по милую свою... Соя прилїтає, мила прибуває. н. п.

Роня́ть, урони́ть = упуска́ти, випуска́ти, упусти́ти (С. Ш.), ви́пустити; губи́ти, згуби́ти; рони́ти, урони́ти (С. Ш.). Останнє слово, здаєть ся, вживаєть ся тільки тоді, коли річ іде про сльози і про піръя, що птиця ронить, і лист, що пада. — Упустила до долу і розбила. — Кий упустив. С. Ш. — Сижу за роню сльози з ранку до вечера. Кн. — Там дївчина ходила, дрібні

сльози ропила. п. п. — Пави ходили, піръя ропили. н. п. Под. — Вже троянди жовкнуть, ропють листоньки. Ст. Ая.

Ро́полка, рос. Cucurbita ovifera L. = ро́повка (С. Ан.), ха́нька, ха́нка (С. Ан. Ш.), хорохо́нька, тарапу́пька, тараку́цька. С. Ан.

Ро́потъ = нарі́канпя (С. Л.), ре́мство.

Ропта́ть, возропта́ть = нарі́кати (С. Л.), ре́мствувати, ре́мстити, заре́мствувати. — Не нарікаю я па Бога, не нарікаю нї па кого. К. Ш. — Тяжко їм жилось, але нїколи на се не ремствували. Гр. Чайч.

Роса́ = роса́. — **Р. медвенна́я** = падь (на колосї). — **Оби́льно росо́ю** = ро́сно (С. Л.), ро́сяно. — Не йдїть туди, бо там росяно. Кр. — **День безъ росы́** = суходе́нь. — **Покрыва́ться росо́ю** = роси́ти ся, росі́ти.

Роси́нка = рі́ска, рі́сочка. — З самого рапку і ріски в росї не було. н. к.

Роси́стый = ро́сяний. С. Л.

Роси́ть, ороси́ть, ся = роси́ти, ся, росі́ти, зроси́ти, ся. — Дрібненькими слїзоньками все поле зросила. н. п.

Ро́сказни = баля́си, балянд́раси, терев́енї.

Роско́шество = роскошува́ння.

Роско́шествовать = роскошува́ти (С. Л.), жирува́ти (С. З.), жиркува́ти. — До схочу роскошував і цїлїсїпькеє лїто, не вгаваючи, сьпівав. Б. Г. — Налетїли гуси, стали жирувати. н. п.

Роско́шникъ, ца = роскі́шник, ця.

Роско́шничать = д. **Роско́шествовать.**

Роско́шный, но = роскі́шний, но; пи́шний, бу́чний, но. — Роскішний обід. — А той пишний та роскішний. К. Ш.

Ро́скошь = ро́скіш (С. Л.), ро́ско́ші (С. З.), но́вниява, пиха́ (С. Л.). — Та колись була роскіш — воля, а тепереньк а неволенька. н. п. — Живе в роско́шах.

Ро́слый = висо́кий, рослявий (С. З.), ро́словий (Кр.), про хлїб, трави ще — бу́йний (С. Л. Ш.), гінки́й, виго́нчастий. — Такий рословий парубчак. Кр. — Буйна́ трава. С. Ш. — Хлїба́ були великі і гінкиї. К. З. о Ю. Р.

Роспи́къ = д. **Рося́нка.**

Роспи́ца, рос. Alchemilla vulgaris L. = при́воротень. С. Л.

Роспи́ска = д. **Распи́ска.**

Ро́спись = спи́сок, рее́стр.

Ро́спуски = бендю́г (С. Л.), бендюги́ (С. Л. Ш.).

Ро́спускъ = роспуска́ння, ро́спуск.

Россома́ха, зьв. Mustela gulo = росома́к, росома́х. С. Жел.

Россома́шечій, россома́шій = росома́ховий.

Ростби́фъ = розтбі́ф, печеня волова по ап́глицькому.

Ростве́ркъ = підва́лина (під хундамент).

Рости́, ть = д. **Расти́, ть.**

Ро́стить, вы́ростить, ся = 1. рости́ти, ви́ростити; схо́дити, зіхо́дити, зійти́; кі́льчити ся, па́ростити ся, покі́льчити ся, поклю́чити ся, попарости́ти ся. — Насїння почало вже сходити. — Горох покільчив ся. — Насїяла росади в черепки, а потім посїяла, як насіння вже поключилось. Лев.

2. квокта́ти. С. З. — Курка почала квоктати, треба дивить ся, де знесеть ся.

3. те́рти ся. С. Ш. — Гиба почала вже терти ся.

Ростовщи́къ, ца = лихвя́р (С. Жел.), позича́йло. — З одної вбогої людини лихвяр правив грошї. Зіньк. — Лихвяр очевисте крадеть ближнього свого працю. Б. Н. — Хто би ся важив більш брати, таковий пазиваєть ся лихвярем. Б. Н.

Ростовщи́чество = лихвя́рство.

Ростовщи́ческій, ростовщи́чій = лихвя́рський.

Росто́къ = па́гін, па́гонець (С. Жел.), па́рісль, па́рісток (С. Жел.), кіле́ць, коле́ць (С. Жел.), про́рісь, про́рість, проро́сть (в зерпї). — **Ростки пуска́ть, пусти́ть** = кі́льчити ся, па́ростити ся, покі́льчити ся, попарости́ти ся.

Ростро́гъ = д. **Растро́гъ.**

Ростъ = 1. ріст, зріст (С. Л.), ро́зріст, ви́ріст, здр. рі́сточки, сильний — буя́ння. — Який зріст, така й сила. п. пр. — Хлїб па зріст добрий, та па зерно плохий. С. Л. — Не давали й не дають йому свобідно йти до культурного зросту. Кп. — Герасим не високий па зріст, сухорлявий. Лев. — Євмен був саженяого зросту. Кп. — Хлїб га виріст гарний. Сп. — **Ро́стомъ** = на зріст. — Дївчипа була не велика па зріст. Лев. В.

2. рост, пририст, верхи́ і т. д. д. **Проце́нтъ.** — **Отда́ть де́ньги въ ростъ** = відда́ти гро́ші на проце́нти, на прока́т.

Ро́схмель = підпи́ток.

Рося́нка, рос. Drosera L. = роси́чка, D. rotundifolia L. = рося́нка, роси́чка, бо́жа роса́. С. Ан.

Рота́стый = рота́тий.

Ро́тикъ, роти́шко = д. **Ротъ** (здр.).

Роти́ще = д. **Ротъ** (поб.).

Ро́тный = ро́тнїй.

Ротóвый = ротовий.

Ротозѣ́й, ка = роззя́ва (С. Л.), роззявля́ка, солопі́й, ґа́ва, ви́торопок, на́дололобень (Ман.) і д. **Зѣва́ка** і **Рази́ня.**

Ротозѣ́ть, ротозѣ́йничать = ґа́ви лови́ти, ґа́вити, гавро́ѧити, ви́трішки продава́ти, купува́ти.

Ротозѣ́я = д. **Ротозѣ́йка.**

Рото́къ = д. **Ротъ** (здр.).

Рототни́къ = д. **Подмарéнникъ 1.**

Ротъ = ріг, рот, уста́, здр. — ροто́к, ротеня́, тко, у́стоньки (С. Ш.), поб. — роти́ще, зневажливо — пе́лька, пи́сок. — Роззяв ріт, то я сам тобі вскочу. н. к. — На чужий роток не накинеш платок. н. пр. — В кого в руках, в того й в устах. н. пр. — Ані пари з уст. н. пр. — Склепили ся карі очі й устоньки мої. н. п. — **Въ ротъ ничего́ не йде́тъ** = в пе́льку ні́чо́го не лїзе. — **Зажа́ть кому́ ротъ** = заці́пити, заці́ткати. — **Хлопо́тъ по́лонъ ротъ** = кло́поту по́вна голова́.

Ро́хля = маку́ха, мни́ха, немі́шка і т. д. д. **Неповоро́тливый.**

Ро́ща = гай (С. З.), гайо́к, гайо́чок, лїсо́к. — Садок, гайочок розведу. К. Ш.

Рояли́стъ = царя́нин.

Рта́читься = д. **Арта́читься.**

Рти́ще = д. **Ротъ** (поб.).

Рто́вый = д. **Рото́вый.**

Рту́тить, парту́тить = живи́м сріблом наво́дити, навести́.

Рту́тный = з живо́го срібла́. — **Р. мазь** = політа́нь.

Ртуть, Hydrargyrum, mercurius, argentum vivum — живе́ срібло́. С. З. — З одного краю тії дудочки видимають із скла бульбашку, наливають туди живого срібла. Дещо про Сьв. Б.

Руба́ка, руба́чъ = руба́ка.

Руба́нокъ, руба́нъ = ге́мбель, ско́бель. С. Л.

Руба́ха, руба́шка, здр. — **руба́шечка, рубашёнка** = соро́чка (С. З. Л.), кошу́ля (С. З. Л.), здр. — сороч́ина, соро́чечка, кошу́лька (С. З. Л.), дітська — льо́ля (С. Л.), цільна — доді́льна (Ман.), верхня частина жіночої сорочки — стан, спідня — пі́дтичка (Ман.), передній спід — пе́лена, під руками — ласті́вка, плечі — у́ставка (С. Ш.), підшивка на грудях і на плечах — пі́доплїчки (Ман.), вишивка на рукавах — по́лики, в низу — ли́штва, сорочка молодої покрівавлена — покра́са. — І сорочку пошила і уставки повишивала. н. п. — На нім кошулька, як біль біленька, як папір топенька. н. п. Под. — Як буде доля, то буде й льоля. н. пр. — Хоч в одній льолї, аби до любові. н. пр.

Руба́шечный = соро́чковий. — **Р. воротни́къ** = ко́мір соро́чки.

Руба́шка = 1. д. **Руба́ха.**

2. соро́чка (про карти), масть (про коней). — **Пусти́ть въ руба́шкѣ** = в старці пусти́ти, знищити. — **Оста́ться въ одно́й руба́шкѣ** = звести́ ся нї на що, перевести́ ся на злиднї.

Рубе́жный = д. **Пограни́чный.**

Рубе́жъ = д. **Грани́ца.**

Рубе́цъ = 1. пруг (С. З.), пружо́к (С. З.), сму́га, карбі́ж.

2. шрам, бли́зна. С. З. — У його на виду шрам. — І близни од стріл бусурманських. Кочубей. С. З.

3. рубе́ць (обшитий край тканини і Reticulum, д. **Желу́докъ**).

Руби́ть, ся = 1. (**разруби́ть**) — руба́ти, тя́ти, розруба́ти, розтя́ти, цюкаючи — розцю́кати. — Як ударив раз, другий, так і розтяв по полам. — Розрубав на двоє.

2. (**сруби́ть**) — руба́ти, зтина́ти (С. З.), помалу — цю́кати, зруба́ти, стя́ти (С. З.), зітну́ти. — Зрубав дерево. — Підійшов до дерева, цюкнув сокирою. н. к. — Зліз на дуба та й цюкаю гилля. н. к. Ман. — Цюкаю тай цюкаю — мій дуб стоїть непаче не його й цюкають. К. Х. — Голову стяли. С. З. — **Руби́ть до корня́, до послѣ́дняго** = у пе́нь руба́ти. — А в городї у Батуринї мужиків та жінок у пень сікли та рубали. н. п. — Ой ти гадаєш, Мазепо, Москву у пень рубати. н. п.

3. (**изруби́ть**) — руба́ти, сї́кти, поруба́ти, посі́кти, дрібно — локши́ти, полокши́ти. — **Р. капу́сту** = сі́кти, шатківницею — шаткува́ти.

4. (**обруби́ть**) = обру́блювати, підру́блювати і т. д. д. **Обруба́ть 2.** — **Руби́ть платки́** = підру́блювати хустки́.

5. руба́ти, ся, би́ти ся. — **Руби́ться са́блями** = на ша́блях би́ти ся. — **Руби́ть избу́** = ста́вити, будува́ти ха́ту (з дерева). — **Дождь ру́битъ** = дощ пері́щить (сильний і краплистий).

Ру́бище = ру́бъя (С. Л.), рубі́ж (С. Л.), ру́бці (С. З.), ра́мъя (С. Л.), дра́нтя, дра́нка (С. Л.), ла́ти, ла́танцї, лахма́ни (С. Л.), лахмани́на (С. З.), стра́пки, стра́плї, стра́пъє. — Дасть сорочку мінї, бо, бач саме рубъя. н. к. — Треба прясти, щоб рубъям не трясти. н. пр. — Нічого не справ-

ляв і в рамъі ходив, не доідав та все гроші ховав. Гр. Чайч. — Як наймичка жидівська, доношувала тільки дядине рамъя. О. Мир. — Наче жебрак обвішаний дрантям. Кн. — Будуть вови по улицях тепер дрантям трясти, як не схотять молотити, а жінки іх прясти. н. п. — Он у подруг і те і се нове, а у мене одно дрантя. О. Мир.

Ру́бка = руба́ння, ру́банка (С. З.), цю́кання. — Огнем, рубанками руйнувати і городи одбірати. Мазепа. С. З.

Рублёвикъ = карбо́ванець (срібна рос. монета = 100 коп.). С. З. — Сьвяті отці — карбованці. н. пр. — Встань мила чорнобрива, пробудись, на — одного карбованця, піди похмелись. н. п.

Рублёвый = рубльо́вий, ва́ртий рубля́, ку́плений або про́даний за карбо́ванця. — **Рублёвая моне́та** = д. **Рублёвикъ.**

Рубль = ру́бель, руб, карбо́ванець. — Я за Ганку рубля дав, бо я Ганку сподобав, за Марусю пъятака, бо Маруся не така. н. п — **Взгля́нетъ, сло́вно рублёмъ подари́тъ** = гля́не, мов со́нечко я́сне, аж на душі ве́село ста́не. — **Рубль ме́лкой моне́той** = на карбо́ванця дрі́бних.

Рубцы́ = фля́ки (С Ш.), хля́ки (С. З.). — За фляки нема дяки. н. пр.

Рубча́тый = карбо́ваний.

Ру́бчикъ = д. **Рубе́цъ.**

Рубщи́къ = руба́ч. — Гура! кричать рубачі при кождім упадку лісового велетня. Фр.

Руга́ніе = ла́яння. С. Л.

Ру́гань = ла́йка, ла́янка. С. Л. (Д. **Брань 1.**)

Руга́тель, ница = лайли́вий, ва (Сп.), нару́гач.

Руга́тельный = лайли́вий. Д. **Бранли́вый.**

Руга́тельство = д. **Ру́гань.**

Руга́ть, ругну́ть, ся = ла́яти, ся, пола́яти, нала́яти, дуже — шпе́тити, кобени́ти, бе́штати (С. Ш.), банітувати, паскудними словами — паску́дити (Кр.), в батька — батькува́ти, матерно — матіркува́ти, матюка́ти, ся, матюкува́ти, матюки́ гну́ти, по моско́вськи ла́яти, ся. — Не то що не бив, навіть ніколи не лаяв ся з нею. Лев. — А він мене ані бъє, ні лає, а він мене гуляти пускає. н. п. — На улиці не весело, в хаті батько лає, а до вдови на досьвітки мати не пускає. К. Ш. — Ти, каже, сякий-такий, а він його шпетить на всю губу. н о. — А вже я його добре бештав. С. Ш. — Давай його знов батькувати. н. к. — Яременка в пику тиче, по московськи лає. К. Ш. — Д. ще під сл. **Брани́ть.**

Руда́ = 1. кров, мазка́, руда́ і т. д. д. **Кровь 1.** 2. руда́. С. З. — **Р. желёзная** = д. під сл. **Желёзный.**

Рудни́къ = копа́льня (С. Жел.), ру́дня, рудоко́пи (Волинь. Зап. М. Сидоренко), рудоко́пня, рудокопа́льня, рудни́к. С Жел.

Рудня́чный = рудни́цький.

Рудно́й = рудни́й.

Рудожёлтый = рудожо́втий.

Рудоко́пня = д. **Рудни́къ.**

Рудоко́пщикъ, рудоко́пъ = рудни́к (Волинь. Зап. М. Сидоренко), рудоко́п, рудоко́пник. С. Жел.

Рудоко́пь = д. **Рудни́къ.**

Рудя́ный = д. **Кровяно́й.**

Руже́йникъ = пушка́рник, рушника́р. С. Жел.

Руже́йный = рушни́чний. С. Жел. — **Р. стволъ** = ці́вка.

Руже́йня = пушка́рня.

Ружьё, здр. **ружьецо́,** знев — **ружьи́шко** = руч(ш)ни́ця (С. З. Л.), рушни́чка, ружже́, ружи́на (С. Л.), ружни́ця (С. З.), оружи́на, стрі́льба (Гал.), стре́льба, фу́зия, фу́зі́йка (С. З. Ш.), у Запорожців — булди́мок (С. Аф. Ш.), булди́мка (С. З.), мушке́т, самопал (С. З.). — Частини: **стволъ** = ці́вка і д. **Ду́ло, ло́жа** = прикла́д, де цівка приходить ся до приклада — хвостови́к. — **Р. кремнёвое** = креса́к. — **Р. Крѣпостно́е** = гаківни́ця. Л Сам. — **Р. съ растру́бомъ** = горла́ч. — Ой візьми, сину, з кілка рушницю, та забий сиву зозулицю. н. п. Под. — У городі у Глухові стрельнули з рушниці — не по однім козаченьку плакали сестриці. н. п. — Дали йому в руки рушницю: оце тобі вірна сестриця; дали йому у руки ружину: оце тобі вірна дружина. н. п. — Він собі купив охотницьку рушницю і почав ходити на охоту. Гр. Чайч. — А Осман узяв рушницю добру та і сів держати сам сторожу. Ст. С. — Москаль, стоячи коло будинку з оружиною, зараз гукне: куди? Ос. — Для сильної армії своєі рушниць, мушкетів, оружин наслали повні гамазеі, гвинтовок, фузий без пружин, булдимок, флинт і яничарок. Кот. — Як наш кобзарь з важким ранцем під ружжем гуляє. К. Х. — А я фузию набъю, таки тую бабу вбъю. н. п. — Чи в очерети зо стрільбами по качки. Фр. — **Къ ру́жью!** = До збро́ї! — **Положи́ть ружьё** = зложи́ти збро́ю. — **Станови́ться подъ ружьё** = става́ти до збро́ї.

Рука́ = рука́, ру́ченька. права — прави́ця (С. З.), пра́вша, ліва — ліви́ця. Кожна рука до себе горне. н. пр. — Рученьки звязали, гулять заказали. н. п.

Що це правші моєї нема? Де-ж моя рука? Кн. — **Рука́ми** = ру́чно, руко́шма (Лев.), руко́паш. — Витягайте соху рукошма. Лев. — **Пра́вою, лѣ́вою руко́ю** = правору́ч, лївору́ч. — **Обѣ́ими рука́ми** = обі́руч. — Махає обіруч до мене. — І обіруч мечем опоясав до поясниці. Кот. — Взяв дрючок обіруч. Лев. — І не рад за гарячий камінь, та треба обіруч. н. пр. Гр. Чайч. — **Рука́-объ-руку** = по́руч, по́бік, по́плїч. — Тепер нін стоїть поруч панської дитини. Кн. — Шевченко йдучи поплїч з Костомаровом, мусїв розважати його. Кн. — **По́дъ руку** = під плече́. — Взяв мене під плече і пішли ми до Дніпра. Кн. — **Изъ рукъ въ ру́ки** = з рук до ру́к, з рук на ру́ки. — **Ру́ку наби́ть** = приломи́тись (Ман.). — **Съ руки́** = на ру́ку, на ру́ку кові́нька (С. З.). — **Съ лёгкой руки́** = в до́брий час. — **Подъ руко́ю** = на по́хваті. — Нема в мене на похваті книжки. Кн. — **Къ рука́мъ прибра́ть кого́, что** = а) до рук прибра́ти, у ру́ки взя́ти, б) приховáти, загáрбати. (Д. під сл. **Прибира́ть**). — **На ско́рую ру́ку** = на швидку́ ру́ку, при́хапцем, аби-як (що зробити). — **Подня́ть на себя́ ру́ки** = само́му собі́ смерть заподїяти. — **Сидѣ́ть, поджа́вши ру́ки** = нічо́го не роби́ть, згорну́вши ру́ки сидїти. — **Онъ ему́ съ руки́** = він за його ру́ку тя́гне. — **На́ руку нечи́стъ** = хапки́й (С. Ш.), злодїйкува́тий. — **Подъ пьяную ру́ку** = на підпи́тку, по пъя́ному. — **У него до́лги ру́ки** = а) хапки́й (С. Ш.), злодїйкува́тий, б) битли́вий. — **Изъ рукъ вонъ пло́хо** = зовсї́м пога́но. — **На всѣ ру́ки** = на все зда́тний. — **На свою́ ру́ку оху́лки не поло́житъ** = д. під сл. **Оху́лка.** — **Большо́й руки́ плутъ** = вели́кий плутя́га. — **Держа́ть чью ру́ку** = тягти́ за ко́го.

2. рука́, письмо́. (Д. **По́черкъ.**) — **Приложи́ть ру́ку** = підписа́ти ся. — **Это письмо́ его́ руки́** = це пи́сано його́ руко́ю, це його́ рука́.

3. сторона́, бік, рука́, права — прави́ця (С. З.), лїва — лїви́ця. — **По пра́вую, по лѣ́вую руку** = на пра́во, право́руч, на лїво, лїво́руч.

Рукаве́цъ = д. **Рука́въ** (здр.).

Рукави́ца, рукави́чка = рукави́ця, рукави́чка, мн. — рукави́цї, верхні шкуратяні — на́кожнї, короткі — ха́ньки.

Рукави́чникъ = рукави́шник. С. Жел.

Рукави́чный = рукави́шний.

Рукави́ще = д. **Рука́въ** (поб.).

Рука́вный = рука́вний, од рукава́.

Рука́въ, здр. **рукаве́цъ, рука́вчикъ,** поб. **рукави́ще** = 1. рука́в, рукаве́ць, передня частина рукава жіночої сорочки вишивана — по́лики, край рукава сорочки — чо́хла (С. З.). — **Разрѣзны́е рукава́** = роспо́ри, роздьо́ри (Ев.), **вильо́ти.** — Ой чи той то Микита, що з вильотами свита. н. п.

2. матня́ (д. під сл. **Не́водъ**).

3. ки́шка (до смоку).

4. рука́в, прото́ка, ві́тка, річа́к, невеличкий — за́річок. — Такі всї вітки впадають в великую воду, а з неї гирла в Дніпр од самої Січі. Л. В.

Рука́стый = рука́тий. — Кіт, кажеш, зъїв? Мабуть, рукатий. Кр.

Рукоблу́діе, рукоблу́дство = д. **Онани́змъ.**

Рукоблу́дникъ = д. **Онани́стъ.**

Руководи́тель, ница = проводи́рь, приві́дця (С. Л.), повода́р (С. Л.), повода́тар, ка (С. Л.), оруда́рь, ору́дник (С. Жел.), руково́дник (С. Жел.), вата́г, ватажо́к, напра́вник, папу́тник, ця, керма́нич, керовни́чий. — Все що жило повим життям, скрізь заворушилось; як бажали проводирі, все так і робилось. Кост. — Маючи за керманича духовенство, школа не спроможна була. Кн.

Руководи́тельство = при́вод, ору́дування, керува́ння, руково́дство (С. Жел.). — Всюди привод дає, а сама не хоче за чужим приводом ходити. Номис. С. Л. — Ви бо всюди бували, то за вашим приводом і титарь наш краще справить ся. Ос.

Руководи́тельствовать = пе́ред води́ти, вести́, ору́дувати, керува́ти (С. Жел.), верхово́дити, кермова́ти, ся. — Дївок танок ходить, Бондарівна усїм перед во́дить. н. п. — Пропав і той, хто всїм верховодив. К. Ш. — Люди солїдарні в ідеї, повинні кермовати ся інтересами загальної ідеї. Кн.

Руково́дство = 1. д. **Руководи́тельство.**

2. підру́чник. С. Жел.

Руково́дствовать, ся = 1. д. **Руководи́тельствовать.**

2. трима́ти ся. — Що до правописї, тримаю ся Кулїшівки.

Рукодѣ́ліе = 1. рукодї́льство, рукодї́я, рукодїя́ння (Лев.).

2. рукоді́лля.

Рукодѣ́льникъ, ца = рукодї́льник, ця,

рукодíйник, ця, рукóдíль, рукóдíля. С. Жел. — Яка хазяйка, яка рукодільниця. Кот.

Рукодѣльный = рукодільний.

Рукомойникъ = умивáльник, ця, **мийниця.** С. Жел.

Рукопáшный, рýкопашь = рукопáшний. рукóпáш (С. Жел. З.).

Рукопи́сный = рукóписний. С. Жел.

Рýкопись = рукóпись (С. Жел.), рукóпис. — Загубив ся десь мій рукопис.

Рукоплескáніе = óплески (С. Жел.), пóплески. — Просьпівав так добре, що довго не змовкали оплески.

Рукоплескáть = плескáти, рукоплескáти. (С. Жел.).

Рукополагáть, рукоположи́ть, ся = сьвяти́ти, ся, висьвя́чувати, ся, висьвячáти (С. Л.), ви́сьвятити, ся, стáвити ся. — У неділю він ставив ся на попа, висьвятив його сам митрополїта. Кн.

Рукоположéніе = висьвячéння (С. Л.), стáвлення, поставлéння.

Рукоприклáдство = підпис, підписáння.

Рукоприклáдчикъ = підписач.

Рукоприклáдствовать = підпи́сувати. С. Жел.

Рукоя́тка, рукоя́ть = руківъє́ (Ніс.), рýчка, батога — пýжално (д. **Кнутови́ще**), грабель — грабíльно, грáблище (д. **Грáбли**), дверей — рýчка, жорна — милíн заступа — заступи́льно (д. **Зáступъ**), коси — кíссятя́, косьє́ (д. **Косá**), колóворота — кóрба, крути́ло, кочерги — кочержи́лно (д. **Кочергá**), ложки — держачóк, стебло́, мітли — дéржало, дéржално, мíтлище (д. **Метлови́ще**), меча, *шаблі* — дéржално, держáк, дéржало (С. Л.), рýчка, ножа — колóдка, колóдочка (С. Л.), посудини — дéржало, рýчка, ýшко (С. Ш.), рогача — рогачíлно, свердла — цендíбар, сани — санíльно, сокири — топори́ще (С. Л. Ш.), топори́ско, ціпа — ціпи́льно, ціпи́льня, черпака — держáк, дéржално (С. Л.), щітки — щітни́к. — Вельми коротке пужално, наче у нагайки. Кн. — До залізних грабель треба й грабильно залізне. Кн. — Пішов набити заступ на заступильно. Кн. — Незручна ся коса; про мене треба довшого косья. Кн. — А до маховика приправляна корба. Кн. — Держачок у ложки непомірно довгий. Кн. — Поти бились, поки в руках од мечів самі держална позоставались. Б. К. — Засадив ніж у груди по саму колодочку. Кн. — Грай, грай, глечику, а підеш без ушка. н. пр. — Треба вкоротити сапильно, довге воно, тому й сапати важко. Кн. — Товсте топорище, таке, що й рукою не обіймеш. Кн. — Як утопає, сокиру дає, а як порятують, і топорища жаль. н. пр. — Позагублявши сокири, добре й топориско. н. пр. — Ось привъяжу бича до ціпильна. Кн. Д. ще під сл. **Держáлка.**

Рулевóй = стерни́к (Ман.), стерни́чий (С. З. Л.), припи́нщик (Ман.). — Копитан гукає на стерника, а він купає. Кн. — Д. ще під сл. **Кóрмчій.** — **Рулевы́мъ быть** = стерни́ти, на стерні бýти.

Рулó (полотна) = сувíй. С. З.

Руль = стернó (С. Л.), прави́ло, корми́ло, у плота — треплó (С. Л.). — Стерном керують корабель. Чайч. Д. ще під сл. **Корми́ло.**

Рýльный = папýшний. — **Р. табáкъ** = тютюн в папýшах.

Рýля = папýша. С. З. — Та продала дївчина душу та купила козакові тютюну папушу. н. п.

Румы́нія = Румýнїя, Молдáва, Молдáвщина (С. Л.), Волóщина (С. З. Л.).

Румы́нъ, ка = румýн, ка, вóлох (С. З.), волóшин, волóшка.

Румы́нскій = румýнський, волóський, молдáвський.

Румя́на, румя́нка, рос. Echium rubrum L. = крáсний кóрінь, E. vulgare — шарило, синéць, громови́к, зáячі бурячки́, медени́шник, рáнник.

Румя́нецъ = крáска, румъя́нець (С. Жел.).

Румя́нить, нарумя́нить, ся = румъя́нити, нарумъя́нити, ся.

Румя́ны = краси́ло, румъяни́ло, румъянéць. — Купи мінї і білило і красило. н. п.

Румя́ный = румъя́ний (С. Жел.), румня́ний, червонови́дий, ружня́ний (С. З.).

Румянѣ́ть = румъянíти. С. Жел.

Рýнистый = руни́стий, волохáтий.

Рýнный = 1. вовня́ний, рýнний.
2. табýнний (д. **Рунó 3**).

Рунó = 1. вóвна.
2. рýно, óстриг.
3. табýн. — Оселедцї ходять табунами. С. Ш.
4. пучóк горóху з бади́ллям.

Рýпоръ = рупíй, говірнá трубá.

Русáкъ = зáєць з сивою чи сїрою шерстю на спинї.

Русáлка, русáлочка = русáлка, русáлочка, русáлонька, дитина — мáвка. С. З. Л. — Щоб мавки не залескотали. С. З.

Русáлкинъ = русáльчин.

Русáльный = русáльний, мáвський. — **Р. недѣ́ля** (перед Зеленими Сьвятками) — русáльна неділя (С. З.), мáвський ти́ждень.

Русло́ = річи́ще (Ман.), кори́то, стри́жень, пото́ка, водото́к, пото́чина, вузьке — вузьмина́. — Глибина, котрою плине річка, зветь ся річище. Зем.

Ру́сый = ру́сий, руся́вий.

Русѣ́ть, норусѣ́ть = руся́віти, поруся́віти.

Русѣ́ть, обрусѣ́ть = москáлити ся, кацáнити ся, обмоскáлити ся і т. д. д. **Обрусѣ́ть.**

Ру́та, рос. Ruta graveolens = ру́та (С. Ан.), зроблений з рути — рутвя́ний. — Рутвяний вінок.

Ру́тный = рутвя́ний. С. З. — Так і запъянеш, як рутвяна квітка. С. З.

Ру́хлость = кри́хкість.

Ру́хлый = крихки́й, сипки́й.

Рухлѣ́ть = ставáти крихки́м, сипки́м.

Ру́хлядь = збіжжя (С. Аф.), мізе́рія (С. З.), скарб, манáтки, манáття (С. Л.), шу́платтягя. (Останні три слова переважно про одежу). — Забірай з собою усе своє збіжжя та йди куди знаєш. н. о. — Мізерії наклав дві скрині. Кот. — Дала мати за дочкою і скриню і корову і надавала усякого шуплаття. Лев. — **Мягкая ру́хлядь** = д. **Мѣхъ 1.**

Ру́хнуть, ся = упáсти, повали́ти ся, завали́ти ся. — Завалила ся стеля.

Ручáтель, ница = д. **Поручи́тель, ница.**

Ручáтельство = зару́ка, пору́ка, запору́ка, рукоє́мство (д. **Пору́ка 2**). — Вбачав в Шевченкові заруку своєї будущини. Кн.

Ручáться, поручи́ться = ручи́ти ся, ручáти ся, йма́ти ся, поручи́ти ся. — І за свою назуху не ручись. н. пр. — За те ручитись не буду. Кр. — Ручу ся вам, що добре буде. Кн. — Хто ручить ся, той мучить ся. н. пр. — Не ймай ся ні за кого. н. пр.

Ручево́й = струме́невий.

Руче́й, ручеёкъ = струме́нь, струмо́к (С. Л.), струмо́чок (С. З.), стругá, стружо́к (С. Л.), течія́, водоте́ча (С. Л.), ручáй, брідо́к, брідо́чок, буркотливий — бурчáк (С. Л.). — От полили ся струмки по землї і обмивають і будять її. Чайч. — Снїги розтопились, злили ся струмками, земля молодіє, укрилась квітками. Чайч. — Струмочок холодний котив ся, із мертвого грунту джерелом точив ся. Пч. — Згадки його лили ся тодї живим струмком, що то тихо й журливо дзюрчав свою смутну пісеньку, то гучно ревів, мов бурчак, спадаючи у безодню. Лев. В. — Знову вже танують снїги, знов ручаї у яри покотились. Мова. — В саду тече ручай. Кп.

Руче́йный = д. **Ручево́й.**

Ру́чка = 1. ру́ченька (д. **Рука́ 1.**).
2. ру́чка і д. **Рукоя́ть.**

Ручно́й = 1. ручни́й. — Ручний млинок. — **Ручно́й бой** = бі́йка на шáблях, списáх то́-що, а не огнепáльною бро́нею.
2. ручни́й, приру́чений, хо́ваний. — Приручений голуб.

Ручьи́стый = струмени́стий.

Ру́шать, пору́шать, нару́шать, изру́шать = рі́зати, кря́яти, нарі́зати, порі́зати, накря́яти, покря́яти. — Нарізати хлїба. — Накраяла мъяса.

Ру́шить, разру́шить = руйнувáти, розруйнувáти і д. **Разрушáть.**

Ру́шиться, разру́шиться = 1. вали́ти ся, розвали́ти ся, повали́ти ся, завали́ти ся. — Стара церква розвалила ся.
2. рвáти ся, порвáти ся, перервáти ся. — Між ними порвалась дружба.

Ры́ба, ры́бка = ри́ба, здр. — ри́бка, ри́бонька, мале — рибеня́, рибя́, поб. — рибáха, самчик — молоче́нник, риба, що йде з моря в річку викидати ікру — ходови́к, що йде назад у море — утікáч (Попка — Черноморскіе козаки). — Риба уже не ловилась і став він збірать ся до дому, — гульк, аж піймалось іще одно рибеня. Ск. Ал.

Рыбáкъ = 1. рибáлка (С. З. Л.), рибáлочка, рибáлонько (С. З.), ри́барь (С. Жел. З.), рибо́вчик (С. Жел. З.), рибáк (С. Жел.), риболо́в, ець (С. Жел.), що тягне невід — невідни́чий, простий робочий на риболовлї — забро́дчик. — Сам Бог з рибалки апостола вчинив. н. пр. — Ой рибарі-рибареньки, дам я вам напить ся, ой витягніть Василенька та хоч подивить ся. н. п. — Хлопцї риболовцї, ви закиньте сїтку. н. п. — Звели ти своїм невідничим — хай вловлять рибку. н. к. Ман. — **Рыбако́мъ быть, пробыть** = рибáльчити (С. Л.), прорибáльчити.
2. ри́бник (С. Жел. З.), рибáс. — Рибникам і різникам торгувати в нижнім Київі. Л. В.

Рыбáцкій, рыбáчій = рибáльський, ри́барський; рибáчин. — Рибальський цех. С. З.

Рыбáчка = рибáлчиха (жінка рибалки), риболо́вка (що сама рибальчить).

Ры́бенный = ри́бъячий. — Рибъячі кістки.

Ры́бина = риби́на. — За цїлий вечір піймав одну рибину.

Ры́бешокъ = рибеня́, тко, рибя́. (Пр. д. під сл. **Ры́ба.**)

Ры́бистый = ри́бний. — Рибний ставок.

Ры́бица = ри́бка. — **Бѣ́лая ры́бица** = д. **Бѣлоры́бица.**

Ры́бишка = д. **Ры́ба** (здр.).

Ры́бища = д. **Ры́ба** (поб.).

Ры́бій = ри́бъячий, ри́бин, ри́бъяний. — **Р. жиръ** = трін, трону. С. Ш. — **Р. клей** = карю́к.

Ры́бка = ри́бка, ри́бонька. — **Ме́лкая ры́бка** = мілька́, мулька́.

Ры́бный = ри́бний. — **Р. ло́вли** = рибо-ло́вля. — **Мѣ́сто ры́бной ло́вли** = ри-ба́льня, риболо́вня. — **Р. торго́вецъ** = д. **Рыба́къ 2.**

Рыболо́вство = риба́льство (С. Л. Жел.), риба́цство, риба́рство (С. Жел.). — **Занима́ться рыболо́вствомъ** = риба́льчити (С. Л.), риба́лчити, рибалкува́ти, риба́лити (Граб.), риба́рити, риба́чити. С. Жел.

Рыболо́въ = 1. д. **Рыба́къ 1.**
2. пт. Larus = марти́н (С. Жел.), риба́лка, кря́чок.

Рыбопромы́шленникъ = д. **Рыба́къ 1** і **2.**

Рыга́ніе = рига́ння.

Рыга́ть, рыгну́ть = рига́ти, одри́гувати, ригну́ти, одригну́ти.

Рыго́та = рига́ння.

Рыда́ніе = рида́ння, голосі́ння, ле́мент (С. Жел.). — Жіноцтво тремтіло від спазматичних ридань. Кн.

Рыда́ть = рида́ти, голоси́ти (С. Л.), лементува́ти (С. Жел.).

Рыжеборо́дый = рудоборо́дий.

Рыжева́тый = рудова́тий.

Рыжиковый = 1. ри́жиковий. 2. рижі́йний.

Ры́жикъ = 1. гр. Agaricus deliciosus — ри́жик (С. Ан.), рижо́к, мн. рижки́. С. Ан. Л.
2. рос. Camelina sativa Crontz. — рижі́й. С. Ан.

Ры́жій = руди́й (С. Л.), з темними смугами — муру́гий (д. під сл. **Масть**). — З чорнявою вечір стою, з білявою обніімаю ся, а з рудої, як з дурної, що вечора насьміхаю ся. н. п. — Мамко моя мила! Не дай мене за рудого, бо я чорнобрива. н. п.

Рыжѣ́ть, порыжѣ́ть = руді́ти (С. Л.), поруді́ти.

Рыка́ть, рыкну́ть = рича́ти, рика́ти, рикну́ти.

Рыкъ = рик, рича́ння. С. Жел.

Рыле́йщикъ = лі́рник.

Ры́ло = пи́сок, мо́рда; пи́ка, марми́за, марму́за. — **Немы́тое ры́ло** = му́рза. — Свинячий писок. — Пр. д. ще під сл. **Мо́рда** і **Ро́жа 1.**

Ры́льце = 1. мо́рдочка, пи́чка, ми́дзя, пицю́рка (д. **Морда́шка 2**).
2. но́сик (посудини).

Рылѣ́ = лі́ра. — **Игра́ть на рыля́хъ** = гра́ти на лі́рі.

Ryля́стый = д. **Морда́стый.**

Ры́нокъ = ри́нок, база́рь (С. Аф.), торг торжо́к, торго́вица (С. Ш.), мі́сто. С. З — У Київі на ринку пъють чумаки горілку. н. п. — Бути козі на торзі. н. пр. — Не рада коза на торг, так ведуть. н. пр. — Куди їдеш? На торговицю. С. Ш. — Пішов на торжок, купив собі пиріжок. н. н. — Іти на місто. С. З. — **Толку́чій ры́нокъ** = товчо́к, товку́н, товку́чка, точо́к. С. Ш — Купив на товкупі. С. Ш.

Ры́ночный = база́рьний, міськи́й. — Базарьна ціна.

Ры́нуться = суну́ти, гупу́ти, про воду — ри́нути.

Рыса́къ = риса́к. С. Жел. Пар.

Рыси́стый = сягни́стий, сягови́тий.

Ры́сій = ри́сячий.

Ры́скать = гаса́ти, галюва́ти, ганя́ти, шва́(е́)ндяти.

Рыско́нъ, рыску́нья = шве́ндя (сп. р.) і д. **Непосѣ́да.**

Рысца́ = рись, ристь (С. Жел.), трух (С Ш.). — А далі аж не оглядав ся, з двора в собачу ристь побіг. Кот. — **Рысцо́й ме́лкой** = трю́шки, трюшком (С. Ш.), трюхо́м, труськóм, тру(ю)хи́-тру(ю)хи́ (С Ш.), трухце́м, тю́пки (С. З. Ш.), тюпце́м, підтюпцем. — **Ѣ́хать рысцо́й** = тру́(ю́)хати, трюхи́кати (С. Ш.), тю́пати (С. З.). — **Побѣжа́ть рысцо́й** = потрю́хати. — Кінь біжить у трух. С. Ш. — Кінь трухає. С. Ш. — Кінь біжить труськом. н. о. — Я пішов доганяти н·божа, бо він поїхав собі тюпки. К. Х. — **Ѣзда́ рысцо́й** = тру́(ю́)хання. С. Ш

Рысь = 1. д. **Рысца́.**
2. зв. Felis Lynx — рись. С. Жел.

Ры́твина = ри́тна, рівча́к, глибока — чорто́рий, з водою — баю́ра, водори́й і д **Промо́ина 1.**

Рыть, ся = 1. (**вы́рыть**) — ри́ти, копа́ти, ви́рити, викопати, ся, нори — пори́ти, про кротів — крoти́ти.
2. (**разры́ть, ся**) — ри́ти, розри́ти, копа́ти, розко́пувати, розкопа́ти, ся. — Нехай риють, розкопують, не своє шука-

ють. К. Ш. — **Рыть кому́ я́му** = підко́цувати ся під ко́го.

3. гребти́ ся, перегріба́ти. — Курка гребеть ся в землі.

Ры́хлить, взры́хлить = пуши́ти, підпуша́ти, підпуши́ти.

Ры́хлый = пухки́й (С. Л.), пухна́тий (С. Жел.), пухке́нький (С. Жел.), про камінь то-що — крихки́й, сипки́й. — Пухка паляниця. — Пухка земля.

Рыхлѣ́ть = дїрча́віти, става́ти крихки́м, сипки́м.

Ры́царски = по лица́рськи.

Ры́царскій = лица́рський. С. З.

Ры́царство = лица́рство.

Ры́царь = ли́царь, ри́цер. С. З.

Рыча́гъ = руша́лка, воруши́ло, коро́мисло, коро́мисел, двига́ч, дви́жник (С. Жел.), щоб підіймати вагу — підо́йма (С. Жел.), підва́жня, важни́ця (С. Аф.), щоб повертати вітряк у стріли — верло́, вирло́, у млиновій ступі — ла́па, у колодязя — жураве́ль (С. Аф.). — Бадьорість духа е підоймою поступу. Кн. — Вони були підоймою ганебного вчинку. Кн. — Лежить чумак між возами, на важницю схилив ся. н. п. — **Рычаго́мъ подня́ть** = ви́важити.

Рыча́ніе = рик, рича́ння. С. Жел.

Рыча́ть = д. **Рыка́ть.**

Рья́ный = берки́й, беручки́й і д. **Рети́вый.**

Рѣ́денькій = ріде́нький.

Рѣ́дечка = д. **Рѣ́дька** (здр.).

Рѣ́дечный = ре́дьковий.

Рѣдизна́ = ріди́на́. Сп.

Рѣди́ть = ріди́ти.

Рѣ́дкій = рідки́й, не густи́й, про тканину ще — сївки́й. — Рідкий ліс. — Рідке́ волосся. — Сївкий серпанок.

2. рідки́й, ди́вний, незвича́йний. — Рідкий гість. — Дивна краса. — Незвичайна здатність до...

Рѣ́дко = рі́дко (не густо або не часто), зрі́дка, рі́дко коли́ і т. д. д. **И́зрѣдка** (не часто). — Виори мілко, посій рідко, то й уродить ся дідько. н. пр. — Рідко коли бачимось. — Чеши дїдька з рідка — гладкий буде. н. пр. — **Хоть рѣ́дко, да мѣ́тко** = хоч раз, та гара́зд. н. пр.

Рѣдкова́то = ріде́нько, впро́рідь (не густо). — Посіяв впрорідь.

Рѣдкова́тый = ріде́нький, по́рідкий, о́брідкий, обрі́дчастий. — Борода, баки — все ще в його порідке. Кр. — Жито обрідке. Сп.

Рѣ́дкость = 1. рі́дкість.

2. рі́дкість (С. Жел.), дико́вина, диви́вижа.

Рѣдни́на, рѣдь = рядни́на.

Рѣ́дька, рос. Raphanus = ре́дька, **Р. ди́кая,** R. Raphanistrum L. = ре́дька ди́ка, свирі́па (укр.), ріпи́ця, рі́пець, рі́пій (Гал.). С. Ан.

Рѣдѣ́ть, порѣдѣ́ть = рідї́ти, рі́дшати (С. Л.), рідї́шати, рі́дчати, порі́дшати, про тканину ще — сївкати ся. — Людность в країні все рідшала. Бар.

Рѣдя́га = ре́птух (д. під сл. **Мѣшо́къ**).

Рѣ́жа = сїтка рибальська (рідко плетена).

Рѣжи = кла́дки під міст, замісць паль (зроблені на взір клїтки).

Рѣжу́ха = 1. рос. Nosturtium — водяни́й, ди́кий хрін.

2. д. **Рѣзу́ха.**

Рѣжь = 1. брусо́вана клїтка під гре́блю.

2. зруб, ця́мрина.

Рѣза́къ = 1. рiза́к (короткий ніж з довгою колодочкою). С. З.

2. леміш (д. під сл. **Плугъ**).

Рѣ́зальщикъ = кра́йчий С. Пар.

Рѣ́заніе = рі́зання, різани́на. С. З.

Рѣ́зать = 1. (**разрѣ́зать, нарѣ́зать**) — рі́зати, кра́яти, тну́ти, тя́ти (С. Ш.), розрі́зати, розкра́яти, розтя́ти, нарі́зати, великими шматками — батува́ти, рядами — плата́ти, розплата́ти, аби-як — чи́кати, чикри́жити, дрібненько — криши́ти, накриши́ти, локшину — ло́кшити, карбами — карбува́ти. — Пан дружба ножик має, хороше коровай крає. н. п. Под. — Ние серденько, як ножем крає, що батенька не має. н. п. — Опанас поставив пляшку, оселедець крає. Дум. — Грай, грай, тільки мого серця не край. н. к. — Не стій, мила, із иньшими, не край мого серця. н. п.

2. (**зарѣ́зать, ся**) — рі́зати, стинати, зарі́зати, ся, стя́ти. — Зарізала курку. — Схопила ніж і зарізалась. — Жолніри людей стинали, а татаре у полон брали. Л. С.

3. рі́зати, вирі́зувати, ви́різати. — Вирізав печатку.

4. рі́зати. — В животі ріже. — **Зу́бы рѣ́жутся** = зу́би вирі́зують ся.

Рѣзви́ться = гра́ти ся (С. Аф.), пустува́ти (С. З.), жирува́ти, про коней — басува́ти (С. Ш.), вибри́кувати. (Останнє слово прикладаєть ся часом і до дітей). — Діти на дворі пустують. — Кінь вирвав ся тай басує. С. Ш.

Рѣ́зво = жва́во, шви́дко, мото́рно.

Рѣ́звость = жва́вість.

Рѣзвýнъ, рѣзвýнчикъ, рѣзвýнья, рѣзвýха, рѣзвýшка = пустýн (С. Л.), пустýнчик, жирýн (С. Л.), брикýн (С. Л.), брикунéць, пустýха, пустýшка (С. Л.), жирýха (С. Л.), брикýха (С. Л.).

Рѣзвый = жвáвий, мотóрний, д. ще **Рѣзвýнъ;** про коней — баский, порський. — Що то за кобила була добра, що за прудка, що за баска. К. Х.

Рѣзвякъ = д. **Рѣзвýнъ.**

Рѣзéцъ = 1. різéць, різáк.
2. д. під сл. **Зубъ.**

Рѣзка = 1. різання, кpáяння.
2. різáк (чим ріжуть).
3. січка (порізана дрібно солома для худоби).

Рѣзкій = різкúй (С. Жел.), гóстрий, сокúркуватий, жалкúй, грýбий, прúкрий. — **Рѣзкій вѣтеръ** = хвисткúй, шпуйнúй, шкулкúй. — **Рѣзкій гóлосъ** = верескливий, пронúзливий. — **Р. вкусъ** = гóстрий на смак. — **Рѣзкія словá** = колючі, шкулкі слова і д. під сл. **Кóлкій 2.** — **Р. тѣни** = грýбі тіні.

Рѣзко = 1. гóстро, прúкро, пронúзливо і д. **Кóлко.**
2. жвáво, мотóрно, швúдко.

Рѣзкость = різкість (С. Жел.), гóстрість і д. **Кóлкость 2.**

Рѣзнáя = різбя́рня.

Рѣзникъ = різнúк (С. З.), свиней — кабáнник. — **Быть, побыть, пробыть рѣзникóмъ** = різникувáти, порізникувáти, прорізникувáти.

Рѣзнѝца = різнúця, частіше мн. різнúці. С. З.

Рѣзнýть = різонýти (С. З.), різнýти.

Рѣзнóй = вúрізаний, вирізуваний, карбóваний.

Рѣзня́ = різня́, різанúна (С. З.), січня.

Рѣзýха, рос. Camelina sativa Grantz. = рижій, рижéй. С. Ан.

Рѣзчикъ = різбáр, різьбя́р (С. Жел.), снúцер (С. З.). — З його був мастак різбар: яких тільки ложок, полумисків, ковшів він ве понарізував. Кн.

Рѣзы = д. **Дербá.**

Рѣзь = 1. д. **Рѣзýха.**
2. різáчка, з нудотою — сóняшниці, сóяшниці, з кольками — завíйна, завíйнúця, з блювотою і проносом — надсéрдні сóняшниці, з корчами — перелóги. Яст. — Щоб тебе різачка порізала. н. пр. — Молодиця занепала ва різачку. Кн. — Щоб тебе завійна ухопила. н. пр. — Соняшниці виливали, лихоманку проганяли. н. о. — Заговорюю сояшниці, заїдені й запитені, сояшниці водяні, с. вітряні і т. д. н. зам. Яст. — А ви, перелоги, ідіть собі чортові у ноги. н. зам. Яст.

Рѣзьбá = різь, різьбá, вúрізка, горбовата — горóрізьба. — **Укрáшенный рѣзьбóю** = вирізуваний і д. **Рѣзнóй.**

Рѣкá = рікá, річка, здр. річенька, річечка, в нар. піснях в знач. річки трапляєть ся слово — Дунáй. — Тече річка невеличка, схочу — перескочу. н. п. — Хіба піду до річеньки, з жалю утоплю ся. н. п. — Ой піду я понад дунаями, а там стоїть вода стоянами. н. п. — **Вверхъ, внизъ по рѣкѣ** = д. під сл. **Вверхъ** і **Внизъ.**

Рѣпа, рос. Brassica Rapa L. = ріпа. С. Ан.

Рѣпникъ = 1. росáда ріпи.
2. кáша з ріпи з крупáми або пиріг з ріпою.

Рѣпóвникъ, рос. Barbarea vulgaris L. = свиріпа. С. Ан.

Рѣсница, частіше мн. **рѣсницы** = вія, вії (С. Л.), війнúці, кліпа (Кр.), кліповки. — Сльози полили ся з його темних вій, щоб засхнути краплями на щоці твоїй. В. Ш. — Та що-ж бо значить те зітхання? Чого на віях та сльоза? Ал. Ск. — Сльози затремтіли на її довгих віях. Коц. — Смутно якось так через густенькії війниці глядять на мене крадькома твої ясненькії очиці. І. Г.

Рѣчёнка = річечка (маленька, аби яка).

Рѣченька = річенька (д. **Рѣкá**).

Рѣчистый = дорíчний, мóвний, промóвистий, річнúсний, прорéчистий (Вол.). — Вона доріччіша від чоловіка. Сп.

Рѣчка = річка (д. **Рѣкá**).

Рѣчнóй = річний, річкóвий.

Рѣчь = 1. річ, мóва. — Чия згуба, в того річей повна губа. н. пр. — По сій мові, будьмо здорові! н. пр. — Красная мова находить добрі слова. н. пр.
2. вúмова, помóвка. — У його добра вимова.
3. річ, промóва, кáзань. — Дозвольте річ держати. — Один хвилозоф чи богослов казав промову над якимсь померщим попом. н. о. Гр. Чайч. — Сказав коротевьку, але дуже гарну промову. Пр. — А казать промову стане, то й не жди, щоб був кінець. Сам. — **Вступительная рѣчь** = передмóва, приповістка. — **Поздравительная, привѣтственная рѣчь** = рáція, орація, привітнá річ.
4. мóва, розмóва і д. **Разговóръ.** — М мовить ся, а хліб їсть ся. н. пр.

Рѣшáть, ся, рѣшить, ся = 1. ріш...

розвя́зувати, рішúти (С. Жел.), розвяза́ти, ся. — Розвязати питання.

2. поклада́ти, покла́сти; вершúти, постановля́ти (рішенець, вирок), рішúти, поставовúти і д. **Опредѣлять 2.** — Поклав неодмінно сватати її. Кр.

3 ва́жити ся, зважа́ти ся, відва́жувати ся, зва́жити ся, нава́жити ся, відва́жити ся, настановúти ся, наполу́жити ся. — Як прибиті так зостались, довго очі звести не зважались. Гр. Чайч. — Не розмовившись з головою, ні до чого не важ ся. н. пр. — Ніхто не важив ся приставати до них. К. Св. п. — Заказаное під карою смерти важив ся вкусити. Б. Н. — І не важив ся навіть на турків нападати, доки не прибули козаки. Бар. О. — Ти сьогодня бачу я розум стратив, що прохать синів у мене зваживсь Ст. С. — Було б справді чудо, коли б зваживсь хто на герць з вим стати. Сг. С. — Мнеть ся щось біля дверей, немов щось хоче казати, та не зважить ся. Лев. В. — От вони й наважились йому чим небудь оддячити. н. о. Гр. Чайч. — Вже я па що наважусь, то мінї все байдуже. Ос.

Рѣше́ніе = рішéнне, рішéнéць (С. Жел. З. Л.), рішинéць (Сп.), розвяза́ння, постанóва, вúрок (С. З.), прúсуд (С. Л.). — Те тяпа під вікпом стояла та як почула рішенець, у хату вбігла, в ноги впала: будь мати, будь мінї отець! Зб. Мет.

Рѣшети́на = 1. ла́та (на крокв ах). С. З.

2. сі́тка (в решетї), дно решета́.

Рѣшети́ть, обрѣшети́ть = 1. латúти, латнúти (С. Жел.), облатúти (прибивати лати до кроков).

2. решетува́ти, обрешетува́ти (прибивати драпички до стелї чи стін вдовш і впоперек).

Рѣшётка = 1. ґра́та (С. Жел.), частїше мн. ґра́ти (С. Л.), решíтка (С. Жел.), решóтка (С. Жел.). — За ґратами сидить. н. о. — Із за решотки виглядали. К. Ш. — Широкий ґанок, обгорожений дрібними, наче сітка, ґратками. Пр.

2. штахéти (д. **Огра́да 1**).

3. рéшка (монети). — А ну кипьмо! Орел чи решка? (в грі в орлянку).

4. клї́тка, ка́рта, ґра́тка (ґратчаста мережка).

5. дно (в самоварі).

Рѣшётникъ, ца = решітнúк, ця, решета́р, ситнúк. С. Жел.

Рѣшётный = решíтний. — **Рѣшётная мука́** = просíяна на рéшето, раз — разова́.

Рѣшето́, рѣшетцо́ = рéшето, решíтце, густе — сúто, сúтечко, óбід на йому — решетúще, обича́йка.

Рѣшёточка = д. **Рѣшётка.**

Рѣшёточный = решíточний.

Рѣшётчатый = 1. ґратча́стий, ґратча́тий, карта́тий. — Допекла страх Маркові темниця, він схилив ся на вікно ґратчасте, та й угледів дівчину хорошу. Ст. С. — **Рѣшётчатый забо́ръ** = штахéтовий. — **Р. ворота́** = щабля́сті ворóта.

2. дїрча́стий.

Рѣши́мость = рішúміть (С. Жел.), відва́га (С. Л.), рішу́чість (С. Жел.).

Рѣши́тельно = рішу́че, відва́жно; зóвсім, цїлкóм, в'оста́ннє, на óдруб, притьмóм. — Він рішуче завіряв себе, що не хоче родинного життя. Лев. В. — Мінї в суді сказано, що я програв справу на одруб і далі нїчого походеньки справляти. Кн. — То була невесела, а тут уже притьмом до дому хоче йти. Кв. — І сумує, сердешна, і нишком поплаче, та притьмом нїчого робити. Кв. — **Я рѣши́тельно не понима́ю его́** = я зовсім йогó не розумíю. — **Онъ рѣши́тельно ничего́ не дѣ́лаетъ** = він зовсім нїчóго не рóбить. — **Рѣши́тельно никого́, никто́** = нїкоґíсінько, нїхтóйсенько. — **Рѣши́тельно ничего́ нѣтъ** = не ма́є ніт нїчóго. — Огляпеть ся добрий молодець, аж не має ніт нїчого. н. п.

Рѣши́тельность = рішу́чість (С. Жел.), відва́га.

Рѣши́тельный = 1. рішу́чий (С. Жел.), відва́жний. — Його характер був рішучий і сьмілий. Зап. Кок.

2. рішу́чий, конéшний, оста́нній, оста́тній. — Щоб знати, чого в рішучій хвилї сподїватись можна. Бар. — От наступа рішуча мить у бранї. Ст. Б. Х.

Рѣши́ть, ся = д. **Рѣша́ть, ся.**

Рѣ́ять, ри́нуть, ся = 1. рúнути, тíктú, лúти ся швúдко. — З криницї вода рине.

2. ду́ти, дму́хати, бу́рхати, ду́нути, дмухну́ти, бурхну́ти (про великий вітер).

3. кúдати ся, кúнути ся, суну́ти, хря́снути, порúнути. — Народ від'усюди так і кинув ся туди. — То з ярмарку народ так і сунув, так і хряснув на той бік. К. З. о Ю. Р. — **Рѣ́ять въ во́здухѣ** = мрíти, майорíти. — Вітер так і поніс тую копицю. Дивимось — аж вона тілько мріє над землею. Кр.

Рю́мить, зарю́мить = ру́(ю́)мати, ру́(ю́)мсати, зарю́мати.

Рю́мка, здр. **рю́мочка,** поб. **рюми́ще** = 1. ча́рка, ча́рочка, чарчи́на, ча́ра, келї́шок (прав.), велика — чепуру́ха, срібна на взір ріпи — рі́пка. С. Л. — По чарцї, по парцї, та впъять по пъять. н. пр. — Його в бояре, в куми просять і першу чарочку підносять. Б. Г.

2. ка́хлї за́дня части́на.

Рю́мочный = ча́рочний.

Рю́тить, врю́тить, ся = пха́ти, упиха́ти, упха́ти, ся.

Ря́бенькій = рябе́нький.

Ряби́на = 1. рос. Sarbus aucuparia L. = горобина́ (С. Ан. З. Л.), ороби́на (укр.), воне́га (гал.). С. Ан. — Хоч би де замріла квіточка одна, тільки й червоніє що горобина. В. Щ.

2. (здр. **ряби́нка**) — ві́спина, ві́спинка (С. Аф.), лу́щина, ряби́на (С. Жел.), частїше зб. — ряботи́ння (Кр.), тара́нї (С. Ш.). — Хоч тарани на виду, так маслак до ладу. н. пр.

Ряби́новка = гороби́нівка.

Ряби́новый = гороби́новий.

Ряби́ть = рябі́ти. — Рябіє в очах.

Ря́бка = д. **Куропа́тка.**

Рябова́тый = рябе́нький, дзюба́тенький (С. Л.). — Ой хоч бо я дзюбатенька на лобу, таки бо я зроблена до ладу. н. п.

Рябо́й = 1. ряби́й (С. З. Л.), дзюба́тий (С. З. Л.), таранкува́тий.

2. (про птиць) — ряби́й, різнопе́рий, сорока́тий, зозуля́стий. — Огу зозулясту курку піймай. Чайч.

Ря́бчикъ, пт. Tetrao bonasia = рябо́к, рябе́ць (С. З. Жел.), ря́бчик (С. Жел.), горо́бка, оро́бка (С. Л.).

Ря́бый = д. **Рябо́й.**

Рябь = 1. бри́жжі, жму́рки (на водї).

2. д. **Вьюно́къ.**

Рябѣ́ть, порябѣ́ть = рябі́ти, порябі́ти.

Ряди́ть = 1. (**поряди́ть, подряди́ть, ся**) — підряжа́ти, годи́ти (С. Л.), єдна́ти, найма́ти, підряди́ти, згоди́ти, поєдна́ти, ся і д. **Подряжа́ть.** — Поєднали ся! Він єднав ще й другого майстра, а я кажу — не треба. Кн.

2. (**наряди́ть, ся**) — виряжа́ти, убіра́ти, прибіра́ти, чепури́ти, ви́рядити, ся і т. д. д. **Наряди́ть, ся.**

Рядко́мъ = д. **Ря́домъ.**

Ря́дная за́пись = д. під сл. **За́пись.**

Рядово́й = рядови́й, про́стий.

Рядо́къ = д. **Рядъ.**

Ря́домъ, рядко́мъ = ря́дом (С. Л.), рядко́м, вряд, по́ряд, по́плїч (С. З. Л.), по́руч (С. З.), впо́руч, уря́довицю, упо́руч, о́бік, су́спіль, ра́зом. — Всї в ряд поставали. К. Ш. — Сідаю собі поплїч з нею. Кн. — Поплїч сїдає. С. З. — В саду поруч з дворцем — аранжерея. Кн. — І пішли вони геть поруч. С. З. — Упоруч себе посадив. С. Ш. — За моєю хатою стояла суспіль комора. Кн. — Обік його жіночка небога. К. Ш.

Ря́дчикъ = рядчи́к. С. Жел.

Рядъ, рядо́къ = ряд, рядо́к, рядови́ця (С. Л.), ла́ва (С. З.), шере́га, скошеного хлїба, трави — вало́к, вало́чок, кіп — ста́йка, ста́я (Лев.), снопів у стозї — верства́ (Мил.), конопель намочених — по́мок, один на другому — шар, в чому плетеному — ста́лька, в тину — ві́я. — Військо йшло лавами... в лаві чоловік з 20. Кн. — О полуднї гребли сїно і в валочки клали щільно. н. п. — Поклала шар огірків, шар листу вишневого. — Сплїв батіг у чотири стальки. — **Мясно́й рядъ** = мясни́цї. — **Къ ря́ду** = ря́дом, по́спіль. — Були на храму в селї два годи поспіль. Лев. — У мене було семеро дочок поспіль. Чайч. — **Рядъ за ря́домъ** = ряд по ряду́.

Ря́жанка = колоту́шка. Лев.

Ря́женый = д. **Ряди́ть** (прич.). — **Су́женой и ря́женый** = су́жений. — Суженого конем не объїдеш. н. пр. — **Ря́женые** = машкара́. — **На пра́здникахъ хо́дятъ ря́женые** = на сьвя́тках хо́дять з машкаро́ю.

Ряжъ = д. **Рѣжъ.**

Ряза́нь = я́блука моро́жені.

Ря́са, рясёнка, ря́ска = ря́са, ря́ска.

Рахну́ться = д. **Рехну́ться.**

Кінець III-го тому.

Закінчивши 3-й том нашої праці, мусимо знову перепросити наших шановних передплатників, що так спізнили ся, а стало ся се з різних непогодних і не від нас залежних причин, які були і раніше на перешкоді нашій праці і врешті довели до того, що третій том цілком мусів укладати нижче підписаний сам без ніякої запомоги. Про все те і 3-й том словаря виходить під тією ж фірмою, як і перші два: М. Уманця і А. Спілки, бо спілка чимало причинила ся до запомоги в сій праці, коли материяли списували ся на карточки і лаштували ся по алфавіту. При сім вважаємо за обовязок з великою шанобою і подякою згадати наших сотрудників Г. Андрієвського і М. Климовича, що в сім роцї упокоїли ся. Вельми шановні небіжчики своєю щирою прихильностю до нашої роботи і знаттям народної української мови чимало у свій час допомогали нам. Пером земля їм і вічна памъять! Просимо наших вельми шановних дописувачів: І. Левицького, О. Кописького, Х. Кримського, І. Спілку і Н. Граба, що раніше, спасибі їм, чи мало допомогали нам, присилаючи знадібки до словаря, і на дальше не забувати нас, а всім иньшим, кому любе наше рідне слово, пригадуємо нашу замітку, надруковану в Зорі за 1893 рік в 12 числї, наперед дякуючи за всяку запомогу в сім ділї. Четвертий і останній том тепер саме лаштуєть ся і з того року почне друкувати ся.

Львів 1897 року.

М. Уманець.

Третїй добавочний список джерел,

на які ми здаємо ся в сій працї.

р. Чайч. — Грінченко (Чайченко). — Кныга казокъ виршомъ. Од. 1896 р. — Покынута у лиси дивчына. Од. 1896 р.

Ет. зб. — Етнографічний збірник видає товариство імени Т. Шевченка, за редакциєю М. Грушевського. У Львові. 1895 р. Т. І.

З. Баян. — Зоря, часопись лїтературна за 1895 р. ст. Баяна.

З. Ог. — Зоря, статті О. Огоновського.

Зап. Гр., *Зап. Кн.*, *Зап. Кок.*, *Зап. Кол.*, *Зап. Ог.*, *Зап. Фр.* — Записки наукового товариства імени Т. Шевченка. У Львові. 1885—1897 р. — Статті М. Грушевського, О. Кониського, Кокорудза, Колесси, О. Огоновського і І. Франка.

Кроп. — Кропивницький М. — Збирныкъ творивъ. Выдання 3. Харькивъ. 189) р.

з. н. пр. Яст. — Народня загадка. Народня приказка. — Матеріалы по этнографіи Новороссійскаго края, собранные В. Ястребовымъ. Од. 1891/2.

к. н. о. н. пр. Гр. — Народня казка. Народнє оповідання. Народня приказка. — Этнографическіе матеріалы, собранные въ Черниговской и сусѣднихъ губерніяхъ. Б. Гринченко. Черниговъ. В. 1. і 2. 1895 і 1896 р.

Р. Петр. — Русалочка. — Збирныкъ виршивъ З. Петруся. Київ. 1893 р.

Чек. — Чекаленко С. — Розмова про сельське хазяйство. Од. 1897 р.

Про иньші джерела дивись список після передмови спочатку І-го тому, перший добавочний список в кінцї 1-го тому і другий добавочний список в кінцї 2-го тому.

Найважнійші помічені в третьому томі друкарські помилки, котрі треба наперед виправити.

На якій стороні	під яким словом	надруковано	треба читати
2	**Пакля**	ключчя	клоччя
5	**Парной**	**Парнее**	**Парное**
9	**Пенелить, ся**	**Пенелитъ, ся**	**Пепелить, ся**
26	**Перепутье**	**па перепутье**	**на перепутья**
30	**Перетопки**	вишкварк	вишкварки
31	**Переугливать**	вугілля	вугілля
32	**Перехулить**	перегапути	перегáнити
37	**Пилильщикъ**	**Пипильщикъ**	**Пилильщикъ**
41	**Плацъ**	мапдáп	майдáп
—	**Плевокъ**	**Плевáкъ**	**Плевóкъ**
51	**Повозка**	вівóк	візóк
53	**Помѣса**	спрасляє	справляє
54	після: **Поглáдывать**	**Погладѣть**	**Поглазѣть**
—	**Погодить**	А таки	Я таки
58	**Подборщикъ**	бірач	підбірач
—	**Подборъ**	па пари	до пари
61	**Подготовлять**	ви(на)готóвити	ви(на)готóвити
64	**Пóдкладень**	пóдкладка	пóкладка
74	**Подсовывать**	пiпідхпýти	підіпхнýти
—	**Подсолнечникъ**	височевко	височенько
82	**Позвенѣть**	подзéленькати	подзéнькати
92	**Поле 3.**	величепнями	величенними
94	**Пологій**	**Отлóгость.**	**Отлóгій.**
96	**Полулуніе**	півбухонця	півбуханця
97	**Польза**	молоко	молока
98	**Пользовать**	**Выпользозать, ся**	**Выпользовать, ся**
103	**Помѣха**	коли б нам	коли б нам не було
104	**Понаиграться**	пожартувáти ся	нажартувáти ся
105	**Понамáрь**	поломав	поламав
107	**Понáшивать**	посúти	носúти
110	**Поострить**	манточкою	мантачкою
114	**Попробовать**	само	сало
120	**Порусски**	Яременко	Яременка
128	**Постановлять**	установили	установиш

На якій стороні	під яким словом	надруковано	треба читати
134	**Потому́**	Кому	Чому
135	**Потребля́ть**	Чи це	Чи не
136	**Потроши́ть**	хлючі	ключі
141	**Почита́ть**	поважатя	поважати
145	після: **Пра́дѣдъ**	**Пра́знество́**	**Пра́здиество́**
148	**Прегрѣше́ніе**	прегрішення	прогрішення
149	**Предводи́тель**	провідник	провідни́к
—	**Предложе́ніе**	предкладáння	преклада́ння
—	——	прекладанна	прекладання
152	**Представля́ться**	ходи́ть	хо́дить
155	**Прельсти́тельный**	привабна	привабная
—	**Прелюбодѣ́йничать**	иехай	нехай
160	**Привлека́тельность**	гірської	гірської краси
168	**Прика́зный**	кирлю́чка	карлю́чка
—	**Прика́лывать**	пришпилив його	пришпилив його до
170	**Прикочёвывать**	на кого вище	на кочовище
176	**Припаса́ть**	назапа́сати	назапа́сити
177	**Припряда́ть**	допря́дати	допряда́ти
178	після: **Прирабо́тывать**	**Приро́внивать**	**Прира́внивать**
181	**Пристраща́ться**	після: впада́ти	треба: вда́ти ся
182	**Пристрѣля́ть**	ві́стрілятй	ві́стріляти
193	**Провозглаше́ніе**	ололо́шення	оголо́шення
—	**Про́волока**	робив	наробив
194	**Прогля́дывать**	сипнули	сипнула
196	**Продря́блый**	трухли́вий	трухля́вий
—	**Продува́ть**	Вітерь	Вітер
—	після: **Продырѣ́ть**	**Продыря́тъ**	**Продыря́ть**
197	**Прожо́ра**	(сп.)	(Сп.)
200	**Прокра́шивать**	прохварбо́вувити	прохварбо́вувати
201	**Пролета́рій**	гала́йда	галайда́
203	**Промо́й**	Про греблї	На греблї
205	після: **Пропирова́ть, пропи́ршествовать** — треба: пробенкетува́ти, прогуля́ти, за тим повинно буть слово: **Прописывать, прописа́ть** = прописувати і т. д. як надруковано.		
208	**Прославля́ть**	ви́славлювати	висла́влювати
210	**Прострѣлъ 2.**	зозу́ліні	зозу́лині
—	**Просчи́тывать**	прошита́ти	прощита́ти
212	**Проти́виться**	о́пір стави́ти	о́пір става́ти
221	**Пуска́ть. П. ростки́**	побру́стити ся	побрости́ти ся
—	**Пусторо́сль**	був, бусина́	буз, бузина́
223	**Пухъ**	геть, чи́сто	геть чи́сто
224	**Пче́льникъ 1.**	в останньому примірі спочатку замість: не	треба: на
226	**Пы́щиться**	инди́чити	инди́чити ся
—	**Пѣна**	тумом	шумом
227	**Пѣту́шій. П. гребешки́**	півнуки	півники
228	**Пядь**	***ничого́***	***ничего́***
—	**Пята́**	пъятя́	пъята́

На якій стороні	під яким словом	надруковано	треба читати
228	**Пятирублёвка**	бомажа	бомажка
230	**Равнёхонько**	однаковісінько	однаковісінько
233	**Разбрызгивать**	робрúзкати	розбрúзкати
234	**Развёртывать**	вúвінувати	вúвінути
237	**Развѣ́шивать 2.**	розві́шави	розві́шати
—	**Развя́зывать**	розмотизувáти	розмотузувáти
238	**Разгáръ**	завіза	завіса
245	**Размозчáть**	чавýнити	чавýчити
—	**Размышлáть**	міскувáти	мізкувáти
248	**Разрисóвывать**	обкітчáти	обквітчáти
249	**Разрѣшáть 2.**	**Разгрѣшúть отъ эпитемій**	**Разрѣшúть отъ эпитеміи**
250	**Разсвѣтáть**	розвиднятись	розвиднятись
—	**Разсвѣ́тъ**	**На разсвѣ́тъ**	**На разсвѣ́тѣ**
254	**Разсѣ́янный**	росудливим	розсудливим
—	**Разузнавáть**	перевідувáти	переві́дувати
258	після: **Расклёнывать**	**Разклúнивать**	**Расклúнивать**
261	**Распознавáть**	**распознáть**	**распознáть**
264	**Растáскивать**	так, то	так, що
—	**Растéривать**	од доріженьку	об доріженьку
265	**Расторóпный**	покіпний	похіпний
—	**Растрáвливать**	**растрáвить**	**растравúть**
268	після: **Расшивáть**	**Разширéніе**	**Расширéніе**
269	**Ребрó**	рýбок	рýбом